«شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» كىتاب نەشر قىلىش تۈرى (0508)
“东风工程”图书出版项目之0508

لى جۇەن

قەلبىمدىكى ئالتاي

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

قەلبىمدىكى ئالتاي

لى جۇەن

تەرجىمە قىلغۇچىلار: تۇرغۇن جالالىددىن
شىرئەلى ھوشۇر

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

قەلبىمدىكى ئالتاي

تۈزگۈچى ئورۇن: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق تاشقى مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش جەمئىيىتى
نەشرىيات: قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
ئادرېسى: قەشقەر شەھەرلىك تاربوغۇز يولى 14- قورۇ
پوچتا نومۇرى:844000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
فورماتى: 880mm×1230mm 1/32
باسما تاۋىقى: 11.5
نەشرى: 2012 - يىل 9 - ئاي 1 - نەشرى
بېسىلىشى: 2012 - يىل 9 - ئاي 1 - قېتىم بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-5373-2780-0
باھاسى: 19.10 يۈەن

كىرىش سۆز

شىنجاڭ ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىقى «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» (تۆۋەندە «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» دەپىلىدۇ) دۆلەت ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بىر تۈتاش پىلانلىغان، ئاپتونوم رايونلۇق ئاخبارات ـ نەشرىيات ئىدارىسى كونكرېت تەشكىللەپ يولغا قويغان بىر تۈرلۈك مۇھىم سىياسىي تەدبىر ۋە خەلق تۈرمۇشى قۇرۇلۇشى. «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» نى داۋاملىق يولغا قويۇش مەركەزنىڭ يېڭى دەۋردىكى شىنجاڭ خىزمىتى ئومۇمىي ئورۇنلاشتۇرمىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئوتتۇرىغا قويغان زامانىۋى مەدەنىيەتنى يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ھالقىما تەرەققىياتى ۋە ئەبەدىي ئەمىنلىكىنى زور كۈچ بىلەن ئىلگىرى سۈرۈشتىكى مۇھىم تەدبىر. بۇ قۇرۇلۇشنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى نەشرىياتچىلىق قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ تۈرلۈك نەشر بۇيۇملىرىنى نەشر قىلىش ئارقىلىق، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئاممىسىغا ئىلغار ئىدىيەنى تەشۋىق قىلىدىغان، پەننىي بىلىملەرنى ئومۇملاشتۇرىدىغان، زامانىۋى مەدەنىيەتنى تارقىتىدىغان، ئاساسىي قاتلام ئىدىيە ـ مەدەنىيەت بازىسى قۇرىدىغان ۋە مۇستەھكەملەيدىغان، ھەرمىللەت ئاممىسىنىڭ ئاساسىي مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان، مەنىۋى مەدەنىيەت تۈرمۇشىنى

بېيىتىدىغان، پەن ـ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرىدىغان ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىق ئاممىۋى مۇلازىمەت سىستېمىسىنى بەرپا قىلىشتىن ئىبارەت.

نەشر بۇيۇملىرىنى ھەقسىز تەقدىم قىلىش «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى»دىكى مۇھىم تۈرلەرنىڭ بىرى. بۇ تۈردە شىنجاڭدىكى ھەرمىللەت خەلقىنىڭ ئارزۇسىغا ھۆرمەت قىلىنىپ، شىنجاڭدىكى دېھقانچىلىق ـ چارۋىچىلىق رايونلىرى ۋە شەھەر (بازار) مەھەللىلىرىنىڭ ئەمەلىي ئېھتىياجىغا بىرلەشتۈرۈلگەن ئاساستا ئۇيغۇر، خەنزۇ، قازاق، موڭغۇل، قىرغىز، شىبە قاتارلىق ئالتە خىل تىل ـ يېزىقتا سىياسىي ـ ئىقتىساد، پەن ـ تېخنىكا، تۈرمۇش، مەدەنىيەت، بالىلار ئوقۇشلۇقى ۋە باشقىلاردىن ئىبارەت ئالتە چوڭ تۈر بويىچە نەشر بۇيۇملىرىنى نەشر قىلىشقا ئۇيۇشتۇرۇلدى ھەم ئاساسىي قاتلامغا تەقدىم قىلىندى. مەزمۇن جەھەتتىن ئالغاندا، سوتسىيالىستىك ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىش، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ئاساسىي مەدەنىيەت ھوقۇق ـ مەنپەئەتىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئاساسىي لىنىيە، «ۋەتەننى ـ شىنجاڭنى سۆيۈش، ئىتتىپاق ئۆتۈش ـ تۆھپە قوشۇش، تىرىشىپ ئىشلەش ـ ئۆزئارا يارەملىشىش، ئېچىۋېتىش ـ ئىلگىرىلەش» نى ئەۋج ئالدۇرۇشتىن ئىبارەت شىنجاڭ روھى نىشان، «ئەمەلىيەتكە، تۈرمۇشقا، ئاممىغا يېقىنلاشتۇرۇش» مەقسەت، ھەر مىللەت ئاممىسى ئوقۇپ چۈشىنەلەيدىغان، ئۆگىنەلەيدىغان، قوللىنالايدىغان بولۇش پىرىنسىپ قىلىندى. بىز بۇ نەشر بۇيۇملىرىنى ئاممىباب،

چۇشىنىشلىك قىلىپ تۇرۇشكە، رەسىملىك ھەم ئاۋازلىق بولۇشنى بىرلەشتۈرۈشكە تىرىشتۇق، ئىلمىي، قوللىنىشچان، مەزمۇنلۇق ۋە قىزىقارلىق بولۇشنى گەۋدىلەندۈردۇق، يېڭى تېخنىكا، يېڭى ئىدىيە، يېڭى بىلىملەردىن پايدىلىنىپ، ھەرمىللەت ئاممىسىنىڭ يېڭى ئىدىيە، يېڭى مەنزىل، يېڭى نەزەر دائىرىسىنى قوزغاپ ۋە كېڭەيتىپ، شىنجاڭدىكى ھەرمىللەت ئاممىسىنى ئىجتىمائىي ئىلغار مەدەنىيەت تەرەققىياتىنىڭ يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن بەھرىمەن قىلدۇق.

بىز «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» نەشر بۇيۇملىرىنى ھەقسىز تارقىتىش تۈرىنى يولغا قويۇش ئارقىلىق، ھەقسىز تەقدىم قىلىنىدىغان تۈرلۈك نەشر بۇيۇملىرىنىڭ قاپلىنىش دائىرىسى ۋە تەسىر كۈچىنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ كۈنسېرى ئېشىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى يەنمۇ قانىدۇرۇپ، زامانىۋى مەدەنىيەتنىڭ يېتەكچىلىكىدە چىڭ تۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ ھالقىما تەرەققىياتى ۋە ئەبەدىي ئەمىنلىكىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە مەنىۋى ھەربىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ۋە ئەقلىي مەدەت بىلەن تەمىن ئېتىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

شىنجاڭ ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىقى «شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى ئىشخانىسى

مۇندەرىجە

بىرىنچى قىسىم:

1. مېنىڭ سىلەرگە ئېلىپ كېلەلەيدىغانلىرىم..... 1
2. ماڭا مەنسۇپ ئات..... 8
3. «شياۋنياۋ» ماركىلىق تاماكا..... 13
4. تېلېفون ئۇرۇش..... 16
5. موتسكلىت بىلەن باھاردىكى جەزىرىنى بېسىپ ئۆتۈش..... 20
6. تىم – تىم بۇلاققا باردىغان يول..... 29
7. چاغاندىكى ئۇچ خاتىرە..... 35
8. مومامنىڭ تىلىنى چىقىرىدىغان قىلىقىنى ئەسلەيمەن..... 47
9. چېكەتكە ئاپىتى..... 50
10. بىزنىڭ بۇ يەردىكى مۇنچا..... 56
11. ئائىلىمىزنىڭ نۇرغۇن يىللار ئىلگىرىكى مۆشۈكى..... 62

ئىككىنچى قىسىم

12. خەنزۇ بالىلار..... 67
13. ئاماق ئائىلىسىنىڭ كىچىك ئوغلى..... 73
14. دەريا بويىدىكى بوش يەر..... 81
15. كاۋۇتۇنىڭ ئەبەدىيلىكى..... 91
16. كاۋۇتۇدا ئاغرىپ قالغانىدا..... 113
17. سەھرادىكى توي مەشرىپى..... 122
18. دالىدىكى ئۇيقۇ..... 152
19. ئاقىنلار ئېيتىشىشىدا..... 160
20. گۈلپەري..... 173
21. بىزنىڭ ئۆي..... 178

22. بىر ئائىلە كىشىلىرى ماڭىدىغان يول 191
23. نۆۋەتچى ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ باشقۇرۇكچىغا بېرىش 196
24. ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىش 214

ئۈچىنچى قىسىم

25. پىكىرلىشىش 259
26. ئات باغلايدىغان قوزۇق 262
27. ئوماق نۇرلان 267
28. كالا قوغلاش 272
29. دەريا بويىدا 276
30. كېپىنەك يولى 285
31. ھاراقكەشلەر ھەققىدە 288
32. كۆكتوقاي ناھىيەسىنىڭ دەرەخلىرى 304
33. كەشتىگە تولغان ماكان 309
34. ئاياغ ياماشتىن كەلگەن بەخت 315
35. قىشتىكى كالىلار 321
36. نۆلدىن تۆۋەن 42 سېلسىيە گىرادۇس 328
37. چىپار يۈز قۇشقاچ 331
38. ئورمانلىق 337

بىرىنچى قىسىم
قەلبىمدىكى ئالتاي

مېنىڭ سىلەرگە ئېلىپ كېلەلەيدىغانلىرىم

ئۇرۇمچىدىن قايتىشىمدا ئۆيدىكىلەرگە ئىككى توشقان ئېلىۋالدىم. توشقان ساتقۇچى:«بۇ دېگەن ئادەتتىكى توشقان ئەمەس،«ئەرمەك توشقان»، ھەرگىز يوغىنىمايدۇ، ئاز يەيدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە بەك ئوماق» دەپ بىرىنى 20 يۈەندىن ئەرزان سېتىشقا قەتئىي ئۇنىمىدى.

نەتىجىدە، ئىككى ئاي بېقىلا – بېقىلمايلا توشقانلار بىر نەچچە كىلوگرام كەلگۈدەك يوغىناپ كەتتى، ھەتتا، ئادەتتىكى ئۆي توشقانلىرىدىنمۇ يوغان بولۇپ، سەكرەش ئۇياقتا تۇرسۇن، تېنىنى سۆرەپ ئۆمىلەپ ئاران ماڭاتتى. مەن ئۇنداق ئۆمىلەپ ماڭىدىغان توشقانىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئۇ توشقانلار ئالاھىدە ئىشتىھالىق بولۇپ، ئەتىگەندىن –كەچكىچە توختىماي بىر نەرسە يېگىنى يېگەن ئىدى. ئۇلارغا نېمە بەرسەك يەيتتى، قەتئىي زايە قىلمايتتى، ھەتتا، ئۇلار گۆشنىمۇ يەۋېرەتتى. توشقان گۆش يېدى؟ ھەقىقەتەنمۇ توشقانلىقنىڭ گۆش يېگىنىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئەمەلىيەتتە، توشقان گۆش يېمەيدۇ، ئۇلار پەقەت بىرلا قېتىم گۆش يېگەنلىك بىلەن ئۆلۈپ قالغانىدى.

يەنە بىر قېتىمدا، ئۇرۇمچىدىن ئۆيگە «ئالتۇن يۇڭلۇق ئېيىق» (شۇنداق ئىسىم قويۇلغان كۆسۈتكىنى دېمەكچى.) تىن ئىككى نى ئېلىپ قايتتىم. (ئۇرۇمچى ھەقىقەتەن غەلىتە جاي ئىدى...) شۇ چاغدا مەن يايما ئالدىدا ئۇزاقتىن – ئۇزاق ئويلانغانىدىم. قارىماققا «ئالتۇن يۇڭلۇق ئېيىق» ئاۋۋالقى قېتىمدىكى توشقاندىن ياخشىدەك قىلاتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەرزان بولۇپ، بىرى ئاران بەش يۈەن ئىدى. ئۆيگە قايتىپ بارغاندا ئانام: « بەش يۈەن، نېمانچە قىممەت؟ تازىمۇ

بىر، ئەمدى بىز نىڭ ئۆيدە كۈسۈتكە كەم بولۇپ قالغانمىتتى؟ كۈسۈتكە دېگەن ئۆيمىز نىڭ بۇلۇڭ – پۈچەقاقلىرىدا يۈگۈرۈشۈپ يۈرسە، يەنە سىرتتىن پۇل خەجلەپ سېتىۋېلىپ كەلگىنىڭ نېمىسى...» دەپ ماڭا كا-يىپلا كەتتى. دېگەندەك ئۇ راستتىنلا كۈسۈتكە ئىدى، ئۇنىڭدا پەقەت شۇ بىر تال ئۇزۇن قۇيرۇقلا كەم ئىدى...

مەن ھەر قېتىم ئۇرۇمچىدىن چوقۇم نۇرغۇن – نۇرغۇن نەرسىلەر-نى ئېلىپ قايتاتتىم. ئۇرۇمچىدەك چوڭ شەھەردە تېپىلمايدىغان نەرسە يوق ئىدى، نېمىنى كۆرسەم شۇنى سېتىۋالغۇم كېلەتتى. ئەمما، ئۆيگە سېتىۋالغان نەرسىلىرىمنىڭ كۆپى ئىشلىتىش قىممىتى يوق نەرسىلەر ئى-دى. ئۆيۇمدىكىلەر نېمىلەرگە ئېھتىياجلىق؟ ئاپامنىڭ ماڭا : «ئۆيىمىز ھازىر بىر ئېشەككە بەك ئېھتىياجلىق، تاغدا يۈك توشۇغاندا بەك ئەسقا-تىدۇ» دېگىنى ئېنىق ئېسىمدە، ئەمما... مەن ھەرگىز ئۇنداق قىلالمايى-تىم.

ئۆيىمىز يەنە 20– 30 كىلوگرام تاقا ۋە تاقا مىخىغا ئېھتىياجلىق. قىشلاققا قايتقان چاغچىلار مۇشۇنداق نەرسىلەرگە جىددىي ئېھتىياجلىق بولۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، موزدوز تاغامنىڭ 40 ۋە 42 رازمېرلىق ئاياغنىڭ چەمى، ئاياغ يامايدىغان خرۇمى تۈگىگەنىدى. دۈكىنىمىز دىكى مال جاھازىسى قۇرۇقدىلىپ قالغان بولۇپ، تاماكا، باتارىيە دېگەنىدەك نەرسىلەر بىر ئاي بۇرۇنلا سېتىلىپ بولغانىدى.

ئەمما، مېنىڭ ئۆيدىكىلەرگە ئېلىپ كېلىدىغىنىم غايىۋانە ماختالغان توشقان بولمىسلا، ئىسكەتى يوق كۈسۈتكە ئىدى.

مەن ئۇرۇمچىدە ئىشلەمچىلىك قىلىمەن. كۆڭۈلدىكىدەك پۇل تاپال-مىغان بولساممۇ، مەن يەنىلا بۇ ھاياتنى كۈچەك تولغان قايناق شەھەردە ياشاشنى خالايمەن. كوچا – رەستىلەردە كېتىۋېتىپ سان – ساناقسىز تۈرمۇش مۇمكىنچىلىكى مېنى ئۆز قوينىغا ئېلىۋاتقاندەك، قەلبىم ئۇمىد-كە، جىسمىم كۈچ – قۇۋۋەتكە تولغاندەك تۇيغۇغا چۆمۈلىمەن.

كەچلىكى تۇگۈلۈپ يېتىپ كۆزۈمنى بىر ئاز يۇمۇۋالمەن.

ھۇشقۇتۇۋاتقان سوغۇق مېنى نېپىز يوتقانلىنىڭ ئۈستىگە يەنە دېرەزە پەردىسى،كىيىم ـ كېچەك دېگەندەكلەرنى تاشلاشقا مەجبۇرلايتتى. ئەمما، سوغۇق يەنىلا جاندىن ئۆتەتتى، ھەممە تۇگمىسى ئېتىلىپ بەدىنىمگە مەھكەم چاپلىشىپ تۇرغان جۇۋىنىمۇ سوغۇققا دال بولالمايتتى.

ئۆيگە تېلېفون قىلغىنىمدا، ئانام: « بىرەر نەرسە لازىممۇ؟» دەپ سورىدى. مەن: « ھېچنېمە كېرەك ئەمەس، ھەممە نېمەم تەل، بىراق، شۇ يوتقان سەل نېپىزلىق قىلۋاتىدۇ.» دېدىم. دېگەندەك، ئەتىسى كەچقۇرۇن ئاپام تۆگە يۈگى سېلىپ تىكلىگەن، قېلىنلىقىدىن يېپىنسا ئادەمنىڭ نەپسىنى قىسقۇدەك دەرىجىدىكى يوتقانىنى يۈدىگەن ھالدا ئالدىمدا پەيدا بولدى. ئەسلىدە، ئۇ تېلېفونىنى قويۇپلا تۆگە يۈگى سېتىۋېلىپ يۇيۇپ قۇرۇتۇپ، چۈشتىن بىلەن ئۇرۇپ ئاتقاندىن كېيىن، جىيىكىگە گۈل تۇتۇپ، يوتقانىنى تۈجۈپلەپ تىككەن، ئاندىن ئون نەچچە سائەت يول يۈرۈپ ئۇرۇمچىگە يېتىپ كەلگەنىدى.

مەن ئۆيۈمدىكىلەرگە يەنە نېمىلەرنى ئېلىپ قايتالايمەن؟ ھەر قېتىم ئۆيگە قايتىشتىن بىر كۈن بۇرۇن تاللا بازارلىرىنى ئۇزاقتىن- ئۇزاق ئايلىنىپ كېتەتتىم. ئاخىرى «ئوتتۇرا ياشلىقلار مەخسۇس پۇكىيى» دىن بۇغداي يارمىسى ئېلىپ قايتاتتىم. بۇغداي يارمىسىنى ئۆيدىكىلەرنىڭ ئالدىغا قويغىنىمدا ئۇلارنىڭ چىرايىدا بىلىنەر- بىلىنمەس خۇشاللىق ئالامەتلىرى پەيدا بولاتتى. چۈنكى، ئۇلار بۇغداي يارمىسىنى ئاڭلاپ باققان، ئەمما، تېتىپ باقمىغان، مەنمۇ تېتىپ باقمىغان. ئەلۋەتتە، يارمىنى پىشۇرۇپ ئالدى بىلەن مومامغا بىر چىنە بېرەتتىم. ئۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە ئىككى يۇتۇم ئىچىپ:«ياخشكەن» دەپ قويىاتتى – دە، ئۇچىنچى يۇتۇمنى زىنھار ئىچىشكە ئۇنىمايتتى.

مەن يەنە چىلغان يېسۈىلەكمۇ ئالغاچ بارغان. تەخسىلەرگە ئېلىنىپ توڭلىتىش ئىشكاپىغا تىزىۋېتىلگەن چىلغان يېسۈىلەك خۇددى گۈزەل

باللىق ئەسلىمەمدىكىگە ئوخشاش ئادەمنىڭ ئىشتىهاسىنى غىدىقلايتتى. مەن ئاشخانا ئۆيىدە قورۇما ئىستىۋاتقىنىمدا، مومام ئوچاق بېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋېلىپ ئەينى يىللىرىدىكى سەھرا زىياپەتلىرى توغرىسىدىكى نۇرغۇن قىزىقارلىق ئىشلارنى هاياجان بىلەن سۆزلەپ كېتەتتى. ئۇ يەنە چاققان هەربىكەتلىرى بىلەن ئۇستەل راسلايتتى. ئىسىستىلغان چىلانغان پىسۇئىلەك ئۇستەلگە كەلتۈرۈلگەندە ، ئۇ چوكىنى ئالدىراش ئىشقا سالاتتى-يۇ، بىر خىل ئېغىر مەيۈسلۈك چىرايىغا تېپىپ چىقاتتى. هازىرقى تەم ئۇ ئىلگىرى تېتىغان تەم ئەمەس ئىدى. ئۇرۇمچىنىڭ نەرسىلىرى كۆرۈشكىلا ئەرزىيتتى. ئەڭ مۇهىمى، بۇ ئاشۇ ئۆتۈپ كەتكەن كەچۈرمىشلەرنىڭ، ئىلگىرىكى گۈزەل تۇيغۇلارنىڭ ئەمدى مەڭگۈ قايتىلانمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. يېشى 90 دىن ئاشقان مومام سۈرئىتى تېز لەشكەن «يوقىلىش» هادىسىسىنى كۆتۈرەلمەيتتى.

مەن تاللا بازىرىدا توختاۋسىز قىستاپ كېلىۋاتقان خىياللار ئىلكىدە ئايلانماقتىمەن. بۇ قېتىم نېمىلەرنى ئالسام بولار؟ ئاخىرىدا بىر بولاق قىزىل شېكەر سېتىۋالدىم. ئەمما، قىزىل شېكەر هەممىلا يەردە بارغۇ؟ گەرچە بولاقنىڭ سىرتىغا «ئوتتۇرا ياش ۋە ياشانغانلارغا ماس كېلىدۇ» دەپ يېزىلغىنى بىلەن، ئانا، مومالىرىمىز ئەمەلىيەتتە، مەن سىلەرنى ئالداۋاتاتتىم...

مەن ئۆيىدە يوق چاغلاردا توشقان ياكى قۇيرۇقى يوق كۈسۈتكە ئۆيۈمدىكىلەرگە هەمراه بولدى. توشقان ئېرىنچەكلىك بىلەن ئۆمىلەپ مېڭىپ بېرىپ مومامنىڭ پۇتىغا يامىشاتتى. مومام ماغدۇرسىز بېلىنى تەستە ئېگىپ توشقانىنى باغرىغا باساتتى. ئۇ يىرىك ئالقانلىرىدا توشقانىنىڭ دۈمبىسىنى، قۇلاقلىرىنى مېهىر بىلەن سىلىغاچ خۇددى نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى مەندىن:«قورسىقىڭ توپدىمۇ؟... قورسىقىڭ ئاچتىمۇ؟» دەپ سورىغاندەك شۇڭلايتتى. تۇن پەردىسىنىڭ ئاستا – ئاستا يېيىلىشى بىلەن يەنە بىر كۈن ئۇزايتتى.

كۆسۈتكىلەر قاتمۇ- قات تاغ ئارىسىدىكى چارۋىچىلىق مەيدانىدا تۆمۈر قەپەسنىڭ ئىچىدە سوزۇلۇپ ياتقىنىچە بىپايان يايلاقنىڭ ھۆزۈرىنى سۈرگەچ ئانامغا ھەمراھ بولاتتى. كىچىسى، ئانام ئۆزىنىڭ جۈۋىسى بىلەن قەپەسنى ئوراپ قويىاتتى- يۇ، يەنە كۆسۈتكىلەرنىڭ توڭلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ جۈۋىنىڭ ئۈستىگە پوپايكىسىنى يېپىپ قويىاتتى. سوغۇق كىچىدە، كۆسۈتكىلەر قەپەسكە يېپىلغان كىيىملەرنى قەپەسنىڭ ئىچىگە چىشلەپ ئەكىرىپ غاجىشاتتى، خۇددى ئۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن نۇر ئىز دەۋاتقاندەك قىلىشاتتى.

دەرۋەقە، قەپەسكە يېپىلغان كىيىم- كىچەكلەرنى كۆسۈتكىلەر قىرقىپ يىرتىۋەتكەنىدى. ئانام ئۇلارنىڭ پىشانىسىگە قولىنى نوقۇپ تۇرۇپ، يەنە مۇشۇنداق قىلسا ئۇلارنى قانداق قىلىۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ۋاراقىرايىتتى. ئەمما، مومام ئۇلار بىلەن ئوينىشىشقا ئالدىرايىتتى. ئۇ ھاسسىغا تايانغىنىچە قەپەسنى كۆتۈرۈپ ئىشىك ئالدىدىكى چۆپلۈككە چىقاتتى-دە، ماغدۇرسىز بېلىنى ئاستا ئېگىپ قەپەسنى چۆپلۈككە قويۇغاندىن كېيىن، قەپەسنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ، ئۇلارنى سىرتقا چىقىشقا ئۇندەيتتى. ئەمما، ئۇلار قىمىر قىلماستىن قەپەسنىڭ بۇلۇڭىغا قاپىلىۋالاتتى. مومام ئانامنىڭ ۋاراقراپ ئۇلارنى چۆچۈتىۋەتكىنىدىن خاپا بولاتتى. مومام قىينىلىپ تۇرۇپ ئۇلارنى بىر- بىرلەپ قەپەستىن چىقىرىپ، ئۇلارغا كەڭ يايلاق ۋە پايانسىز تەبىئەتنىڭ ھوزۇرىنى ھېس قىلدۇرۇشقا تىرىشاتتى. كۆسۈتكىلەر قۇياش نۇرى سۆيۈپ تۇرغان يايلاقتا ئوت - چۆپ يوپۇرماقلىرىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھىدلايتتى، تۇپراقنى سۆيەتتى. تۇيۇقسىز كەلگەن شامال ئۇلارنى يەنە قەپەسكە كىرگۈزۈۋېتەتتى، ئۇلار قايتا سىرتقا چىقمايتتى.

مەن ھەر قېتىم ئۇرۇمچىدىن يوغان بىر توقۇلما سۇلياۋ خالتىنى يۈدىگىنىمچە قايتىپ كېلەتتىم. نەرسىلەر بىر - بىرلەپ خالتىدىن چىقىرىلىپ ئۆز ئىگىلىرىنىڭ قولىغا تېگەتتى: ماۋۇ مومامنىڭ، ئاۋۇ ئانام-

نىڭ... بۇ تاغامغا، ئۇ سىگىلمغا...چىراغ غۇۋا، ئەمما، جۇپ – جۇپ كۆزلەر ئىنتايىن نۇرلۇق. مەن تۈيۈقسىز ئويلاپ قالاتتىم: ئەگەر مەن مۇشۇ خالتىنى يۈدىگىنىمچە ئۇرۇمچىنىڭ قار– مۇز قاپلىغان كوچىلىرىدا پۈت – قوللىرىمنىڭ سىرقىراپ ئاغرىشلىرىغا بەرداشلىق بېرىپ كېتىۋاتقان بولسام، ماڭا ئۇچرىغان ھەر قانداق بىر ئادەم مېھرىلىك تۈيۈلمىغان بولاتتى.

مەن ئۇرۇمچىدىكى ۋاقتىمدا يەنە يوغان توقۇلما سۇلياۋ خالتىنى يۈدۈپ، «ئۆيدىكىلەرگە نېمىلەرنى ئالسام بولار؟» دېگەن خىيال بىلەن ئۇزاقتىن – ئۇزاققا مېڭىپ، ئىت، مۆشۈككە ئوخشاش نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆردۈم. ئەمما، مېنىڭ پۇلۇم كۆپ ئەمەس ئىدى. كىيىم – كېچەك بار، يېمەكلىك بار. مەن«بۇ خالتىغا يەنە نېمىلەرنى سىغدۇرغىلى بولار؟» دېگەننى قايتا–قايتا ئويلىدىم. دەل شۇ چاغدا يەنە ھېلىقى توشقان ساتقۇچىنى ئۇچراتتىم. ئۇ يەنە: «بۇ دېگەن ئادەتتىكى توشقان ئەمەس، ئەرمەك توشقان، ھەرگىز يوغىنىمايدۇ، ئاز يەيدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەك ئوماق...» دەۋاتاتتى.

مەن يەنە يوغان توقۇلما سۇلياۋ خالتىنى يۈدىگەن، «ئەرمەك توشقان» سېلىنغان قەپەسنى قولتۇقلىغان پېتى ئۆيگە قايتقان ھالىتىمنى تەسەۋۋۇر قىلدىم.

قايتىش سەپىرى ھەقىقەتەن بەك ئۇزاق. ئاپتوبۇس بىر نەچچە قېتىم بۇزۇلۇپ، تاكا سۇزۇلەي دېگەندە چۆل – جەزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر بېگانە ئاشخانىنىڭ ئالدىدا توختىدى. مەن مۇزدەك سوغۇق ئاپتوبۇس ئىچىدە (ئۇ چاغلاردا كارىۋاتلىق ئاپتوبۇسلار بەك ئاز ئىدى) بىر نەچچە قېتىم ئۇيقۇمدىن ئويغىنىپ كېتىپ ئاپتوبۇستىن چۈشەكچى بولدۇم. قەپەسنى كۆتۈرگىنىمچە ئاشخانىغا كىرىپ ئوت سۇنماقچى بولدۇم. خېرىدارسىز ئاشخانا تېخىمۇ سوغۇق ۋە غېرىبانە كۆرۈنەتتى، كونا تېلېۋىزور تۈتۈق ۋە زېرىكىشلىك كۆرۈنۈشلەرنى ئېرىنچەكلىك بىلەن

كۆرستۈاتاتتى. قەيەردىندۇ بىر سېمىز ئۇيغۇر ئايال غوجايىن چقىپ ماڭا بىر چىنە قىزىق چاي قۇيۇپ بەردى ۋە توشقانغا يېسۈلەك يوپۇرمقىدىن ئەكېلىپ بەردى. بىر چاغدا سېمىز ئەر غوجايىنمۇ پەيدا بولدى. بىز ئوت سۇنغاچ توشقاننىڭ يېسۈلەك يوپۇرمقىنى يېيىشىگە قاراپ ئولتۇردۇق. مەن: «بۇ ئەرمەك توشقان، مۇشۇنچىلىك چوڭلۇقتا بولىدۇ، ئەمدى يوغىنىمايدۇ»دېدىم. ئەر غوجايىن ئەپسۇسلانغان هالدا:«هوي، راستما؟ شۇنچە باقسا بىر تەخسە قورۇمغا چىقىش قىلمىسا بەك زىيان بولمامدۇ؟» دېدى. بىز نېمىڭ كۆلۈپ كەتكىنىمىزنى كۆرۈپ ئۇ گېپىنى يەنە تەكرارلىدى. شۇ مىنۇتلاردا مەن پەقەت ئۆيۈمدىلا ئېرىشەلەيدىغان ئىللىقلىقنى هېس قىلغانىدىم.

يول بويى كۆڭلۈم ئاينىپ بەك بىئارام بولۇپ كەتكەچكە، قەپەسنى كۆتۈرگىنىمچە شوپۇرنىڭ يېنىدىكى ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇرۇۋالغانىدىم. توشقاننىڭ تۈيۇقسىز ئۆلۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ پات – پات قەپەسكە قولۇمنى تىقىپ ئۇنى سىيلاپ قويۇاتتىم. يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى دەرەخ شاخلىرى يولغا ئېگىلگەن بولۇپ، سىرلىق بىر «تونېل» نى شەكىللەندۇرگەنىدى. ئاپتوبۇس چىرىغى پەقەت نەچچە مېتىر نېرىنىلا يورۇتاتتى، ئالدى تەرەپ خۇددى ئۆڭكۇردەك قاپقاراڭغۇ ئىدى. شەرق ئاسمىنى ئاستا – ئاستا يورۇشقا باشلىغاندا، مەن ئۆيگە بارغان چاغدىكى مەنزىرىنى خىيال قىلغاچ ئۇزاققا سوزۇلغان سەپەرنى ئۇنتۇپ ئۇيقۇغا كەتتىم.

توشقان ئۆلۈپ قالغاندا ئانام:«بۇنداق نەرسىلەرنى ئەمدى ئالما، قايتىپ كەلسەڭلا بىز خۇش»دېدى. مومام:«ئەمدى بۇنداق نەرسىلەرنى ئالما، ئۆلۈپ قالسا ئادەمنىڭ بەك ئېچى سېرىلىپ كېتىدىكەن. سەن قايتىپ كەلسەڭلا بىز خۇش، سېنى بەك سېغىنىدىم»دېدى.

قۇياش ئالتۇن نۇرلىرىنى يايلاق ئۈستىدە جەۋلان قىلىدۇرۇۋاتقان بىر چۈشتىن كېيىنلىكى هېلىمۇ ئېسىمدە. ئىككى قۇيرۇقسىز كۈسۈتكە

ئوت – چۆپلۈك ئارىسىدا تۇرۇپ دۇنيانىڭ چەكسىز لىكىگە نەزەر سالاتتى. مومام ھاسىغا تايانغىنىچە كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ئۇلارغا قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى خۇشاللىقى پەقەت «ۋاقتىلىق» بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئاشۇنداق تولىمۇ ئازابلىق بىلىنەتتى.

ماڭا مەنسۇپ ئات

بىر ئادەم بىزگە ناھايىتى كۆپ پۇل قەرزدار بولۇپ قالغانىدى، ئەمما، ئۇ ئادەم ھازىر جان ئۈزگەنىدى. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆرپ – ئادەتى بۇيىچە ئۆلگۈچىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى ئېلىم – بېرىم ئىشلىرى ئۆلگۈچى يەرلىككە قويۇلۇشتىن بۇرۇن تەلتۆكۈس ئادا قىلىنىپ بولۇشى كېرەك ئىدى. ئىمام ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق – تۇغقانلىرى ئارقىلىق ئۆلگۈچىنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى بارلىق ئېلىم – بېرىم ئىشلىرىنى ئادا قىلىۋەتكەندىن كېيىن، ئاندىن ئۆلگۈچىنىڭ نامزىنى چۈشۈرۈپ يەرلىككە قويياتتى.

ئەمما،ئۇ چاغدا ئۆلگۈچىنىڭ ئۇرۇق – تۇغقانلىرى نەق پۇل تەييارلىيالماي، ئامالسىز ئۆزلىرىنىڭ ئېتىنى ييتىلەپ كېلىپ، ئانامدىن شۇ ئات بىلەن قەرزنى ئادا قىلىۋېتىشنى تەلەپ قىلغانىدى.

ئانام تولىمۇ تەڭقىسلىق ئىچىدە ماڭا تېلېفون قىلدى:

–مەن ئۇ ئاتنى ئېلىپ نېمە قىلمەن؟

–مىنمەمسەن!

–ئۆيدە موتسىكلىت تۇرسا، ئات مىنىپ نېمە كەپتۇ!

–ئۇنداق بولسا ئالما!

–ئەمما، مېنىڭ بەك ئالغۇم بار...

–سەن ئاتنى نېمە قىلسەن؟

–مىنمەمدىم!

چۈشتىن كېيىن ئانام ھاياجانلانغان ھالدا يەنە تېلېفون قىلدى:

–قىزىم، مەن بىر قارارغا كەلدىم، ئۇ ئاتنى ئېلىپ ساڭا سوۋغا

قىلاي دەيمەن! كېيىنكى ھەپتە ئالتاي شەھىرىگە ئاپىرىپ بېرەي- ھە!

-مەن ئۇنى نېمە قىلمەن؟-مەن قاتتىق چۆچۈپ كەتتىم.

-مىنىپ ئىشقا بارساڭ بولىدۇغۇ، ئىدارەڭلار يىراق تۇرسا.

-ئىشقا ۋېلىسىپىت مىنىپ بارساملا بولىدۇ.

-ۋېلىسىپىتنى تەپىمسەڭ ماڭمايدۇ. ئات نېمە دېگەن ياخشى، ئازراقمۇ كۈچ تەلەپ قىلمايدۇ. ئىدارەڭگە بارغاندىن كېيىن ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ قورۇسىغا قويىۋەتسەڭ ئۆزى ئوتلايدۇ. ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن ئارقا ھويلىدىكى تېرەككە باغلاپ قويساڭ بولىۋېرىدۇ، دەريا بويىدا ئوت -چۆپمۇ كۆپ...

-ئەمما، ئات قىزىل-يېشىل چىراغنى بىلەمتى؟

تېلېفوننى قويغاندىن كېيىن ئىنچىكە ئويلاندىم. ئالتاي شەھىرى ئەمەس، بىزنىڭ ئاقخارا كەنتىدىكى ئۆيىمىز دىمۇ ئاتنى بېقىپ بولالمايتۇق. بىزنىڭ ئوت - چۆپىمىز كۆپ ئەمەس، توخو، ئۆردەكلەرگىمۇ ئاران يېتىدىغان تۇرسا، ئاتقا نەدىكى ئوت - چۆپ؟ قىش كەلسە ئوت -چۆپنىڭ باھاسى بەكمۇ ئۆرلەپ كېتىدۇ، ئاتقا ئوت - چۆپ ئېلىپ توشاتقىلى بولامدۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە، قىش ئۇزاق تۇرسا. يەنە كېلىپ، مېنىڭ ئاقخارا كەنتىدىكى ئۆيۈمنىڭ ھويلىسى چوڭ ئەمەس، دۆڭلىگەن نەرسە - كېرەكنىڭ كۆپلىكىدە ئات باغلىغىدەك ئورۇن بولاتتىمۇ؟

ئاتنى ئارقا ھويلىغا ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن ئۇنى بىر تەرەپ قىلىدىغان بىردىنبىر ئۇسۇل ئۇنى سويۇپ گۆشىنى يەپلۇبتىش ئىدى... ۋاي - ۋۇي، ئات بېقىشتىكى مەقسەت گۆش يېيىشلا بولسا، بۇ تۇرمۇش مەنسىز لىكتە قايسى دەرىجىگە بېرىپ يېتەر - ھە؟

تېخى ئىككى يىل بۇرۇنلا ئانام ماڭا ئات ئېلىپ بېرىشنىڭ خىيالىنى قىلىپ يۈرەتتى. ئۇ چاغلاردا ئۆيىمىز دە قۇدۇق يوق بولۇپ، سۇنى ئىككى كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئۇلۇڭگۇر دەرياسىدىن ئېلىپ كېلەتتۇق. يازلىقى ھەر ھالدا ياخشى، قىش كېلىپ دەريا سۇيى مۇز تۇتۇپ كەتكەندە دەريادىن سۇ ئېلىپ كېلىش ئۇچۇن ئەپكەش كۆتۈرگەندىن باشقا

يەنە پالتا كۆتۈرۈشكىمۇ مەجبۇر بولاتتۇق. كۈندە سۇ ئالغىلى دەريا‌غا بېرىشقا،كۈندە مۇز چېقىشقا توغرا كېلەتتى. بۇگۈنى ئېچىپ قويغان كاچكۇل ئەتسى يەنە پولاتتەك قېتىپ كېتەتتى.

ئاقخارانىڭ قىش پەسلى ئىنتايىن سوغۇق بولىدۇ،1 ـ ،2 ـ ئاي مەزگىللىرىدە تېمپېراتۇرا ھەتتا نۆلدىن تۆۋەن سېلسىيە 40 گىرادۇسقا چۈشۈپ قالاتتى. دەريا تەرەپتىن كەلگەن سوغۇق شامال نەشتەردەك سانجىلىدۇ. تىزغىچە قار قاپلىغان يوللاردا ھېچقانداق ئىز كۆزگە چېلىقمايدىغان بولۇپ، ئاپپاق دالا تېخىمۇ چەكسىز كۆرۈنىدۇ.

ئانامنىڭ نەزىرىدە ئات بولمىسىمۇ، بىر ئېشەك بولسا بەك ياخشى بولغان بولاتتى. ئۇلاق بىلەن بىر قېتىمدا ئۇچ ـ تۆت كۈن يەتكۈدەك سۇنى كۆپ كۈچ سەرپ قىلماي، ھېچقانداق ئاۋارىچىلىقسىزلا ئەكېلىۋالغىلى بولاتتى.

شۇ يىلى ياز پەسلى بەك ئىسسىق بولۇپ كەتتى. كۈن چۈشتىن قايرىلسىلا كوچىلاردا ئادەمنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. قويۇق ئوت ـ چۆپ ئۆسكەن دالىلاردا ھاشارەتلەرنىڭ چىرىلداشلىرى خۇددى قويۇق بىر قەۋەت تۇماندەك ئەگىيتتى. ئەمما، بىر ئائىلە كىشىلىرى كەلگۈسىدىكى ئات ياكى ئېشەكنىڭ قىشتىن ئۆتۈشى ئۈچۈن ئوت –چۆپ غەملىشى، پىژغىرىم ئىسسىقنىڭ مۇشەققىتىگە بەرداشلىق بېرىشى كېرەك ئىدى. ئۇ چاغدىكى جاپانى كۆرۈڭ!

ئۇ يىلى يازدا بىز دېگەندەك ئوت – چۆپنى يېتەرلىك يىغىپ تۇغۇرىغاندىن كېيىن، چېگە خالتىلارغا قاچىلىۋەتتۇق. ئەمما، ئات باقمىدۇق. بىز ھويلىغا قۇدۇقتىن بىرنى قېزىۋالدۇق. قىش پەسلىدە يەر ئاستى سۇيىنىڭ ئورنى تۆۋەنلەپ كېتىدىغان بولغاچقا، قۇدۇقنى قىش كۈنلىرىدە قېزىشقا توغرا كەلدى.

قىش كۈنلىرىدە قاتتىق يەرنى قېزىپ چوڭقۇر ئورەك كولاپ، شۇ ئورەكتىن سۇ چىقىرىش ناھايىتىمۇ خاسىيەتلىك بىر ئىش ئىدى. بىرى قۇدۇق ئاستىدا تۇرۇپ قېزىلغان توپىنى بىر چېلەك – بىر چېلەكتىن

ئۇسۇپ بېرەتتى، يەنە بىرەيلەن قۇدۇق ئاغزىدا تۇرۇپ توپىنى بىر چېلەكتىن تارتىپ چىقىراتتى. ئۇزاققا سوزۇلغان ئېغىر جىسمانىي ئەمگەك ئاستا – ئاستا ئاقخارا زېمىننىڭ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ بىز نىڭ ئەپتىمىز نى كۆردى، ئۇ بىز نى ھەقىقى تۇرمە قوبۇل قىلدى.

ئىككى يىلدا بىز ئۆيىنى قايتىدىن ئوبدانلا رېمونت قىلىۋالدۇق، قۇدۇقنىمۇ قېز ئىۋالدۇق. تېخى، ھويلىمىز غا تىككەن كۆچەتتىن بىر نەچچە تۈپى شاخ يېيىپ، كىشىنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك ياشنىدى. «بېگىچە يېز ا قۇرۇلۇشى» نىڭ تۈرتكىسىدە كەنت كومىتېتى ئادەم ئورۇنلاشتۇرۇپ قورۇ تاملىرىمىز نى سىرلىۋەتتى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن كىشىلەر بىز نى «كەلگۈندى» ھېسابلىمايدىغان بولۇشتى. ئات بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولىدىغان بولۇپ قالدى.

ئەمما، ھازىر بىر ئاتنىڭ بولۇشى نەقەدەر گۈزەل ئارزۇ ئىدى – ھە! ئاتقا مىنىپ چەكسىز يايلاقتا پەرۋاز قىلىش كىشىدە تەسۈرلىگۈسىز ھاياجان قوزغايدىغان مەنزىرە ئىدى.

ئالتاي كىچىك شەھەر بولسىمۇ، ناھايىتى قايناق شەھەر ئىدى. يول – رەستىلەردە ئۇزۇلمەي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئاپتوموبىللار، ئىككى قاسىناقتىكى كۆزنى قاماشتۇرىدىغان رەڭگارەڭ ۋۇسكىلار، كىشىلەر توپى... ھەقىقەتەن ھاياتىي كۈچكە تولغان بىر شەھەردىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. شۇ چاغدا مەن مۇشۇنداق قايناق شەھەر كوچىسىدا ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقان بىر كىشىنى كۆرگەنىدىم. تۈياقلىرىدىن رېتىملىق ئاۋاز چىقىرىپ چېپىپ كېتىۋاتقان ئات ئايىقى ئۇزۇلمەي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئاپتوموبىللار ۋە بارچە شاۋقۇن – سۈرەنگە قىلچە پەرۋاسىز ئىدى. ناۋادا بۇ ئات كەڭ كەتكەن يايلاقتا چېپىپ كېتىۋاتقان بولسا ئىدى، ئاتلىق يىراقتىن كېلىۋاتقان ئاپتوموبىلنىڭ ئېتىنى ئۇركۈتۈۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئېتىنى توختىتىۋالغان بولاتتى. ئۇلار كۆرۈش دائىرەمدىن غايىپ بولغاندىلا مەن ئۇلارنىڭ قىزىل چىراغنى بۆسۈپ ئۆتكىنىنى ھېس قىلدىم.

گەرچە ئالتاي چارۋىچىلىق رايونىغا خاس شەھەر بولسىمۇ، چارۋا

پادىلىرىنىڭ شەھەر كوچىلىرىدىن ئۆتۈشىگە يول قويۇلمايتتى، پەقەت شەھەرنى ئايلىنىپ ئۆتۈشكە مەجبۇر ئىدى. مەن ئاتنىڭ شەھەر رايونىغا كىرىش – كىرمەسلىكى توغرىسىدا بىرەر ئالاھىدە بەلگىلىمىنىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. شۇڭا مەن ئابايىقى «شەھەر كوچىسىدا بىرنىڭ ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقان» غەلىتىلىكىدىن كېيىنلا، «نېمىشقا شەھەر كوچىسىدا ئات مىنگەن ئادەم يوق» دېگەن غەلىتىلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

ئەمما، كۆكتوقاي ناھىيەسىدە كىشىلەرنىڭ قېشىگىز دىن ئات چاپتۇرۇپ ئۆتۈشى نورمال ئىش ئىدى، ئاقخاراغا تېخىمۇ گەپ كەتمەيتتى. مەيلى قانداقلا بولسۇن، ئەمدى ئانامدىمۇ ئات بىلەن ئىشقا بېرىپ كېلىدىغان ئوي بولماسلىقى كېرەك ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مېنىڭ مەمۇرىي مەھكىمە ياكى مائارىپ ئىدارىسىغا ئاتقا مىنگەن ھالدا ھۆججەت يەتكۈزگەن ھالىتىمنى قىياس قىلىپ باقايلى! كىشىلەر چوقۇم ھاڭ – تاڭ بولۇشۇپ ئاغزىلىرىنى ئېچىپلا قېلىشار...

ئەگەر مېنىڭ بىر ئېتىم بولسا، مەن ئات ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلىپ بېرەلەيمەن؟ قانداق قىلسام ئاتتىن كېلىدىغان خۇشاللىقنى ھەققىي ئېرىشەلەيمەن؟ مەن ئالدى بىلەن ئۆيۈمنى شەھەر سىرتىغا كۆچۈرۈپ، ئازادە ئېغىلدىن بىرنى تەييار قىلىشىم، ئۆي ئەتراپىغا ئوت – چۆپ تېرىشىم كېرەك. يەنە مول ئات بېقىش تەجرىبىسىگە ئىگە، ئات بېقىشنى خالايدىغان بىرىگە ياتلىق بولۇشۇم كېرەك، كەلگۈسىدە بالىمنىڭ ئاتنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇشى كېرەك. ئات ئۈچۈن مەڭگۈ بۇ يەردە قېپقېلىشىم كېرەك، مەڭگۈگە! مەن ئالتاينى سۆيۈشۈم، ئالتايدا ياشىشىم، ئۈزۈلمەس رىشتەمنى ئالتايغا باغلىشىم كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن، مەن مەڭگۈ ئاتقا ئىگە بولالمايمەن.

مېنىڭ ئانامغا ئات توغرىسىدا تېلېفون قىلغۇم بار ئىدى. ئەمما،

ئۇنداق قىلمىدىم.

«شياۋنياۋ» ماركىلىق تاماكا

ئانام خەنزۇچىنى قازاقچىغا، قازاقچىنى خەنزۇچىغا ئۆزىنىڭ بىلگىنى بويىچە تەرجىمە قىلىۋېرەتتى. يەنە تېخى، يېڭى سۆزلەرنى ئىجاد قىلىپمۇ ئۇلۇغۋرگەنىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇ يەرلىك كىشىلەرنى خەنزۇ تىلىغا نىسبەتەن خاتا چۈشەنچىگە باشلاپ قويغانىدى.

مەن بىر قۇر يېڭى كىيىم كىيىپ ئۆيگە قايتتىم. يولدا بىر ئايال ئۇچراپ يېڭىمنى تۇتۇپ بېقىپ سورىدى:

ـھوي، رەختى نېمە، نېمانچە پارقىراق؟

ـبۇ...پارقىراق يىپەك رەخت،ـبىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن شۇنداق دېدىم.

ـپارقىراق يىپەك رەخت؟

ـشۇنداق،پارقىراق يىپەك، ئەمما، پاختا ئەمەس. بىر خىل خىمىيىۋى تالا.

ـخىمىيىۋى تالا؟

ـشۇنداق، ئىلگىرى بىز دەيدىغان لياۋزىبۇ، چىگلۇن، تياۋلۇن تۇرىدىكى.

ـچىگلۇن؟ تياۋلۇن؟

ئۇ بىر خىل گۈمان بىلەن كېتىپ قالدى.

ئەمما، ئانام قەھرى بىلەن:«سۇلياۋ!» دەپ جاۋاب بەردى.

ـھە، ما گەپنى كۆرۈڭ.

بىر يىگىت دۇكانغا كىرىپ «شياۋنياۋ» ماركىلىق تاماكا ئالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن بىر نەچچە قېتىم سورىدىم. ئۇ يەنىلا ئۆلچەملىك تەلەپپۇزدا «شياۋنياۋ»ماركىلىق تاماكا،دېدى. ئەمما، مەن شۇنچە ئىز دەپمۇ مال جاھازىسىدىن ئۇنداق ماركىدىكى تاماكىنى تاپالمىدىم.

ـئۇنداق تاماكا يوق.

ـبار! ئەنە ئاۋۇ شۇ!

مەن ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاردىم. نېمە! ئۇ « شياڭسنياۋ» ماركىلىق تاماكىغۇ!

«شياۋنياۋ» بىلەن « شياڭسنياۋ» تەلەپپۇز جەھەتتە يېقىن كېلىپ قالاتتى، يەنە كېلىپ قاپتا بىر قۇشنىڭ سۈرىتى بار ئىدى. شۇڭا بايقىدەك ئۇقۇشماسلىق بولغانىدى.

ئويلاپ باقسام، شۇ تاپتىكى قازاقچە تىل سەۋىيەمىز بىلەن «思相»نىڭ نېمىلىكىنى، ئۇنى «鸟» بىلەن قانداق باغلاپ چۈشىنىش كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرۈش بەك تەس ئىدى.

ئانام گەرچە ئىش بېجىرىشتە يەڭگىل، قوپال بولسىمۇ، ئاخىرقى ھېسابتا شۇ جايىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، تۇرمۇش ئەمەلىيىتىگە ئاسانلا ماسلىشىپ كەتكەنىدى.

يەنە بىر كۈنى قوشنىمىز نىڭ كىچىك قىزى دۇكانغا كىرىپ «پىڭپىڭ» ئالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن تۇرۇپلا قالدىم:

ـنېمە؟

ـ«پىڭپىڭ!»

ـنېمە ئۇ «پىڭپىڭ »دېگەن؟

ـشۇ «پىڭپىڭ!.»

ئۇنىڭغا بولقىنى ئېلىپ كۆرسەتتىم، ئۇ بېشىنى چايقىدى. پالتىنى ئېلىپ كۆرسەتتىم، ئۇمۇ ئەمەس چىقتى. مەن ئامالسىز كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا:

ـدۇكىنىمىز دا پوجاڭزا يوق، ياڭاقمۇ يوق،ـدېدىم.

ـياق،ـقىز شۇنداق دېگىنىچە مال جاھازىسىدىن بوتۇلكىسى گىرا-ناتقا ئوخشاپ كېتىدىغان ئاق ھاراقتىن بىرنى ئالدى. دېمەك، بۇمۇ ئا-نامنىڭ«ئىجادىيەت»ى ئىدى.

ئۇ يايلاقتىكى چاغدا ئىجاد قىلغان سۆز «قارا موگۇ»، يەنى

«مور»(ئالتاي تاغلىرىنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئورمانلىقتا ئۆسىدىغان ياۋا مور) نىڭ تەلەپپۇزى ئېنىق، ئەستە ساقلاشقا ئاسان بولۇپ،شۇ جايدىكى كىشىلەر ھازىرغىچە شۇ بويىچە ئىشلىتىپ كەلمەكتە. ھەتتا، ئۇ سۆز ژىلايەتتىكى ئالتە ناھىيە، بىر شەھەرگە شۇ بۇيىچە تارقالغانىدى.

مومـاي يەنە «ئالـتۇن بېلـىق» نى «ئالـتۇندەك بېلـىق»، «توز»نـى «قۇيرۇقى يوغان چىرايلىق قۇش» دەپ تەرجىمە قىلىپ ئىشلىتەتتى.

دۇكىنىمىز دا يەنە «خۇڭ شۆلىەن» «چىنچېك» «خادامېن» قاتارلىق تاماكىلار سېتىلاتتى. ئانام «شياۋنياۋ» ماركىلىق تاماكىدىن باشقا تاما-كىلارنى «قىزىل رەڭلىك تاماكا» «كۆك رەڭلىك تاماكا» «ئاق رەڭلىك تاماكا»ۋە «سېرىق رەڭلىك تاماكا» دەپ ئاتاۋېرەتتى. ئەگەر ئىككى خىل تاماكىنىڭ قېپى ئوخشاش رەڭدە بولسا، ئۇ چاغدا، ئۇ تاماكىلارنىڭ نامى «سول تەرەپتىكى ئاق رەڭلىك تاماكا» ۋە «ئوڭ تەرەپتىكى ئاق رەڭلىك تاماكا» بولاتتى.

ئانام يەنە نۇرغۇن ئاتالغۇلارنى ناھايىتى قىزىقارلىق شەكىلدە كە-شىلەرگە تارقىتىۋەتكەنىدى، يەنى «باۋۇۋجى» دەمدۇ، «سەنكەيجيەنشى كاستۇم» دەمدۇ، «ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۈيقۇ مەزگىلى» دەمدۇ، ئىشقە-لىپ، بەك غەلىتە ئىدى. غەيرىي يېرى شۇكى، بۇنىچە مۇرەككەپ ۋە سىرلىق ئاتالغۇلارنى كىشىلەرگە شۇ پېتى دەپ ئولتۇرۇش ئىدى... ئەڭ غەيرىي يېرى، چارۋىچىلار يا توخو باقمىسا، «باۋۇۋجى» نىڭ نېمىگە لازىمى بارلىقىنى بىلەتتىمۇ؟

تېلېفون ئۇرۇش

ئاقخارادا ئەڭ دەسلەپتە ئىشلىتىلگەن تېلېفون «سۈنئىي ھەمراھ سىگناللىق تېلېفون»ئىدى. ئۇ خىل تېلېفون باھاسىنىڭ قىممەتلىكىگە باقماي، سىگنالى ياخشى ئەمەس بولۇپ، شامال چىققان ياكى يامغۇرلۇق كۈنلەردە ئۇ تېلېفوندا سۆزلىشىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

كېيىن، بىرى كۆچمە ئاممىۋى تېلېفون، يەنى شەكلى سىملىق تې‌لېفونغا ئوخشاپ كېتىدىغان سىمسىز تېلېفون ئورناتقانىدى. ئۇ تېلېفوننى ئىككى كۈندە بىر قېتىم زەرەتلەپ تۇرۇش كېرەك ئىدى. ئۇ خىل تېلې‌فون ناھايىتى قولاي بولۇپ، يامغۇر – يېشىنلىق كۈنلەردىمۇ، ئاپتومو‌بىلدا كېتىۋېتىپمۇ، 200 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ناھىيە بازىرىدىمۇ ئىشـ‌لەتكىلى بولۇپېرەتتى. قىسقىسى، ئۇ سىملىق تېلېفون شەكلىدىكى يانفون ئىدى.

ئۇ خىل تېلېفون ھەقسىز سوۋغا قىلىناتتى، سۆزلىشىش ھەققىمۇ خېلى ئەرزان ئىدى. كېيىن ئۇ خىل تېلېفون بىر نەچچە ئۆيدىمۇ بار بولـ‌دى. ئانام ئۇ تېلېفوننى بەكلا ياقتۇرۇپ قالغان بولۇپ، تېلېفوننى يوغان بىر سومكىغا سېلىپ مۇرىسىگە ئېسىۋالاتتى. ئۇ نەگىلا بارسا تېلېفون سېلىنغان سومكا ئۇنىڭ مۇرىسىدە بولاتتى. ناۋادا ناھىيە بازىرى كوچـ‌لىرىدا كېتىۋاتقاندا تېلېفون كېلىپ قالسىمۇ، ئۇ دەرھال سومكىدىن تې‌لېفوننى چىقىرىپ سۆزلىشۇېرەتتى. ئۆتۈشۈپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ ئۇ‌نىڭغا ھەيرانلىق نەزىرىدە قاراشلىرى ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتـ‌تى. بەلكىم، كىشىلەر «شۇمۇ يانفون بولدىمۇ؟» دەپ ئويلىشار.

ئاقخارادا يانفونمۇ تېزلا بار بولدى. تاشيوللار ياسلىپ، قاتناشنىڭ راۋانلىششىغا، نۇر كابېلىنىڭ تۇتاشتۇرۇلۇشىغا ئەگىشىپ، سىملىق تېلې‌فونمۇ ئومۇملىشىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئائىلىمىزمۇ دۇكانغا يەنە بىر تېلېفون ئورنىتىشنىڭ پىلانىنى قۇرۇپ قويدى. تاشيوللار ياسالغاندىن كېيىن، تاشيولنى بويلاپ سىمتاناب تۆۋرۈكى تىكىشكە، كەلكۈن ئاققۇ‌زۇش ئېرىقلىرىنى كولاشقا ۋە باشقا ئاساس ئەسلىھەلەر قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىشقا توغرا كېلەتتى. شۇ مەزگىللەردە ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن نۇرغۇن دېھقان ئىشلەمچىلەر ئاقخاراغا كېلىپ ئىشلىدى. ھەر كۈنى دەم ئېلىش ۋاقتىدا ئىشلەمچىلەر دۇكىنىمىزغا كېلىپ، ئۇزۇن – ئۇزۇن ئۆچىرەتتە تۇرۇشۇپ، ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ئۇرۇشاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ھەر

كۈنى كەچ سائەت 10 دىن ئاشقاندا ئاندىن كەچلىك تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولاتتۇق.

تېلېفون ئۇرغىلى كېلىدىغانلانىڭ نۇرغۇنلىرى ئۆيىدىن، يۇرتلىرىدىن تۇنجى قېتىم ئايرىلغان ياش يىگىتلەر ئىدى. ئۇلاردىن بىرى تېلېفوندا: «مەن، ئاپا، تاماق يېدىڭمۇ؟ ئۇ يەردە قاراڭغۇ چۈشتىمۇ؟ بۇ يەردە تېخى قاراڭغۇ چۈشمىدى، شىنجاڭدا كېچىكىپ كەچ كىرىدۇ... مەن ياخشى تۇرۇۋاتىمەن، يېمەك – ئىچمىكىمز مۇ ياخشى، كۈندە گۆش يېيەلەيمز ، بەزىدە تېخى كۈندە ئىككى ۋاق تاماقتا گۆش بار... غوجايىنىڭ بىز گە بولغان مۇئامىلسى ياخشى، ئىشمۇ ئېغىر ئەمەس، ئىشتىن بالدۇرلا چۈشۈپ ياتاقتا قايتىپ تاماق يەيمز ... ئاپا، ئەمدى گېپىمنى توختىتاي، ئۇچ مىنۇت بولايلا دەپتۇ، تېلېفونىنى قويۇۋەتتىم ئەمەسە...»دەيتتى.

كېيىنكىسى تېلېفونىنى ئۇلايتتى ـ دە:«ئاپا، تاماق يېدىڭمۇ؟ كەچ كىردىمۇ؟ بۇ يەر تېخى يورۇق، شىنجاڭدا كېچىكىپ كەچ كىرىدىكەن... بۇ يەر ياخشى ئەمەس ئىكەن، گۆش يېيەلمەيمز ...غوجايىنىڭ بىز گە بولغان مۇئامىلسىمۇ ياخشى ئەمەس، بىز نى ھارغۇزۇپ جېنىمىز نى ئالىدۇ، كەچ كىرىپ ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايدىغان چاغدا ئاندىن ئىشتىن قايتىپ تاماق يەيمز ... ئاپا، گېپىمنى توختىتاي، ئۇچ مىنۇت بولاي دەپتۇ، تېلېفوننى قويۇۋەتتىم!» دەيتتى.

كىشىنى ئويلاندۇرىدىغىنى شۇكى، ئۇ ئىككىسى بىر ئورۇندا، بىر غوجايىنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغان تۇرۇقلۇق، نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ گېپىدە بۇنچە چوڭ پەرق بولىدۇ؟

بىر ئانا تېلېفوندا ئوغلىغا دەيتتى:«... بالام، مېنىڭ گەپلىرىمنى ئېسىڭدە چىڭ ساقلا، كۈندە ئەسلەپ تۇر، مومامنىڭ گېپىنى ئاڭلا، كىچىك ئاپاڭنىڭ گېپىنى ئاڭلا، مۇئەللىمىڭنىڭ گېپىنى ئاڭلا...» ئۇ 10 مىنۇت سۆزلەپمۇ ئوغلىغا تاپىلايدىغانلىرىنىڭ ئۈچىنچىسىگە ئۆتەلمەيتتى:

«... ئوغلۇم، ئوچاققا ئوت قالىغاندا دىققەت قىل، ئالدى بىلەن ئوچاققا تۈتۈرۈقنى ئاز سال،ئاستىغا قەغەز سال، ئەگەر قەغەز بولمىسا ئازراق پاخال سالساڭمۇ بولىدۇ. تۈتاشقاندىن كېيىن، ئاندىن يەنە ئوتۇن سال. تۈتاشماي قالسا پۈۈلگىن، ئوتۇنلار ھەرگىز تۈرخۇن ئېغىزىنى تو-سۇالمسۇن! تۈتۈرۈقنىڭ ئاستىنى بوش قالدۇرۇپ، پاخال سالغاندىن كېيىن يەنە ئوت ياق. تۈتاشمىسا پۈۈلە، ئاسان تۈتۈشىدۇ، پۈۈلەيمەن دەپ يۈز – كۆزلىرىڭنى كۈل قىلىۋالما يەنە. دەسلىپىدە تۈتۈرۈق سال، يوغان ئوتۇن سالما... تۈتۈرۈق ئاستىنى سەل بوش قالدۇرۇپ قەغەز سال، پاخال سالساڭمۇ بولىدۇ...»

ئانام كۈلۈمسىرىگىنىچە قۇلقىمغا پىچىرلايتتى:« مانا بۇنى ھەقىقىي نەسىھەت دېسە بولىدۇ...»

يەنە بىرى كېلىپ ئايالىغا تېلېفونىنى ئۇلايتتى-دە، تاغدىن – باغدىن سۆزلەپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋېتەتتى. كېيىنكىلىرى ئالدىرىتىپ بولالمىغاندا بىر – بىرلەپ تۇرۇپكىنىڭ قېشىغا كېلىپ چاقچاقنى باشلۇۋېتەتتى.

ئەر: ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ھېچنەگە بارمىدىم...

يېنىدىكىسى: يالغان، ئۇ كۈن بويى بىكار يۈرىدۇ، غوجايىن ئۇنى ئەدەپلەپلا تۇرىدۇ!

ئەر: كىر ـ قاتلارنى ئۆزۈم يۇيىمەن...

يېنىدىكىسى: ئۇ كۈندە قىمار ئويناىدۇ!

ئەر: پاكىز يۇيۇۋاتىمەن...

يېنىدىكىسى: 200 يۈەن ئۇتتۇرۇپ بولدى!

ئەر: سۇ ياخشى ئەمەس، بەك شورلۇق...

يېنىدىكىسى: دەرھال 200 يۈەن پۇلۇمنى قايتۇر، قىمار نېسىنى تو-نۇمايدۇ!

ئەر: مەن قىمار ئويناىمىدىم!

يېنىدىكىسى: ئويناىدى!

ئەر: مەن قمار ئوينىمىدىم!
يېنىدىكىسى: پۇلۇمنى تېز قايتۇر!
ئەر: ئۇلارنىڭ قالايمىقان گېپىگە ئىشەنمە!
يېنىدىكىسى: يەڭگە، چىن سەن يەنە تېخى خېنىملارغا پۇل خەجلەيدۇ!
بۇ چاغدا قارشى تەرەپنىڭ دەرغەزەپ بولغان هالدا دېگەن گەپلىرىنى هەممىمز ئېنىق ئاڭلاپ قالاتتۇق:
ـمانى قارا، سېنىڭ تېخى خېنىملارغا خەجلىگۈدەك پۇلۇڭ بارمۇ؟
ـئۇ... ئۇلارنىڭ قالايمىغان سۆزلەشلىرىگە قۇلاق سالما! ئۇ... ئۇلار يالغان سۆزلەۋاتىدۇ...يالغان! ـئەر گېپىنى ئاخىرلاشتۇرۇشقا ئالدىرايتتى. بىز هەممىمز تەڭلا:« چىن سەن، پۇلۇمنى قايتۇر! چىن سەن، پۇلۇمنى قايتۇر! پۇلنى قايتۇر!» دەپ ۋارقىرايتۇق. چىن سەن تېلېفونىنى قويۇپلا، هېلىقىلارغا ئېتىلاتتى.
دۇكىنىمىزغا كېلىپ تېلېفون ئۇرىدىغانلار خېلىلا كۆپ ئىدى. گەرچە، يېقىن ئەتراپتىكى دۇكانلارنىڭ هەممىسىدە تېلېفون بولسىمۇ، بىزنىڭ دۇكانىنى ئەڭ ئاۋات دېيىشكە بولاتتى. هەتتا، يەرلىك قازاق چارۋىچىلارمۇ بىزنىڭ دۇكانغا كېلىپ ئۇزۇندىن -ئۇزۇنغا ئۆچىرەتتە تۇرۇشقا رازى ئىدى.
كېيىن بىلىشىمچە، بىزنىڭ دۇكانغا كېلىپ تېلېفون ئۇرىدىغان قازاقلارنىڭ هەممىسى مۇهەببەتلىشىۋاتقان قىز - يىگىتلەر ئىكەن. بۇ ئەتراپتا ئولتۇراقلاشقان خەنزۇلاردىن پەقەت بىزلا بولغاچقا، ئۇلار مۇهەببەتلىك شېرىن گەپلىرىنى بىزنىڭ ئالدىمىزدا بىمالال دېيىشەلەيتتى. تەلەپپۇزى سەل ئىتتىكرەك بولسا تېخىمۇ بىخەتەر بولاتتى. بىز ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقىنىنى چۈشەنگەن تەقدىردىمۇ بىزنىڭ ئاڭلىغۇمىز يوقتۇ! يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەن 15 ياشلار چامىسىدىكى شوخ يىگىتنىڭ تۇرۇلگەن قوشۇملىرىدىن، بىردەم ئوڭ پاچىقىنى سول پاچىقىغا، بىردەم

سول پاچقىنى ئوڭ پاچقىغا سۈركەشلىرىدىن ئۇنىڭ ئىنتايىن پەرىشان ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلغىلى بولاتتى:

ـسۆزلەشكىلى بىر – ئىككى سائەت بولدى، سائەت 12 دىن ئاشتى، مېنى زادى ئۇخلىغىلى قويامسەن – قويمامسەن؟

موتسكلىت بىلەن باھاردىكى جەزىرىنى بېسىپ ئۆتۈش

موتسكلىت ھەقىقەتەنمۇ ياخشى نەرسە، چۈنكى، ئۇ بىزدىن قۇدرەتلىك. بۇ چەكسىز كەتكەن قاقاس دالىدا ئۇ بىزنىڭ ھالىمىزنى قويماي‌دىغان مەنزىللىرىمىزگە ئاسانلا يەتكۈزىدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇزاق ۋاقىت موتسكلىتتا سەپەر قىلىش ئادەمنى ئوخشاشلا ھارغۇزۇۋېتىدۇ، پىيادە ماڭغانغا يەتمەيدۇ. كۆپ ھاللاردا موتسكلىتتا بەش ـ ئالتە سائەتلەپ يول يۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ، مەنزىلگە يېتىپ بارغىچە پۈتتا جان قالمايدۇ كىشىنىڭ. قانداقتۇ، بىزنىڭ موتسكلىتىمىز كىچىك تېپىتكى موتسكلىت ئىدى، ئۇچ ئادەم ئولتۇرسا ئاران تارتىپ ماڭاتتى، ئولتۇرغان ئادەمنىڭ بىئارام‌لىقىنى دېمەيلا قويايلى. ئەمما، باشقا نارازى بولغۇدەك تەرىپى يوق ئىدى.

مېنىڭ موتسكلىت مىنىشنى بەك ئۆگەنگۈم بار ئىدى، ئەمما،يېقىلىپ كېتىشتىن بەك قورقمەن. كىچىك چاغلىرىمدا تەڭپۇڭلۇق سېزىمىمنىڭ يوقلىقىدىن ئىلەڭگۈچىنمۇ ئوينىيالمايدىغىنىم ھېلىمۇ ئېسىمدە. ۋېلىسىپىتىنى بېتىلەشنى ئىككى يىل ئۆگەندىم، مىنىشنى ئۇچ يىل ئۆگەندىم...قىسقىسى، ئويلايمەنكى، مەن بىر ئۆمۈر... ئەمما، يەنىلا موتسكلىتنى ياخشى كۆرىمەن، شۇنىڭدىن پايدىلىنىپ شامال قوينىدىن شاۋقۇن بېرىپ ئۆتۈپ كېتىلگەن بولسام ئىدىم، ئاندىن دۇنيادا تېخىمۇ روشەن سىما بىلەن نامايان بولغان بولاتتىم. ئۇنداق بولمىغان تەقدىردە... ئاھ! ...ئەمەلىيەتتە، ئىقتىدارنىڭ چەكلىمىسى تۇپەيلىدىن سىناپ باقالماسلىقمۇ يامان ئىش

ئەمەس. موتسكلىتىم بار بولغاندىن كېيىن، يەنىلا شۇنىڭ گېپىنى قىلاي! زېمىنغا مەزمۇت دەسسەپ، قولۇمنى چېنەپ تۇرۇپ، مەن ئۇ يەرگە بارماقچى، شۇڭا بارالىدىم،دېيەلىسەم ـ ھە! يەنە تۈيۈقسىز بۇ دۇنيادا قىلالمىغان ئىشلىرىمىز ئۈچۈن قايغۇرۇشمىز نېمىڭ ھاجىتى يوقلىقىنى ھېس قىلدىم؛ خۇددى بىز موتسكلىتقا مىنىپ مەلۇم نەرسىدىن تاقەتسىز لىك بىلەن، ھەم ئاسان، ھەم ئۇزۇل- كېسىل مەڭگۈگە يىراقلاشقاندەك... ئەمما، ئويلاپ قالدىمكى، بۇگۈنگە كەلگەندە، بۇ ئۆزىمىزنى قاچۇرۇپ بولالمايدىغان، رەتمۇ قىلالمايدىغان رېئاللىق ئىدى. ھەي، سەناپ باقالماسلىق ياخشى ئىش ئەمەستۇ؟ زېمىن كۆكسىدە دەس تۇرۇپ، قولۇمنى چېنىگىنىمچە ۋارقىرايمەن: ھەي، مەن ئۇ يەرگە بارىمەن!

بىز قۇملۇق چېتىدىكى ئاقخارا ئاغا كۆچۈپ بارغاندىن كېيىن، موتسكلىت بىز ئۈچۈن تېخىمۇ مۇھىم بولۇپ قالدى. بۇ چاغدا بىز تاغلىق رايوندىن خېلىلا يىراقلاپ كەتكەنىدۇق. ئاقخارا جەنۇب تەرەپتىكى ئۇلۇغكۇر دەريا‌سى بويىدىكى چۆللۈكتە بولۇپ، ناھىيە بازىرى بىلەن بولغان ئارىلىقى 200 كىلومېتىردىن ئاشاتتى. قىشلىقى ئاپتوموبىل بىلەن ناھىيە بازىرىغا بېرىش ئۈچۈن 50 يۈەن خەجلەشكە توغرا كېلەتتى، بۇنىڭدىمۇ، ئولتۇرغىدەك ئاپتوموبىل بولسىلا بولاتتىغۇ. ئۇ چاغلاردا بۇ كەنتكە مەخسۇس لىنىيەلىك ئاپتوموبىل تېخى يېتىپ كەلمىگەن ئىدى. بىر قىسىم كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي ئاپتوموبىللىرىدا كىراكەشلىك قىلاتتى. ئۇنداق ئاپتوموبىللارنىڭ كۆپى سەككىز كىشىلىك كونا جېپ ئىدى. كۈندە كۆپ بولغاندىمۇ بىر ـ ئىككى ماشىنا ماڭاتتى. تاڭ تېخى يورۇماستىلا شوپۇرلار ئاپتوموبىللىرىنى ھەيدىشىپ، ھەر بىر ئۆينىڭ ئالدىدا توختاپ ئادەم سالاتتى، كۆپ ھاللاردا بىر نېمىڭ ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ بولغىچە ئاپتوموبىللار توشۇپ كېتەتتى. بەزىدە ئاپتوموبىل توشمىسا، شوپۇرلار ماڭغىلى ئۇنمايتتى، كەنت بېشىدا بىر - ئىككى كۈن ساقلاشقا توغرا كېلەتتى، ھەر قانچە ئالدىرىغانىنىڭمۇ پايدىسى يوق ئىدى. شۇنداق ۋاقىتلاردا موتسكلىت نېمە دېگەن قۇلايلىق ـ ھە! قاچان ماڭ-

غۇڭىز كەلسە شۇ چاغدا ماڭالايسىز ، تېخى بېرىپ كېلىشىمىڭ ماي پۇلى ئارانلا ئون نەچچە يۈەنگە توختايدۇ، 80ـ90 يۈەن تېجەپ قالغىلى بو- لىدۇ! ئەگەر ئىككى ئادەم بىللە ماڭسا، 160 يۈەن، ئۈچ ئادەم ماڭسا 250 يۈەن تېجىگىلى بولىدۇ، تېخى كۆگۈل ئايىنىشتىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق.

ئەمما، موتسىكلىت بىلەن چۆل – جەزىرىنىڭ يولىدا شامالغا يۈزلە- نىپ مېڭىش ئۇنچە ئاسان ئەمەس. دېمەك، بىر قېتىم ئۆيدىن چىقىش تۆت ـ بەش سائەتلەپ شامالغا قاقلىنىشتىن دېرەك بېرىدۇ. گەرچە ئانام ماڭا بىخەتەرلىك قالپىقى ئېلىپ بەرگەن بولسىمۇ، ئۇنى باشقا كىيىپ موتسىكلىت بىلەن مېڭىش تېخىمۇ ئازابلىق ئىدى. ئېغىر قالپاق بېشىمنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇپ، يىپى گېلىمغا پېتىپ بېشىمنى قايدۇرۇپ، كۆ- زۈمنى ئالا ـ چەكمەن قىلىۋېتەتتى. ئامالسىز قالپاقنى ئېلىۋېتىپ، قۇ- چاقلاپ ئولتۇرۇشۇمغا توغرا كېلەتتى. ئۇنداق قىلسام مەن بىلەن تاغام ئوتتۇرىسىدا ئارىلىق پەيدا بولۇپ، سوغۇق شامال شۇ يەردىن سوقاتتى. قات – قات كىيىم ئىچىدە تۇرغان بەدىنىم بىردەمدىلا سوغۇقتىن قورۇ- لۇپلا قالاتتى. يەنە كېلىپ، قالپاقنى تۇتقان قولۇمنىڭ مۇزلاپ قېتىپ كېتىشىنى پەلەي توسۇپ قالالمايتتى، بارماقلىرىمنى مىدىرلىتالمايلا قالا- تتىم. ھەي، كىيىسە تېخى، كىيمىسە يەنە تېخى. ئۇ نەرسىنى قويىدىغان جايىمۇ يوق. ئۇ نەرسىگە ھەقمەتەن ئامال قىلالمايتتىم...

بىز ماڭىدىغان يول چۆل – جەزىرىدىكى توپىلىق يول بولۇپ (ھە- قمەتەن نومۇس قىلىشقا تېگىشلىك، تاغام پىراۋا بېجىرمىگەچكە، تاشيول بىلەن ماڭالمايتتۇق...)، ئۇنى يول دېگەندىن كۆرە ئۆچۈپ كېتەيلا دەپ قالغان يول ئىزى دېگەن تۇزۇكرەك ئىدى. بىز ئۇ يولدا بىر نەچچە سائەتلەپ ماڭغاندىن كېيىنلا بىرەر ئاپتوموبىلنى ئۇچرىتىپ قالاتتۇق. زېمىن بىلەن ئاسمان بىر گەۋدىگە ئايلانغان، زېمىن چەكسىز لىككە يۈز ياققانىدى...

كۆز ئالدىمىز دىكى دۇنيا تېخىمۇ يارقىن. بىز نىڭ كۆڑۈش دائىرە-مىز دە ئۇچ قۇيۇن پەلەككە بوي سوزغانىدى. بىز نىڭ ئالدى تەرىپىمىز-دىكى قۇيۇن ئەڭ زور بولۇپ، ئېگىزلىكى 20-30 مېتر كېلەتتى. ئۇ ئۇڭ-سولغا ئىغاڭشىغىنىچە ھەيۋىسىنى كۆرسىتەتتى. بىز نىڭ سول تە-رىپىمىز دە ئىككىسى بولۇپ، ئۇلار بىر كىلومېتىر نېرىدىكى ئاپپاق رەڭدە جۇلالىنىپ تۇرغان، بىر تۇپ گىياھمۇ ئۇنمىگەن شورلۇقنىڭ ئۈستىدە ئىدى. شۇڭا، ئۇلارمۇ ئاپپاق رەڭدە ئىدى، ئەمما، ئاسمان كۆپكۆك ئى-دى... ئۇ 5- ئاينىڭ ئاخىرلىرى، يەنى، ئەتىياز ئاخىرلىشىپ قالغان مەزگىل ئىدى. ئەمما، قىش پەسلى يېرىم يىل داۋاملىشىدىغان شىمالدا بۇ مەزگىل پەقەت باش ئەتىياز ئىدى. يىراقلاردا كۆكەرگەن ئوت – چۆپ كۆزگە گىرىمسەن چېلىقاتتى، ئەمما، بىز نىڭ ئاياغ ئاستىمىز دىكى زېمىن بولسا قاقاسلىقنىڭ ھەيۋىسىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. تولىمۇ يىراق-تىكى ئۇپۇق سىزىقىدا يېشىللىقنىڭ جۇلاسى كۆزىمىزگە چېلىقتى. ئاپپاق قاردەك زۇمچەك – زۇمچەك شور دۆڭلىرى تەكشى تارالغان، يېشىللىق جۇلاسى ئۇلارنى باغاش ئەتكەن، رەڭلەر جلۇسى چەكسىزلىكنى ئىشا-رە قىلغانىدى. كېيىن، مەن سول تەرىپىمىز دىكى ئىككى ئاپپاق قۇيۇن تۇۋرۇكىنىڭ ئاستا – ئاستا بىرلەشكەنلىكىنى، ئالدى تەرىپىمىز دىكى قۇ-يۇن تۇۋرۇكىنىڭ ئاستا – ئاستا يىراقلاپ غايىپ بولغانلىقىنى كۆردۈم.

بىز شىمالدىن جەنۇبقا قاراپ چاپماقتىمىز ، شامال غەربتىن شەرققە سوقاتتى،چاچلىرىم ئەركىنى شامالغا تاپشۇرغانىدى. كۆچلۈك شامال توختىماستىن سوقۇپ تۇرغان يۈزلىرىمنى قېتىپ كەتكەندەك ھېس قىل-ماقتا ئىدىم. ئەگەر باشياغلىقىم بولسا ئىدى، ئۇيغۇر ئايالىرىغا ئوخشاش بېشىمدىن ئايىغىمغىچە ئورىۋالغان بولسام، چوقۇم قىلىچ – نەيزىمۇ ئۆتە-مەس بولغىيتتى. مەن يەنىلا قالپاقنى كىيىشكە مەجبۇر. ئەمما،ئۇزاق ئۆتمەي نەپسىم قېينىلىشىپ كېتەتتى-دە، قالپاقنى يەنە سىلىۋېتىۋەتتىم. قالپاقنى سىلىۋېتىپلا، يەنە كىيىشنىڭ كىيىمگەندىن ياخشى ئىكەنلىكىنى

سېز ەتتىم–دە، يەنە كىيىۋالاتتىم، يەنە بىر دەمدىلا نەپسىم قېينىلىشاتتى ...

مەن كىيىۋالغان قالپاق دۇكىنىمىز دا سېتىلىدىغان ئەرزان مال ئىدى. سۇلياۋدىن ئىشلەنگەن ئەينىكىنى شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن قۇم – شېغىللار جىراپ تولىمۇ سەتلەشتۇرۇۋەتكەن ئىدى. ئەينەكتىن كۆرۈنگەن دۇنيا تولىمۇ كۆرۈمسىز ۋە تۇتۇق ئىدى، كۆزنىڭ چارچىشىدىن بىر دەمدىلا كۆڭلۈم ئاينىپ كېتەتتى. پەقەت كۆزنى يۇمۇۋېلىشلا كېرەك ئىدى...ئۇ بەك ئېغىر ئىدى. ئۇ راستلا ئېغىرمۇ ياكى مېنىڭ سەزگۈم ئۇزاق ۋاقىت شۇنىڭغىلا مەركەزلەشكەنلىكتىن خاتا سېزىم بىلەن شۇنداق «ئېغىر» بىلىندىمۇ، بىلمەيتتىم. ئۇ شۇ ئېغىرلىقى بىلەن مېنى يول بويى قىيناپ كەلدى.

شامال! ئۇ يىراق ئۇپۇق سىزىقىدىن نەرە تارتقىنىچە يۇپۇرۇلۇپ كېلەتتى. ئۇنداق كۈچلۈك ئاۋازغا سېلىشتۇرغاندا، مېنىڭ گەپ قىلغانلىدىكى ئاۋازىم پەقەت نەپەسچىلىك ياكى جۆيلىگەندە چىققان ئاۋازدەك كۈچسىز ئىدى. شامالنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن يول بويى چىرايىمدا نورمال كەيپىياتنى ساقلاپ قالالمىدىم. راست، بىر نەچچە قېتىم ئەنە شۇنداق بېشىم يېرىلىپ،چىشلىرىم تۆكۈلۈپ، ئاغزىم يىرتىلىپ كەتكەندەك تۇيغۇنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىم.

سەپەر جەريانىدىكى دەم ئېلىش پۇرستىدە موتسىكلىتنىڭ ئەينىكىگە قاراپ چۆچۈپ كەتتىم. چۈنكى، ئىككى تال ئالدى چىشىم يوق تۇراتتى. سىنچىلاپ قاراپ سەزدىمكى، شامالدا ئاغزىمغا كىرىپ كەتكەن توپا لايغا ئايلىنىپ چىشىمغا چاپلىشىپ كەتكەن، لەۋلىرىمۇ خۇددى قاقاس تۇپراقتەك قاپداپ، يېرىلىپ كەتكەنىدى. بۇ پەسىل ھەقىقەتەن توپىلىق بوران ھۆكۈم سۈرىدىغان مەزگىل ئىدى. تاغامنىڭ قالپىقىنىڭ ئەينىكىگە بىر قەۋەت توپا چاپلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ ھازىرغىچە قانداق چىداشلىق بېرىپ، نىشاندىن ئازماي كەلگەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس ئىدى. مەن ئالقانلىرىم بىلەن ئۇنىڭ قالپىقىنىڭ ئەينىكىنى

سۇرتتۇم، مەينەتچىلىك پاكىز لىنىدىغاندەك ئەمەس. ئاخىرى يېڭىم بىلەن سۇرتتۇم.

بىز موتسكلىت دالدىسىدا ئارام ئالدۇق، ئۇسسۇزلۇق جېنىمىزنى قىينايتتى. شامالنىڭ نەرىسى ئاسمان – پەلەكنى بىر ئالغان ئىدى، چاچ-لىرىم بورانغا بويسۇنۇپ ھەر تەرەپكە ئۇچۇپ تۇراتتى. كۇچلۇك بوراندا بەش يۈەن پۇلنى ئۇچۇرۋېتتىم،كەينىدىن بىر نەچچە يۈز مېتىر قوغلاپمۇ يېتىشەلمىدىم، پۇل ئاخىرى چىغقا ئىلىشىپ قېلىپ توختىدى.

مېنىڭ پۇلنى چىقىرىشىم بېنزىن سېتىۋېلىش ئۇچۇن ئىدى. چۈنكى، تۇڭغا چېتىلغان بىر تال نەيچە چۇشۇپ قالغاچقا، بېنزىن يول بويى ئېقىپ ئازلاپ كەتكەنىدى...چۆل – جەزىرىدە چىققان كاشىلىغا چوقۇم تەمكىنلىك بىلەن يۈزلىنىش كېرەك، گەرچە كاشىلىنىڭ يۈز بېرىش ئېھ-تىماللىقى زەررىچە بولسىمۇ. تاغام يەنىلا خۇشال – خورام بولۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ سەۋەنلىكى تۈپەيلىدىن مېنى جاپا تارتقۇزغانلىقىغا ئۆكۈنسىز لىق ھېس قىلمايۋاتقاندەكلا ئىدى.

ئۇ پەقەت كۇلۇمسىرىگىنىچە ماڭا بىر قېتىملىق سەپەردە بالون يې-رىلىپ كېتىپ، بۇ قېتىمقىدىنمۇ ئۆتە جاپا تارتقانلىقىنى، موتسكىلىتنى توققۇز سائەتتىن ئارتۇق يېتىلەپ ماڭغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى... بۇ قې-تىمۇ بالون يېرىلىپ كېتىپ موتسكىلىتنى توققۇز سائەت يېتىلەپ ماڭ-دىغان ئىش بولۇپ قالىدىغان بولسا، قەسەم قىلمەنكى، بۇندىن كېيىن ھەرگىز ئۆيدىن سىرتقا چىقمايمەن.

بۇ كۆز يەتكۈسىز قاقاس دالىدا نەدىنمۇ بېنزىن تېپىش كېرەك؟

بۇ قېتىم ھەر ھالدا تەلىيىمىز بار ئىكەن. ئادەتتە، بۇ يولدا كۇنلەپ بىر – ئىككى چارۋىچىدىن باشقا ھېچنېمە ئۇچرىمايتتى. ئەمما، بۇ قېتىم موتسكىلىتىمىز توختاپ قېلىپ نېمە قىلىشىمىزنى بىلمەي تۇرغانىدا، يىراقتا ئاسمان – پەلەك توپا – چاڭ توزۇتۇپ كېلىۋاتقان موتسىكلىت كۆزىمىزگە چېلىقتى. بىز يىراقتىنلا ئۇنىڭغا قاراپ قول پۇلاڭلاتتۇق. ئۇ يېقىنلاشتى، قارىماققا ئۇ كۆزلىرى يېنىپ تۇرىدىغان، مەڭزى قىزىل،

ياش چارۇنچى يېگىت ئىدى. بىز قول ئىشارىمىز بىلەن ئەھۋالىمىزنى ئۇنىڭغا ئۇقتۇردۇق. ئۇ دەرھال موتسكلىتنىڭ ماي تۆكنىڭ قاپقىغا قول ئۇزاتتى. مەن ماي ئالدىغان قاچا ئىز دەپ ئاۋارە ئىدىم. سومكامنى خېلى ئۇزاق ئاختۇرۇپ، يېپ – يېڭنە سېلىۋالغان بىر كىچىك «ۋاخاخا» ماركىلىق قېتىق قۇتىسىنى تاپتىم. شۇنىڭ بىلەن ئىككى ئەر موتسكلىتنى يېقىتىپ ماي چۈشۈردى، مەن قولۇمدىكى كىچىككىنە قۇتىنى ماي تۆكۈ-نىڭ ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان سۈيۇقلۇققا ئېھتىيات بىلەن تۆتۈپ تۇردۇم. بىز ماينى بەش-ئالتە قۇتا ئالغاندىن كېيىن يەنە ئېلىشنى بىئەپ ھېس قىلدۇق. ئۇمۇ ئۇزاق سەپەرگە چىققان ئادەم تۇرسا، يېرىم يولدا بېنزىنى تۈگەپ كېتىپ قالسا قانداق قىلىدۇ؟ مەن ئۇنىڭغا رەھمەتنىڭ ئورنىغا پۇل ئۇزاتتىم، ئەمما...

مەن شامالدا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان پۇلنى قوغلاپ ئاستا – ئاستا يىراقلاۋاتقاندا، ئۇ خۇددى مەن مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدىغاندەك شامال قوينىدا ماڭا كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

مەن پۇلنى ئۇنىڭغا ئۇزاتقىنىمدا، ئۇمۇ بىزدىن تەسىرلەندى بولغاي، بەكلا ئوڭايسىزلىنىپ كەتتى.

بىز چۆل – جەزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى توپلىق يولدا ئاسمان – پەلەك چاڭ توزۇتقىنىمىز چە سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇردۇق. يول كەينى-مىزدە قالماقتا، ۋاقىت ئاستا – ئاستا ئالغا قاراپ سۈرۈلمەكتە. بىز يول-دىن ئېزىپ قالغانىدۇق.

بىپايان چۆل – جەزىرىدە يولدىن ئېزىپ قېلىش ئىنتايىن قورقۇنچ-لۇق ئىش. چۈنكى، كېچىنىڭ تېمپېراتۇرىسى تېخىمۇ تۆۋەنلەپ، شامال تېخىمۇ كۈچەيشى مۇمكىن ئىدى. بىز بۇ چەكسىز كەتكەن قاقاسلىقتا نىشانىنى پەرق ئېتەلمىگەنچە تىت – تىت بولۇپ، مەڭگۈ قايتىش مۇمكىن بولمايدىغان قەدەملەرنى بېسىپ قېلىشىمىز مۇ مۇمكىن ئىدى.

بىز قىزغۇچ تۈپراقلىق دائىرىگە كىرىپ قالدۇق، بۇ جاي بىزگە نا-تونۇش ئىدى. مەن تاغامغا كەينىمىزگە قايتىشنى ئەسكەرتتىم. ئۇ يۆنە-

لىشمىز نىڭ جەنۇبقا ئىكەنلىكىنى، ئۇلۇغكۆر دەريا سىغا يەتكىلى بولىدۇ. غانلىقىنى، ئۇلۇغكۆر دەريا سىنى بويلاپ ماڭساقلا ئۆيىمىز گە يېتىپ بارالايدىغانلىقىمىز نى ئېيتتى. ئامالسىز ئۇنىڭ گېپىگە قوشۇلدۇم.

غەرب تەرەپتىكى دۆڭلۇكتە بىر ئات پادىسى قىيپاش چۈشۈپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا ئۇزۇن - ئۇزۇن سايىلەرنى ھاسىل قىلىپ ئاستا-ئاستا سۈرۈلمەكتە؛ ئۇزۇن قامچىسىنى تۇتقىنىچە ئات ئۈستىدە جىمجىت ئولتۇرغان ئۆسمۇر بىز گە كۆزىنى ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى. مەن شۇ ئۆسمۇردىن يول سوراش تەكلىپىنى بەردىم، ئەمما، ئۇ بىز دىن بەك يىراقتا ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تاغام بۇ قىزىل رەڭدە سۈر كۆرسىتىپ تۇرغان چۆلدىن ئۆتۈپ، ئالدىمىز دىكى دۆڭلۇككە يەتكەندە يەر شەكلىنى كۆرۈپ بېقىشنى ئېيتتى.

كېيىن، بىز كەينىمىز گە قايتىپ ھېلىقى ئۆسمۇردىن يول سوراشقا مەجبۇر بولدۇق. ئەمدى بىز توپا يولدىن چىقىپ، قېتىپ كەتكەن قاسلىققا چىقىپ قالغانىدۇق. بىز غەربىي شىمال يۆنىلىشتە ئۇزاق ماڭىدۇق، ئەمما، ھېلىقى ئات پادىسى ۋە ئۆسمۇرنى تاپالمىدۇق. بىز يەنە ئىز بىپ قالغانىدەك قىلاتتۇق. ئۇيۇق پايانسىز ، كۆك بېتىدە پارچە - پارچە بۇلۇتلار تۇتىشىپ ئىنتايىن كۆركەم مەنزىرىنى ھاسىل قىلغانىدى. ئالەم سۈزۈكلۇكىنى يوقاتمىغان، ئەمما، گۈگۈم چۈشۈپ قالغان ئىدى. بەش-ئالتە قۇتا بېنزىن يەنە قانچىلىق كۆيىدۇ، بىز نى يەنە قانداق ئاۋارىچىلىقلار كۈتۈپ تۇرىدۇ، بۇنىسى نامەلۇم ئىدى.

بىز چۆل - جەزىرىدە يەنە توختىدۇق، بۇ يەر ئۇششاق قۇرۇق ئوت - چۆپلەر تەكشى يېيىلغان تۈزلەڭلىك ئىدى. مەن يەردىن بىر تال تاشنى كولاپ ئېلىپ، پاكىز سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن سىنچىلاپ قارىدىم. ئۇ سۇس سېرىق رەڭلىك، ئۇششاق تال -تال قىزغۇچ سىزىقچىلىرى بار سۈزۈك تاش ئىدى. مەن يەرگە يەنە تەكشى قارىدىم. شۇنىڭغا ئوخشايدىغان چىرايلىق تاشلار قاتتىق يەرگە پاتۇرۇلغىنىچە كۆزگە تاش-

لىنىپ تۇراتتى. مەن بىر مۇنچە تاشنى كولاپ ئېلىپ يانچۇقۇمغا سالـ
دىم. شۇندىن كېيىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ كۆردۈمكى، يىراقتىكى گىرىـ
سەن نىشاندا قۇيۇق ئىس – تۈتەك ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى.

بىز دەرھال شۇ تەرەپكە قاراپ چاپتۇق. ئاستا – ئاستا نىشانغا يېـ
قىنلىشىپ، ئۇنىڭ ئالدى قاپقىقى پولتىيىپ چىقىپ تۇرىدىغان كونا
«ئازاد» ماركىلىق ئاپتوموبىل ئىكەنلىكىنى بىلدۇق.

ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن ئاپتوموبىل بولۇپ، پۈتۈن
ئەزايىدىن غەلىتە ئاۋازلارنى چىقىرىپ جالداقشىغىنىچە ئېغىر گەۋدىسىنى
سۆرەپ ئاران ئىلگىرلەيتتى، خۇددى پاچاقلىنىپ كېتىشكە ئازانلا قالغانـ
دەك ئىدى. ئۇ چوقۇم بىر ئۆمۈر مۇشۇ «قارا يول»دىلا ماڭالايدىغان
«قارا ئاپتوموبىل». ئۇ دۇنيا ناھايىتى ئۇزاقتىن بېرى پىنھاندا ئاۋايلاپ
ساقلاپ كەلگەن نەرسىدەكلا قىلاتتى...

شوپۇر بىزنى كۆردى بولغاي، ئاپتوموبىلنى توختاتتى. بىز يېتىپ
كەلگەندە ئۇ يېرىم ئېچىلغان ئاپتوموبىل ئىشكىگە يۆلەنگىنىچە موخوركا
ئۇراۋاتاتتى.

ئۇ بىزگە ئاپتوموبىلىغا ئەگىشىپ مېڭىشنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى
ئېيتتى. بىراق، ئۇنىڭ يولى بىزنىڭ يولىمىز بىلەن بىر يۆنىلىشتە ئىـ
مەس ئىدى. گەرچە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىپ ئۇنىڭ نىشانىغا يەتكەندىن
كېيىن يەنە ئايلىنىپ ئۆزىمىزنىڭ نىشانىغا يېتەلىشىمىز مۇمكىن بولسىمۇ،
ئەمما، بىزنىڭ ئۇنچە ئۇزۇن يولنى بېسىشىمىزغا رايىمىز يوق ئىدى،
ئۆيىمىزگە تېزراق يېتىۋېلىشقا ئالدىرايتتۇق. يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئارقىـ
سىدىن توپا يەپ مېڭىش ئۇنچە ھوزۇرلۇق ئىشمۇ ئەمەس. بىز يولنى
تەپسىلىي سورىۋالغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتۇق.

شوپۇر غەرب تەرەپتىكى ئېدىرلىقتىكى يولغا ھەرگىز ماڭماسلىقىمىزـ
نى، ئېدىرلىقنى كۆرگەن ھامان سولغا بۇرۇلۇپ مېڭىشىمىزنى، سولغا
بۇرۇلۇپ ئۇدۇل مېڭىۋەرسەك ئۇلۇغگۇر دەرياسىغا يېتەلەيدىغانلىقىمىزنى

قايتا – قايتا تاپلىدى.

ئۇ شوپۇر ھەقىقەتەن ياخشى ئادەم ئىدى، خۇددى ئۆزىنىڭ ئاسار – ئەتىقە كەبى ئاپتوموبىلىغا ئوخشاشلا سەممىي ئىدى. ئۇ ئاپتوموبىلىنىڭ ماي تۇڭىدىن بىر ئاز ماي تارتىپ موتسكلىتمىزغا قاچىلاپ بەردى، يەنە يېرىم قۇتا سۇمۇ بەردى.

بىز ئىككى يۆنىلىشتە مېڭىپ ئاستا – ئاستا يىراقلاشتۇق.

مەن بىر قولۇم بىلەن تاغامنىڭ مۇرىسىنى چىڭ تۇتقىنىمچە ئولتۇراتتىم. يەنە بىر قولۇم يانچۇقۇمغا سېلىنغانىدى. مەن ئىككى قولۇمنى نۆۋەت بىلەن يانچۇقۇمغا سېلىپ ئىسسىتىشقا مەجبۇر ئىدىم. ئۇ موتسكلىتنى بارغانچە تېز ھەيدىمەكتە، شامالمۇ بارغانچە كۈچەيمەكتە ئىدى.ئەمما، مەن بۇندىن كېيىن ماچۇ بار جايغا بارالمايدىغانىدەكلا ھېس قىلماقتا ئىدىم...

تىم – تىم بۇلاققا باردىغان يول

ئىلگىرى،تىم–تىم بۇلاققا «ئوسمان يولى» بىلەنلا بارغىلى بولاتتى. ئوسمان نەچچە ئون يىل بۇرۇنقى ئالتايدىكى قاراقچىلارنىڭ كاتتىۋېشى بولۇپ، ئۇ ئۆزىنى «قازاق شاھى» دەپ ئاتىۋالغانىدى.

تېخىمۇ ئىلگىرىكى دەۋرلەردە بارلىق يوللار بۇ چەكسىز كەتكەن چۆل – جەزىرىنى ئايلىنىپ ئۆتەتتى. ئۇ يوللار بەزىدە ئۇزۇلۇپ، بەزىدە قوشۇلۇپ، قاتمۇ – قات تاغلار ئارىسىدىن قىسىلىپ ئۆتۈپ ئالتاينىڭ بوستانلىقلىرى بىلەن جەنۇبنىڭ قارلىق تاغ،چەكسىز يايلاقلىرىنى تۇتاشتۇراتتى. تېخى ھېچكىم بۇ قاقاسلىقنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ باقمىغانىدى. بۇ قاقاسلىقتا نە گىياھ، نە سۇ يوق بولۇپ، ھەقىقەتەن ھالاكەت بەلۋېغى ئىدى. قۇملۇقتا چېپىشىپ يۈرگەن ئاق بوغۇز بۆكەن ۋە ياۋا ئاتلارلا سۇ مەنبەسىنى بىلەتتى،ئەمما، ئۇلار گەپ قىلالمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇلاردا چوڭقۇر يەر ئاستىدىكى سۇنىڭ ھىدىنى پۇرىيالايدىغان

ئالاهىده كۈچلۈك پۇراش سېزىمى ۋە بىر جۈپ ئۆتكۈر كۆز بار ئىدى.

تىم – تىم بۇلاق توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر، بەلكىم، ئاشۇ دەۋرلەر-دىلا تارقالغاندۇ؟ ئاشۇ ۋاقىتلاردا، پادىچىلارنىڭ ئاغزىدا چۆل – جەزىرىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ قاقاس جايىنىڭ مەلۇم بىر يېرىدە مۆجىزىۋى بىر بۇلاق بار،دەيدىغان رىۋايەت دەبدەبىسىز ، سىرلىق هالدا تارقىلىپ يۈرەتتى. تاشنىڭ يېرىقلىرىدىن كېچە – كۈندۈز، قىش – ياز توختىماي سىرغىپ چىققان سۇ بىر تېمىم – بىر تېمىمدىن تامچىلاپ بۇلاقنى هاسىل قىلاتتى. بۇلاقنىڭ ئەتراپىدا بولۇق هەم تەكشى ئۆسكەن ئوت – چۆپلەر بار ئىدى. سۇ ئوت – چۆپلۈك ئاستىدا زۇمرەتتەك يالتىرايدۇ، قىرغاقتا بولسا قومۇشلار بولۇق ئۆسكەن. مەلۇم بىرسىنىڭ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگىنىدەك، بۇ يەر قۇملۇقنىڭ ئىچكىرىسىدىكى كىچىك، ئەمما، يۆتكەلمەس بوستانلىق ئىدى. ئۇ چاغدا ئۇ ئەتراپى زەيلەشكەن چۆپلۈككە كېلىپ خۇشاللىقىدىن يىغلىۋەتكەن بولۇپ، تەشنالىقا قېنىپ قىزىللىق يۈگۈرگەن يۈزلىرى كۆز ياشلىرى بىلەن يۇيۇلۇپ كەتكەنىدى.

چارۋىچىلار دائىم يۈتۈپ كەتكەن ماللىرىنى تىم –تىم بۇلاق ئەتراپىدىن ياكى بولمىسا تىم – تىم بۇلاق ئەتراپىدىكى قۇم بارخانلىرىنىڭ ئەتراپىدىن ئىزدىشەتتى. ئۇ ۋاقىرىغاچ ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق دەرمانسىزلاشتۇرۇۋەتكەن تېنىنى سۆرەپ قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىكى بىر دۆڭلۈككە چىقىپ ئەتراپقا قارىدى. بىپايان چۆللۈكتە كۆزگە هېچنېمە چېلىقمايتتى، ئۈمىد يەنىلا تىم – تىم بۇلاقتىدەك قىلاتتى.

تىم – تىم بۇلاق خۇددى بۇ تۇپراقتىكى ئىلاهتەك يۈكسەكلىكتىن بىر تېمىم – بىر تېمىمدىن تامچىلاپ چۈشۈپ، بۇ تۇپراقتا بارلىكى هاياتلىقنىڭ قان تومۇرىغا جان بېغىشلاپ تۇراتتى. ئۇ بىر تېمىم – بىر تېمىمدىن تامچىلاپ چۈشۈپ مۇشەققەتلىق رېئاللىق ۋە گۈزەل رىۋايەتكە توختىماي سىڭىپ تۇراتتى.

ئۇرۇش مالمانچىلىقى بۇ تۈپراقتا ھۆكۈم سۈرگەن شۇ دەۋرلەردە، تىم-تىم بۇلاق چارۋىچىلارنىڭ ئاغزىدىكى گۈزەل رىۋايەتتە ئورۇن ئالىدى. ئۇنىڭ ئېنىق ئورنى بۇ چەكسىز جەزىرىنىڭ سىرلىقلىقى بىلەن نەقابلىنىپ تۇراتتى. ئوسمانىنىڭ ئاتلىق قوشۇنى بىردە ئۇزۇلۇپ، بىردە ئۇلىنىپ تۇرىدىغان چۆل يولى بىلەن ئۇدۇل تىم-تىم بۇلاققا كەلگەن. ئاشۇ ئۇرۇش ئىس - تۈتەكلىرى جاھانىنى قاپلىغان يىللاردا ئوسمان بىر قولىدا نەيزە- قىلىچ، يەنە بىر قولىدا ئاتنىڭ تىزگىنىنى تۇتقىنىچە سانسىز قېتىم بۇ يەرگە كېلىپ، ھالسىزلانغان تېنىگە دەرمان، كۈچ - قۇۋۋەت ئالغان؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇش مالمانچىلىقى قوزغىغانىدى. تىم-تىم بۇلاق ئوسماندىن ئىبارەت «قازاق شاھى»نىڭ رەزىل روھىنى ئاپىرىدە قىلغان ئەمەسمۇ؟ ئۇ چاغلاردا، ئوسمانلا بىلىدىغان ئاشۇ يولدىن باشقا بىمالال يۈرۈشكە بولىدىغان يول يوق ئىدى. بۇ ئوسمانىنىڭ رىۋايىتى ھەم تىم-تىم بۇلاقنىڭ رىۋايىتى ئىدى.

كىچىك چاغلىرىمدا، تېخى دۆلەت 216- ۋە 217- تاشيول لىنىيىلىرى يوق ئىدى، كۆكتوقاي ناھىيەسىدىن ئۈرۈمچىگە قاتنايدىغان ئاپتوبۇسمۇ يوق ئىدى(ئەمەلىيەتتە ئۇ چاغدا نۇرغۇن كىشىنىڭ كۆكتوقاي ناھىيەسىگە بېرىشقا ئېھتىياجى چۈشمەيتتى. ناھىيەدە ياشاپ كېلىۋاتقان كىشىلەرنىڭمۇ بۇ يەردىن ئايرىلىش سەۋەبى يوق ئىدى). ئۈرۈمچىگە بېرىش ئۈچۈن رودا ياكى ياغاچ توشۇيدىغان يۈك ماشىنىلىرىغا ئولتۇرۇپ، شەرقىي شىمال تەرەپتىكى قاتمۇ - قات تاغلار ئارىسىدىكى يول بىلەن چۆللۈكنى ئەگىپ ئۆتۈپ بىر نەچچە كۈن يول ئازابىنى تارتىشقا توغرا كېلەتتى. مەن سەپەر جەريانىدا قاقاسلىقتا تۇنىگەن شۇ كېچىلەرنى، ئاشۇ ئاپپاق شور باسقان جەزىرىدىكى ئەبجىق چىقىپ كەتكەن كىشىنىڭ تاملىق ياتاقلارنى ھەم كېچە ئاسمىنىدا چاراقلاپ تۇرغان يۇلتۇزلانى مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقىرالمايمەن.

ھەر قېتىم چوڭلار مېنى كۆتۈرۈپ ئاپتوموبىلدىن چۈشۈرۈپ، قو-

لۇمدىن يېتىلەپ ئۇ يەرگە ئېلىپ بارغان چاغدا تەسۋىرلىگۈسىز ھاياجان بالىلىق ھېسلىرىمنى ئويغىتىپ، خۇددى مەن مۇشۇ تۇپراقتا مەڭگۈ يا-شاپ قالىدىغىنىمنى بىلىۋالغاندەك چەكسىز شادلىنىپ كېتەتتىم. دەرۋەقە، مېنىڭ تەقدىرىم ھازىرغىچە شۇ تۇپراققا باغلاقلىق.

«شەرقىي لىنىيە» دەپ ئاتىلىدىغان ئۇزۇن يولدا پەقەت ياز پەسلى-دىلا قاتنىغىلى بولاتتى. قىش پەسلىدە قاتتىق ياغقان قار يولنى توسۇپ-تەتتى، ئۇرۇمچىگە پەقەت تىم – تىم بۇلاقتىكى يول بىلەنلا بارغىلى بولاتتى.

شوپۇرلارغا نىسبەتەن تىم – تىم بۇلاقتىن ئۆتۈش خۇشاللىنارلىق ئىش. مەيلى كېچە بولسۇن ياكى كۈندۈز بولسۇن ئۇ يەردە توختاپ، ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغاندىن كېيىن، راسا بىر ئارام ئېلىۋېلىپ ئاندىن يولغا چىقىشىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئالدىنى بىر نەچچە كېچە – كۈندۈزلۈك چۆل –جەزىرە يولى ساقلاپ تۇراتتى.

كېيىن، ئىچكىرى ئۆلكىدىن بىر جۈپ ئەر – ئايال شىنجاڭغا كې-لىپ، تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدە يۈرۈپ ئاخىرى تىم – تىم بۇلاققا كەل-گەن. ئۇلار قاقاسلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ بوستانلىقتىكى بۇلاق بويىغا چېدىر بىلەنلا كىچىك ئاشپۇزۇل ئاچقان. ئۇن، ماي، كۆكتات قاتار-لىقلارنى، ئەلۋەتتە، شوپۇرلار يەتكۈزۈپ بېرەتتى. بۇ كىچىك ئاشپۇزۇل شوپۇرلارغا جەننەت ھوزۇرىنى بېرىدىغان جاي ھېسابلىنىدۇ. ئۇلار بۇ يەردە بىر كۈن بولسىمۇ «ئادەمدەك كۈن ئۆتكۈزەتتى».

بىراق، بۇنداق يەردە تىرىكچىلىك قىلىش بۇ ئەر – ئايالغا جاپا – مۇشەققەتلا ئەمەس، زېرىكىش ئېلىپ كېلەتتى. كۆپ ھاللاردا نەچچە كۈنلەرگىچە ئۇلارنىڭ ئىشكى ئالدىدىكى توپلىق يولدىن بىرەرمۇ ئاپ-تومۇبىل ئۆتمەيتتى. ئەرمۇ بەزىدە يولدىن ئۆتكەن بىرەر ئاپتومۇبىلغا ئولتۇرۇۋېلىپ چىقىپ كېتەتتى-دە، بىر مەزگىل يوقاپ كېتەتتى.

يەنە بىر مەزگىلدىن كېيىن، بۇ يەردە نۇرغۇن ئىشلار سادىر بولۇپ

ئۆتتى. ئايال بىر ياش شوپۇرغا ئەگىشىپ كېتىپ قالدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئەرمۇ كېتىپ قالدى. تىم -تىم بۇلاقنىڭ جىمجىتلىقتا چۆككەن ھالىتى ئەسلىگە كەلدى.

يەنە قانچىلىك ۋاقىتنىڭ ئۆتكىنى مەلۇم ئەمەس، بۇ يەردە يەنە يېڭىدىن - يېڭى ئىشلار يۈز بەردى. ھېلىقى ئايال شوپۇر يىگىت بىلەن بۇ يەردە پەيدا بولدى. ئۇلار چېدىر تىكىپ، لەخمە كولاپ ئاشپۇزۇلنىڭ تىجارىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋالدى. ئۇلار تېخى بىر نەچچە توخومۇ باقماقتى، شۇنىڭ بىلەن ئاشپۇزۇلنىڭ ئۇستىلىگە تۇخۇم ۋە توخۇ گۆشىمۇ تىزىلىدىغان بولدى.

شوپۇرلارمۇ ئاپتوموبىلنىڭ كابىنكىسىدا تۇنەشتىن قۇتۇلدى. ئۇلار ئاشپۇزۇلنىڭ قېشىغىلا يەرنى كولاپ ياسالغان لەخمە ئۆيلەردە بەھۇزۇر ئارام ئېلىشاتتى.

بەزىدە، بۇ جايغا نۇرغۇن ئادەم خۇددى مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك تەڭلا قەدەم بېسىپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئاشپۇزۇلنىڭ ئۇستەل-ئۈرۈندۇقلىرى يېتىشمەيلا قالاتتى، تۇنەيدىغان ئورۇن ئەلۋەتتە يېتىشمەيتتى. بۇ ۋاقىتتا ئايال غوجايىن ئۆزلىرىنىڭ كارىۋىتىنى ئۇلارغا بوشىتىپ بەرگەندىن سىرت،ئۇستەللەرنى جۇپلەپ، بارلىق كىگىز لەرنى يىغىپ تۇنەيدىغان ئورۇن راسلايتتى.

بىر يىلى ئۇرۇمچى بىلەن كۆكتوقاي ناھىيەسى ئوتتۇرىسىدا ئاپتوبۇس قاتنايدىغان بولدى، ھەر ھەپتىدە ئىككى ئاپتوبۇس قارىمۇ - قار-شى يۆنىلىشتە يولغا چىقاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاشپۇزۇلنىڭ تىجارىتى تېخىمۇ رونىق تېپىپ كەتتى، تىم-تىم بۇلاق ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان ئاۋاتلىقنى كۆتۈۋالدى. ئەر - ئايال ئىككىيلەنمۇ ئاشپۇزۇلنىڭ كۆلىمىنى كېڭەيتىشنى پىلانلاشتى.

ياز پەسلىدە ئاپتوموبىللار شەرقىي لىنىيە، يەنى،قاتمۇ - قات تاغلار ئارىسىدىكى يول بىلەن ماڭىدىغان بولغاچقا، تىم-تىم بۇلاقنىڭ ئاۋاتلىقى پەسكويغا چۈشۈپ قالاتتى. ئەر - ئايال ئىككىيلەن مۇشۇ پۇرسەتتىن

پايدىلىنىپ بىر نەچچە ئېغىز يېگى ئۆي سېلىۋالدى.

ئۇلار يەنە بۇلاق كۆلچىكىنى كېڭەيتىپ چوڭقۇر كولىدى ھەمدە ئېرىق قېزىپ سۇنى ئاشپۇزۇلىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى.

بۇلاق سۇيى ئاز ئىدى. ئۇلار كۆلچەكتىكى بىر ياز جىقلانغان سۇ بىلەن لاي ئېتىپ كېسەك قۇيدى. ئەمما، كېسەك قۇرۇغاندىن كېيىن ئاسانلا يېرىلىپ كەتتى. ئۇلار يەنە ئات ھارۋىسى بىلەن نەچچە يۈز كىلومېتىر يەردىن ياغاچ – تاش ئېلىپ كەلدى. قۇرۇغان ئوت – چۆپلەر بىلەن ئۆگزىنى ياپتى.

مانا مۇشۇنداق بىر ياز ئىشلەش نەتىجىسىدە، يېڭى ئۆيلەر پۈتۈپ، يېڭى ئۈستەل – ئورۇنداقلار ياسالدى. يەنە تېخى ئىككى ياغاچ كارىۋاتمۇ ئىشقا كىرىشتى. ئۇلار ئەمدى قىش كېلىپ بىرىنچى ئاپتوموبىلىنىڭ ئاشپۇزۇلىنىڭ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ سىگنال بېرىپ، تورمۇز قىلىشىنى، ئىشىك پەردىسىنىڭ كۈچ بىلەن ئېچىلىشىنى، شاۋقۇن – سۈرەڭ تىنىڭ تىم–تىم بۇلاقتا يەنە بىر قېتىم پەيدا بولۇشىنى كۈتسىلا بولاتتى.

ئەمما، ئۇلار ھازىرغىچە ساقلىماقتا ئىدى.

ئۇلار يېڭى ئۆينى پۈتكۈزۈپ ئىككىنچى يىلى چۆللۈكىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى يېڭى يولدا قاتناش باشلاندى. تىم – تىم بۇلاقتىن ئۆتىدىغان يول تاشلىنىپ قالدى.

ئاشۇ چۆل – جەزىرىلەرنى، قاتمۇ – قات تاغلارنى، تالاي قىش – ياز ئىنىڭ جۇتى ۋە باھارىنى بېسىپ ئۆتكەن، قەدىمىي بىر مېھىر – مۇھەببەت ۋە قايغۇ – ئەلەمنى ئۆزىدە ساقلاپ كەلگەن يوللار تاشلۇۋېتىلىدى. ئۇلار ئاشۇ بىپايان چۆللۈكتە ئاچ – يالىڭاچ سۈنايلىنىپ ياتماقتا. ئۇزاق يىللار داۋامىدا تالاي كارۋانلارنىڭ ئىزى قالغان ئۇ يوللار ئەزەلدىن ھايات ئىز بېسىپ باقمىغان يەردىنمۇ قاقاستەك قىلاتتى.

يېڭى يول خۇددى غايىۋى زور خەنجەردەك چۆل – جەزىرىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتەتتى. بۇ يول بىلەن ماڭغاندا بىر – ئىككى كۈندىلا مەنزىلگە يەتكىلى بولاتتى. ھەممىسى بىرەر مىنۇتمۇ توختاپ قويماي

ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كېتەتتى.جاھاننىڭ مەركىزى سۈپەتلەش مۇمكىن بولمايدىغان يۆتكىلىش بىلەن ئاستا – ئاستا ئوق مەركىزىدىن يىنە بىر تەرەپتىكى چوڭقۇرلۇققا يۆتكەلگەنىدى.

تىم – تىم بۇلاقنىڭ ھېكايىسى ئاخىرلاشتىمۇ؟ ئاشۇ بۇلاقنىڭ ناھايىتىمۇ يىراق بىر يەردە توختىماستىن تامچىلاشلىرىنىڭ يەنە مەنىسى بارمۇ؟ ئۇ يەردىن ئۆتىدىغان يول ئەمدى يوقمۇ؟ جەبىر – جاپالىق سەپەر ۋە مۇشەققەتلىك تۇرمۇش بىلەن ئۇنىڭ كىچىككىنە مېھرىنى قايتۇرۇۋېلىشنىڭ ھاجىتى يوقمۇ؟ بىزنىڭ ھازىر ئېرىشكەنلىرىمىزنىڭ ھەممىسى ئاللىبۇرۇن بولۇشقا تېگىشلىك ئىشقا ئايلىنىپ كەتتىمۇ؟

ھازىر يەنە ئىككى ئادەم ئەنە شۇ كىچىككىنە بوستانلىقتا. ئۇلار داۋاملىق بۇلاقنىڭ قېشىدا كېسەك قۇيۇپ، كېسەك قۇرۇغاندىن كېيىن، غالىبانە كۈلۈمسىرەشلىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ياشلىق كۈچ – قۇۋۋىتى ۋە ئۈمىدكە تولغان چېھرىنى كۆككە يۈزلىنىپ تۇرۇپ ئىزھار قىلاتتى.ئۇلار يەنىلا چەكسىز كۈتۈش ئىلكىدە، گۈزەل چۈش زەررىچە شەكنى كۆتۈرەلمەيدۇ.

مەن بۇ چەكسىز چۆل – جەزىرىگە قەدەم باسسامىلا، بىلىپ – بىلمەيلا تىم–تىم بۇلاقتىن ئۆتىدىغان كونا يول بىلەن مېڭىپ قالاتتىم. چۆللۈك تىكى بۇ يولدا كونا يولىنىڭ ئىزلىرى ناھايىتىمۇ ئېنىق، ھېلىقى ئايالىنىڭ خىتايلىرىنى ئېنىق ئاڭلىغىلى بولىدۇ. ئۇ ۋە ئۇنىڭ جۆرىسى ئامالسىز قالغان چاغدا ئۇ كۆزلىرىدىن ياش تۆككىنىچە يىگىتىگە مەغرۇرانە ھالدا:« بىز تىم – تىم بۇلاققا بارايلى!» دەيتتى.

چاغاندىكى ئۇچ خاتىرە سەيلە

مەن 12–ئاينىڭ 29–كۈنى(ئاي كالېندارى بويىچە)ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. كونا يىلنىڭ ئاخىرقى كۈنى بىز ئەترايلىق سەرەمجانلاشتۇرۇش قىلىۋاتقىنىدىن كېيىن، كەچتە جەم بولۇش تامىقى يېگەچ چاغانىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى مەسلىھەتلەشتۇق. ئانام ئاخىرى ياخشى بىر تەكلىپىنى قويۇپ:«بىز ئەتە ئورۇندىن سەھەر تۇرۇپ، قېلىن كىيىنىپ، ئۈچ ئىتنى ئېلىپ كەنتنىڭ كىرىش ئېغىزىدىن قاقاسلىققا چىقىپ ئۇدۇل جەنۇبقا قاراپ ماڭايلى، تاكى ھېرىپ ھالىمىزدىن كەتكۈچە ماڭايلى!» دېدى.

دى. ئۇ يەنە:«بۇ قېتىم بىز ئەڭ يىراقتا ـ بىز بېرىپ باقمىغان جايغىچە بارايلى!» دېگەننى قوشۇپ قويدى. بىز ھەممىمىز سەيلە قىلىشنى ياخشى كۆرەتتۇق.

شۇنىڭ بىلەن بىز چاغانناڭ بىرىنچى كۈنى ئەتىگەندە ياخشى غىزالانغاندىن كېيىن يولغا چىقتۇق. بۇ بىر نەچچە كۈندىن بېرى ھاۋا-مۇ ئانچە سوغۇق ئەمەس ئىدى. شامالمۇ يوق، ئاسمان شۇنچە تىنىق بولۇپ، ئۇپۇق سىزىقىدا چەكسىز لىكىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى.بىراق-تىكى قار بىلەن قاپلانغان قۇم بارخانلىرى ئارىسىدا بىر توپ كالا پادىسى ئاستا – ئاستا قۇملۇقنىڭ ئوتتۇرىسىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى. قىزىل رەڭ-لىك كىيىم كىيگەن پادىچى كەنتكە قايتماقتا ئىدى.

شۇلاردىن باشقا، كۆرۈش دائىرىمىزگە ھېچنەرسە چۈشمەيتتى، كا-ئىنات بىلىنەر – بىلىنمەس تەۋرىنىپ تۇراتتى.

17 ياشلىق ئىت ئا خۇاڭ بەك قېرىپ كەتكەن بولۇپ، تېرىلىرى تارتىشىپ، بەدىنى بوشاپلا كەتكەنىدى. چىشلىرىنىڭ چۈشىدىغانلىرى چۈشۈپ، بىر نەچچە تاللا چىشى قالغانىدى، قالغان چىشلىرىمۇ سۇنۇپ كەتكەن بولۇپ، كارغا كېلىدىغان چىش قالمىغانىدى. شۇڭا، ئۇ ئىتقا-ئەڭ مەززىلىك تېتىيدىغان سۆڭەكنى يېيەلمەيتتى، پەقەت ئاشقان تاماق بىلەنلا كۈن ئۆتكۈزۈۋاتاتتى. ئۇ مەن بۇ قېتىم ئۆيگە قايتقىنىمدا كۆر-گەن ئائىلىمىزنىڭ يېڭى ئەزاسى ئىدى. ئىلگىرىكى ئىت چىۋىڭ ياۋ ئۆ-لۈپ كەتكەنىدى.

ئا خۇاڭ ئەسلى قوشنىمىزنىڭ ئىتى بولۇپ، ئۇلار كۆچمەكچى بو-لۇپ ئۇنى قېرىپ كەتتى دەپ تاشلىۋەتكەنده بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر بې-قىۋالغانىدى. ئۇنىڭ ھۇرۇنلىقىغا گەپ توغرا كەلمەيدۇ، كۈن بويى تام تۈۋىده ئاپتاپ سۇنۇپ ياتقىنى ياتقان، ئۇچ قېتىم چاقىرسا ئاندىن سىزگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويىدۇ. ئەمما، ئىشكىتىن چىقسىلا ئالاھىده تېتىكلىشپ كېتەتتى، سەي خۇ ۋە ئۇنىڭ كۈچۈكى شياۋ دەن-دەننى ئارقىدا قالدۇرۇپ تەرەپ – تەرەپكە چېپىپ جاھاننى بېشىغا كى-

يەتتى. بىردەم ياۋا توشقان قوغلسا، بىر دەم يۇلغۇنلۇقنىڭ ئارىسىدا چېپىپ كېتەتتى، بىردەممۇ تىنچ تۇرمايتتى. ئۇ كۆز يەتكۈسىز جايغا ئۇزاپ كەتكەندە سەي خۇ بىلەن شياۋ دەندەن ئۇنى ئىز دەش بىلەن ئاۋارە بولاتتى.

بىر نەچچە قېتىم ئۇ كۆزىمىز دىن يوتۇپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن بىز دەرھال قەدىمىمىز نى ئىتتىكلىتىپ ۋارقىرىغىنىمىز چە ئۇنى ئىز دەدۇق. بىز ھېرىپ ھالىمىز دىن كەتكەندە ئۇ خۇددى ئەرۋاھتەك كەينىمىز دىلا پەيدا بولدى.

دەندەننىڭ بۇنداق ئۇزۇن سەپەرگە تۇنجى قېتىم چىقىشى بولۇپ، ئۇ ھەم شوخلىشىپ كېتەتتى ھەم جىددىيلىشىپ كېتەتتى. مەن ئۇنى ئا خۇاڭغا ھەۋەس قىلامدىكىن دەيمەن، ئۇنىڭ ئا خۇاڭغا ئەگىشىپ چېپىپ باققۇسى كېلەتتى-يۇ، يەنە بىز دىن يىراقلاشقا پېتىنالمايتتى. شۇڭا ئۇ بىز ۋە بىز دىن خېلى يىراقلاپ كەتكەن ئا خۇاڭنىڭ ئارىلىقىدا چېپىپ يۈردى. پەرىز ىمچە، ئۇنىڭ باسقان مۇساپىسى بىز نىڭكىدىن تۆت-بەش ھەسسە ئېشىپ كەتكەندى.

سەي خۇ ئاللىقاچان بىر ئانا بولۇپ بولغان بولغاچقا، ناھايىتى ئىش ئۇقاتتى. ئۇ بىردەم – بىردەم دەندەن بىلەن ئا خۇاڭنى قوغلاپ قويغاندىن باشقا، كۆپ ۋاقىتلاردا بىز دىن بىر قەدەممۇ ئايرىلمىدى. ئەمما، ئا خۇاڭ ئۇنى ھەرگىز يېقىن يولاتمايتتى.

چۆل چەكسىز ئىدى، بىز ئىنتايىن كىچىك قەدەملىرىمىز بىلەن كائىناتنىڭ يۈكسەكلىكىدە كېتىپ بارماقتىمىز ، بىر دۆڭگە يەتسەك يەنە بىر دۆڭگە نەزەر سالاتتۇق. شامال چىقىپ قالسا ئۇچ ئىت زوڭزا يىغىنچە شامالغا يۈزلىنەتتى، قۇلاقلىرى بىلىنەر – بىلىنمەس تىترەپ تۇراتتى. بىز ياقىلىرىمىز نى كۆتۈرۈۋېتىپ، ياغلىق بىلەن بېشىمىز نى ئوراپ ئالغا قاراپ ماڭماقتىمىز . بىز ماڭا – ماڭا بىر كەڭرى دەريا قىنىغا يېتىپ كەلدۇق. بۇ بىر كەلكۈن سۈيى يالاپ شەكىللەندۈرگەن جىلغا بولۇپ، ھەر يىلى ياز پەسلىنىڭ يامغۇرلۇق مەزگىلىدە كەلگەن كەلكۈن مۇشۇ

جلغا بىلەن ئېقىپ ئۇلۇڭگۇر جىلغىسىغا باراتتى. ئۇزۇنغا سوزۇلغان شامال تۈزلەڭلىكتىكى قارلارنى ئۇچۇرۇپ كائىناتنىڭ رەڭگىنى نامايان قىلىدۇ. قارنىڭ ئۈستىدە ماڭغاندا ئاستىدىكى شېغىللىق تۈپراق لۆمشۇپ تۇرىدۇ. سەي خۇ بىلەن دەندەن قاردا راسا ئېغىنىڭالدى. ئاپام ئىككىمىز مەينەت بولۇپ كەتكەن ئىككى ئىتنى قار دۆڭىسىگە تىقىپ تۇرۇپ، ئوبدان «يۇيۇندۇرۇپ» قويدۇق. ئۇلارنى يۇيۇپ بولغاندا قوللىرىمىز توڭلاپ قالايلا دېدى.

ئالدىمىزغا ماڭغانچە شامال شۇنچە كۈچىيەتتى، ئاسمان تېخىمۇ كۆپكۆك كۆرۈنەتتى. ئانامنىڭ دېيىشچە، ئالدىمىزدىكى قوم بارخىنىدىن ئۆتسەكلا دەرەخ بار ئىكەن. دېگەندەك، ئۇزاق ماڭمايلا دەرەخلەرنى كۆردۇق. بىر تۈپ گىياھمۇ كۆرۈنمەيدىغان قاقاسلىقتا شۇنچە ئۇزاق مېڭىپ تۇيۇقسىز لا دەرەخلەرگە ئۇچراش ھەقىقەتەنمۇ تەسۈرلىگۈسىز ھاياجانلىق تۇيغۇ بېرەتتى. ئاقخارادا، يەنى، ئۇلۇڭگۇر دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىدىلا دەرەخ بار دەپ قارايتتىم، سۇ مەنبەسىگە شۇنچە يىراق بولغان بۇ جەزىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىمۇ دەرەخ بارلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدىم.

دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى ئاقتېرەك بولۇپ، ئون نەچچە تۈپ كېلەتتى. ئۇچ تۈپى سەل يىراقراقتا بولۇپ، قالغانلىرى كىچىك بىر ئورمانىنى شەكىللەندۈرگەنىدى. ئورماندا يەنە چىغ،يۇلغۇن، بۆرە تىكىنى قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەر ئۆسكەنىدى. بىز دەريا قىنىدىن چىقىپ ئۇدۇل ئۇچ تۈپ تېرەكنىڭ قېشىغا كەلدۇق. دەرەخ تۈۋىدە كىگىز ئۆيدىن قېپقالغان چەمبەر شەكىللىك ئىزنى كۆردۇق. بۇ ئۇچ تۈپ تېرەكنىڭ يەر يۈزىدىن ئىككى مېتىر ئېگىزلىككىچە بولغان جايدا قوۋزىقى يوق بولۇپ، دەرەخ ياغىچى كۆرۈنۈپلا قالغانىدى. قارىغاندا، تۆگە غاجىلاپ شۇنداق قىلىۋەتكەنىدەك قىلاتتى. ئەمما، دەرەخلەر ئوخشاشلا كۆكىرىپ تۇراتتى.ئانام ماڭا تۆگىنىڭ دەرەخ يوپۇرمىقى بىگەن كۆرۈنۈشىنى ئۆزىنىڭ كۆزەتكەنى بويىچە سۆرەتلەپ بەردى: تۆگە ئالدى بىلەن دەرەخ شېخىنىڭ تۈۋى

قىسمىنى ئاغزىغا سېلىۋالاتتى، ئاندىن شاخ ئۇچىغا قارىتىپ سېرەتتى، شۇنداق قىلغاندا يوپۇرماقلار بىرىمۇ قالماستىن تۆگىنىڭ ئاغزىدىلا قېپىقالاتتى. ئۇ كۆرۈنۈش ھەم ئەپچىل ھەم چىرايلىق ئىدى. تۆگە ھەققەتەن ئەقىللىق ئىدى، ئات، كاللارغا ئوخشاش يوپۇرماق كۆپ جايىنى كۆرسىلا قارىغۇلارچە ئېتىلىپ،تاكتىكىغا تايانمايدىغان ئىشنى قىلمايتتى.

بىز ئورمانلىقتىن چىقىپ ئۇدۇل جەنۇبقا قاراپ ماڭدۇق، شامال كۈچەيمەكتە ئىدى.چۈشكە يېقىنلاپ قالغانىدى، سەي خۇ بىلەن دەندەن ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن بولۇپ، ئۇزۇن تىللىرى ساڭگىلاپلا قالغانىدى. ئا خۇاڭ بولسا ئىلگىرىكىدەكلا شوخلۇق قىلىپ ئۇيان – بۇيان چېپىپ يۈرەتتى. بىز يەنە بىر دۆڭلۈككە چىقىپ قالدۇق، بۇ يەردە كۈن قىز-دۇرۇپ قارايتۇەتكەن مۇشتۇم چوڭلۇقىدىكى تاشلار يېيىلىپ ياتاتتى. تەخمىنەن 200 مېتىر يىراقلىقتىكى يەنە بىر دۆڭدە ئاق رەڭلىك گىرانىت تاشلار يېيىلىپ ياتاتتى. بىرى ئاق، بىرى قارا ئىككى دۆڭ بۇ زېمىنىدا بىر بىرىگە تۇتىشىپ تۇراتتى، تۇتاشقان جاي ناھايىتى ئېنىق ئىدى. ئاسمان كۆپكۆك، قۇياش بولسا تۇيۇقسز پەيدا بولۇپ قالغان نۇرلۇق جىسمەك كۈچلۈك نۇرلىرى بىلەن ئادەمدە خۇددى قۇياشنى تۇنجى كۆرۈۋاتقاندەك ھاياجانلىق تۇيغۇ پەيدا قىلاتتى. دەققە ئىچىدە پەيدا بولغان مۆجىزىۋى تۇيغۇ ئەمەلىيەتكە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ساماۋى تۇيغۇ بىلەن پەقەت بىرلىشەلمەيدىغاندەكلا قىلاتتى.

ئاي ئاسمانىنىڭ بىر بۇرجىكىگە جىمجىتقىنا ئېسىلدى، ئۇ تولىمۇ جلۋىگەر ئىدى.

بىز كەينىمىزگە ياندۇق. شامال پېشانەم بىلەن بوينۇمنى سوقۇپرىپ تېنىمگە سوغۇق تىترەك كىرگۈزۈۋەتكەنىدى. ياخشى يېرى قايتىش يولىمىز شامال بىلەن بىر يۆنىلىشتە ئىدى، شۇڭا ھەممىمىز گەپ قىلىشماي ماڭدۇق. قۇلقىمىزغا پەقەت شامالنىڭ ھۇشقۇيىتقان ئاۋازىلا كىرەتتى. ئىتلارمۇ ھەققەتەن ھارغان ئىدى، ئۇلار قاتارلىشىپ بىزنىڭ پۇتىمىزنىڭ قېشىدىلا دېگۈدەك كېتىپ باراتتى. سەي خۇنىڭ ئەسلىدىلا تېنى ئاجىز

ئىدى، شۇڭا بىز ئۇنى نۆۋەتلىشىپ كۆتۈرۈپ مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇق.

ئانام كېتىۋېتىپ ئا خۇاڭنى تىللايتتى:«بايا بىز چاقىرساق نېمىشقا پەرۋا قىلمايسەن؟ ئۆزۈڭچە قالايمقان يۈگۈرىۋەردىڭ. ھىم، ئەمدى قانچە گەپ ئاڭلىساڭمۇ، قۇيرۇقۇڭنى قانچە شىپاڭلاتساڭمۇ بىكار!»

سالیوت ئېتىش

كەنتتە پەقەت بىز بىر ئائىلىلىكلا خەنزۇ بولساقمۇ، ئەمما، قۇربان ھېيت، روزا ھېيت قاتارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ بايرىمى كەلگەندە بىز خۇشاللىقتىن باشقىلار بىلەن بىرلىكتە بەھرىمەن بولىمىز. خەنزۇلارنىڭ كونا كالېندار ھېسابىدىكى چاغىنىنى نۇرغۇن يىللاردىن بېرى ھەقىقىي ئۆتكۈزۈپ باقمىغانىدۇق. ئەمما، بۇ يىل ياخشىراق بىر ئۆتكۈزۈشنى قارار قىلدۇق. شۇڭا مەن كونا يىلنىڭ ئاخىرقى كۈنىنمۇ قىزىتىۋېتىش ئۈچۈن ناھىيە بازىرىغا كىرىپ بىر نەچچە تال سالیوت سېتىۋالدىم.500 كىلومېتىر يولدا ئۇچ قېتىم ماشىنا ئالماشتىم. يول بويى ئەنسىرەپلا كەلدىم، چۈنكى، سالیوت ئېلىپ ماشىنىغا چىقىش چەكلىنەتتى.

ئويلاپ باقسام، مۇشىنچىلىك بولغىچە پوجاڭزا،سالیوت دېگەنلەرنى ئېتىپ باقماپتىكەنمەن. كىچىك ۋاقتىمدا قوشنىلىرىمىزنىڭ بالىلىرىنىڭ ئاتقىنىنى كۆرسەممۇ، پەقەت قىزىقماپتىكەنمەن. چوڭ بولغاندىن كېيىنمۇ ئەسلا قىزىقمىدىم، چۈنكى، بىزنىڭ ئائىلە ئەزەلدىن چاغان ئۆتكۈزۈپ باقمىغان بىدى. يەنە كېلىپ، بىرمۇنچە پۇلنى خەجلەپ سېتىۋالغان بىلەن، «پاڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ قېپقالىدىغىنى ئىس- تۈتەك ۋە قەغەز دۆۋىسى بولىدۇ، بۇ ھەقىقەتەن ئەرزىمەيدىغان ئىش ئىدى.

ئەمما، بۇ قېتىم نېمىنى ئويلىغىنىمنى بىلمەيمەن. بىز ئەزەلدىن چاغان ئۆتكۈزۈپ باقمىغان، تۇيۇقسىزلا چاغان ئۆتكۈزۈپ بېقىشنى ئويلاپ قالدۇق...ئەجەبا،يىللار ئادەمگە باقامدىغاندۇ؟

تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇزاق يىللاردىن بېرى تۇنجى قېتىم خۇشال – خورام ئولتۇرۇپ چاغانلىق سەنئەت كېچىلىكىنى كۆردۇق. ئەمما، تېلېۋىزوردىن چىقىۋاتقان غاژ – غۇژ ئاۋاز بىلەن شۇنچىلىك تىرىكشەتتى،بۇنداق تېلېۋىزورنى كۆرۈش ئۈچۈن كۆرۈش سېزىمىدىن باشقا يەنە ئادەتتىن تاشقىرى تەسەۋۋۇرنى ئىشقا سېلىشقا توغرا كېلەتتى. پەقەت چىداپ بولالماي، چىقىپ ئانتېننىنى ئىككىنى تېپىۋېتىپ كىرىپ قارىسام،چاتاق بولغىنى، تېلېۋىزور ئۆچۈپ قالغاندى. شۇنىڭ بىلەن سالىيوت ئېتىشنى باشلىدۇق.

ئاسمانىدا ئاي يوق، سىرت زۇلمەت قاراڭغۇسىدا ئىدى. ئەمما، چاراقلاپ يېنىۋاتقان يۇلتۇزلار كېچە ئاسمىنىنى بېزەپ تۇراتتى. يۇلتۇزلارنىڭ جىمىرلىشى بىلەن زېمىنىدىكى قاراڭغۇلۇق كەسكىن چېگرا هاسىل قىلغانىدى. دەرۋازا ئالدىدا تۇرغاندا كەنتتىكى باشقا ئۆيلەرنى كۆرگىلى بولمايتتى، بىرمۇ ئۆينىڭ چىرىغى يېنىق ئەمەس ئىدى. كەنتىكى هەممە ئادەم ئۇخلاپ بولغانمىدۇ؟ يەنە بىر ئاز تۇرغاندىن كېيىن قوشنىمىزنىڭ قورۇ تېمىنى كۆرەلىدىم.

ئانام قول چىرىغىنى تۇتۇپ بەردى، مەن تامنىڭ تۈۋىگە دۆۋىلەنگەن ئوتۇنلارنى دەسسەپ ئۆگزىگە ياماشتىم، سالىيوتلارنى ئۆگزىدىكى قار دۆۋىسىگە سانجىدىم. ئېتىلغان چاغدا تىترەپ ئۆرۈلۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تۈۋىگە يەنە بىر نەچچە تال تاشنى تىرەپ قويدۇم. ئەتراپ جىمجىت ئىدى. جۇۋا كىيمىگەچكە توڭلاپ چىشلىرىم كىرىشىپ، تىترەپ كېتىۋاتاتتىم، ئەمما،بەك هاياجانلانماقتا ئىدىم.

ئەمدىكى گەپ كىمنىڭ سالىيوتقا ئوت تۇتاشتۇرۇشىدا ئىدى. چۈنكى، هېچكىم بۇ ئىشنى قىلىپ باقمىغانىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر ئاز قورقۇنچمۇ بار ئىدى.

ـ پارتلاپ كەتمەس ـ هە؟

ـ ئۇنداق بولماس...

ـپىلىكى قىسقا ئەمەستۇ؟
ـئۇنداق ئەمەستۇ...
ـئوت ئاپىتى كەلتۈرۈپ چىقارماس – ھە؟
مۇزاكىرە ئاخىرلاشتى. سوغۇق بىلەن قورقۇنچ بىرلىشىپ بەدىنىمىزگە تىترەك كىرگۈزۈۋەتكەنىدى. چاقماقنى ياندۇرغاندىن كېيىن ئوتنى ناھايىتى تەستە پىلىككە يېقىنلاشتۇردۇق.
سالیوتتا ھېچقانداق مەسىلە يوق، خۇددى مەن ئىلگىرى كۆرگەنگە ئوخشاش دانە – دانە ئوت شارلىرى رەڭگارەڭ نۇرلارنى چاقنىتىپ چە قاپقارا ئاسمان بوشلۇقىغا چىقاتتى – دە، ھەر خىل شەكىلدىكى رەڭگارەڭ نۇر ھالقىلىرىنى پۈركۈپ چىقراتتى. ئەتراپ جىمجىت، قار سۈتتەك ئاپپاق. بۇ يارقىن مەنزىرە ئەتراپنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزمايلا قالماستىن، ئەكسىچە، ئاشۇ جىمجىتلىق دەقىقىلىرىنى تېخىمۇ يۇكسەكلىككە يەتكۈزدى. يېقىن ئەتراپتىكى قاقاسلىق سالیوتىنىڭ نۇرىدا دەم يورۇپ، دەم قارىياتتى، تېخىمۇ يىراقتىكى قۇملۇق بولسا كېچە مەنزىرىسىگە ئىككى – ئۈچ قېتىم جىلۋە كۆرسەتتى.
بۇ ئىنتايىن قىسقا ۋاقىتلىق مەنزىرىنى كۆرىستىش ئۈچۈن مەن مومامنى چاقىرغىلى،ئاپام بولسا سەي خۇ بىلەن دەندەننى چاقىرغىلى يۈگۈردۇق.
مومام ھاسسىغا تايانغىنىچە ئاستا سۈرۈلۈپ ئىشىك سىرتىغا چىقىپ بولغىچە، ھەممە ئاخىرلاشتى، ئۇ پەقەت ئىككى – ئۈچ قېتىم يالتىراپ يەرگە چۈشۈۋاتقان ئوت ئۇچقۇنلىرىنلا كۆرەلىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ بەك خۇش بولغانىدى. ئۇ بىر نەچچىنى خۇرسىنىپ قويغاندىن كېيىن ئۆيگە كىرىپ كەتتى. سىرت سوغۇق ئىدى.
سەي خۇ بەك قورقۇنچاق ئىدى، ئۇ ئوت ئۇچقۇنىنى كۆرۈپلا كارىۋاتىنىڭ تېگىگە كىرىۋېلىپ قەتئىي چىققىلى ئۇنىمىدى. دەندەن بولسا يۈگۈرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ئاسمانغا قاراپ بىر نەچچىنى قاۋاپ قويدى. ئا خۇاڭ بولسا ئىشىك تۈۋىدىكى ئوۋىسىدا قاتتىق ئۇيقۇدا ئىدى.

دى.

مەن ئىككىنچى سالپوتقا ئوت تۇتاشتۇردۇم. بۇ قېتىمقىسى ئوت پۈركۈيدىغىنىدىن ئىدى، رەڭگارەڭ ئوت ئۇچقۇنلىرى پاراس - پۇرۇس، ۋاۋ - ۋۇۋ ئاۋازلارنى چىقارغىنىچە خۇددى فونتانەڭ ئېتىلىپ چىقىپ تولىمۇ چىرايلىق بىر مەنزىرىنى ھاسىل قىلغانىدى.ئاپام ئىككىمىز يانمۇ - يان تۇرۇپ، ئوت ئۇچقۇنلىرىنىڭ مېھىر - مۇھەببەتنى يالقۇنجىتىۋاتقانلىقىنى كۆرمەكتە ئىدۇق. ئەتراپ چەكسىز لىككە سوزۇلغان چۆل - جەزىرە ۋە قۇملۇق. بىز چۆلنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا،كائىناتنىڭ ئەڭ چوڭقۇر،ئەڭ چوڭقۇر يېرىدە تۇرۇپ بۇ مەۋھۇم گۈزەل شەيئىنى تاماشا قىلماقتىمىز . ناۋادا بىرسى ئېگىز بىر جايدا تۇرۇپ كۆرسە، بۇ نېمە دېگەن زېرىكىشلىك مەنزىرە - ھە!

مومام بۇ قېتىمقى تەستە ئىشىك ئالدىغا چىققىنى بىلەن ئالدىنقى قېتىمقىغا ئوخشاش پەقەت ئوت ئۇچقۇنلىرىنىلا كۆرەلىدى.

شۇڭا مەن ئۇنىڭ ئەمدى ئۆيگە كىرىپ كېتىشىگە يول قويمىدىم. ئۇنى بىز بىلەن بىللە تۇرغۇزۇپ قويۇپ 3-تال سالپوتقا ئوت ياقتىم. ئاپامۇ سەي خۇنى تۇتۇپ كەلدى.

ئوت گۈللىرى چېچىلىش بىلەنلا سەي خۇ ھاۋشىغىنىچە كېچە قاراڭغۇلۇقىدا قاياققىدۇر غايىپ بولدى. ئەمما، ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ ئوت ئۇچقۇنلىرىنى مەركەز قىلىپ يۇگۇرۇپ بىر نەچچىنى ئايلىنىۋەتكەندىن كېيىن قېشىمىزغا قايتىپ كەلدى.

بۇ ۋاقىتتا، قورۇ تېمىنىڭ سىرتىدىكى يىراق بولمىغان بىر دۆڭنىڭ ئۈستىدە ئۇچ ئادەمنىڭ ئاقساقالنىڭ ئۇچۇن «مۆجىزە» ھېسابلىنىدىغان بۇ مەنزىرىنى تاماشا قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇلارنىڭ قانچىلارىدا كەلگەنلىكى نامەلۇم ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى بىزنىڭ ئايال قوشنىمىز ئىدى. ئۇ بېشىغا ئوچۇق رەڭلىك ياغلىق چىگگەن، ئۇچسىغا كونىراپ كەتكەن ئۇزۇن كۆڭلەك كىيگەن بولۇپ، جىممىدە

تۇرۇپ سالیوت هاسىل قىلغان مەنزىرىگە قاراپ تۇراتتى. شۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ ئوت ئۇچقۇنلىرى ئەكس ئېتىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ياشلىق ئۇرغۇپ تۇرغان چېھرىنى كۆردۈم.

يىراقتا يەنە ئىككى ئائىلىلىكنىڭ چىرىغى يورۇدى، بىرى بىز تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى.

ئەمما، بۇ قېتىممۇ سالیوت هاسىل قىلغان مەنزىرە تېزلا ئاخىرلاشقان ئىدى.

مەن ئۇچ تاللا سالیوت ئالغانىدىم. هازىر هەممىسى ئېتىلىپ بولغانىدى. ئۇلار بىردەم ساقلىغاندىن كېيىن، غۇدۇراشقىنىچە قاراڭغۇلۇق ئىچىدە غايىپ بولۇشتى.

كىم بىلسۇن، ئىككىنچى كۈنى بىز سەيلىدىن قايتىپ كەلگەندە كىشىلەر: «تۇنۇگۈن كەچتە سىلەرنىڭ ئۆيۈ تەرەپ بەك چىرايلىق بولۇپ كەتتى جۇمۇ!» دەپ بىر ئېغىزدىن ماختىشىپ كېتىشتى.

بەك ئوڭايسىزلاندىم، يېرىم كېچىدە قانداقلارچە سالیوت ئاتقانلىقىنى شۇنچە كۆپ كىشى كۆرگەندۇ ؟

هەتتا، دەريانىڭ قارشى قىرغىقىدىكى يۇرتداش ئات چانىسىغا ئولتۇرۇپ بىزنىڭ كەنتكە نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەندە ئۇمۇ ماختاپلا كەتتى: «تۇنۇگۈن ئاخشام سىلەرنىڭ بۇ تەرەپ بەك چىرايلىق بولۇپ كەتتى، چاغان ئوتكۇزدۇڭلارمۇ؟»

ئاقخارادا سالیوتنىڭ ئېتىلىشى سۆزسىز كى بىرىنچى قېتىم ئىدى. كېلەر يىلى ئۇنداق ئەرزانلىرىنى ئالماي، چوقۇم ئېسىللىرىدىن، ئۇزاقراق ئېتىلىدىغانلىرىدىن ئالىمەن. چوقۇم كۆپ ئالىمەن، هەممە كۆرۈپ قانغۇدەك ئاتىمەن!

مومام هەققىدە

مومام بىزنى تويغۇزۇپلۇەتتى. هارپا كۈنىدىن باشلاپ بىز چاغان

تەييارلىقى بىلەن ھېرىپ ھالىمىز دىن كەتسەك، ئۇ ئازراقمۇ يارەملەشمىگەننىڭ ئۈستىگە ئىش تېرىپلا يۈردى. ئاغزى بەك ئىتتىك بولۇپ، ئازراقلا گەپ قىلىپ قويسا گەپ قىلغانغا تويغۇزۇۋېتەتتى.

ـمومـا، يەرنى ھازىرلا سۈپۈردۈم، گازىر شۆپىكنى تۈكۈرمە!

ـھوي، سەن سۈپۈرۈشۈڭنى بىل، تۈكۈرسەم يەرگە تۈكۈردۈم، سېنىڭ يۈزۈڭگە تۈكۈرمىگەندىكىن.

ـمومـا، سومكامنى ئاختۇرما!

ـبۇ سېنىڭما؟

ـئەلۋەتتە، مېنىڭـدە!

ـئۇ ساڭا ئوخشامدۇ ياكى ئىسمىڭغىمۇ؟

ـ...

ـھەي قېرى، چوكىلارنى قولۇڭنى يۇيۇۋېتىپ ئاندىن تۈتساڭ بولمامدۇ؟!

ـنېمە دېگىنىڭىز بۇ، مەينەتىرەك بولسا ئادەم كېسەل بولمايدۇ...

ـ...

سىز بۈياقتا بىر قولىڭىزنى ئىككى قىلالماي يۈرسىڭىز ئۇ ھېلى بۇنى تۈتۈپ، ھېلى ئۇنى ئۆرۈپ، قالايمقان ۋاتىلداپ ئاۋارە قىلىپلا تۇرىدۇ.» قىزىم، مەن بۇگۈن سىلەرنىڭ ئۆيگە كېلىپ كېچىلىك تاماق يەيمەن، ھېچنېمە ئالماي قۇرۇق قول كېلىمەن. پەقەت بىر نەرسە بار، ئۇنى ساڭا ئەرزانلا ساتىمەن، سەن ئالامسەن؟»

مەن ئىشتىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىسام، ئۇ ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ ئاشخانىنىڭ ئىشىكىگە يۆلەنگىنىچە كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا ئېلىپ بەرگەن ئويۇنچۇق ئېشەكنىڭ قۇيرۇقىنى كۆرۈپ قالدىم.

ـئالمايمەن!

ـنېمىشقا ئالمايسەن؟

ـبەك قىممەتكەن.

ـقىممەت ئەمەس، پەقەت ئىككى يۈەن.
ـمەندە پەقەت بەش مو بار.
ـبولمايدۇ، ئەڭ كەم بولغاندىمۇ بىر يېرىم يۈەن.
ئاخىرى مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارىم بولمىدى.
ئۇ بىردەم تازا ماختىدى، مېنىڭ پەقەتلا كارىم بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ، سەي خوڭنى ئىزدەپ ماڭدى:
ـسەي خوڭ، مەندە ياخشى بىر نەرسە بار، سېتىۋالامسەن؟
ھەممە ئىشلار تۈگەپ ھەممىمىز ئۈستەل ئالدىغا كەلگەندە، ئۇ تېخىمۇ ھاياجانلىنىپ كەتتى،ھەمىدىن ئۇنىڭ گېپى جىق ئىدى.
ـئاپلا، كىم ئەتكەن تاماق بۇ؟ پىشسلا بولمىدىمۇ، نېمانچە قىزىق بۇ؟ـدېدى ئۇ شوۋىگۇرۇچنى بىر ئوتلاپ.
ـۋاي تەڭرىم! بۇ تاماق چولتوك – چولتوك سۇلغۇ؟ مەن ئىشتاننى سېلىۋېتىپ سەكرەپ چۈشسەم ئاران بىر نەچچە تال گۈرۈچ تاپالىغۇدەكمەن،ـدېدى يەنە چوكا بىلەن شوۋىگۇرۇچنى قوچۇپ تۇرۇپ.
ئۇ يەنە قورۇملارنى چوكا بىلەن بىرەر قۇر ئارىلاشتۇرۇۋېتكەندىن كېيىن:
ـمېنىڭ بۇ قىزىم توغرىغان گۆشنى قاراڭلار، بېلىقنىڭ كۆزىچىلىكلا، تاپقىلىمۇ بولمايدۇ!ـدېدى. چوكىسىغا چىققان چوڭراق توغرالغان بىر تال گۆشنى ئاغزىغا سېلىپ:
ـۋاي – ۋۇي! نېمانچە تۇزلۇق، مېنىڭ قىزىم ھەقىقەتەن تۇزلۇق كوزا، تۇزلۇق كوزا...ـدېدى.
ئەمەلىيەتتە قورۇملار ئۇنچە تۇزلۇق ئەمەس ئىدى. ئۇ قەستەن قۇسۇر ئىزدەۋاتاتتى.
قانداقلا بولسۇن، بىز جەم بولۇپ ئولتۇرۇپ بىللە غىزالانساق تولىمۇ كۆڭۈللۈك بولىدۇ.مومام كوت – كوت، قۇسۇرچى بولسىمۇ، ئارىمىزدا تاماقنى ئەڭ كۆپ يەيدىغىنى يەنىلا شۇ. ئۇ شوۋىگۇرۇچنى ئېچىپ

بولغاندىن كېيىن، يەنە ئورنىدىن تۇردى.

ـنېمە بولدى؟

ـتاماق ئۇسسىمەن، يېرىم چىنە تاتلىقياڭيو ئۇمىچى...

مومامنىڭ تىلىنى چىقىرىدىغان قىلىقىنى ئەسلەيمەن

مومامنىڭ تىلىنى چىقىرىدىغان ئادىتى بار. بىرەر ئىشنى خاتا قىلىپ قويغاندا ئۇ شۇنداق قىلاتتى. مەسىلەن، ئۇ كەمپۇت قۇتىسىنى چېقىۋەتكەن بولسا، قۇتا پارچىلىرىنى تۈيدۇرماي يىغىشتۇرۇۋېتىپ، كەمپۇتلەرنى يىغىپ ئەسلىدىكى قۇتىغا ئوخشاش قۇتىغا سېلىپ قويىدۇ. كەمپۇت نېمىشقا ئازلاپ كەتتى، دەپ سورىغاندىلا، ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، تىلىنى چىقارغىنىچە ئىقرار قىلىدۇ.

ئالتۇن بېلىق ئۆلگەندىن كېيىن، بېلىقدان ئۇزاقتىن بېرى قۇرۇق تۇراتتى. بىر كۈنى بېلىقدانىنى ئەسلىدىكىدىن كىچىكلەپ كەتكەنىدەك ھېس قىلىپ قالدىم. بېلىقدانىنى ئۈيان ئۆرۈپ، بۇيان ئۆرۈپ قاراپ باقتىم. بېلىقدان ئەسلىدىكىدىن كىچىكلەپ كەتكەنىدى. دېگەندەك، بېلىقدانىنى مومام چېقىۋەتكەن بولۇپ، تۈيدۇرماي بازاردىن باشقىنى سېتىۋېلىپ كېلىپ، ئەسلىدىكىسىنىڭ ئورنىغا قويۇپ قويغانىدى. ئەسلىدىكىسىنىڭ چوڭلۇقىدىكىلىرى قىممەت بولغاچقا، كىچىكرەكىنى ئالسام ھېچكىم سېزەلمەيدۇ،دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئەلۋەتتە، ئۇ ئىش ئاشكارىلانغاندىن كېيىن، ئۇ پەقەت تىلىنى چىقىرىپلا قويىدى. مومامنىڭ تېز سۈرئەتتە تىلىنى چىقىرىشىغا «كەچۈرۈڭ» ۋە «تېرىكتۇرمەنغۇ تازا» دېگەن ئىككى خىل مەنە يۈغۇرۇلغانىدى. يەنە كېلىپ، ئۇنىڭ تىلىنى چىقىرىش سۈرئىتى ئىنتايىن تېز بولۇپ، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئەسلىدىكى قىياپىتىگە قايتىپ، نېمە قىلغۇسى كەلسە شۇنى قىلىۋېرەتتى، خاتالىقلىرى ئۈچۈن قىلچە ئوڭايسىزلىق ھېس قىلمايتتى.

مەن يەنە مومامنىڭ بامبۇكزارلىقىنى ئەسلەپ قالدىم.

مەن ئۆز يۇرتۇمدا ياشاپ باقمىغان. ئەمما، مومامنىڭ يۇرتىدىكى

ئاشۇ كونا ئۆيىده يېرىم ئەسىر ئۆمرىنى ئۆتكۈزگەنلىكىگە قاراپ، ئۇ يەرنى تەڭداشسىز مېھرلىك جاي دەپ ئويلاپ قالدىم. ئۆينىڭ ئالدى-كەينىده غۇچچىده بامبۇك ئۆسكەن بولۇپ، مەن تۆپلىكتىن چۈشۈپ بامبۇكزارلىققا كىرىپلا مومامنىڭ يېرىم ئېچىلغان ئىشىك تۈۋىده ئولتۇرۇپ بىر توپ ئاياللار بىلەن كۈلكە - چاقچاق قىلىۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئۇ قولىدا ئۇزۇن بامبۇك تايىقىنى(كېيىن ئۇ بۇ بامبۇك تايىقى بىلەن ئاپپىلسىن دەرىخىدىن مەي باغلاپ پىشقان ئاپپىلسىننى قېقىپ بەرگەنىدى) تۈتۈۋېلىپ ئاياللارنىڭ ئارىسىدىكى مەلۇم بىرىنىڭ ئېرى بىلەن بولغان مەلۇم بىر ئىشنى مازاق قىلماقتا ئىدى. باشقىلار تېلىقىپ كۈلۈشمەكته ئىدى. ئاچچىقىغا پايلىمىغان ئۇ ئايال يوغان بىر سۈپۈرگە بىلەن مومامنىڭ كاسسىسىغلا ئۇردى. مەن دۆڭلۇكىنىڭ بېلىده ئولارغا بىردەم قاراپ تۇردۇم. بىز مومام بىلەن بىللە تۇرغان كۈنلەردە ئۇنىڭغا مۇشۇنچىلىك خۇشاللىقنى بېرەلىدۇقمۇ؟ ئۇ يىلى ئۇنىڭ يېشى 80 دىن ئاشقان بولۇپ، بىز دىن ئايرىلىپ،سەھرادىكى مۇشۇ كونا ئۆيىده ئۆزى يالغۇز ياشاۋاتقىلى ئىككى يىل بولغانىدى.

مەن تۆپلىكتىن چۈشۈۋېتىپ مومامنى چاقىردىم، ھەممە مەن تەرەپكە قاراشتى. ئۇ چاقىرىشىمغا جاۋاب قايتۇرغاچ ئۇ ئايالنى تېخىمۇ قاتتىق كۈلكىسى بىلەن مەسخىرە قىلاتتى، مەن تەرەپكە ئىنتىلەتتى. مەن ئېگىز دە تۇرۇپ هويلىدىكى تاش پەلەمپەيگە قارىدىم، بىر تال بامبۇك نو تاغ تەرەپتىن كېلىپ لەمپە ئاستىدىكى تاش ئوقۇرغا توغرىلىنىپ تۇراتتى، سۈپسۈزۈك بۇلاق سۈيى تاش ئوقۇرنى تولدۇرۇۋەتكەنىدى. ئالەم باشلىنىشىدىنلا مانا مۇشۇنداق قەدىمىيەك ئىدى.

تونۇش جايدىن ئايرىلىشنىڭ بۇنچىلىك قورقۇنچلۇق ئىش ئىكەنلىكىنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن. مومام يەنىلا ئۆز يۇرتىدىكى قەبرىده ياتالمىدى. ئۇ يالغۇز، يەككە - يېگانە هالدا بەكمۇ يىراقتىكى چۆل - جەزىرىگە دەپنە قىلىندى. خۇددى ئۇنىڭ يېگانىلىقى، قەيسەر ئىرادىلىك

هایاتی تېخی ئاخىرلاشمىغاندەك، ئۆلگەندىن كېيىن يېڭى تۇرمۇشقا ماسلىشىدىغان ئۇزاق جەريانىنى قايتا باشلايدىغاندەك!

بۇندىن ئىككى كۈن بۇرۇن مەن ئالدىراش يولغا چىققان، ھەرقانچە ئالدىرىغان بولساممۇ، بەربىر كېچىكىپ كەتتىم. مەن شۇم خەۋەرنى تاپشۇرۇپ ئالغاندا ئاپىتى بۇستا ئىدىم، ئاللىبۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن مومانىڭ قېشىغا ئالدىرايتتىم. ئۇنىڭ مېنى ھېلىمۇ ساقلاۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. مەن ئۆلۈمنى توسۇشقا ئامالسىز، بىراق،ئۆلۈمنىڭ ئۇنچە قورقۇنچلۇق ئەمەسلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم. ئۆلۈم ئۇزۇل-كېسىل توختاش ئەمەس،بەلكى، يەنە بىر سەپەرنىڭ باشلىنىشىدۇر! مومام ھايات ۋاقتىدا نۇرغۇن ئارزۇ-ئارمانلىرى بار ئىدى. ياشاش ئۈچۈن تىرىشەتتى، ھېلى ئۇنىڭغا، ھېلى بۇنىڭغا قىيالمايتتى. ئەمما، نەپىسى توختىغاندىن كېيىن، ئۇ تولىمۇ خاتىرجەم، تولىمۇ ئازادە كۆرۈنەتتى، خۇددى،ھازىرلا تىلىنى چىقارغاندەك، مەلۇم بىر خاتالىقنى پەرۋاسىزلارچە ئېقرار قىلغاندەك.

ئۆلۈمدىن كېيىنكى پايانسىز جىمجىتلىق مومام ماڭا قىلىپ بەرگەن ئەڭ ئاخىرقى ئىش بولدى. باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا ئەتىگەندە ئۈستەلدىكى تاتلىقياڭيۇ ئۈمچى ۋە چىلغان كۆكتاتنى يېگۈم كەلمەي، قېيىدىغىنىمچە مەكتەپكە ئاچ قورساق كېتەتتىم. چۈنكى، مومانىڭ ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قىزىق قازان ئېنىنى كۆتۈرگەن پېتى كەينىمدىن كېلىدىغىنىنى بىلەتتىم... ئۇ چاغدا مەن 6-يىللىقتا ئوقۇيتتىم، 6-يىللىقنىڭ سىنىپى بىنانىڭ 6-قەۋىتىدە ئىدى. 80 ياشتىن ئاشقان مومام قوينىغا قىزىق قازان ئېنى سالغىنچە ئەتىگەنلىك مۇزاكىرىدىكى دېكلاماتسىيەنىڭ ياڭراق ساداسى ئاستىدا بىر پەلەمپەي-بىر پەلەمپەيدىن يۇقىرى ئۆرلەپ، ھاسراپ-ھۇمۇدىگىنىچە بىزنىڭ سىنىپىنىڭ ئىشىك تۈۋىدە پەيدا بولاتتى... ئۇ مەن ھېس قىلالىغان ئەڭ دەسلەپكى تەگرىسىز جىمجىتلىق تۇيغۇسى ئىدى... مومام ماڭا ئاتا قىلغان ھەر بىر جىمجىتلىق ئارىسىدا ھاياتلىقىمدىكى جىمى كۆڭۈلسىزلىكلەر

ئاستا – ئاستا غايىپ بولاتتى، ئاستا – ئاستا غەرەز ئۇقۇشقا باشلايتتىم. ھازىر مەن ھاياتمدا بولۇپ باقمىغان قەيسەر ھالەتتە ئىدىم،بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ باتۇر بولۇپ كېتىدىغاندەكلا ئىدىم.

مەن يەنە بىر خورازنى ئېلىپ مومامنى يوقلىغىنىمنى ئەسلەپ قالدىم. ئۇ چاغدا، ئۇزۇن تاغ يولىنى بېسىپ، ناھايىتىمۇ تەستە مومامنىڭ ئۆيىنى تاپقانىدىم. مومام ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ:«مەن سېنى بەك سېغىندىم، سېنى كۆندە سېغىنىمەن!» دېگەنىدى.

موما، ئەمدى مېنى سېغىنما، مېنى ئۇنتۇپلا كەت! بامبۇكزارنى، مەكتىپىمىز نىڭ 6-قەۋىتىنى...ھاياتىڭدا يۈز بەرگەن ھەممە- ھەممىنى ئۇنتۇپ كەت! تىلىڭنى چىقىرىپ قويۇپ، چەكسىز لىككە سوزۇلغان تەقدىرىڭنى داۋاملاشتۇر! موما«ئازاب» دەيدىغان بۇ نەرسىنى يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ساقلاش كېرەك، ئازاب – ئوقىبەتنى ھامان تىرىشىش بويىسۇندۇرىدۇ. سەن دائىم ماڭا:«قىزىم، سەن ياتلىق بولمىساڭمۇ، بالا تۇغمساڭمۇ بولۇبرىدۇ. سەن ئۇنىڭدىن كېلىدىغان جاپا – مۇشەققەتلەرنى تارتمايلا قوي. ئاپاڭ بۇلارنى بىلمەيدۇ، ئەمما، مەن بىلىمەن...» دەيتتىڭ. موما، سېنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىڭنى ئەمدى ئاستا – ئاستا چۈشەنمەكتىمەن، كاللامدا نۇرغۇن نەرسىلەر مەندىن جاۋاب كۈتمەكتە، مەن ھېچنېمە دېيەلمەيمەن ھەم قۇتۇلۇپمۇ كېتەلمەيمەن. ئەمما، مەن تەسەۋۋۇر قىلىپ يېتەلەيمەنكى، ئەگەر مەن مۇھەببەتلىك قەلب دۇنيايىم بىلەن تىنچ – خاتىرجەم 98 يىل ئۆمۈر كۆرەلىسەم، ھاياتلىقنىڭ مەجبۇرىيەتلىرىنى ئادا قىلغان بولىمەن.يۈكسەك دەرىجىدىكى جىمجىتلىق ۋە تەنھالىق ئادەمنى تېخىمۇ ئەمەلىيەتچىل، ئۈمىدۋار، قۇدرەتلىك ۋە ئاق كۆڭۈل قىلىدۇ. ھېچۈەقەسى يوق،تىلىنى چىقىرىپ قويسىلا كۈپايە...

چېكەتكە ئاپىتى

چېكەتكە كەلدى!

ئۇلار- خۇددى قوم بورانىدەك ھۇشقىتىپ ئۇچۇپ كەلگەن چې-

كەتكىلەر يەرۇ جاھاننى قارا بۇلۇتتەك قاپلاپ، ئاسمان گۈمبىزىنى قاراڭغۇلۇقتا قالدۇرىدۇ؛ ئادەم ئاپەت ئېغىر جايغا بېرىپ قالغۇدەك بولسا، پۇتۇن بەدىنىگە چېكەتكە چاپلىشۇۋېلىپ خۇددى دۇبۇلغا-ساۋۇت كىيىۋالغاندەك قىلىپ قويىدۇ، دېيىشىدۇ.

ئۇ خىل مەنزىرىنى مەن كۆرۈپ باقمىغان.

يەنە مۇنداق سانلىق مەلۇمات بار: بۇ يىل چېكەتكە ئاپىتى ئەڭ ئېغىر بولغان رايوندا ھەر كۋادرات مېتىر دائىرىدىكى چېكەتكىنىڭ سانى 15مىڭ دانىگە يەتكەن. مەن بۇنداق ئەھۋالنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان. ئويلاپ باقايلى: ھەر كۋادرات مېتىر دائىرىدىكى چېكەتكىنىڭ سانى 15 مىڭ بولسا، چېكەتكە ناھايىتىمۇ ئېگىز دۆۋىلىنىپ كەتكەن بولىدۇ. بىر كۋادرات مېتىر دائىرىدىكى چېكەتكىنىڭ سانى 15 مىڭ! نېمىدېگەن يىرگىنچلىك... ئۇلار قانداق ھېسابلاپ چىقىشقاندۇ؟ ئەجەبا، بىردىن – بىردىن ساناپ چىققانمىدۇ؟ ھەقىقەتەن يىرگىنچلىك...

ھۆكۈمەت چېكەتكە ئاپىتىنىڭ زىيىنىنى ئەڭ تۆۋەن چەكتە كونترول قىلىش ئۈچۈن، ئاپەت رايونىدىكى ئاممىنى كۆپرەك توخو بېقىشقا چاقىرىق قىلدى. بىرى ماڭا، توخو بېقىپ چېكەتكە يوقتىش پەقەت تېلېۋىزىيەدىكى نەرسە، كۆرۈنۈشلەرنىڭ كۆپ قىسمىدا كەنت كادىرلىرىنىڭ سەپ بويىچە ھەربىكەتكە كېلىپ، بىر توپ توخونى ئۇ ياقتىن بۇ ياققا، بۇ ياقتىن ئۇ ياققا ھەيدەپ يۈرگەنلىكى، توخولارنىڭ قاناتلىرىنى كەرگىنچە زەربىدارلىق بىلەن ئاپەتنىڭ ئالدىنقى سېپىگە ئاتلانغانلىقى كۆرسىتىلىدۇ، دېگەندى.

پاھ! نېمە دېگەن قالتىس-ھە!

ھەي، ئەپسۇسلىنارلىقى مەن ئۇ خىل مەنزىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ باقمىغان.

توخو بېقىش توغرىسىدا باشقا بىر ئىش يادىمغا كەلدى. تېكەس چېگرا ئېغىزى يېڭى ئېچىلغان چاغدا، نەۋرە ئاچام ئۇ يەرگە تىجارەت قىلغىلى باردى. بىز مۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ بېرىپ كۆرۈپ باقتۇق. ئۇ

يەردە ھۆكۈمەت ئاممىنىڭ ئاكتىپلىق بىلەن سودا - تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىشنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى. تەشەببۇسلىرىنىڭ ئاساسىدا كۆپچى-لىكنى كۆپرەك توخو بېقىشقا چاقىرىق قىلىشمۇ بار ئىدى. چۈنكى، توخو تۇخۇمى ئارقىلىق چېگرىدىكى سودىنى جانلاندۇرغىلى بولارمىش. ئۇ-نىڭدىن باشقا، توخونى توخو قورۇمىسى قىلىپ چەت ئەللىكلەرنىڭ پۇ-لىنى تاپقىلى بولارمىش. موڭغۇلىيەدە توخونىڭ بار - يوقلىقىنى بىلمە-يدىم...

يەنە چېكەتكە ئاپىتىنىڭ گېپىگە قايتىپ كېلەيلى. توخولار ئۇنچە كۆپ چېكەتكىگە تاقابىل تۇرالارمۇ؟ يەۋېرىپ قورساقلىرى كۆپۈپ يېقى-لىپ قالسا، يەنىلا چېكەتكە دۆۋىسىنىڭ ئۈستىگە چۈشمەسمۇ؟ ھەر كۈادىرات مېتىر دائىرىدىكى چېكەتكىنىڭ سانى 15 مىڭ... بۇ ھەقىقە-تەنمۇ قورقۇنچلۇق سان ئىدى.

توخو ئارقىلىق چېكەتكە يوقىتىش «بىيولوگىيەلىك تېخنىكا» ئى-دى، بەزى جايلاردا تېخى دورا چاچمىدىكەن. دورا چاچقاندا ئۇنۇم ياخ-شىراق بولىدۇ، ئەمما، دورا چېچىش كىشىنى تولىمۇ بىئارام قىلىدۇ. دورا چېكەتكىدىنمۇ قورقۇنچلۇق ئەمەسمۇ؟ ئېنىقكى، دورا چېچىشنىڭ ئۇنۇمى يۇقىرى بولغان بىلەن، ئۇ دورا ئىنسانلار ۋە باشقا جانلىقلارغىمۇ زىيان ئېلىپ كېلىدۇ.

بىز كاۋۇتۇدا، يەنى ئاپەت رايونىدىن خېلى يىراقتا، ئەمما، بىز چې-كەتكە ئاپىتىنىڭ ئالامەتلىرىنى ناھايىتى ئېنىق ھېس قىلىپ تۇراتتۇق. بولۇپمۇ، تاغقا يېقىن يەر شەكلى تۈزلەڭ رايوندا سىز ئوت - چۆپلۈك-كە بىر تال تاش ئاتسىڭىز ، ئوت - چۆپلۈكتىن شاۋقۇن كۆتۈرۈلۈپ، چېكەتكىلەر ئەتراپىنى بىر ئالىدۇ، خۇددى سىز سۇغا تاش ئاتقاندا شاۋ-قۇن بىلەن تەڭ سانسىز دولقۇن ھاسىل بولۇپ ئەتراپقا تارىغاندەك. ھەم ئاق ھەم قىزىق توپىلىق يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدا قارامتۇل نەرسە-لەر يېيىلىپ ياتاتتى. دەسلىپىدە دەققەت قىلماپتىمەن، كېيىن دەققەتسىز-لىكتىن بىرمۇنچىسىنى دەسسەپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپ ئاندىن بىلدىم...

بىز نىڭ بۇ يەردىكى كىچىك باللار بىلىق تۇتقاندا چېكەتكىنى يەمـ
چۈك قىلىدۇ. چېكەتكىلەر بىلىقلارغا يېيىشلىك بىلىنەمدۇ قانداق، قارماققا
بىلىقلار ئوبدانلا ئىلىناتتى.

ناھىيە بازىرىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا ناھـ
يە بازىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، شىمالىي تاغ باغرىغا بېرىپ يەن يەن ئىسىمـ
لىك بىر قىز چاق بىلەن بىللە ئويناپدىغىنىم ئېسىمدە. ئۇنىڭ يەنە ئىككى
سىڭلىسى بار ئىدى، بىرىنىڭ ئىسمى شيا شيا، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى مىڭ
مىڭ ئىدى. ئولارنىڭ ئۆيى كونا بولغىنى بىلەن قورۇسى ناھايىتى چوڭ
بولۇپ، تاغ قاپتىلىدىكى بىر پارچە چوڭ زېمىننى قورشاپ تۇراتتى.
ئۇلارنىڭ ئاتا – ئانىلىرى كۆپ ھاللاردا ئۆيدە تۇرالمايتتى، شۇڭا، بىز
قورۇنى بېشىمىزغا كىيىپ ئەركىن – ئازادە ئويناياتتۇق. بىز قورۇدا ئويـ
ناپ قانغاندىن كېيىن، قورۇنىڭ سىرتىغا چىقاتتۇق. قۇرۇ سىرتىدا
چەكسىز كەتكەن چۆل ۋە چوقچىيىپ تۇرغان زۇمچەك – زۇمچەك قۇم
بارخانلىرى كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بىز قۇرۇغان كالا تېزەكلىرىنى
يىغىپ كېلەتتۇق، ئۇنى ئوتۇن قاتاردا ئىشلىتىشكە بولاتتى. چۈنكى،
ئۇلارنىڭ ئائىلىسى بەك نامرات ئىدى. نامراتلار كالا تېزىكى قالسا،
بايلار يىل بويى كۆمۈر قالايتتى. بىز يىراق – يىراقلارغا ئۇزاپ كېتەتـ
تۇق، خۇددى قايتىپ كېلەلمەيدىغان يەرگە كەتكەندەك. قۇياش تاغنىڭ
ئۇستىگە قونۇپ، گۇگۇم پەردىسى كەڭ زېمىنغا يېيىلىشقا باشلىغاندا قايـ
تىپ كېلەتتۇق. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بىز چېكەتكە تۇتۇپ ئويناشنى
باشلايتتۇق. چېكەتكىنىڭ كۆپلىكىگە بىز نىڭ ئەقلىمىز يەتمەيتتى.

بىز ئاستا كېلىپ، تىز لىنىپ تۇرۇپ ئالقىنىمىزنى بېيىپ چېكەتكىگە
ئېتىلاتتۇق. سىقىمدالغان چېكەتكىلەر ئالقىنىمىزدا ئاجىز تىركىشەتتى،
ئۇلارنىڭ قولىمىزنى چىشلەشلىرى بىزنى باشقىچە ھاياجانلاندۇرۇۋېتەتـ
تى. ئۇلارنىڭ پۇتلىرى ناھايىتى ھەرىكەتچان ۋە كۈچلۈك ئىدى، بـۇـ
رۇتچىسى گەرچە بۇغداي قىلتىرىقىغا ئوخشاش بولسىمۇ، ناھايىتى سـەز-
گۈر بولۇپ، ئىنتايىن تېز ئىنكاس قايتۇراتتى؛ سىمېتىرىكلىكى ئىنتايىـن

ئېنىق قاناتلىرى تولمۇ چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئىنچىكە كۆزىتىش نەتىجىسىدە ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان تېخمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بايقايتۇق ـ دە، ئالەم كۆز ئالدىمىزدا تېخمۇ روشەن نامايان بولغاندەك، بىز گە تېخمۇ يېقىنلاشقاندەك تۇيغۇغا كېلەتتۇق. مەن يەن يەننىڭ كۆزىدىن ئاجايىپ گۈزەل نۇرنى كۆرۈپ، بېشىمنى كۆتۈرەتتىم، بۇ چاغدا قۇياش ئاللىبۇرۇن تاغنىڭ كەينىگە پېتىپ بولغان بولاتتى. تېز سۈرئەتتە كېچە پەردىسى يېيىلىپ، ئالتۇن رەڭلىك يۇپيۇمۇلاق ئاي قاتمۇ – قات تاغلارنىڭ ئۈستىگە ئېسىلاتتى.

چېكەتكىنىڭ گۈناھى بارمۇ؟ تەبىئەت دۇنياسىنىڭ بىر قىسمى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇنىڭ نۇرغۇن ھەرىكەتلىرى مۇقەررەرلىك ئىچىدە بولغان بولىدۇ. ئاشۇ مۇقەررەرلىك مەلۇم بىر خىل سىرلىق ئادالەتنى قوغداش ئۈچۈن چېكەتكە ئاپىتىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان، كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىگە زىيان ئېلىپ كەلگەن. چېكەتكە يەرۇ جاھاننى قاپلاپ ئۇچۇپ كەلگەن چاغدا ئۆزىمزنى قوغداش ئۈچۈن ئىشلەتكەن ھەر قانداق تەدبىرىمز ، ئەمەلىيەتتە، يەنە ئۆزىمزگە باشقىچە ئۇسۇلدا زىيان سېلىشمىدۇ؟

ھەي،بىزنىڭ بۇ يەردىكى دېھقان – چارۋىچىلارنىڭ كۈنى ھەقىقەتەن تەس. يامغۇر ياغمسا قۇرغاقچىلىق ئاپىتى بولىدۇ، ئازراقلا يامغۇر ياغسا كەلكۈن كېلىدۇ؛قىش پەسلىدە قار ئاپىتى بولىدۇ، ھاۋا ئىسسىغاندا يەنە مۆلدۈر ئاپىتى بولىدۇ؛ كۈز پەسلىدە ئورمان ئوت ئاپىتىنى يۈز بېرىدۇ، ياز پەسلىدە يەنە بىز دەپ ئۆتكەندەك، دائىملا چېكەتكە ئاپىتى بولىدۇ. بۇلاردىن باشقا يەنە بوران ئاپىتى، ھايۋانات يۇقۇملۇق كېسەللىكى دېگەندەكلەرمۇ بار تېخى. ئەمما، قانداقلا بولمىسۇن، نۇرغۇن ئادەم بۇ يەردە داۋاملىق تىرىكچىلىك قىلىشنى، ياشاشنى خالايدۇ، ئاشۇ تەبىئىي ئاپەتلەرگە پىسەنت قىلىپمۇ كەتمەيدۇ.

چېكەتكىلەرمۇ بۇ يەرنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلار ئوت – چۆپلەرنى بىر چىشلەم – بىر چىشلەمدىن يەپ قۇرۇتۇۋېتىدۇ، قويلارغا ئوت –چۆپ

قالمايدۇ. چېكەتكە ھەم يىرگىنىچلىك ھەم ناھايىتى بىچارە، چۈنكى، ئۇلارغا يېگۈدەك بىر نەرسە بولسىلا بولاتتى، خۇددى قويلارغا ئوخشاش.

چېكەتكىگە سېلىشتۇرغاندا قوي پادىسىنىڭ كۆلىمى چوڭ، كۆپىيىش سۈرئىتىنمۇ توسۇپ قالغىلى بولمايدۇ. بىز نىڭ ھەر قانداق پائالىيىتىمىز قوينىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەيدۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۆزىمىز نىڭ مەنپەئەتىنى چىقىش قىلىدۇ. بىز قوي ئارقىلىق بەختلىك تۇرمۇشقا ئىنتىلىمىز ، شۇبھىسىز لىك ۋە ئىسراپ قىلىش بىلەن بولغان ئارىلىقىمىز نىڭ بىر قەدەم – بىر قەدەمدىن يېقىنلاۋاتقانلىقىنى ھېچنەرسە توسۇپ قالالمايدۇ. بىز ھەقىقەتەن قۇدرەتلىك، تەقدىرىمىز نى قولىمىز دا تۇتالايمىز .

چېكەتكە قەيەرگە بارسا شۇ يەرنى قۇرۇتۇپ تاشلايدۇ.بىراق، بىز قۇدرەتلىك، ئۇنىڭدىن قورقمايمىز .

ئەمما،ئۇ شۇملۇقنىڭ بىشارىتى. بارغانچە ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش تەسلىشىپ كېتىۋاتماقتا ئىدى. («ئاسىيا چېكەتكىسى» دەمدۇ،«ئىتالىيە چېكەتكىسى» دەمدۇ،ئىشقىلىپ، چېكەتكىلەرنىڭ ئىسمىمۇ بارغانچە سىرلىقلىشىۋاتاتتى) تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى توسالغۇسىز ھالدا ئىجرا بولىۋېرىدۇ، قارشىلىق قىلىش قەتئىي مۇمكىن ئەمەس.ھېچنېمىنى كۆرەلمىگەن، ھېچنېمىنى سېزەلمىگەن تەقدىردىمۇ، پەقەت تەبىئىتىمدىكى سېزىمگە تايىنىپ بەزى نەرسىلەرنى ئەسلىي قىياپىتى بويىچە بېشىمدىن ئۆتكۈزۈپ باقتىم. بىلىمەنكى، «نۇرغۇنلىغان ئاشۇ» لارنى چېكەتكىنى بويسۇندۇرغاندەك ئاسانلا بويسۇندۇرغىلى بولمايدۇ. ئۆسمۈرلۈك چېغىمدىكى يەن يەن بىلەن مىڭ مىڭنى ئەسلىگىنىمدە، شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە ئۇلارنىڭ دۇنيانىڭ قايسى بۇلۇڭ – پۇچقىدا ياشاۋاتقانلىقىنى، چېكەتكىگە مۇناسىۋەتلىك ئاشۇ ئىشلارنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغان ھالدا ھاياتىنى بىر كۈندىن – بىر كۈندىن ئۈپرىتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن.

بىزنىڭ بۇ يەردىكى مۇنچا

يۇيۇنۇش كۆڭۈللۈك ئىش. ئۇنداق بولمىسا نېمە ئۈچۈن نۇرغۇن ئادەم يۇيۇنۇۋاتقاندا ناخشا ئېيتىشنى ياخشى كۆرىدۇ؟ ئالدى بىلەن بىرى دەمقدا غىڭشيدۇ، كېيىن يەنە بىرى ئۇنلۈك ئاۋازدا ئېيتىدۇ. شۇنداق قىلىپ بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى قوشۇلۇپ، مۇنچىدا «خور» باشلىنىپ كېتىدۇ. كېيىن، يان تەرەپتىكى ئەرلەر مۇنچىسىدىمۇ يىغىراق ناخشا ساداسى كۆتۈرۈلىدۇ. باشقىچە بىر خىل خۇشاللىق كەيپىياتى شارقىراپ چۈشۈۋاتقان سۇ ئاۋازى بىلەن قوشۇلۇپ، لەرزان تەۋرىنىدۇ، تەۋرىنىشى بارغانچە تېز لىشىپ، ھاياجانلىق كەيپىياتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىنى يارىتىدۇ... بۇنداق خۇشاللىقنى قانداق ئىيغىلاشتۇرۇشنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئىياغلاشقان تەقدىردىمۇ، قاچان، قانداق ئىياغلاشقانلىقى ھېچكىمنىڭ ئېسىدە قالمايدۇ.

بەزىدە باشتىن ئاخىر بىرلا ئادەم بىرلا ناخشىنىڭ يۇقىرى پەللىسىنى ئېيتىدۇ، توختىماستىن تەكرار – تەكرار ئېيتىدۇ، خۇددى قىلىچ بىسى ئەينەك يۈزىنى قايتا – قايتا قىرغاندەك...ھېلىمۇ ياخشى بۇنداق «قايتىلاش» بىر قېتىم يۇيۇنۇپ بولغىچىلا داۋاملىشىدۇ. ئەگەر پۈتۈن بىر كۈن داۋاملىشىدىغان بولسا، ئاڭلىغۇچىدا چوقۇم خىيالىي تۇيغۇ پەيدا قىلىپ قويغان بولاتتى. يەنە كېلىپ ئۇ خىل «قايتىلاش» مۇنچىنىڭ ئىچىدىلا بولىدۇ، خۇددى مۇنچىنىڭ ئىچىدىكى شۇنچە سۇس كەيپىيات بارلىق نېرۋىسىدىن ئازغانغا ئوخشاش ھەربىرىكەتلەرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈپ كېتەلەيدىغاندەك ئىدى.

ئەكس سادا ھامان كۈچلۈك. ۋاقىت ئۇزارغانچە بەدەنىنىڭ سىرتىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشۈۋاتقان سۇ خۇددى بەدەنىنىڭ ئىچىدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقاندەك بىلىنىدۇ. سۇ بەك ئىسسىق، ھور قويۇق تۇمانغا ئوخشاش لەيلەيدۇ. ناخشا ئېيتقۇچىنىڭ بەدىنىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. گەرچە، ئاۋاز كۈچلۈك ۋە يارقىن بولسىمۇ. ئېيتىلىۋاتقان ناخشىنىڭ مەزمۇنىنى باشتىن

ئاخىر ئېنىق پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ، بۇ ئاجايىپ بىر خىل ھاياجان ئىدى.

كۆپ ھاللاردا كۆپچىلىك مەقسەتسىز لا ئىچ پۇشۇقىنى بېسىش ئۈچۈن مەلۇم بىر ئاھاڭغا دىمىقدا غىڭشيدۇ. تونۇشىدىغان ئادەملەرنىڭ گېپى تۈگمەيدۇ، پاراڭ ئاۋۇغانچە مەزمۇن شاخلاپ غايىۋى چەكسىز - لىككە تىنمىسىز سوزۇلىدۇ. گويا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ خيالىي دۇنياسىدىكى سىرلىق قەلئەدە ئۆزىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەنىدەك. ئۇلارنىڭ شۇ خيالىي دۇنياسىدا لەيلەپ يۈرگەن كۆلەڭگىلىرى مۇنچىدىكى قويۇق تۇمان بىلەن قوشۇلۇپ، ئاستا - ئاستا ھاۋا ئالماشتۇرغۇچى شامالدۇر- غۇچ تەرەپكە ئاقىدۇ-دە، سىرتتىكى سالقىن، ساپ ھاۋادا غايىپ بولىدۇ.

ناخشا ئاۋازى مۇھىم ئەمەس. ناخشا ئېيتقۇچى ئۆزىنىڭ ناخشا ئېيتۋاتقىنىنى ھېس قىلىپ يېتەلمەيدۇ. قىپىالىڭاچ بەدەن، ئەدەپ - ئەخلاق كۈچىنى يوقاتقان، باشقىچە پىكىر - خىيال توختىغان؛ قوللار توختىماستىن يۇيۇنۇش لۆڭگىسىنى ئىشقا سېلىۋاتقان، يۇيۇلغان ئۇزۇن چاچلار پېشانىدىن ئارتىلىپ پەسكە ئېقىپ چۈشكەن؛سۈپسۈزۈك سۇ تالا- لىرى بەدەننىڭ ئەڭ دەسلەپكى گۈزەللىكىنى نامايان قىلغان؛ ئوغۇل بالا- للار زەكەرلىرىنى ساڭگىلىتىپ قويۇپ، چۈرقىراشقىنىچە ئۇياقتىن بۇ- ياققا يۈگۈرۈشسە، قىز باللار ئۆزلىرىدە نېمە ئۈچۈن زەكەر يوقلىقىنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايدۇ.

ئائىلە ئايالىرى چېلەك، داس ۋە كىر يۇيۇش تاختىسىنى قولتۇق- لىغىنىچە جۈمەكلەرنى بىر - بىرلەپ ئېچىپ كۆرىدۇ. سۇ جىقراق چۇ- شىدىغان جۈمەكنىڭ ئالدىغا كىرلىرىنى يايىدۇ-دە، ماغزاپقا چۆككەن ھالدا ئىشلىرىنى باشلايدۇ. قىپىالىڭاچ بەدىنى بىلەن ئالدىغا تاغدەك دۆ- ۋىلەنگەن يوتقان - كۆرپە كىرلىكى، دېرىزە پەردىسى، كىيىم - كېچەك دېگەنلەرگە تاقابىل تۇرىدۇ.

ياش ئانىلار يۇيۇنۇش دېسىنمۇ ئېلىپ كەلگەن بولۇپ، سۇ تۇش- قۇزۇلغان داستا سۈلياۋ ئۆردەكلەر ئۇزۇشىدۇ. ئۇلار بىر تەرەپتىن بېشى-

ەنكى سويۇن ماغزاپلىرىنى يۇيۇپ چىقىرىش بىلەن ئاۋارە بولسا، بىر تەرەپتىن ۋارقىرىغىنىچە باللىرىغا سۇلياۋ ئۆرەكنى چىشلىمەسلىكنى، داستىكى سۇنى ئىچمەسلىكنى جېكلىشىدۇ.

بىرى بېرىلىپ چىش چوتكىلاۋاتقان بولۇپ، ئاغزى ماغزاپقا توشقان، پۇتۇن بەدىنى تىترىمەكتە ئىدى. قارىماقتا ئۇ چىشلا ئەمەس، بادامسىمان بېزىنمۇ چوتكىلاۋاتقاندەك قىلاتتى. يەنە قانچىلىك چوتكىلسا بولىدىغانلىقىنى بىلمەك تەس ئىدى.

ئايال غوجايىن بىلەن خېرىدار سىرتتا گەپ تالىشىۋاتقان بولۇپ، پۇت – قولنى ئىشقا سېلىشقا ئازلا قالغاندەك قىلاتتى...

مۇنچىنىڭ ئىچىدە يەنە بىر قېتىملىق خور باشلاندى...

تۇيۇقسىز بىر كىچىك بالا قاتتىق يىغلىغىنىچە ئانىسىنى ئىزدىدى. ئانىسى ئۇنى قاتتىق بىر تەستەك ئۇرۇۋەتتى.

مۇنچىنىڭ ئىچىدە دائىم دېگۈدەك قويۇق ئىسسىق هور كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ. ئادەم كۆپ چاغلاردا تېخىمۇ تىنجىق بولۇپ كېتىدۇ، بۇنداق چاغلاردا ئۇچ ئادەم بىر جۈمەكنى ئىشلىتىشكە توغرا كېلەتتى. ئادەم بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى ئەڭ نازۇك تېگىشىشلەرنىڭ ئارىسىدىمۇ تېگى يوق هاڭ بار ئىدى. كۈتۈلمىگەندە بىرى كېلىپ دۈمبەمنى سۈرتۈپ يۇيۇپ قويماقچى بولدى. مەن چىرايلىقچە رەت قىلغاندىن كېيىن، ئۇ دەرهال مەندىن ئۆزىنىڭ دۈمبىسىنى سۈرتۈپ قويۇشۇمنى ئۆتۈندى.

جۈمەك بىلەن جۈمەك ئارىلىقىدا توسۇق يوق بولۇپ، باشقىلار بىلەن روبىرو تۇرۇپ يۇيۇنۇشقا توغرا كېلەتتى. جۈمەكتىن چۈشۈۋاتقان سۇ كۆپ بولۇپ، شارىلدىغىنىچە ئېتىلىپ چۈشەتتى. مۇنچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۆلچەككە تولدۇرۇلغان سۇ لۆمشىپ تۇراتتى. ناۋادا بىرەر كىچىك بالا كۆلچەككە چۈشۈپ كەتكەن بولسا، قاتتىق چىرقىراپ يىغلىغان ئاۋاز ئىككى-ئۈچ سېكونتلاردىن كېيىنلا كۆلچەكتىن ئېتىلىپ چىقاتتى.

سىرتتىكى كىيىم يۆتكەش ئۆيىنىڭ تۆت تېمى ۋە تورۇسقا غۇچچە-

ده سۇ تامچىلىرى ئېسىلغان بولۇپ، ئاستا – ئاستا مۇزلاپ، بىر تېمىم – بىر تېممىدىن پەسكە تامچىلايتتى. چىراغ جىمجىتقىنا غۇۋا نۇر چاچاتتى. كېيىم ئالماشتۇرۇۋاتقان ئادەمنىڭ ئاپپاق بەدىنىدىن كۆرە چىرايى غۇۋا كۆرۈنەتتى. بىرى ئىسسىق ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قورۇما- تاماقنى كۆتۈرگىنىچە كىرىپ، كېيىم يۆتكەش ئۆيىنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئىچكىرىسىدىكى بىر كىچىك ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ كەتتى. ئۇ قايتىپ چىققىنىدا بولسا، كېيىملىرىنى ئالماشتۇرغان، كۈنلۈك كۆتۈرۈۋالغان، كىچىك سومكىسىنىمۇ ئالماشتۇرۇۋالغانىدى. ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا ئىشىكنى قۇلۇپلىغاندىن كېيىن يەنە كېيىم يۆتكەش ئۆيىنى كېسىپ ئۆتۈپ، بۇ تەرەپتىكى بىر ئىشكىتە كۆزدىن غايىپ بولدى. بۇ كېيىم يۆتكەش ئۆيىدە نېمانچە ئىشىك كۆپتۇ؟

بىر قېرىپ ئاجىز لىغان بەدەن ماڭا كەينىنى قىلىپ تۇراتتى، كۆڭلىكىنىڭ بىر نەچچە يېرى چىرىپ يىرتىلىپ كەتكەنىدى. ئۇ بەك سېمىز بولغاچقا دۇمبىسىنى سۈرتۈپ قۇرۇتۇشقا ئامالسىز ئىدى، قولىنى ئېگىز كۆتۈرەلمەيتتى، دۇمبىسىگە يەتكۈزەلمەيتتى. ئۇ ماڭا تۆۋەن ئاۋازدا «بالام، بالام...تارتىپ قويسىڭىز چۇ...»دېدى. ئۇ بىر قازاق ئايال ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ دۇمبە تەرىپى تۇرۇلۇپ قالغانىدى. مەن بېرىپ تۇلۇزىگەچ كۆڭلەك بىلەن تېرە ئوتتۇرىسىدىكى غايەت زور سۈركىلىش كۈچىنى ھېس قىلدىم. مەن بىر ئاز ھەپىلەشكەندىن كېيىن ئاندىن ئوڭشالدى. مەن ئاستا قايتىپ كەلدىم، ئۇمۇ ماڭا رەھمەت بىلدۈرمىدى. ئۇ بەك قېرىپ كەتكەنىدى. ياشانغان ئادەم مۇنچىغا يالغۇز كىرمەسلىكى كېرەك ئىدى. كېيىم يۆتكەش ئۆيىدە بەختسىز لىكنىڭ بىشارىتى ئەگىپ يۈرگەندەك قىلاتتى.

بايا ئۇ جۈمەكنى ئەتكەندىن كېيىن، مېنىڭ ۋە قېشىمدىكى يەنە بىرىنىڭ،ئۇنىڭمۇ قېشىدىكى بىرىنىڭ مۈرىسىگە تايانغىنىچە ئاستا، ئاۋايلاپ مېڭىپ ئۆتۈپ كەتكەنىدى، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ئۇچىسىدا ھۆل بولۇپ كەتكەن كۆڭلىكى بار ئىدى. ئۇ روھىي جەھەتتىن ناھايىتى خاتىرجەم

كۆرۈنەتتى، كۆڭلىكىنىڭ گۈللۈك جىيەكلىرى ئاپپاق هور ئارىسىدا تېخمۇ نۇرلىنىپ تۇراتتى.

يەنە بىر ئەمدىلا رېسىدە بولغان قىز نىڭ زىلۋا،تولغان بەدىنى سۇ تالالىرى ئارىسىدا ئەڭ نازۇك ۋە تەبىئىي گۈزەللىكىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سۇ دولقۇنلىرىنىڭ نازۇك سىيلاشلىرى بىلەن ئاستا تەۋرىنىپ تۇرغان بەدىنى گويا قۇشنىڭ ئۇچۇشقا تەمشەلگەن چاغدىكى قىياپىتىنى ئەسلىتەتتى. قۇشنىڭ قاناتلىرى پاكىز ۋە ئەۋرىشىم ئىدى...ئۇ سۈزۈك كىرىستالغا ئوخشايتتى. كىرىستالغا تەبىئىي ئۈيۈپ قالغان تۇمان ئارقىلىق كۆك ئاسمانغا قارىغاندا ئۇ تۇمان لەرزان هەرىكىتى بىلەن ئايلىنىۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ. بىراق، ئەڭ گۈزەل كۆرۈنىدىغىنى ئاشۇ ئايلىنىشنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى تېپتىنچ تۇرغان ئىنتايىن نازۇك ئوق مەركىزىدۇر.

ئۇ سۇ ئىچىدە تۇرغاندا سۇ گۈللىرى تۆت تەرەپكە بەرق ئۇرۇپ تۇراتتى. مەن ئېنىق كۆردۈمكى، ئۇ سۇ گۈللىرى ئۇنىڭ بەدىنىگە سۇ تەگكەنلىكىدىن ئەمەس، بەلكى، ئۇنىڭ بەدىنىدىن تارىغان نۇردىن شەكىللەنگەنىدى.

مۇنچىدا پاك – پاكىز يۇيۇلغان ئادەتتىكىدەكلا بەدىنىم سەلدىن كېيىن قاتمۇ – قات كىيىمگە ئورىلىپ، گۈگۈم قويىندا ئۇزاپ كېتىدۇ. بۇ ئاددىي تۇرمۇش مانا مۇشۇنداق تىنچ، خاتىرجەم. مەن ياشلىقىمنى ئاللىبۇرۇن ئۇزىتىپ بولغانمەن، ئەمما، قېرىلىققا يېتىشكە خېلى ۋاقىت بار. مىڭلىغان، مىليونلىغان چېچىم داۋاملىق ئۆسىمەكتە، نەچچە بېرىمدىكى جاراھەت ئېغىزى پۈتۈپ بولدى، بوغۇم ياللۇغى بار ئىككى تىزىم يېنىك غىرىسلايدۇ، ئومۇرتقامدىكى سۆڭەك ئۆسۈكچىلىرى تەسەۋۋۇرۇمىنىڭ مەلۇم بىر يېرىدە بەدىنىمنى بىلىنەر – بىلىنمەس ئېگىپ ئۇلگۈرگەنەدەك تۇيغۇ بېرىدۇ. كېسەللىك بەدىنىمنىڭ مەلۇم چوڭقۇرلىقىدا ئۇيقۇدا، نەپىسىم راۋان، ئەمما، ياشلىقىم بىر تەرەپتە كېچە – كۈندۈز مېنى ساقلىماقتا. ياشلىقىم مېنى ئويغاتماق بولاتتى، ئەمما، ئويغىتالماي تاقىتى

تاق بولۇپ دەريا – دەريا ياشلىرى ئاقماقتا. بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ بەدىنىمدە ئېھتىيات بىلەن ساقلاقلىق ئىدى. مېنىڭ بەدىنىم جۇمەك ئاسىتىدىكى سۇ تالالىرى ئارىسىدا تۇرماقتا. كۆپ ھاللاردا ئاخىرىدا مەنلا يالغۇز قالاتتىم. بوشلۇق،سوغۇق، مۇنچىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۆلچەكتىكى سۇنىڭ جىمجىتلىقى ماڭا ھەمراھ ئىدى...

مەن ھەر قېتىم دېگۈدەك يۇيۇنغىلى ماڭغىنىمدا بىر نەرسەمنى ئۇنتۇپ قالاتتىم. مەن دائىم ئۇنتۇپ قالىدىغان نەرسە چوقۇم تارغاق بولاتتى، شۇڭا چاچلىرىم قالايمقان، پاخپايغان ھالەتتە مۇنچىدىن چىقاتتىم.

ئىككى قېتىم لۆڭگىنى ئېلىپ كەلمىگەچكە، ئامالسىز كىيىم يۆتكەش ئۆيىدە بەدىنىمنىڭ ئاستا – ئاستا قۇرۇشىنى كۈتكەنىدىم.

ساپما كەشمىنى ئۇنتۇپ قالسام كىيىم يۆتكەش ئۆيىگە كىرىپلا بايقايتتىم_دە، ئۆيگە چاپاتتىم. ساپما كەشمىنى ئېلىپ كەلگەندە بولسا ئىنساپسىز غوجايىن مېنى يەنە بىر قېتىم پۇل تۆلەشكە مەجبۇر قىلاتتى.

ئەتىرسوپۇننى ئۇنتۇپ قالغان چاغلىرىمدا چاچ يۇيۇش سۇيۇقلۇقىنىلا ئىشلىتىمەن. چاچ يۇيۇش سۇيۇقلۇقىنى ئۇنتۇپ قالسام، چېچىمنى ئەتىر سوپۇن بىلەنلا يۇيىمەن. ئەمما، بىر نەچچە قېتىم ئەتىر سوپۇنىنى، چاچ يۇيۇش سۇيۇقلۇقىنىمۇ ئۇنتۇپ قالغانىدىم.

كېيىن مەن لازىملىق نەرسىلەرنى بىر پارچە قەغەزگە تەپسىلىي يېزىۋالىدىغان، كېيىنكى قېتىم مۇنچىغا بارغىچە نەرسىلەرنى بىر – بىرلەپ تەييار قىلىۋالغاندىن كېيىن، خاتىرجەم ئىشكىتىن چىقىدىغان بولدۇم. ئەمما، مۇنچىغا بارغاندىن كېيىن، يەنە بىر نەرسىنى ئۇنتۇپ قالغىنىمنى، يەنى ئەڭ مۇھىم نەرسە – پۇلنى ئۇنتۇپ قالغىنىمنى بىلەتتىم. ئىككى يۇەن. بىر قېتىم مۇنچىغا چۈشۈش ئۈچۈن ئىككى يۇەن لازىم بولاتتى...

شۇڭا، كېيىن ھېلىقى قەغەزگە «پۇل» نىمۇ قوشۇپ يېزىپ قويدۇم. ئەمما، يەنە بىر قېتىمدا ھېلىقى قەغەزگە قاراشنى ئۇنتۇپ قالدىم... ئۇنىڭدىنمۇ كېيىنكى قېتىمدا ھېلىقى قەغەزنى تاپالمىدىم...

مۇنچىغا لازىملىق نەرسىلەرنى تولۇق ئېلىپ بېرىش ئاددىي ئىش. ئەمما، مەن دائىم ئەتراپلىق قىلىپ بولالمايتتىم. بەدىنىمنى يانچە قىلغىنىمچە دائىم يۇيۇنىدىغان جۇمەكنىڭ ئالدىغا كېتىۋېتىپ ئويلايمەن: بۇ قېتىم مەن نېمىنى ئۇنتۇپ قالدىم؟ بۇ قېتىم يەنە نېمە مېنىڭ نەزەر دائىرەمدىن غايىپ بولدى؟ بۇ قېتىم مەن يەنە نېمىنى ھېس قىلالمىدىم؟ مەن بەدىنىمنى يانچە قىلغىنىمچە بۇك ـ باراقسان ئورماندا كېتىۋاتىمەن، ئوت – چۆپلەر قويۇق، ئاسمانغا تاقاشقان دەل –دەرەخلەر تولمۇ قويۇق. مەن بولۇق دەرەخ شېخىغا ئېسىلىپ تۇرغان ئۆمۈچۈك توري ئۈستىدە دۇمبىسىدە پىستان تۇغمە چوگلۇقىدا ئالاھىدە ئەزاسى بار بىر ئالتە پۇتلۇق ئۆمۈچۈكنى بايقىدىم. مەن دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى ئاستا قايرىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئۇزاقتىن – ئۇزاق قاراپ تۇردۇم. شۇ ۋاقىتتا بىرى كەينى تەرىپىمدىن ئاستا ئۆتۈپ كەتتى، مەڭگۈگە يىراقلاشتى... ئۇنىڭدىن سەللا ئىلگىرى، مەن ئۇ چىقىش ئېغىزى بولمىغان ئورماندا مېڭ يىللاپ ماڭغانىدەك ئىدىم، ئۇ چاغدا ھېچكىمنى ئۇچراتمىغانىدىم.

ئائىلىمىزنىڭ ئۇزاق يىللار ئىلگىرىكى مۆشۈكى

بىزنىڭ نەسەبىمىزدىكى ھەر بىر ئەۋلادتا بىردىن قىمارۋاز يارىماس-تىن بىرى بار ئىكەن. موماملارنىڭ(ئاپىسىنىڭ ئاپىسى) دەۋرىگە كەلگەندە ئۇ يارىماس دەل بوۋام بولۇپ قاپتۇ. موماننىڭ ئەسلىشچە، بوۋام ئۆيدىكى بىر ياغاچ ساندۇق،بىر قازان ۋە بەش چىنىدىن باشقا بىساتنى سېتىپ ئۇتتۇرىۋەتكەنكەن. ئۇنىڭدىن باشقا بامبۇكتىن ياسالغان تامدىكى ئاۋالوكسۇارانىڭ سۇرىتى ۋە سۇرەت ئاستىغا سېلىنغان ئوت – چۆپ پالىز بىلا قالغانكەن. ئۇ ھەتتا ئۆيدىكىلەرنىڭ ئۇچىسىدىكى بىر قۇرلا كىيىم – كېچىكىنى قويۇپ، قالغان يازلىق، قىشلىق كىيىم – كېچەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋەتكەن بولۇپ، ئۆيدىكى چوڭ – كىچىك ھەممەيلەن يالاڭ ئاياغ قالغانكەن.

ئەمما، موماى خېلى يېللار ئىلگىرى 50 كىلومېتىرلىق تاغ يولىنى بېسىپ ئۆتۈپ، قوشنا ناھىيەدىكى بىر داغدۇغلىق بۇددا تىلاۋەت پائالىيىتىدە سېتىۋالغان مىس تاكتاكنى ساقلاپ قالالىغانىكەن. ئۇنىڭ نەزىرىدە ئىنتايىن نەپىس ئىشلەنگەن ئۇ مىس تاكتاك كىچىك ھەم كۆركەم بولۇپ، ئۇنىڭدىنمۇ كۆركەمرەك بولالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ بۇتخانىدىكى راھىبلارنىڭ تاكتاكنى چېكىپ تۇرۇپ نوم ئوقۇۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنىدى(ئەلۋەتتە، ئۇ بۇنىڭدىن خېلىلا چوڭ ئىدى.) شۇنىڭ ئۈچۈن مىس تاكتاك تولىمۇ مۇقەددەس ئىدى.

موماى بوۋامغا:«ئۇ ئاۋالىقى بوۋاقلارنىڭ نەرسىسى، كۆز قىزارتىشقا بولمايدۇ» دەيدىكەن. ئەمما، بوۋام راستلا «كۆزىنى قىزارتىپتۇ». بىر كۈنى ھەممە نېمىسىنى ئۇنتۇرىۋەتكەن بوۋام مومانى قاتتىق ئۇرۇپ تاكتاكنى چىقىرىشقا قىستاپتۇ. تاياق زەربىسىگە چىدىمىغان موماى ئاخىرى ئۇ نەرسىنى قوينىدىن چىقىرىپ ئىشكىنىڭ سىرتىغا ئېتىپتۇ ـ دە، قاتتىق يىغلىغىنىچە يەردە ئولتۇرۇپ قاپتۇ...

60 نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. موماى تا ھازىرغىچە تاكتاكنىڭ نەپسىلىكى ۋە چىرايلىقلىقى ھەققىدە توختىماي سۆزلەيدۇ. ھېلىقى ئەرنىڭ شۇ سەۋەبلىك ئۆزىگە سالغان ئازاب – ئوقۇبەتلىرى، دىل يارىلىرى ئالدىمىزدىكى ياددىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندەك ئىدى. بەربىر، بوۋام ئۆلۈپ كەتكىلى يېرىم ئەسىردىن ئاشقان ئىدى، ئۆلگەنلەر ھامان كەچۈرۈمگە ئېرىشىدۇ ئەمەسمۇ...

ئۇنىڭدىن باشقا، موماى دائىم بىر سېرىق مۆشۈكنىڭ گېپىنى قىلىدۇ. ئۇ مۇشۇك مىس تاكتاكتىن باشقا سېتىلسا قەتئىي بولمايدىغان 2 ـ نەرسە ئىدى.

مۆشۈك بىرىنچى قېتىم ھايۋاناتلارنى يىغىۋېلىپ قويىۋېتىدىغان دۇكانغا سېتىلغانىكەن. ئۇ دۇكاننىڭ ئۆي بىلەن بولغان ئارىلىقى 10 چاقىرىم بولۇپ، ئەتىگەندە سېتىلغان مۆشۈك چۈشلۈك تاماق ۋاقتىغا قالمايلا ئۆيگە ئۆزى قايتىپ كەلگەنىكەن. يۇڭچۈەن دۇكىنى تېخىمۇ يىراق بولۇ-

لۇپ، ئارىلىقى 30 نەچچە چاقىرىم كېلەتتى. مومام يۈكچۈەن دۇكىنى يىراق، مۆشۈك ئەمدى قايتىپ كېلەلمەيدۇ، دەپ ئويلىغانىكەن. نەتىجە-
دە، ئۇ كۈنى بوۋام تېخى ئۆيگە قايتىپ كەلمەي تۇرۇپلا، ئۇ مۆشۈك
بىز نىڭ ئۆينىڭ ئىشىكىدە پەيدا بولغانىكەن. بوۋامنىڭ مۆشۈكنى خالتە-
غا سېلىپ، خالتىنى يەنە بىر سېۋەتكە قاچىلاپ ماڭغىنىمۇ كار قىلمىغانە-
كەن.

مومام بوۋامدىن مۆشۈكنى ئەمدى ساتماسلىقنى ئۆتۈنگەن. مومام بوۋامغا« چوشقا، توخو دېگەندەكلەرنى ساتقانىنى كۆرگەن،ئەمما، مۆ-
شۈك ساتقانىنى كۆرمىگەن، ھەممە ئائىلىنىڭ باقىدىغان چوشقا، توخولە-
رى بار، بىز نىڭ پەقەت مۇشۇ بىرلا مۆشۈكىمىز بار، ھېلىمۇ ئۇنى ئىك-
كى قېتىم سېتىۋەتسەك ئۆزى قايتىپ كەلدى، ئۇنى ھەرگىز سېتىۋەتمەي-
لى، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتايلى...» دەپ يالۋۇرۇپتۇ. ئەمما، بوۋام مومامنىڭ
گېپىنى ئاڭلىماپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇ مۆشۈكنى يەنە لۇڭلىن دۇكىنىغا
سېتىۋېتىپتۇ.

لۇڭلىن دۇكىنى ناھىيە بازىرىدا بولۇپ، ئۆي بىلەن بولغان ئارىلىقى 50 نەچچە چاقىرىم كېلەتتى. ھەممە بۇ قېتىم مۆشۈك قايتىپ كېلەلمەي-
دۇ، دەپ قاراشقان، ئەمما، مومام مۆشۈكنىڭ قايتىپ كېلىشىدىن ئۈمىد
ئۈزمەي، قاچىسىغا كۈندە سۇ يەم – توشقۇزۇپ، ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشە-
نى كۈتكەن.

بۇ قېتىم مۆشۈك ھەقىقەتەن قايتىپ كېلەلمىگەن.

مەن شىنجاڭدا تۇغۇلدۇم، كۆپ قىسىم ۋاقتىم مۇشۇ يەردە ئۆتتى. مەن بىلىدىغان بۇ تۈپراقنىڭ كۆپ قىسمى ئەمدىلەتىن ئىنسانلار پائالىيە-
تىنى كۈتۈۋېلىۋاتقان زېمىن ئىدى. بۇ يەردە، توپا بىلەن ئاشلىق، يول
بىلەن ئىز ، سۇ بىلەن قۇدۇق،ئوت بىلەن كۆمۈر تېخى يوز كۆرۈشمە-
گەنىدى. بۇ يەردە ئۈچ ئەۋلادنىڭ نېرىسىدىكى ئەجدادلىرىمىز نىڭ ئىس-
مىنى ئاتاپ بېرەلمەيمىز ، بىز نىڭ باللىرىمىز بىز دىن قەدىمىي تۈپراقتىن-
مۇ ئۆتە يىراق ئىدى. مەن بۇ يەردە 100 يىل ياشىغان تەقدىردىمۇ ئۆ-

زۇمنى «شىنجاڭلىق» دېيەلمەيمەن.

مانا، يېرىم ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى، مەن تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ئائىلەمدىن بەكمۇ يىراقتا، مەن ئىلگىرىكى تۇرمۇشۇمدىن، مومام توغرىسىدىكى ئەسلىمىلىرىمدىن ئۇزۇل - كېسىل ئايرىلغاندەك ئىدىم. مومامنىڭ بىر ئەسرلىك كەچۈرمىشنى يۈدىگىنىچە ئۆلۈپ كېتىشى مېنىڭ يۈرتۇمنى ھېچقانداق مەنىسى يوق مەۋجۇتلۇققا ئايلاندۇرۇپ قويدى. ئۇ يەردە مومامنىڭ تاغ باغرىغا ياسالغان قەبرىسى يىللارنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرىدا ئۇپراماقتا، يېگانىلىقىنى ئاشكارىلىماقتا، ئاستا - ئاستا گۈمۈرۈلمەكتە؛قەبرە تېشى ئىچ - ئىچىدىن ئاستا - ئاستا يىمىرىلىپ،نەقىشلەر ئۆچمەكتە؛ ئادەم تۇرمىغلىق ئۇزاق بولغان ئۆيمىز ئۆرۈلۈپ چۈشكەندۇ...ئۆيمىزنىڭ كەينىدىكى بۇلاقتىن سۇ ئېلىپ كېلىدىغان بامبۇك نەيچە چىرىغان ھالەتتە ئوت - چۆپلۈكتە تاشلىنىپ ياتقاندۇ، بۇلاقنىڭ ئەتراپىغا ياتقۇزۇلغان تاش تاختاي ئاللىبۇرۇن بۇزۇلۇپ كەتكەندۇ، بۇلاق سۈيى قالايمقان ئېقىپ، ئەتراپتىكى ئوت - چۆپلۈك قۇرۇپ كەتكەندۇ... كەنتتىكى مويسىپتلار بىر - بىرلەپ ئۆلۈپ كېتىپ، ياشلار بىر - بىرلەپ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىشۋاتقاندۇ. ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىكى يولنى بامبۇك يوپۇرماقلىرى قاپلاپ، شۇ يولغا قاراپ تۇرغان ياغاچ ئىشىككە سېلىنغان قۇلۇپنى ئاللىبۇرۇن دات بېسىپ كەتكەندۇ، كاھىشلار ئاللىبۇرۇن ئۆرۈلۈپ چۈشكەندۇ. ئىلگىرى مومام ئۆيچۈن تەييارلانغان، قارا سىردا تۇجۇپلەپ سىرلانغان جەسەت ساندۇقىمۇ قاپقاراڭغۇ ئۆڭ ئىچىدە چىرىپ كەتكەندۇ؛ تامغا ئېسىلغان يىپ ئېگىرىدىغان چاقنى قاتمۇ - قات ئۆمۈچۈك تورلىرى بېسىپ كەتكەندۇ...

مېنى ئۇ يەرگە باغلاپ تۇرىدىغان بىردىنبىر نەرسە مومام بىلەن ئاپامنىڭ ئىلگىرى ئۇ يەردە ياشىغانلىقى بولسا كېرەك... مەن ئۇ يەرگە تۇتىشىدىغان ھېچقانداق يولنى بىلمەيمەن، كەنتتىكى ھېچقانداق بىرىنى تونۇمايمەن. ئەمما، ئۇ يەر يەنىلا مېنىڭ يۇرتۇم، مومام ئۆزى تالاي قېتىم تىلغا ئالغان سېرىق مۆشۈكنى ئەزىز لەپ باققاندەك، ئۇ يەر مېنى

كىچىكمدىن ئەزىز لەپ چوڭ قىلغان. مەن ئۇنىڭ يىراقتا غايىپ بولغاندىلىقىنى بىلگىنىمدە، ئازابلانغىنىمدىن چۈشۈمدىمۇ:«شۇنچە ئۇزاق يىللار ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭ تاش ئوقۇرىغا سۇ توشقۇزۇپ قويۇشۇم كېرەك» دەپ ئويلاپ كېتىمەن.

مەن كېلىپ چىقىش تارىخى يوق ئادەم ئەمەس، ئەجدادىم مېنىڭ پۈتۈم بىلەن مېڭىپ بۈگۈنگە ئۇلاشقان؛ مەن يىلتىزى يوق ئادەم ئەمەس، گېنىم مەن چۈشەنمەيدىغان ئۇسۇل بىلەن بۇ جەمەتنىڭ داۋاملىشىش جەريانىنى ئېنىق خاتىرىگە ئالغان؛ مەن يۇرتى يوق ئادەم ئەمەس، مەن بېرىپمۇ باقمىغان ئۇ يەر مومام بىلەن ئانامنىڭ بايانلىرىدا تالاي قېتىم تىلغا ئېلىنىپ مېنى هاياجانلاندۇرغان ۋە تەقدىر مېنى ئۇزۇن زىگە مەڭگۈلۈككە باغلىۋالغان. ئۇ يەردىكى چوڭقۇر يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن جىياڭگو، يازنىڭ هەر چۈشتىن كېيىنلىكى دەل ۋاقتىدا قانات قاقىدىغان تومۇزغا ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەندىنمۇ بەك تونۇش.

مەن ئاجىز ئادەم ئەمەس، «ۋاقىتلىق ئادەم»مۇ ئەمەس،هاياتىمنى دەرهال ئاخىرلاشتۇرغان تەقدىردىمۇ، مەن «ۋاقىتلىق ئادەم» ئەمەس.

يەنە هېلىقى مۆشۈكمۇ بار، ئۇنىڭ هېكايىسى تولىمۇ ئۇزۇن. ئۇ بۈگۈنگە قەدەر ئۆيگە قايتىش يولىدا كېتىپ بارماقتا. شوخ بالىلىق بىلەن زىدە سەهرادىكى ئېرىقلاردا چاپسا، بەزىدە يولدىن ئېزىپ قېلىپ، ئېگىز قىيا ئۈستىدە خۇددى بوۋاقتەك قىقراپ يىغلايدۇ؛ بەزىدە يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چارىلاننى كۆرۈپ ئەندىككىنىچە تۇرۇپلا قالىدۇ...تولۇن ئاي كۆككە ئېسىلغاندا ئۇ ئوت – چۆپلۈكنىڭ پىنهانلىقىغا چۆكىدۇ. ئۇ بەزىدە قىش كېچىسىدىكى قىروۋ، بەزىدە بولسا تومۇزدا ياغقان گۈلدۇرماملىق يامغۇر...

چوقۇم بىر كۈنى ئۇ كۆلچەك بېيىدىكى بامبۇكزاردىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، هويلىنىڭ بوش بېرىدىكى تاش تۈلۈقنى، كاهش ئاستىدىكى ئىدىشنى كۆرىدۇ

سەرگەردانلىق ئاخىرلىشىدۇ! ئۇ هويلىغا ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كى-

ېدۇ-دە، ئۆزى ئىلگىرى يەم يېگەن قاچىدىكى سۇنى قېنىپ – قېنىپ سۈمۈرىدۇ. ئۇ سۇنى كىمنىڭ قۇيۇپ قويغانلىقىنى ئەسلا بىلمەيدۇ. ئۇزاق يىللاردىن بېرى ھېچكىم ئۆز ئۆيىنى ئۇنتۇيالمغىنىغا ئوخشاش، مۆشۈكنىمۇ ئۇنتۇپ قالغنىم يوق.

ئىككىنچى قىسىم
خەنزۇ باللار

كاۋۇتۇدا ئون نەچچە خەنزۇ بالا بار، ئۇ يەردە خەنزۇچە مەكتەپ بولمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا مەكتەپتە ئوقۇمايدۇ. ئۇلارنىڭ چوڭى سەككىز ياشتا، كىچىكى ئىككى-ئۈچ ياشلاردا بولۇپ، كۈن بويى توپلىشۋېلىپ ۋارقىراشقىنىچە ئۇياقتىن بۇياققا چېپىشىپ، مەھەللىنى بېشىغا كىيىشىدۇ. ئۇلارنىڭ:«ئاق جۇۋان، مەن كەلدىم!» دەپ ۋارقىراشلىرى شاۋقۇن – سۈرەنلىرى بىلەن بىللە ئەگىپ يۈرىدۇ.

ئاتا – ئانىلىرىنىڭ ئۇلارغا نېمىلەرنى ئۆگىتىدىغىنىنى بىلمەك تولمۇ تەس.كېيىن، ياشتا ئەڭ چوڭ گاۋ يۇڭ ئامالسىز قازاق مەكتىپىگە ئوقۇشقا كىردى. ئىككى ھەپتىگە بارمايلا ئۇ قازاق باللار بىلەن بىمالال سۆزلىشەلەيدىغان بولۇپ كەتتى. تېخى ئۇ ئىسمىنى «گاۋ يۇڭبېك» قا ئۆزگەرتىۋالدى. «بېك» - قازاق ئەرلىرىنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا قوشۇلىدىغان ھۆرمەت ئاتالغۇسى ئىدى.

ئىككى يېرىم ياشقا كىرگەن غەلىتە ئىسىملىك ئەڭ كىچىك بالا بېڭ دەننىڭ ئۈچ ئاچىسى بار بولۇپ، ئۇلار يەتتە ياش، بەش ياش ۋە تۆت ياشتا ئىدى. ئەگەر بۇ تۆت بالا قول تۇتۇشقىنىچە قاتارلىشىپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈۋالسا، ئاپتوموبىللارنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك سىگناللىرىمۇ كار قىلمايدۇ.

چىن ئائىلىسىدە ئۈچ بالا بار بولۇپ، چوڭىنىڭ ئىسمى دا چېن، ئوتتۇرانچىسىنىڭ ئىسمى چېن ئېر. كىچىكى قىز بالا بولغاچقا«چېن

سەن» دەپ ئاتسا تازا قاملاشمايدۇ، شۇڭا، ئۇنىڭ ئىسمى «سەن سەن» بولۇپ قالغان. بۇ ئۇچ بالا قاتار تىزىلىپ مېڭىشقا ئامراق بولۇپ، ئالدىدىكىسى تېخى كىچىك بايراقمۇ كۆتۈرۈۋالمىدۇ.

لېۋ ئائىلىسىدىكى ئىككى بالا يەتتە ياشتا ئىدى،ئۇلار ئوخشاش يىل، ئوخشاش ئاي، ئوخشاش كۈندە تۇغۇلغىنى بىلەن قوشكىزەك ئەمەس. دا نى ئىسملىك قىز چاق بېقىۋېلىنغان بالا بولۇپ، ئۇ كىچىكىدىن بىر نەچچە سائەتلا چوڭ بولغاچقا ئاچا بولۇپ قالغان. ئۇ تولىمۇ چىرايلىق ۋە زېرەك قىز . ئەمما، لېۋ ئائىلىسىنىڭ ئۆز بالىسى ھەم پاكار ھەم ئورۇق، ھاڭۋاقتى بالا بولۇپ، پەقەتلا كىشىنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرەلمەيتتى. يەنە كېلىپ، ئۇ دائىم دېگۈدەك دانى مېنى ئۇردى، پىرەنىكمىنى ئېلىۋالدى، دەپ يالغان سۆزلەيتتى.

بۇ ئىككى بالىنىڭ ئاياغ تۇنۇشى ئەڭ يۇقىرى بولۇپ، ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەي تۇرۇپلا «تاراق – تۇرۇق» قىلغان سادا كېلىپ بولاتتى. باللار ئاياغنى بەك ئاسان يىرتىۋېتىدىغان بولغاچقا، ئاتسى ياغاچتا چەم ياساپ، بالون پارچىسىنى توغرىسىغا مىخلاپلا ئاياغ قىلىپ بەرگەنىدى. بۇنداق ئاياغ ھەم ئەرزان ھەم تىكمەك ئاسان بولۇپ، باللار بىر نەچچىنى ئارتۇق يىرتىۋەتسىمۇ كارى چاغلىق ئىدى. ئۇلار بۇ خىل ئاياغنى ئوبرازلىق قىلىپ «تاختا ئاياغ» دەپ ئاتىشاتتى.

ۋاڭ ئائىلىسىنىڭ ئىككى قىزى بار بولۇپ، چوڭى ياۋاش، كىچىكى شوخ ئىدى. ئۇلار ئاتىسىدىن تاياق يېگەندە بۇرۇنلىرىدىن قان ئېقىتقانچە ئۇدۇلمۇ ـ ئۇدۇل ئولتۇرۇپ ئۇزاقتىن ئۇزاققا يىغلاپ كېتەتتى.

تام قوشنىمىز زېڭ ئائىلىسى كىچىك دۇكان ئاچاتتى. ئۇ ئائىلىنىڭ يەتتەـسەككىز ياشلار ئەتراپىدا كېلىدىغان ئوغلى لىڭزى كۈن بويى پۇكەيگە يۆلەنگىنىچە دۇكان ئاچاتتى، ئۇ ھېسابقىمۇ ئۇستا ئىدى. خېرىدار يوق چاغلاردا ئۇ دېرىزىدىن كوچىدا خۇشال ـ خورام ئويناۋاتقان باللارغا قارىغىنىچە مەيۇسلىنىپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. بەزىدە ئۇ بېشىنى

دېرىزىدىن چىقىرىپ بالىلارغا:«ئاق جۇۋان! مەن بۇ يەردە...» دەپ ۋارقىراپ قويياتتى.

بۇ بالىلارنىڭ ھەممىسى تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان خەنزۇلار-نىڭ بالىلىرى ئىدى. ھەر بىرىنىڭ ئائىلىسىدە بىردىن دۇكان بولسىمۇ، ئۇلار باشقىلارنىڭ دۇكىنىدىن نەرسە - كېرەك سېتىۋېلىشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇلار قوللىرىدا بىر مودىن پۇلنى سىقىمدىغىنىچە توپ بولۇ-شۇپ ئۇ دۇكاندىن بۇ دۇكانغا چېپىشاتتى، ئەڭ ئاخىرىدا سېتىۋالىدىغىنى يەنىلا بىر تېلى بىر مولۇق چوكىلىق كەمپۇت بولاتتى. چوكىلىق كەم-پۇت ئۆزلىرىنىڭ دۇكىنىدىمۇ بار، تېخى توپ باھاسى ئارانلا ئىككى پۇڭ.

نېمىشقىكىن، كۆپچىلىك لىگزىنىڭ دۇكىنىغا بېرىشنى ياخشى كۆ-رۈشەتتى. ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ ئۇنداق قىلىشى دوستلۇق ئۇچۇن ئە-مەس، بەلكى،سوقۇشۇش ئۇچۇن ئىدى. كىم بەكرەك ۋارقىرىسا شۇ ئۇتقان بولىدۇ.

لىگزى بەك زېرەك، ئەمما، ئاپىسى ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولالمايتتى، ئۆيگە كېلىپلا ھېساباتنى سۈرۈشتۈرەتتى.

ـھازىر نېمە ساتتىڭ؟

ـكەمپۇت، بىر موغا بەش تال،ئىككى موغا ئون تال ساتتىم.

ـقايسى خىلدىكسىنى؟

ـئاۋۇ يەردىكسىدىن...

ـئەستا، ئۇ خىلدىكسى بىر موغا ئۇچ تال!

ـ...

لىگزى گەپ قىلالماي قالاتتى.

ـئەستا، شۇنچىلىك ئىشنىمۇ قاملاشتۇرالمىغان، قانچىلىك زىيان تارتقىنىنمۇ بىلمىگەن، جۇۋاينىمەك! كىم سېتىۋالغان؟

ـدا نى بىلەن ئىنسى،ـئۇ ئەينەك پۇكەيگە يۆلەنگىنىچە كەمپۇت شۇمەۋاتقان دانى بىلەن ئىنسىنى كۆرسىتەتتى. ئۇ ئىككىسىنىڭ بۇرنى-

دىن ماڭقىسى ئېقىپ قالغاندى.

ـ ئەستا، تېز قايتۇرۇڭالمامسەن!

ـ ئاڭلاشتىڭمۇ؟ ئاپام ئۇ كەمپۇتنى بىر موغا بەش تال ئەمەس،ئۇچ تال دەيدۇ. تېز ، ھەر بىرىڭلار ئىككى تالدىن كەمپۇتنى قايتۇرۇڭلار،ـ دەيتتى لىك زى ئۇلارغا.

دانى بىلەن ئىنىسى بىر بىرىگە قارىشۇالغاندىن كېيىن، يانچۇقىدىن ئىككى تالدىن كەمپۇتنى چىقىرىپ قايتۇرۇۋېتىشكە مەجبۇر بولاتتى. ئۇلار كەمپۇت شۇمىگەچ قالغىنىنمۇ قايتۇرۇپ پۇلغا ئايلاندۇرۇش تەرىسىدا پىچىرلىشاتتى. ئەمما، ئاخىرىدا ئۇنداق قىلماي، كەمپۇتنى شۇمىگىنچە ياغاچ ئاياغلىرىنى تاراقلىتىپ كېتىپ قالاتتى.

ئانام كىچىك بالىلارنى بەك ئاسانلا ئالدىۋېتەتتى، بالىلارمۇ ئانامغا ئالدىنىشقا ئامراق بولۇپ، پات – پاتلا بىزنىڭ ئىشىكىمىز ئالدىغا كېلىۋالاتتى.

ئۇلار ئانامنى«تىكىكۇچى مومـا»دەپ، مېنى بولسا «جۇەن جۇەن ئاچا» دەپ چاقىرىشاتتى.

كەيپىياتى ياخشى چاغلاردا، ئانام جېنىنىڭ بارىچە ئۇلارنى ئەسكى ئىش قىلىشقا كۈشكۈرتەتتى، ئەمما، كەيپىياتى ناچار چاغلاردا ئۇلارغا ئەدەبلىك بولۇش توغرىسىدا تەربىيە بېرەتتى.

ئەگەر قازاق بالىلار كېلىپ قالسا، ئانام ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن ئۇلارغا خەنزۇ تىلىدا ئادەم تىللاشنى ئۆگىتەتتى. شۇڭا، بىزنىڭ بۇ ئەتراپتىكى يەتتە ياشتىن توققۇزغا بارلىق قازاق بالىلار گېپىنىڭ بېشىغا«ئاناڭنى» نى قوشۇۋالاتتى.

ھاۋا ياخشى، ئالدىراش ئەمەس چاغلاردا بالىلارنى يېزىلىق ھۆكۈمەت قورۇسىغا ئويناتقىلى ئېلىپ بارىمەن. ئۇ يەردە بولۇق ئۆسكەن ئوت – چۆپلەر بىلەن قاپلانغان بىر ئورمان بار بولۇپ، ھەر خىل ئۇچار قۇشلار ئىنتايىن كۆپ ئىدى. مەن ئۇلارنى يالپۇزنىڭ پۇرىقىنى پۇراپ بېقىشقا بۇيرۇيتتىم.

ـسېغىز نىڭ پۇرىقى بىلەن ئوخشاشمىكەن؟
ـهوي، راستلا ئوخشاشكەن!
ئۇلار تۆگىمەس سوئاللارنى سوربغاچ ھەر بىرى بىر قۇچاقتىن يالپۇز يۇلۇپ ئۆيلىرىگە ئېلىپ كېتىشەتتى. دانى مەندىن تۇيۇقسىز سوراپ قالاتتى:
ـجۇمەن جۇمەن ئاچا، سېغىز مۇشۇنىڭدىن چىقامدۇ؟
دانى يولدا كېتىۋاتقاچ ناخشا ئېيتىشنى ياخشى كۆرەتتى:
«قاراپ باققىن قايتىپ ئۆيۈڭگە!
ئا...
يۇيۇشۇپ بەر قازان – قومۇچنى!
قاراپ باققىن قايتىپ ئۆيۈڭگە!
ئا...
يۇيۇشۇپ بەر قازان قومۇچنى...»
ئۇ ئەتراپىغا قاراپ باقاتتى، ئەگەر ئادەم بولمىسا ئۇنلۈك ئاۋازدا:« ھەي! ئاق جۇۋان!» دەپ ۋارقıرايتتى.
دانىنىڭ قولى ئېپلىك بولۇپ، بەرەڭگىنى ھەم تېز ھەم پاكىز ئاقلايتتى، ھەرگىز زايە قىلمايتتى.
دانىلارنىڭ ئائىلىسى دۇكان ئاچقاندىن سىرت يەنە ئاشخانىمۇ ئاچاتتى. دا نى بەرەڭگە ئاقلاپلا قالماي، تۇرۇپنىمۇ ئاقلىمسا بولمايتتى.
مەن ئۇنىڭ بەرەڭگە ئاقلىغىنىغا قاراپ ئولتۇرۇپ كېتەتتىم. ئۇ ئىنچىكە بارماقلىرىنىڭ ئەپچىل ھەرىكەتلىرى، پىچاقنى ئويناتقىلىرى بىلەن نېپىز بەرەڭگە پوستىنى يەرگە ئۇچۇرۇپ چۈشۈرەتتى. ئۇنىڭ بەرەڭگىنىڭ زېدە بولغان، قۇرت يېگەن جايلىرىنى ئەپچىللىك بىلەن ئويۇپ ئالغاندىكى تېز ھەرىكىتى ئادەمنى ھەيران قالدۇراتتى. ئۇ ھەققەتەن ئىشقا پىشپ كەتكەنىدى. بىر جۇپ قولىنى جايىدا تىز گىنلەپ تۇرۇپ مۇشقا زۆرۈر بولغان ئىشلارنى قىلسا ئەمگەك ھېسابلىنىدۇ. ئەمگەك قىلالىغان بالا ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدۇ، ئامراقلىقىنى

قوزغايدۇ.

گاۋ يۇڭبېكلەرنىڭ ئاپتوموبىلى بار، شۇڭا، ئۇ يەتتە يېشىدىلا «شەرق شامىلى» ماركىلىق ئاپتوموبىلنى ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالغانىدى. ئاپتوموبىلنى كەينىگە ياندۇرغاندا ئۇ ئامالسىز ئورنىدىن تۇرۇۋالاتتى ـ دە، بەدىنىنىڭ يېرىمىنى كوزۇپتىن چىقىرىپ كەينىگە قارىغاچ رول ئۇراتتى.

ئۇ ئەگەر بىرەرسىنىڭ ئاپتوموبىلنى كەينىگە ياندۇرغىنىنى كۆرۈپ قالسا، ئاپتوموبىلنىڭ ئالدى – كەينىدە يۇگۇرۈپ يۇرۈپ، شوپۇرغا مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن بۇيرۇق بېرەتتى:«ياندۇرۇڭ،ياندۇرۇڭ... بولدى، ياخشى...داۋاملىق ياندۇرۇڭ، چاتاق يوق، ياندۇرغىلى بولىدۇ، خاتىرجەم ياندۇرۇڭ...بولدى! ياخشى، يەنە ياندۇرۇڭ...بولدى، توختاڭ!»

ئەڭ قىزىقارلىق ئىشلار توي – مەرىكىلەردە بولىدۇ. باللار تۆردىكى ئۇستەلدە ئولتۇرۇۋېلىشنى ياخشى كۆرۈشىدۇ،چۈنكى، تۆردىكى ئۇستەلگە ياخشى يېمەكلىكلەر كۆپرەك تىزىلاتتى. توي ئىگىسى ئۇستەلمۇ – ئۇستەل يۇرۇپ ھاراق تۇتۇپ بولۇپ، تۆرگە كەلگەندە چۆچۈپ كېتەتتى.

تويلاردا تەييارلىنىدىغان ئۇستەللەر خەنزۇلار دائىم ئىشلىتىدىغان تۆت چاسا ياكى يۇمىلاق ئۇستەل ئەمەس، بەلكى،ئۇزۇن ئۇستەل بولۇپ، ھەر بىر ئۇستەلدە 20 دىن ئارتۇق ئادەم ئولتۇرغىلى بولىدۇ. بۇنداق ئۇستەلگە كەنتتىكى بارلىق خەنزۇ باللار دەللا سىغىدۇ. شۇڭا، تويلاردا بۇ باللار بىرلا ئۇستەلگە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ، بۇنداق بولغاندا باللار كەپسىزلىك قىلىپ تەرتىپنى بۇزالمايتتى. باللار يېمەكلىكلەرنى بىر قولىدا ئاغزىغا سالسا، يەنە بىر قولىدا يانچۇقىغا سالىدۇ. شۇڭا، باللار تويغا يانچۇقلىرى چوڭ كىيىملەرنى كىيىشىپ كېلىدۇ. بۇنداق ئىشلارنى بېڭ دەننىڭ ئاچا – سىڭىللىرى كۆپرەك قىلاتتى.

ئاماق ئائىلىسىنىڭ كىچىك ئوغلى

ئاماق ئائىلىسىنىڭ كىچىك ئوغلى بەك شوخ، ئۇ ماڭا قىشتا قار پومزىكى ئاتسا، يازدا تاش ئاتاتتى.

ئۇنىڭغا ياراشمىغىنى شۇكى، بويى ئۆسۈپ بىر مېتىر 70 سانتىمېتىرغا يەتكەن چاغدىمۇ باشلانغۇچ 6-يىللىقتا ئوقۇيتتى.

كاۋۇتۇ باشلانغۇچ مەكتىپى كەنتكە كىرىش ئېغىزىدا يولنىڭ سول قول تەرىپىدە بولۇپ، ئېگىز ئۆسكەن سۆگەت ۋە تېرەك بىلەن ئورىلىپ تۇراتتى. ئىككى رەت سىلىنغان بىر قەۋەتلىك ئۆيلەر سىنىپ بولۇپ، ئوتتۇرىدىكى كىچىك دائىرە مەيدان ئىدى. مەيداندا كونىراپ كەتكەن ئىككى جۈپ گار بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇراتتى. تېگى يوق بىر سېۋەت ئارىدىكى بىر گاردا گار تورنىڭ ئورنىدا قىڭغىر - قىيسىق ئېسىلىپ تۇراتتى.

ھەر كۈنى مەكتەپتىن قويۇپ بەرگەن ۋاقىت كاۋۇتۇنىڭ ئەڭ جانلانغان ۋاقتى ھېسابلىنىدۇ، ئوقۇغۇچىلار مەكتەپكە كىلىدىغان ۋاقىت ئۇنچىلىك ئەمەس ئىدى. ئۇ چاغدا يول قىيقاس - چۈقانغا تولىدىغان بولۇپ، سانسىز لىغان سومكا ھەر يان ئۇچۇپ يۈرۈشىدۇ. يول ياقىسىدىكى ئېرىق بويىدا يىغلاپ ئولتۇرغانلار سومكىلىرىنى يۇتتۇرۇپ قويغانلار بولاتتى.

ئاماقنىڭ كىچىك ئوغلىنىڭ ئادەمنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كىلىپ، چاچنى قامالاپ تارتىدىغان خۇيى بار. مەن ئۇنىڭ بۇ خۇيىغا ئۇزاق مەزگىل توپلىغان تەجرىبەمگە ئاساسەن قايتۇرما زەربە بېرەتتىم. يەنە ئۇنىڭ يۈگۈرۈپ كىلىۋاتقىنىنى سەزگەن ھامان دەرھال بىر قولۇمنى كەينىمگە چىقىرىپ، بىر قولۇم بىلەن چېچمىنى يىغىپ چىڭ تۇتۇۋالىمەن، ئاندىن كەينىمگە بۇرۇلۇپلا كىلىشتۇرۇپ تېپىمەن.

ئەمما، ھەرىكىتى بەك چاققان بولغاچقا، ئۇنى پەقەتلا تېپەلمەيتتىم،

ئۇ چېچمنى تۇتۇۋالسا پەقەتلا قويۇپ بەرمەيتتى. مەن ئاچچىقتا ئۇنىڭ كىيىملىرىنى تارتىشتۇرۇپ، قوللىرىنى تاتىلايتتىم. ئەمما، مەن ئۇنىڭغا بەكرەك قوپاللىق قىلىشقا پېتىنالمايتتىم، چۈنكى، ئۇنىڭ قولىدا قاماللاق-لىق چېچىم پۈتۈن بەدىنىمگە ئاغرىق كىرگۈزۈۋېتەتتى... ئاخىرىدا مو-مامنىڭ يۈزگە تۈكۈرىدىغان ئامالىنى ئىشقا سېلىشقا مەجبۇر بولاتتىم.

نەتىجىدە، يەنىلا ئۇ يېڭىۋالاتتى. ئۇ ئىلگىرىكى تالاي قېتىمقىغا ئوخشاش، ئۆرۈلگەن چېچىمغا ئورىنۋالغان لېنتامنى سىيرىۋالاتتى-دە، مۇشتۇمۇمدىن ئۆزىنى چاققانلىق بىلەن قاچۇرۇپ، لېنتامنى ئېگىز كۆ-تۈرۈپ پۇلاڭلاتقان پېتى قېچىپ كېتەتتى.

مەن ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئاسانلا بولدى قىلامدىم! مەن بۇزۇلغان چېچمنى سىقمىدىغىنىمچە كەينىدىن قوغلىماي قالمايتتىم. بىز ئەنە شۇنداق چۇقان كۆتۈرگىنىمىز چە كەنتتىن كېسىپ ئۆتۈپ، چېگرا مۇداپىئە پونكىتىنىڭ ئات ئېغىلىغچە يۈگۈرۈپ باراتتۇق.

ھۇ ئەسكى! مەن ئۇنى تۇتالمايدىغانلىقىمنى بىلەتتىم. ئۇ تام تۈۋۈ-گە باراتتى – دە، بىرلا سەكرەپ تامغا ئېسىلۋالاتتى، ئۇزۇن پۇتلىرىنى تامغا ئارتىلدۇرۇۋېلىپ بىرلا كۈچەپ تامنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈۋالاتتى. مەن ئېغىلنى بىر ئايلىنىپ، ئېغىل ئىشكىنىڭ ئالدىغا بارغىنىمدا ئادەمنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. پەقەت قۇرۇق ئوقۇرىنى غاجاۋاتقان ئاتلارنىڭ باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ھەيران بولغان ھالدا ماڭا قاراۋاتقانلىقىنلا كۆرەتتىم.

«راھىبتىن قۇتۇلغان بىلەن بۇتخانىدىن قۇتۇلماق تەس.» مەن يەنە ھاسراپ – ھۆمۈدىگىنىمچە يۈگۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئىشك ئالدىغا بې-رىپ ساقلاپ تۇراتتىم. ئۇنىڭ نېمىلەر بىلەندۇ ئالدىراش يۈرگەن ئاپىسى ماڭا تۈيۇقسىز بىر نېمىلەرنى دەپ قالاتتى. ئاچچىقىمدا يېرىلغۇدەك بولساممۇ، ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى سۆزلەپ چۈشەندۈرەلمەيتتىم، چۈنكى ئۇ بىر ئېغىز مۇ خەنزۇچە گەپ ئۇقمايتتى. ھەتتا، ئۇنى قازاقچىنىمۇ تولۇق چۈشەنمەمدىكىن دەيمەن(ھەي، مەن دەۋاتقان قازاق تىلىنى پەقەت ئە-

قىللىق كىشىلەرلا چۈشىنىدۇ....) شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا بىر ھازا كۇلۈدۈرلاپ كېتىمەن.

تۇيۇقسىز تامنىڭ بۇلۇڭىدا بىرنىڭ تىمسىقلاپ يۈرگىنى كۆزۈمگە چېلىقاتتى. ئۇ بولماي كىمۇ؟ ئۇ سېزىلىپ قالغاندا لېنتامنى ئاغزىدا چىشلىگەن، سومكىسىنى بىلىگە چىگكەن ھالەتتە مېنى تېرىكتۈرىدىغان قىلىقلارنى قىلاتتى. مەن يۈگۈرگەن پېتى قېشىغا بېرىشمغىلا، ئۇ يەنە تام تۈۋىدىكى كېسەككە دەسسەپ تۇرۇپ بىر ئارتىلىپلا ھويلىنىڭ ئىچىگە چۈشۈۋالاتتى.

مەن دەرغەزەپ بولغىنىمچە دەرۋازىدىن ئېتىلىپ كىرىپ، ئۆينىڭ ئىشىكىنى جالاقلىتىپ ئاچقىنىمدا، ئۇ ئىشىككە كەينىنى قىلىپ كاڭدا ئولتۇرۇپ چاي ئىچۋاتقان بولاتتى. ۋاراقىرىغىنىمچە ئۇنىڭ قېشىغا ئېتىلىپ بارغىنىمدا ئۇنىڭ ئاتىسىغا كۆزۈم چۈشەتتى-دە، ئۇنىڭغا:«ئاكا، ئوغلىڭىز بەك ئەسكىكەن، مېنىڭ نەرسەمنى ئېلىۋالدى! ئۇ نېمىشقا دائىم مېنىڭ نەرسەمنىلا ئېلىۋالىدۇ؟» دەيتتىم.

«ھە؟» ئۇ بېشىنى ئوغلىغا بۇرايتتى:«بۇ نېمە ئىش؟»

ھېلىقى كەپسىز بۇ چاغدا ئىنتايىن ياۋاش قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئاتىسىغا قىسقىلا بىر نېمىلەرنى دەپ چۈشەنچە بەرگەندەك قىلاتتى. ئۇ چوقۇم تېنىۋالاتتى. ئۇ ئۇۋال قىلىنغان قىياپەتتە چاپان ۋە ئىشتىنىنىڭ يانچۇقلىرىنى بىر - بىرلەپ ئۆرۈپ قويۇاتتى.

«سومكىچۇ!» مەنمۇ جاھىللىق بىلەن چاپلىشىپلۇالاتتىم.

ئۇ كەپسىز ئامالسىز قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، سومكىسىدىكى ھەممە نەرسىنى تۆكەتتى.

مەن يىغلۇۋەتكىلى تاسلا قالاتتىم، گەرچە ئۇ بەش مولۇق نەرسە بولسىمۇ. ئاخىرى بېشىمنى قاماللىغىنىمچە ئۇنىڭ ئاپىسىنىڭ چاقىرىشلىرىغىمۇ قارىماي يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتەتتىم.

بۇنىڭدىن باشقا، ئۇ مەندىن ئىككى تال ئۆچۈرگۈچ، بىر چىرايلىق كونۇبرت، بىر بىلەيزۈك(ئۇ چېقىۋەتكەن ئىدى)، ئۈچ تال چاچ قىسـ

قوچ،بىر تال ئۆزۈك قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىۋالغاندى. تېخى، ئۇ ئېـلىپ قاچقان كەمپۈت، گازىر دېگەندەك نەرسىلەرنى دېمەيلا قويياي. يەنە تېخى يېرىم تال ئالمىمۇ بار، قايسى كۈنى مەن يولدا ئالما يەپ كېتىۋاتاتتىم، ئۇ تۈيۇقسىز پەيدا بولۇپ يېرىم قالغان ئالمىنى ئېلىپ قاچتى، مەن ئۇنى قوغلاپ تۆتۈۋالغاندا پەقەت ئالمىنىڭ ئۈرۈقلا قالغاندى.

توغرا، بەش مو پۇلمۇ بار، ئۇ يەنە مېنىڭ بەش مو پۇلۇمنى ئېلىپ قاچقاندى.

گېپىمىز گە قايتىپ كەلسەك، مېنىڭمۇ ئۇنىڭ نەرسىلىرىنى ئېلىۋالغان يېرىم بار. قايسى بىر كۈنى ئۇ بىزنىڭ دۈكانغا جىياڭيۇ ئالغىلى كەلگەندە، ئۇنىڭ جياڭيو تۆڭىنىڭ يېنىدا ھېسابات قىلىۋاتقان پۇرستىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ سومكىسىدىن بىر تىزىق ئاچقۇچ ۋە بىر يېڭى تاپشۇرۇق دەپتىرنى ئېلىۋالغانىدىم. كېيىن ئۇ ئاچقۇچلىرىنى ئىككى تال خرۇستال ۋە ئاچىسىنىڭ بىر تال ئۆچۈرگۈچىگە تېگىشىپ ئېلىپ كەتتى. تاپشۇرۇق دەپتەرنى بولسا ئۆزۈم ئىشلەتتىم. ھازىر مەن ئۆگىنىۋاتقان قىيمىچىلىق تېخنىكىلىرىنى ئۇ دەپتەرگە يېزىپ قالدۇرسام تازا باب كېلەتتى. ئەمما، يەنە ئون تاپشۇرۇق دەپتەر بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ قىلغان ئەسكىلىكلەرنى يۇيۇپ بولالمايتتى.

مەن يەنە ئۇنىڭ بىر بەكسىنى ئېلىۋالغانىدىم، ئۇ بەكە گەرچە ئىتتىك بولسىمۇ، يەنىلا ئۇ ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىدىن خالاس بولالمايدۇ.

نەرسە ئېلىپ قېچىشتىن باشقا، ئۇنىڭ تېخىمۇ ئۆچلۈكۈمنى كەلتۈرىدىغان بىر قىلىقى بار، ئۇ بولسىمۇ، ئۇ دائىم مېنى دوراپ گەپ قىلاتىتى.

مەن پۈكەينىڭ ئالدىدا تۇرۇپ خېرىدارلار بىلەن باھا تالىشىۋاتقان چاغلىرىمدا، ئۇ ياندا تۇرۇپ گەپكە قوشۇق سالاتتى. ئەمما، مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارىم بولمايتتى. مەن خېرىدارغا:« كەرەپشەنىڭ كىلوسى بەش يۈەن» دېسەم، ئۇ ياندا تۇرۇپ كانىيىنى كەرگىنىچە خېرىدارغا:« ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ كىلوسى بەش يۈەن» دەپ ۋارقىرايتتى.

مەن: كۆكتاتلار بېيگى، تېخى بايىلا شەھەردىن ئېلىپ كەلگەن...
ئۇ...: كىلوسى بەش يۈەن! بەك ئەرزان!
مەن: مۇچنىك كىلوسى سەككىز يۈەن...
ئۇ: كەرەپشە تېخىمۇ ئەرزان!
مەن: ساماساقنىڭمۇ كىلوسى سەككىز يۈەن، ھازىر كۆكتاتلارنىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى...
ئۇ: كۆكتاتلارنىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى! مۇچنىڭ كىلوسى سەككىز يۈەن! ساماساقنىڭمۇ كىلوسى سەككىز يۈەن !
مەن: ئەمدى ئەرزانلاتقىلى بولمايدۇ، شەھەردىمۇ بەك قىممەت، بىز شۇنچە يىراق يەردىن ئېلىپ كەلسەك...
ئۇ: مۇچنىڭ كىلوسى سەككىز يۈەن! ساماساقنىڭمۇ كىلوسى سەككىز يۈەن ! بەك ئەرزان!
مەن قولۇمغا چقىپ قالغان كونا گېزىتنى پۈرلاپ كاللەك قىلىپ ئۇنىڭغا ئاتاتتىم-دە، يەنە خېرىدار بىلەن پارىڭمنى داۋاملاشتۇراتتىم. خېرىدار زادى كىمنىڭ گېپىنى ئاڭلاشنى ئاڭقىرالماي:« مۇچمۇ بېگە-مۇ؟...» دەپ سورايتتى.
-ئاڭلىمىدىڭىز مۇ؟ مۇچمۇ بېگى، كەرەپشىمۇ بېگى، ساماساقمۇ بېگى...
ئۇدۇلدىكى تامغا ئېسىلغان سائەت بۇ كەپسىزنىڭ مەكتەپكە بېرىشىغا يەنە بەش مىنۇت قالغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. مەن ئۆزۈمنى توختىتىۋالغاندىن كېيىن، سودامنى داۋاملاشتۇراتتىم:
-يېسۇبلەكمۇ بار،بەرەڭگمۇ بار...
-يېسۇبلەكمۇ بېگى، بەرەڭگمۇ بېگى...
-ئۇنىڭ بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن!
-يېسۇبلەكنىڭ كىلوسى سەككىز يۈەن! بەرەڭگىنىڭمۇ كىلوسى سەككىز يۈەن!
-قالايمىقان سۆزلىمە، يېسۇبلەكنىڭ كىلوسى بىر يۈەن ئىككى

مو، بەرەڭگىنىڭ كىلوسى ئىككى يۈەن!

ـ ئاڭلىدىڭىز مۇ؟ بېسۇبلەكنىڭ كىلوسى بىر يۈەن ئىككى مو، بەـ رەڭگىنىڭ كىلوسى ئىككى يۈەن...

ـ كۆزۈمدىن يوقال!

مېنىڭ بۇنچىلىك ئۇزاق بەرداشلىق بېرەلمىشىم ئاسان ئەمەس ئـ دى.

ـ بېسۇبلەكنىڭ كىلوسى بىر يۈەن ئىككى مو، بەرەڭگىنىڭ كىلـو سى ئىككى يۈەن...

ـ يوقال!

ـ بېسۇبلەكمۇ بېڭى، بەرەڭگىمۇ...

مەن پۈكەي ئاستىدىن گەزلىمە مېتىرنى ئېلىشمىغا، ئۇ دوپپىسىنى بېشىغا چۆكۈرۈپ كىيىپ، پۈكەيدىن سەكرەپ چۈشۈپ:« بېسۇبلەكنىڭ كىلوسى بىر يۈەن ئىككى مو، بەرەڭگىنىڭ كىلوسى ئىككى يۈەن!» دېـ گىنىچە سىرتقا چاپاتتى.

مېنىڭ گەزلىمە مېتىرنى ئېلىپ قوغلاشلىرىم ئاللىبۇرۇن كېچىككەن بولاتتى. شۇنداق چاغدا بېتىشۇبلىپلا قالسام، ئۇنى بىر نەچچىنى ئۇرۇـ ۋېتەتتىم.ئەمما، يەنە گەزلىمە مېتىرنىڭ سۇنۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيـ تىم. ئەگەر قولۇمدىكىسى چى بولغان بولسا تېخىمۇ ياخشى بولغان بولاتتى. ئۇنىڭغا بېتىشەلمەي، كەينىمگە ياناتتىم. ئەمما، ئىشىك يەنە تاراقلىدە ئېچىلىپ ئۇنىڭ ئاۋازى پەيدا بولاتتى:« بېسۇبلەكنىڭ كىلوسى بىر يۈەن ئىككى مو، بەرەڭگىنىڭ كىلوسى ئىككى يۈەن...»

. قىسقىسى، بۇ كەپسىز بار بولسا قەتئىي سودا قىلغىلى بولمايدۇ.

ئەمما، ئامال قانچە؟ بۇ دۇكان تۇرسا،كىمنىڭ كىرگۈسى كەلسە شۇ كىرىۋېرىدۇ، توسۇۋالغىلى بولاتتىمۇ. يەنە كېلىپ ئۇنىڭدەك ئاسمانغا يېچاق ئاتىدىغان ئالقاپىنى قانداق قىلغۇلۇق. مۇھىمى بۇ ئۆي ئۇلارنىڭ ئىدى... سۇرۇشتۇرۇپ كەلسە ئۇ كەپسىز ئۆي ئىگىسى ئىدى. بىز ھەر ئايدا ئۇلارغا 100 يۈەن ئىجارە ھەققى تاپشۇرىمىز . بىر نەچچە ئايدا بىر

قبتىم ئاپام مېنى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئىجارە ھەققىنى تاپشۇرۇپ بېرىشكە ئەۋەتىدۇ. ئۇنداق چاغلاردا ئۇ تىز-تىز ماڭىدىغان دەپتەرنى بالدۇرلا تېپىپ، كالڭ ئۇستىدىكى يۇمىلاق ئۇستەلگە قويۇۋاتقىنىدە، ياۋاشلىق بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچكەچ ئاتىسىنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇ بۇنىڭ مۇھىم ئىش ئىكەنلىكىنى، خالىغانچە كەپسىز لىك قىلسا بولمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. دېمەك، ئۇ كەپسىز پېقەت مۇشۇنداق چاغلاردىلا ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ. ئۇ خۇددى ئايال غوجايىنىغا ئوخشاش بوغۇر-ساق،جياڭمىيەنتياۋغا ئوخشاش تاتلىق – تۇرۇملەرنى ئۇستەلگە تىز-تىز تەتتى. ئۇ كەمپۇت تىز-لىغان تەخسىدىن بىر تال كەمپۇتنى ئېلىپ ماڭا بېرەتتى، مەن ئاغزىمغا سېلىپلا غاتىراسلىتىپ چاينا پ يۇتۇۋېتەتتىم-- دە«تاتلىق ئەمەسكەن» دەيتتىم. ئۇ دەرھال كەمپۇتتىن يەنە بىرنى ماڭا ئۇزىتاتتى.

مەن بەھۇزۇر ئولتۇرۇپ كەمپۇت يەيتتىم. ئۇنىڭ ئاتىسى كېلەي دېمەيتتى. مەن پۇلنى ئۇنىڭغا بېرىشكە پېتىنالمايتتىم، ئۇ ئىشەنچسىز ، چوقۇم خىيانەت قىلاتتى.

ئۇنىڭ ئاتىسى ئوسمانىنىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى ئىدى. ئوسمان بولسا نەچچە ئون يىل ئىلگىرى سېسىق نامى پۇر كەتكەن، ئۆزىنى «قازاق شاھى» دەپ ئاتىۋالغان باندىتلار كاتتىبېشى ئىدى. ئۇزاق يىللار ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇ توغرىسىدىكى ھېكايىلەر ئۇزۇملەي ئېيتىلىپ كەلمەكتە ئىدى، ئاڭلىغانلىكى ئادەمنى سۇر باساتتى.

ئاماق ناھايىتى چىقىشقاق، ياخشى ئادەم، ئۇ بىزگە دائىم غەمخورلۇق قىلىپ تۇرىدۇ. ئەمما، قانداق قىلىپ بۇ ئۆيدە ئاۋۇ كەپسىز دەك ئادەم بولۇپ قالغان بولغىيتتىكىن؟

كېيىن، ئۇ كەپسىز باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن كاۋۇتۇدىن غايىپ بولدى. ئۇ شەھەردە ئىشلەمچىلىك قىلىۋاتقانمىش. بىر قېتىم شەھەرگە نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى بارغان ۋاقتىمدا، ئۇنى ناۋاينىڭ تونۇرى يېنىدا خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان يېردە كۆردۈم. خېمىر

خىلى كۆپ ئىدى. ئۇ ئاسما مايكىنىڭ ئۈستىگە چىقىۋ ئالماق پەرتۇق تار-تىۋالغان بولۇپ، پۇتۇن ئەزايى ئاپپاق ئۇنغا مىلەنگەنىدى. ئۇنىڭ ئاش-تاختا ئۈستىدىكى قوللىرى ناھايىتى ئەپچىل ھەرىكەتلىنەتتى. مەن سىرتتا بىردەم قاراپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قويماقچى بولدۇم. ئەمما، ئۇ يىگىت بىلەن ئۇزۇن يىل «كۈرەش» قىلغان بولساممۇ، ئىسمىنى بىلمەيدىغىنىم دەرھال ئېسىمگە كەچتى.

مەن ئادەتتە ئۇنى«شۇمتەك» دەپ چاقىراتتىم، كەيپىياتىم ياخشى چاغلاردا بولسا «شاكىچىك» دەپ چاقىرىمەن.

قىش پەسلى يېتىپ كەلگەندە ئۇمۇ قايتىپ كەلدى. كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى شۇكى، ئۇ ئۇچىسىغا كاستۇم – بۇرۇلكىنى قاتۇرۇپ كىيىپ، قىز دوستىنى ئەگەشتۇرۇۋالغان ئىدى. بەللى، كىچىككىنە تۇرۇپ شەھەرگە كىرىپلا يامان خۇيىنى ئۆگەنگىنىنى بۇنىڭ!

يېنىدا قىز دوستى بولغانلىقى سەۋەبىدىنمۇ، ئۇ ناھايىتى ئەدەبلىك بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ ماڭا ئەدەب بىلەن سالام قىلىپ:«سودا ياخشىدۇ، سالامەتلىكىڭىز ياخشىدۇ، ئۆي ئىچى تىنچلىقتۇ...» دېگىنىچە دۇرۇس قىياپەتكە كىرىۋالغانىدى. كېيىن ئۇ ئىككى يېرىم يۈەن پارچە پۇلغا پۈتۈن بىر بوتۇلكا ئالدى، كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم.

ـسەن ئون ئۇچكە كىردىگمۇ ياكى ئون تۆتكە؟ـ ئۇنىڭدىن سورىغاچ ئىستاكاننى ئېلىپ بەردىم.

ـئون سەككىز ياش!

يالغانچى، ئۇ قىز دوستىنىمۇ ئالداپتۇ ـدە؟

مەن ئۇنى قويۇپ، ئۇنىڭ قىز دوستىغا يۈزلەندىم:

ـسىز نىڭ يىگىتىڭىز بەك ئەسكى!

ـشۇنداق.

ـئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىڭ، تاشلىۋېتىڭ!

ـئۇنداق قىلسام بولمايدۇ، ئۇ ماڭا قەرزدار بولۇپ قالغان!

ـياخشىغۇ...بەك نومۇسسىز لەققۇ بۇ؟... ئىككىلارلا نومۇسسىز

ئىكەنسىلەر...

قىز پۇكەيگە يۆلەنگىنىچە كۈلۈپ كەتتى، شەھەرلىك بۇ قىز ئۇ-چۇق - يورۇق، شوخ ئىدى. ئۇ ناھايىتى مودا كىيىنگەن بولۇپ، بۇ يەردىكى قىزلار بىلەن ئاسمان - زېمىن پەرق قىلاتتى، ئەمما، ئۇنىڭ ئۆرۈلگەن ئۇزۇن چېچى ئۇنىڭ بېلىدە ئويناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى ئادەتتىكىچە بولسىمۇ، ھەر قانداق چاغدا كۈلۈپلا تۇرىدىغان كۆزلىرى ئادەمنىڭ زوقىنى قوزغايتتى.

يىگىت جىمجىت ئولتۇرۇپ پۈتۈنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر ھازا ئولتۇرۇپ كەتتى. ئاندىن قىزنى ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

كاۋۇتۇنىڭ قىش پەسلى ھەقىقەتەنمۇ ئۇزۇن. بۇ يەرنىڭ ھەر قانداق مەزگىلى قىش پەسلىدەك ئۇزۇن ئەمەس. ئەمما، ياز پەسلى كەلگەندە بولسا، ئادەمدە كاۋۇتۇنىڭ ياز پەسلى ئەڭ ئۇزۇندەك تۇيغۇ پەيدا قىلىدۇ. خوش، ئاماقنىڭ كىچىك ئوغلى كەتتى، يەنە بىر ياش بۇ يەردىن ئايرىلدى. ئەمما، مەن يەنىلا بۇ يەردە...

دەريا بويىدىكى بوش يەر

بىر ئات دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە مۇزغا يىقىلىپ ئۆلۈپ كەتتى. كېيىن، توختىماي ياغقان قار ئۇنى ئېگىز بىر دۆڭگە ئايلاندۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭدىنمۇ كېيىن، قار - مۇزلار ئاستا - ئاستا ئېرىدى، ھېلىقى ئات غەلىتە پۇراق تارقاتقىنىچە قارلىقتا قايتا پەيدا بولدى. چۈنكى، سۇ-نى بۇلغىماسلىق ئۈچۈن، بىرى ئۇنى دەريا قىرغىقىغا سۆرەپ چىقىپ، تاشلىققا تاشلاپ قويغانىدى. مەن ھەر كۈنى ئايلانغىلى چىققىنىمدا ئۇ يەردىن ئۆتىمەن، يىراقتىن قاراپ قويۇپلا ئەگىپ ئۆتۈپ كېتىمەن.

باھارنىڭ ئاسمىنى ئالاچىپار ھەم سۇزۇك بولىدۇ. كۆكتە لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇتلار بىلەن زېمىندىن كۆتۈرۈلگەن تۇمان بىر گەۋدىگە ئاي-لىنىپ كېتىدۇ. باھارنىڭ ھاۋاسى يەنىلا سوغۇق بولىدۇ، بىراق، قىشنىڭ

ھاۋاسىغا ئوخشمايدىغان يېرى، باھارنىڭ ھاۋاسىدا قۇياشنىڭ ئىللىق ھارارىتى بار؛ قىشنىڭ قۇياشى تۆككەن نۇرلار خۇددى كۈمۈش ئەسۋاپتىن تارقىغان نۇردەك سوغۇق، ھارارەتسىز.

باھاردا، كەينى – كەينىدىن ياغقان يامغۇر پايانسىز زېمىننى نەمىدەيدۇ، يامغۇردىن كېيىن ھاسىل بولغان بۇلۇتلار ئۆزگىچە جىلۋىلەرنى تۆكىدۇ.

ئۇ بۇلۇتلار يىراقلاردىن كەلگەن ئەمەس، مۇشۇ زېمىننىڭ تىنىق كۆكىدە يامغۇردىن كېيىنكى قۇياشنىڭ ھارارىتىدە ئاپىرىدە بولغان تازا سۇ پارلىرىنىڭ مۇجەسسەملىنىشى. يىراقتىن قارىغاندا، پايانسىز زېمىندىن توپ – توپ سۇ پارلىرى كۆتۈرۈلۈپ ئاستا – ئاستا يۇقىرى ئۆرلەيدۇ، بارا – بارا قويۇقلىشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇلۇت پەيدا بولىدۇ. توپ – توپ غايەت زور بۇلۇتلار غەربتىن شەرققە تېز سۈرئەتتە سۈرۈلىدۇ. شامال كۈچلۈك، شامال يۈكسەكلىكتە.

شامال بىر پەس چىداپ تۇرغىلى بولمايدىغان سېسىق پۇراقنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ، بۇرۇنغا زەرپ بىلەن ئۇرىدۇ، قېچىپمۇ ئۇلىگۈرگىلى بولمايدۇ. يەنە بىر قېتىملىق شامال بولسا زېمىننى ئەڭ ساپ ھاۋاغا تولدۇرىدۇ، ھەر قانچە قىلىپمۇ بايىقى سېسىق پۇراقنى پۈرىغىلى بولمايدۇ. گەرچە ئۇ ئات بىر نەچچە قەدەم نېرىدا بولسىمۇ.

شەرقتىن ھۇشقۇتقىنچە كەلگەن باھار شاملى تولىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە كۈچلۈك. ئۇنىڭ بىلەن ئوخشاش قۇدرەتكە ئىگە بولالايدىغىنى يەنىلا زېمىن. زېمىندىكى قار – مۇزلار كۈنسېرى ئېرىپ، يېشىللىق كۆز ئاچىدۇ. مەن ھەر كۈنى دەريا بويىغا بېرىپ ئايلىنىمەن، ھەر قېتىم زېمىن ۋە شەرق شامىلىنىڭ كۈچ قۇدرىتىگە بۆسۈپ كىرگىنىمدە تەسۋىرلىگۈسىز ئازابقا دۇچار بولىمەن. ئۇ ئۆزۈمنىڭ تولىمۇ كۈچسىزلىكىدىن، ئاشۇ كۈچسىزلىك بىلەن يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھېس قىلغىنىمدىن بولسا كېرەك.

بۇ يىل باھار كېچىكىپ كەلدى.قىشتىكى قاتتىق قار ئاپىتىنى بې-

شدىن كەچۈرگەن زېمىن تېخى ئەسلىگە كېلىپ بولالماستىلا باھار كەلـدى. دەريا قىرغىقىدىكى سايلىقتا قىشتىن ئۆتەلمىگەن قوي، كالىلارنىڭ جەسەتلىرى ئۇ يەر، بۇ يەردە دۆۋىلىنىپ ياتاتتى. ھايات قالغان كالىلار جەسەتلەرنىڭ ئەتراپىدا ئەمدىلەتىن باش كۆتۈرگەن ئوت -چۆپلەرنى ئاۋايلاپقىنا يېيىشەتتى. كۆكتە قاغىلار توپ - توپ بولۇپ ئۇچۇشاتتى. ھەيۋەتلىك دولقۇن ياسىغان دەريا سۈيى چوڭقۇر يار تېگىدە شىددەت بىلەن ئاقاتتى. دەريانىڭ قارشى قىرغىقىدىكى قومۇشلۇقتا قۇشلار ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سايرىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن قۇش ياكى ياۋا ئۆردەك ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى.

بۇ ئەتراپ پايانسىز كەتكەن تۈزلەڭلىك. دەريانىڭ قارشى قىرغىقىدىكى قومۇشلۇقنىڭ ئەتراپى بۇغداي ئېتىزى بولۇپ، ئاغدۇرۇلغان جايلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئەمما، دەريانىڭ بۇ تەرىپى پۈتۈنلەي قاقاسلىق بولۇپ، بىر نەچچە توپ قەبرىستانلىق يېيىلىپ ياتاتتى. مەن ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن، قېلىن جۇۋامنى كىيگىنىمچە بۇ يەرگە كېلىپ ئايلىنىمەن. قار ئېرىپ بولغاندا دەريا قىرغىقىدىكى تاشلار چوقچىيىپ چقىپ قالىدۇ. ئالدىرىماي ئىزدىسە، تاشلىقتىن ئىنتايىن چىرايلىق، شەكلى غەلىتە تاشلار ئۇچراپ قالىدۇ.مەن تېرىۋالغان تاشلارنى دەريا بويىدا پاكىز يۇيغاندىن كېيىن، ئوتلاققا يېيىپ قويىمەن، ئاندىن مېڭىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىمەن. قاقاسلىقنىڭ ئۇ تەرىپىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، يەنە كەينىمگە يانىمەن. بۇ چاغدا تاشلار قۇرۇپ بولغان بولىدۇ. مەن كۆڭلىكىمنىڭ ئېتىكى ۋە يانچۇقلىرىمنى تاشقا تولدۇرغىنىمچە ئۆيگە قايتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىر كۈنلۈك سەيلە ئاخىرلىشىدۇ.

مەن دەرۋازىدىن كىرىپلا:«مەن نۇرغۇن ياخشى نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلدىم» دەپ ۋارقىرايمەن.

بۇ چاغدا ئاپام بېشىنى كۆتۈرمەي تۇرۇپلا:«تاشقۇ شۇ!» دەپ قويىدۇ.

كېيىن، ئاپاممۇ سەيلىگە چىققاندا تاش تېرىشكە قىزىقىدىغان بولۇپ

قالدى. ئۇ تېرىۋالغان تېشىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:« قارا بۇ تاشقا، نېمە-دېگەن يۇمىلاق؟ بۇنداق تاشنى ھېچ يەردىن تاپقىلى بولمايدۇ!» دەيتى-تى.

ياكى بولمسا، بەزى تاشلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:« قارا، بۇ نېمە دېگەن ئاپپاق، خۇددى سۈلياۋدەكلا...» دەيتتى.

بەزىدە سىلىق تاشلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:«قارا، بۇ تاش بەك سىلىقكەن! خۇددى بىرى سىلىقلاپ قويغاندەك...» دەيتتى.

مەن:«شۇنداق، بەك سىلىقكەن، ئەمما، ئۇنداق بولغانىنىڭ نېمىگە پايدىسى؟» دەيتتىم.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ يۇمىلاق بولامدۇ، سىلىق بولامدۇ، ئاق بولامدۇ، ئىشقىلىپ، تېرىۋالغان تاشلارنىڭ ھەممىسىنى تاشلۇۋېتەتتى.

ئەمما، مەن يىغۋالغان تاشلارنى ساقلاپ قويياتتىم. ئۇ تاشلارنى بىر نەچچە ئەينەك بوتۇلكىغا قاچىلاپ سۇ تولدۇرۇپ قويسام، ئۇ تاشلار تو-لىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ.

دەريانىڭ ئۇ قېتىمدىكى جاڭگۇلمۇ تاش تېرىشكە ئامراق ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بىر نەچچە قېتىم بارغان، ئۇلارنىڭ ئۆيى تولىمۇ رەت-لىك سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بولۇپ، يەرگە قىزىل خىش «٨»شەكلىدىكى گۈل چىقىرىپ تىزىلغان ۋە سۇ سېپىلگەن بولاتتى. كاڭغا ھەر خىل گۈل نۇسخىلىرى كەشتىلەنگەن يوتقان – كۆرپىلەر رەتلىك تىزىلغان، يوغان دېرىزە تەكچىسىگە بىر نەچچە تەشتەك گۈل تىزىلغانىدى. جاڭگۇل ئو-قۇشتىن توختىغان بولسىمۇ، تېخى ياتلىق بولمىغانىدى. ئۇ ئىشچان، مۇلايىم قىز بولۇپ، كۈن بويى ئۆي ئىشلىرىنىڭ ھەلەكچىلىكىدىلا يۈ-رەتتى. ئۇ بىكار بولۇپ قالسا يا كەشتە تىكەتتى، ياكى بولمسا دەريا بو-يىغا بېرىپ تاش تېرەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدىن رازى ئىدى.

جاڭگۇلمۇ تېرىۋالغان تاشلىرىنى سۇغا چىلاپ قويياتتى. ئەمما، ئۇ پۈرچاقچىلىك چوڭلۇقتىكى سۇزۇك، پارقىراق ئۇششاق تاشلارنىلا تېرەت-تى. ئۇ تاشلارنى سۇ تولدۇرۇلغان ئاق داسقا سالغاندىن كېيىن، قۇياش

نۇرى چۈشۈپ تۇرىدىغان دېرىزە تەكچىسىگە قويۇپ قويىاتتى. دېرىزە پەردىسى بىر تەرەپتە ئالتۇندەك تاۋلىنىپ تۇراتتى، ئاپپاق ياپقۇچ سۇ يۈزىدە يېنىك تەۋرىنەتتى.

مېنىڭچە، ئۇ ئۇزاق يىللاردىن بېرى تاش تېرىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن، شۇڭا، ھازىرقىدەك يېرىم داس چىرايلىق تاشنى يىغالىغان. ھۆل تاشلارنى ئالقىنىڭغا قويغىنىڭدا خۇددى گۆھەردەك نۇر چېچىپ تۇرىدۇ. جاڭاگۈل چوقۇم سەزگۈر قىز ...

ئۇ گۆھەرنى سىقىمدىغىنچە ئەزەلدىن ئۆزىگە نامەلۇم بولغان ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنىڭ ئەسلىمىسى قوينىغا كىرىپ كېتىدۇ. ئۇ كىچىك چاغلىرىدىلا يۇرتىنىڭ تولىمۇ گۈزەل ئىكەنلىكىنى بايقىغان. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ ئۆزىنىڭ ئاددىي، تەنھا تۇرمۇشىنى قەدىرلەپ كەلگەن، ئۆز تۇرمۇشىدىن قانائەت ھاسىل قىلىپ، پەخىرلىنىش تۇيغۇسىغا چۆمۈپ كەلگەن...

جاڭاگۈل بىلەن ئىككىمىز تەڭ دېمەتلىك. ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ مەنىسى – «يېڭى ئېچىلغان گۈل».

ئەمما، مەن ئەزەلدىن دەريا بويىدا ئۇنى ئۇچرىتىپ باقمىغان.

مەن دائىم دەريا بويىدا شامالغا يۈزلەنگىنىمچە ئۇزاق ئولتۇرۇپ كېتىمەن. دەريا بويىغا ئادەم ناھايىتى ئاز كېلەتتى. بەزىدە، بىر كىچىك بالىنىڭ ئوتلاقىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يوغان تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئونلۇك ئاۋازدا كىتاب ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالىمەن. ئۇ بىر دەم كىتاب ئوقۇغاندىن كېيىن، كىتابنى يەرگە قويۇپ يادلايتتى. بەزىدە ئۇ قولىغا بىر نەچچە تال تاشنى ئېلىۋېلىپ، ئوتلىغاچ ئۆزىدىن خېلىلا يىراقلاپ كەتكەن كاللىرىنى يىغىپ كېلەتتى. ئاندىن بايىقى تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بېرىلىپ دەرس تەكرارلايتتى.

بۇ ئوقۇشنىڭ ياخشى مەزگىلى ئىدى، ئۇ نېمە ئۈچۈن يەنە بۇ يەردە پادا بېقىپ يۈرىدىغاندۇ؟ ئۇ چوقۇم ئوقۇشقا بېرىلىپلا كەتكەن، شۇڭا، ئۇ ئۆتۈلۈپ بولغان دەرسلەرنى قېتىرقىنىپ تەكرار قىلماقتا. بـ-

لىم ئەمدىلا دۇنيانى چۇشىنىشكە باشلىغان يۇرەككە نىسبەتەن تولىمۇ سىرلىق بىلىندۇ، كۆز ئالدىدىكى دۇنيادىنمۇ سىرلىق ئەمەسمۇ؟

ھاۋا يەنىمۇ ئىللىغان چاغلاردا دەريا بويىغا كىر يۇيغىلى بارىمەن. يۇيۇپ بولغان كىرلەرنى دەريا بويىدىكى قومۇشلۇققا يايىمەن. دەريا بويىدا شامال دائىم دېگۈدەك كۆچلۈك بولىدۇ. ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى كېيىن يۇيغان كىرلەرنى يايغىچە ئالدىدىكىلىرى قۇرۇپ بولاتتى. شۇ تەرىزدە ھەممە كىيىملەرنى يۇيۇپ بولۇپ، پۈتلىرىمنىمۇ يۇيىمەن، تاش تېرىپ ئويناىمەن. كىيىملەرنىڭ ھەممىسى قۇرۇپ بولغاندا رەتلىك قاتلاپ ئۆيگە قايتىمەن.

يازدا دەريا سۈيى تېيىز لاپ، تېخىمۇ سۈزۈلۈپ كېتىدۇ. بەزىدە بىربالا ئېتىنى دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا ھەيدەپ بارىدۇ ـ دە، چوتكىسى بىلەن ئاتنى تۈجۈپىلەپ يۈيىدۇ. مېنىڭ بەك ئاچچىقىم كېلەتتى، چۈنكى، ئۇ مېنىڭ يۈقىرى تەرىپىمدە ئىدى. مەن ئۇنىڭغا ۋارقىرايمەن، ئەمما، ئۇنىڭ مەن بىلەن كارى بولمايدۇ. «ھۇ شۇمتەك!» مەن كىرلىرىمنى كۆتۈرگىنىمچە ئۇنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە ئۆتۈپ مۈڭاپىق جايىنى تاللىغاندىن كېيىن كىر يۇيۇشنى داۋاملاشتۇرىمەن. كىم بىلسۇن، بىردەمدىن كېيىن ئۇ بالا ئېتىنى يېتىلەپ مېنىڭ يۇقىرى تەرىپىمگە ئۆتۈپ، ئېتىنى داۋاملىق يۈيىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن مەن يۇگۈرۈپ بېرىپ، ئۇنىڭغا قارىتىپ تاش ئاتىمەن، چاچرىغان سۇ ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايىنى ھۆل قىلىۋېتىدۇ. ئۇمۇ بوش كەلمەي ماڭا قارىتىپ تاش ئاتىدۇ، چاچرىغان سۇ مېنىڭمۇ باش – ئايىغىمنى ھۆل قىلىۋېتىدۇ.

مەن ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيتتىم، ئۇ كىچىك بولسىمۇ بەستلىك ئىدى.

مەن داس ۋە كىرلەرنى قىرغاقتا قويۇپ، بىر پەس ئويناپ كەلسەم، ئۇ يەنىلا ئەزمىلىك بىلەن ئات يۇيۇۋاتقان بولاتتى. مەن ئۇنىڭغا: «ھەي، مەن يارەملىشەيمۇ؟» دەپ ۋارقىرسام، ئۇ گەپمۇ قىلماي كۈلگىنىچە ئېتىنى مىنىپ كېتىپ قالاتتى.

ئۇنىڭ ماڭا پىسەنت قىلمىغىنىغا قاراپ ئىچىمدە:«ھۇ شۇمتەك، بىز-نىڭ دۇكانغا نەرسە سېتىۋالغىلى بېرىپ باقە قېنى، ساڭا قىممىتىنى، نا-چىرىنى ساتمايدىغان بولسام!» دەپ ئويلاپ كېتىمەن.

ئۇ ئوتلاقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قوزۇققا ئېتىنى باغلاپ قويغاندىن كېيىن، قايتىپ كېلىپ مەندىن سەل نېرىدىلا ئولتۇرۇپ پىچاق ئويناي-دۇ. مەن كىرلىرىمنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا سقتۇرىمەن. ئۇ-نىڭ بىلەكلىرى بەك كۆچلۈك ئىدى، ئۇ سقىپ بولغان كىرلەردىن مەن بىر تېمىم سۇمۇ چىقىرالمايمەن.

مەن دەريادىن ئۆتۈپ قارشى قىرغاقتىكى قومۇشلۇقتا كىر يې-يىۋاتقان ۋاقتىمدا، ئۇ تۇيۇقسىز لا:« بۇ ئات مېنىڭ بولدى» دېگەنىدى. بۇ ئۇنىڭ ماڭا كۆز - كۆز قىلغىنى ئىكەن - دە!

مەن باللار خەتنىسى قىلىنغاندا بىر تايچاققا ئېرىشىدۇ، دەپ ئاڭلا-غان. ئۇ ئاللىبۇرۇن شۇ ياشقا كېلىپ بولغانىدى.

ـبۇ يىل بىزدا ئوتكۇزۇلىدىغان ئاقىنلار ئېيتىشىشىدا ئات بەيگە-سىگە چۈشمەن! مېنىڭ ئېتىم بەك قالتىس،ـ دېگەنىدى ئۇ يەنە ھايا-جانلانغان ھالدا.

ـنېمانچە پاكار،ـ مەن ئاتقا مۇنداقلا قاراپ قويدۇم.

ـپاكار بولسا ياخشى، پاكار ئات قالتىس بولىدۇ،ـ ئۇ سەل ئاچ-چىقلانغاندەك قىلاتتى،ـقاراڭ ئۇنىڭ كۆچلۈك پۇتلىرىغا!

كېلىپ مېنى بىرنى تەپمىسىلا، مەن ئۇ ئاتنىڭ كۆچلۈك ياكى كۆچلۈك ئەمەسلىكىنى نەدىن بىلىمەن؟ شۇڭا ئۇلاپلا دېدىم:

ـئاق، قىزىل،قارا،سېرىق ئاتلار چىرايلىق بولىدۇ...ئەمما، سېنىڭ ئېتىڭ چىپار ئىكەن!

ئەسلىي مەن ئۇ ئاتنى «شالغۇت ئات» دېمەكچى ئىدىم. «شالغۇت» دېگەن بۇ سۆزنى قازاقچە دېيىلمىگەچكە شۇنداق دېگەنىدىم.

ـچىپار ئات ياخشى، سىز بىلمەيدىكەنسىز ، سىز بىلمەيسىز!

قاراپ باقسام، ئۇ ھەقىقەتەن ئاچچىقلانغان ئىدى. شۇڭا، ئارتۇق

گەپ قىلمىدىم.

ـمېنىڭ ئېتىم ئەڭ قالتىس ئات، ئىگەرمۇ ياخشى، سىز ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەنسىز!

مەن سۇدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا قاراپ ئاغزىمنى پۇرۇشتۇرگىنىمچە: «ھەي، پاكار ئات...» دېدىم.

ئۇ دەرغەزەپ بولۇپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرغىنىچە تېخىمۇ يوغان تاشتىن بىرنى ماڭا قارىتىپ ئاتتى.

يەنە پۇتۇن بەدىنىم ھۆل بولۇپ كەتتى... مەن ئېسىمنى يىغماي تۇرۇپلا ئۇ سۇغا سەكرەپ چۈشتى ـ دە، قارشى قىرغاقتا ئۆتۈپ، قۇرايلا دەپ قالغان كىيىملەرنى بىردىن – بىردىن سۇغا تاشلىغىلى تۇردى. ئۇ بۇنىڭ بىلەنلا بولدى قىلماي، سۇغا چۈشۈپ كىيىملەرنى تۇتۇۋېلىپ تېخىمۇ يىراققا ئاتاتتى.

ئەھۋال چاتاق ئىدى. مەن دەرھال سۇغا سەكرەپ چۈشۈپ بىر ھازا قوغلىغاندىن كېيىن ئەڭ يىراقتىكىسىنى تۇتۇۋالدىم. قالغانلىرىمۇ بىر – بىرلەپ ئېقىپ كېلىۋاتاتتى. مەن سۇدا چىلىق – چىلىق ھۆل بولغىنىمچە بىر ھازا ھەپىلىشىپ ھەممە كىيىمنى «قۇتۇلدۇرۇۋالدىم». قۇرايلا دەپ قالغان كىيىملەر ئىدى... ھەي... بۇ ئۆكتەم بىلەن تەڭ بولماي، ئۆزۈمگىلا تايانماي بولمايدىغاندەك قىلاتتى.

مەن كىيىملەرنى بىر – بىرلەپ قايتا چايقاپ سىققاندىن كېيىن، قومۇشلۇققا يېيىپ قۇرۇتتۇم. ئۇنىڭ قىرغاقتا ماڭا قاراپ تۇرغانلىقىنى بىلەتتىم، ئەمما، ئۇنىڭ بىلەن كارىم بولمىدى. بىر دەمدىن كېيىن قارىسام ئۇمۇ يوق، ئاتمۇ يوق تۇراتتى. ئەسلىدە، مەن ئۇنىڭ ئېتىنى يەنە بىر تازا كەمستەكچى ئىدىم.

مەن ئۇنى ئىككىنچى قېتىم يەنە دەريا بويىدا ئۇچراتتىم، بىز ئەپلىشىپ قالدۇق. ئۇ چاغدا مەن يەنىلا قىرغاقتا كىر يۇيۇۋاتاتتىم، ئۇ يەنىلا ئېتىنى ئەزمىلىك بىلەن يۇيۇۋاتاتتى.

مەن يەنە ئۇنى كىرلەرنى سىقىشىپ بېرىشكە چاقىردىم. مەن ئۇ-

نىڭغا كىيىملەرنى سقتۇرغاچ نۇرغۇن ئاچچىق گەپلەرنى دەۋالدىم. ئەما، ئۇ سۈس كۈلۈپ قويۇپلا، گەپلىرىمگە پەرۋا قىلمىدى. ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـبەيگىدە نەچچىنچى بولدۇڭ؟

ـتېخى بالدۇر، ئاقىنلار ئېيتىشىشى تېخى باشلانمىدى.

ـھە.

مەن ھەممە كىيىملەرنى قۇرۇتۇپ بولغاندىن كېيىن، ئېگىز قىرغاقتا ئۇنىڭ ئېتىنى بېرىلىپ يۇيۇشلىرىغا قاراپ ئولتۇردۇم. شامال ھۇشقۇتماقتا ئىدى، ئالەم سۈزۈكلۈككە سىڭگەن، زېمىن سۈكۈتكە چۆككەنىدى. قارشى قىرغاقتىكى قومۇشلۇق دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. تومۇز ئىسسىق كېلىش ئالدىدا تۇراتتى. ھېلىقى ئۆلۈك ئاتنىڭ قاغا – قۇزغۇن، قۇرت – قوڭغۇزلاردىن ئېشىپ قالغان ئاپپاق ئىسكىلىتى قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان ياپيېشىل ئوتلاقتا سوزۇلۇپ ياتاتتى.

ـھەي، بۇ يىللىق ئاقىنلار ئېيتىشىشى نەدە ئۆتكۈزۈلىدۇ؟ مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزسە نېمە دېگەن ياخشى، بۇ يەر كەڭ ھەم تەكشى، ئات چاپتۇرۇشقا بەك باب كېلىدۇ.

ـياق، ئاۋۇ تەرەپتە بۇغدايلىق بار، كەنت باشلىقى ئۇنىمايدۇ.

ـشۇنداقمۇ؟ـ مەن ئەپسۇسلىنىپ قالدىم. ناۋادا مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزۈلگەن بولسا بەك ياخشى بولغان بولاتتى. ئۆيىمىزگە يېقىن بولغاندىن كېيىن، يايامانى يېيىپ گازلىق سۇ، كەمپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىپ، ئانچە ـمۇنچە سودىمۇ قىلىۋالاتتىم.

ـ سېنىڭ ئېتىڭ راستلا كېرەككە كېلەرمۇ؟

ـمەنمۇ بىلمىدىم.

ئۇنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ تۇيۇقسىز لا ئازابلىنىپ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي دېدىم:

ـھېچقىسى يوق، سېنىڭ ئېتىڭنىڭ پۇتلىرىنىڭ ماغدۇرى بارغۇ؟

ـشۇنداق،ـ ئۇ خۇشال بولۇپ كەتتى،ـ ئېتىمنىڭ ئېگىرىمۇ بەك

ياخشى، تېخى يېقىندىلا زاۋۇتقا بۇيرۇتۇپ ياساتقان.

ئۇنىڭ «زاۋۇت» دېگىنى دەريانىڭ يۇقىرىقى ئېقىنىدىكى سۇ ئامبىرى-نىڭ يېنىدىكى كەنت ئىدى. كەنتتىكى ئەرلەر يەر تېرىغاندىن باشقا، ئېـ-گەر، قامچا،تاقا-مىخ، ئۇزەڭگە قاتارلىق ئاتقا كېرەكلىك ئەسۋاپ--ـ ئۇسكۇنىلەرنى ياسايتتى. ھەتتا، ئۇلار خۇرۇم ئۆتۈكمۇ تىكەتتى.

-بىراق، بەيگىدە ئاتنى ئېگەرلەشكە بولمايدۇ، ئۇ ۋاقىتتا ئېگەرنـى ئېلىۋېتىدىغان گەپ...

ياز كېتىپ، قىش كەلدى. جاڭاگۇل ياتلىق بولدى. مېنىڭ ئۇنىڭ ياتلىق بولغاندىن كېيىن ھېلىقى يېرىم داس تاشنى ئېلىپ كەتكەن كەتـ-مىگەنلىكىنى بەكمۇ بىلگۈم بار ئىدى. ماڭا سوۋغا قىلىۋەتكەن بولسا بەك ياخشى بولاتتى...

مەن ھېلىمۇ دەريا قىرغىقىدا ئايلانغاچ چىرايلىق تاشلارنى تېرىـ-مەن. بىلىپ بىلمەي پۈرچاقچىلىك چوڭلۇقتىكى تاشلارنى ئىز دەيمەن.

سوغۇق چۈشۈپ، دەريا ياقىسىدىكى شامالمۇ كۈچىيىپ كەتتى. ھېلىقى ئات يۇيىدىغان بالىنى كۆرمەيدىغان بولدۇم. مانا ئەمدى، ئۇ بـا-لىنى تونۇمايدىغىنىمنى، قايسى ئائىلىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلمەيـدـ-غىنىمنى، ھەتتا، ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سوراپ باقمىغىنىمنى ئەسكە ئالماقتىمەن.

ئۇ دېگەن كۆرەكنىڭ باشلانغان باشلانمىغىنىنمۇ بىلمەيمەن.

مەن دەريا قىرىدىكى تاشلىقتا بىلمىنى ئەگگىنىمچە تاش ئىز دەيـ-مەن. دەريا سۈيىنىڭ شاۋقۇنى باشقىچە بىر خىل جىمجىتلىقتەك بىلىنـ-دۇ، چۈنكى، تەگسىز خىياللارغا چۆككەندە ھېچكىم دەخلى قىلمايـدۇ، دىققەتنى تاشلىققىلا مەركەزلەشتۈرگىلى بولىدۇ. مەن بېشىمنى كۆتـۈ-رۈپلا، جاڭاگۇلنىڭ ئات مىنىپ بۇ ياقتا كېلىۋاتقىنىنى كۆردۈم. ئۇ مېنى كۆرمىدى، كەينى تەرىپىمدىكى ئېگىز قىرغاقتىن ئۆتـۈپ كەتتى. مەـن ئۇنىڭ چوكانلارغا خاس ھالدا ئۇچسىغا ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىپ، چېـ-چىنى تۈگۈپ ياغلىق چىگىۋالغىنىنى، بوينىغا قوي يۈڭى شارپىسى ئـار-

تۇالغىنىنى، پۇتىغا بولسا ئۆتۈك كىيىۋالغىنىنى ئېنىق كۆردۈم. تېخى يېڭىلا توي قىلغان بولغاچقا شارپىسىغا بۇركۈت پېيى قىستۇرۇۋالغانىدى.

مەن تۇرغان جايدىن قارىغاندا، كائىناتنىڭ چەكسىز لىكى ھاياتىي كۈچكە تولغان چەكسىز لىك بولۇپ تۇيۇلاتتى.

كاۋۇتۇنىڭ ئەبەدىيلىكى

كاۋۇتۇغا تۇنجى قېتىم بارغان ۋاقتىمدا پۇتۇن ئالەم ماڭا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقاندەك، قاتتىق بوران چىقىپ، گۈلدۈرماملىق يامغۇر يېغىپ كەتكەنىدى. يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى ئون نەچچە مېتىر ئېگىز لىكتىكى ئاق تېرەك بەلبېغى قاتتىق سىلكىنىپ، خۇددى يول بويى ماڭا: «ياق...ياق...ياق» دەۋاتقاندەكلا قىلاتتى.

مەن تونۇمايدىغان ئون نەچچە قازاق يۈرتداش بىلەن كونىلىقىدىن ھازىرلا چۈۋۈلۈپ كېتىدىغاندەك بولۇپ كەتكەن بىر ئون كىشىلىك ئەبجەق جېپىتا قىستالغىنىمىز چە ئولتۇرۇپ ماڭغانىدۇق. جېپ پاتقاق بولۇپ كەتكەن يولدا خۇددى مەست ئادەمدەك ئىككى ياققا ئىرغاڭشىغىنىچە ئالغا ئىلگىرىلەيتتى. قاتتىق يامغۇر مۆلدۈر بىلەن قوشۇلۇپ ماشىنا ئەينەكلىرىگە زەرپ بىلەن ئۇرۇلاتتى. ماشىنا خۇددى چۆلنىڭ ئوتتۇرىدىسىدا نام – نىشانسىز لا ئۆمىلەپ كېتىۋاتقانەدەك دەم – دەم توختاپ ماڭاتتى. مەن كاۋۇتۇنىڭ بۇنچە يىراق چۆل – جەزىرىدە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم. ماشىنا يول بويى بىر دەم – بىر دەم بۇزۇلۇپلا تۇردى. ھەر بىر بۇزۇلغاندا بىز ماشىنىدىن چۈشۈپ، شوپۇرنىڭ دامگىرات بىلەن ماشىنىنى كۆتۈرۈپ، بۇزۇلغان يەرنى ياساپ بولۇشىنى كۈتۈشكە مەجبۇر ئىدۇق. مېنىڭ پەقەتلا بارغۇم يوق ئىدى، خۇددى ھەممە نەرسە ئالدىمنى توسۇۋاتقاندەك ئىدى. ماشىنا يەنە بۇزۇلدى. يولنىڭ يېقىسىدا تۇرغىنىمدا بۇ چەكسىز چۆل – جەزىرە داۋالغۇۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئۇستىبېشىم چۆپ – چۆپ ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. مەن بېقىن

ئەتراپتىكى دۆڭلۇككە چىقىپ يىراق – يىراقلارغا نەزەر سالاتتىم.

بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر كاۋۇتۇدا دۇكان ئاچقان بولۇپ، كۈندە نۇرغۇن ئادەم بىلەن بېرىش – كېلىش قىلىپ تۇرساقمۇ، ئەستە قالمىغىنى ناھايىتمۇ ئاز بولاتتى. ئەمما، ئاپام ئۇنداق ئەمەس ئىدى، ئۇ ھەممىنى ئېسىدە تۇتۇۋالاتتى. يېرىم يىلغا بارمايلا ئۇ يېقىن ئەتراپتىكى ھەممە ئادەم بىلەن يېقىن تونۇشلاردىن بولۇپ كەتكەنىدى. ئەگەر پاراڭ ئارىلىقىدا بىرەرىنىڭ ئىسمى چىقىپ قالسا، ئۇ دەرھال سۇرەتلەپ كېتەتتى:

– ... ھە ھېلىقى دوپپىسى ناھايىتى كۆپ ئادەم، ئۇ دوپپىسىنى يەڭگۈشلەپلا تۇرىدۇ...

– ۋازىبېك؟

– ھە ئايالى تاماكا چېكىدىغان ھېلىقى ئادەم...

– تۇماقان؟

– بىر قېتىم تويدا سەن بىلەن ئۇسسۇل ئوينىغان...

– ھە، ئۇ چوقۇم بادەنبېك.

...

مېنىڭچە ئۇلارنىڭ ئىسمىنى ئەستە تۇتۇش تولىمۇ مۇشكۇل ئىدى، يەنە تېخى ئۇلارنىڭ چىرايى ئوخشاشتەكلا بىلىنەتتى. كاۋۇتۇدىكى كۈنلەر خۇددى مەڭگۈ بېڭىلىق سادىر بولمايدىغاندەك ئەنە شۇنداق ئادەتتىكىدەكلا ئۆتەتتى، ھېچنېمە ئېسىمدە قالمايتتى، يۈرىكىم بۇ يەردە ئەمەستەك.

مەن كۈن بويى پۈكەينىكىڭ كەينىدىكى قاراڭغۇلۇقتا ئولتۇرۇپ، بىراۋنىڭ ئىشىكە تارتىلغان ئېغىر پەردىنى قايرىپ كىرىپ، نەرسە – كېرەك سېتىۋېلىشنى كۈتەتتىم.

كىرگۈچىلەر گەپ قىلمايدۇ، مەنمۇ گەپ قىلمايمەن. ئەمما، بىرى پۈكەينىكىڭ ئالدىدا نەچچە سائەتلەپ گەپ قىلماي تۇرالايدۇ، ئەمما، مەن بۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلمەي:« ئىشىڭ بارمۇ؟» دەپ سورايمەن. ئۇ گەپ قىلمايدۇ. مەن ئۇنىڭغا گازىر ئۇزاتسام گەپ قىلماي چاقىدۇ، تۈگىسە يە-

نه هاڭۋاقتىنچه گەپمۇ قىلماي تۇرىۋېرىدۇ. ئۇنىڭ ئەپتىگە چىداپ بولالماي يەنە ئالما بېرىمەن. ئۇ بىر نەچچە چىشلەپلا تۇگىتىدۇ-دە، يەنە .ئېغىر سۇكۇتكە چۆكىدۇ. ئۇنىڭ ۋاقتى كۆپ ئىدى. ئاخىرىدا مەن قولۇمغا قۇلۇپنى ئېلىپ، ئىشارەت بىلەن ئىشكنى تاقايدىغانلىقىمنى بىلدۈرگەندىن كېيىنلا ئۇ چىقىپ كېتىدۇ. مەن ئىشكنى تاقىغاندىن كېيىن دەريا بويىغا بېرىپ ئۇزاق ئايلىنىپ كېلىپ، ئۇنىڭ تېخىچە دۇكانىنىڭ ئىشىك تۈۋىدە تۇرغانلىقىنى كۆرىمەن. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭ يېنىكەينىگە ئالدىدا مال جاھازىسىغا تىكىلگىنىچە ئۇزاقتىن – ئۇزاق گەپ – سۆزسىز تۇرۇشى ئۈچۈن ئىشكنى ئېچىشقا مەجبۇر بولىمەن. مەن ئۇنىڭ ئادەمنىڭ قانداقسىگە بۇنچە كۆپ ۋاقتى بارلىقىنى بىلىپ يېتەلمەيمەن. ئۇ ئادەم ھەۋەس قىلغۇدەكلا بىكارچى ئىدى.

كاۋۇتۇنىڭ ئۇششاق باللىرى ئوقۇش بىلەن ناھايىتى ئالدىراش. ئۇلار مەكتەپكە بارمىغان ۋاقىتلىرىدا ئۆيلىرىدىن تۇخۇم ئوغرىلاش بىلەن ئالدىراش بولىدۇ. كېيىن ئۇلار ئوغرىلىغان تۇخۇملىرىنى بىر نىڭ دۇكانىغا ئېلىپ كېلىپ سېتىش بىلەن ئالدىراش بولۇشىدۇ.

ئۇلار دۇكانغا يۈزلىرى قىزارغان، كۆزلىرى خۇشاللىقتىن چاقنىغان ھالدا ھاسىراپ – ھۆمۈدەشكىنىچە يۈگۈرۈشۈپ كېلىدۇ.

مەن بىر تۇخۇمنى ئۇچ مودىن سېتىۋالاتتىم. ھەر قېتىم تۇخۇمنى ئېلىپ پۇل بېرىۋاتقان ۋاقتىمدا ئۇلارنى سېغىز ياكى پىرەنىك سېتىۋېلىشقا كۈچەپ دەۋەت قىلاتتىم. ئەمما، ئۇلار بەك ئەقىللىق بولۇپ، مېنىڭ گەپلىرىمگە قۇلاق سالمايتتى. ئۇلارنىڭ پۇلنى نېمگە ئىشلىتىدىغانلىقىنى بىلىپ بولالمايتتىم. يەنە كېلىپ، كاۋۇتۇدا سېغىز ۋە پىرەنىكتىن باشقا كىچىك باللار ياقتۇرىدىغان نېمىنىڭ بارلىقىنىمۇ ئويلاپ يېتەلمەيتتىم.

ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۈنا ئالاھىدىرەك ئىدى. ئۇ يېرىم يىل كۈندە بىردىن تۇخۇم ئېلىپ كېلىپ ماڭا ساتاتتى. ئەگەر بىرەر كۈن كېلەلمىسە چوقۇم ئىككىنچى كۈنى ئىككى تۇخۇمنى بىراقلا ئېلىپ كېلەتتى.

دەسلىپىدە مەن ئۇنى ئوغۇل بالىمكىن دېگەنىدىم، كېيىن ئۇنىڭ چېچى ئۇزۇن ئۆسكەندىلا ئۇنىڭ قىز بالا ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ ئىلگىرى تاقىرباش ئىدى، ئۇنىڭ قولىدا تۇخۇمنى سقىمدىغىنىچە تۇرغان قىياپىتىنى مەسخىرە قىلاتتىم.

يەنە بىر بالا بولۇپ، ئۇ دائىم تۇخۇم ساتقىلى كەلگەن بالىلار بىلەن بىللە كېلەتتى، ئەمما، ئۆزى بىرەر قېتىممۇ تۇخۇم ئېلىپ كەلمىگەنىدى. مەن باشقىلارغا پۇل بېرىۋاتقان ۋاقتىمدا ئۇ يانداكى كۆزىنى ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

ئاخىرى بىر كۈنى ئۇمۇ بىر تۇخۇم ئېلىپ كەلدى. ئۇ چاغدا ئۇ ئۆزى يالغۇز كەلگەن بولۇپ، جىددىيلەشكەن ھالدا تۇخۇمنى ماڭا بېرىپ، مېنىڭ پۇل بېرىشىمنى كۈتۈپ تۇراتتى. مەن تۇخۇمنى سىلكىپ باقتىم، ئاندىن، قۇياشقا تۇتۇپ كۆرۈپ بېقىپ تۇخۇمدا مەسىلە بارلىكىنى ھېس قىلدىم. ئەمما، يەنىلا ئۇنىڭغا پۇل بەردىم. ئۇ پۇلنى ئېلىپ چېقىپ كەتكەندىن كېيىن، تۇخۇمنى چاقتىم. دەرۋەقە، ئۇ پىشىق تۇخۇم ئىدى.

ئۇنىڭ چوقۇم ئاپىسى ئۇنىڭغا پىشۇرۇپ بەرگەن تۇخۇم ئىكەنلىكى ئېنىق. ئەمما، ئۇ يېيىشكە كۆزى قىيماي، ئەكېلىپ پۇلغا تېگىشكەنىدى.

مېنىڭ بەك ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، ئامالسىز ئۇنى يەۋەتتىم.

مەن كاۋۇتۇدا ئۆگەنگەن بىرىنچى قازاقچە سۆز «تۇخۇم»، يەنى «جۇمۇرتقا» ئىدى.

دۇكىنىمىزغا ئەنە شۇ ئۇششاق بالىلار ۋە ھېلىقى بىكارچىدىن باشقا خېرىدار بەك ئاز كېلەتتى.

كاۋۇتۇدا تىجارەت قىلىش خۇددى ماريستا تىجارەت قىلغانغا ئوخشاش ئىش ئىدى.

مېنىڭ كۈن بويى پۇكەينىڭ ئارقىسىدا ئۇخلىغىنىم ئۇخلىغانلىقىدى، ئويغانسام ئورۇندۇقنى ئىشىك ئالدىغا ئېلىپ چېقىپ ئاپتاپقا قاقلىنىمەن. قۇياش غەربكە قىيسايغاندا ئۆينىڭ سايىسى ئارقا تەرەپتىن يېيىلىپ

لىپ كېلەتتى. قۇياش نۇرىنىڭ سۇرۇلىشىگە ئەگىشىپ مەنمۇ ئورۇندۇقنى سۇرەتتىم.

چۈشتىن كېيىن بولغاندا ئاخىرى بىر خېرىدار كەلدى، مەن ئالدىرىغىنىمچە ئۇنىڭ نېمە سېتىۋالىدىغانلىقىنى سورىدىم. ئەمما... ئۇنىڭغا «گويرۇ لەغمەن» كېرەككەن.

مەن ئۇنىڭغا بۇنىڭ ئاشخانا ئەمەس، دۇكان ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، تۇرغۇنلارنىڭ ئاشخانىسىنى كۆرسىتىپ قويدۇم.

بىراق، تۇرغۇنلارنىڭ ئاشخانىسى سودا ياخشى بولمىغانلىقتىن تاقىلىپ قالغىلى بىر ئايدىن ئاشقانىدى. شۇڭا، ئۇ ئادەم بىر دەمدىلا قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ گويرۇ لەغمەن يەيدىغانلىقىنى ئېيتتى.

مەن ئامالسىز ساللارنىڭ ئاشخانىسىنى كۆرسىتىپ قويدۇم. ساللار ئاشخانا ئاچمايتتى، ئەمما، ئۇلارنىڭ هويلىسىدا يوغان بىر ئىتى بار ئىدى. شۇڭا، هېلىقى ئادەم قايتا كەلمىدى.

كەنتتىكى كوچا پاك - پاكىز بولۇپ، ئىككى قاسىقتا سۆگەت ۋە تېرەكلەر قاتارلىشىپ تۇراتتى. يولنى بويلىغان ئېرىقتا سۇپسۇزۇك سۇ شىلدىرلاپ ئاقاتتى.

ئەمما، كوچا ئادەمسىز ئىدى.

پەقەت بىر ئاققۇ كوچىنىڭ بۇ تەرىپىدىن ئۇ تەرىپىگە ئاستا مېڭىپ باراتتى-دە، يەنە كەينىگە قايتىپ كوچىنىڭ بۇ يېقىغا كېلەتتى.

يۇقىرىقىلار پەقەت يازدىكى ئىشلار، ئەتىياز ۋە كۈزدىكى ئەھۋال باشقىچە ئىدى.

چارۋىچىلار ئوت - چۆپ، سۇ قوغلىشىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى، تاغقا چىققاندا ۋە تاغدىن چۈشكەندە چوقۇم كاۋۇتۇدىن ئۆتەتتى. ئۇ مەزگىللەردە كۈندە دېگۈدەك توپ - توپ كالا، قوي پادىسى ئاسمان - پەلەك چاڭ كۆتۈرگىنىچە مەھەللىدىن ئۆتەتتى. پادا ئۆتكەن ئاسفالىت يول پاتقاق بولۇپ كېتەتتى.

ئۇنداق چاغلاردا دۇكان سەھەردىلا ئادەم بىلەن تولىدۇ، نەچچە

يىل توپلىغان مەسئۇلات بولسىمۇ سېتىپ بولغىلى بولاتتى، دۇكاندا نېمە بولسا ئۇنى چوقۇم ئالدىغان ئادەم چىقاتتى. خېرىدار دۇكاندا يوق نەرسىنى سورىغان تەقدىردىمۇ، يوق نەرسىنىڭ ئورنىغا باشقا نەرسىنى ساتقىلى بولاتتى.

مەسىلەن: ناۋادا بىرەرى پەمىدۇر كونسېرۋاسى سوراپ قالسا، ئۇنىڭغا لازا كونسېرۋاسىنى تەۋسىيە قىلىشقا؛ كىيىم تىكىش ماشىنىسى مېيى سوراپ قالسا، ماشىنا يىگىنسىنى تەۋسىيە قىلىشقا بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يىگىنە ئېلىپلا كېتىپ قالاتتى.

ئەمما، ئۆكتەم خېرىدارلارمۇ يوق ئەمەس. مەن ئاشۇنداق بىر سېمىز ئايالغا ئۇچرىغان. ئۇ بىر كىچىك بالىلار ئىشتىنىنى سەككىز يۈەنگە سېتىۋالمەن، دەپ تۇرۇپلىۋالدى، مەن ئۇنىمىدىم، چۈنكى ئۇ ئىشتاننى ئەڭ ئەرزان دېگەندىمۇ 10 يۈەنگە ساتسام بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پۇكەيگە يۆلەنگىنىچە جاھىللىق بىلەن باھا تالىشىشقا باشلىدى. ئۇ تالاشقانچە مەن تېخىمۇ جاھىللىق قىلىپ ئۇنىڭغا يول قويمايتتىم. بىز شۇ تەرىقىدە چۈشلۈك تاماق ۋاقتىغىچە باھا تالاشتۇق. قورساقلىرىمىز ئېچىپ كوركىراپ كەتكەندە ئامالسىز ئىككىمىز لا ئۆيلىرىمىزگە تاماققا ماڭدۇق. تاماق يەپ بولۇپ دۇكانغا كەلسەم، ئۇ يەنە پۇكەيگە يۆلەنگىنىچە چۈشتىن بۇرۇنقى باھا تالىشىشنى داۋاملاشتۇردى.

باھا توققۇز يۈەنگە كەلگەندە كەچ كىرىپ دۇكانىنى تاقايدىغان چاغ بولدى، شۇنىڭ بىلەن بىز يەنە ئۆز ئۆيلىرىمىزگە قايتىشتۇق. ئىككىنچى كۈنى... ئۈچىنچى كۈنى...

ئاخىرى ئۇ ئىشتاننى يەتتە يۈەنگە ئېلىپ كەتتى.

يايلىتىش مەزگىلىدە ئەڭ كۆپ سېتىلىدىغىنى ئىشتان. مەن ئۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىشتاننى بۇنداق ئاسان ئۆزىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىم. بەلكىم، ئاتىنى كۆپ مىنگەچكە شۇنداق بولار.

يايلىتىش مەزگىلى ئۆتۈپ بولغىچە 200 قۇردىن ئارتۇق ئىشتان سېتىلىپ بولدۇ.

كوللېكتىپ ئىشتان سېتىۋالىدىغان مەنزىرە ناھايىتى قىزىق بولىدۇ. ھەممىسى كىيىملىرىنى تەڭلا سېلىپ، ئالماقچى بولغان ئىشتانىنى سىناپ باقىدۇ. ئەگەر بۇنداق چاغدا دۇكانغا كىرىپ قالغاندا يەرنىڭ ئايىغ بىلەن تولغانلىقىنى، ھەممە ئادەمنىڭ تەڭلا پۇكەيگە چىقىۋالغانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئۇلار كىيىملەرنىڭ يەرگە سۆرىلىپ پاسكىنا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىشىدۇ.

ياخشى يېرى، دۇكىنىمىز دىكى پۇكەي ناھايىتى پۇختا بولۇپ، ئۇستىگە قېلىن ياغاچ تاختاي قويۇلغان، شەھەرلەردىكى دۇكانلارنىڭكىدەك ئەينەك ئەمەس ئىدى. چۈنكى، بىزنىڭ بۇ يەردە پۇكەيگە كىيىم سىنايدىغانلارلا ئەمەس، پىۋا ئىچىدىغانلار، مال جاھازىسىنىڭ ئەڭ ئۇستىدىكى مالالارنى كۆرىدىغانلار، ئايىغ سىنايدىغانلار، ھەتتا، ئۇرۇشىدىغانلارمۇ چىقىۋالاتتى.

ئىشتان سېتىۋالىدىغانلارغا كەلسەك، ئۇلار يېڭى ئىشتانىنى كىيىشىدۇ-دە، كونا ئىشتانىنى پۇرلاپ يانچۇقىغا تىقىپ، ئىشتىننىڭ قىرىنى قاتۇرغىنچە چىقىپ كېتىشىدۇ.

يەنە بىر ئادەم بار، ئۇ تولىمۇ ئەزمە ئىدى. ئۇ دۇكاندىكى بارلىق كىيىملەرنى ئىككى قېتىمدىن كىيىپ چىقاتتى، ھەر بىر ئىشتانىنى كىيگەندە ئۆرۈلۈپ – چۆرۈلۈپ يۇرۇپ قايتا – قايتا دەڭسەيتىتى، ھەتتا، قولىنى يانچۇققا قايتا – قايتا سېلىپ كۆرۈپ باقاتتى. ئاندىن ئۇ پۇكەيدىكى دۆۋىلىنىپ كەتكەن كىيىملەرنىڭ ئارىسىدا پۈتلىرىنى سۈنغىنىچە ئولتۇرۇپ، ئالدىرىماي – تېنىمەي باھا تالىشىشقا باشلايتتى. باھادا كېلىشىپ بولغاندىن كېيىن، ئىشتان دۆۋىسىگە قايتا شۇڭغۇپ، يەنە تاللاشقا چۈشەتتى. ئاخىرىدا يەنە باھانى چۈشۈرۈشكە ئۇرۇناتتى.

بۇنىڭغا چىداپ بولالمىغان ئانام ئۇنىڭ سېلىپ قويغان ئايىغىنى تېپىپلا پۇكەينىڭ ئارقىسىغا ئۆتكۈزۈۋېتەتتى.

سودا پۈتۈپ، پۇل قولغا چىقىپ بولغاندىن كېيىنكى ئىشلار بىز بەك

لەن مۇناسىۋەتسىز ئىدى.

ئۇ ئادەم يېڭى ئىشتاننى كىيىپ بولغاندىن كېيىن ئايىغىنى تاپالماي بەك قاقشاپ كېتەتتى.

يازىچە تاغدا پادا باققان چارۋىچىلار كۆزدە قايتىپ كېلىشىپ كاۋۇ-تۇنى ئاۋاتلاشتۇرۇۋېتىدۇ. كالا، قوي پادىلىرىمۇ تاغدىن چۈشۈرۈلۈپ، مەخسۇس قوتانلاردا بېقىش داۋاملىشىدۇ. بۇ چاغدا ئوت - چۆپ ئورۇپ بولۇنغان، بۇغداي يىغىپ بولۇنغان، مال - چارۋىلار ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇنغان بولۇپ، تۈزۈك ئىشمۇ قالمايدۇ. شۇڭا، كۆپچىلىك كوچىدا ئۇچتىن - تۆتتىن بولۇۋېلىپ، تا كەچ كىرگۈچە پاراك سوقىدۇ. ئۇلار شۇ تەرىقىدە دېيىلىپ بولغان گەپلەرنىمۇ قايتا - قايتا دېيىشىدۇ، تالىشىدۇ. پەقەت دېگۈدەك گەپ قالمغاندا، بىر - بىرىگە قاراشقىنىچە جايىدا تۇرۇشىدۇ، ئاللىبۇرۇن كەچ كىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۆيلىرىگە قايتىقۇسى كەلمەيدۇ. ئۆيگە قايتايدىغانلارنىك كۆپىنچىسى ياشلار بولاتتى. ياشلار بىر بىرىنى كۆرگەندە مۇھەببەتلىك سۆزلىرى تۈگىمەيدۇ، ئەلۋەتتە. كېيىن ئۇلارنى داغدۇغلىق توي مۇراسىمى كۈتۈپ تۇرغان بولىدۇ. كۈز پەسلىدە توي كۆپ بولىدۇ، ھەر بىر توي ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئۆتكۈزۈلىدۇ. كۈز ئايلىرىنىك ھەر بىر كېچىسىدە مەلۇم بىر ئۆيدە كېچە چىراغ ئۆچمەي، ئېلېكترونلۇق رويال ۋە ئاكوردىيونىنىك شوخ ساداسى كېچە ئاسمىنىنى لەرزىگە كەلتۈرىدۇ.

مەن يېرىم كېچىدە چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپ، ياكراۋاتقان مۇزىكا ساداسىغا ئۇزاققىچە قۇلاق سالدىم. ئاندىن كىيىملىرىمنى كىيىپ، كەنتىكى يورۇق تۇرغان تەرەپكە يول ئالدىم. مەن ئاشۇ ئائىلىنىك كېسەكتە قويۇرۇلغان پاكار قورۇ تېمىدىن ھويلا ئىچىگە بويۇنىدىم-دە، دەل - دەرەخلەرگە ئېسىلغان چىراغلاردىن، ئېسىل نازۇ نېمەتلەر تىزىلغان ئۇستەللەردە يەپ - ئىچىشۋاتقان كىشىلەرنىك خۇشال كۈلكە سادالىرىدىن يەنە بىر ھەشەمەتلىك توينىك ئۆتكۈزۈلۈۋاتقانلىقىنى بىلدىم. يېڭى

بىر مۇزىكىنىڭ باشلىنىشى بىلەن بېشىغا ئۇزۇن چۈمبەل ئارتىلغان، ئاپ-پاق ئۇزۇن كۆينىكىنىڭ ئۇستىگە قىزىل رەڭلىك ئۇزۇن كەمزۇل كىيىگەن، قولىغا زەر بىلەن ھەر خىل گۈل نۇسخىلىرى كەشتىلەنگەن يىپەك قوليا‌غلىق تۇتۇۋالغان كېلىنچەك باش بولۇپ ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئۇ بارا – بارا كۆپىيۋاتقان ئۇسسۇلچىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆزىنىڭ نازۇك ھەر-ىكەتلىرى بىلەن جىلۋىلىك قامىتىنى نامايان قىلاتتى. مەن ئۇنى ئېنىق كۆردۈم، مەن ئۇنى تونۇيمەن. ئۇ تېخى بالا ئىدى.ئۇ نەچچە كۈن ئىلگىرىلا بىزنىڭ دۇكاندىن قەلەم قوتىسى ۋە تاپشۇرۇق دەپتەر سېتىۋالغانىدى.

مەن ئۇنى چاقىردىم،ئەمما، ئۇ ئاڭلىمىدى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كەلدىم-دە، كىيىملىرىمنى سېلىپ، چۈش قويۇنغا ئۆزۈمنى ئاتتىم. بىر چاغدا يەنە يىراقلاردا ئاڭلىنىۋاتقان مۇزىكا ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتىم. دەل شۇ چاغدا بىرىنىڭ ئىسمىمنى چاقىرغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىغىنىمدا سىرتتا بىرى يۈزىنى دېرىزە ئەينىكىگە يېقىپ تۇرۇپ مېنى چاقىرىۋاتاتتى.

مەن بىردەم قارىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بايىقى كېلىنچەك ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. كاۋۇتۇنىڭ قىش پەسلى يېرىم يىلغا يېتىدۇ، قىش پەسلىدە دۇ-كانىنىڭ سودىسىمۇ پەسكويغا چۈشۈپ قالىدۇ. مېنىڭ مەشىنىڭ قېشىدا ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغان. ھاۋا سوغۇق، دۇكانغا مەستەردىن باشقا ھېچ-كىم كەلمەيتتى.

توك سائىتىنى تەكشۈرگىلى كەلگەن يىگىت:« ھاراق ئىچمىسە نېمە قىلىدۇ؟» دەيتتى.

ئۇ يىگىت ئىككى قولى بىلەن پۇكەينى تىرەپ تۇرۇپ سەكرەپلا پۇكەيگە چىقتى-دە، بەداشقانىنى قۇرۇپ ئولتۇردى:

-ئىچمەي نېمە قىلىدۇ؟ شۇ تاپىتا كاۋۇتۇدا ھاراقتىن باشقا كۆڭۈلگە ياققىدەك نەرسە قالمىدى.

ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بىر مۇئەللىمنى«ئاق چاچ» دەپ ئاتايتتۇق. بىز نىڭ ئۇنداق ئاتىشىمىز دا ھەرگىز غەيرىي مەقسەت يوق ئىدى. بىز ئۇنىڭ چېچىنىڭ ئاپپاقلىقىدىن، ئىسمىنىڭ زىيادە ئۇزۇنلىقىدىنلا شۇنداق ئاتايتتۇق. ئۇمۇ دۇكانغا دائىم دېگۈدەك كېلىپ ھاراق ئىچەتتى. ئۇ رەتلىك كىيىنىپ يۈرىدىغان، قەددى قامەتلىك، دۇرۇس ئادەم ئىدى. ئۆتۈكىگىمۇ ياماق چۈشمىگەنىدى.

ئۇنىڭ بىلەن بىللە ھاراق ئىچىدىغانلارمۇ مۇئەللىملەر ئىدى. ئەمما، ئۇلارنىڭ كىيىنىشلىرى ناھايىتى رەتسىز بولۇپ، ئۆتۈكلىرىگىمۇ ياماق چۈشۈپ كەتكەنىدى. ئۇلارنىڭ كۆپى ئىشكىتىن كىرىپ گەپ قىلمايلا پۇكەيگە سەكرەيتتى-دە، بەداشقانىنى قۇرۇپ ئولتۇرۇشاتتى. سەل ئەدەبلىكرەكلىرى پۇكەيگە ئۆتۈكلىرىنى سىلىپ چىقىپ، بەداشقانىنى قۇرۇشاتتى. كاۋۇتۇدا مەستلەر كۆپىيىپ كېتىدىغان كۈن- ئوقۇتقۇچىلار بايرەملىق دەم ئېلىشقا قويۇپ بەرگەن كۈن بولاتتى. نەچچە كۈندىن بېرى ناھىيە يىللىق سىناپ تەكشۈرۈشكە ئورۇنلاشتۇرغان بولغاچقا، ھەممە ئوقۇتقۇچىلار شۇ ئىشنىڭ ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كەتتىمۇ، ھاراق ئىچكىلى كېلىدىغانلار ۋە مەست بولۇۋېلىپ كوچىدىكى قار دۆۋىسى ئۈستىدىلا يېتىپ قالىدىغانلار بولمىدى. ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق سالاھىيىتىنى قانداق ساقلاپ يۈرىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

ئەمدى يەنە «ئاق چاچ»نىڭ گېپىگە كېلەيلى. ئۇ ئادەمنىڭ مەندە قالدۇرغان تەسىرى بەك ياخشى ئىدى، ئاددىيسى، ئۇ پۇكەيگە سەكرەمەيتتى. ئۇ پۇكەينىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ھاراقنى رومكىلارغا سىپايىلىك بىلەن قۇيۇپ ئىچەتتى. باشقىلار بولسا ھاراقنى بوتۇلكا بىلەنلا ئاغزىغا قۇيۇاتتى.

ئۇنىڭ ئاپپاق چاچلىرى پارقىراپ تۇراتتى، ئاپپاق چاچلار ئاستىدىكى چېھرى نۇرلىنىپ تۇراتتى.

بىر كۈنى ئۇ كۈندۈزدىلا دۇكانغا كەلدى (ئادەتتە، ھاراقكەشلەر

كېچىسىلا كېلەتتى.) ئۇنىڭ قولىدا نەۋرىسىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن ئايىغى تۇراتتى (بىز نىڭ ئائىلىدە ئاياغ يامايدىغان ھۈنەرمۇ بار ئىدى.).

ـنېمانچە يوغان ئاياغ بۇ، ئوغلىڭىز چوڭ بولۇپ كەتكەن ئوخشـ-مامدۇ؟ـ سورىدى تاغام ئۇنىڭدىن.

ـ بۇ ئەڭ كىچىكىنىڭ، سەككىز ياشقا كىردى.

ـئۆزىڭىز نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟

ـ يەنە ئىككى ئاي ئۆتسە، نەق 60 قا كىرىمەن.

ئۇ بىر بوتۇلكا پىۋا ئالدى ـدە، رومكىغا قۇيۇپ ئىچكەچ ئـاياغنـڭ پۈتۈشىنى ساقلىدى.

ـسەن ئاق چـاچىنىزە،ھـەر كۈنى ئـىچسـەن، يـا قىزىـل بـۇرۇن (ھاراقكەش بۇرۇن) بولۇپ قالمىدىڭ – ھە؟ـتاغام ئاياغ يامىغاچ ئۇنىڭ-غا دېدى.

ـئاز قالدىم، ئاز قالدىم.

ـئىچمىسەڭ بولمامدۇ؟

ـنېمە دەپ ئىچمىگۈدەكمەن؟ كاۋۇتۇدەك بۇ يەردە ھاراقتىن باشقا نېمە بار؟

مەن بىر چەتتە ھاڭۋاققىنىمچە تۇرۇپلا قالدىم.

ئاياغ يامىلىپ بولغاندىن كـېيىن، ئـاق چاچ پۇلنـى بىرىپـلا كېتـىپ قالدى. ئۇ كېتىۋاتقاندا كەينىدىن بىرىدىم قاراپ تۇردۇم، ئـۇنىڭ تۇرقـى ئۇنىڭ ھەقىقەتەن قېرىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. گەرچە ئۇنـىڭ قەددى تىك بولسىمۇ، مۈرىلىرى پەسكە ساڭگـىلاپ، بىلەكـلىرى بوشـاپ كەتكەنىدى. پەلتوسىنىڭ كەينىدە ئولتۇرغاندا پۈرلەشكەنلىكتىـن قېلىـپ قالغان بىر نەچچە قۇر ئىز بار ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇنىڭ ئىـشتىنـى سەل پاسكىنا بولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئاپپاق چاچلـىرى شامالدا تـوزۇپ تۇراتتى.

كاۋۇتۇنىڭ قىش پەسلى گويا ھاراقنا چىلانغاندەكلا ئىدى. ئاسمـان

گۈمبىزى بەزىدە تىنىق كۆك رەڭگە كىرسە، بەزىدە تۈتۈلۈپ كېتىدۇ، ئەمما، زېمىن ئاشۇ ئاقلىقى بىلەن ئۈپۈق سىزىقىغا تۈتىشىدۇ؛ يىراقلاردا كاللار ئاستا – ئاستا سۈرۈلىشىدۇ.

بۇ چاغدا گويا ھاراقنىڭ كۈچلۈك پۇرىقى ئۇچۇرۇپ كەلگەندەك يىراقتىن ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. ناخشىنىڭ مېلودىيىسى گۈزەل ۋە ئېنىق بولۇپ، كىشىنى مەست قىلاتتى.

ناخشا ئېيتىۋاتقانلار يول بويىدا ئاشخانا ئاچىدىغان ئۇچ تۇل ئايال ئىدى.

ھە راست، كاۋۇتۇدا بىر غەلىتە ئەھۋال بار بولۇپ، ئاشخانىلارنىڭ ھەممىسىنى تۇل ئاياللار ئاچقان بولىدۇ؛ ئاياللار تۇل قالسىلا، ئاشخانا ئېچىشتىن باشقا ئىشنى قىلمايدۇ.

ئۇ ئۇچ ئايالنىڭ ناخشىسى چۈشتىن كېيىندىن تا تۈن نىسپىگىچە داۋاملىشىدۇ. قىزىقچىلىق كۆرۈپ كەلگەنلەر ئۇلارنىڭ مەست بولۇپ يۈزلىرى قارىداپ، كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنلىكىنى، ئەمما، ئۇ ئۇچىنىڭ ناخشىسىنىڭ قىلچە ئۈدارىدىن قاچماي، خۇددى بىر ئادەم ئېيتىۋاتقاندەك چىقۇاتقانلىقىنى سۆزلىشىدۇ.

ئاپام ناھايىتى يېتىشلىك، ئۇلارنىڭ يېنىغا ئېرىنمەي بېرىپ، ھاراقنى ئاز ئىچىشكە دەۋەت قىلسا، ئۇلار تەڭلا يۇپۇرۇلۇپ كېلىپ ئاپام بىلەن زاكونلىشىپلا كېتىدۇ. ئۇلار ھاراق ئىچكىنىنى تەن ئالماي، ئاغزىلىرىدىن گۈپۈلدىتىپ ھاراق پۇرىتىپ تۇرۇپ، ئاپامنى بىزنىڭ ئابرۇيىمىزنى چۈشۈردۇڭ، دەپ ئەيىبلىشىپلا كېتىدۇ.

ئەتىسى مەستلىكى يېشىلگەندە ئۇلار ئاستىلا ئۆز ئىشلىرىغا كىرىشىدۇ.

بۇ چاغدا ئاپام يەنە يېتىشلىك قىلىپ، ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەمدى ھاراق ئىچمەسلىك توغرىسىدا نەسىھەت قىلىدۇ.

ئەمما، ئۇلار ئاچچىقلانغىنىچە تەڭلا يۇپۇرۇلۇپ كېلىپ، ھاراقنىڭ

كەيپىنى ئاپامدىن چىقىرىشىدۇ.

دۆكتىمىز نىڭ سول تەرىپىدىكى ئاشخانىدىكى تۇل ئايال تۇرسۇنـ خانىنى بىز «تۇغۇن» دەپلا ئاتايمىز. ئۇنى بەك چىرايلىق دەپ كەتكىلى بولمىسمۇ، قاش – كۆزى جايىدا، زىلۋا بەدىنى ئىسكەتىدىن كەتمىگەن، قانداقلا كىيىم كىيسە يارىشۇبرىدىغان ئايال.

تىماچ ئورمانچىلىق مەيدانىنىڭ مۇھاپىز ەتچىسى ھەر قېتىم تاغدىن چۈشكەندە ئۇنىڭ ئۆيىدە قونىدۇ. ئۇ مۇھاپىز ەتچى قامەتلىك، كېلىشكەن ئادەم بولۇپ، تۇغۇن بىلەن بىللە تۇرغىنىدا ھەرگىم ئۇلارنى تازا قاملاشقان بىر جۈپلەرگەن دېيىشىدۇ.

قويۇق ئۆسكەن سۇس قوڭۇر رەڭلىك چېچىغا قاراپ، بىز ئۇ مۇـ ھاپىز ەتچىنى «سېرىق تۇك» دەپ ئاتايمىز. ئۇ دائىم بىز نىڭ دۇكانغا كېـ لىپ ھاراق ئىچەتتى. بىز ئۇنى «سېرىق تۇك» دەپ ئاتاۋەرگەچكە، كـا ـۋۇتۇلۇقلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى شۇنداق ئاتاپ ئادەتلىنىپ كەتكەن، شۇڭىمۇ، ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندى. تۇـ گۇن ئۇنى ئىز دەپ دۇكىنىمىز غا كەلسىمۇ: « سېرىق تۇك بارمۇ؟» دەيدۇ.

تۇغۇننىڭ ئاشخانا ئىشلىرىنى ئۆزى يالغۇز يۈرۈشتۈرۈپ كەتمىكى ناھايىتى تەس ھەم جاپالىق ئىدى. بۇ يەرنىڭ ئادىتى بويىچە بولغانـدا، تۇل ئايال قايتا نىكاھلانسا ئىلگىرىكى ئېرىدىن بولغان بالا ئىلگىرىكى ئېرىنىڭ جەمەتىنىڭ ھامىيلىقىدا بولىدۇ. شۇڭا، ئۇ ھەرقانچە جاپا تارتـ سىمۇ قايتا ياتلىق بولۇشنى خالىمايدۇ. ياخشى يېرى، ئۇنىڭ ئۈچ بالىسى غەرەز ئۇقۇپ قالغان بولۇپ، ئۆي ئىشلىرىغا ياخشى يارەمچى ئىدى. بولۇپمۇ، باللارنىڭ ئوتتۇرانچىسى ناھايىتى ئىشچان بولۇپ، سەھەردىلا ئاشخانىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپ، ئاشخانىنى سۈپۈرۈپ سۇ چېچىپ، ئۇسـ تەل – ئورۇندۇق، قاچا – قۇچىلارنى سۇرتۇپ تازىلاپ، ئوچاققا ئوت ياقىدۇ. ئاندىن كەنتنىڭ باش تەرىپىدىكى دەريادىن سۇ توشۇپ كېلىپ ئىدىشلەرنى توشقۇزىدۇ. سەككىز ياشقا كىرگەن بۇ قىز چاق شۇنداىلا

مەكتەپكە ماڭالايدۇ. بۇ قىز چاق ئۇچ بالىنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ چىرايلىقى بولۇپ، چاقناپ تۇرغان يوغان كۆزلىرى كىشىنىڭ زوقىنى قوزغايدۇ.

ئەمما، ئۇ ناھايىتى جىمغۇر، ئېغىر – بېسىق، تەمكىن بولۇپ، خۇددى چوڭ ئادەمنى كىچكىلىتىپ قويغاندەكلا ئىدى.

گەرچە،بەزىدە بالىلارنىڭ ئۆسۈپ – يېتىلىشى ئادەمنى ئارام-سىزلاندۇرۇپ تۇرسىمۇ، ئەمما، كاۋۇتۇدا مەڭگۈ مۇرەككەپ ئىش بولىمايدۇ، ھېچكىم ئۇنچە كۆپ باش قاتۇرۇپمۇ كەتمەيدۇ.

پەقەت بەزى كۈنلىرى «سېرىق تۈك» دۇكىنىمىزغا كېلىپ:« دائىم مېنى سېرىق تۈك دەپ ئاتايسىلەر، زادى ئۇ نېمە دېگەن گەپ؟» دەپ سوراپ قويىدۇ.

كاۋۇتۇنىڭ قىش پەسلى ناھايىتى ئۇزۇن بولۇپ، بۇ پەسىلنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىگە ئادەمنىڭ ئىشەنگىسى كەلمەيدۇ.

قۇربان ھېيت كەلدى.

بۇ چاغدا دۇكاننىڭ سودىسى يەنە بىر قېتىملىق جانلىنىش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ. چارۋىچىلار تاغقا چىققان، تاغدىن چۈشكەن مەزگىل ۋە قۇربان ھېيت بۇ يەردىكى دۇكانلار تازا پۇل تاپىدىغان ۋاقىت ھېسابلىنىدۇ. چارۋىچىلار يازدا يازلىققا(يەنى ئالتاي تاغلىرىنىڭ ئىچكىرىسى)، قىشتا قىشلاققا(جۇڭغار ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىدىكى قىشلاق) كەتكەن چاغلار ئۇنداق ئەمەس.

ئۇ بىر نەچچە كۈندە بىز كېچە – كېچىلەپ كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى ئىشقا سالىمىز . ھېيتقا 15 كۈن قالغاندىن تارتىپ تاكى ھېيت كۈنىگىچە كىيىم تىككۈزىدىغانلار دۇكىنىمىزدا ئۆچىرەت بولۇپ كېتىدۇ. ناھايىتى كەچلەردىمۇ ئىشكنى چېكىپ ئىشتان سېتىۋالىدىغانلار بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇ بىر نەچچە كۈندە قەنت – گېزەك، پېچىنە – پىرەنىك، تۇخۇم قاتارلىقلارنىڭ سودىسى ھەممىلا دۇكاندا ئوخشاشلا قىزىپ كېتىدۇ.

ھارپا كۈنى ھېيتلىق نەرسە – كېرەك سېتىۋېلىش يۇقىرى دولقۇنىغا

قۇنغا كۆتۈرۈلدۇ، ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن دېرىزە تەكچىسىدىكى گۈل-لەرگىمۇ ئورۇن قالمايدۇ. پۈكەينىڭ ئۈستىدە سوزۇلۇۋاتقان قوللار مال جاھازىسىدىكى ئۇنى – بۇنى كۆرسىتىپ كۆزلەرنى ئالاچەكمەن قىلىۋېتىدۇ. نەرسە – كېرەك سېتىشلا ئەمەس، خېرىدارلار كۆرسەتكەن ماللار-نى ئېلىپ بېرىشنىڭ ئۆزىلا ئادەمنى بەكلا ھارغۇزۇۋېتىدۇ. پۇل ئېلىۋاتقان، پۇل قايتۇرۇۋاتقان، پۇل پارچىلاۋاتقان...يېتىشىپ بولالماي،كۆپ قوللۇق بۇتساتۇا بولۇپ قالمغىنىدىن ئەپسۇسلىنىپ كېتىدۇ كىشى.

چۈش بولغاندا خېرىدارلار ئازلاپ سەل ئارام تېپىپ قالدۇق، بۇ چاغدا بىز بىر قۇر ئىشتاننىڭ كاملىقىنى بايقاپ قالدۇق.

ئاپامنىڭ ئەستە تۇتۇشى بەكلا ياخشى، ئۇنىڭ ئېسىدە قېلىشچە ئۇ ئىشتاننى 11ـ12 ياشلار چامىسىدىكى بالىسىنى ئەگەشتۈرۈۋالغان بىر ئا-يال ئېلىپ كۆرگەنىكەن. ئۇ ئايال ئىشتاننى بالىسىنىڭ بويىغا دەللەپ ناھايىتى ئۇزاق ئويلىنىپ كەتكەنىكەن. ئۇ چاغدا ئاپام ئۇنى ئىشتانىنى سېتىۋېلىشقا خېلى زورلىغان، ئەمما، ئۇنىڭ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ كەتكە-نىگە قاراپ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىغان ئىكەن. ئۇ چاغدا دۇكاندا ئا-دەم كۆپ بولغاچقا ئانا – بالا ئىككىيلەن بىر چەتكە ئۆتۈپ مەسلىھەتنى داۋاملاشتۇرغان بولۇپ، ئادەم ئازلىغاندا ئۇلار ئىشتان بىلەن بىللىلا غا-يىپ بولغانىدى.

ئاپامنىڭ بەكلا ئاچچىقى كەلدى، دېمىسمۇ، بىز نىڭكىدەك بۇنداق كىچىك دۇكان بىلەن تىرىكچىلىك قىلىش ئاسان ئەمەس ئىدى. ھېيتتە-كى سودا ئۇچۇن بىز بىر نەچچە كېچە – كۈندۈز ئىشتان تىككەنىدۇق. بىر نەچچە سائەت سەرپ قىلىپ تىكىپ پۈتكۈزگەن ئىشتان بىر نەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدە يوقاپ كەتسە غەزەپلەنمەي تۇرغىلى بولامدۇ؟

ياخشى يېرى، بىز نىڭ بۇ يەر ئىككى – ئۈچ كەنتتىن تەركىب تاپ-قان كىچىك جاي بولۇپ، بىرەرسىنى سۈرۈشتۈرمەكمۇ ناھايىتى ئاسان. بىز ئۇ ئانا – بالىنىڭ ئون كىلومېتىر يىراقلىقتىكى قاراباقاي كەنتىدە

تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇ ئايال ۋە يولدىشىنىڭ ئىسمىنى ناھايىتى تېزلا ئۆزىنىڭ چىقتۇق. شۇڭا، بىز ئۇلار بىلەن بىر كەنتلىك بىر نەچچىسىدىن گەپ ئەۋەتىپ، ئۇلارنىڭ ئىشتاننىڭ پۇلىنى ئۇنتۇپ قالغان – قالمىغانلىقىنى سەمىگە سالدۇق. كۆپ ئۆتمەي، ئەتراپتىكىلەر ئۇ ئايالنىڭ ھارپا كۈنى قىلغان ئىشنى بىلىپ باشلىرىنى چايقاشقىنىچە ئەپسۇسلىنىپ كېتىشتى.

سودا ياخشى بولغاچقا بىز ئۇ ئىشنى بىر ياققا قايرىپ قويدۇق، نامايىتى كەلسە بىر كىچىك باللار ئىشتىنى ئەمەسمۇ.

شۇنداق قىلىپ، بىز كەچ كىرگىچە ئالدىراش بولدۇق، كەچ كىرگەندىن كېيىنلا خېرىدارلارنىڭ ئايغى بېسىقتى. دۇكانمۇ ئىككى ھەپتە ئىلگىرىكى تىنچلىقىغا قايتتى. ھېيت باشلاندى، شۇنىڭ بىلەن بۇ يىلدىكى ئەڭ ئالدىراش مەزگىل ئاخىرلاشتى.

بىز دۇكانىنىڭ ئىشكىنى تاقاپ، كەچلىك تاماققا تەرەددۇتلىنىۋاتقان چاغدا بىرى ئىشكىنى چېكىپ قالدى.

ئىشكىنى ئاچقىنىمىزدا بىز ئىشتان ئېلىپ پۇلىنى بەرمىدى دەپ قارىغان بالا يۇزلىرى قىزارغان، ھاسىراپ – ھۆمۈدىگىنىچە ئىشىك ئالدىدا تۇراتتى. قارىغاندا، ئۇ ھېلىلا قاراباقايدىن كەلگەندەك تۇراتتى.

ئۇ ئۆيگە كىرىپ دېمىنى ئېلىۋالماي تۇرۇپلا ناھايىتى جىددىيلەشكەن، ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە نۇرغۇن گەپلەرنى دەپ كەتتى. ئۇ ئۆزلىرىنىڭ ئىشتانىنى ئوغرىلىمىغانلىقىنى، ئىشتانىنىڭ كىچىك كېلىپ قالغانلىقىنى، كېيىن، ئالماسلىق قارارىغا كەلگەنلىكىنى بىزگە چۈشەندۈرمەكچى بولاتتى. ئۇ گەپلىرىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بىزگە قانداق چۈشەندۈرۈشنى بىلەلمەي، جىددىيلىشەتتى، توختىماي سۆزلەيتتى. ئۇ ئاخىرىدا يىغلىغىنىچە ئىشتانىنى سۇنۇپ تۇرۇپ:

– ئاپام مېنى ئەۋەتتى. ئىشتان كىچىككەن، راستلا كىچىك كېلىپ قالدى،– دېدى.

بىز قانداق قىلالايتتۇق؟ بىر كىچىك بالا كېچىده 10 نەچچە كىلو-مېتىرلىق قار – مۇزلۇق يولنى بېسىپ، چۈشەندۈرگىلى بولمايدىغان ئىشنى چۈشەندۈرگىلى كەلگەنىدى.

بىز ئۇنىڭ قولىغا كەمپۈت تۇتقۇزغاچ تەسەللى بەردۇق ۋە ئۇنىڭغا بالدۇرراق قايتىپ كېتىشنى ئېيتتۇق.

بىز ئۆزىمىزنىڭ خاتا قىلغانلىقىمىزنى چوڭقۇر ھېس قىلىپ، تولىمۇ ئارامسىزلاندۇق. بىز تاقەتسىزلەنگىنىمىز چە مال جاھازىسىنى ئالا قويماي قايتا ئاختۇرۇپ چىقتۇق، دەرۋەقە، ھېلىقى ئىشتان مال جاھازىسىنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن تېپىلدى.

نۇرغۇن كىشىنىڭ قارىشىچە بولغاندا، ھېچقانداق ئىشنى خاتا قىلمىغان ئەھۋالدا ھېچقانداق چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۆزىگە قارا چاپلانسا، چوقۇم ئۆچ ئېلىش كېرەك.

ئەمما، ئۇلار قانداق ئويلاشقاندۇ؟

ئەتە ھېيت بولىدۇ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يوسۇنى بويىچە باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىگە ئېلىپ كەلگەن ئۇقۇشماسلىقلىرىنى قوبۇل قىلمىغان ھالدا، ھېيتنىڭ ئىناقلىققا دەۋەت قىلىدىغان خاسىيىتىدىن بەھرلىنىشنى ئويلاشقانمىدۇ؟

شۇنداق، ئۇقۇشماسلىق تولىمۇ بىئەپ ئىش.

بىز ئۇزاق مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن،ھېيت كۈنى ئەتىگەندىلا ئۇلارنىڭ ئۆيىگە «يېڭى يىل پەتىسى» قىلىپ باردۇق (ئەلۋەتتە، قۇربان ھېيت يېڭى يىلنى كۈتۈۋېلىش ئەمەس. بۇ يەردىكى خەنزۇلار شۇنداق ئاتاپ ئادەتلەنگەنىدى.)

بۇنداق خاسىيەتلىك ھېيتتا، يەرلىك كىشىلەر قائىدە بويىچە ئۇرۇق – تۇغقان، دوست – بۇرادەرلىرى ئارا ئۆچ كۈن ھېيتلىشىدۇ. بىرىنچى كۈنى، ئەرلەر ھېيتلىشىدۇ، ئاياللار ئۆيلىرىدە قېلىپ، گۆش پىشۇرۇپ، قەنت – گېزەك، تاتلىق – تۇرۇملەر بىلەن مول داستىخان ھازىرلاپ،

مېھمان كۈتىدۇ؛ ئىككىنچى كۈنى ياشلار ۋە باللار ھېيتلىشىدۇ؛ ئۈچىنچى كۈنى ئاياللار ھېيتلىشىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغانـدا، ئىلگـرى ھەر قانـداق ئىش سەۋەبلىك ئازارلىشىپ قالغانلار ھېيتلىشىش پۇرسـتىدىـن پايدىلـىـنىپ، ئاداۋەت داغلىرىنى يۇيۇپ تاشلاپ، ئىناق بولغان باردى – كەلدىـنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشىدۇ.

بىز ھېيت كۈنى ئالدى بىلەن ئۈۋال قىلغان ھېلىقى ئانا – بالىنىڭ ئۆيىگە ھېيتلاپ بېرىپ، ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ،ئىككـى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇقۇشماسلىقنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېتىشنى قارار قىلـغانىدۇق. ھېلىقى بالا بىزنى تەسىرلەندۈرگەنىدى.

بىز كەنتتىن چىقىپ ئاپپاق قار بىلەن قاپلانغان كەڭ دالىنى كېـسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، يەنە ئىككى كىلومېـتىردىن ئـارتۇق دەرەخلـىق يولنى بېسىپ ئۆتتۇق. قىشتا دەل – دەرەخلەر قېلىن بىر قەۋەت قار بـىـلەن ئورىلىپ تۇرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، يولنىڭ سـول قاسىنـقىغا سـۆـگەت، ئوڭ قاسىنقىغا تېرەك تىكىلگەنلىكىنى بىلگـىلى بولاتـتى. بىز كـېـتىۋاتقاچ سەل تۇرۇپ دەيدىغانلىرىمىزنى ئويلىشاتتۇق، مەسلىھـەتلىشـەـتـتۇق. كۆپكۆك ئاسمان گۈمبىزى ۋە ئاپپاق دالادىن قايتقان نۇر ئادەمنى توختاۋسىز ھاياجانغا سالاتتى. قارلىق يول بىر نەچچە كۈندىن بېرىدىكى يولۇچىنىڭ كۆپلىكىدىن سەل كېڭەيگەن ۋە تۇزلـىنىپ قـالغان بولـۇپ، ياي شەكلىدە ئالدىمىزدىكى ئېگىز لىككە تۇتىشىپ تۇراتتى. ئېگىز لىكتـىـن ئۆتسەكلا قاراباقاي كەنتى ئىدى.

بۇ يول ئون نەچچە كىلومېتىر كېلەتتى، يول بويى ئاپپاق قـار ۋە كۆپكۆك ئاسماندىن باشقا ھېچنېمە كۆزگە چېلىقمايتتى. بۇ يىل قار ئـىـلـگىرىكى يىللاردىكىدىن كۆپ يېغىپ، قار ئاپتىنى كەلتۈرۈپ چـىقارغانـدى. تاغ قاپتاللىرىدا يىغىلغان قارنىڭ قېلىـنلىقـى 20 نەچچە مـېتىردىـن ئاشىدىغان بولۇپ، يولنىڭ ئىككى قاسىنىدا شەكىللەنگەن قار تېمىنـىڭ قېلىنلىقىمۇ ئىككى مېتىردىن ئاشاتتى. پۇتىمىز ئاستىدىكى يولدا ئات –

ئۇلاقلارنىڭ تولا دەسسىشىدىن يېرىم مېتر قېلىنلىقتا قار «ئازگىلى» شەكىللەنگەن بولۇپ، ئۇ ئازگال قارنىڭ ئىپتىداسىنى قوينىغا ئېلىپ تۇراتتى.

بىز كېتىۋېتىپ ئاخشامقى بالىنى ھەم تىت-تىت بولغان ھەم دىلى ئازار يېگەن ھالدا مۇشۇ يول بىلەن بىز نىڭ ئۆيگە بارغىچە ئۇقۇشماسلىق سەۋەبىدىن قانچە يالغۇزلۇق ھېس قىلغاندۇ، دەپ ئويلاپ قالدۇق. بۇ ھەقىقەتەن پاكلىق يولى ئىدى...

باھار كەلدى. قار- مۇزلار ئېرىپ، پاتقاق ۋە سۇنىڭ دەستىدىن پۈت قويغىدەك يەر قالمىغان ئىدى. تۈن قىسقىراپ كۈن ئۇزارماقتا ئىدى. كېچىدە ئېسىمدىن كەچكەچ، كۆككە قارىسام ئۇۋچى يۇلتۇز تۇركۈمى غايىپ بولغانىدى.

بۇ يەردە بىر يىل ياشىغاندىن كېيىن ئويلاپ باقسام، بىر نەچچە ئادەمنى تونۇمايدىكەنمەن، دېمەكچى، بىر نەچچە ئادەمنىڭ ئىسمى ئېسىمدە قالماپتۇ. ئەمما، كىمنىڭ كىم ئىكەنلىكى ماڭا ناھايىتى ئېنىق، ھېچ بولمىغاندا ئوپئوخشاش بۇرۇت قويۇۋالغان ئىككى ئادەمنى ئارىلاشتۇرۇپ قويمايمەن.

دۇكاننىڭ سودىسىنى ياخشى دەپ كەتكىلمۇ، ناچار دەپ كەتكىلمۇ بولمايدۇ. بۇ يەردە قېلىش ياكى كېتىش توغرىسىدا بىر ئارىسالدى بولدۇق. ماڭا بەرىبىر، تولا ئۆي كۆچۈپ كۆنۈپمۇ قالدىم، نەگە بارساق بولۇۋېرىدۇ. ئەمما، ئاپام بەكلا قىيالمايۋاتاتتى. ئۇ كاۋۇتۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى مۇنداق بىر نەچچە نۇقتىغا يىغىنچاقلاپ چىققانىدى:

بىرىنچىدىن، بۇ يەردە ئېلىنىدىغان باج سودا ياخشى پەسلىدە باشقا ئۆلچەمدە، سودا سۇس پەسلىدە يەنە باشقىچە ئۆلچەمدە ئېلىناتتى. بۇ بىز نىگىكىدەك كىچىك دۇكانلارغا نىسبەتەن تازا مۇۋاپىق ئىدى(ئادەتتە، بىر يىلنىڭ يەتتە ئېيى سودا سۇس پەسلى، بەش ئېيى سودا ياخشى پەسلى دەپ ئايرىلاتتى)؛

ئىككىنچىدىن،بۇ جاي كىچىك، كىشىلەر ئۇتتۇرىسىدىكى بېرىش –

كېلىش قويۇق، مېھىر – مۇھەببەت چوڭقۇر؛

ئۇچىنچىدىن، بۇ يەر چەت جاي بولغاچقا ئىستېمال يۇقىرى ئەمەس، پۇل بولغان بىلەنمۇ خەجلەيدىغان يەر يوق، پۇل يىغقىلى بولمىدۇ؛

تۆتىنچىدىن، بۇ يەرنىڭ چەت جاي بولغانلىقى سەۋەبلىك دۇكاندىكى مااللارنى ياخشى باھادا ساتقىلى بولىدۇ، پايدىسى شەھەردىكى دۇكانلارنىڭكىگە قارىغاندا خېلى ياخشى.

بىز دەسلەپتە بۇ يەرگە كەلگەن چېغىمىزدا، بۇ يەرنىڭ چارۇدىچىلار تاغقا چىققان ۋە چۇشكەندە چوقۇم ئۆتىدىغان ئۆتەڭ ئىكەنلىكىدەك ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىپ چارۇچىلىققىلا مۇناسىۋەتلىك كىچىكرەك تىجارەتلەرنى قىلىۋالساق دەپ ئويلىغان. ئويلىمىغان يەردىن، بىر يىللىق ھېساباتنى دەڭسەپ كۆرگەن ئاپام:« يەنىلا كاۋۇتۇ خەلقى بىزنى بېقىپ تۇ!» دەۋەتتى.

بىز دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشى چارۇچىلارنىڭكىدەك بايلىقى ئەمەس، ئەمما، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى خاتىرجەم بولۇپ، كۈنلىرى تىنچ ئۆتىدۇ. ئەمما، بىرەر نەرسە كەم بولۇپ قالسىلا ئىشلار يۈرۈشمەيۋاتقاندەك ھېس قىلىپ كېتىمىز . ئۆي ئەتراپلىق سەرەمجانلاشتۇرۇلغان، ھېچنېمە كەم ئەمەس. دۇكانىنىڭ سودىسىغا كەلسەك، ئىشقىلىپ ، ھەر كۈنى سودا بولۇپ تۇرىدۇ. باشقىسىنى دېمىگەندىمۇ، ئاچچىقسۇ، جىاڭيۇ، چاقماق قەنت، چاي، تۇز قاتارلىق نەرسىلەر كۈندە سېتىلىپ تۇرىدۇ.

بىزنىڭ دۇكانىنىڭ سودىسى ئەنە شۇنداق ياخشىمۇ ئەمەس، ناچارمۇ ئەمەس، باشقىلارنىڭكىگە ئوخشاش بولۇپ تۇرىدۇ. كۈنلىرىمىز يا بەك تويۇپ كەتمەي، يا ئاچ قالماي، بىر خىل رېتىمدا ئۆتىدۇ. تۇرمۇشىمىز بەك خاتىرجەم ۋە تىنچ، خۇددى يۆلەنچۈك بولسا يۆلىنىپلاۋالغاندەك. تۇرمۇشىمىزدا باشقىچە ھېچقانداق ئىش يۈز بەرمەيدۇ، بىزدىمۇ باشقىچە ئۇي – خىيال يوق.

كاۋۇتۇدا ھەممە ئادەمنىڭ تۇرمۇشى ئەنە شۇنداق.

بىز بىر ئاز پۇل يىغىپ، ياخشىراق ئۆيدىن بىرنى ئىجارىگە ئالدۇق. كېيىن يەنە بىر ئاز پۇل يىغىپ، تېخىمۇ ياخشىراق ئۆيدىن بىرنى ئىجارىگە ئالدۇق. ئۇنىڭدىنمۇ كېيىن، يەنە بىر ئاز پۇل يىغىپ، ئۆي ئىجارىگە ئالماي، يېرىم پۇلنى ئالدىن بېرىپ، كونا بولسىمۇ ئۆيدىن بىرنى سېتىۋالدۇق. بەك ئېسىل ۋە چوڭ بولمىسىمۇ، ئۆزىمىزنىڭ ئۆيى بار بولدى. بىز يەنە بىر ئاز پۇل يىغىپ، تېخىمۇ چوڭراق ئۆيدىن بىرنى سېتىۋېلىشنى پىلان قىلدۇق. ئەمما، ئۇنىڭدىن كېيىن كاۋۇتۇدەك بۇنداق جايدا تېخىمۇ ياخشىراق تەرەققىيات پۇرسىتىنىڭ يوقلىقىغا كۆزىمىز يەتتى. كاۋۇتۇدا بۆسۈش يوق، كۈنسايىن كۆپىيىدىغان جۇغلانمىمۇ يوق. كاۋۇتۇدا سىز پەقەت كاۋۇتۇنىڭلا تەرتىپىگە بويسۇنۇشىڭىز ، توختىماي تېپىرلاشقا يۈزلىنىشىڭىز كېرەك. ئۇ سىزنى سىزگە ئېرىشتۈرگەن نەرسىلەر بىلەن باغلىۋالىدۇ، سىزنى بۇ يەردىن كەتكۈزمەيدىغان نەرسە پەقەت ئەڭ ئاخىرىدا، خالاس.

كاۋۇتۇ ئەڭ دەسلەپتە باندىتلارنىڭ ئۇۋىسى ئىدى. ياشانغانلارنىڭ ئېيتىشلىرىغا قارىغاندا، بىزنىڭ كۆزىمىزگە چېلىقىپ تۇرغان بۇ ئەتراپ كونا كىگىز ئۆي ۋە چېدىرلار بىلەن تولغان جاي ئىكەن. كېيىن قىسىم كەلگەندە، بۇ يەردە بوز يەرلەر ئېچىلىپ، دەريانىڭ ئىككى قىرغىقىغا لەخمە ئۆيلەر ياسىلىپتۇ. يەرگە چوڭقۇر ئورەك كولىنىپ، ئۈستى شاخ – شۇمبا بىلەنلا يېپىلىپ ياسىلىدىغان ئۆيلەر لەخمە ئۆي بولاتتى. بۇ-گۈنكى كۈنگە كەلگەندە، بۇ يەر بىلەن باشقا جايلارنىڭ پەرقى قالمىدى. دەرەخلىك يوللار، ئىككى رەت كېسەك ئۆيلەر سېلىنغان چوڭ – چوڭ قورۇلار، كەنت ئەتراپىدىكى سالا – سالا بۇغدايلىق ۋە بۇغدايلىق ئەتراپىدىكى بېدىلىكلەر ئوخشاش يېگىلىقنى نامايان قىلىپ تۇرىدۇ.

باھاردا بىز يېقىن ئەتراپتىكى تاغقا چىقىپ موگۇ تەردۇق. بىز تاغ-نىڭ ئەڭ ئىگىز يېرىگىچە چىقتۇق. تاغ چوققىسى بەك سوغۇق، شامال

كۆچلۈك بولۇپ، قار گۈللىرى ئۇچۇپ تۇراتتى. بىز ئېگىز تاغ چوققىسىدا تۇرۇپ كاۋۇتۇغا نەزەر تاشلىدۇق. ئۇنىڭدا بىرەر يېڭى ئىز نا يوق بولۇپ، ئەڭ دەسلەپكى قىياپىتىدە تۇرغانىدەك قىلاتتى. ئۇ بېكىك جاي. ئۇ ھازىرقىدىنمۇ ياخشىراق بولالمايدۇ. ئەمما، ئۇ بولمىسمۇ بولىدىغان جاي ئەمەس... ئۇ تەڭپۇڭلۇقنى تەڭشەپ تۇرالايدۇ.

نۆۋەتتىدە شۇ قېتىم تاغقا موگۇ تەرگىلى چىققان چاغدىكى ئىشلارنى سۆزلەپ ئۆتەي. ئۇ كۈنى بىز تۆت تاغدىن ھالقىپ، تۆگمە چوڭلۇقدىكى موگۈدىن ئاران ئىككىنى تاپتۇق. ئۇ خىل موگۇ ئىنتايىن ئاز ئۇچرايدىغان تاغ گۆھىرى بولغاچقا، ئۇ مۇگولار تۈگمىچىلىك بولسمۇ تاش يۈرەكلىك بىلەن يىلتىزى بىلەن قوشۇپلا يۇلۇۋالدۇق. شۇنىڭغا ئوخشاش ئۇ ئىنتايىن ئاز ئۇچرايدىغان بولغاچقىلا تۈگمىچىلىك كېلەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇ موگۇلار بىلەن بىر قازان شورپا قاينىتىۋق.

قانداقلا بولسۇن، باھار كەلدى. دەريا سۈيى دولقۇنلاپ، يەرلەر ئىللىدى. غايەت زور بۇلۇتلار غەربتىن شەرققە قاراپ تېز – تېز سۈرۈلەتتى. قۇياش ئۇزۇلۇپ – ئۇزۇلۇپ سۈرۈلۈۋاتقان بۇلۇتلار ئارىسىدىن تال – تال نۇر دەستىلىرىنى زېمىنغا سانجىيتتى. بۇلۇتنىڭ كۈلەڭگىسى چۈشكەن جايلار سوغۇق، نۇر دەستىلىرى سانجىلغان جايلار نۇرلۇق ۋە ئىللىق ئىدى. ھەشەمەتلىك نۇر – جىلۋىگە تولغان دۇنيا! بىز تاغ چوققىسىدا تۇرۇپ پەسكە قارىدۇق، كاۋۇتۇ بىزگە تونۇش دۇنيانىڭ سىرتىدا تۇرغانىدەك، ئۇنى ئۆزىمىزنىڭ قەلبىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىمىز بىلەن مەڭگۈ تەسۋىرلەپ بېرەلمەيدىغانىدەك قىلاتتۇق.بىز كۆچۈشنى قارار قىلدۇق. بىزنىڭ تېخمۇ كۆپرەك پۇل تېپىپ تېخمۇ ياخشى ياشاش ئارزۇيىمىز بار ئىدى. ئەمما، تېخمۇ كۆپرەك پۇل تېپىش ئۈچۈن، تېخمۇ چەت – يىراق جايغا بېرىپ، تېخمۇ جاپالىق كۈن كەچۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. شۇنىڭ ئاقىۋىتىدە تېخمۇ ياخشى كۈنلەرنى نابۇت قىلىۋېتىشىمىز مۇمكىن ئىدى. ھېسابلاپ كەلگەندە، ئۇ چاغدىكى كۈنلەر ھازىرقى

كاۋۇتۇدىكى ياخشىمۇ ئەمەس، ناچارمۇ ئەمەس بىر خىل ئۆتىدىغان كۈنلەرگە ئوخشاپمۇ قالاتتى. ئۇ چاغدىكى بىز يەنە نېمىلەرنى ئويلار-مىز؟ بىز يەنىلا مېڭىشنى قارار قىلدۇق. كېيىنكى كەچۈرمىشلىرىمىز مۇنداق: ئەتىيازلىق چارۋىلار تاغقا قويۇپ بېرىلىدىغان مەزگىلده، بىز ئۆيىنى سېتىۋەتكەندىن كېيىن، دۇكاندىكى مااللارنى ئېلىپ چارۋىچىلارغا ئەگىشىپ تاغقا چىقتۇق. ئەمما، ئۇ قېتىمدا كۆپ پۇل تاپالمىدۇق. شۇڭا، تاغدىن چۈشىدىغان چاغدىكى كىراغا ئايرىغان پۇلىمىز 50 كىلومېتىرغا ئاران يەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز شۇ جايدىلا بىر ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ، بىر قىشنى ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، ياندۇرقى يىلى چارۋىچىلار تاغقا چىقماقاندا يەنە بىر قېتىم تاغقا چىقتۇق. ئۇ قېتىم بىز ياخشى پۇل تاپتۇق. بىراق، تاپقان پۇلىمىز ئاشۇ 50 كىلومېتىرلىق جايدىكى بىز ئىجارىگە ئالغان ئۆيىنى سېتىۋېلىشقا ياكى كاۋۇتۇغا قايتقاندىن كېيىن بىر يىل ئۆي ئىجارىگە ئېلىشقا يېتەتتى. شۇنداق قىلىپ، بىز قايتا – قايتا ئويلانغاندىن كېيىن كاۋۇتۇدىن ۋاز كەچتۇق.

كېيىن بەزىبىر ئۇششاق – چۈششەك ئىشلار ئۈچۈن كاۋۇتۇغا بىر نەچچە قېتىم باردۇق. ئەمما، ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كاۋۇتۇدىن ئايرىلىشىمىز نىڭ مەڭگۈلۈك ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يەتمىگەن ئىكەنمىز. شۇڭا، ئاخىرقى قېتىمقى مەنزىرە ئېنىق ئېسىمده يوق. ئەمما، مەن تۇنجى قېتىمدىكى مەنزىرىنى مەڭگۈ ئېسىمده ساقلايمەن. چۈنكى، مېنىڭ تۇرلۇك – تۇمەن خىل كەچۈرمىشلىرىم ئاشۇ تۇنجى قېتىمدىن باشلانغان بولۇپ، مەڭگۈ ئاخىرلاشمايتتى.

كاۋۇتۇدا ئاغرىپ قالغاندا...

كاۋۇتۇنىڭ دوختۇرخانىسى ھەقىقەتەن غەلىتە جاي. دوختۇرخانىنىڭ ئىگىلىگەن كۆلىمى ناھايىتى چوڭ بولۇپ، ئىككى قاتار بىر قەۋەتلىك ئۆي قورۇنى قورشاپ تۇراتتى، ئوتتۇرىدا تېخى بايراق خادىسى بار ئە-

دى. دۆلەت بايرىقى خادىسىنىڭ بىر تەرىپىدىكى ئىككى-ئۈچ مو يەرگە ئاپتاپپەرەس تېرىلغان بولۇپ، يەنە بىر تەرىپىدە كۈدە پارنىكى بار ئىدى.

ئۇ دوختۇرخانىدا دوختۇرلارمۇ ئاز ئەمەس، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بىردىن ئىشخانىدا جىددىي قىياپەتتە ئولتۇرۇشاتتى. ئەمما، بىرسى نومۇر بېرىدىغان، بىرسى ھېسابلايدىغان، يەنە بىرسى دورا بېرىدىغان ئىشلار يوق. ئەگەر كېسەل كۆرسەتكىلى كىرىپ قالسىڭىز ، پەقەت بىرلا دوختۇر ھەممە ئىشنى پۈتكۈزىۋېتىدۇ.

دوختۇر جىددىي قىياپەتتە تومۇرىڭىزنى تۇتىدۇ، تىلىڭىزنى كۆرىدۇ، قان بېسىمىڭىزنى ئۆلچەيدۇ، يەنە جىددىي قىياپەتتە تىڭشىغۇچ بىلەن ئۇزاقتىن – ئۇزاق تىڭشايدۇ، ئاندىن تېخىمۇ جىددىي قىياپەتتە رېنتسېپ يازىدۇ. ناۋادا سىز كېسەللىك ئەھۋالىڭىز توغرىسىدا سوراپ قالسىڭىز ، ئۇ ھېچنېمنى دەپ بەرمەيدۇ. ئۇ جىددىي قىياپەتتە سول قول تەرىپىدىكى تارتمىنى بىر ھازا ئاختۇرغاندىن كېيىن بىر ئەينەك بوتۇلكىنى ئالىدۇ-دە، جىددىي قىياپەتتە بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئاپپاق دورىلارىنى سول ئالقىنىغا ئاستا تۆكىدۇ، ئاندىن ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن دورىلارنى سانىشقا باشلايدۇ... 100 تالدىن 200 تالغىچە دورىنى(ئۇ دورا سىز بەش قېتىم ئاغرىپ قالسىڭىز مۇ يېتىدۇ) ئەستايىدىللىق بىلەن ساناپ بولغاندىن كېيىن، قولىدىكى ئاشقان دورىنى بوتۇلكىغا سېلىۋېتىپ، كۆرۈۋاتقان ژۇرنالنىڭ بىر ۋاراقىنى ناھايىتى مەغرۇرانە ھالدا «جارت» قىلىپ يىرتىپ، دورىنى كەسكىن قىياپەتتە ئورايدۇ-دە، تېخىمۇ كەسكىن قىياپەتتە «بىر كۈندە ئۈچ قېتىم، ھەر قېتىمدا ئۈچ تال» دەيدۇ.

كىچىككىنە كېسەلگە بېرىلگەن دورا سىزنى چۆچۈتمەي قالمايدۇ.

ئۇلار رېنتسېپ يېزىپ دورا بېرىشتىن باشقا يەنە كېسەللەرگە ئاسما ئوكۇلمۇ ئۇرىدۇ. ھە راست، مەن باشقىلارغا ئۇ دوختۇرلارنىڭ بەرگەن

دوربىنىڭ ئادەمنى ئەنسىرىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتسام، ئاڭلىغۇچى چوقۇم ھەيران بولىدۇ. ھازىرغىچە، بارلىق كىشىلەر ئىچىدە پەقەت مەنلا پەقەت دورا بېرىدىغان مۇئاملىدىن بەھرلىنىپ كەلدىم. ئەمما، باشقىلار دوختۇرخانىغا كىرگىنىدە باشقا گەپ – سۆزسىز لا ئالدى بىلەن بىر نەچچە بوتۇلكا ئاسما ئوكۇل ئۇردۇرۇشقا بۇيرۇلىدۇ، قالغان گەپلەر ئوكۇل تۇغگەندىن كېيىن دېيىلىدۇ. كېسەلنىڭ ئېغىر ياكى يېنىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئالدى بىلەن ئاسما ئوكۇل ئۇرۇلىدۇ.

دېگەندەك، مېنىڭ ئۇ دوختۇرخانا بىلەن بولغان ئىككىنچى قېتىملىق ئالاقەمدە تەلىيىم كەلمەي قالدى، ئالدى بىلەن ئىككى بوتۇلكا ئاسما ئوكۇلنى ياۋاشلىق بىلەن بەدىنىمگە ئاققۇزۇشقا مەجبۇر بولدۇم.

ئۇ قېتىمقى كېسىلىمنى مەن بىر نەچچەيلەن بىلەن بىللە دەريانىڭ يۇقىرىقى ئېقىندىكى تاڭبەچى دېگەن سۇ ئامبىرىغا بېلىق تۇتقىلى بارغاندا تېپىۋالغان ئىدىم. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرىنىڭ گېپى تولىمۇ كۆپ ئىدى. مەن ئۇنى تونۇمايتتىم، ئەمما، ئۇ ناھايىتى كەسكىن تەلەپپۇزدا ماڭا ياكى ئۇنداق ياكى مۇنداق ئىشلارنى بۇيرۇپلا تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ بېزا ئورگىنىدا خىزمەت قىلامدىكىن دەپ پەرەز قىلغانىدىم. مەن دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سۇ بەلگە كېلىدىغان جايىدا تۇرۇپ بېلىق تورىنى تارتىشىپ بېرەتتىم، سوغۇقتىن چىشلىرىم كاسىلداپ كەتسىمۇ قولۇمنى ھەرگىز بوشاتمەيتتىم، چۈنكى باشقىلارنىڭ ھەممىسى كۆچىنىڭ باشىدىكى تورنى تارتاتتى. ئەمما، ھېلىقى كىشى تورنى بەك پەس تۇتۇۋالىدىكەن، دەپ مەندىن رازى ئەمەس ئىدى. مېنىڭ بويۇم شۇنچىلىك تۇرسا، ماڭا نېمە ئامال؟ شۇنىڭ بىلەن مەن «زۇكام بولۇپ قالدىغان بولدۇم!» دەپ غودۇراپ كەتكەنىدىم.

ئۇ گېپىمگە جاۋابەن مەرتلەرچە:« دوختۇر پۇلىڭىزنى ئاتچوت قىلىپ بېرىمەن» دېگەنىدى.

ئاقىۋەت، مەن راستلا زۇكام بولۇپ قالدىم، كارىۋاتتىن قوپقىدەكمۇ

مادارىم يوق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاپام مېنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارىدى. ئويلىمىغان يەردىن، ھېلىقى كىشىمۇ دوختۇرخانىدا ئاسما ئوكۇل ئۇردۇرۇۋاتاتتى. شۇڭا، مەن دوختۇر پۇلۇمنى ئاتچوت قىلىش ئىشىنى ئاغزىمدىن چىقىرالمىدىم.

ئادەمنى ئەجەبلەندۇرىدىغىنى، مەن دوختۇرخانىدا يېزا ئورگىنىنىڭ كادىرى بىلەن ئوخشاش مۇئامىلىگە ئۇچرىدىم، يەنى، ئۇرۇلغان ئوكۇل سۇيۇقلۇقى ئوخشاش، ئولتۇرغان سوغۇق ياغاچ ئورۇندۇق ئوخشاش، يەنە كېلىپ ئۇنىڭغا ئوخشاشلا كېسەللىك ئەھۋالىمنى دوختۇردىن سورىغانلىقىم، ئوكۇل سۇيۇقلۇقىمۇ ئۇنىڭكى بىلەن تەڭلا ئېقىپ بولدى. ئاخىرىدا يەنە دوختۇرخانىدىكى بارلىق ئىشچى – خىزمەتچىنىڭ ئىشتىن چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى تەڭلا بايقىدۇق... ئۇلارنىڭ بىز بىلەن كارى بولمايلا ئىشتىن چۈشۈپ كەتسىمۇ مەيلى ئىدى، ئەمما، ئۇلار ئىشكىلەرنى تاقىمايلا ئىشتىن چۈشۈپ كەتكەنىدى!

ئۇ يېزا ئورگىنىنىڭ كادىرى بولغىنىغا تۇشلۇق نەزەر دائىرىسى كەڭ، تەمكىن ئىدى. ئۇنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن بىز بىر – بىرىمىزنىڭ بىلىكىگە سانجىلغان يېڭىنىلەرنى تارتىپ قويۇشتۇق.

قىسقىسى، سىز كاۋۇتۇدا ئاغرىپ قالسىڭىز چوقۇم ئۆزىڭىز بىر ئامال قىلىشىڭىز ، ئاۋارىچىلىقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن دوختۇرخانىغا ئاز بېرىشىڭىز كېرەك.

كاۋۇتۇدا ئۇ دوختۇرخانىدىن باشقا يەنە بىر يەردە كېسەل كۆرسىتىشكە بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ۋېتېرىنسكىسىغا «مۇتەخەسسىس ئامبۇلاتورىيەسى» دەپ يېزىلغان بىر شەخسىي ئامبۇلاتورىيە.

ئاڭلىشىمىز چە، ئۇ مۇتەخەسسىس كاۋۇتۇ دوختۇرخانىسىنىڭ ئىلگىرىكى باشلىقى بولۇپ، دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىنمۇ ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرۇۋاتقان ئىدى. بىز ئۇنى «سېمىز دوختۇر» دەپ ئادەتلەنگەن. «سېمىز دوختۇر» دېگەن ئىكەنمىز ، ئۇ چوقۇم ناھايىتى سېمىز –

دە. شۇڭا بىز ئۇنىڭ يېنىغا بەك ئاز بارىمىز ، ئۇ بەكلا سېمىز ئىدى! بىر ئادەم قانداق بولۇپ بۇنچە سەمرىپ كېتىدۇ؟ ئۆزىنىڭ تېنىنىمۇ كونترول قىلالمىغان دوختۇرغا يەنە ئىشەنگىلى بولامدۇ؟

ئەگەر كاۋۇتۇدا مەن كۆرگەن ئەڭ سېمىز ئايال ۋانزىلانىڭ ئاپىسى بولمىغان بولسا، ئۇ چاغدا، مەن كۆرگەن ئەڭ سېمىز ئەر، ئەلۋەتتە، ئاشۇ دوختۇر بولمىدۇ. نېمە دەي؟ ئۇنىڭ ئىشتىنىنىڭ بىر پۇشقىقى مېنىڭ ئازادە كۆڭلەك قىلىپ ئۆزگەرتىپ تىكىپ كىيىشىمگە بېتىدۇ. ئەمما، بۇ ئوخشىتىشىم تازا جايىدا بولماي قالدى، چۈنكى، ئۇنىڭ ئىشتىنى دائىم پاسكىنا تۇراتتى.

بىراق، بۇ دوختۇرنىڭ ئىككى ـ ئۈچ ياشلاردىكى نەۋرىسى بەكلا چىرايلىق بالا بولۇپ، يۈزى ئاپپاق ئىدى. ھەم قويۇق ھەم ئۇزۇن، ئېگىلىپ تۇرىدىغان كىرپىكلىرى ئاستىدىكى يوغان كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدۇ. ئۇ دائىم تاقىرباش يۈرەتتى، پەقەت بېشىنىڭ ئارقا تەرىپىدە مېتال تەڭگىچىلىك جايىدا چاچ قالدۇرۇلغان بولۇپ، ئۇ چاچ چىرايلىق ئۆرۈلۈپ، قىزىل لېنتا چىگىپ قويۇلاتتى. بۇدرۇققىنە كەلگەن بۇ بالا ئەتىدىن كەچكىچە يىقىلىپ – قوپقىنىچە ئۇ ياندىن بۇ يانغا يۈگۈرۈپلا يۈرىدۇ. ئۇنىڭ سېمىز بوۋىسى چېگرا مۇداپىئە پونكىتىدىن(ئۇنىڭ ئامبۇلاتورىيىسى بىلەن چېگرا مۇداپىئە پونكىتىنى يول ئايرىپ تۇرىدۇ) سۇ ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ سۇنى كۆتۈرۈپ بىر نەچچە قەدەم ماڭمايلا دېمى سىقىلىپ قالاتتى ـ دە، يول ياقىسىدىكى تاشتا ئولتۇرۇپ ئارام ئالاتتى. نەۋرىسى يىقىلىپ قوپقىنىچە يۈگۈرۈپ ئۇنىڭغا ئېتىلاتتى. بالا يۈگۈرۈپ كېلىپ بوۋىسىنىڭ يوتىسىنى چىڭ قۇچاقلىغىنىچە ئېسىلىۋالاتتى ـ دە، خۇددى قوڭغۇراقتەك جاراڭلىق كۈلكىسى ئەتراپنى بىر ئالاتتى.

ئەگەر ئۇ ماڭا ئۇچراپ قالسا، ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىغان ھالدا ئۇنىڭ بۇرۇن ۋە يۈزلىرىنى چىمدىپ، بىلەكلىرىنى سىيلاپ كېتىمەن، خۇددى ئۇنىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولغاندەك... ئۇ نېمانچە

چىرايلىق بالىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن سېمىز دوختۇر ئۇنچە...

شۇ قېتىم كاۋۇتۇ دوختۇرخانىسىدا ئۇرۇلغان ئاسما ئوكۇل گەرچە زۇكىمىنى ساقايتىۋەتكەن بولسىمۇ، دىمىقىم ئىششىپ نەپەسلىنىشىم راۋان بولمايلا قالدى. بىر كۈنى سېمىز دوختۇرنى ئۈچرىتىپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىدىم. ئۇ بىر پەس ئەستايىدىل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن:«رېئاكسىيە خاراكتېرلىك بۇرۇن ياللۇغى» دەپ جاۋاب بەردى.

«رېئاكسىيە خاراكتېرلىك بۇرۇن ياللۇغى!» بۇ نېمە دېگەن ئۆلۈچەملىك كەسىپي ئاتالغۇ – ھە! شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنى بوش چاغلىمايدىغان بولدۇم.

مەن يەنە ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ كېسەل كۆرسىتىشنى قارار قىلدىم.

ئۇنىڭ ۋىۋىسكىسى كوچىنىڭ بىر تەرىپىدىكى كېسەك تامغا ئېسىلغان بولۇپ، ئاق رەڭلىك ۋىۋىسكىنىڭ ئۈستى تەرىپىدە سۇس قىزىل رەڭلىك قىزىل كىرىست بەلگىسى، ئاستى تەرىپىدە«مۇتەخەسسىس ئىمىۋلاتورىيەسى» دېگەن خەنزۇچە قارا رەڭلىك خەت، ئۇنىڭمۇ ئاستى تەرىپىدە بىر قۇر يېشىل رەڭلىك قازاقچە خەت بار ئىدى.

مەن ئۇلارنىڭ قورۇ تېمىنى بىر ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن، كىرىش ئىشىكىنى تەستە تاپتىم. قورۇ تېمىنىڭ ئۇزۇلگەن جايىغا ئاستى – ئۈستى ئىككى تال چەنزە توغرىسىغا بېكىتىلگەن بولۇپ، ئۇ ھېسابتا قورۇنىڭ كىرىش ئىشكى ئىدى. بۇ يەردە كۆپ قىسىم ئائىلىلەرنىڭ قورۇسىنىڭ كىرىش ئىشكى شۇنداق بولۇپ، مال – چارۋىلارنىڭ قالايمقان سىرتقا چىقىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، ئەمما، ئادەملەر بىمالال كىرىپ چىقالايدۇ. مەن ئىككى تال چەنزىنىڭ ئارىلىقىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ، ھويلىغا كىردىم. سېمىز مۇتەخەسسىسنىڭ 13 ياشلىق ئوغلى ھويلىنىڭ بوش يېرىدە يېرىم يالىڭاچ ھالەتتە كېسەك قۇيۇۋاتاتتى، كۈچلۈك كۈن نۇرى ئۇنىڭ ئاپتاپتا كۆيۈپ قاردىاپ كەتكەن دۈمبىسىگە سانجىلىپ تۇراتتى. ھويلىدىكى بىر توپ مېكىيان ھويلىغا بىر ناتونۇش ئادەمنىڭ كىرگەنلى-

كىنى كۆرۈپ، قاقىلداشقىنىچە ھويلىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى كۆكتاتلىققا قىچىپ كىتىشتى.

ھويلىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى كىسەك ئۆيلا ھاكلانغان بولۇپ، ئۇ شكىگە ئاق رەڭلىك پەردە تارتىلغانىدى، شۇڭا، مەن ئۇدۇل شۇ تەرەپكە ماڭدىم. ئىشكىتىن كىرگەندىلا كىچىك كارىدور بولۇپ، كارىدورنىڭ ئۇدۇلى ۋە ئىككى تەرىپىدە بىردىن ئىشىك بار ئىدى. مەن سول قولنى بىسىپ مېڭىپ ئاۋاز ئاڭلانغان ئۆينىڭ ئىشكىنى ئاچتىم، دېگەندەك سېمز مۇتەخەسسىس كونا زامانلاردىكى سۇس كۆك سىردا سىرلانغان ياغاچ ئۈستەلنىڭ ئالدىدا ناھايىتى سالماق ھالەتتە ئولتۇراتتى. ئۇ سالماق ئولتۇرغاندەك قىلسىمۇ، خۇددى ئېغىر ئىش قىلىۋاتقان ئادەمدەك تىخىتماي ھاسىرايتتى.

مېنىڭ ئالدىمدىكىسى بالىسىغا دورا ئالغىلى كەلگەن بىر ئاتا بولۇپ، ئۇ ناھايىتى ئېھتىيات قىلغان ھالدا بالىسىنىڭ كىسەللىك ئەھۋالىنى سېمز مۇتەخەسسىسكە سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. سېمز مۇتەخەسسىس بولسا «ھە... ھە...» دېگىنىچە ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، بىر پەس قاتتىق يۆتىلىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ ئاغزىدىن كېلىۋاتقان ئادەمنى تولىمۇ بىئارام قىلىدىغان كۈچلۈك پۇراقتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ، ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىكى بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم. ئولتۇرغاچ ئىچىمدە ئويلىدىمكى، سەل تۇرۇپ ماڭا نۆۋەت كەلگەندە ئامال بار جىقراق گەپ قىلىپ، ئۇنىڭغا ئاغزىنى ئېچىش پۇرسىتى بەرمەيمەن.

ئۇ تەرەپتە، بىزنىڭ سېمز مۇتەخەسسىسمىز رېتسىپ يېزىپ دورا بېرىش بىلەن ئالدىراش ئىدى. ئۇ ئىككىلەنگەن ھالدا قولىنى پەلتوسىنىڭ يانچۇقىغا سالدى، بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، قولىنى ئىشتىنىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ بىر ھازا ئاختۇرغاندىن كېيىن، ناھايىتى تەستە بىر تىزىق ئاچقۇچنى چىقاردى. ئاندىن ئارىسىدىكى بىر تال كىچىك ئاچقۇچنى تاللىۋالغاندىن كېيىن ئۇيان-بۇيان ئۆرۈپ، بىر دەم

قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاچقۇچنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈردى. ئاندىن كېيىن، ئۇ ئاچقۇچنى ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك دەردـ جىدىكى ئاستا سۈرئەت بىلەن ئوتتۇرىدىكى تارتمىنىڭ قۇلۇپىغا سالـ دى... ئۇ يېكەن يەلپىگۈچتەك قوللىرى بىلەن شۇنچە كىچىك ئاچقۇچنى تۇتۇپ تۇرۇپ يەنە شۇنچە كىچىك قۇلۇپىنى ئېچىشقا ئۇرۇنۇۋاتاتتى. ئاچقۇچنى قۇلۇپقا سالالمىغانچە ئۇنىڭ نەپىسى تېز لىشىپ كېتىۋاتاتتى... مېنىڭ يۈگۈرۈپ بېرىپلا ئاچقۇچنى تارتىۋېلىپ ئۇ قۇلۇپنى شاراققىدە ئېچىۋەتكۈم كېلىپ كەتتى.

ئۇ ئاخىرى قۇلۇپنى ئاچتى، ئۇ بۇنىڭ ئۈچۈن كۈلۈپمۇ ئۇلگۈرـ دى. كېيىن ئۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە قولىنى تارتىمغا سېلىپ ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ بىردەم ئاختۇرغاندىن كېيىن، خۇددى سېھىرگەرلەردەك تارتمىدىن ناھايىتىمۇ ئۇزۇن بىر ئالىبېشىل سۇلياۋ بولاقنى چىقاردى، ئۇ ئۆسمۈرلەر زۇكام دەملىمسى ئىدى. ئۇ يوغان بارماقلىرى بىلەن سۇلياۋ بولاقتىكى كىچىك خالتىلارنى بىردىن – بىردىن، ئىنچىكىلىك بىلەن سا ـ نىدى. ئۇ ساناپ 13 ياكى 15 كە كەلگەندە ئېزىپ قېلىپ قايتا سانـاپ چىقتى. ئالدىدا ئولتۇرغان ھېلىقى كىشىمۇ ئۇنىڭغا «.....8...9... 10...11» دەپ سانىشىپ بېرەتتى. ئىككى ئەركەكنىڭ ئىككى خانا ئـ چىدىكى ئاشۇ كىچىك سانلارنى سەۋرىچانلىق بىلەن سانىشى ھەقىقەتەنـ مۇ كۈلكىلىك ئىدى...

ئۇلار كىچىك خالتىلارنى ئالدىرىماي ساناپ 30 غا كەلگەندە، ئىخـ تىيارسىز ھالدا ئاغزىنى بالىغا ئىچىم ئاغرىپ كەتتى. بەلكىم، ئۇ بالا كېـ سىلى ساقىيىپ كېتىپ يەنە ئون نەچچە كۈنلەرگىچە ئىچەر ئۇ دورىنى...

دورا ئاخىرى سانىلىپ بولدى، بىزنىڭ سېمىز مۇتەخەسسىسمىز بىر قولىدا ئەڭ ئاخىرقى بىر خالتىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، يەنە بىر قولى بـ ـلەن ئالدىرىماي – تېنىمەي كۆزەينىكىنى ئېلىۋەتكەندىن كېيىن قولىنى يەنە ئالدىرىماي – تېنىمەي تارتمىغا سېلىپ بىر قايچىنى ئالدى. ئۇنىڭ

تارتمسى ھەقىقەتەن بىر سېھرلىك ساندۇققا ئوخشايتتى.

قايچا بىر – بىرىگە تۇتاش دورا خالتىلىرىنى كېسىپ ئايرىشقا ئىشلىتىتتى، ئەمما، ئۇ بىر خالتىنىڭ ئوتتۇرىسىدىنلا كېسىپ تاشلىدى، ئۇششاق دورا دانىچىلىرى ئۈستەل ئۈستىنى بىر ئالدى. قارىغاندا ئۇ كۆزەينەكنى بەك بالدۇر ئېلىۋەتكەندەك قىلاتتى.

ئۇ «ياق...ياق» دەپ غودۇرىغىنىچە بىر قولى بىلەن ئۈستەل ئۈستىدە يېيىلىپ ياتقان دورىنى يىغىپ يەنە بىر قولىنىڭ ئالقىنىغا چۈشۈردى.

مەن ئۇنى ئۇ دورىنى تاشلۇۋېتىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ئۇ دورىنى ئالقىنىدا چىڭ سقىمدىغىنىچە تۇرغىنىدىن قارىغاندا، تاشلىۋەتكۈسى يوقتەك قىلاتتى.

ئەمدى ئۇ ئۇ دورىنى بىر ۋاراق قەغەز تېپىپ ئورايدۇ دەپ ئويلىدىم. ئۇ ھەقىقەتەن شۇنداق قىلماقچى بولۇپ، ئۈياق – بۈياقتا قارىدى، ئاندىن قۇرۇق ئۈستەلنىڭ ئۈستىنى بىر قۇر سىلاپ چىقتى. ئاخىرىدا ئۇ قوللىرى بىلەن «ئامال بولمىدى» دېگەن ئىشارىنى چىقاردى-دە، ئالقىنىدىكى دورىنى ھېلىقى كىشىنىڭ ئالقىنىغىلا تۆكۈپ بەردى.

مەن ئەمدى ئۇ چېچىلىپ كەتكەن بىر خالتا دورىنى تولۇقلاپ بېرىدىغۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما، ئۇ ئېشىپ قالغان دورىلارنى ئاستا يىغىپ تارتمىغا سالدى-دە قۇلۇپنى باستى...

ھېلىقى ئاتا چېچىلىپ كەتكەن دورىنى سقىمدىغىنىچە نېمە قىلىشنى بىلەلمەي بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن، دورىنى ئاغزىغىلا ئاتتى.

ئەمدى نۆۋەت ماڭا كەلدى. ھەيرانلىقىمدىن ئەسلىمگە كېلەلمەي تۇرۇپلا قالمىغان بولسام، ئاللىبۇرۇن تىكىۋېتەتتىم...

مېنىڭچە، مەن يەنە 20 يىل چېنىقسام ئاندىن بۇ يەردىكى يۇرتداشلارنىڭ ھۇنىرىگە يېتەلەرمەنمىكىن. ھازىرچە بولمايدۇ، مەن يەنە كۆپ ئىشلارنى كۆرۈشۈم، ھەرەج تارتىشىم، بىرەر نەرسىگە ھەيران قال-

مايدىغان بولۇشۇم كېرەك...

شۇنىڭ بىلەن مەن كېسەلنىڭ گېپىنى تىلغا ئالماي، لوشۇەنىمپيسۇ ئالىدىغانلىقىمنى دېدىم.

بۇ قېتىم ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولدى، دورا سەل قىممەت بولۇپ قالغانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقىچە ئاۋارىچىلىق بولمىدى.

ئەمما، ئۇ ماڭا ئۇچ مونى كەم قايتۇرغانىدى.

ئۇچ مونىڭ كارى چاغلىق، مەن يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغاچقا ئېھتىياتسىزلىقتىن شۇنداق قىلىپ قويدى، دەپ بىلدىم. مەن ئورنۇمدىن قوزغالغان چېغىمدا ئۇ چۈشەنچە بېرىپ:« رەسمىيەت ھەققى ئۇچ مو...»دېدى.

رەسمىيەت ھەققى؟ قانداق گەپ بۇ؟ مەن ئۇنىڭغا بىر قولدا پۇل بېرىپ، بىر قولدا ئۇنىڭدىن دورا ئالغان تۇرسام. يا مەن ئۇنىڭغا تەكشۈرۈتۈپ، دىياگنوز قويدۇرمىسام، نەدىن كەلگەن رەسمىيەت ھەققىكەن ئۇ؟

ئۇ يەنە بىر دەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، «نومۇر ھەققى!» دېدى.

مەن دورا قۇتىسىنى سقىمدىغىنىمچە ئۇنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ، كۆككە يۈزلەنگىنىمچە ئۇزاق ئويلاندىم. ئۇلارنىڭ توخولىرى ئەمدى ماڭا كۆنۈپ قالغاندەك ئىدى، ئەتراپىمدا ئۇ يەر، بۇ يەرنى تاتىلىغىنىچە يېمەكلىك ئىز دەيتتى، ھەتتا، ئاياغلىرىنىمۇ چوقىلاپ قويياتتى. ئۇنىڭ كىچىك ئوغلى چىلىق – چىلىق تەرگە چۆمۈلگىنىچە ئىش قىلىۋاتاتتى.

سەھرادىكى توي مەشرىپى

مەن مەشرا بىلەن سەھرادىكى بىر تويدا تونۇشقان. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق ۋە مېھرى ئىسسىق ياش بولۇپ، بىر كۆرۈپلا ئۇنى ياقتۇرۇپ قالغان ئىدىم. ئەمما، مەن مۇشۇ ئەپتىم بىلەن قانداقمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇسسۇل ئوينىيالايمەن؟ ئاياغلىرىم توپا، ئىشتىنىمنىڭ تىزلىرىغا

ئۇن يۇقۇندىسى چاپلىشىپ كەتكەن بولۇپ، ئىشلىرىمنى تۈگىتىپ، كېيىم ئالماشتۇرۇشقا ئۇلگۈرمەيلا ئۇ يەرگە بارغانىدىم. ئەڭ ياخشى كىيىملىرىم ئۆيدە قالغانىدى...

شۇڭا مەن دەرھال ئۆيگە يۈگۈرگەن پېتى قايتىپ، يۈز – كۆزلىرىمنى يۇدۇم–دە، دەزمالالنغان كۆڭلىكىمنى كىيىپ باردىم.

ئەمما، مەن تازا ياسىنىپ، خۇشال – خورام ھالدا تويغا قايتىپ بارغىنىمدا مەشرا قايتىپ كەتكەنىدى. مەن ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە قاتتىق ئازابلاندىم. ئەمما، مەن باشقىلاردىن ئۇنى سۈرۈشتۈرۈشنى ئەپسىز كۆرۈپ، ئۇنى بىر چاغدا كېلىپ قالار دېگەن ئۇمىدتە بىر چەتتىكى ئوتۇن دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇردۇم.

مەن ئۇنى بەك ئۇزاق ساقلىدىم، ھەش – پەش دېگۈچە سەھەر سائەت 2 بولۇپ كېتىپتۇ، توي كەچ سائەت 12 دە باشلانغانىدى. دەريا بويىدا دۇكان ئاچقان تانىمىيڭ ئېلېكترونلۇق رويال چالاتتى. ناخشىچىلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇلىنىپ ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى. چەمبىرەك ھاسىل قىلىپ چۆرگىلەپ تۇرۇپ ئويىنىلىدىغان ئاي ئۈسسۈلى ئويىنىلىپ بولدى، «قارا يورغا» مۇ ئويىنىلىپ بولدى، تانسىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئويىنالدى، ئەمدى بولسا دىسكو قاينىماقتا ئىدى. ھويلىغا يىغىلغان ياشلار بارغانچە كۆپەيمەكتە ئىدى، ئەمما، مەشرا يوق ئىدى. مەن ساقلىغانچە ئازابلانماقتا ئىدىم، ئەمما، نېمىشقا بۇ يەردىن كەتكۈم يوق؟ھامىنى مېنى بىرى ئۈسسۈلغا تەكلىپ قىلىدىغاندەك، مەنمۇ خۇشاللىق بىلەن تەكلىپنى ئىلىك ئېلىپ ئۈسسۈلغا چۈشىدىغاندەك تۇيۇغۇ مەندە بار ئىدى. ئەمما، كۆڭلۈمدىكى غەشلىك سەۋەبىدىن خۇشال بولالمايتتىم.

ئۇنداق چاغلاردا قانچىلىك ھاياجانغا چۆمۈلۈپ كېتىدىغىنىمنى دەپ بېرەلمەيمەن. تويلار ھەقىقەتەن بەكلا قىزىپ كېتەتتى. پۈتۈن ئىشتىياق بىلەن ناخشا ئېيتىپ، ئۈسسۈل ئويناپ ھارغان چاغدا ئىسسىق ئۆيگە

كىرىپ ھاردۇق چىقارغاچ تاتلىق -تۇرۇملىردىن يەپ، قىزىق چايدىن قانغىچە ئوتلاش قانداق ھۇزۇرلۇق ئىش-ھە! كاگىنى چۆرىدەپ ئولتۇ-رۇپ دومبىرا، ئىسكىرىپكا چېلىپ، ناخشا ئېيتىۋاتقان ياشلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشپ، بەدەن سەل ئىسسىۋالغاندىن كېيىن يەنە چىقىپ ئۇسسۇلغا چۈشىدىغان گەپ، كىشى خۇددى ئۇچ كېچە - كۈن-دۈز ئويناپمۇ قانمايدىغاندەك.

بۈگۈن كەچتىكى تويمۇ ئوخشاشلا قىزىماقتا ئىدى، ھەر قانداق تويدىن قالمايدىغان ئالتقان بۇۋاينىڭ كېلىشى بىلەن ھەممە تەڭلا چوقان سېلىشىپ كەتتى. 70 ~80 ياشلار ئەتراپىدىكى بۇ بوۋاي ناھايىتى قە-زىقچى بولۇپ، تۈگمەس ھەزىللىرى بىلەن سورۇننى قىزىتىپلاۋېتەتتى. ئۇنىڭ چىرايىنى ھەر خىل شەكىلدە ئۆزگەرتىپ ھەزىل قىلىشلىرى ئا-دەمنى ھەيران قالدۇرماي قالمايدۇ، ھەتتا، كۆزى بىلەن بۇرنىنىڭ ئور-نىنى ئالماشتۇرالايتتى. ئۇ كىمگە قارىسا شۇ ئۇچىيى ئۇزۇلۇپ كەتكۈ-دەك كۈلۈپ كېتىدۇ. ئەڭ قىزىقارلىقى شۇكى، قانداقلا مۇزىكا چېلىنسا ئۇ زوڭزىيىپ تۇرۇپ قەدىمىي ئۇسسۇل- «قارا يورغا» ئۇسسۇلىنى ئويـ-ناۋېرىدۇ. ئۇ ئۇسسۇلنى ئۆزىنىڭ ۋارقىرىشىنىڭ رىتمىغا چۈشۈرۈپ ئويـ-نايدۇ، ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ ئاۋازى ئاسمان - پەلەك ياڭراپ كەتسە-مۇ ئۇنىڭ ئۇسسۇلىغا قىلچە تەسىر قىلالمايدۇ.

ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس شەكىل بىلەن سۇرەن كۆتۈرۈپ، ئۇسسۇ-چىلار توپىدا ئۇياقتىن بۇياققا ئۆتۈپ، مۇرىلىرىنى ئېتىپ بېرىلىپ ئويـ-ناشلىرى خۇددى ئۇ قەدىمكى زامان كىشىلىرى بىلەن تەنتەنە قىلىۋاتـ-قاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرى يېرىم يۇمۇلغان بولۇپ،بەدىنىدىن «گۈپۈلدەپ» ھاراق پۇرىقى كېلەتتى، ئاي - يىللار مۇكچەيتكەن بەدىنى ئېغىر ئىدى. ئەمما، بىر ئۆرە تۇرۇپ بىر زوڭزىيىش ئارىلىقىدا ئۇنى ئېـ-غىر بىر نەرسە بېسىپ تۇرغاندەكلا قىلاتتى. ئۇ كۆك قەردە غايەت زور دولقۇننى بايقىغاندەك، باشقا بىر دۇنيادىكى ئۆزى بىلەن ئۇسسۇلغا

چۈشكەن گۈزەل پەرىنى كۆرگەندەك، كۆز ئالدىدىكى دۇنيادىن ھالقىغان ھالدا ببرىلىپ ئويناياتتى. مۇزىكا ئۇنىڭ روھىدا، ئىنتايىن نازۇك ۋە ساپ قەلبىنىڭ چوڭقۇرلىقىدا. ئۇسسۇل ئويناۋاتقان پەيت– ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدىكى ئەڭ گۈزەل ۋە ئەڭ شاد – خورامىلقىغا تولغان پەيتمىدۇ؟

توزدەك ياسانغان چىرايلىق قىز نەبىرە ئېلىكترونلۇق رويالنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ناخشىسىنى باشلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تولمۇ يېقىملىق بولۇپ، ناخشىنىڭ رىتمى ئادەمنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلاتتى. ئۇ بىز دائىم ئاڭلاپ تۇرىدىغان قازاقچە مودا ناخشا بولۇپ، مەيداندىكىلەرمۇ ئەگىشىپ ئېيتماقتا ئىدى.

قىيا – چىيا، شاۋقۇن – سۈرەن ئىچىدە ئاتىقان بوۋايدىن نەبىرە ئېيتىۋاتقان ناخشىنىڭ مەنىسىنى ۋاراقلاپ تۇرۇپ سورىدىم. ئۇ گېپىمنى تەستە ئاڭلىدى ۋە مەنىسىنى دەپ بەردى:

«ياخشى كۆردۈم بىر قىزنى، قانداق قىلاي؟
ئۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، قانداق قىلاي؟
چىن يۈرەكتىن سۆيدۈم ئۇنى، پەقەتلا ئۇنى،
ۋىسال ئۈچۈن تولا تالدىم، قانداق قىلاي؟»

مەنمۇ ئىچىمدە:«قانداق قىلاي؟» دېدىم.

ئەمما، سېمىز كەلگەن ئائىلە ئايالى ئازادگۈل قىزىقارلىق قىلىپ: «ئۇ ناخشىنىڭ مەنىسىچۇ سەن مېنى ياخشى كۆرىسەن، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، دېگەن گەپ» دېدى.

ئەمما، ئاۋۇ كۈلكە – چاقچاق بىلەن قىزىقچىلىق قىلىشىپ تۇرغان ياشلار يەنە باشقىچە مەنىدە:« سەن مېنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولساڭ، مەن سەل تۇرۇپلا ئۆلۈپ كېتىمەن»دەپ تەرجىمە قىلىشاتتى.

مەشرا نېمە دەر؟ بۇ ھەقىقەتەن ئۇنتۇلغۇسىز گۈزەل كېچە ئىدى، مەن پۈتۈن ئەس – يادىم بىلەن بىرسىنى خىيال قىلماقتا ئىدىم. نېمە

ئۇچۇن ئۇمىد بارلىقىنى بىلمەيتتىم، ئەمما، بۇنداق كېچىدە يۇز بەرگەن ھەر قانداق كەچۈرمىش شەكسىز لىككە تولغان بولىدۇ... مەن كىشىلەر توپىدىن چىقىپ، خالىيراق بىر ئۆيگە كىرىپ ئولتۇردۇم. ئۆيدىكى تام مەشنىڭ ئۇستىدىن پاكىز چىنىدىن بىرنى ئالدىم-دە، دوخوپكىغا يېقىن ئولتۇرۇپ چاي ئىچتىم، قولۇمنى دوخوپكىنىڭ ئىچىگە سۇنۇپ مۇزلاپ كەتكەن قوللىرىمنى ئىللىتتىم. خىيال قىلغانچە مەنسىز بىلىنىپ، ئۆيگە قايتىش- قايتماسلىق توغرىسىدا ئازىسالدى بولۇپ قالدىم. بۇ چاغدا رەتسىمى ئىستىراق مۇزىكا قويۇلدى، مەن چىنىدىكى چايىنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتتىم-دە، سىرتقا چىقىپ ئۇسسۇلچىلار توپىغا قوشۇلۇپ كەتتىم.

ئادەم تېخىمۇ كۆپەيدى. سەھەرنىڭ تېمپىراتۇرىسى تېخىمۇ تۆۋەنلەپ كەتكەن بولۇپ، ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدىن ئاپپاق ھور پۇركۇلۇپ تۇراتتى، ئۇسسۇل ئوينىمىغانلار بولسا، پۇتلىرىنى بىر - بىرىگە كۇچەپ ئۇرىشاتتى. ئەمما، پارقىراپ تۇرغان يۇزلىرىدىن، چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۇلارنىڭ سوغۇقنى ئازراقمۇ ھېس قىلمىغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. جۇپ - جۇپ بولۇشۇپ ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان ياشلار ئۇسسۇلغا قانغاندىن كېيىن، قول تۇتۇشقىنىچە توپتىن ئايرىلىشاتتى-دە، رەڭمۇ رەڭ قەغەز گۈللەر ئېسىلغان دەرەخ ئاستىغا، ئىشىك ئالدىدىكى پەلەمپەيگە يېنىغا، ئوتۇن دۆۋىسىنىڭ كەينىگە، كارىدورنىڭ ئۇ قېتىدىكى ئۇزۇن ياغاچ ئورۇندۇققا، خالىي ئۆيگە... بېرىپ، ئۆزلىرىنىڭ باشقىچە پاراڭلىرىنى باشلايتتى، ئۇلارنىڭ گېپى تۈگمەيتتى... شۇنىڭ بىلەن ئۇزاق كېچە ھەقىقىي باشلىناتتى.

ئەمدى ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ ئالدىغا بىر كىچىك بالا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ چالغان مۇزىكىسىغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتاتتى. ئۇ ناخشىدىن توختاپ قالسا، قەيەردىدۇ بىرى ئۇلاپ ئېيتاتتى. ھويلىنىڭ بىر بولۇڭىدىكى گۆش پىشۇرغان ئوت ئاللىبۇرۇن ئۆچكەن بولۇپ، كۈل دۆۋىسىدە ئۇششاق چوغ دانچىلىرى خۇددى يۇلتۇزدەك ئۇ يەر - بۇ

يەردە سۈس چاقناپ تۇراتتى. مەن قالايمقان خيالىلار بىلەن يەنە بىر-دەم تۇرغاندىن كېيىن، ئۆيگە قايتماقچى بولدۇم.

سەھەر سائەت ئۈچ بولغاندا «يىگىتىم» قۇلان كەلدى. ئۇ ھەقىقەتەن كىشىنى خۇش قىلالايدىغان ھەمراھ ئىدى. بىز بىر – بىرىمىز نىڭ ئىسمىنى چاقىرغىنىمىز چە يۈگۈرۈپ كېلىپ قۇچاقلىشىپ كەتتۇق. مەيداندىكى ئۇسسۇلچىلار باشلىرىنى بىز تەرەپكە بۇراپ كۈلۈشۈپ كېتىشتى. ئەمدى مەن ئىلگىرىكى توي مەشرەپلىرىدە ئېرىشكەن، پەقەت ياشلارلا ھېس قىلالايدىغان خۇشاللىق، بەختەت تۇيغۇسىنى تاپقانىدىم. گەرچە كىشىنى كۈلكىگە قىستايدىغان ھېچقانداق گەپ – سۆز بولۇنمىغان بولسىمۇ، بىز قاقاقلاپ كۈلۈشكىنىمىز چە ئۇسسۇل ئويناپتۇق. مۇزىكىنىڭ رىتمى تېز ھەم شوخ بولۇپ، ھېچبىر ئاخىرلىشىدىغاندەك قىلمايتتى. مەن تەرلەپ چىلىق – چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن بولسامۇ، ئۆزۈمنى توختىتۇالالمايتتىم، ھارغىنىمنىمۇ ھېس قىلالمايتتىم. مەن ئايلىنىۋېتىپ ھېس قىلدىمكى، كۆزۈمگە ئۇسسۇل ئويناۋاتقانلار ئەمەس، يالقۇنلاۋاتقان، تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئۇسسۇللا كۆرۈنەتتى.

يۈز – كۆزلىرىنى قاسماق بېسىپ كەتكەن، تاقىرباش قۇلان بەش ياشتا ئىدى. ئۇمۇ ئاتىقانغا ئوخشاش پەقەت «قارا يورغا» ئۇسسۇلىنىلا ئويناپتتى، بۇدرۇققىنا ئېككى بىلىكى توختىماي قاقاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىكىمنىڭ ئېتىكىنى تۇتۇۋېلىپ قالايمقان ئايلانغىنى ئايلانغانىدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا ماسلىشىپ بېرەتتىم، ئۇسسۇلنى ھەقىقىي ياخشىراق ئويناشنى خيالىمغىمۇ كەلتۈرمەيتتىم. مۇزىكا قۇلاققا ئۇرۇلۇپ تۇرسا، تەنلەر ئىختىيارسىز تەۋرەپ كېتەتتى، ئۇسسۇل ئىشتىياقىدا ئوت بولۇپ يانغان تەنلەر...خۇددى سىزنى تىنىمسىز ھالدا ئۇسسۇلغا دەۋەت قىلىۋاتقاندەك ئىدى.

مەن «قارا يورغا» نى ئويناشنى بىلمەيمەن، پەقەت مۇزىكىغا ئەگىشىپ، قاملاشسا – قاملاشمىسا، ئانچە – مۇنچە ھەرىكەتلەرنى قىلىپ قويىمەن. كۆپچىلىك ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىنى بەك ئوخشىتىپ ئالدىغىز،

دېيىشدۇ. ئەمما، مەن بىلمەنكى، ئۇسسۇلدىكى ئەڭ نازۇك ھەم سىر-لىق، روھقا ئوخشاپ كېتىدىغان نەرسە ماڭا مەڭگۇ يات، ئۇنىڭغا مەڭگۇ ئېرىشەلمەيمەن.

بۇ تاڭ ئاتماس كېچە، ياشلار شۇنداق بولۇشىنى بەكمۇ ئۈمىد قى-لىشدۇ. قۇلان بەك قالتىس ئىدى، ئۇ بىر مۇزىكىغا يەنە بىر مۇزىكىنى ئۇلاپ ئۇسسۇلنى داۋاملاشتۇرۇۋېرەتتى، چارچايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. سەھەر سائەت تۆت بولاي دېدى، ئۇسسۇل ئوينىۋېرىپ قورساقلىرىم ئاغرىپ كەتتى، ئەمما، ئۇ ئۇسسۇلنى ئەمدىلا باشلىغاندەك تەرزدە ئىدى. ئۇ مېنى ئازراقمۇ دەم ئالغىلى قويمايتتى، كۆڭلىكىمنىڭ ئېتىكىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ چۆرگىلىگىنى چۆرگىلىگەنىدى. بىراق، مەشرا كەلمىگەنىدى. ماڭا بۇ يەردە نېمە بار؟ كۆڭلىكىمدىكى ئاۋۇ شۇمتەك پاسكىنا قوللىرى بىلەن تۇتۇۋېرىپ داغ قىلىۋەتكەن جايىنى كۆرگىنىمدە، ئازابلىنىپ يىغلى-ۋەتكىلى تاس قالدىم.

ئۇسسۇل سەل پەسكويغا چۈشكەندەك قىلسىمۇ، كەيپىيات يەنىلا جۇشقۇن ئىدى. مەيداندا پەقەت ياش يىگىت – قىزلارلا قالغان بولۇپ، تويى بولغان قىز بىلەن يىگىت ۋە ياشانغانلار، ئاياللار مەيداندىن چې-كىنگەنىدى. ئېلېكترونلۇق رويال چېلىۋاتقان يىگىت مودا ناخشىلارنى بىر – بىرىگە ئۇلاپ توختىماي ئېيتاتتى. نېمىشقىكىن، توساتتىنلا بۇ سو-ۋۇن تېتىمايۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. مەن قۇلان ئارقىلىق ئۆ-زۈمنى «نىقابلاۋاتقاندەك»، ئۆزۈم مەڭگۇ مۇشۇنداق تەنها ئادەمدەك تۇيۇ-غۇغا كېلىپ قالدىم. ھەي، سۆيگىنى بولماسلىق ھەقىقەتەن ئازابلىق ئىش ئىكەن...

بىر چاغدا قۇلاننىڭ ئاپىسى كېلىپ، ئۇنىڭ يىغلىغىنىغىمۇ پەرۋا قىلماي ئۆيگە ئېلىپ ماڭدى. بەستلىك، سېمىز كەلگەن ئۇ ئايال قۇلاننى قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغان بولۇپ، ئۇ توختىماي تېپچەكلەيتتى.

قەلبىمنى مەنسىزلىك قاپلاپ،ئاخىرى قايتىشنى قارار قىلدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆڭلۈم بۇزۇلغان، مۇڭدەك بېسىپ كەتكەنىدى.

ئەمما، دەرۋازىدىن چىقىپ تۇرۇشۇمغا بىرىنىڭ:«مەشرا! بۇ ياققا كەل...» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، مەن ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالدىم-دە، ئەتراپقا قۇلاق سالدىم. ھويلىدىن ئېلېكتىرونلۇق رويال ۋە كىشلەرنىڭ پاراڭلاشقان ئاۋازىلا ئاڭلىناتتى. مەن ئىختىيارسىز كەينىمگە ياندىم-دە، ئۇدۇل ھويلىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى چوڭ بىر ئېغىز ئۆينىڭ دېرىزىسىنىڭ تۈۋىگە كەلدىم. دېرىزىنىڭ سىرتىغا سۇلياۋ چاپلانغان بولۇپ، دېرىزىگە قىزىل پەردە ۋە ئاپپاق تور پەردە قوشلاپ تارتىلغانىدى، شۇڭا، مەن ھېچنېمىنى كۆرەلمىدىم. ئۆيدە ئادەم كۆپ بولۇپ، ئاكوردىيونغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلغان قوش كىشىلىك ناخشا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئىشكىنى ئاچتىم، كارىدورنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر ئۆينىڭ ئىشكى ئوچۇق بولۇپ، ئادەملەر كىرىپ چىقىپ تۇراتتى. مەن «غىپىدىلا» ئۆيگە كىردىم، شۇ ھامان نەم ھەم ئىللىق ھاۋا مېنى ئوراپ ئالدى، ئاپپاق ھور ئۆيگە ئېتىلىپ كىرىپ، بىرىم مېتىر ئېگىزلىكتە لەيلەيتتى. خېلىدىن كېيىن ئاندىن ئۆينىڭ ئىچىنى ئېنىق كۆرەلدىم: ئۆي ئانچە چوڭ ئەمەس ئىدى، كاڭ ئۆينىڭ ئۇچتىن ئىككى قىسمىنى ئىگىلىگەن بولۇپ، تەكلىمات كىگىز سېلىنغانىدى. كاڭدا ئۆرە تۇرغان، ئولتۇرغان ۋە يانپاشلاپ ياتقان ئادەم 10دىن ئاشاتتى. ئۆينىڭ ئۇچ تېمىغا گىلەم تارتىلغان بولۇپ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە يەنە بىر قامچا، بىر دومبىرا ۋە بۇركۇت، ئاق تۈلكىلەرنىڭ ئەۋرىشكە ۋە تېرىلىرى ئېسىلغانىدى. پەگادىكى ئۈزۈن ئۈستەلگە ھۆل – قۇرۇق مېۋە – چىۋە، قۇرۇت قاتارلىق نازۇ نېمەتلەر تىزىۋېتىلگەنىدى، سېرىق ماي تولدۇرۇلغان ئەينەك بوتۇلكا يالتىراپ تۇراتتى.

ئوڭ قول تەرەپكە تام مەش ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوت تەپتىدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى. كاڭ بىلەن تام مەش ئارىلىقىغا نەقىش ئىشلەنگەن ياغاچ كارىۋات توختىتىلغانىدى، كارىۋات ئۈستىگە 20 نەچچە قۇر گۈل كەشتىلەنگەن يوتقان – كۆرپە رەتلىك

تىز ئۆبتىلگەن بولۇپ، تورۇسقا تاقىشىلا قالغانىدى. يوتقان – كۆرپىلەر-نىڭ ئۈستىگە يەنە ئاپپاق پەردە يېپىلغانىدى.

مەن ئىشىك تۆۋىدە تۇرۇپ ئۆيگە سەپسالدىم، مەشرانى تاپالماي تولىمۇ ئۇمىدسىز لەندىم. ئۆيدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ تۇرغىنىمدا، كۆزۈم كارىۋات رىشاتكىسىغا ئارتىلغان جۇۋىغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى، ئۇ جۇۋىنى مەن بىر يەردە كۆرگەندەكلا قىلاتتىم. مەن ئاستا بېرىپ جۇۋىنى قولۇمغا ئالدىم، جۇۋىنىڭ يېڭىدە ياماق بار ئىدى. ۋاھ، مەشرا-نىڭ بولماي، كىمنىڭ بولاتتى؟

دېگەندەك، بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مەشرا يەنە بىر ياش بىلەن كۈلۈشكىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇلار مېنىڭ يېنىمدىن ئۆتۈ-كەندىن كېيىن، ئۇ جۇۋىسىنى ئالماقچى بولدى. مەن دەرھال جۇۋىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم. مەن ئۇنى قايتىدىغان بولدى دەپ ئويلىغانى-دىم، ئەمما، ئۇ جۇۋىسىنىڭ يانچۇقىدىن كونا بىر خاتىرە دەپتەرنى ئالـ-دى-دە، دەپتەرنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇلغان بىر باغاقچىنى چىقىرىپ يېنى-دىكىسىگە بەردى. كېيىن ئۇ جۇۋىسىنى يەنە ماڭا ئۇزاتتى، مەن دەرھال جۇۋىنى جايىغا ئېلىپ قويدۇم.

خۇددى مەن ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيۋاتقاندەك ئىدىم. ئۇ يېنى-دىكىسىگە بىرنېمىلەرنى دېدى، يېنىدىكىسى باغاقچىنى سىقىمدىغىنىچە چىقىپ كەتتى. كېيىن، مەشرا ماڭا قاردى-دە، «رەھمەت سىزگە!» دې-دى.

-ھېچقىسى يوق، مەشرا!

-ھوي، ئەسلىي سەيپۇڭنىڭ قىزىكەنغۇ،- مەن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتىغاندىن كېيىنلا ئۇ ماڭا دىققەت قىلدى.

ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ ئايىغىنى سالغاچ:

-نېمىشقا چىقىپ ئۇسسۇل ئوينىمايسىز؟-دېدى.

-سىرتتا ئادەم قالمىدى.

-نېمىشقا يوق بولغىدەك؟ شۇنچە كۆپ يىگىت تۇرمامدۇ، بۇ

يەردە يالغۇز ئولتۇرۇپ نېمە قىلسىز؟

مەن كۈلۈپ كەتتىم. ئاندىن ئۆزۈممۇ سەزمىگەن ھالدا يالغان سۆزلىدىم:

ـ مەن بىرسىنى ساقلاۋاتىمەن، ئۇ ياندىكى ئۆيدە پاراڭلىشىۋاتىدۇ... سەل تۇرۇپ بىز بىللە قايتىمىز ... سىرت بەك قاراڭغۇ... مەن ئۆزۈم يالغۇز ... قورقىمەن...

مەن ھەقىقەتەن بىلىپ بولالمىدىم، قانداق ئىش بولۇپ كەتتى ئەمدى...

ـ ھە، ـ ئۇ كاڭغا چىقتى. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپلا ئايىغىمنى سىلىۋېتىپ كاڭغا چىقتىم.

كاڭدا ئادەم كۆپ ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئالتاغل سۆزلىشىكىنىچە ھاراق ئىچىشۋاتاتتى، بەزىسى ئاكوردىيون چېلىۋاتاتتى، بەزىلىرى ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناۋاتاتتى، تېخى ئۇچ – تۆتى بىر يەرگە كېلىۋېلىپ قارتا ئويناۋاتاتتى. ئۆي قويۇق ئىس ۋە ۋاراڭ – چۇرۇڭغا تولغاندى. پەگادا تاماكا قالدۇقى بىلەن گازىر شۆپىكى يېيىلىپ ياتاتتى.

مەشرا كارىۋاتنىڭ كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ تامدىن دومبىرانى ئالدى –دە، بىر نەچچىنى تىرىكشتىپ قويۇپ يەنە جايىغا ئېسىپ قويدى.

مەن ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، دومبىرانى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇنۇپ تۇرۇپ:

ـ چېلىڭ! ـ دېدىم.

ـ سىز چالالامسىز؟ ـ ئۇ دومبىرانى قولىغا ئالغاچ كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى.

ـ چالالمايمەن.

ـ تەس ئەمەس، مەن سىزگە چېلىشنى ئۆگىتىپ قويايلى!

ـ مەن بەك دۆت، ئۆگىنەلمەيمەن...

ـ ياق، سىز دۆت ئەمەس. سىز سەيىۋىڭ ئەمەسمۇ؟ كىيىم تىكىلەيدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆگىنەلەيدۇ... ھا...ھا...ھا...

ـيەنىلا سىز چېلىڭ...

ئۇ دومبىرانى بىر پەس سازلىۋالغاندىن كېيىن، چېلىشقا باشلىدى.

ئۇ مۇزىكا بىز دائىم ئاڭلايدىغان مېلودىيەسى ئاددىي ۋە يېقىملىق مۇزىكا ئىدى. ئەمما، مەشرانىڭ چېلىشى بىلەن ئۇ مۇزىكا تېخىمۇ سېھرىي كۈچكە تولغاندەك قىلاتتى... دومبىرانىڭ رېتىمىنىڭ ئېنىقلىقىدىن شۇنداق بولغانمۇ ياكى چالغۇچىنىڭ ئۇ مۇزىكىغا بەك پىششىقلىقىدىنمۇ، بۇنى بىلمەك تەس ئىدى. ۋارقىراشقان، ناخشا ئېيتقان، چاۋاك چالغان ئاۋازلارغا ئاكوردىيوننىڭ ئاۋازى قوشۇلۇپ كەتكەن ئۆي ئىچىدە مەشرانىڭ مۇزىكىسى ھەممىنى بېسىپ چۈشەتتى، ئۇنىڭ مۇزىكىسى ئەتراپتىكى شاۋقۇن – سۈرەننىڭ قىلچە تەسىرىگە ئۇچرىمايتتى. ئۇنىڭ ئۆيدىكى شاۋقۇن – سۈرەننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغاندىكى سالماق قىياپىتى چەكسىز دالىنىڭ جىمجىتلىقىنى ئەسلىتەتتى. دومبىرانىڭ مەڭگۈ ئاخىرلاشمايدىغان يېقىملىق مېلودىيەسى قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىغا توختاۋسىز ئاقاتتى، خۇددى ئۇ تىز پۈكمەس قەيسەرلىكتەك، تەۋرەنمەس ساداقەتتەك...

گويا مەن چۈش ئىلكىدە ئىدىم، ئىككىمىز دىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى مەست بولۇپ كەتكەنىدى، كۈچلۈك ھاراق پۇرىقى ئۆيىنى بىر ئالغانىدى. ئۇلار مەيلى گەپ – سۆزلىرىدىن بولسۇن، مەيلى ئەتراپىنى كۆزىتىشلىرىدىن بولسۇن، بىز دىن ناھايىتمۇ يىراقتا ئىدى، بىز بىلەن بىر توپتا ئەمەس ئىدى. ئۆيدىكى كەيپىياتىمۇ مەست – ئەلەس ھالەتكە ئۆتۈكەنىدى. مەن ئاستا ئۆرلەپ بېرىپ ئۇلارنىڭ پۈتلىرى ئارىسىدا دومىلاپ ياتقان رومكىنى ئېلىپ كۆڭلىكىمنىڭ ئېتىكى بىلەن سۈرتتۈم–دە، لىققىدە ھاراق قۇيۇپ مەشراغا ئۇزاتتىم.

ئۇ مۇزىكىدىن توختاپ، كۈلۈمسىرىگىنىچە ئۆزىنىڭ بىلدۈرگەندىن كېيىن، ھاراقنى بىر يۇتۇم ئىچىپلا رومكىنى ماڭا قايتۇرۇپ بەردى–دە، مۇزىكىسىنى داۋاملاشتۇردى. مەن رومكىنى تۇتقىنىمچە مۇزىكا

غا قۇلاق سېلىپ خۇددى ھازىرلا ھاراق ئىچكەن ئادەم ئۆزۈمدەك مەستخۇش ئولتۇرۇپ كەتتىم . مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىغان ھالدا بېشىمنى پەس قىلىپ تۇرۇپ ھاراقنى بىر يۇتۇم – بىر يۇتۇمدىن ئىچتىم. مۇزىكىغا قۇلاق سالغاچ ئولتۇرۇپ يوغان رومكىدىكى ھاراقنى ئىچىپ تۈگەتتىم. بۇ چاغدا مەن ھېس قىلدىمكى، بۇنداق ئولتۇرىشەرسەم كېيىن پىياتىم تېخىمۇ تۆۋەنلەپ كەتكۈدەك. شۇڭا مەن ئاستا كاڭدىن چۇشتۇم – دە، پەگادا دۆۋىلىنىپ تۇرغان ئاياغلار ئىچىدىن ئايىغىمنى تېپىپ كىيىپ، شاۋقۇن – سۇرەنگە تولغان ئۆيدىن سىرتقا چىقتىم... بوسۇغىتىن پۇتۇمنى ئېلىپ تۇرۇپ ئىختىيارسىز كەينىمگە بۇرۇلدۇم، مەشرا خۇددى مەن بىلەن پەرۋايى پەلەكتەك، ئەسلىدىكى جايىدا ئولتۇرغىنىچە پۇتۇن ئىشتىياقى بىلەن دومبىرا چېلىۋاتاتتى...

سېنتەبىردىكى سەھرا تولىمۇ جەلپكار ئىدى. ئۆي – ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرى ۋە كالا قوتانلىرىنىڭ ئۆگزىلىرىگە ئالتۇندەك تاۋلىنىپ تۇرغان ئوت – چۆپلەر تاغدەك دۆۋىلىۋېتىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىنى بولسا كۆپكۆك تىنىق ئاسمان يېپىپ تۇرىدۇ. ئېگىز – ئېگىز دۆۋىلەنگەن مەنگەن ۋە كۆك ئاسمان بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ، سەھرانىڭ قىياپىتىنى ئۆزگىچە گۈزەل تۈسكە كىرگۈزىدۇ.

تىمتاسلىققا تولغان ياز پەسلى ئۆتۈپ كەتتى. يازلىقتا يازنى ئۆتكۈزگەن ۋە چارۋا باققان كىشىلەر ئارقا – ئارقىدىن قايىتىپ كېلىشتى. كاۋۇتۇدەك كىچىك بازارنىڭ ئۇزۇلمەي توي بولىدىغان، قاينام – تاشقىنلىققا تولغان پەسلى بېيتىپ كەلدى، گويا ھەر كەچتە ئۇسسۇل بەزمىسى بار، ھەر كەچتە سۆيگۈ ھېكايىسى بار.

ئۇسسۇل بەزمىسى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلگەندە كۆكتىكى يۇلتۇزلار تەگسىز جىمجىتلىققا چۆكەتتى. يىراق – يىراقلاردىن تارقىلىۋاتقان گۈزەل مېلودىيەلەر كەنتنىڭ سوغۇق جىمجىتلىقىنى كېسىپ ئۆتكىچە سەل ـ پەل ئاجىزلايتتى. قېيقالغان مېلودىيە كېچە ئاسمىنىدا ئۇزاقتىن – ئۇزاق تەۋرىنەتتى، خۇددى يۇرەكنىڭ سوقۇشى بىلەن بىرلىشىپ

كەتكەندەك ئىدى... ھاۋا تەۋرىنەتتى، تەنلەر تەۋرىنەتتى، خۇددى ھەر-
مىنۇت – ھەر سېكۇنت گۈزەل مېلودىيەگە تەڭكەش قىلىپ ئۇسسۇل
پەرۋازىنى ئەۋجىگە كۆتۈرۈشكە تەييار تۇرغاندەك ئىدى.

سىز ئاللىبۇرۇن چۈش قوينىغا كىرىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، ئۇ
مەپتۇنكار مېلودىيە ئۆزىنىڭ سېھرىلىك مۇڭى بىلەن چەكسىز قاراڭغۇ-
لۇقتىكى تەنھالىقنى ئاستا – ئاستا ئويغىتىدۇ.

سىنتەبىرنىڭ كېچىلىرىدە كەنتنىڭ مەلۇم بىر يېرىدە چوقۇم بىر يو-
رۇقلۇق بولىدۇ، سانسىز لىغان يۈلتۈزلارنىڭ نۇرلىرى يىغىلىپ، كەنت
ئاسمىنىدىكى قات – قات بۇلۇتلارنى يېرىپ ئۆتۈپ، پەقەت شۇ بىر نۇق-
تىغا چۈشۈۋاتقاندەك كۈندۈزدىلا كۆرگىلى بولىدىغان ئاقلىقنى ھاسىل
قىلىدۇ. ئۇ يەردە چوقۇم توي مەشرىپى بار.

يەنە بىر يەردە توي مەشرىپى بار. دېمەك، كەنتنىڭ يەنە بىر بۇلۇ-
ڭىدىكى يورۇقلۇق كېچە ئاسمىنىنى يورۇتۇپ تۇرىدۇ.

شۇنداق قىلىپ، يورۇقلۇق ۋە گۈزەل مېلودىيەلەر سەھرا توي
مەشرىپىنىڭ جىمى مەزمۇنى بولۇپ قالىدۇ. ناخشا ئاۋازى، ئوتتەك تاۋلا-
نىپ تۇرغان كۆڭلەك، شېرىن پىچىرلىشىش، زىيادەت، ئۇسسۇل، يەنە
ئۇنىڭدىن باشقا، مۇھەببەتلىك بېقىشىشلار، قول تۇتىشىشلار، يەرنى بىر
ئالغان كەمپۇت قەغىزى ۋە گازىر شۆپىكى قاتارلىق ئۇششاق – چۈششەك
تەپسىلاتلارنىڭ ھەممىسى تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز خۇشاللىق ۋە ئۆ-
كۈنۈشنىڭ بوشلۇقىدا چاقناپ تۇرىدۇ، كىشى ئۇلارنى تېخمۇ ئېنىقراق
ئەسكە ئېلىشقا ئامالسىز. كېيىنكى كۈنلەردىكى مەلۇم بىر پەيتتە، ئاشۇ
كەچۈرمىشلەر ناھايىتى روشەن ھالدا كۆڭۈل ئاسمىنىڭىدا نامايان بو-
لىدۇ، تەسەۋۋۇرىڭىزنى يەنمۇ كېڭەيتكىنىڭىزدە بولسا بارلىق كەچۈرمىش
تارقاپ كەتكەن بولىدۇ... ئېسىڭىزدە پەقەت ئاشۇ كېچىدىكى يورۇقلۇق
ۋە كېچە ئاسمىنىدا تەۋرەپ تۇرغان مېلودىيەلا قالىدۇ.

دەرەخلەرگە رەڭگارەڭ چىراغلار ئېسىلغان، ئۇستەللەرگە نازۇ نېمەتـ
لەر توشقىچە تىزىلغان بولۇپ، ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا يېقىلغان گۈل-

خانلار چوڭ – چوڭ قازانلارنى ۋاراقشتىپ قاينىتاتتى، گۆشنىڭ مەززە-لىك پۇرىقى ئەتراپنى بىر ئالغاندى. ئالدىراش يۈرۈشكەن كىشىلەرنىڭ يۈزلىرىدە خۇشاللىق جىلۋە قىلاتتى. جۇۋلىرىنى سېلىۋېتىشىپ ئالدىراش يۈرگەن ئاياللار يېنىڭىزدىن ئۆتكىنىدە سۈت ۋە قوينىڭ كۆچلۈك ھىدى بۇرنىڭىزغا ئۇرۇلىدۇ. بەزى ئاياللاردىن بولسا «ئاي»نىڭ (بۇ يەردىكىلەر ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئەتىر) پۇرىقى كېلىدۇ، ئۇ خىل ئەتىرنىڭ پۇرىقى پاشا قوغلاش سۈيۇقلۇقىنىڭ پۇرىقىغا ئوخشاپ كېتەتتى. ئەمما، ئۇ خىل كۆچلۈك پۇراق شۇ دەمدە شۇ ئاياللارنىڭ مۇھەببەتكە تولغان ياشلىق نازاكىتىنى ھېس قىلدۇراتتى... ھەر بىر ئۆينىڭ ئىشكى توختىماي ئېچىلىپ يېپىلىپ تۇراتتى. ئىشكىلەر ئېچىلغان شۇ پەيتتە، زىياپەتنىڭ داغدۇغىسى، كۆچلۈك نۇر، كۈلكە – چاقچاق، ناخشا –مۇزىكا ئاۋازى، ئاپپاق ھور... قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئىشكىتىن ئېتىلىپ چىقىپ ئاستا – ئاستا كېچە ئاسمىنىغا سىڭىپ كېتەتتى.

ئەرلەر ھەشەمەتلىك بىز ھلگەن ئۆيلەردە ئولتۇرۇشۇپ ھاراق ئىچىشمەكتە ئىدى، ھەر قانداق بىر گەپ كەيپىياتنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. كېيىن، ناخشا – مۇزىكا باشلاندى، ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ناخشىغا ئاۋاز قوشۇپ، ناخشا ئاخىرى خورغا ئايلاندى. كۆتۈرەڭگۈ قىياپەتتە ئولتۇرۇپ زور ئىشتىياق بىلەن دومبىرا چېلىۋاتقان كىشىنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ يۇقىرى ئاۋازدا ناخشىسىنى باشلىدى، ئۇنىڭ تۇيغۇسى بىلەن ناخشا بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتكەن بولۇپ، ئوت بولۇپ يانغان كۆزلىرىدىن تەسۋىرلىگۈسىز ھاياجان بالقىپ تۇراتتى! ئۇ تۇيۇقسىز بېشىنى كۆتۈرۈپ سىزگە تىكىلگىنىدە، سىز ھاياجاندا ئۆزۈڭىزنى قويىدىغان جاي تاپالماي قالسىز ...

ئەڭ چىرايلىق بىز ھلگەن ھەم ئەڭ چىرايلىق ئۆيدە كېلىنچەك تويلۇق لباسقا پۈركەنگىنچە بىر دۆۋە تويلۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇراتتى. ئۆينىڭ تۆت تېمىغا مېھمانلار ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىق رەختلەر ئېسىۋېتىلگەن بولۇپ، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا شىرداق، گىلەم دېگەن-

دەكلەر ئېگىز قىلىپ تىز ئۆپتىلگەنىدى. ئۆينىڭ بۇلۇڭىغىمۇ توپ – توپ شىرداقلار قويۇلغانىدى. كىچىك ئۈستەلگە نازۇ نەمەت تىز يىلغان بۇ-لۇپ، ئۇنىڭغا تېخى قول تەگمىگەنىدى. قاتمۇ – قات پەردە تارتىلغان نەقىشلىك ياغاچ كارىۋاتتا كېلىنچەك قەددىنى رۇسلىغان ھالدا جىمجىت ئولتۇرغان ،كارىۋاتقا ئوتقاشتەك رەڭمۇ رەڭ سېلىنچىلار سېلىنغانىدى.

بىر توپ كىچىك بالا ئىشكتىن بويۇنداپ ئۆي ئىچىگە قارايتتى، ئەمما، ئۇلار ئۆي ئىچىگە كىرەلمەيتتى. مەنمۇ ئۇ بالىلارنىڭ كەينىدە تۇرۇپ، ئۆي ئىچىگە ئۇزاق قارىدىم. بىر چاغدا كەينىمدە ۋاراڭ – چۇ-رۇڭ ئاۋازلار كۆتۈرۈلدى. قارىسام ئايالار قوللىرىدا چوڭ – چوڭ پە-تنۇسلارنى كۆتۈرگىنىچە ئۆي – ئۆيلەرگە كىرىپ كېتىۋاتاتتى. دېمەك، تاماق تارتىلغانىدى.

سەھرادىكى تويلاردا مەززىلىك پىشۇرۇلغان قوي گۆشى مېھمانلار-نىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلمەي قالمايتتى(پاھ! قوي گۆشى ھەقىقەتەن مەززە-لىك ئىدى....). ئەمما، قوي گۆشى سائەت 11 بېرىمدىن ئاشقاندا تارتە-لىدۇ. ئۇنىڭدىن بۇرۇن بوغۇرساق، قۇرۇت، ھۆل – قۇرۇق مېۋە – چېۋە، يەل – يېمىش،نان – پېچىنە دېگەندەك يېمەكلىكلەر ئۈستەللەرگە تولدۇرۇۋېتىلىدۇ. ھەر بىر ئۇزۇنچاق ئۈستەلگە 12ـ13 ئادەم سىغدۇرغان بولۇپ، ئۇلار قىزغىن پاراڭلاشقاچ ئولتۇرۇپ، ئۈستەلدىكى نازۇ – نې-مەتلەرگە كەڭ – كۇشادە بېقىشدۇ. تۇن نىسپى بولغاندا، ئاندىن تا-ماقلار تارتىلىدۇ، يەنە، ئالدى بىلەن قوي قېرىنى،ئىنچىكە پىنتوزا، «لاۋخۇ سەي»(لازا، پەمىدۇر،پىيازلار قەلەمچە قىلىپ توغرالغاندىن كې-يىن، ئارىلاشتۇرۇلۇپ تەييارلىنىدىغان بىر خىل سوغۇق سەي) قاتارلىق سوغۇق سەيلەر تارتىلىدۇ. بۇنداق سوغۇق سەيلەرنىڭ تەييارلىنىشى ئاددىي ھەم يېيىشلىك بولىدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن، ھورى كۈتۈرۈلۈپ تۇرغان ئىسسىق قورۇمىلار ھەر بىر ئۈستەلگە تۆت تەخسىدىن چىرايلىق قىلىپ تىزىلدى. ئۇن نەچچە جۈپ چوكا تەڭلا ئىشقا كىرىشىپ، تەخسىلەر بىردەمدىلا قۇرۇق-

دىلىپ قالدى. ئاندىن، مېھمانلار يەنە بوغۇرساق، قوۇرۇت، ھۆل – قۇ-رۇق مېۋە – چىۋە، يەل – يېمىش، نان – پېچىنە دېگەندەك نېمەتلەرگە ئېغىز تېگىشتى. يېيىش – ئىچىش يەنە بىر –ئىككى سائەت ئەتراپىدا داۋاملاشتى. سائەت 11 يېرىم بولغاندا، تاۋاق – تاۋاقلاردا ئىسسىق ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان قوي گۆشى كەلتۈرۈلدى.

شۇنىڭ بىلەن بۇگۈن كەچتىكى زىياپەت بىرىنچى قېتىملىق يۇقىرى پەللىگە چىقتى. ئوچاقتىكى ئوتنىڭ ھارارىتى، گەپ – سۆزلەردىكى ھارارەت، ھەر بىر ئادەمنىڭ كۆزىدە چاقناۋاتقان ئوچقۇن، ئەڭ مۇھىـ-مى، تاۋاقلاردىكى گۆشتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئىسسىق ھور قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قوشۇلۇپ سورۇن كەيپىياتىغا جۇشقۇنلۇق، كىشىلەرنىڭ يۇز-لىرىگە خۇشاللىق جىلۋىسى ئاتا قىلاتتى. ئىككى ئەر دۇئا ئوقۇپ بولغان-دىن كېيىن، بەللىرىدىكى پىچاقلىرىنى ئېلىشتى-دە، گۆشلەرنى پارچىلاپ پولۇ ئۈسۈلغان يوغان تاۋاقلارغا سېلىشقا باشلىدى. گۆش پاقلان گۆشى بولۇپ، ھەم يۇمشاق ھەم مەززىلىك ئىدى. گۆشنىڭ ئۈستىگە تۇزدىن باشقا ھېچقانداق تېتىتقۇ سېپىلمەيتتى، ئەمما، گۆشنىڭ تەمى ئادەمگە تەسۈرلىگۈسز لەززەت ئاتا قىلىدۇ، ئۇنداق تەمنى ئاسانلا تەڭشۇالغـ-لىمۇ بولمايدۇ. ئۆينىڭ ئىچى ئىسسىپ كەتكەن بولۇپ، مەززىلىك تائام پۇرىقى ئۆرلەپ تۇراتتى.

تۇيۇقسز ، ئېلېكترونلۇق رويالنىڭ ئاۋازى ھويلىنى بىر ئالدى! ياشلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ ھويلىغا چىقىشتى، دېمەك، توي مەشرىپى باشلانغانىدى. بىز مۇ قوللىرىمىز نى يۇيۇشقاندىن كېيىن، جۇۋىلىرىمىز نى كىيىشىپ ھويلىغا چىقتۇق. بىر دەمنىڭ ئىچىدىلا ھويلا تېمىنى چۆرىدەپ تىزىلغان ئورۇندۇقلار بوش قالمىدى. ئورۇندۇق تەگمىگەنلەرنىڭ بەزـ-لىرى ئوتۇن دۆۋىسىگە ياماشتى، بەزىلىرى ئىشىك تۈۋىدىكى پەلەمپەيگە چىقىۋېلىشتى. يەنە نۇرغۇن ئادەم ئوتتۇرىدا يۇمىلاق دائىرە قالدۇرۇپ ئۆرە تۇرۇشتى. تۇنجى مۇزىكا باشلىنىپ بىر ھازادىن كېيىن، ئوتتەك تاۋلىنىپ تۇرغان تويلۇق لىباسقا ئورانغان كېلىنچەك سالماق قەدەملەر

بىلەن ئوتتۇرىغا چۇشتى. ئۇ ئاپپاق ئۇزۇن كۆڭلەكنىڭ ئۈستىگە قېنىق قىزىل رەڭلىك قىسقا يەڭ كەمزۇل كىيگەن بولۇپ، قولىدا گۈل كەشتە-لەنگەن قولياغلىق تۇتۇۋالغانىدى. ئۇزۇن تۇمقىنىڭ ئۈستىدىن ئارتىۋال-غان بۇركۈت پېيى قىستۇرۇلغان چۇمبىلى يەرگە تېگەيلا دەپ قالغانىدى.

بۇ چاغدا ھەممە چۇقان سېلىشپ كەتتى، ئەرلەر بولسا بىر – بى-رىدىن قىزغىنىشپ ئۇنىڭغا ئىنتىلەتتى. ئەمما، كېلىنچەك بېشىنى پەس قىلغىنىچە ھېچكىمگىمۇ قارىماي، سىپايە ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۇسسۇلنى باشلىدى. ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىكى بىر ئەر ئۇنىڭ ئۇسسۇلىغا ئەگەشتى، شۇ-نىڭ بىلەن ئۇ كېلىنچەك بىلەن بىرىنچى بولۇپ ئۇسسۇل ئويىنغان كى-شى تەلەيلىك بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن باشقىلارمۇ بەس- بەستە تۇرغانلار ئارىسىدىن ھەمراھ تاللىشپ ئۇسسۇلغا چۇشۇپ كەتتى. مۇزى-كىنىڭ مېلودىيەسى ۋە رىتمى كىشىنى ھاياجانغا سالاتتى. ئۇسسۇل تە-بىئىي تۇيغۇنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، ئادەمگە ئۆزىنىڭ تېنىدىكى لاتاپەتنى، روھىيىتىدىكى گۇزەللىكنى، نازۇك قەلبىنى ئۆزىگە تونۇتىدۇ، ئۇسسۇل– ئادەم ئۆزىنى بايقايدىغان ھەرىكەتقۇ! كېلىنچەكنىڭ قېينىئانىسىنىڭ ئۆ-يىدىكى ئايالار ئۇسسۇلچىلارنىڭ ئارىسىدا يۇرۇپ، توي مەشرىپىنىڭ بېشىدىكى بىر نەچچە قېتىملىق ئۇسسۇلدا ئوتتۇرىغا چۇشكەن قىزلارغا قولياغلىق سوۋغات قىلدى. قولياغلىققا ئەڭ كۆپ ئېرىشكەن قىزلار ئۆز-لىرىنى پەخرلىك ھېس قىلىشاتتى. ئۇلار بىر كۇزدە قانچىلىك قولياغلىق-قا ئېرىشەر–ھە! ئەمما، قولياغلىق بىر نەچچە موغلا كېلىدىغان، ئاددىي گۇل بېسىلغان قولياغلىق ئىدى.

تۆت بۇرجەك يىپەك رەخت پارچىسىنىڭ چۆرىسىگە ھەر خىل رەڭ-لىك يىپلار بىلەن گۇل نۇسخىلىرىنى كەشتىلەپ تىكىلىدىغان قولياغلىقنى ئىلگىرى قىز – ئايالار ئۆزلىرى تىكەتتى. بەزىلىرى قولياغلىقنىڭ بىر بۇرجىكىگە چېسلانمۇ كەشتىلەپ قويىاتتى. ئىلگىرى بىر قىز بىر نەچچە تال قۇرۇتنى ئەنە شۇنداق قولياغلىق بىلەن ئوراپ ماڭا بەرگەنىدى. قۇرۇتنى يەپ بولغاندىن كېيىن، قولياغلىقنى دېرىزە تەكچىسىگە تاشلاپ

قويدۇم. توپا بېسىپ پاسكىنا بولۇپ كەتكەن قولياغلىقنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەس، دەپ ئويلاپ قالسەمۇ. ئەمما، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ناھايىتىمۇ ئۇزاقتا قالغان ئەسلىمىنىڭ ئىزىنى پەقەت مەنلا بىلىمەن. ئاشۇ قولياغلىقنىڭ ئىگىسى تارتىنغىنىچە چەكسىز خۇشاللىق ئىلكىدە ھەمراھى بىلەن شادىيانە ئۈسسۈلغا چۈشكەن بىر قىز.

شېرىن ئارزۇ – ئارمانلارنى دىلىغا پۈككەن، ياشلىق باھارى ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان قىز چاق ئىدى...

مەن ئۇسسۇلنى ياخشى كۆرىمەن، شۇڭا، چىرايلىق بىر قىزنىڭ نەپىس ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىگە ئۇزاقتىن – ئۇزاق قاراپ ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ پۇت – قوللىرىنىڭ ھەرىكەتلىرى تولىمۇ ماسلاشقان ئىدىكى، چېھرىدىن بەخت كۈلكىسى جىلۋىلىنىپ تۇراتتى، ئۇ ھەقىقەتەن بىر ساھىبجامال ئىدى! ئۇ شۇ تاپتا ئەڭ تەلەيلىك ئىدى، چۈنكى، ئۇنىڭ گۈزەل چۈشى رېئاللىققا ئايلانغانىدى. مۇزىكا خۇددى ئۇنىڭ جىسمىغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى، گويا يۇلتۇزلار جىمىرلاپ تۇرغان كۆك، زېمىندىكى بارلىق مەخلۇقات ئۇنىڭغا ئىنتىلىۋاتقاندەك، كائىنات ئۇنى مەركەز قىلىپ يېڭى بىر دۇنيا ئاپىرىدە قىلىۋاتقاندەك ئىدى. ئۇ پۈتىنى تۇزلەپ،ئېڭىكىنى بىلىنەر – بىلىنمەس كۆتۈرگىنىدە بولسا، پۈتۈن دۇنيا يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى...

مەن ئۇسسۇل ۋە شۇ تاپتا ئۇسسۇل ئۈيناۋاتقانلارنىڭ بارلىق كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلىدىم. گۈزەللىكە بولغان ئىنتىلىش بولمىغان بولسا، ئاشۇ گۈزەل، نازۇك بەدەنلەر بولمىغان بولاتتى. يەنە نېمە ئۈچۈن ئاشۇ گۈزەللىك ئادەمنىڭ قەلبىگە يارا ئىزلىرىنى قالدۇرىدۇ؟ ئاشۇ ئۇيغۇر قۇدىكى تەنلەر، داڭقېتىپ قالغىنچە كېتىۋاتقان تەنلەر ياكى ھاياجانلانغان ھالدا بىر نېمىلەرنى دەۋاتقان تەنلەر، ئېگىز دىن قاڭقىپ پەسكە چۈشۈۋاتقان تەنلەر.... بۇلارنىڭ ھەممىسى دۇنيانىڭ سىرتىدا ئىدى، دۇنيادىن ھالقىغان شەيئىلەرنى ئاپىرىدە قىلاتتى، ۋاقىت ئۇزارغانچە ئۇلار كۆپىيەتتى، دۇنيادىنمۇ ئاستا – ئاستا يىراقلىشاتتى. شۇڭا، بىز

كۆرۈۋاتقان تەنلەر كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاستا – ئاستا قېرىيدۇ، ئەڭ ئاخىرقى چەككە يەتكەندىمۇ دۇنيا بىلەن ئالاقىسى يوقىتەك تۇيۇلىدۇ. پەقەت ئۇسسۇلچىنىڭ تېنىلا دۇنيانىڭ مۇكەممەللىكىنى تەڭشەپ تۇرىدىغاندۇ! پەقەت گۈزەللىك بولسىلا جىمى مەخلۇقات روھىي بىردەكلىككە ئىگە بولىدۇ، پەقەت گۈزەللىكلا ھەقىقىي تەبىئىيلىكتۇر.

مەن يەنىلا ئۇسسۇلنى ياخشى كۆرىمەن، دەپ خىيال قىلىمەن، بەلكىم، مېنىڭ ياخشى كۆرگىنىم پەقەت مەن دائىم ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلىدىغان، ئۆزۈمدە يوق نەرسە بولۇشى مۇمكىن. مەن دائىم كۆپىرەك نەرسىنى بىلىۋالسام، تېخىمۇ كۆپ نەرسىنى كۆرۈۋالسام، دەپ ئويلايمەن. مەن مەيداننىڭ سىرتىدا تۇرۇپ ئۇلارنىڭ شادىيانە تۇرقىغا قارايتىم. بىراق، مەنمۇ خۇشالمۇ؟ پەقەت مەن ئۇسسۇل ئوينىغان ۋاقتىمدىلا ھەممە نەرسىگە ئېرىشىشىم مۇمكىن.

مەن بىجامال بىلەن كەچتە بىللە ئۇسسۇل ئويناشنى دېيىشىپ قويدۇم. چۈنكى، بىز توي ئىگىسىگە باشقىلارغا ئوخشاش بىر پارچە رەخت، بىر نەچچە بولاق چاقماق قەنت دېگەندەك سوۋغا – سالام تەيياردلىمىغان ئىدۇق. شۇڭا ئۇلارنىڭ زىياپەت ئۇستىلىدىن ئورۇن ئېلىشقا خىجىل بولاتتۇق. بىز ھەر قېتىم زىياپەت ئاخىرلاشقاندا توي بولۇۋاتقان ھويلىغا كىرەتتۇق–دە، بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ ئۇسسۇل مۇزىكىسىنىڭ باشلىنىشىنى كۈتەتتۇق.

بىجامال توي قىلىپ بولغان ئايال بولسىمۇ، ياش قىزلاردەك بەك شوخ ئىدى. ئۇنىڭ ئەتىگەندىن كەچكىچە توختىماي كۈلكە – چاقچاق قىلىپ يۈرۈشىگە ئەقلىم يەتمەيتتى. ئۇ ئۇ يەرگە بارسىمۇ كۈلكە، بۇ يەرگە كەلسىمۇ كۈلكە ئىدى. ئۇنىڭ بارغانلا يېرىدىن كۈلكە كۆتۈرۈلمەي قالمايتتى. تېخى بەزىلەر ئۇنىڭ كەينىدىن:« بۇ بىجامالنىڭ كاللىسىدىن چاتاق چىقىپتىمۇ نېمە...» دەپ غودىرىشىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى تولمۇ سۈزۈك ۋە جارانلىق بولۇپ، ناۋادا ئۇ مەلۇم بىر جايدا «ھوي!» دەپ ۋارقىراپ قالسا، كەنتتىكى كىشىلەرنىڭ يېرىمى:«بۇگۈن كەچتە يە-

نه توي بار ئىكەن-دە!» دېيىشپ كېتىدۇ.

بىجامال توي قىلغان ئايال، مەن خەنزۇ بولغاچقا، ئۇسسۇل بەزمە-سىدە يىگىتلەر بىلەن ئۇسسۇل ئويناشنى بىئەپ ھېس قىلاتتۇق. شۇڭا، ئىككىمىز بىر قەدەر مۇقىم ھەمراھلاردىن بولۇپ قالغانىدۇق. ئۇسسۇلدا ئۇ مېنى يېتەكلەپ ئويناياتتى، مەن بولسام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قارىسىغىلا چۆرگىلەيمەن. ئۇ ئۇسسۇلنى بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، كۆچلۈك ھەم ئەۋرىشىم بىلەكلىرىدىن نەپىس ھەرىكەتلەرنى چىقىرىپ، مەغرۇرانە قىيا-پەتتە ئويناياتتى. ئۇنىڭ نەرىمۇ توي قىلىپ بولغان ئايالغا ئوخشىسۇن؟ ياشلىق باھارىغا ئەمدىلا يەتكەن قىز چاقنىڭ ئۆزى ئەمەسمۇ؟ بەزىدە مەن ئۇسسۇلدىن توختاپ، بىر چەتتە تۇرۇپ ئۇنىڭ ئۇسسۇلىغا قاراپ تۇرۇپ كېتىمەن. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، چېھرىدىن، ئۆرۈم چاچلىرىدىن، ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىدىن، قىسقىسى، ئۇنىڭ جىسمىدىن نۇر تاراپ تۇراتتى.

بىجامال تېخى ئانا بولغان ئايال ئىدى. ئۇنىڭ تۇنجى بالىسى ئىكە-كى ياشقا كىرگەندە كۆيۈپ ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئەينى چاغدا دېققەتسىز - لىكتىن ئۇنىڭ قولىدىكى چايدان يەرگە چۈشۈپ كېتىپ، قايناقسۇ بالە-نىڭ ئۇستىگىلا تۆكۈلگەن ئىدى... كېيىن ئۇ يەنە بىر باللىق بولغان، ئۇ بالىمۇ يېشىغا توشماي تۇرۇپلا تۇنجۇقۇپ ئۆلۈپ كەتكەنىدى.

مەن ئۇنىڭ ئۆيگە بارغىنىمدا ئۆلۈپ كەتكەن بالىسىنىڭ سۈرىتە-نى ئېلىپ كۆرسىتەتتى ۋە پەخىرلەنگەن ھالدا:« قانداق، چىرايلىقمە-كەن؟ ئۇنىڭ تېرىسى نېمە دېگەن ئاپپاق...» دەيتتى، ئۇنىڭدا ئازراقمۇ ئازابلىنىش تۇيغۇسى يوق ئىدى. مېنىڭچە، ئۇنىڭ ئازابلىنىشىنىڭمۇ ھا-جىتى يوق. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ تېخى بىر بالا بولۇپ، ئۇنىڭ يېتىلىشى تېخى ئەمدىلا باشلانغانىدى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن، باشلىنىش قاچانلا بولسا، كې-چىككەن بولمايتتى، قانچە قېتىم باشلىنىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەر بىر باشلىنىش بىرىنچى قېتىملىق باشلىنىشقا ئوخشاش ئىدى. كېيىن يۈز بېرىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى كىشىگە خۇشاللىق ئاتا قىلىدىغان ئىشلار. مەسىلەن، كېيىن ئۇنىڭ يەنە نۇرغۇن چىرايلىق بالىلارنى تۇ-

غۇشى دېگەندەك.

هازىر سەھەر سائەت بىردىن ئاشتى، يىراقتىكى توي بولغان ئۆيدىن كېلىۋاتقان مۇزىكا ئۈچ قېتىم ئالماشتى، ئەمما، مەن تېخىچە ئۆيدە ھېلىقى دۆت خوتۇننى ساقلاۋاتاتتىم. ئادەمنى تولىمۇ تېرىكتۈردىغۇ ئۇ... ماناۋا، تۆتىنچى مۇزىكا باشلاندى، تازا مەن ياخشى كۆرىدىغان مۇزىكا ئىدى. مەن يەنە ساقلىيالايتتىمۇ؟ مەن ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە ماڭدىم. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ، ئۇنىڭ كاڭ ئۇسۇلىدا بىر خيالدا يوق پوپايكا توقۇپ ئولتۇرغىنىنى كۆردۈم. مەن ئاچچىقىمدا دېرىزە ئەينىكىنى قاتتىق ئۇردۇم. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قول سىلكىدى.

مەن ئىشىك تۈۋىگە بارغىنىمدا، ئۇ ئىشىك ئالدىدا مېنى ساقلاپ تۇراتتى.

ـھەي، ھەي، ھەي، نېمە قىلىۋاتىسىز؟ ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ ھازىر سائەت نەچچە بولۇپ كەتتى؟

ـئاۋازىڭىزنى پەسەيتىڭ، ئېرىم قايتىپ كەلدى!ـئۇ دەرھال قولۇمنى تارتىپ تۇرۇپ، خەنزۇ تىلىدا شۇنداق دېدى.

ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ، بۇ دۆت خوتۇن ئېرىدىن نېمانچە قورقۇپ كېتىدىغاندۇ، خۇددى ئاتىسىدىن قورققاندەك. بۇنىڭ نېمە قورققىچىلىكى بار؟ مەن ئۇنىڭ قولىدىن يېتىلىگىنىمچە ئۆيگە كىرىپ ئۇدۇل ئېرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنلۇك ئاۋازدا دېدىم:

ـقاراڭە سىزنى، خوتۇنىڭىزنى نېمانچە قورقۇتىۋېتىسىز؟ ھەممىز ياش، چىقىپ ئويناپ كەلسەك نېمە بولاتتى؟

ـقورۇق گەپ، مەن ئۇنى ئورمىدىم، تىللىمىدىم يا ئارغامچا بىلەن باغلاپ قويمىدىم، بارغىسى كەلسە بېرىۋەرمەمدۇ،ـ ئۇنىڭ ئېرى خۇيىزۇ بولغاچقا خەنزۇچە سۆزلىدى.

ئېرى شۇنداق دېسىمۇ، ئۇ يەنە ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن تىل ئىشتكۈسى كەلگەندەك بېشىنى سالغىنىچە پوپايكىسىنى توقۇپ ئولتۇراتتى

ئادەمنى جىلە قىلىپ.

ـقاراڭە، سىز ئادەتتە ئۇنىڭغا بەكلا قاتتىق قول ئىكەنسىز ، بولمسا ئۇ بۇنچە قورقۇپ كېتەمتى؟

ـكىم شۇنداق دەيدۇ، مەن ئۇنى ئۇرمسام يا تىللمسام...

ـئىككىلارنىڭ ئىشىنى كىم بىلەتتى؟ ئۇرغىنىڭىز نى، تىللغىنىڭىز ـ نى ماڭا دەپ بېرەمتىڭىز ؟

ـنەدە ئۇنداق ئىش بولسۇن؟ مەن ئۇنى ئۇرمىدىم، تىللمىدىم...

ـئەمسە ئۇ نېمشقا سىز دىن بۇنچە قورقىدۇ؟

ـئۇ مەندىن قورقامدا؟ مېنىڭچە ئۇ مەندىن قورقمايدۇ.

ـبولدى، بولدى، مەن بارمايمەن، بارمايمەن... ـ بىجامال دەرھال شۇنداق دېدى.

ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟ يولسىزلىققۇ بۇ! مەن بىجامالغا:

ـبىجامال، ئۇنىڭ بىلەن كارىڭىز بولمسۇن، مەن بار، ئۇنىڭدىن قورقـ ماڭ،ـدېدىم. ئاندىن ئۇنىڭ يولدىشىغا يۈزلىنىپ تۇرۇپ دېدىم:

ـ ئەمدى بۇنىڭغا نېمە دېيەلەيسىز؟ سىز بەك ئەسكىكەنسىز ، خوتـۇـ نىڭىز نى بەك بوزەك قىلىدىكەنسىز . ئۇنىڭ بارغۇسى بار تۇرسا نېمشقا ئۇنى قورقۇتسىز؟ سىز بەكلا ھەددىڭىز دىن ئېشىپ كېتىپسىز! ئۇسسۇل ئويىنغانغا نېمە بولاتتى؟ نېمە قىلىق بۇ؟ بولمسا سىز مۇ بىللە بېرىپ ئويىنمامسىز؟ ھىم، ئەسلىي مەن سىز نى خېلى دۇرۇس ئادەم دەپ ئويلايتتىم، سىز نىڭ بۇنداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىز نى بىلمەپتىمەن...

مېنىڭ گېپىم «سىز بىز نىڭ دۇكانغا تۇخۇم ئالغىلى بارغاندا، سىز گـە ئەرزانلا بېرەتتۇققۇ...» دېگەن يەرگە كەلگەندە،ئۇ گەپلىرىمگە چىدىمايلا قالدى ـ دە:

ـبولدى، بولدى، تېز بېرىڭلار! بالدۇر قايتىپ كەل!ـ دېدى.

بىجامال بەك خۇشال بولۇپ كەتتى،ئەمما، ئۇ يەنە ئەنسىرىگەن ھالدا ئېغىز ئاچتى:

ـراستما؟

مەن ئۇنىڭ يولدىشىغا:

ـمەن كاپالەت بېرەي، بىر سائەتتە چوقۇم ئۇنى ئەكېـ
لىپ قويىمەن،ـدېدىم ـدە، بىجامالنىڭ قولىدىن تارتتىم:

ـئەستا، ماڭمامسىز ! ھېچقىسى يوق، بىرەر ئىش بولۇپ قالسا مېنـى ئىز دەڭ، مەن ئۇنى ئەدەبلەپ قويىمەن...

ـمەن تېخى كىيىملىرىمنى يۆتكىمىدىم!

بىجامالنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكەپ، چاچلىرىنى تاراپ تەييار بولۇشىغا يېرىم سائەت ۋاقىت كـەتتى. ياش خـۇيزۇ چوكان شـۇڭ شۇاڭلارنـىڭ ئىشكىدىن ئۆتكەندە، ئۇ ئۇنمۇ چاقىرۋېلىشنى تەلەپ قىلدى. كـىشنـى غەزەپلەندۇرىدىغىنى، بۇ شۇڭ شۇاڭمۇ ئېرىدىـن قورقىدىـغانلاردىن ئـەـ دى. شۇڭا، شۇڭ شۇاڭنى ئۆيىدىن«قۇتۇلدۇرۇپ» چىققۇچە سەھەر سا ـ ئەت ئىككىدىن ئاشتى. مەن بەكلا تىت – تىت بولۇپ كەتتىم.

بىز مەھەللىنىڭ قـاراڭغۇ كوچـىسىدا مـۇدۇرۇپ – سوقۇلۇپ كـېـ تىۋاتماقتىمىز ، يېراقتىن ئېلېكتىرونلۇق رويالنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتـ تى. ئىچىمىز بوشاپ، يېنىكلەپ قالغاندەك ئىدۇق. مەن ئالـدىرىغـىنىمچـە توي بولۇۋاتقان قورۇنىڭ تېمىنىڭ يېنىغا كېلىپ قورۇ ئىچىـگە بويۇنـدـ دىم. مەشرا ئېلېكتىرونلۇق رويال چالغۇچىنىڭ يېنىدا تـۇرۇپ كۈلۈمســ رىگىنىچە دومبىراچىلىۋاتاتتى، جىمى نۇر ئۇنىڭ چېھرىـگە يىغـلغانـدەك ئىدى. سەھرانىڭ ئايال ناخشىچىسىنـىڭ زىل ئاۋازى كېـچە ئاسمـىنىغـا تارايتتى. يېنىمدىكى بىجامال بىلەن شۇڭ شـۇڭ ئاللـبۇرۇن ئۇسسـۇل قاينىمىغا چۈشۈپ بولغانىدى. بىرى ئالدىمغا كېلىپ قولىنى تەڭلەپ مېنى ئۇسسۇلغا تەكلىپ قىلدى، مېنىڭ تەكلىپنى قوبۇل قىلماي ئامالىم بولمـ دى. مەن بىرىنچى قەدەمنى ئالدىم. بىرىنچى قەدەمنى ئېلىپلا، بۇ كېچـ ىنىڭ تېخى بالدۇرلىقىنى، ھەممىنىڭ تېخى باشلانمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم.

شۇنداق، بۇ يەنە بىر گۈزەل كېچە ئىدى. ئۇسسۇلغا بىـر سائەتتـە قانامدۇ كىشى؟ قايتىش ئىشى بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم. بىجامال ئىككىسى

نېمە بولۇشسا بولمامدۇ.

كۆز ئايلىرىنىڭ ئاخىرقى بىر نەچچە كۈنىدە مېنىڭ ھېچ يەرگە بارغۇم كەلمەيلا قالدى. كېيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئالدىدا مىختەك ئولـ تۇرۇپ كېيىم تىكىش بىلەن مەشغۇل بولدۇم. ئەمما، دېرىزىدىن سىرتقا قارىغىنىمدا، تىنىق كۆك ئاسمان دىلىمنى ئېرىتىۋېتەتتى. شۇنىڭ بىلـەن مەن ئىشمنى توختاتتىم ـ دە، ئىشكنى تاقاپ سىرتقا چىقتىم.

مەن مەھەللىنىڭ تار كوچىسىدا كېتىپ بارماقتا ئىدىم. گەرچە بـۇ چارۇچىلار تاغدىن چۈشكەن، كاۋۇتۇدا ئادەم ئەڭ كۆپ بولىدىغان پـەـسل بولسىمۇ، كاۋۇتۇنىڭ كۈندۈزدىكى مەنزىرىسى ئادەتتىكى كۈنلـەر بىلەن پەرقلەنمەيدىغاندەكلا قىلاتتى. يوللار قۇپقۇرۇق، يولنـڭ ئىككـى قاسىنقىدىكى ئۆيلەرنىڭ دەرۋازىلىرى ئېتىلگەن. بەزىدە كىچىك بالىلارـ نىڭ قورۇ تېمىغا يامىشىپ ئۇيناۋاتقىنى كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى. مـەن بىلىمەن، كاۋۇتۇدا خۇشاللىقنىڭ ھەممىسى كېچىدە . مەن ئاخۇن قـەبـرىستانلىقىنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ كەنتنىڭ باش تەرىپىدىكى ئېرىققا يېقىنلـەـشىپ قالدىم. بۇ ئەتراپتا ئۆي – ھويلىلار قالايـمىقان ئـورۇنلاشقان بـوـلۇپ، يەر شەكلىگە بېقىپ، ئېگىز – پەس قەد كۆتـۈرۈپ تۇراتتى. تـېـخىمۇ يىراقتا بىر تۈپ گىياھمۇ يوق تاقىر تۇزلەڭلىك يېيىلىـپ ياتاتتـى. ئۇ يەردە بىر بالا كېسەك قۇيۇۋاتاتتى. ئۇ بوش يەرلەرگە پۈتۈنلەي كـېـسەك قۇيۇۋېتىلگەنىدى. ئۇ كېسەكلەر قۇرىسا ئۆي سالغىلى بولىدۇ. ئەمـمـا، كىم بۇنـداق چاغدا ئۆي سـالىدۇ؟ كۈزمـۇ ئۆتۈپ كېـتەيلا دېگـەن تۇرسا.

ئۇ بالا مېنىڭ قاراپ تۇرغىنىمـنى كۆرۈپ، سەل ئـوڭايسـزلىنـىپ قالدى. ئۆزىنىڭ ئىشىنى بىمالال قىلۋاتقان ئادەم مېنى كۆرۈپلا قىلۋاتـقان ئىشىدىن ئازغىلى تۇردى. ئۇ مېنىڭ تېز راق كېتـىشمىنـى ساقلـىدى بولغاي، تەييار بولغان لاينى قايتا – قايتا ئارىلاشتۇرۇشقا باشلىدى.

مەن ئۇنى تونۇيمەن، ئۇ سېمىز دوختۇر بادىنىڭ كىچـىك ئوغلـى قابۇدقالان بولۇپ، ئۇ ھازىر تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيتتى. قـاـ

ربغاندا، ئۇ ئىككى بېلىكىگە تايىنىپ، كېچىنى كېچە، كۈندۈزنى كۈندۈز دېمەي پۇل تېپىۋاتاتتى.

مەن قايتمىدىم، جايىمدا تۇرۇپ ئۇ يەر بۇ يەردىن گەپ ئېچىپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى كوچىلىدىم.

ـنېمە قىلىۋاتسەن؟ ئۆي سالامسەن؟ خوتۇن ئالامسەن؟

ـياق، ياق، خوتۇن ئالمايمەن. قورۇ تېمىنى قايتا قوپۇرىمىز ، قاراڭ، قورۇ تېمى ئۆرۈلۈپ كەتتى،ـ ئۇ خەنزۇچىنى تازا راۋان سۆزلىيەلمەيتتى.

ئۇ تېز سۈرئەتتە قولى بىلەن ئالدى تەرەپنى كۆرسەتتىـدە، مەن قاراپ بولغىچە قولىنى چۈشۈرۈۋالدى ۋە قولاشمىغان ھەرىكەتلىرى بىلەن لاينى ئارىلاشتۇرۇشنى داۋاملاشتۇردى.

ئۇنىڭ يۈز – كۆزى پاتقاق بولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئىشتىنىدىمۇ پاتقاق ئىزى قېتىپ كەتكەنىدى.

مەن ئېچىمدە كۈلگىنىمچە قايتتىم، ئويلىغانچە كۈلگۈم كېلەتتى. ئالدىنقى قېتىم ئۇ بىزنىڭ دۇكاندىن بىر خالتىسى بەش مولۇق راك قەلەمچىسىنى نېسىگە ئالغان بولۇپ، پۇلىنى بەرمىگىلى ئىككى ئاي بولغانىدى. بولدىلا، پۇلىنى بەرمىسمۇ مەيلى.

مەن كوچىنىڭ ئايىغىدىكى داۋانغا كەلگەندە، ئايلىنىپ باشقا يول بىلەن قايتماقچى بولدۇم. ئەمدى ئالدىمغا مېڭىۋەرسەم چۆل – جەزىرە ۋە قاقاسلىققا چىقىپ قالاتتىم. ئېرىقتىكى سۈپسۈزۈك سۇ شارقىراپ ئېقىپ تۇراتتى. مەن ئېرىقنى بويلاپ بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، بىر يالغۇز ئاياغ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپلا مەشرانى كۆردۈم.

ئۇ ئېرىقتىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدا كىسەك قۇيۇۋاتاتتى. ئۇ ئېگىشىپ تۇرۇپ قېلىپقا لاينى توشقۇزاتتىـدە، ئېغىر قېلىپنى دەس كۆتۈرۈپ بىر نەچچە قەدەم نېرىغا بېرىپ، قېلىپنى كۆمتۈرەتتى، قۇيۇلغان كىسەكلەر تولىمۇ رەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ چېچى چۈۋۈلغان، كىيىملىرى پاتقاقتا مىلەنگەن بولسىمۇ، كېلىشكەن قامىتى يەنىلا مېنى مەپتۇن

قىلاتتى.

مەن بىر پەس نېمە قىلىشمىنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم.ئۇنىڭغا قابۇدـ قالانغا چاقچاق قىلغاندەك:« نېمە قىلۋاتسىز؟ ئۆي سالامسىز؟ يا خوتۇن ئالامسىز؟» دېگىلى بولمايدۇ ـ دە! ياخشى يېرى، ئۇ ئىشقا بەك بېرىلىپ كەتكەچكە مېنىڭ كەلگىنىمنى سەزمىدى.

مەن بىر پەس ئارىسالدى بولۇپ تۇرغاندىن كېيىن، كەينىمگە ئۆـ رۈلۈپلا كەلگەن يولۇم بىلەن مېڭىپ كەتتىم.

مەن نېمىشقا بۇنداق تەكەببۇرلۇق قىلدىغاندىمەن؟ مەن قېتىپ يـا ـ سىنىۋالغان بۇ ئەپتىم بىلەن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولسام بولمايدۇ، خۇددى قايسى كۈنى كەچتە ئۇستىبېشىم مەينەت هالەتتە ئۇنىڭ بىلـەن كۆرۈشۈشنى خالىمىغانغا ئوخشاش. مەن ئۆزۈمنىمۇ تولۇق چۈشەنمىگەن يەردە، باشقىلارنى تېخىمـۇ چۈشەنمـەيمەن... مېنىڭ نەزىـرىمدە مەشـرا شاھقا ئوخشايتتى. ئۇ قامەتلىك، كېلىشكەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ساپ قەلب بار، يەنە سەنئەتكە ماھىر بىر جۈپ بىلەك بار. ئۇ بىلەكلەر ھازىر كـەتـ مەن سېپىنى چىڭ تۇتقان ئىدى. ئەمما، مەن ئۇ ياڭراتقان مۇزىـكىنىـڭ دۇنيانىڭ پىنھان بۇلۇڭىغا ـ يەنە بىر ياشىنىڭ قەلب دۇنياسىغا قانداق ئېـ قىپ كىرگىنىنى بىلمەن... مەن تولىمۇ بەختلىك، بەزى گەپلەرنى مـەن ھەقىقەتەن ئېيتىپ بېرەلمەيمەن.

كېيىن، مەن چوقۇم باشقا بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالمەن، ياشلىق مەزگىلى ئەنە شۇنداق ئۆزاق... مۇشۇلارنى ئويلىغىنىمدا، كۆڭلۈم كـۆـ تۇرۇلۇپ قالغاندەك ھېس قىلىمەن. ئۇنداق بولمىسا قانداق قـىلغۇلـۇق؟ مەن شېرىن چۈشۈمنىڭ رېئاللىقىغا ئايلىنالماسلىقىدىكى سەۋەبنىڭ مېنىڭ خەنزۇ بولۇپ قالغانلىقىم ياكى ئۇنىڭ بىلەن پۈتـۈنلەي باشـقا – باشقـا دۇنيادا ئىكەنلىكىم ئەمەسلىكىنى بىلمەن... ئەمەلىيەتتە مەن ھېچنېمىنـى بىلمەيمەن، ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەيمەن. يـاخشى يېـرى، مەن ئەزەلدىـن ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى دەپ باقمىغان، ھېچنېمىنى بىلدۈرمەي كەلگەنىدىم...

مەن يەنە مەشرانىڭ ئايالىنى ئويلاپ قالدىم. ئۇ بەستلـىك كەلگـەن

چىرايلىق قازاق قىزى ئىدى. ئۇچ يالىنى تۇغقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئېغىرلىقى 200 جىڭغا يەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مۇلايىملىقى چىقىپلا تۇرىدىغان بولۇپ، دائىم ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىپ، بوينىغا يوغان قوي يۇڭى شارپىسىنى ئارتىپ يۈرەتتى. ئۇ يىراقتىكى يازلىق يايلاقتىكى كىگىز ئۆيىدىن بېلىنى ئەگكىنىچە چىقاتتى-دە، قولىدا سۇت ساغىدىغان چېلەك ۋە ئورۇندۇقنى كۆتۈرگىنىچە ئۆيدىن ئانچە يىراق بولمىغان يەردىكى كالا قوتىنى تەرەپكە ماڭاتتى... بۇ مەنزىرىلەرنى كۆرگەن ھەر قانداق ئادەم ۋاپا – ساداقەتنى، مېھىر – مۇھەببەتنى ھېس قىلمايدۇ. ئەجدادلاردىن ئەۋلادمۇ – ئەۋلاد مىراس قالغان ھېلىقى ئىشلار ھازىرغىچە توختاپ قالغىنى يوق. مەندىمۇ شۇنداق. تېخى مەندە باشلانمىغانىدى!

قايتىش يولۇم سۈكۈناتقا چۈمگەنىدى. مەن يولدا يەنە قۇلانىنى ئۇچرىتىپ قالدىم، ھە راست، قۇلان قىز بالا ئىدى! ئۇنىڭ سېرىق بىلەن قىزغۇچىنىڭ ئارىلىقىدىكى چېچى خېلى ئۆسۈپ قالغان (بىزنىڭ بۇ يەردىكى كىچىك باللارنىڭ چېچى يازدا چۈشۈرۈلۈۋېتەتتى)بولۇپ، ھەم يۈمشاق ھەم شالاڭ ئىدى. ئۇ مېنى كۆرۈپلا يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ، بارمىقىنى چىشلىگىنىچە ماڭا كۈلۈمسىرەپ قارىدى. مەن يىراقتىنلا جىسمىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان ئۇ گۈزەل قىزچاقنى كۆردۈم، يەنە كۆكتىن لەيلەپ چۈشۈۋاتقان ئالتۇن رەڭ يوپۇرماقلارنى كۆردۈم... گۈزەل ئالتۇن كۈز – ئۇسسۇل پەسلى ئىدى. يەنە بۇگۈن كەچتىكى توي خىيالىمغا كەلدى، ھەي، نېمىشقا ئۇمىد بولمىغۇدەك؟

قۇلان بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن، يولدا ماڭا باشقا ھېچكىم ئۇچرىمىدى. مېنىڭ ئۇسسۇل ئوينىغان پېتى قايتىپ كەتكۈم كەلدى.

مەن يەنىلا ئۆزۈمنىڭ تۇرمۇش ئۇسۇلى بويىچە ياشاۋاتىمەن، قەلبىمدىكى ئىشنى قىلىپ، تېپىشقا تېگىشلىك پۇلنى تېپىۋاتىمەن. تۇرمۇشۇم ھەم تىنچ ھەم ئالدىراش. ئەمما، مەن ئاشۇ تىنچلىق ۋە ئالدىراشلىقنىڭ چوڭقۇرلۇقىدا نېمىنىڭ ساقلاقلىق ئىكەنلىكىنى بىلىمەن.

مەن كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ يېڭىنەسىگە يىپ ئۆتكۈزۈۋاتقاندا، ھەر قېتىم بىر مو پايدىنى دەپ خېرىدارلار بىلەن زېرىكمەي-تېرىكمەي باھا تالىشىۋاتقاندا، كېچە – كېچىلەپ ئىشلەپمۇ ئىشلىرىمنى تۈگىتەلمەي، قا-پارغان قوللىرىمنى تۇتقىنىمچە ئۇزاقتىن – ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتكەن ۋاقىتلىرىمدا مېنىڭ بۇ جىسمىمدا ئۇسسۇلنىڭ سېھرىي كۈچى بار، دەپ ئويلاپ كېتىمەن. مەن ھەر مىنۇت، ھەر سېكونت پۇت – قوللىرىمنى ئۇسسۇلنىڭ چىرايلىق، نازۇك ھەرىكەتلىرىگە كەلتۈرۈپ، مۇزىكىنىڭ سېھرىي دۇنياسىغا كىرىپ كەتسەمكەن دەيمەن. بۇ جىسمىم ھېرىپ – چارچاش، قېرىش ۋە ئۆزىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئاپىرىدە بولغان ئە-مەسقۇ، ئاخىر!

مەن كېچىلەردە يىراق – يىراقلاردىن كېلىۋاتقان ئېلېكتىرونلۇق رو-يالنىڭ ساداسىغا قۇلاق سالغىنىمچە ئۇيقىغا كېتىمەن، دەم – دەم ئويغى-نىپ شېرىن چۈشلىرىمنىڭ قوينىدىن يېنىپ چىقىمەن. چۈشۈمدە ئىلگە-رىكى ئىشلارنى، يەنى، قوشنىمىز نىڭ قىز لىرى بىلەن قول تۇتۇشقىنى-مىز چە مەھەللىنىڭ كاداڭ يولىدا تويغا ئالدىراپ كېتىۋاتقان،توي بو-لۇۋاتقان ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە توپا ۋە پاتقاقنىڭ دەستىدىن قارىغۇ-سىز بولۇپ كەتكەن ئاياغلىرىمىز نى غازاڭ بىلەنلا سۈرتۈۋېتىپ، خا-تىرجەم ھالدا ئىشكىتىن كىرىپ كېتىۋاتقان مەنزىرىنى كۆرىمەن... بىز ئىشكىتىن كىرىشىمىز گىلا ھويلىدىكى بىرى:« ھوي، تىككۈچىلەرنىڭ قىز لىرى كېلىپ قاپتىغۇ!» دەپ ۋارقىراپ كېتەتتى.

بىز قاتار تۇرۇپ ناھايىتى ئۇڭايسىز لانغان ھالدا، ئەمەلىيەتتە، مەغرۇرلانغان ھالدا كۈلۈپ تۇراتتۇق. كىشىلەر بىز نى ئىتتىرىشكىنىچە ئۇسسۇل ئوينىغۇچىلار توپىغا قوشۇۋېتەتتى. ئۇستى تەرەپكە ئېسىلغان رەڭگارەڭ چىراغلار ئاستا پۇلاڭشىپ تۇرسىمۇ، شامالنى قىلچە شامال بارمىدەك ھېس قىلىشمايىتۇق.چىراغلارنىڭ نۇرىنىڭ چوڭقۇرىدا يەنە قاراڭغۇلۇق بار ئىدى. مېنىڭ يەنە نېمىنىدۇ ئېنىق كۆرگۈم كېلەتتى، بىرى كىشىلەر توپىنى ئۇدۇل كېسىپ ئۆتۈپ مېنىڭ ئالدىمغا كېلەتتى--

ده، ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ، ماڭا قولىنى سۇناتتى...

كېچىلەرنىڭ ئېغىر قاراڭغۇلۇقىدا ئۇيقۇمدىن ئويغىنىپ كەتكەن چاغلىرىمدا، يىراق – يىراقلاردىكى مۇزىكىغا پۈتۈن دىققىتىم بىلەن قۇلاق سالغىنىمچە ئولتۇرۇپ كېتىمەن. ئولتۇرغىنىمچە يەنە شېرىن ئۇيقۇغا كېتىمەن، يەنە چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىمەن. ئاخىرىدىكى چۈشۈمنىڭ بىرىدە مەشرانى ئېلېكترونلۇق رويال چېلىۋاتقان هالەتتە كۆرىمەن. ئۇنىڭ يېقىملىق كۈلۈمسىرىشى ماڭا نەقەدەر تونۇش- هە!

مەن غەرق ئۇيقۇغا كەتكىنىمدە، مېنىڭ جىسمىمدا يەنە ئۇسسۇلنىڭ سېھرىي كۈچى بارمۇ؟ مەن هەر قېتىم جىسمىمنى كېچە قاراڭغۇلۇقىدىكى كاۋۇتۇنىڭ مەلۇم بىر يېرىدە غەرق ئۇيقۇغا كەتكىنىنى ئويلىغىنىمدا، جىسمىمنىڭ كېچە قاراڭغۇلۇقىدىكى كاۋۇتۇنىڭ يەنە بىر جايىدىكى شادىيانە مەنزىرە بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىپ كەتكەندەك، ئايرىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەستەك هېس قىلىپ كېتىمەن.

مەن كۈز پەسلىنى مۇهەببەت ئوتىدا كۆيۈپ ئۆتكۈزدۇم. مەن ياشلىقىمدىنلا مەشرانى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ مەن ئېگىز هەم چەكسىز سوزۇلۇپ ياتقان دەريا قىرغىقىدا كېتىۋاتقىنىمەن، دەريا سۈيى چوڭقۇر يار تېگىدە جىمجىتقىنا ئاقاتتى. مەن مېڭىشتىن توختاپ، يەرگە پاتۇرۇلۇپ قالغان كىچىك بىر تال تاشنى ئاستا تېپىشكە باشلىدىم، ئۇنى مەن تاكى قومۇرۇلۇپ چىقىۋالغىچە قەدەر تەپتىم. ئاندىن ئۇنى يەنە ئەسلىدىكى ئورەككە كىرگۈزۈپ، دەسسەپ چىڭداپ ئەسلىدىكى هالىتىگە كەلتۈردۇم. مەن مەشرانى هەقىقىي ياخشى كۆرەتتىم، مەن سۆيگۈمگە ئىشىنەتتىم، ئۇنى ئەسلەپ تۇراتتىم. ئەمما، بۇنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ مەن ئۇنى تونۇمايتتىم، ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا تونۇتۇشقا تېخىمۇ ئامالىم يوق ئىدى. كىمنىڭ كىمنى تونۇشى، كىمنىڭ كىمنى تونۇماسلىقى قاتارلىقلارنىڭ مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان سۆيگۈم بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى يوق ئىدى، خۇددى، مېنىڭ مەشراغا بولغان سۆيگۈمنىڭ مەشرا بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى بولمىغىنىغا ئوخشاش... مەن

ياشلىقمدىنلا ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان، دېمىگەنمىتىم. ئۇنداق بولمىسا، قانداق قىلغۇلۇق؟ ياشلىقىمنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋېتىشنىڭ ئورنى يوق-تە! ياكى بولمىسا، بۇ دۇنيانىڭ تۈرلۈك گۈزەللىكلىرى بىلەن ھەمىنەپەس بولامدىم؟ بۇنداق گۈزەل دۇنيادا تەنھا ئۆتۈش تولىمۇ ئازابلىق بىر ئىش. شۇڭا، قەلب دۇنيايىمغا مەشرا كىرىپ كەلدى، ئۇ يۈرىكىمگە سۆيگۈ ئوتىنى تۇتاشتۇردى... كۆز ئاخىرلىشىش ئالدىدا تۇراتتى، ئەمما، كائىنات ھاياتىي كۈچكە تولۇپ تۇراتتى. پەقەت دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى كۆكتىن لەيلەپ چۈشكەن غازاڭلار بىلەن ئالتۇن رەڭدە جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. قۇرۇقدالغان دەرەخ شاخلىرى كۆككە سانجىلىپ تۇراتتى، كەڭ يايلاق سېرىق رەڭ بىلەن بويالغانىدى.

مەن ئۆتۈپ كەتكەن كەچۈرمىشلەرنى ياد ئەتمەكتىمەن، كەلگۈسىدە يۈز بەرمەكچى بولغان ئىشلارنى خىيال قىلماقتىمەن، يەنە ئىغىزىمدىن چىقىرالمايدىغان ئازاب ۋە بەختىنى خىيال قىلماقتىمەن. مەن ئاستا كېتىۋاتىمەن، گەرچە يارنىڭ ئاستىدا ئېقىۋاتقان دەريا كۆكۈچ سوغۇق ھاۋانى ئۈستىگە توختاۋسىز پۈركۈپ تۇرسىمۇ، قۇياش ئىللىق نۇرلىرى بىلەن جىسىمغا ھارارەت ئاتا قىلىپ تۇراتتى. كۆزلىرىم چەكسىز ئۇچۇقتا قادالغانىدى. مەن بۇ دۇنيانى سۆيىدىغانلىقىمنى ياكى نەپرەتلىنىدىغانلىقىمنى ئېنىق دەپ بېرەلمەيمەن. بىر تورغاي ئانچە يىراق بولمىغان يەردىكى يانتاقلىقتىكى ئارىسىدىن «پارتىتىدە» ئېتىلىپ چىقتى-دە، بىر ئۆرلەپ، بىر پەسلەپ ئۇچۇپ كۆك تامان پەرۋاز قىلىپ كەتتى. كۆككە قارىغىنىمدا، بىر توپ ئاققۇ سەپ تۈزگىنىچە بۇ زېمىنىڭ ئاسمىنىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. كۆك ئاسمان تولىمۇ تىنىق ئىدى.

تېخىمۇ يىراقتا بولسا ئالتۇندەك تاۋلىنىپ تۇرغان بۇغدايلىق ۋە ئالتۇن نۇر بىلەن جۇلا چېچىپ تۇرغان ئېگىزلىق كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. بىرى ئاشۇ ئالتۇن رەڭ نۇرلار ئىچىدىن گۈرجىكىنى دولسىغا تاشلىغىنىچە چېقىپ كەلمەكتە ئىدى. مەن قەدىمىمنى توختىتىپ، ئۇ تەرەپكە بىردەم قاراپ تۇردۇم. ئەمما، ئۇ مەشرا ئەمەس ئىدى. ئۇ ئادەم يېڭە

قىنلىشىپ ماڭا سالام قىلدى، ئەمما، مەن ئۇنى تونۇمايتتىم.

ـ ھەي، بالام، كاۋۇتۇچۇ بەك ياخشى جاي!

ـ شۇنداق، كاۋۇتۇ بەك ياخشى جاي.

ـ سىز نى كەتمەكچى بولۇۋېتىپتۇ، دەپ ئاڭلىدىمغۇ؟

مەن كۈلۈپ كەتتىم.

ـ كەتمەيمەن، كەتمەيمەن، كاۋۇتۇ بۇنداق ياخشى تۇرسا، نېمە دەپ كەتكۇدەكمەن؟

ئۇ ئالدىمغا كېلىپ توختىدى.

ـ بۇگۈن كەچتەچۇ بىز نىڭ ئۆيگە بېرىڭ، بىز نىڭ ئۆيدە بۇگۈن توي بولدى، كەچتە توي مەشرىپى بار.

ـ بولىدۇ،ـ مەن خۇشاللىقمىنى باسالمايلا قالدىم،ـ سىلەرنىڭ ئۆي قەيەردە؟

ـ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ قارىسىڭىز ، قايسى ئۆيدە ياندۇرۇلغان چىراغ ۋە توپلانغان ئادەم كۆپ بولسا، شۇ ئۆي بىز نىڭ دېگەن گەپ.

ئۇ دەريانىڭ ئۇ قېتىنى كۆرسەتتى. ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىغىنىمدا، كۆز يېتىم يەردىكى ئېگىز لىكتە بىر خىلۇەت كەنت گويا دۇنيانىڭ سېھرىلىك قۇچىقىدا، كۇز پەسلىنىڭ جىلۋىسى ئارا سوزۇلۇپ ياتاتقىنى. دەريانىڭ ئۇستىدە بىر تۆمۇر زەنجىرلىك ئاسما كۆۋرۈك ئېسىلىپ تۇراتتى...

دالىدىكى ئۇيقۇ

قۇۋېيدىكى كۈنلەردە، مەن نۇرغۇن ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئۇخلايمەن. ئۇخلىمسام، نېمە ئىش قىلىمەن؟ ياپېشىل يايلاقتا كۆك ئاسمانغا تىكىلگىنىڭىز چە ئۇزاقراق ياتسىڭىز ، كۆزلىرىڭىز تېلىپ ئۇيقۇ تۇتۇپلا كېتىدۇ. ئەمما، دۇنيا يەنىلا ئۆز پېتى قېلىۋېرىدۇ. يەنە كېلىپ، بۇ تاغ ئارىسىدا ئۇخلاشقا باب كېلىدىغان جاي ناھايىتى كۆپ. تەكشۈرەك ئوت – چۆپلۈككە بېرىپ، بەدىنىڭىز نى يەرگە تەگكۈزگىنىڭىز چە ياتسىڭىز ،

تولمۇ راھەتلىنىپ كېتىسىز ، شۇ پېتى ئويغانماي بىر ياز ياتسىڭىز مۇ ھېچكىم سىزگە دەخلى قىلمايدۇ، يامغۇر يېغىپ توڭلاپ كەتمىسە ڭىز لا.سوغۇق سىزگە ئاستا – ئاستا تۆيدۈرماي ھۇجۇم قىلىدۇ، ئەمما، يامغۇر تۆيۈقسىز لا زەرپ بىلەن تېگىش قىلىدۇ. مەن يايلاقتا ئۇخلىغان چېغىمدا، جۇۋام بىلەن بېشىم ۋە بەدىنىمنىڭ ئۈستى قىسمىنى يېپىۋالدىم. شۇڭا، يامغۇر يېغىپ ئىشتىنىمنىڭ پۇچقاقلىرى چىلىق – چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەندىلا ئاندىن ئويغىنىمەن. گاراڭ ھالەتتە ئورنۇمدىن تۇرۇپ، دالدىراق يەرگە باربمەن ـ دە، ئۇيقۇمنى داۋاملاشتۇربمەن. بىز ـ نىڭ تاغدا، بىر پارچە بۇلۇت يەنە ئۆزىنىڭ چوڭلۇقىچىلىك يەرگىلا يامغۇر تاشلايدۇ، تولمۇ زېرىكىشلىك.

باشقا بۇلۇتلار يامغۇرنى خۇشلۇقى تۇتۇپ قالسا تاشلاپ، بولمسا تاشلىمايتتى. يەنە بەزى چاغلاردا، ھېچقانداق بۇلۇت يوق كۆك ئاسماندىنمۇ شارقىراپ يامغۇر يېغىپ قالاتتى. ئادەمنىڭ ھەققەتەن ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ... بۇلۇت بولمسا، نەدىن كەلگەن يامغۇر ئۇ؟ ئۇ يامغۇر نەدىن كەلگەن؟ بۇ دالا ھەققەتەن يولسز ئىدى. ئۇ سىز ئىلگىرى نۇرغۇن تىرىشچانلىقلار بەدىلىگە چۈشەنگەن داۋالىرنى ئاستا – ئاستا يوققا چىقىرىۋېتىدۇ.

سوغۇقمۇ بۇلۇت بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بىر پارچە بۇلۇت ئۇچۇپ كەلسە، زېمىندىكى بىر پارچە يەرگە چۈشىدىغان قۇياش نۇرىنى توسۇالىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر پارچە زېمىندا سوغۇق ھاۋا پەيدا بولىدۇ.

بەزىدە، سوغۇق ۋاقىت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ قالىدۇ، قۇياش غەربكە قىيسىيپ، تاغنىڭ كۆلەڭگىسىنى ئاستا – ئاستا يېيىپ باستۇرۇپ كېلىدۇ ـ دە،شۇ ھامان تېمپېراتۇرا تۆۋەنلەپ كېتىدۇ.

مەن تاغ قاپتىلىدا ئېغىر قەدەملىرىمنى سۆرىگىنىمچە ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن مېڭىپ، ئۇخلىغۇدەك جاي ئىزدەيمەن. تەكشى ھەم قۇرغاق جاينى تاپقاندىن كېيىن، ئاسمانغا قاراپ ئەڭ يېقىن بۇلۇتنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى كۆزىتىمەن، يەنە شامالنىمۇ دەڭسەپ باقىمەن، ئەگەر يېرىم سائەت ئى ـ

چىدە بۇلۇت يېتىپ كېلەلمىگۈدەك بولسا، ئاندىن خاتىرجەم ياتىمەن. ئۇنداق ئۇيقۇدا ھەرگىز چۈش بولمايدۇ، خۇددى ھېچنېمىنى ئويلىمىغان ھالدا چوڭقۇر تۇيغۇ ئىچىگە شۇڭغۇپ كېتىۋاتقاندەك... پەقەت ئويغانغان ۋاقتىڭىز دىلا ئۆزىڭىزنىڭ بايا ئۇخلىغانلىقىڭىزنى ھېس قىلىپ يېتىسىز.

بەزىدە ئۇخلاۋېتىپ يۈرىكىڭىز ئاغقانىدەك بولىدۇ-دە، كۆزىڭىزنى ئاچسىڭىز، خۇددى سىر تۇلۇقىدا سىرلاپ قويغاندەك ئاسمان گۈمبىزىنى قاسىراق بۇلۇتلار تەكشى قاپلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسىز. ئۇ بۇلۇتلارنىڭ چوڭ – كىچىكلىكى، شەكلى ئوخشاش، رەڭگى سۇس بولىدۇ. ئۇنداق بۇلۇتلارنى ئاسماندا «توختىدى» دېگەندىن كۆرە، ئاسماننى «سۈيدى» دېگەن تۈزۈكرەك! مېنىڭچە ئۇلار تېخىمۇ چوڭقۇر مۇھەببەتلىك مەنىلەرگە ئىگە. مەن بىلىمەنكى، ئۇ بۇلۇتلار شامالنىڭ ئىجادىيىتى. مەن شامال توغرىسىدا ئويلىنىپ قالدىم، ئۇ قانداق قىلىپ ئۆزىمۇ سوقۇلالمايدىغان ۋە تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايدىغان يۇكسەكلىكتىن نەرە تارتقىنىچە چۈشۈپ، تەسۈرلىگۈسىز خۇشاللىقنى كەڭ زېمىنغا چاچىدىغاندۇ؟ شامالغا ئۇچراپ قالغان بۇلۇتلار «ئاھ!» دېيىشكىمۇ ئۇلىگۈرمەي پارچە – پارچە بولۇپ كېتىدۇ، يەنە شامالغا ئەگىشىپ بىر مەزگىللىك سەپەرنى باشلاشقا ئۇلگۈرەلمەيلا تاشلىنىپ قالىدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا، بۇلۇت پارچىلىرى ئاجىزلىغان شامالنىڭ ئاستا، ئۇزاقتىن – ئۇزاق پەپلىشىدە ئەللەيلىنىدۇ. مەن كۆرگەن بۇ بۇلۇتلار يەنىلا ھاياجان ئىلكىدە تۇرۇۋاتقان، تېخىچە ھاسراپ – ھۆمۈدەشتىن توختىمىغان بۇلۇتلار ئىدى. ئۇ بۇلۇتلارنىڭ تەقدىرى ئۆزلىرىنىڭ قولىدا ئەمەس،ئەمما، تولىمۇ بەختلىك. سىز كۆزىڭىزنى تۇيۇقسىز ئاچقىنىڭىزدا، ئاسمان گۈمبىزىگە رەتلىك تىزىلغان دەستە – دەستە بۇلۇتلار سىزگە «ھەممىسى ئاخىرلاشتى» دەۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇ چاغدا سىز ئۇخلاپ قالغان ئاشۇ قىسقىغىنا ۋاقىتنىڭ ئىچىدە جاھاندا گويا مۆجىزە يۈز بەرگەندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىسىز.

شامال چىقمىغان ۋاقىتلاردا ئاسمان گۈمبىزىنى ئىككى خىل بۇلۇت

قاپلاپ تۇرغان بولىدۇ. بىر خىلى خۇددى تۇمانغا ئوخشاپ كېتىدىغان يېنىك ھەم شالاڭ بۇلۇت بولۇپ، ئاسمان گۈمبىزىنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك قاپلاپ، ئاسمانىنىڭ رەڭگىنى سۈس كۆك رەڭگە كىرگۈزىدۇ. بۇنداق بۇلۇتلار ئاسمان بوشلۇقىنىڭ ئۈستى قىسمىغا تارقالغان بولىدۇ. يەنە بىر خىلى ،بىز دائىم كۆرىدىغان، پەسلا جايدا توپ – توپ لەيلەپ يۈرىدىغان بۇلۇت بولۇپ، بۇنداق بۇلۇتلار بەزىدە بېشىمىزغا تېگىپ قالايلا دەيدۇ. بۇنداق بۇلۇتلار شۇنچىلىك دەرىجىدە ئاقكى، ئۇنىڭ ئاقلىقىغا ھەر قانداق نەرسىنىڭ ئاقلىقى يېتەلمەيدۇ. سىز ئۇنداق بۇلۇتلارنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن، كۆزىڭىزنى باشقا شەيئىلەرگە ئاغدۇرغان تەقدىردىمۇ، كۆز ئېكرانىڭىزدىن ئاشۇ بۇلۇتلارنىڭ ئاقلىقى ئۆچمىگەن بولىدۇ. بۇلۇتنىڭ ئاقلىقى ئاددىي ئاق رەڭنىڭ ئاقلىقى بولماستىن، بەلكى روھنىڭ ئاقلىقىدۇر.

مەن ناھايىتىمۇ بۇرۇن، بۇ دۇنيادا تېخى ئاق رەڭ بولمىغان چاغدىمۇ ئاپپاق بۇلۇت مەۋجۇتمىكىن دەيمەن.

كۆپ ھاللاردا، بۇلۇتلار ئاسمان بوشلۇقىدا ناھايىتى تېز سۈرئەتتە ئۇزۇپ يۈرىدۇ. ئەگەر سىز ئاسمانغا قارىسىڭىز ھېچنېمىنى پەرق قىلالمايسىز ، پەقەت ئۇ بۇلۇتلار ناھايىتىمۇ تىنچ ھالەتتە ئاسمان بوشلۇقىدا ئېسىلىپ تۇرغاندەك ھېس قىلىسىز . ئەگەر سىز ئاسمان بوشلۇقىغا ئۇزاق تىكىلىپ قارىسىڭىز ، ئۇزىڭىز مۇ ئاستا– ئاستا غايەت زور بىر خىل يۆتكىلىشكە قوشۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىسىز ، ئۇنداق يۆتكىلىش غايەت زور بىر پۈتۈن گەۋدىگە ئىگە كۈچلۈك يۆتكىلىش. شامال كېلىپ سوققىنىدا بولسا، ئاشۇ يۆتكىلىش بىلەن بارچە شەيئى ئوخشاش بىر قىيسىيىشقا يۈزلەنگەندەك بولىدۇ... بولۇپمۇ، ئاشۇ نۇرغۇنلىغان بۇلۇت توپى تېز سۈرئەتتە بىر يۆنىلىشكە قاراپ ئاققاندا شۇنداق . بۇلۇتلار چەكسىز ئاسمان بوشلۇقىدا كۈچلۈك شامالنىڭ تەسىرىدە كۈچلۈك يۆتكىلىش پەيدا قىلغاندا، «ئۇچۇش» دېگەن ئىبارىنى ئىشلىتىش تولىمۇ خاتا بولۇپ قالىدۇ! بۇنداق يۆتكىلىش ئىنتايىن زور غايىۋى قۇد-

رەتكە ئىگە يۆتكىلىش بولۇپ، خۇددى ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشىگە ئوخشاش شەكسىز لىككە ئىگە، توسۇش قەتئىي مۇمكىن ئەمەس... ئەنە قاراڭ، ئاسمان بوشلۇقىنى قاپلىغان يۆتكىلىش ۋە غايىپ بولۇشقا قاراۋېرىپ كۆزلىرىم تالدى، ئاستا – ئاستا ئۇيقۇغا كەتتىم...

بۇلۇتنىڭ گېپىنى بۇنداق جىق قىلىشمىنىڭ سەۋەبى شۇكى، تاغلىق دالىدا ئۇخلىسىڭىز يۇزىڭىز كۆككە يۇزلىنىدۇ، كۆزىڭىزگە ئەڭ كۆپ چېلىقىدىغان نەرسە– بۇلۇت، ئويغانغاندا كۆزىڭىزنى ئاچسىڭىز لا بۇلۇتىنى كۆرىسىز. ئەلۋەتتە، بەزىدە بىر پارچىمۇ بۇلۇتنى كۆرگىلى بولمايدۇ، تىنىق كۆك ئاسمان غايىۋى چەكسىزلىك بولۇپ كۆز ئېكرانىڭىزغا چۈشىدۇ. بىراق، بۇلۇتسىز تىنىق كۆك ئاسمانغا بىۋاستە تىكىلىپ قارىغىلى بولمايدۇ، ئاسمان بوشلۇقىدىن تاراۋاتقان كۈچلۈك نۇر كۆزلەردىن ئاقىقۇزغان ياشنىڭ نۇرىدىلا ئاسمانىنىڭ رەڭگىنى ۋە تىنىقلىقىنى ھەقىقىي كۆرگىلى بولىدۇ. مەن ئاسمانغا قاراپ ياتماقتىمەن، كۆز نۇرلىرىم ئاستا – ئاستا بۇلۇتلار بىلەن ئۇچراشتى، بۇلۇتلار ئاستا – ئاستا كۆپەيمەكتە ئىدى، بۇلار مېنىڭ خىيالىي تۈيغۇم ياكى ئەمەسلىكىنى بىلەلمەيمەن. شۇنىڭ بىلەن ئاستا – ئاستا ئۇيقۇغا كەتتىم...

كۈڭپىدىكى يازلىقتا مېنىڭ قىلىدىغان ئانچە كۆپ ئىشىم يوق. ئائىلىمىزدىكى تۆت ئادەمنىڭ مەن،ئاپام ۋە ئاپامنىڭ ئىككى شاگىرتى تۆتىمىز(مومام ئۇ چاغدا ناھىيە ئىچىدىكى بىر تونۇشمىزنىڭ ئۆيىدە تۇراتتى.) تىككۈچى بولۇپ، ماڭا ئىش ئاشمايتتى. ئەمما، ماڭا ئوخشاش ھەر قانداق ئىشنى قىلغۇسى كەلمەيدىغان ئادەم ھەمىشە باشقىلارنىڭ كۆزىگە سىغىپ كەتمەيتتى. شۇڭا، مەن كۈندە دېگۈدەك سىرتلارنى ئايلىناتتىم، قورسىقىم ئاچقاندىلا ئۆيگە قايتاتتىم.

دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى تاغ قاپتىلى ئېگىز بولغىنى بىلەن تىك ئەمەس ئىدى، ياپيېشىل كىچىككىنە بىر ئورمانزار تاغ قاپتىلىدا قارىيېپ تۇراتتى. شۇ جاي بىلەن قىيالىقنىڭ ئۇستىگە چىققاندا، ئۇنىڭغا تۇتاش كەتكەن يەنە بىر قىيالىق كۆزگە تاشلىنىدۇ. يەنە داۋاملىق ئۆرلىگەندە

تېخمۇ ئېگىز بىر قىيالىق ساقلاپ تۇرىدۇ... قاتمۇ - قات قىيالىق خۇد-دى غايەت زور پەلەمپەيگە ئوخشاش بۇ زېمىندا قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. يارلىقىنىڭ تېگىدە، يەنى، بىز نىڭ ئۆيدە تۇرۇپ بۇ مەنزىرىنى كۆرگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە.

مەن ئىلگىرى قىيالىقنى بىردىن بىردىن بېسىپ ئۆتۈپ، ئەڭ ئېگىز يېرىگە چىقىپ باققان ئىدىم. ئەڭ ئېگىز چوققىدا تۇرۇپ يىراقلارغا نەزەر تاشلىغىنىمدا قاتمۇ-قات تاغلار، چەكسىز دالا تولىمۇ ھەيۋەت، بېپايان كۆرۈنىدۇ، قاتتىق شامال زەرپ بىلەن سوقۇپ تۇرىدۇ.

ئۇ چوققىنىڭ ئۇ تەرىپى قويۇق ئېتىدائىي ئورمان بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئورمانغا سېلىشتۇرغاندا، مەن ئىلگىرى كۆرگەن ئورمانلار پارچە - پۇرات دەرەخزارلىقلا ئىبارەت. ئۇ ئورمان نەم ھەم قاراڭغۇ بولۇپ، يەر يۈزىنى قېلىن بىر قەۋەت مۈخ قاپلاپ تۇرىدۇ. ئاسمانغا بوي سوزغان قارىغايلار تولىمۇ قويۇق ئۆسكەن، ھەممىلا يەردە ئۆرۈلۈپ چىرىپ كەتكەن دەرەخلەرنى ئۇچراتقىلى بولىدۇ. مەن ئورمانلىقنىڭ چېتىدە تۇرۇپ ئىچىگە قاراپ باقتىم-يۇ، ئىچكىرىلەپ كىرىشكە جۈرئەت قىلالمىدىم. مەن تاغ چوققىسىدىن پەسكە قاراپ بىر پەس ماڭغاندىن كېيىن، تاغ چوققىسى ۋە ئورمانلىقنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، تاغنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە ئۆتتۈم. دېگەندەك، تاغنىڭ بۇ تەرىپى ئېگىزلىكى ئون نەچچە مېتىردىن ئاشمايدىغان يانتۇلۇق ئىدى. پەس تەرەپ بولۇق ئۆسكەن ئوت-چۆپ ۋە ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈل - گىياھلار بىلەن قاپلانغان بولۇپ، تېخمۇ ئېگىز بىر قىيالىققا تۇتىشىپ تۇراتتى. ئەمما، تاغ يامىزلىدىكى بىز نىڭ ئۆي تەرەپىلەردە بولسا ئاق ۋە سېرىق رەڭدە ئېچىلىدىغان گۈل - گىياھلارلا بار ئىدى. ئەلۋەتتە، لەيلىقازاق-نىڭمۇ قىزىل رەڭدە ئېچىلىدىغانلىرى بار بولۇپ، ئۇزۇن، ئىنچىكە غولىنى ئەگكىنىچە قانداقتۇ بىشارەتلەرنى قىلىپ دەريا بويىدىكى ئوتلاقتا ئاستا يەلپۇنۇپ تۇرىدۇ؛ ئورمانلىقنىڭ يېقىسىدىكى ياۋا مۇدەن گۈللىرى «غۇچچىدە» ئېچىلىپ قېنىق قىزىل رەڭدە جۇلالىنىپ تۇرىدۇ، ئەمما،

غولدىكى دەريا سۈيدەك تەكشى تارالغان قىزىل رەڭلىك گۈللەرگە سېـ
لىشتۇرغاندا، ئۇنىڭ قىزىللىقى ناھايىتى سۇس ۋە مسكىن كۆرۈنىدۇ.

يارلىقىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تىزغىچە كېلىدىغان قويۇق ئوتلاقتا تـۇـ
رۇپ، نەزىرىڭىزنى قىزىلگۈل پادىشاھلىقىدىن ئۆتكۈزۈپ، يارنىڭ ئـۇ
تەرىپىدىكى تاغ قاپتىلىغا قارىغاندا، ئاپپاق رەڭلىك بىر كىگىز ئـۆي
كۆزگە چېلىقىدۇ. نەزەرىڭىزنىڭ سول تەرىپىدە بولسا ئاپپاق قار – مـۇز
بىلەن قاپلانغان چوققا سوغۇق نۇر چېچىپ تۇرىدۇ.

ئۇ كۈنى، پاكار ئۆسكەن ئوتلاقنىڭ تەكشىرەك بىر جايىنى تاللۈۋـ
لىپ، كېيىملىرىمنى مەھكەم كىيدىم ـ دە، ئۇدۇلدىكى ئاشۇ كىگىز ئۆيگە
يۈزلەنگىنىمچە يېرىم كۈن ئۇخلىدىم. ئارىلىقتا بىر نەچچە قېتىم ئويغىنىپ
كەتتىم ـ يۇ، ئەمما، بىراقلا ئويغىنىپ كېتەلمىدىم، خۇددى ئۇ جايدا مـەـ
لۇم بىر نەرسە ئۇيقۇمنى باغلىۋالغاندەك. چۈشـتىن كېيىن ھاۋا سـوۋۇـ
غاندىلا توڭلاپ ئويغىنىپ كەتتىم ـ دە، ئۆيگە ئالدىراپ قايتتىم.

تولىراق ئۇخلايدىغان جايىم تاغنىڭ شىمال قاپتىلىـدا بولاتتى. ئـۇ
يەردىكى ئوتلاقتا خۇددى كىرىسلوغىلا ئوخشاپ كېتىدىـغان يوغان ئـاق
رەڭلىك تاشلار بار بولۇپ، يېتـىشقا تولـمۇ ماس كـېلەتتـى. ئەمما، ئـۇ
تاشلار كىرىسلودەك يۇمشاق ئەمەس ئىدى، ئازراقلا ئۇخلىسا بەدەننىـڭ
بىر تەرىپى ئۇيۇشۇپ كېتىدۇ. ئۇنداق چاغدا يەنە بىر تەرەپكە ئۆرۈلۈپ
يېتىشقا ھۇرۇنلۇق قىلغاندا، يەنە بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، پۈت
سېزىمىنى يوقىتىدۇ.شۇڭا، ئويغانغاندىن كېيىن ئازراقـلا مىدىرلاپ قـويـ
سا، پۈتىنىڭ ئۇچىدىن كىرگەن بىر خـىل شېرىن ئـاغرىق ئاسـتا- ئاسـتا
سۈرۈلۈپ بەلگە كەلگەندە توختايدۇ، ئاغرىقنىڭ دەستىدىن ئـاغرىۋاتقـان
جايىنى تۇتۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. ئۇ چاغدا، تاشقا يۆلىنىپ ئولتـۇـ
رۇپ ئاغرىغان ۋە ئۇيۇشقان جايىنى ئۇۋىـلاپ ئەسلـىگە كەلتـۈرمەكتـىن
باشقا ئامال يوق.

ئۇ ئەتراپتىكى تۆپىلىكنىڭ يەر شەكلى بىر قەدەر تەكشى بولـۇپ،

بەزىدە توپ – توپ قوي پادىلرى(پەس تەرەپتە تۇرۇپ تاغنىڭ ئۈسـ
تىگە قارىغاندا سان – ساناقسىز تال – تال پادا يوللىرىنى كۆرگىلى بـو-
لىدۇ) ئۆتۈپ قالغۇدەك بولسا، چاڭ ـ توزان پەلەككە سوزۇلۇپ،
ئەتراپنى قويلارنىڭ مەرەشلىرى قاپلاپ كېتىدۇ. ئۇنداق چاغلاردا، جا-
يىمدا ئولتۇرۇپ، خۇددى دېڭىز دولقۇنىدەك دولقۇنلاپ تۇرغان قوي پا-
دىلىرىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتىمەن. پادىلار ئۆتۈپ
كەتكەندىن كېيىنلا تاشتا قايتا سۈنايلىنىپ يېتىپ ئۇيقۇمنى داۋاملاشتۇ-
رىمەن. پادىنىڭ كەينىدىن قامچىسىنى ئويناتقىنىچە ئاتلىق كېتىۋاتقان
پادىچى ماڭا قاراپ كۈلۈپ قويىدۇ ـ دە، ناخشا ئېيتىپ كېتىپ قالىدۇ.

ئۇ بۇياقتا بىرىنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، پادىسىنى
قەستەن بۇياقتا ھەيدەيتتى. مېنىڭ نېمە كارىم بولسۇن!

ئۇنداق تاشتا ئۇخلاپ ئويغانغان شۇ پەيتته چۈشتىكى مەنزىرە بـە-
لەن ئۇدۇل تەرەپتىكى تاغنىڭ مەنزىرىسى بىرلىشىپ كېتىدۇ ـ دە، يەنە
بىر پەستىلا تاغ مەنزىرىسى كۆز ئېكرانىدىن ئۆچىدۇ، خۇددى چۈش ئۇ
مەنزىرىنى پۈتۈنلەي ئىلكىگە ئېلىۋالغاندەك. شۇنىڭ بىلەن، تاغنىڭ
مەنزىرىسى ماڭا مەن ئويغىنىشتىن بۇرۇنقى مەنزىرىگە قارىغاندا تېخىمۇ
جەزىبدار كۆرۈنۈپ كېتىدۇ.

مەن ئۇدۇل تەرەپتىكى تاغ قاپتىلىغا ئۇزاق قاراپ ئولتۇرغاندىن
كېيىنلا ئاندىن پۈتۈنلەي ئېسىمگە كېلىمەن. ئېسىمگە كەلگەندىن كېيىنلا
بەدىنىمگە ماغدۇر يۈگۈرىدۇ ـ دە، مەن ئاندىن ئۆيگە قايتالايمەن. بولمـە-
سا، مېنىڭ جىسىمىدىكى ماغدۇر ئۇخلاشقا ۋە چۈشنى ئېسىمدە ساقلاش-
قىلا ئاران يېتىدىغاندەك ئىدى. مەن كۈن – كۈنلەپ ئۇخلايتتىم،
ئۇخلاۋېرىپ بەدەنلىرىم بوشاپ كېيىم تىكىش ماشىنىسىنىمۇ تېپەلمەيدىغان
ھالەتكە كېلىپ قالاتتىم. ماشىنىنى ئىككىنى تېپەتتىم ـ دە، ھاسراپ توخ-
تاپ قالاتتىم. بۇ چاغدا باشقىلار مېنىڭ ئاستا تىكىۋاتقىنىمنى بىلمۇالاتتى. ئەمما، بۇ چاغ تىكىۋېتىدىغان چاغ ئەمەس ئىدى. مەن ما-
شىنىنى ياۋاشلىق بىلەن بىر ھازا تېپىشىم، ئاندىن يەنە بىر پەس قول

ئىشى قىلغاندىن كېيىن يېڭىگە يىپ ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك. خېلى ئۇزاق ھەپىلىشىمۇ يېپنى يېڭىگە ئۆتكۈزەلمەي سىرتقا چىقىپ ئۆتكۈزىمەن، سىرتتا يېڭىگە يىپ ئۆتكۈزمەك تولىمۇ ئاسان ئىش ئىدى. ئاندىن، يىپ ئۆتكۈزۈلگەن يېڭىنى چاپاننىڭ پېشىگە سانجىيمەن، مانا بۇ تىكىۋېتىشنىڭ پۈرستى ئىدى.

ئاقىنلار ئېيتىشىشدا

مەن ئاقىنلار ئېيتىشىشقا چىرايلىق كىيىملىرىمنى كىيىپ چىرايلىق ياسىنىپ باردىم. ئەمما، باش كىيىمىمنى يۈتتۈرۈپ قويغانلىقىم ئۈستىگە، ئۈستىبېشىم ۋە سومكام توپىغا مىلەندى، كىيىملىرىم يىرتىلدى، كۆزئەينىكىمنىڭ بىر كۆزىگە دەز كەتتى، يۈزۈمنىڭ ئۆيەر بۇ يېرىگە كۆك چۈشۈپ كەتتى.

ھېلىمۇ ياخشى كۆزئەينەكنىڭ يەنە بىر كۆزى ساق قالغانىدى، دەز كەتكەن كۆز يەنىلا ئۆز جايىدا مۇقىم تۇرۇۋاتقان بولۇپ، ھېلىدىن چۈۋۈلۈپ چۈشۈپ كەتمەيدىغاندەك ئىدى. باش كىيىمىم يۈتسىمۇ، سومكام ۋە ئۈستىبېشىم مەينەت بولۇپ كەتسىمۇ مەيلى ئىدى، ئەمما، ئىشتىنىمنىڭ يىرتىلغىنى يامان بولدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئامالسىز يېنىمدىكى دەپتەرنىڭ مۇقىنى چىقىرىپ، ئىشتانىنىڭ يىرتىلغان يېرىنى يامۋالدىم.

كېيىن يەنە بوينۇمغا ئارتىۋالغان باشياغلىقنى بېلىمگە چىگىۋالدىم. ئۇنداق قىلغاندا ئىشتانىنىڭ يىرتىلغان يېرى يېپىلىپ قالاتتى.

شۇنىڭ بىلەن مەن ئاقىنلار ئېيتىشىشقا ئەمدى ھەرگىز بارمايمەن، دەۋەتتىم ئىچىمدە. مېنىڭ ئۆيگە قايتقۇملا كېلەتتى...

يەنە شۇنىمۇ دەپ قويايى، بىز قاتناش ھادىسىسگە ئۇچرىغانىدۇق. بىر ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان تىراكتور بىزنى ئون نەچچەيلەننى ئېلىپ كېتىۋېتىپ(ھەممىز تىراكتورنىڭ كوزۇپىغا چىقىۋالغانىدۇق)، تاغ يولىنىڭ سول تەرىپىدىكى سۇلۇق جىلغىغا چۈشۈپ كەتتى. شۇڭا، مېنىڭ ئەپتىم ئەنە شۇنداق بولۇپ كەتكەنىدى.

مېنىڭ ئەھۋالىم ھەر ھالدا ياخشى، ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغان مومـاي تىراكتور ئۆرۈلگەندە سىرتقا قاڭقىپ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، ئۇ ئورنـىدىن تۇرالمايلا قالدى.

يان تەرىپىمدە ئولتۇرغان قوشكېزەك ئاچا-سىڭىللار گەرچە ھېچنېمە بولمىغان بولسىمۇ توختىماي يىغلايتتى.

بەختكە يارىشا، تىراكتوردىكىلەر ھەممىمىز ساق-سالامەت ئىدۇق، تىراكتورمۇ ئادەمنى ئۈمىدسىزلەندۈرىدىغان دەرىجىدە بۇزۇلمىغانىدى.

تىراكتوردىكى بارلىق ئەرلەر بەس - بەستە تىراكتورنى يولغا ئېلىپ چىقىشنىڭ ئامالىنى قىلىشقا باشلىدى. بىر نەچچىسى چارۇنچىلارنىڭ كـىگىز ئۆيىنى ئىز دەپ كېتىپ، قايتىپ كەلگەندە بولسا، قوي يۇڭىدا ئەشـكەن ئارغامچا قاتارلىق نەرسىلەرنى ئارىيەت ئېلىپ كەلگەننىڭ ئۈستىگـە يەنە بىر نەچچە ئەرنىمۇ يارەمـگە باشلاپ كـەلدى. ئىككىسى سـۆرەش ئاپتوموبىلىدىن بىرنى توسۇپ كېلىشتى. شۇنىڭ بىلەن بىـز نىڭ تىـراكـتورىمىز يولغا چىقىۋالدى.

S شەكىللىك تاغ يولى بەك تىك بولغاچقا، ئازراق يامغۇر - يېشىن بولسىلا ۋەقە چىقاتتى. شۇڭا يولنىڭ ئەگىلىدىغان ئەڭ خەتەرلىك يېرىگە يوغان ياغاچ قوزۇق تىكىلگەن بولۇپ، شـوپۇرلار ئۇ قوزۇقـنى«قۇتقـۇزغۇچى قوزۇق» دەپ ئاتىشىدۇ. ۋەقە چىقىپلا قـالسا شوپـۇرلار ئارغامچـا، تۆمۈر زەنجىرلەرنى ئاشۇ «قۇتقۇزغۇچى قوزۇق» تىن ئارتىلىدۇرۇپ ئۆتـكۈزىدۇ-دە، بىر ئۈچىنى ئازگالغا چۈشۈپ كـەتكەن ئاپـتوموبـىلغا يەنـە بىر ئۈچىنى سۆرىگۈچى ئاپتوموبىلغا چاتىدۇ. سۆرىـگۈچى ئاپـتوموبـىل چېتىلغان ئارغامچىنى كۈچەپ تارتقاندا پەستكى ئاپتوموبـىل ئاستـا - ئاستا يول ئۈستىگە تارتىپ چىقىرىلىدۇ.

ئاڭلىشىمچە، ئۇ قوزۇقنى ئون نەچچە يىل بۇرۇن بىر ئايال تىكىپ قويغان بولۇپ، ئۇ ئايال ئاشۇ قوزۇق بىلەن ئېرىنى قۇتقـۇزىۋالغان ئـىكەن. ئۇ ئەينى چاغدا 28-29 ياشلاردا بولۇپ، ئەر - ئايال ئىككىيلەن تاغدىن ئوغرىلىقچە دەرەخ كېسىپ تىرىكـچىلىـك قىلـىدىكەن. ۋەقە يـۈز

بەرگەندىن كېيىن ئەرنىڭ پۈتى سۇنۇپ، ئەس – ھوشىنى يوقىتىپلا قو-
يۇپتۇ. ئىككىسى يول بويىدا ئولتۇرۇپ زار – زار يىغلاپتۇ. ئاخىرى، ئا-
يال ئازگالغا چۈشۈپ كەتكەن ئاپتوموبىلغا قىيالماي(شەخسلەرنىڭ ئوغـ-
رىلىقچە دەرەخ كېسىشى قانۇنغا خىلاپ بولۇپ، ئەگەر ئۇ يېقىن ئەتراپـ-
تىكى ئورمان باشقۇرۇش پونكىتىغا بېرىپ ياردەم تەلەپ قىلسا، ئاپتومو-
بىلغا قوشۇلۇپ ئۆزلىرىمۇ تۈتۈپ قېلىناتتى) كېچىچە ئۇچ-تۆت كىلومېـ-
تىر تاغ يولىنى بېسىپ مەھەللىگە بېرىپ، بىر نەچچە ئەرنى باشلاپ كـې-
لىپ ھېلىقى قوزۇقنى تىكىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئازگالدىكى ئاپتوموبىلنـى
ئوڭۇشلۇق تارتىپ چىقىرىۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ قوزۇق ھەر يىلـى
بىر نەچچە قېتىم ئىشلىتىلىش پۈرسىتىگە ئېرىشىپ كەلمەكتە ئىدى.

كېيىن، بىر ئاقىنلار ئېيتىششىدا بىرسى ئۇ ئايالنى ماڭا كۆرسىتىپ قويىدى. مەن ئۇنىڭغا ئۇزاققىچە تىكىلىپ قاراپ قالدىم. ھەم ئورۇق ھـەم پاكار ئۇ ئايال ئۇچ يىغلاڭغۇ بالىنى ئەگەشتۈرۈۋالغان بولۇپ، يولدىشىغا ھە دەپ ۋارقىراۋاتاتتى.

ئۇلار ئېيتىشىش مەيدانىدىكى ئادەملەر توپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر چېـ-
دىر تىكىپ، چېدىرنىڭ ئىچىگە يايما يېيىۋالغان بولـۇپ، گازلىق سـۇ ،
كولباسا دېگەندەك نەرسىلەرنى ناھايىتىمۇ قىممەت ساتاتتى.

ئۇ چاغدا قورسىقىم بەك ئېچىپ كېتىپ، ئۇنىڭ يايمىسىغا بـېرىشقـا مەجبۇر بولغانىدىم. گازلىق سۇنىغۇ دېمەيلا قويىاي، بىر نىڭ دۇكاندا بىـر تېلى تۆت مودىن سېتىلىدىغان كولباسانى ئۇ بىر يېرىم يۆەندىن سېتىۋاـ-
تاتتى. ئۇنىڭ نەرسىلىرىنى ئېلىپ يېگەندىن كۆرە، لەغمەن يېگىنىم ياخـ-
شىراق!

ئەمما، «ئاشخانا» دېگەن خەت يېزىلغان ۋېۋىسكا ئېسىلغان بىر كـە-
گىز ئۆيگە كىرىپ تاماقنىڭ باھاسىنى ئۇققانـدىن كېيـىن، يەنە ھـېلىقـى
كارامەت ئايالنىڭ چېدىرىغا قايتا كىرىشكە مەجبۇر بولدۇم. ئۇ ئەينى يـە-
لىدىكى كۆلكىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان مەغرۇرانە كۆلكىسى بىلەن كـول-
باسا ۋە گازلىق سۇنى ماڭا ساتتى.

ئەتراپتا چۇقان سېلىشپ يۈرگەن ئادەملەر ئىچىدە پەقەت مەنلا ئۇ ئىلگىرىكى يىللاردا باش رول ئالغان ھېكايىلەرنى ئويلاۋاتقاندىمەنمۇ؟ ئاددىي تۇرمۇشنىڭ تۈرلۈك – تۈمەن خىل ئىسسىق – سوغۇقلىرى ئارا ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىدا نۇرلىنىپ تۇرغان، ئۆچۈرۈۋېتىش مۇمكىن بولمايدىغان نەرسىنى پەقەت مەنلا ھېس قىلىۋاتقاندىمەنمۇ؟

ئاقىنلار ئېيتىشىشى بەك قىزىپ كەتتى. ئەتراپ كۈلكە – چاقچاق قىلىشۋاتقان كىشىلەر بىلەن جانلىنىپ تۇراتتى. جىلغىنى بويلاپ نەچچە ئونلىغان ئاپپاق كىگىز ئۆيلەر تىكىۋېتىلگەنىدى. ئۇلار چارۋىچىلارنىڭ كىگىز ئۆيى ئەمەس ئىدى، چۈنكى، ئۇ ئۆيلەرنىڭ ئاقلىقى تولمۇ سۇر-لۇك كۆرۈنەتتى. يەنە كېلىپ، ھەر قانچە باي چارۋىچى بولسىمۇ، كىگىز ئۆينىڭ ئۈستىنى يوغان – يوغان گۈل نەقىشلىرى چۈشۈرۈلگەن ئاق رەخت بىلەن قاپلاپ قويمايتتى... ئاڭلىشىمچە، ئۇ ئۆيلەرنى ھۆكۈمەت تەرەپ تىككەن بولۇپ، رەھبەرلەر تۇرىدىكەن. باشقا ئادەم ھەق تاپ-شۇرسىلا ئۇ ئۆيلەردە تۇرالايدىكەن، بولمىسا، ئۇ ئۆيلەر قۇرۇق پېتى سۈلكەت ياساپ قاتارلىشىپ تۇرىدىكەن.

قارىماققا، ئاقىنلار ئېيتىشىشقا سودا – سېتىق قىلغىلى كەلگەنلەر ئويۇن – تاماشا كۆرۈش ئۈچۈن كەلگەنلەردىن كۆپ ئىدى. ئويۇن – تاماشا كۆرگىلى كەلگەنلەرنىڭ كۆپ قىسمى يايمىدىن بىرنى يېيىپلا، يولغا چىقىدىغان چىقمىنىڭ ئورنىنى قىلىۋېلىشنىڭ كويىدا بولغانلىقىدىن شۇنداق بولغان بولسا كېرەك.

بۇنداق بىر ئاقىنلار ئېيتىشىشنىڭ تاماشاسىنى كۆرۈش ئۈنچە ئا-سان ئەمەس. يولنىڭ يىراقلىقىنى دېمىگەندىمۇ، ناھىيە ۋە يېزا دەرىجە-لىك ئاقىنلار ئېيتىشىشلىرىغا سېلىشتۇرغاندا، بۇنداق چوڭ تېپتىكى ۋىلا-يەت دەرىجىلىك ئاقىنلار ئېيتىشىشى تولمۇ داغدۇغلىق بولاتتى. بۇنداق ئېيتىشىش يەتتە يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان بولۇپ، ھەر قايسى ناھىيە، شەھەرلەردە نۆۋەت بىلەن ئۆتكۈزۈلەتتى(بۇنداق ئەڭ داغدۇغلىق ئا-قىنلار ئېيتىشىشى پەقەت بىر ناھىيە ياكى بىر ۋىلايەتتىكى قازاق مىللىتى-

ىڭلا ئىشى بولماي قالاتتى، يىراقتا موڭغۇلىيە، رۇسىيە، قازاقستان قا-
تارلىق قوشنا دۆلەتلەردىكى قازاقلارمۇ كېلىپ قاتنىشاتتى.) ئاقنىلار ئېي-
تىشىي- ئاقنىلار قوشاقنى سازغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىشنى ئاساس قى-
لىدىغان بىر خىل ئاممۇي سەنئەت پائالىيىتى بولۇپ، ھەر قېتىملىقى
ئادەتتە بىر نەچچە كۈن داۋاملىشىدۇ. ئاقنىلار ئېيتىشىشدا قوشاق ئېي-
تىشتىن باشقا يەنە ئوغلاق تارتىشىش، ئات بەيگىسى، قىز قوۋۇار، شۇڭقار
كۆندۈرۈش، چېلىشىش قاتارلىق ئاممىۋى تەنتەربىيە مۇسابىقىلىرىمۇ
ئۆتكۈزۈلىدۇ. ئاقنىلار ئېيتىشىشنىڭ ئورنى ئادەتتە قاتمۇ - قات تاغلار
ئارىسىدىكى ئادەملەرنىڭ ئايىغى ئاز يېتىدىغان، ئوت - چۆپلەر بولۇق
ئۆسكەن جايلاردىن، يەنى، يازلىقتىن تاللىنىدۇ. ئورۇن چوقۇم تەكشى
ۋە كەڭ بولۇپ، ئېيتىشىش سورۇنى ۋە ئات بەيگىسگە ماس بولۇشى
كېرەك.

ۋاقىت توشۇشى بىلەنلا چارۋىچىلار تەرەپ - تەرەپتىن يېتىپ كې-
لىشىپ، ھەر خىل پائالىيەتلەر ۋە قاينىاق بازارنىڭ ھۈزۈرىنى سۈرۈشىدۇ.
ئۇنىڭدىن باشقا، بۇ ۋاقىت دوستلار دىدارلىشىدىغان ياخشى پۇرسەت.
باشقا ۋاقىتلاردا دوستلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ ھال - مۇڭ قىلىشىشى
مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى، چارۋىچىلار ئېگىز تاغلار ۋە تارام - تارام
دەريالار ئايرىپ تۇرغان يايلاقلاردا ئۆزلىرىنىڭ چارۋىلىرىنى بېقىش ھە-
لەكچىلىكىدە يۈرۈشىدۇ.

قاتمۇ - قات تاغلارنىڭ ئىچكىرىسىدە پەقەت ئۆزىگە خاس داغدۇغا
بىلەن ئۆتكۈزۈلىدىغان بۇ خىل پائالىيەتنىڭ خۇشاللىقى ۋە مەپتۇنكارلە-
قىنى باشقىلارنىڭ ھېس قىلىپ يېتىشى ناھايىتى تەس.

ئەمما، ئاقنىلار ئېيتىشىشنىڭ ئاساسلىق نومۇرى بولغان ئېيتىشىشنى
پەقەتلا چۈشىنەلمەيمەن، ئۇنىڭدا ئىككى ئادەم ئوتتۇرىدا ئولتۇرۇۋېلىپ،
ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان ئاھاڭدا دومبىرا چېلىپ، بىر - بىرىگە
قوشاق ئېيتىشىدۇ، دومبىرا قوشقى ئارقىلىق بىر - بىرى بىلەن كۈچ
سىنىشىدۇ. ئۇنتۇچىنىڭ قانداق قىلىپ ئۇتۇپ چىققانلىقىنىمۇ بىلىپ

بولالمايمەن. ئېيتىشىشنى چۈشىنەلمەسلىكمىنىڭ نېمە كارايىتى بار؟ چۈشىنەلمىسەممۇ پۈتۈن دىققىتىم بىلەن كۆرىمەن. كۆرگۈچىلەرنىڭ ئوخشاش ھېسسىياتىنى، ئوخشاش چىراي ئىپادىلىرىنى كۆزىتىش تولىمۇ ئەھمىيەتلىك ئىش.

قىز قۇۋار تېخىمۇ قىزىقارلىق بولىدۇ. پەللىدىن چىقىش بۇيرۇقى بىلەن تەڭ ئات مىنىشكەن بىر توپ قىز – يىگىت ئالغا قاراپ چاپىدۇ. بىر بېرىش –قايتىش بىر مەيدان بولىدۇ. بېرىشتا يىگىت ئېتىنى چاپتۇرغىنىچە قىز نىڭ كۆڭلىنى ئېرىتىپ، مەيلىنى ئۇتىدىغان گەپ – سۆزلەرنى قىلىدۇ. قىز ھەرگىز ئاچچىقلانماسلىقى كېرەك، پەقەت ئاڭلىغۇسى كەلمىسە، قامچىسىنى ئويناتىپ، ئېتىنى تېخىمۇ تېز چاپتۇرۇپ يىگىتنى ئارقىدا قالدۇرۇشى كېرەك. ئەمما، قايتىشتا قىز ئۆز ئىختىيارى بويىچە يىگىتنى ئۆچىنى ئېلىۋالسا بولىدۇ. يەنى، بۇ چاغدا قىز ئېتىنى چاپتۇرغىنىچە يېتىشۇېلىپ، يىگىتنى راسا قامچىلاپ قانچىلىك ئۆچى بولسا شۇنچىلىك ئېلىۋالسا بولىدۇ. يىگىتمۇ بۇ چاغدا قامچىدىن ئۆزىنى بەكلا قاچۇرۇپ كەتمەسلىكى، قامچىدا ئازراق ساۋلىش ئۇچۇن پەقەت ئېتىنى چاپتۇرۇپ قىزنى ئارقىدا قالدۇرۇشى كېرەك.

ئاڭلىشىمچە، ئىلگىرى بۇ پائالىيەت قىز – يىگىتلەر ئۆزئارا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشنىڭ بىر شەكلى ئىكەن. ئەمما، ھازىرغا كەلگەندە ئۇ پەقەت بىر خىل تەنتەربىيە پائالىيىتىگە ئايلىنىپ قالغان، ياكى بولمىسا ئادەم ئەدەپلەيدىغان ئويۇنغا ئايلىنىپ قالغان.

ئوغلاق تارتىشىمۇ ئات چاپتۇرۇش بىلەن بولىدىغان ھەرىكەت. چەۋەندازلار ئىككى گۇرۇپپا بولۇشۇپ، توقۇملاپ تەييارلانغان ئاق قوي تېرىسى ياكى بېشى كېسۇېتىلگەن ئاق پاقلاننى تالىشىدۇ. پاقلان شىددەت بىلەن چېپىشۇاتقان ئاتلار ۋە چاڭ-توزان ئارىسىدا گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ كۆرۈنمەي قالىدۇ. ئاسمانغا ئېتىلغان پاقلان مەلۇم بىر چەۋەندازنىڭ قولىغا چۈشكەندە، ھەمراھلىرى دەرھال يوپۇرۇلۇپ كېلىپ، ھەر خىل توساقلارنى بۆسۈپ ئۇنى ۋە ئولجىنى ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈزۈشكە تىرىشىدۇ. ئۇ چاغدا ئاتلار ئەڭ ئاخىرقى كۈچىنى ئىشلىتىدۇ. ئاتلار ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك بولىدۇ. ئاتلارنىڭ ئاغزىدىن چىققان كۆپۈك ئۇلارنىڭ ئۇستىگە چاچرايدۇ. ئاتلار ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك بولىدۇ. ئاتلارنىڭ ئاغزىدىن چىققان كۆپۈك ئۇلارنىڭ ئۇستىگە چاچرايدۇ.

كۆزۈشكە تىرىشىدۇ، ئولجىنى ئېلىپ ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكەنلەر غەلىبە قىلغان بولىدۇ. بەزىدە پاقىلان يەرگە چۈشۈپ كېتىدۇ، بۇ چاغدا چەۋەندازئۇچقاندەك ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ ئاتنىڭ بىر يېنىغا ساڭگىلايدۇ-دە، يەردىكى پاقلاننى قولىغا ئېلىۋېلىپ، يەنە ئۇچقاندەك چېپىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا ئەتراپتىن «باركاللا!» سادالىرى ياڭراپ كېتىدۇ.

ئەتراپ ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغاندى. مەن بىلىكىگە بۇركۇت قونۇدۇرۇۋالغان بىر بوۋاي بىلەن خېلى ئۇزاق بىللە ماڭدىم، ئۇ قايىقا بۇرۇلسا مەنمۇ شۇ يېقا بۇرۇلدۇم، قەيەردە توختىسا مەنمۇ شۇ يەردە توختىدىم. ئەگەر ئۇ شىرداق ساتىدىغان يايمدا باشقىلار بىلەن پاراڭلىشىپ قالسا، مەن بەش قەدەم نېرىدا ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئۇزمەي قاراپ تۇردۇم.

ئات بەيگىسى تېخى باشلانمىغان بولۇپ، باشقا قىزىقچىلىقمۇ يوق ئىدى. چېلىشىش سورۇنىنىڭ ئەتراپىنى ئات مىنىشكەن تاماشىبىنلار ئورۇغان بولۇپ، قىسىلىپ ئالدىغا ئۆتۈپ چېلىشىشنى كۆرۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. «باركاللا» ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن باشقا ھېچنېمىنى بىلەلمىدىم. تىت – تىت بولۇپ، ئاتلارنىڭ پۇتلىرى ئارىسىدىن كىرىش ئېغىزى ئىزدەۋېتىپ، بىلىكىگە شۇڭقار قوندۇرۇۋالغان بوۋاينىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم.

ئۇ ئاتقا مىنۋالغان بولۇپ، ئېتى سالماق قەدەملەر بىلەن بۇ تەرەپكە كەلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ساقال – بۇرۇتى خۇددى قەدىمكى دەۋرلەردىكىگە ئوخشاش ئاجايىپ ساقال – بۇرۇت بولۇپ، ئاغزىنىڭ ئەترا-پىنى قاپلىغان قويۇق ساقال – بۇرۇت تاكى ئۇنىڭ قۇلقىغىچە تۇتىشىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ تۆلكە تېرىسىدە ئىشلەنگەن ھەم ئېگىز ھەم يوغان قەدىمكى پاسوندىكى تۇمقى كونا بولغىنى بىلەن تولىمۇ ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى.

مەن بىر كۆرۈپلا ئۇنىڭ تۇمقى ۋە بىلىكىگە قوندۇرۇۋالغان شۇڭقارنى ياقتۇرۇپ قېلىپ، ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا ئەگىشىۋالغانىدىم.

هازىرقى زاماندا ئوۋچى قالمىدى. ئەگەر بار دېيىلسە، ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئالدىغا چوقۇم «ئوغرى» دېگەن ئىبارە قوشۇلۇپ قالاتتى، ئۇ ئوغرىلىقچە ئوۋلىغۇچى بولۇپ قالاتتى. كۈنسايىن ئازىيىپ كېتىۋاتقان ياۋايى ھايۋانلارنى چوقۇم ياخشى قوغداش كېرەك. ئەمما، مەن ئويلايمەنكى، ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ھالاكەتكە يۈزلىنىشى پەقەت ئوۋچىلارنىڭ بولغانلىقىدىنلا ئەمەس! جاھاندىكى نۇرغۇنلارنىڭ نەپسى ئىستىكى ئوۋچىلارنىڭ ئوۋ ئوۋلىشىدىنمۇ رەزىل ۋە قەبىھ!

ئەڭ ئاخىرقى كۆندۈرۈلگەن شۇڭقار ئەڭ ئاخىرقى ئوۋچىنىڭ بىلىكىگە قونۇۋالغانىدى. ئۇنىڭ قىياپىتىدىن چەبدەسلىكى، يېنىپ تۇرغان ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن باتۇرلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قىياپىتى شۇنچە مەغرۇر ئىدىكى، گويا ئىگىسىنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈپلا تۇرغاندەك، ئولجىغا بار كۈچى بىلەن ئېتىلىشقا تەييارلىنىپ بولغاندەك ئىدى. ئەمما، ئۇ قېرىپ قالغان بولۇپ، پەيلىرى شالاڭلاپ، تىرناقلىرى ئۇپراپ، شەكلى ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى.

ھالا بۈگۈنگە كەلگەندە ئاشۇ ئوۋچىلار بىلەن شۇڭقار ۋە ئۆزى ئوۋچىلىق بىلەن ياشىغان زېمىن ئوتتۇرىسىدىكى قەدىمىي، ئادەمنى تەسىرلەندۈرىدىغان مۇناسىۋەتتىن ھېچنېمە قالمىغانمىدۇ؟ بىلىكىگە شۇڭقار قوندۇرۇۋالغان بوۋاينى ئەمەلىي ئەمەستەك ھېس قىلمەن، ئۇ ئاستا – ئاستا يوقۇلۇۋاتقان قەدىمىي شەيئىدەك قىلاتتى. ئۇنى قورشاپ تۇرغان ھاۋا بىلەن بىز كىرىپ كېلىۋاتقان ھاۋا ئېنىق پاسىل بىلەن ئايرىلىپ تۇراتتى، ھەتتا، سۇنۇش ھاسىل قىلاتتى.

ئاقىنلار ئېيتىششىدىن ئىبارەت ئەنئەنىۋى پائالىيەت دەۋرىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، مەزمۇن ۋە شەكلىنى ئۆزگەرتمەكتە ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، بۇنداق داغدۇغلىق پائالىيەتتە چارۋىچىلار ئېرىشىدىغان خۇشاللىق بىلەن بۇ زېمىندا ئۇزاق زامانلاردىن بېرى بار بولغان خۇشاللىقنىڭ ھېچقانداق پەرقى يوقتەك قىلاتتى.

مەن يايلاقتىكى كىشىلەر توپى ئىچىدە مەقسەتسىزلا ئايلىنىپ يۈرە-

مەن، بىرمۇ تونۇشۇم ئۇچرىمىدى. ئاقىنلار ئېيتىششىغا شەھەرلىكلەرمۇ كۆپ كەلگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ چارۋىچىلاردىن پەرقلىنىپ تۇرمىغان بىرى شۇ يەردە ئىدىكى، ئۇلارنىڭ كىيگىنى ئوخشاشلا مىللىيچە كىيىم بولسىمۇ، چارۋىچىلارغا قارىغاندا رەتلىك ھەم پاكىز ئىدى.

كېيىن مەن بىر شەھەرلىك ئايالغا دىققەت قىلىپ قالدىم. ئۇزۇن كۆڭلەك ئۇستىگە ئۇزۇن كەمزۇل كىيىۋالغان ئۇ ئايال چېچىنى تۇجۇپە-لەپ تاراپ بانتلىۋالغان بولۇپ، بېشىغا يىپەك ياغلىق ئارتىۋالغانىدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئېسىۋالغان ھالقىسى قۇياش نۇرىدا يالىلداپ تۇراتتى، پۇتىغا سېپىۋالغان ئۆتۈكى تولىمۇ ياراشقان ئىدى. ئۆزى نازاكەتلىك بولغاچقا، كىيىملىرى تولىمۇ يارىشىملىق كۆرۈنەتتى. ئۇ يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا ئۇنىڭغا ئۇزاق قارىۋالدىم. ئۇنىڭغا قارىغانچە ئۇنىڭدىكى مە-لۇم بىر نەرسە ماڭا تونۇشتەك بىلىنىپ كەتتى. سىنچىلاپ قاردىم، توغرا، ئۇ كىيىۋالغان گۇل كەشتىلەنگەن كەمزۇلنى مەن تىككەن ئە-مەسمۇ؟

مەن ئىلگىرى خېلى ئۇزاق مەزگىل كەشتە ئىشى بىلەن مەشغۇل بولغان ، شۇ جەريانىدا 20 نەچچە قۇر كەمزۇلغا گۇل كەشتىلەپ چىققا-نىدىم. ئۇ كەمزۇللار ئۇزاق مەزگىل بېسىلىپ قالغان بولغاچقا، ئادەتتىكى يىپلار بىلەنلا گۇل كەشتىلەنگەن بولۇپ، رەڭگىمۇ تۇتۇق ئىدى. شۇڭا مەن «٨» خېتى شەكلىدىكى كەشتە ئۇسۇلى بىلەن رەڭلىك يىپلاردىن پايدىلىنىپ تۇرۇپ كەمزۇللارنىڭ پېشى، ئىككى تەرەپ يېرىقى ۋە يا-ڭچۇقلىرىغا ئىزىنى بىلگىلى بولمايدىغان، خۇددى تەبىئىيەك كۆرۈنىدىغان قىلىپ مىللىيچە گۇل نۇسخىلىرىنى كەشتىلەپ قويغانىدىم. مەن كەشتە-لىگەن نەقىش نۇسخىلىرى ئىچىدە قوي مۆڭگۈزى، ئەتىرگۇل، مۇدەن-گۇل، باراقسان ئۆسكەن ئۆسۈملۈك ۋە ئۇششاق يوپۇرماق قاتارلىقلارنىڭ نەقىش نۇسخىلىرى بار ئىدى. ھەر بىر گۇل نۇسخىسىنى بىر نەچچە خىل رەڭدە كەشتىلىگەنىدىم، ھەر بىر تال گۇل بەرگى يەنە ئۇچ-تۆت خىل ئارىلىق رەڭدە پۈتەتتى. ئاخىرىدا مەن يەنە كەمزۇلنىڭ ياقىسىغا، بېڭىگە

ۋە پەشلىرىگە گۈللۈك سىزىقلارنى كەشتىلەپ، تۈجۈپىلەپ دەزمال سېـ
لىۋەتكەنىدىم. شۇنىڭ بىلەن دۇكاندا ئـۇزاق مەزگىل بـېسىلـىپ قالغـان
20 نەچچە قۇر كەمز ۇل تۆت ـ بەش ھەسسە ئـارتۇق باھادا نـاھايىتـى
تېز لا سېتىلىپ بولغانىدى.

كېيىن يەنە نۇرغۇن ئادەم كەمز ۇل سېتىـۋېلىش ئـۈچۈن دۇكىنـى
مىز غا كېلىشتى، ھەتتا، شەھەرلىكلەرمۇ يېز ىدىكى تۇغقانلىرى ئـارقىلـىق
شۇ خىل كەمز ۇلنى سۇرۇشتۇرۇشتى. ئەمما، مېنىڭ ئادەمنىڭ زېـھىنىـى
زىيادە ئۇپرىتىۋېتـىدىغان بـۇ خىل ئـىشنى پەقـەتلا قىلـغۇم يوق ئـىدى.
چۈنكى، بىر قۇر كەمز ۇلنى پۈتكۈزۈشكە ئىككى كۈن ۋاقىت كېتىدىغـان
بولۇپ، مەن بۇ خىل تەكرار ئىش قوشىدىغان ئىشنى ياقتۇرمايتتىم. ئە ـ
مەلىيەتتە، ئۇ 20 نەچچە قۇر كەمز ۇلنىڭ ھېچقانداق ئالاھىدە يېرى يوق
ئىدى، پەقەتلا ھەر بىرى ئوخشاش بولمـىغان گۈل نـۇسخىلـىرى بىلـەن
كەشتىلەنگەنىدى. ئەمما، ئۇ ئاياللار كەشتە نۇسخىسى بىر بىرىنـىڭكىگـە
ئوخشاشنى ئالمـىز دەپ تالىشـىپ بېشـىمنى قـايدۇرۇپلاۋېتـەتتى. بـىرى
كەشتىسى سەبىنەنىڭكىگە ئوخشاشنى ئالمەن، دېسە، يەنە بىرى بىلىنىڭـ
كىگە ئوخشاشنى ئالمەن، دەيتـتى؛ بىرى پـېشىگـە كەشتـىلەنگەن گـۈل
نۇسخىسى ئايگۈلنىڭكىگە ئوخشاشنى تەلەپ قىلاتـتى، يەنە بـىرى بولسـا
ئېتىكىگە كەشتىلەنگەن گۈل نۇسخىسى ئادىنىڭكىگە ئوخشاشنى تەلـەپ
قىلاتتى... ئۇ ئىشلارنى ئۇجۇر – بۇجۇرىگىچە ئەسـتە تۇتۇپ بـولغىلـى
بولاتتىمۇ؟ ھەقىقەتەن باشنى ئاغرىتىدىغان ئىشلار ـ دە بۇ.

مەن ئىلگىرى ئاخىرى بولۇپ 20 نەچچە قۇر كەمز ۇلنى كەشتىلـ
دىم. گۈل نۇسخىلىرىنى بىر يېگىنە – بىر يېگىندىن كـەشتىلـەپ چىقـىش
ئادەمنى جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن تولىمۇ چارچىتىۋېتىدىغان ئىش
ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، مەن بـۇ جەريانىدا خـېلى كۆپ تـەجرىبە تـوپـ
لىۋالدىم. يەنى، قايسى رەڭ بىلەن قايسى رەڭ ماسلاشتۇرۇلسا مۇۋاپـىق
بولىدۇ، قايسى خىل گۈلگە قانداق يوپۇرماق ماسلاشتۇرۇلۇپ كەشتىلـ
نىدۇ... دېگەندەكلەر توغرىسىدا بىر قەدەر مۇكەممەل چۈشەنچە ھاسـل

قىلىپ، مۇڭاپىق ئۇسۇللارنىمۇ تېپىپ چىققانىدىم. شۇنىڭ بىلەن كەشتە-لىرىم بىرى – بىرىدىن چىرايلىق ۋە نەپىس چىقتى. مەن كەشتىچىلىكتە ئىككى ئاي ئىچىدە قولغا كەلتۈرگەن ئىلگىرىلەش ئۆزۈمنىمۇ ھەيران قالدۇراتتى!

قىسقىسى، بىر مەزگىل زىلزىلە قوزغىغان كەشتىچىلىك ھاياتىم پە-قەت ئىككى ئايلا داۋاملاشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاياللار ماڭا ئۆچ بولۇپ كېتىشتى.

ھازىر، ئالدىمدىكى مۇنۇ ئايال مەن كەشتىلىگەن كەمزۇلنىڭ بىرى-نى ھېيتلىق كىيىم قاتارىدا كىيىپ، ئۆزىنىڭ گۈزەللىكىنى نامايان قىلغان ھالدا تولىمۇ داغدۇغىلىق ئەنئەنىۋى پائالىيەتتە ئىدى. ئۇ بىر خىل قە-دىمىي تۇيغۇ ئىچىدە كېتىۋاتاتتى... ئاشۇ قەدىمىيلىك ئىچىدە مېنىڭمۇ ئىزىم بار ئىدى. مەن ئىلگىرى ئاشۇ ئەنئەنىۋى گۈزەللىك قارىشىدا بىر بۆلەك مۇساپىنى باسقانىدىم، ئازراق ئېغىش بولغان چاغلاردا يەنە مۇۋاپىق توختاشنىمۇ باشتىن كەچۈرگەنىدىم.

ئاقىنلار ئېيتىشىشىدا يېرىم كۈندىن ئارتۇقراق ئايلىنىپ يۈرۈپ بە-رەرمۇ خەنزۇنى ئۇچرىتالماي، ئۆزۈمنى تولىمۇ تەنھا ھېس قىلدىم. ئەما، ئەتراپىمدىن ئۈياق بۇياققا ئۆتۈشۈۋاتقان قازاقلار بۇنىڭغا ھەيران قالىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، بىرى ئۇدۇل يېنىمغا كېلىپ يول سورىسا، يەنە بىرى نېمە ئۈچۈن چېلىشىش مۇسابىقىسىنىڭ ۋاقتىنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى، قاچانغا ئۆزگەرتكەنلىكىنى سورايتتى... خۇددى مەن ئېيتىشىش پائالىيىتىنى ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى بىلىدىغاندەك. ياخشى يېرى، مەن ئۇ سورالغان ئىشلاردىن خەۋەردار بولغاچقا، تەمتىرىمەيلا جاۋاب بەردىم. كېيىن مەن كۆزەينەك تاقىۋالغاچقا ئۇلار مېنى يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ كادىرى دەپ ئويلاپ قالغان چېغى، دېگەنىنىمۇ خىيالىمدىن ئۆتكۈزدۇم.

ئەينىكىگە دەز كەتكەن كۆزەينەكنى تاقىۋالغىنىم تېخى...

تاغ قاپتىلىدىكى ئورمانلىقتا ياۋا بۆلجۇرگەن بار بولۇپ، كىچىك بالىلار قوللىرىدا قېپقىزىل بۆلجۇرگەنلەرنى سېغىنىشچە ئورمانلىقتىن

يۇگۇرۇشۇپ چىقماقتا ئىدى. مېنىڭمۇ بۆلجۇرگەن تەرگۈم كەلدى، بىراق، بېرىم يولغا بارغاندا رايىم قايتىپ كەتتى. ئاقىنلار ئېيتىشىشغا قاتنىشۇېتىپ بۆلجۇرگەن بېيىش پۇرستىگە ئېرىشەلمىگىنىم تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولدى. بۇ تاغنىڭ نەرىدە بۆلجۇرگەن يوق ئىدى؟ شۇنىڭ بىلەن مەن كەينىمگە بېنىپ، ئوتلاقتا ياتتىم-دە، ئۇيقۇغا كەتتىم.

ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئويغانغاندىن كېيىن ماشىنىدىن بىرنى تېپىپ قايتىپ كېتىشنى قارار قىلدىم. گەرچە ئېيتىشىش تېخى ئاخىرلاشمىغان بولسىمۇ، مەن كۆرۈپ قانغانىدەك تۇيغۇدا ئىدىم.

قانچىلىك ئۇخلىغىنىمنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا شاۋقۇن – سۇرەنىدىن ئويغىنىپ كەتتىم، كۈچلۈك قۇياش نۇرىدا كۆزنى ئاچقىلى بولمايتى. مەن كۆزلىرىمدىن قۇيۇلۇۋاتقان ياشنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىنلا كۆز ئالدىمدىكى مەنزىرىنى ئېنىق كۆرەلىدىم. كۆزۈمنى ئېچىپلا، كۆك ئاسمان خۇددى يەر يۈزىگە يېقىنلاپ قالغانىدەك، چوڭقۇر يار بولسا ئېگىز لەپ قالغانىدەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم. ئۇ يەردە- پايانسىز يايلاقتا ئات بەيگىسى داۋاملاشماقتا ئىدى، ئاتلار يەرنى تىتىرەتكىنىچە قويۇق چاڭ كۆتۈرۈپ چېپىشماقتا ئىدى. ئاخىرقى پەللىگە توپلاشقانلار چەۋەندازلارغا يۈزلەنگىنىچە توختىماي چۇقان كۆتۈرۈشەتتى. مەن جايىمدا بىرەەم ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇرنۇمدىن سەكرەپ تۇردۇم-دە، پەسكە قاراپ يۇگۇردۇم، ئەمما، بەيگە مەيدانغا يېتىپ بېرىشىمغىلا مۇسابقە ئاخىرلاشتى. يەڭگۈچى ئۆز غەلبىسىگە تەنتەنە قىلاتتى، ئۇ يەردىكى كەيپىيات تولىمۇ جانلىنىپ كەتكەنىدى. مەن پەقەت چەۋەندازلارنىڭ قېنىق قوڭۇر ئاتقا مىنگەن چەۋەندازنى ئوراشقىنىچە بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقانلىقىنىلا كۆرەلىدىم. قارىماققا ئۇ يەڭگۈچىدەك قىلاتتى، ئۇنىڭ مەيدىسىدىكى «7» رەقىمى كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى. مەن دەرھال يول ياقىسىدىكى تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم. دەرۋەقە، مەن بىر ئاز ھاياجانلانغانىدىم.

چەۋەندازلار يېقىنلاشقاندا بىلدىمكى، يەڭگۈچى 12ـ13 ياشلاردىكى بىر ئۆسمۈر ئىدى. ھەقىقەتەن قالتىس... ئۇنىڭ بوينىغا مېدال ئېسىلغان بولۇپ، يۈزلىرىدىن تەر قۇيۇلاتتى. ئەمما، ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىدىن ھاياجانلانغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى، ئۇ ئۆزىنى ئۇنچە قالتىس ھېسابلىمىغاندەك سۈس كۆلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا سىنىپىدىكى بارلىق ساۋاقداشلىرى يېشەلمىگەن مەسىلىنىڭ جاۋابىنى پەقەت بىر ئۆزى ئەڭ بۇرۇن يېشىپ چىققاندا بولىدىغان خىجىللىقتا ئوخشاپ كېتىدىغان خىجىللىق ئىپادىسى بار ئىدى.

مەن ئەمدى قايتىدىغان ماشىنا تېپىشىم كېرەك. مەن يايما رايونىدا ئۇياق بۇياقتا چېپىپ يۈرۈپ، بىر نەچچە ماشىنىنى ئۇقۇشتۇم، ئەمما، ئۇلارنىڭ ھەممىسى قۇۋېيغا بارمايدىغان بولۇپ چىقتى. مەن تىت-تىت بولماقتا ئىدىم. بىر شوپۇر ماڭا تېخى:« بۇگۈن تېخى ئاقىنلار ئېيتىششىمىنىڭ بىرىنچى كۈنى تۇرسا، قايتىشقا نېمە بۇنچە ئالدىرايسىز؟» دېدى. يەنە بىر شوپۇر:

ـقايراتنىڭ ماشىنىسى قۇۋېيغا بارىدۇ، سىلەر بىللە قايتاسىلار بولىدۇغۇ؟ـ دېدى.

ـقايراتنىڭ ماشىنىسى قەيەردە؟ـ مەن خۇشلۇقۇمدىن ۋارقىرىۋەتتىم.

ـقايراتنىڭ ماشىنىسى يوق، پەقەت ئېتى بار!ـ شوپۇرلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

مەن ئۇلار كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم، بىر بالا ئېتىنى قوزۇقتا باغلاۋاتاتتى. مەن چۈشەندىم، ئۇ بالا قايرات ئىدى، يەنى، ھېلىقى كىچىك چېمپىيوننىڭ دەل ئۆزى ئىدى. بۇ تېتىقسىز ئادەملەر مېنى مەسەتلىك ھالدا ئەخمەق قىلىشقانىدى.

سەللا بۇرۇن بۇ بالىنى قورشۇپلىشقانلار ئەمدى تارقاپ كېتىشكەن بولۇپ، بالا بويىندىكى ئالتۇن مېدالنى ئېلىۋەتكەنىدى. ئاسما مايكىسىنىڭ ئۈستىگە مەكتەپ فورمىسى كىيىۋالغان قايرات قارىماققا تېخى بىر گۆ-

دەك ئۆسمۇردەك قىلاتتى. ئۇ ئېتىنى باغلاپ بولغاندىن كېيىن سۇ ئېلىپ ئىچتى. بۇ ۋاقىتتا يەنە باشقا بىر ئادەم ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ سوغۇققىنا بىر ئېغىز گەپ قىلدى، ئەتراپتىكىلەر كۈلۈشۈپ كەتتى.

ھا...ھا... ئەمەلىيەتتە مەن بۇ بالا بىلەن ھەمسەپەر بولۇشقا تولىمۇ رازى ئىدىم. مەن خۇددى بىر ئازمۇ چۈشەنمەيدىغان ئاقىنلار ئېيتىششىشىنىڭ باش – ئاخىرىنى ھېس قىلالىغىنىمغا ئوخشاش، بۇ ئۆسمۇرنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە مەلۇم بىر خىل شەيئىنىڭ ئاستا – ئاستا ئويغىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتىم. ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن سەپەرداش بولغان بولسام، يول بويى ئەركىن – ئازادە پاراڭلاشقان بولاتتۇق، سەپەر تولىمۇ كۆڭۈللۈك بولاتتى. بەلكىم يەنە نۇرغۇن نەرسىنى ئۆگىنىۋالغان بولاتتىم.

گۈلپەري

قۇۋېيدىكى چاغلىرىم ئىدى، بىر كۈنى مەن ئورمانلىقىنىڭ چېتىدە كېتىۋېتىپ «پەرى» بىلەن تونۇشۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى «گۈلپەرى» بولۇپ، مەن ئۇنى «پەرى» دەپلا ئاتايتتىم.

ئۇ چاغدا مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشىم ناھايىتى تەسكە توختىغاندى. بىر چۈشتىن كېيىن پاراڭلىشىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قوينىنىڭ سانىنىڭ تۆت تۈمەن ئەمەس، 400 ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدىم. ئۇ يەنە ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن ماڭا نۇرغۇن قازاقچە سۆزنى ئۆگىتىپ قويىدى، ئەپسۇسلىنارلىقى مەن ھەممىسىنى ئۇنتۇپ كەتتىم. مەنمۇ ئۇنىڭغا بىر قىسىم خەنزۇچە سۆزلەرنى ئۆگىتىپ قويدۇم، كۈنلەرنىڭ بىرىگە بارغاندا ئۇچرىشىپ قالغۇدەك بولساق ئۇ: «لى جۈەن، ئىسمىڭىز نېمە؟ نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟ يېگىتمىڭىز بارمۇ؟ ئاپىڭىز نەچچە ياشقا كىردى؟ ئاتىڭىز نەچچە ياشقا كىردى؟ بۇ بىلەكمۇ؟ بۇ قولمۇ؟ بۇ تاشما؟...» دېگەندەك سوئاللارنى ناھايىتى بىمالال ھالدا مەندىن سورايتتى.

ئۇ كۈنى مەن يانچۇقۇمغا قاچىلىۋالغان خاسكۆنكۈ يېرىمنى ئۇنىڭغا بەردىم، ئۇ مەندىن بۇرۇن يەپ بولدى. شۇنىڭ بىلەن مەن يەنە ئېشىپ قالغان خاسكۆنكۈ يېرىمنى ئۇنىڭغا بەردىم. بىز غۇر – غۇر شامال ئۇرۇپ تۇرغان تاشنىڭ ئۈستىدە ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇپ، پاراڭلاشقاچ خاسكۈ يېدۇق. كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭ ئاتا – ئانىسى بىلەن كۆرۈشتۇم. مەن يەنە ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ئىككى چىنە قېتىق ئىچتىم. قېتىققا ئازراق شېكەر سېپىۋەتكەن بولسا ئىدى، مەن يەنە ئىككى چىنە ئىچىشكە تەييار ئىدىم.

گۈلپەرى ئۇ چاغدا 15 ياشتا بولۇپ، مەندىن كىچىك ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ بويى ئېگىز ، ئۆزى ئەقىللىق، ئىشچان ھەم غەرەز ئۇقىدىغان بولۇپ، قارىماققا مېنىڭ ھەدەمدەكلا كۆرۈنەتتى.

ئەمەلىيەتتە، بىز تونۇشۇشتىن خېلى بۇرۇنلا بىر نەچچە قېتىم كۆرۈشكەن. پەقەت مەن ئېسىمدە قالغان بىر نەچچە قازاق قىزىنىڭ ھەمىسىنلا ياخشى دەپ قارايتتىم، ئەمما، ئۇ بىر نەچچە قىزنىڭ بىرلا ئادەم ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلمىگەن ئىدىم.

بىر قېتىم قاتتىق يامغۇر ياغقان چاغدا، دەريا سۈيى ئۇلغىيىپ كېتىپ، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تاشلار سۇنىڭ ئاستىدا قالدى. دەريادا كۆۋرۈك بولمىغاچقا بىز ئاشۇ تاشلارنى دەسسەپ دەريادىن ئۆتەتتۇق. شۇنىڭ بىلەن مەن دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا قاپسلىپ قالدىم. مەن دەسسەپ تۇرغان تاشنى قىرغاقتا يېقىن، كېيىكتەك بىر سەكرەپلا قىرغاققا چىقىۋالىمەن، دەپ خاتا پەرەز قىلغان ئىكەنمەن. ئەپسۇسلىنارلىقى، مەن كېيىك ئەمەس ئىدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە تېنىم قېلىن پاختىلىق كىيىملەر بىلەن ئورالغانىدى. كەينىمگە قايتىشقىمۇ ئامال يوق ئىدى، چۈنكى بايا مەن دەسسىگەن تاش سەكرىگەن ۋاقتىمدا ئۆرۈلۈپ كېتىپ سۇغا چۆكۈپ كەتكەنىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئامالسىز جىددىي ئېقىۋاتقان سۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شاپلاقچىلىك سىلىق تاشنىڭ ئۈستىدە ئالاق – جالاق بولغىنىمچە تۇرۇپ قالدىم.

دەل شۇ چاغدا سۆيۈملۈك گۈلپەرى گويا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى. ئۇ ئېتىنى چاپتۇرغىنچە كېلىپ دەريا قىرغىقىدا توختىدى-دە، ئاتتىن چۈشۈپ قىرغاقتىكى ئەپلىك جايدا تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ماڭا قولىنى سۇندى. مەن ئېگىلىپ تۇرۇپ تەستە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدىم، ئۇنىڭ كۈچىشى بىلەن مەن سۆگەكتىن ئۆتىدىغان سوغۇق سۇغا چۈشۈپ كەتمەي ئامان – ئېسەن قىرغاققا چىقىۋالدىم.

يەنە بىر كۈنى، مەن ئادىتىم بويىچە دەريانىڭ ئۇ قېتىغا سۇ ئالغىلى باردىم. ئورمانلىقنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى ساھىلدا بىر بۇلاق بار بولۇپ، سۈيى تولمۇ سۇزۇك ۋە تاتلىق ئىدى. مەن بۇلاقنىڭ ئەتراپىدىكى ئوت – چۆپلەرنى قايرىۋەتكەندىن كېيىن ئالدى بىلەن ئۆزۈمنى، ئاندىن سۇ ئاستىدىكى تاشلارنى، ئاخىرىدا سۇنى كۆردۈم. دېمەك، سۇ تولمۇ سۇزۇك ۋە تازا ئىدى. بۇلاق سۈيى خۇددى ساپ ھاۋاغلا ئوخشايتتى.

مەن ئېلىۋالغان سۇلياۋ ساپلىق بىلەن بۇلاق سۈيىنى بىر ساپلىق – بىر ساپلىقتىن ئېلىپ چىلەكنى توشقۇزدۇم-دە، ئەتراپىنى ئايلىنىپ كېلىشكە ماڭدىم.

مەن بىر تۆپلىككە چىققاندىن كېيىن پەسكە قارىغىنىمدا، بىرى چېلەك كۆتۈرگىنىچە ساھىل بويلاپ بۇلاق تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى. مەن ئۇستىگە قاراپ مېڭىشنى داۋاملاشتۇردۇم. بىر چاغدا بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. مەن ئاۋاز كېلىۋاتقان تەرەپكە قارىدىم، بىرى مېنىڭ قىزىل رەڭلىك سۇلياۋ ساپلىقىمنى پۇلاڭلاتقىنىچە ماڭا نېمىلەرنىدۇ دەۋاتاتتى. ئىشلىتىپ تۇراي دەۋاتقاندۇ تايىنلىق؟ شۇنىڭ بىلەن مەن ماقۇللىقىمنى بىلدۈرۈپ ۋارقىراپ قويۇپلا، ئورمانلىقتا كىرىپ كەتتىم. بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئورمانلىقتىن يۈگۈرۈپ چىقىپ بۇلاق تەرەپكە قارىدىم، بۇلاقنىڭ ئەتراپىدا ئادەم يوق ئىدى، مېنىڭ قىپقىزىل سۇلياۋ چېلىكىممۇ كۆرۈنمەيتتى.

مەن ئالدىراپ – تېنەپ پەسكە يۈگۈرۈپ چۈشتۈم. مېنىڭ ساپلىقىمنى ئىشلەتكەن قىز ئېغىر چىلەكنى كۆتۈرگىنىچە كېتىپ بارىتتى. مەن

ۋارقىرىغىنىمچە ئۇنى قوغلاپ ماڭدىم. بۇ چاغدا ئۇ بىر تار يالغۇزئاياغ كۆرۈككە چىقىپ بولغان ئىدى. بايىلا يامغۇر ياغقان بولغاچقا ئۇ كۆۋۈرۈك تولىمۇ تېيىلغاق ئىدى، ئەمما، ئۇ بىر قولىدا بىردىن چېلەكنى كۆتۈرگىنىچە سالماق قەدەملەر بىلەن كۆۋۈرۈكتىن ئۆتۈپ بولدى. ئۇ شۇ ماڭغىنىچە يايلاقنىڭ باش تەرىپىگە بارغاندا ئاندىن چېلەكلەرنى يەردە قويۇپ، ماڭا قاراپ قول پۇلاڭلاتتى. ئاندىن ئۇ تاغ قاپتىلىدىكى بىر كىگىز ئۆيى تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى. يەنە بىر تەرەپتىكى ئانچە يىراق بولمىغان جايدا مېنىڭ ئۆيۈم بار ئىدى. بەلكىم، ئۇ مېنى تونۇيدىغاندۇ؟ بولمىسا ئۇ مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئۇ يەردىلىكىنى قانداق بىلىدۇ؟ بۇ يايلاقتا بىر نەچچە ئائىلىلىك خەنزۇ بار تۇرسا.

كېيىن، بۇ ئىشلارنى ماڭا گۈلپەرى ئۆزى دەپ بەرگەن، بولمىسا ئۇنىڭ گۈلپەرى ئىكەنلىكىنى تا ھازىرغىچە بىلمەي يۈرگەن بولاتتىم.

كېيىن يەنە بىر قېتىم كۆڭۈللۈك ئۇچرىشىش بولغاندى. ئۇ كۈنى مەن يەنە بىر تاغ جىلغىسىغا ئاپامنى ئىز دەپ باردىم. ئاپام ئەتىگەندىلا بىرلىرىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ چاي – پاي ئىچىشكەچ مۇڭدىشىپ كېلىمەن، دەپ چىقىپ كېتىپ چۈشكىچىلا قايتىپ كەلمىگەنىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن مومامنى دۇكانغا قارىتىپ قويۇپ، ئۆزۈم يالغۇز ئۆيدىن چىققانىدىم. ئۇ تەرەپتە كىگىز ئۆيلەر ئاز بولۇپ، تاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىدە ئۇيەر – بۇيەردە چوقچىيىپ تۇراتتى. مەن كىگىز ئۆيلەرگە بىرمۇ – بىر كىرىپ ئىز دىدىم، ئاخىرى بىرى ئاپامنى تاغنىڭ كەينىدىكى ۋادانىنىڭ ئۆيىدە كۆرگەنلىكىنى ئېيتتى. ئاپام نېمانچە ئايىغى سايىق ئايالدۇ!

مەن ئاپامنى تاغنىڭ چوققىسىدىن ئېشىپ، ئورمانلىقتىن ئۇدۇل كېسىپ ئۆتۈپ تاغنىڭ ئۇ تەرىپىگە يەتكەنمىكىن دەپ پەرەز قىلدىم. ئەمما، مەن قاپقاراڭغۇ ھەم زەي ئورمانلىققا يالغۇز كىرەلمەيتتىم، تاغنىڭ تۆۋەن تەرىپى بىلەن ئايلىنىپ مېڭىشقا مەجبۇر ئىدىم. يول يىراق ھەم تىمتاسلىققا چۆمگەن بولۇپ، بىرەرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى. بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن كەينى تەرىپىمدىن ئات تۇيىقىنىڭ دۈپۈرلىگەن ئاۋازى كەلدى،

مەن قورقتىمدىن دەرھال يول بويىدىكى تاشنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالدىم، كېلىۋاتقانلارنىڭ ئۈچ ياش قىزبالا ئىكەنلىكىنى كۆرگەندىن كېيىنلا مۇكۈۋالغان يېرىمدىن چىقىپ يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئۇلار كۇلكە – چاقچاق قىلىشقىنىچە، تىزگىن سېرىپ خۇددى بەيگىگە چۈشكەندەك چاپقىنىچە كېلىشمەكتە ئىدى. ئۇلار ماڭا بىردەمدىلا يېتىشۋالدى. مەن يولنىڭ چېتىگە چىقىپ ئۇلارنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىنى كۈتتۈم. ئۇلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن سۈرئىتىنى ئاستىلىتىپ، ماڭا قاراپ نېمىلەرنىدۇ دېيىشىپ كەتتى.

كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ ئالدىمغا كەلدى ـ دە، خۇددى چاقچاق قىلغاندەك بىر نېمىلەرنى دېدى. مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ ئاڑىسىدىكى «تىككۈچى» دېگەن بىر سۆزنىلا ئاڭقىرالىدىم. ئۇ ئېگەرنىڭ كەينى تەرىپىنى ئۇرۇپ تۇرۇپ ماڭا قاردى، مەن خۇشاللىقىمدا ئالدىراپ – تېنەپ ئېگەر ۋە ئۇنىڭ كىيىملىرىنى تارتىشتۇرۇپ يۈرۈپ ئۇنىڭ كەينىگە ئورۇنلاشتىم. بۇ چاغدا باشقىلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى، مەن بولسام نېمىنى خاتا قىلغانلىقىمنى ئاڭقىرالمايلا قالدىم.

ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى مەندىن نەگە بارىدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن تاغنىڭ كەينىدىكى ۋادانىڭ ئۆيىگە بارىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار خۇددى مەن قىزىقارلىق يۇمۇردىن بىرنى دېگەندەك ئۆزلىرىنى تۇتۇالالماي كۈلۈشۈپ كەتتى. مەن ئۇلارنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىنى سورىدىم. ئۇلار گېپىمنى ئاڭلاپ ماڭا قاراشقىنىچە تېخىمۇ بەكرەك كۈلۈشۈپ كەتتى... مەن ئۇ كۈلگۈنچەكلەرگە قاراپ تۇرۇپلا قالدىم. ئات بارغانچە تېز چاپماقتا ئىدى، مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ، ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ ئولتۇرۇۋالدىم. بىر چاغدا ئاتنىڭ سۈرئىتى ئاستىلىدى. مەن كۆزۈمنى ئاچتىم، ئالدىمدىكى دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى بۇلۇق ئۆسكەن ئوتلاقتا ئۈچ كىگىز ئۆي كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. دېمەك، مەنزىلگە يېتىپ كەلگەن ئىدۇق. مېنىڭ ئۇلارغا قايتا – قايتا رەھمەت ئېيتىشىم ئۇلارنى

تېخىمۇ كۆلدۈرۈۋەتتى... ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى دەل گۈلپەرى ئىدى.

بىز نىڭ كۆرۈشۈشىمىز پەقەت ئۇچ قېتىملا ئەمەستۇ. ئۇنىڭ كېيىن ماڭا دېگەن سۆزلىرىگە قارىغاندا، ئۆزۈم كۆرگەن بارلىق خۇشال، قىز-غىن قازاق قىزلىرىنى ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ قالغان بولسام كېرەك. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كۆزلىرى يېنىپ تۇراتتى، چېھرىدىن نۇرلار يېغاتتى. ئۇلار قۇلاقلىرىغا ئاي شەكىللىك ھالقا ئاسقان بولۇپ، قوللىرىدا كىچىك قامچا ئوينايتتى. مەن ئۇلارنىڭ قامچىسىنى كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم، بۇ ئۆتۈنۈشۈمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇلار يەنە ئۇزاققىچە كۈلۈشۈپ كەتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى قامچىسىنى ئاستا ماڭا ئۇزاتتى...

بىزنىڭ ئۆي

بىز تۇنجى قېتىم يايلاق كۆچۈۋاتقان چاغىچىلارغا ئەگىشىپ سايقىنى بۇلاقتا كەلگەن ۋاقتىمىز دا، ماشىنىدىن چۈشۈپلا بۇ يەردە تۇرۇپ قېلىشقا ئىشەنچ قىلالمىغانىدۇق. بۇ ئەتراپ پۈتۈنلەي قويۇق ئوت – چۆپ باسقان سازلىق بولۇپ، ئولتۇراقلاشقان بىرەرمۇ ئائىلىنىڭ يوق ئىدى. پەقەت دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى يىراق تاغ قاپتىلىدا ئۇچ كىگىز ئۆي بار ئىدى. بىز سازلىققا سۈلياۋ رەختنى سالغاندىن كېيىن ئاندىن مالالرنى چۈشۈرمەكچى بولدۇق، ئەمما، شۇنچە ئىز دەپ ئۇ سۈلياۋ رەختنى پەقەتلا تاپالمىدۇق، ئۇ مالالرنىڭ تېگىدە قالغاندەك قىلاتتى. ئەمما، شوپۇر بىزنى ھە دەپ ئالدىراتقىنىچە ھەر خىل مالالر قاچىلانغان يەشىكلەرنى ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ پاتقاق چۆپلۈككىلا قويۇشقا باشلىدى. باشقا مالالرنى چۈشۈرۈپ بولۇپ، نۆۋەت يوتقان – كۆرپىلەرگە كەلگەندە، توساتتىن يامغۇر يېغىپ كېتىپ، يوتقان – كۆرپىلەر ھۆل بولۇپ كەتتى. ئۇستىگە جۇۋىنى يېپىنچاقلىۋالغان 88 ياشقا كىرگەن مومام بىر قولىدا ھاسىسىنى چىڭ تۇتقىنىچە تىت – تىت بولۇپ يىغلايتتى، ئەما،

بىز گە يارەملىشەلمەيتتى. گۈگۈم چۈشۈشكە باشلىدى، شوپۇر مالالارنى تېز سۈرئەتتە چۈشۈرۈپ بولۇپ، بالدۇرراق قايتىشقا ئالدىرايتتى. ئاخىرى، مالالار چۈشۈرۈلۈپ بولۇندى، شوپۇر بىر يۈتۈم سۇمۇ ئىچمەي ماشىنىسىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى.

شۇنداق قىلىپ، بىر ئائىلىدىكى ئۇچ ئايال گۈگۈم قوينىدىكى سازلىقتا تاشلۇۋېتىلدۇق.

بىز ناھايىتى تەستە بىر سايۇەن تېپىپ يامغۇردا قالغان مال ۋە يوتقان – كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىنى ياپتۇق. تاماق ئېتىشكە تۇتۇش قىلغاندا سەرەڭگىنى تاپالماي قالدۇق ـ تە، يېپىپ قويۇلغان سايۇەننى قايتا ئېچىپ، مالالارنى بىر باشتىن ئاختۇرۇپ، سەرەڭگىنى تەستە تاپتۇق. سەرەڭگىنى تاپقىنىمىز بىلەن تاماق ئەتكۈدەك قۇرغاق يەر تاپالمىدۇق. ھاۋا سوۋۇپ كېتىۋاتاتتى، يامغۇر يېغىپ قالسىلا كەينىدىن مۆلدۈر، ئۇنىڭغا ئۇلىشىپ قار يېغىپ كېتەتتى. تۇن پەردىسى يېيىلدى، قالىغۇدەك قۇرۇق ئوتۇنمۇ يوقتىڭ ھېسابىدا ئىدى، بۇنداق چاغدا ئادەم ھەقىقەتەن ئۇمىدسىز لەنمەي قالمايدۇ.

شۇنداق قىلىپ، بىز ئۇچ ئايال سايۇەننىڭ ئاستىدىكى مالالار بىلەن بىللە قىسىلىپ يېتىپ بىر كېچىنى ئۆتكۈزدۇق. ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە ئاپام يولغا چىقىپ يېقىن ئەتراپتىكى ياغاچ كېسىش مەيدانىغا ياغاچ ئالغىلى كېتىۋاتقان يۈك ماشىنىسىدىن بىرنى توسۇپ كەلدى. بىز شۇپۇرنىڭ ياردىمىدە ئورمانلىقتىن بىر نەچچە تال قۇرۇپ قالغان بادرىنى تېپىپ كەلدۇق. ئۇ ياخشى نىيەتلىك كىشى بادرىلارنى سازلىقنىڭ تۈز يېرىگە تىكىپ بەردى. كېيىن بىز سايۇەنلىك رەخت ۋە سۇلياۋلارنى يېپىپ يۇرۇپ چېدىردىن بىرنى پۈتكۈزۈۋالدۇق. شۇنىڭ بىلەن، سايقىنۇلاقتا بىز نىڭ تۇرالغۇمىز بار بولدى.

ئۇ يىلى سايقىنبۇلاقتا سودىگەرلەر ناھايىتى ئاز كەلدى، بۇ يەرگە ئورۇنلاشقان چارۋىچىلارمۇ بىر نەچچە ئائىلىلىكلا ئىدى. چۈنكى، ئۇ يەرلى يەتتە يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان چوڭ تېپتىكى ئاقىنلار ئېيتىشىشى

ئۆتكۈزۈلىدىغان بولغاچقا، ھەممە ئادەم ئاقىنلار ئېيتىشىشى ئۆتكۈزۈلىدىغان جىلغا تەرەپكە سۈرۈلۈپ كېتىشكەنىدى.

ئۇ يىلى يامغۇر - يېشىن بەك كۆپ بولغان بولۇپ،كۈندە دېگۈدەك يامغۇر ياغاتتى. يامغۇر ئەڭ قاتتىق ياغقان بىر قېتىمدا ئۇدا بىر ھەپتىدىن ئارتۇق چېلەكلەپ قۇيغاندەك يېغىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن دەريا سۈيى كۆتۈرۈلۈپ، يوللار ئۆزۈلۈپ قالغانىدى.

ئاۋغۇست ئېيى كىرگەندىلا ئاندىن ھاۋا ئىللىشقا باشلىدى، سازلىقنىڭ سۈيىمۇ سەل تارتىلىدى. ئەمما، شامال باشلىنىپ كەتتى. كۈندە چۈشتىن كېيىنلىكى يەر - جاھاننى قويۇق چاڭ - توزان قاپلاپ، قاتتىق شامال چىقىپ كېتەتتى. شامال قاپلاشقان چېدىرىمىز ھەر يان پۈلاڭلايتتى. بىر كۈنى كېچىسى قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن ۋاقتىمىزدا يامغۇر تامچىسى يۈزلىرىمىزگە خۇددى مىختەك سانجىلىشقا باشلىدى، ئەسلىدە بىزنىڭ ئاجىز چېدىرىمىزنىڭ ئۈستى تەرىپىنى شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەنىدى. شۇنىڭ بىلەن بىز يېرىم كېچىدە سىرتقا چىقىپ چېدىرىنىڭ ئۇچۇپ كەتكەن ئۆگزىسىنى ئىزدەشكە مەجبۇر بولغانىدۇق.

ئۇنداق جايدا، ئەنە شۇنداق چېدىردا (بىر نەچچە تال كالتەك ۋە ئارغامچا بىلەنلا ياسالغان چېدىرىمىز قىيسىيىپلا تۇراتتى. چېدىرىمىزنى بىر كۆرگەن ئادەم بىزنىڭ ئۆيدە ئەر كىشى يوقلىقىنى، چېدىرنى تىكىۋاتقان تەجرىبىسىز لىكىنى بىلىۋالاتتى.) ياشىغاندا، يامغۇردا قېلىش دائىم بولۇپ تۇرىدۇ، چوقۇم كەڭ قورساقلىق بىلەن يۈزلىنىش كېرەك. بىز چېدىرىمىزنى بوران - چاپقۇن، يامغۇر - يېشىندا مەزمۇت تۇرسىكەن دەپ ئۇمىد قىلىپمۇ كەتمىگەنىدۇق. بىزگە كېلىدىغان ئەڭ زور ئاۋارىچىلىق تامچىلىغان يامغۇر سۈيىنى ئالىدىغان قاچىنىڭ يېتىشمەسلىكى ئىدى، شۇڭا، ئۇ كۈنلەردە ئاپام چىنە-قاچىدىن كۆپرەك ئېلىپ كەلمىگەنلىكىگە پۇشايمان قىلىپلا يۈردى.

ياخشى يېرى، بىز ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ ياخشى ئامال تېپىپ چىققانىدۇق. يەنى، تورۇسقا ئارغامچا تارتىپ، ئارغامچىغا سۇلياۋ

خالتىلارنى چىگىپ قويدۇق. نەدىن سۇ تامچىلسا سۈلياۋ خالتىنى شۇ يەرگە توغرىلاپ قويدۇق. خالتا سۇغا توشۇپ ئۇنىڭدىنمۇ سۇ تېشىپ كەتسە، ئۇ خالتىنىڭ ئاستىغىمۇ خالتىدىن بىرنى توغرىلاپ قويدۇق. تامچىلىغان سۇ تاكى چېدىرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكۈچە شۇنداق قىلدۇق. نەتىجىدە، چېدىرنىڭ ئىچى ئېسىلغان سۈلياۋ خالتىنىڭ كۆپلۈكى ۋە ھاسىل بولغان سانسىز لىغان كىچىك شارقىراتما بىلەن تولىمۇ سۈرلۈك تۈسكە كىرىپ قالدى. چېدىرغا قەدەم باسقان ھەر قانداق بىر خېرىدار چۆچۈمەي قالمايتتى. ئەمما، ئۇ ئۇسۇل ئەسقاتىدىغان، ئەپچىل ئۇسۇل ئىدى.

دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى مۇخاسلار ئۇنداق قىلمايتتى. ئۇلار دۇكىنىدىن يامغۇر ئۆتۈپ كەتسە چوڭ – كىچىك چېلەك، چىنە – قاچا دېگەندەك نەرسىلەرنى دۇكاننىڭ ھەممە يېرىگە تىزىۋېتەتتى–دە، توشۇپ كەتسە ئېرىنمەي سىرتقا ئېلىپ چىقىپ تۆكەتتى. بۇ ئاۋارىچىلىقنى دېمەي تۇرايلى، ئەڭ ئاۋارىچىلىق بولىدىغىنى دۇكانغا خېرىدار كىرسە چوقۇم تىزىۋېتىلگەن قاچىنىڭ بىرەرسىگە پۈتلاشماي قالمايتتى، دۇكاننىڭ ئىچىدىكى ئاللاكارامەتنى كۆرۈپ چۆچۈمەي قالمايتتى. يەنە كېلىپ، خېرىدار بىر قاچىدىن ئۆزىنى قاچۇرمەن دەپ يەنە بىر قاچىنى دەسسەپ سۇالاتتى، شۇ تەرىقىدە دۇكاننىڭ ئىچىدىكى تىزىۋېتىلگەن قاچا–قۇچىلارنىڭ ھەممىسى دۈم كۆمتۇرۈلۈپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن دۇكاننىڭ ئىچىدە «ئاللا ! توۋا!» سادالىرى ياڭراپ كېتەتتى. دېمەك، يامغۇرلۇق كۈنلەرنى ئۆتكۈزمەك ھەقىقەتەن تەس ئىدى.

بىزنىڭ ئۇسۇلىمىز مۇ كەم – كۈتىسز ئەمەس ئىدى. بىر قېتىم، سۇغا تولغان سۈلياۋ خالتا يېرىلىپ كەتتى، ئۇ چاغدا مەن دەل ئاشۇ خالتىنىڭ ئاستى تەرىپىدە كۈلۈمسىرىگىنىمچە خېرىدارغا يۈزلىنىپ تۇراتتىم...

يەنە بەزى كېچىلىرى شامال چېدىرنىڭ ئۈستىدىن تۆشۈك ئېچىپ قويياتتى–دە،(بىزنىڭ چېدىرنىڭ ئۈستى توقۇلما رەخت ۋە سۈلياۋدىن

ئىشلەنگەن كاناپ رەخت بولۇپ، ناھايىتى نېپىز ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆن نۇرىنىڭ چۈشۈشى داۋامىدا ئاسانلا چۈرۈكلىشپ كېتەتتى. بادرىنىڭ تېخى قۇرۇپ بولمىغان يوپۇرماقلىرى كاناپ رەختتىن كىچىك – كىچىك تۆشۈكلەرنى ئېچىپ قويياتتى، ئۇدۇل سوققان شامال ئۇ تۆشۈكلەرنى ئاسانلا چوڭايتىۋېتەتتى) سۇ شارقىراپ چۈشۈشكە باشلايتى. بىز نىڭ ئىسسىق يوتقاندىن چىقىپ چۈشۈۋاتقان سۈنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئەسلا رايىمىز بارمايتتى. قولىنى سۈنسا بارماقنىڭ ئۈچىنى كۆرگىلى بولمايدىغان كېچىدە سۇلياۋ خالتىلارنى بىر – بىرىگە چاتماق ئاۋارىچىلىق ئىش ئىدى. شۇڭا، كارىۋاتنىڭ ئاستىدىن ئاللىبۇرۇن تەييارلاپ قويغان سۇلياۋ خالتىلارنى ئېلىپ بىر – بىرىگە چېتىپ يوتقانىنىڭ ئۈستىگە يېپىۋالاتتۇق. سۇ بەدىنىمىزگە يەتمەسلا يوتقان قانچىلىك ھۆل بولسا بولمامدۇ! قالغان ئىشنى تاڭ يورۇغاندا بىر تەرەپ قىلساق بولىدۇغۇ!

ئۇنداق چاغلاردا مەن: ھېلىمۇ سۇلياۋ خالتا بولۇپ قاپتۇ، بولمىسا كېچىنى قانداق قىلىپ تاڭغا ئولار بولغىيتتۇق، دەپ ئويلاپ كېتىمەن... سۇلياۋدىن ئىبارەت سۇ ئۆتمەيدىغان، سۈزۈك نەرسىنىڭ كارامەت نەرسە ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي تۇردە ھېس قىلىپ يەتتىم. ئادەتتە، نېمىشقا بۇنىڭغا دىققەت قىلمىغان بولغىيتتىم؟ ئۇ بۇ تاغلىق دالىدىكى ھەر قانداق تەبىئىي نەرسە بىلەن ئاسمان – زېمىن پەرق قىلىپ تۇراتتى. ئۇ يامغۇرنى توسۇيالايتتى، ئۇ يامغۇر تېشىۋېتەلمەيدىغان نەرسە، ئۇ ھەر قانداق نەرسىنىڭ يېقىنلىششىنى خالىمايدۇ، ئۇ تىركىشىدۇ، قارشىلىق قىلىدۇ. مەن يەنە ئويلاپ قالىمەنكى، بۇرۇنقى زامانىدىكى كىشىلەر سۇلياۋ خالتا يوق شارائىتتا قانداق ياشىغان بولغىيتتى؟ ئولار ھاياتلىقنىڭ مەركىزىدە تۇرۇپ، دۇنيانى پۈتۈنلەي قوبۇل قىلغان بولغاچقا، دۇنيانى بىز دېنمۇ ياخشىراق بويسۇندۇرسا كېرەك؟ ئۇلار دۇنيانىڭ سىرلىرىنى بىز دېنمۇ كۆپرەك بىلىشى مۇمكىن.

يامغۇر يېغىپلا قالسا بىز ھېچ يەرگە بارالمايمىز. ياخشى يېرى، يامـ

غۇر ياغقان چاغدا بىرەر يەرگە بېرىشمىز نىگمۇ ھاجىتى يوق. ئەگە مۇ-ھىمى سۇ ئالغىلى بارمىسمۇ بولىدۇ، ئاسماندىن چۈشۈۋاتقان سۇ - ئەگە ياخشى سۇ. يامغۇر قاتتىق ياغقان چاغلاردا يوغان بىر چېلەك بىر نەچچە مىنۇتتىلا لەققىدە توشۇپ بولىدۇ...

ئۇنداق چاغلاردا ئاسمان - زېمىن سۇ بىلەن تولغاندەك تۇيغۇ بې-رىدۇ، بىر نەچچە قەدەم نېرىدىكى ئادەمنى ئەسلا كۆرگىلى بولمايدۇ. مەن ھېچنەدە بۇنداق قاتتىق ياغقان يامغۇرنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. بىز نىگ ئۆينى مەركەز قىلغان، دىيامېترى ئۈچ-تۆت مېتر كېلىدىغان دائىرە پۈتۈن دۇنيا بولۇپ تۇيۇلاتتى. چىراغ ياندۇرغىنىدەك دەرىجىدە بولمىسمۇ، كۈندۈز خۇددى كېچىدەك قاراڭغۇ. ئۇنداق قاراڭغۇلۇق تو-لىمۇ تىمتاس ھەم سوغۇق بولۇپ، ئۇ خىل سوغۇق كېچىدىلا ھېس قىل-غىلى بولىدىغان سوغۇق ئىدى...

سىم - سىم يامغۇر ياغقان چاغلاردا، بىز تېخىمۇ يىراقتىكى نەرسە-لەرنى ئىلغا قىلالايمىز. كۆزگە غۇۋا تاشلىنىپ تۇرغان يىراقتىكى ئېگىز تاغلارنى، ئېگىز لىكتە قارىيىپ تۇرغان ئورمانلىقنى، يەنە، توساتتىنلا سۈيى ئۇلغىيىپ، قىرغاقتىكى ئوتلاققا ئاستا - ئاستا يامراپ، ئون نەچە-چە مېتر كەڭلەپ كەتكەن دەريانى كۆرگىلى بولىدۇ. يېقىن ئەتراپتىكى ئوتلاقمۇ سۇ ئاستىدا قالغان بولۇپ، سازلىق بىلەن تۇتىشىپ بىر گەۋ-دىگە ئايلىنىپ كەتكەنىدى.

دەل شۇ چاغدا چېدىرنىڭ پەردىسى قايرىلىپ، بىر ئادەم كىرىپ كەلدى. ئۇ ناھايىتمۇ قېلىن كىيىنىۋالغان بولۇپ، ئۈستىگە كونىراپ بىر نەچچە يېرىگە ياماق چۈشكەن ھەربىيچە يامغۇرلۇق ئارتىۋالغانىدى. ئۇ كىرىپلا يانچۇقىدىن لۆڭگىسىنى چىقىرىپ يۈز ۋە بويۇنلىرىنى سۈرتە-تى، ئاندىن، تۇمىقىنى قولىغا ئېلىپ سۈيىنى سىقتى. بىز ئۇنىڭ ئەپتە-دىن تولىمۇ توڭلاپ كەتكەنلىكىنى پەرەز قىلىشتۇق-تە، ئۇنىڭغا ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان پىششىق تۇخۇمنى كۆرسەتتۇق. ئۇ خۇشال بولغە-نىچە يانچۇقىدىن بەش مو پۇلنى چىقىرىپ پۇكەيگە قويدى-دە، تۇ-

خۇمدىن بىرنى سويۇپ يېدى. ئۇ بىردەم تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، يانچۇقىدىن بەش مو پۇلنى چىقىرىپ تۇخۇمدىن يەنە بىرنى يېدى.

ئۇ 20 كىلوگرام مال – چارۋىغا بېرىدىغان تاش تۇز، چاقماق قەنت، چاي، تۇز، پايپاق دېگەندەك ئۇششاق – چۈششەك تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ۋە ئىككى جۈپ بالىلار يامغۇرلۇق ئايىغى سېتىۋالدى.

ئاخىرىدا ئۇ پۇلنى قايتا – قايتا سانىۋەتكەندىن كېيىن، يەنە بىر نەچچە تال تۇخۇم ئېلىپ، قوينىغا ئاۋايلاپ سېلىۋالدى. ئۇ تۇخۇملارنى ئۆيىدىكىلەرگە ئالغاندەك قىلاتتى.

ئۇ سېتىۋالغان نەرسىلەرنى خۇرجۇنىڭ ئىككى كۆزىگە ئاۋايلاپ سالغاندىن كېيىن، ئالغاچ كەلگەن قېلىن كىرىچ تاغرىغا تۇزنى قاچىلىدى، ئاندىن خۇرجۇننى مۇرىسىگە ئارتىپ، تاغارنى كۆتۈرگىنىچە مېڭىشقا تەمشەلدى. يامغۇر توختاپ قالار دېگەن ئوي بىلەن ئۇنى يەنە بىر ئاز ئولتۇرۇپ مېڭىشقا دەۋەت قىلدۇق. ئۇ ئەگەر يامغۇر توختمايلا كەچ كىرىپ كەتسە يولنى ئاڭقرماق تەس بولىدىغانلىقىنى، ئېتىنىڭ كېچىدە يول يۈرەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ كېتىپ قالدى. بىز ئىشىك تۈۋىدە ئۇنىڭ تاغار ۋە خۇرجۇنىنى ئېگەرنىڭ كەينى تەرىپىگە مەھكەم جايلاشتۇرغاندىن كېيىن ئۈستىنى بىر كونا جۇۋا بىلەن مەھكەم ئوراغانلىقىغا قاراپ تۇردۇق. ئۇ بىر ئىرغىپلا ئاتقا مىندى–دە، ئاسمان بىلەن زېمىن ئارىلىقىغا تارتىلغان سۇ پەردىسىنىڭ ئىچىدە ناھايىتى تېزلا غايىپ بولدى.

بىراق، ئۇزاق ئۆتمەيلا يامغۇر توختىدى. قاراڭغۇلۇق باسقان جاھان قويۇق قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغان ئاسماننىڭ ئاستىدا ئاستا – ئاستا روشەنلەشتى. گەرچە گۈگۈم چۈشۈپ قالغان چاغ بولسىمۇ، كۈندۈزدىكىدىن خېلىلا يورۇپ قالغاندى، خۇددى بۈگۈن ئىككىنچى قېتىم تاڭ ئاتقاندەك. بىز ئويلىدۇقكى، شۇ تاپتا ئۆيىگە قايتىپ كېتىۋاتقان ھېلىقى چارۋىچى چوقۇم ئېتىنىڭ تىزگىنىنى بوشىتىپ، سۈرئەتنى ئاستىلاتقان، ئېغىر يامغۇرلۇقنى يېشۋېتىپ، كۆككە باققىنىچە ئەركىن نەپەس

پەسلەنمەكتە ئىدى.

7ـ ئاينىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ئىككى ئايغا سوزۇلغان يامغۇر پەسلى ئاخىرلاشتى. ئەمدىكسى شامال پەسلى ئىدى. ئاسمانىنى قاپلىغان قارا بۇلۇتلار تارقاپ، زېمىن ئىللىپ، كەڭ يايلاق ھەقىقىي جىلۋىسىنى نامايان قىلدى. دەريا سۈيىمۇ پەسلەپ، تېخىمۇ سۈزۈلۈپ كەتتى. ئوتلاقمۇ كۆپ سالقىنلاپ كەتتى. بىز مۇ يېشىل دېڭىز دەك دولقۇنلىنىپ تۇرغان ئوتلاقنى بېسىپ ئۆتۈپ دەريادىن سۇ ئىلىپ كېلىشنى باشلىۋەتتۇق. يول بويى قوشنا – قولۇملار بىلەن قىزغىن سالام – سەھەت قىلىشاتتۇق، ھەممىنىڭ كۆزلىرىدە يېڭىچە بىر خىل خۇشاللىق پارلاپ تۇراتتى.

ئەمما، شامال قۇتراشقا باشلىغانىدى.

شامال پەقەت چۈشتىن كېيىنلىكىلا چىقىدۇ. چۈشتىن بۇرۇن بولسا، ئاسماندا ئالىقانچىلىكمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيدۇ، خۇددى مەڭگۈ شامال چىقمايدىغاندەك جاھان تىمتاسلىققا چۆككەن بولىدۇ، .

ئەگەر شامال چىقىپ قالغۇدەك بولسا، ئادەمنى دۇنيا ئەزەلدىن مۇشۇنداقتەك، قاتتىق شامال چىقمىسا بولمايدىغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويىدۇ. مەن تاغ قاپتىلىدا تۇرۇپ گاھ پەسكە، گاھ ئېگىز گە قارايتتىم. دۇنيا كۆزۈمگە بىر خىل سۈزۈكلۈككە قىيسىيىۋاتقاندەك، شامالنىڭ يۇنۇلىشىگە قىيسىيىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. چاچلىرىم شامالنىڭ يۇنۇلىشى بويىچە ئۇچاتتى، يۈرىكىم بولسا ئىلگىرىكى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمغا ئىنتىلىمەك بولۇپ كۆكرەك قەپسىمدە ھاياجان بىلەن تېپىچەكلەيتتى.

ئورمان ئاشۇ تەرەپكە يۈزلەنگىنىچە تەۋرىنەتتى، دەريا سۈيىمۇ ئاشۇ تەرەپكە ئاقاتتى. تەسەۋۋۇرۇمدا ئورمانلىقتىكى ھەر بىر تۈپ ھەل – دەرەخ، ھەر بىر تال شاخ ۋە ھەر بىر تال يىڭنە يوپۇرماق ئاشۇ تەرەپنى كۆرسىتىپ تۇرغان بولاتتى؛ ھەتتا، دەريادىكى ھەر بىر تال بېلىقمۇ ئاشۇ تەرەپكە يۈزلەنگىنىچە قېتىپ قالغانىدى.

شامال سايقىنىۋلاقتىن ئۆتكەندە، پۈتكۈل سايقىنىۋلاق بىپايان زېمىندا ئۇچقاندەك چېپىۋاتقاندەك مەنزىرە ھاسىل بولاتتى.

شامال چقىۋاتقان چاغلاردا مەن دائىم شامال چىقمىغان چاغدىكى كۆك ئاسماندا ئاپپاق بۇلۇتلار لەرزان ئۇزۇشۇپ يۈرگەن مەنزىرىنى خيال قىلىمەن. ئەمما، مۇشۇ تاپىتا ئاسماندىكى بۇلۇتلار توپ - توپ بولۇشۇپ تېز - تېز ئۈچۈپ غايىپ بولاتتى.

يايلاق كۈچ - قۇۋۋەتكە تولماقتا ئىدى، يايلاقتىكى ھەر بىر تۈپ ئوت - چۆپ شامالنىڭ يەلپۈشى بىلەن تېز - تېز ئۆسەتتى.

يەنە ئۆيۈمگە نەزەر تاشلىدىم، ھەر بىر چېدىر ئاستا تەۋرىنەتتى، خۇددى زېمىندىن يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈلۈشكە تەييار تۇرغاندەك يۈپيۇمىلاق تۈستە كۆپۈپ تۇراتتى. چېدىرلارنى زېمىنغا مەھكەم باغلاپ تۇرغان قوزۇقلارمۇ چوڭقۇر يەر تېگىدە تۇرۇپمۇ شامالنىڭ ھېسابسىز كۈچىنى دەڭسەيتتى. پەقەت ئۇلا شامالنىڭ كۈچىنى دەڭسىيەلەيتتى. ئۇ قومۇرۇلۇپ كەتتى. مەن يىراقتىنلا چېدىرىمىزنىڭ ئۆگزىسىنىڭ ئېچىلىپ كېتىپ، يوغان بىر پارچە سۇلياۋنى شامال ئۇچۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ئاپام بىلەن مومامنىڭ بىرى ئالدىدا، بىرى كەينىدە سۇلياۋنى قوغلىشىۋاتقانلىقىنى كۆردۇم.

توخو كاتىكىمىزنىڭ ئۈستىگە يېپىلغان ھەر خىل - ھەر رەڭدىكى سۇلياۋ خالتا، رەخت پارچىسى، قەغەز قاتارلىقلار شاراقلىغان ئاۋاز چىقارغانچە ھەر تەرەپ ئۇچاتتى، يىرتىلىپ چىققان پارچىلىرى ئېگىز ئاسمانغا كۆتۈرۈلەتتى.

شامال يەنە يىراقلاردىن يامغۇر تامچىلىرىنىمۇ ئۇچۇرۇپ كېلەتتى. يامغۇر بىر پەس تامچىلايتتى-دە، يەنە بىر دەمدىن كېيىن پەقەت قۇرغاق شامالا قالاتتى.

شامال ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئوخشاش ۋاقىتتا چىقىشقا باشلايدۇ، گۈگۈم پەردىسى يېيىلغاندا ئاستا - ئاستا پەسلەپ، كېچىدە توختايدۇ. تىنچلىق تاكى سەھەرگىچە داۋاملىشىدۇ.

ئەمما، بەزى چاغلاردا كېچىدىمۇ شامال چىقىپ قالىدۇ. كۈندۈزدىكى شامالغا سېلىشتۇرغاندا، كېچىدىكى شامالنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ پاراكەندىچىلىك دەپ ئاتىغىلى بولمايدۇ. ئۇ ئادەمنى ئۇيقۇسىدا ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئىنتايىن ئېغىر بىر كۈچ. ئۇ ئادەمنى ئۇيقۇسىدا ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئىنتايىن ئېغىر بىر كۈچ. ئۇ ئادەمنى ئۇيقۇسىدا ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئىنتايىن ئېغىر بىر كۈچ.

دىچىلىككە تولغان، تېخمۇ قاراڭغۇ ۋە تېخمۇ شددەتلىك دېيىشكە بو-لىدۇ. ئۇنداق چاغلاردا بىز ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمايلا قالمىز ، سىرتتا شا-مال چىقىۋاتامدۇ ياكى زامان ئاخىرى بولۇۋاتامدۇ، ھېچنېمىنى بىلەلمەي ئورۇنلىرىمىز دا تۇرۇلۇپ ياتقىنىمىز ياتقان.

شامال يامغۇر تامچىلىرىنى چېدىرنىڭ يوچۇقلىرىدىن شددەت بىلەن ئۇچۇرۇپ كىرگۈزگەندە بىز نىڭ بىر دىنبىر قىلالايدىغىنىمىز كىرلىك بە-لەن يوچۇقلارنى توسۇشلا بولىدۇ. بىز يوتقانغا چىڭ ئورانغىنىمىز چە-ئاشۇ كىرلىك ئاستىدىكى قاراڭغۇلۇقتا ئاستا – ئاستا ئۇيقۇغا كېتىمىز . يامغۇرلۇق كېچىدە پەقەت يېنىڭىز دا ئۇخلاۋاتقان ئادەملا ئەڭ تىنچ، ھەر قانچە زەن سالسىڭىز مۇ ئۇنىڭدىن ھېچقانداق تەۋىشنى ئىشىتەلمەي-سىز .

شامال كىرلىكىنىڭ ئۈستى تەرىپىدىكى يوچۇقتىن ئۈششاق سۇ شارچىلىرىنى توختىماي پۈركۈپ كىرگۈزىدۇ. شۇڭا، نەملىك سوغۇق ھىدى بىلەن ياستۇقىڭىز نىڭ يېنىدا ئەگىپلا يۇرىدۇ. ئويغانغان ۋاقتى-ڭىز دا قولىڭىز بىلەن سىلىمسىڭىز مۇ يۇزلىرىڭىز نىڭ ھۆل بولۇپ كەتە-كەنلىكىنى ھېس قىلسىز .

يېرىم كېچىگىچە توختىماي چىققان شامال توساتتىن كۈچىيىپ كەتە-تى، خۇددى ئۇ شامال ئۆزىنىڭ نېمە قىلىپ قويغىنىنى بىلمىگەندەك؛ خۇددى ئۇ شامال ئاخىرىغا كەلگەندە ئۆزىنىڭ ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىگەن-لىكىنى بىلگەندەك... يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە، چېدىر قاتتىق سىلكىنىپ كەتتى. دېمەك، شامالنىڭ يۆنىلىشى قالايمىقانلىشىپ كەتكەن بولۇپ، بىر دەم ئۈستىدىن ئاستىغا ئۇرۇلسا، بىر دەم ئاستىدىن ئۈستىگە ئۇرۇلاتە-تى. چېدىرىمىز ھازىرلا يېرىلىپ كېتىدىغاندەك توساتتىنلا كۆپۈپ كەتتى. (ئەمەلىيەتتە، نۇرغۇن قېتىم يېرىلىپ بولغان.) ئارقىدىنلا گىگانت ئادەم-نىڭ ئاغزى «ھاپ» قىلىپ سۈمۈرگەندەك كۈچلۈك ئاۋاز بىلەن تەڭ چېدىر ئۆرۈلۈپ چۈشتى-دە، بادىرغا چىڭ چاپلىشىپ قالدى.

چېدىرنى كۆتۈرۈپ تۇرغان بادىرا، خادا، قوزۇق قاتارلىقلار ئەنسىز

غىچىرلايتتى، مال جاھازىسى ئۈياق - بۇياققا ئىرغاڭلاپ تۇراتتى. شامال ھەر بىر قېتىم قاتتىق ئۇرۇلغاندا چىققان «تاراق - تۇرۇق» قىلغان ئاۋازلار قۇلاق پەردىسىگە زەرپ بىلەن ئۇرۇلاتتى-دە، ئاستا - ئاستا يۈرەككە يېتەتتى. يەنە كېلىپ، ئۇنداق سىلكىنىش بارغانچە تېز لىشىپ، ھۇشقۇتقان ئاۋازلار تېخمۇ كۈچەيمەكتە ئىدى... مەن يوتقانغا ئورانغىنىمچە ئورنۇمدا ئولتۇرۇپ قاتتىق ۋارقىرىۋەتتىم: « ئاپا! نېمە بولدى؟»

دەل شۇ چاغدا شامال چىپىدە توختىدى. شامال گېپىمنى ئاڭلاپ-تۇ-دە! نېمىشقىكىن، ھەممىمز قورقۇپ جىمىپ قالدۇق. شامال توختاپ، جاھان تىنجىپ قالدى، ئەمما، چېدىرنىڭ سىلكىنىشى داۋاملاشماقتا ئىدى، بەلكى، ئۇ سىلكىنىش قەيەرلەرنىدۇ ئايلىنىپ بېرىپ ئاستا - ئاستا غايىپ بولاتتى. شامال ھەقىقەتەن توختىغانىدى. دەريا سۈيىنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى ۋە ئورمانلىقنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى يىراق - يىراقلاردىن ئۇچۇپ كېلەتتى. شامال خۇددى چۆش كۆرۈۋاتقاندەكلا توختاپ قالغانىدى. چېدىرنىڭ رەختى خۇددى نەپەسلىنىۋاتقاندەك ئاستا تىترەيتتى. شامال توختىدى. مەن ئاپامنىڭ قاراڭغۇلۇقنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئويغىنىپ كېتىپ ئورنىدا ئولتۇرغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ ئۇندىمەيتتى. خېلىدىن كېيىن، قاراڭغۇلۇقنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىن مومامنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

-ئاڭلاڭلار!

بىز سىرتقا زەڭ سالدۇق، بىر ئاۋاز بارغانچە كۈچىيىپ يۇپۇرۇلۇپ كەلمەكتە ئىدى. شامال ئەمەسمۇ! بىز خۇددى ئېسىنى يوقاتقان ئادەمدەك، دەماللىقا ھېچنېمىنى پەرق قىلالمىدۇق. باش ئۇستىمىز دە سەللا بۇرۇن شامال ئېچىپ قويغان يوچۇق بار بولۇپ، ھازىر يوغان ئېچىلىپ تۇراتتى. ئەتراپ زۇلمەت قاراڭغۇسىدا بولغاچقا، بىز ئۇ يوچۇقنى كۆرەلمەيتتۇق، ئەمما، شامال دېسە شامال ئەمەس، شامال ئەمەسمىكىن دېسە شامالغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل سوغۇق ئېقىمنىڭ شۇ يوچۇقتىن ئاستا - ئاستا كىرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتۇق.

ئاخىردا يوغان بىر تامچە سۇ يۇزۈمگە چۈشتى... ئەسلىدە يامغۇر يېغىشقا باشلىغانىدى.

تېخىمۇ نۇرغۇن كېچىلەردە يامغۇرمۇ ياغمايدۇ، شامالمۇ چىقمايدۇ، زۇلمەت قاراڭغۇلۇق جىمجىتلىقنى ھۆكۈم سۈرىدۇ. ئۇ خىل قاراڭغۇلۇق مەيلى كۆزىڭىز نى ئېچىڭ ياكى ئاچماڭ شۇ پېتى قاپاپ تۇرىدۇ. يېرىم كېچىدە ئويغىنىپ كېتىپ قالغاندا، قاراڭغۇدا ئوڭ – سولنى پەرق قىلغىلى بولمايدۇ. يېرىم كېچىدە ئويغىنىپ كەتكەن چاغلاردا، ئويغىنىشتىن بۇرۇنقى چۈشكە چىرمالغان قالايمىقان مەنزىرىلەر توساتتىنلا ئېغىر قاراڭغۇلۇققا يولۇققاندا، ئاۋاز، رەڭ قاتارلىقلارغا ئوخشاش كونكرېت سېزىملەر ئۇرغۇپ چىقىدۇ ـ دە، يەنە ئاستا – ئاستا غايىپ بولىدۇ. ئۇ چاغدا سىز ھېچنېمىڭىز بولمىغان ھالدا قاراڭغۇلۇققا يۇزلىنىسىز ، ھېچنېمىنى بىلەلمەيسىز . ئاندىن ئۆرۈلۈپ ياتسىز ـ دە، ئۇيقۇغا غەرق بولىسىز . تاڭ ئاتقاندا ئۆزىڭىزنىڭ يوتقانغا چىڭ يۆگەلگەنچە كارىۋاتنىڭ ئاستىدا ياتقانلىقىڭىزنى، بېشىڭىزنىڭ ئوت – چۆپلەر ئارىسىدا تۇرغانلىقىنى بىلىسىز . ئوت – چۆپلەر ئارىسىدا ئېچىلغان ئۇششاق گۈللەر ناھايىتىمۇ يېقىندىن، ھەيران بولغان ھالدا سىزگە تىكىلىپ تۇرىدۇ. يېرىم كېچىدە ھەقىقەتەن ئورۇندىن تۇرغىڭىز كەلمەيدۇ، تولىمۇ راھەت ئىسسىق يوتقانىنىڭ ئىچىدىن چىقىۋىڭىز كەلمەيدۇ، ئەمما، ئورۇندىن چوقۇم تۇرىشىڭىز كېرەك

ئىسسىق يوتقاندىن سوغۇرۇلۇپ چىققان ھامان باشقىچە بىر خىل سوغۇقنىڭ قوينىغا كىرىپ كېتىدىغان گەپ. ياز كۈنلىرى بولغان تەقدىردىمۇ، كېچىنىڭ تېمپېراتۇرىسى سېلىسىيە نۆل گىرادۇس ئەتراپىغا چۈشۈپ قالىدۇ. سوغۇق شەبنەم چۈشكەن ئوت – چۆپلەر سوغۇقتىن قېتىپ كېتىدىغان بولۇپ، دەسسەلسە «غىرىس ـ غىرىس» ئاۋازلار چىقىپ كېتىدۇ.

چېدىرنىڭ ئىچىگە قارىغاندا، سىرتتا ئەتراپنى ئازراق بولسىمۇ كۆرگىلى بولىدۇ. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ خىل «كۆرۈش» ھەقىقىي

كۆرۈش ئەمەس، ئۇنى ھېس قىلىش دېگەن تۇزۇكرەك. دېمەك، سىز ئەتراپتىكى مەنزىرىنى، نۇرنى ھېس قىلالايسىز. دەرۋەقە، سىز بېشىگىز-نى كۆتۈرۈپلا كۆكتىكى سانسىز يۇلتۇزنى كۆرىسىز-دە، ۋاراقلىراپ تاشلايسىز، يۇرىكىگىز توختاپ قالغاندەك بولۇپ قالىدۇ. خۇددى مۇزنىڭ قېتىدا قېتىپ قالغاندەك تۇرغان ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ نۇر تالالىرى تولىمۇ ئېنىق يالتىراشلارنى تۆكۈپ تۇرغان بولىدۇ. كۆكتىكى سانسىز لىغان يۇلتۇزلار باشقىچە جلوۋە بىلەن چاراقلايدۇ. كېچە سىياھىتەك قاراڭغۇ، تولمۇ تىمتاس بۇنداق يۇلتۇزلۇق ئاسمان باشقا جايدىكى يۇلتۇزلۇق كۆك بىلەن ئوخشاش بولمىسا كېرەك! ئىلگىرىكى تەجرىبىلىرىمىزدە نامايان بولغىنىدەك، يۇلتۇزلۇق ئاسمان شاۋقۇن – سۇرەنگە باي بولاتتىغۇ، تېخمۇ نۇرانە بولاتتىغۇ، خۇددى سىمفونىيەدەك...

ئەنە شۇ يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا ئۇزاق قارىغاندىن كېيىن، نەزىرىمىزى يۇلتۇزلۇق ئاسمانىنىڭ ئاستىغا ئاغدۇردۇم، قاراڭغۇلۇق تېخىمۇ قاراڭغۇ ۋە تىمتاس تۇيۇلۇپ كەتتى. ھېچبولمىغاندا چېدىرنىڭ ئىچى ۋە سىرتىنى پەرق قىلالايتتىم، ئەمما، ھازىر ھەممە قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

ئەڭ گۈزەل پەيت-سۇبھى! كۆك سۇزۇلۇۋاتقان پەيتلەردە بارغانچە قويۇقلىشىۋاتقان نۇر تالالىرى ئارىسىدا ئاستا-كۆزۈمنى ئاچىمەن-يۇ، يەنە ئاستا- ئاستا ئۇيقۇغا كېتىمەن. چۈنكى، كۆزۈمنى ئاستا ئاچقان چېغىمدا دۇنيانىڭ يەنىلا ئۆز پېتى ئىكەنلىكىنى، بىزنى بىر قانداق قىلىۋېتەلمىگەنلىكىنى جەزملەشتۇرۇۋالمەن.

قۇياش ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، سوغۇق ھەم سۇزۇك ھاۋادا ئالتۇن رەڭ نۇر ۋە ھارارەت پەيدا بولغاندا كىگىز ئۆيلەر تەرەپتىن كىمدۇر بىرىنىڭ ماڭغان ۋە گەپ قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم: «بەك ياخشى بولىدى، كېچىدە مەن تېخى دۇنيادا بىزدىن باشقا ئىنسان قالمىغان چېغى دەپ ئويلىغان ئىدىم» شۇنىڭ بىلەن راھەت ئىچىدە يوتقانىنى قايرىۋەتتىم، يەنە راھەت ئىچىدە بىردەم ئولتۇردۇم، خىيال سۈردۈم. ئاندىن ناھايىتى تېز سۈرئەتتە كىيىملىرىمنى كىيدىم. سەھەرنىڭ ھاۋاسى تولىمۇ

سوغۇق ئىدى.

بەزىدە، ئەگەر قورساق مەڭگۈ ئاچمسا، بىز يوتقانلىق ئىچىدە بىر ئۆمۈر ياتساق، دەپ ئويلاپ كېتىمەن. گەرچە بىز نۇرغۇن جاپالارنى تارتىپ چېدىرنى تىكسەكمۇ، ئەمما، ئاخىرىدا بىزگە ئەسقاتىدىغىنى يەنىلا يوتقان ئىدى

مەن بەزىدە يەنە مۇنداقمۇ ئويلاپ قالىمەن: بىز يەنە نۇرغۇن ھەر خىل شەكىلدىكى ئۆيلەردە تۇرىمىز. ئەمما، بىز نەدە، قانداق كېچىدە ئويغىنايلى، ئاشۇ بىز ۋە يوتقانىنى ئوراپ تۇرغان نەرسە مەڭگۈ بىر چېدىر ۋە ياكى بىر پارچە سۇلياۋ رەختتەك مۇستەھكەم بولالمايدۇ.

بىر ئائىلە كىشىلىرى ماڭدىغان يول

بەزىدە مەن دۇكانىنى تاشلاپ قويۇپ تاغ-دالىغا سەيلىگە چىقىمەن. ئۇنداق چاغلاردا دۇكانغا كېلىپ قالغان خېرىدار مېنى سەۋرىچانلىق بىلەن ساقلاشقا ھەمدە مېنىڭ ئورنۇمدا دۇكانغا قاراپ قويۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. يەنە باشقا خېرىدارلار كېلىپ قالسا ئۇ «دۇكانىڭ ئىگىسى يوق» دەپ قويىاتتى. ئۇنىڭ مېنى ساقلاۋېرىپ تاقىتى تاق بولغاندا بولسا ،تاغقا چىقىپ مېنى ئىز دەيتتى.

يەنە بەزى چاغلاردا بولسا، مەن كۇن بويى دۇكاندا دېرىزىدىن سىرتقا قارىغىنىمچە ئولتۇرۇپ كېتىمەن، دۇكانغا بىرەرمۇ خېرىدار نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى كەلمەيتتى. ھەتتا، بىرەر ئادەم دۇكان تەرەپكە قاراپمۇ قويمايتتى. شۇنداق چاغلاردا مەن تاغقا سەيلىگە چىقىشنىڭ ياخشى پۇرسىتىنى قولدىن بېرىپ قويغىنىمدىن بەك ئەپسۇسلىنىمەن.

مېنىڭ ھەر بىر كۇنۇم چېدىرنىڭ ئىچىدىكى مالالار بىلەن ھەپلىشىپلا ئۆتىدۇ، ئەمما، پۇكەينىڭ نېرىسىدىكى پۈتكۈل دۇنيا ھەر مىنۇت، ھەر سېكونت كۆز ئالدىمدا نامايان بولۇپ تۇرىدۇ. گۇل – چېچەكلەرگە پۇركەنگەن دالا تولمۇ جەزىبدار ۋە تولمۇ روشەن... ئەمما، مېنىڭ كاللامدىكى ھەر خىل باش – ئاخىرى يوق خىياللار گاھ روشەنلىشىپ،

گاھ غۇۋالىشىپ تۇرىدۇ، يەنە بەزىدە بولسا، تۈيۇقسىز لا پەيدا بولىدۇ-دە، يەنە شۇنچە تېز قاياقلارغىدۇ ئۇچۇپ كېتەتتى. ئۇ خىل ئالامەتلەر مېنى خۇددى جىسمىم ئاجىز لاپ كېتىۋاتقاندەك، يېنىكلەپ كېتىۋاتقاندەك، ھەتتا، توختىماي تەۋرىنىپ تۇرغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويىاتتى. بىراق، كۆز ئېكرانىمغا چۈشۈپ تۇرغان دۇنيا تولىمۇ روشەن... ئۇ شۇنداق روشەنلىككى، يۈكسەكلىكتىن ئاستا - ئاستا تۆۋەنلەپ ئۇرۇلغىنىدا، ماڭا ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان يېڭىچە بىر خىل تۇيغۇ ئاتا قىلاتتى.

ھەر قېتىم سەيلىگە چىققىنىمدا، توختىماي بىر ھازا يۈگۈرىمەن-دە، يەنە توختاپ كەينىمگە ئۇزاقتىن - ئۇزاق تويماي قاراپ كېتەتتىم. دۇنيا نېمە ئۈچۈن بۇنچە چەكسىز لىككە يەتكەن؟ تاغ چوققىسىدا تۇرۇپ پەسكە قارىغىنىمدا، تاغ-دالا، يايلاق ۋە پۈتكۈل دەريا ۋادىسى بىر گەۋدىگە ئايلانغان سۈلكەتتە كۆزۈمگە تاشلىناتتى. يارنىڭ چوڭقۇرلىقىدا ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى بولسا قۇياش نۇرىدا تال - تال مەشۇتتەك چاقنايتتى. بىپايان يايلاقمۇ، سازلىقمۇ يېشىل رەڭگە پۈركەنگەن، ھەتتا، ئېگىز لىكتىكى ئورمانلىقمۇ ياپيېشىل رەڭدە قېتىپ تۇراتتى. مەن يېشىل رەڭگە ئامراق. نېمىشقا مەنمۇ يېشىل رەڭدە بولۇپ قالمىغاندىمەن؟ مېنىڭ تېرەم سۇس سېرىق رەڭدە، چېچىم قاپقارا، ئۇچامدا بولسا رەڭدار كىيىملەر. مەن بۇ دۇنيادا مەۋجۇتلۇقۇمنى نامايان قىلىپ تۇرغان ئىكەنمەن، نېمىشقا يېشىللىقتەك... ئاشۇ يېشىللىقتەك بولالمىدىم؟ مەن يۇگۇرەلەيمەن، سەكرىيەلەيمەن، ناخشا ئېيتالايمەن، يىغلىيالايمەن، بىراق، يەنىلا ئاشۇ يېشىللىقتەك ئەركىن بولالمايمەن، ئاشۇ يېشىللىق يېتىپ بارغان جايلارغا يېتەلمەيمەن. كۆككە باقتىم. بۇ دۇنيا نېمە ئۈچۈن بۇنچە چوڭ؟ جىسمىم گەرچە زېمىنغا دەسسەپ تۇرسىمۇ، ئەمما، ئۆزۈمنى ئاستا - ئاستا زېمىندىن كۆتۈرۈلۈپ، ھاۋادا لەيلەپ يۈرگەندەك ھېس قىلاتتىم.

مەن ئېگىز تاغ چوققىسىدا كېتىۋاتىمەن، ئېگىز لىكتىكى كۈچلۈك شامال ئاجىز ھەم يېنىك بەدىنىمنى توختىماي سىلكىيتتى. دۇنيا تولىمۇ

چەكسىز ... ئەمما، دۇنيادىنمۇ چەكسىز ئىشلارنى ئويلىغىنىمدا، ئىختىيارسىز كۆزلىرىمدىن ياشلار قۇيۇلاتتى.

قوي پادىسى ئاللىقاچان سايقىنبۇلاقتىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، تاغ كەينىگە كېتىپ قالغانىدى. قېلىپقالغىنى بولسا ئېدىرلىقلارغا يوشۇرۇنۇشقانىدى. كىگىز ئۆيلەر ئۆزلىرىنىڭ تەنھالقىنى بىر – بىرىگە بىلدۇرمەسلىكە تىرىشىۋاتقاندەك سۈكۈتتە تۇرۇشاتتى. قېرىلار، ئايالار ۋە بالىلار كىگىز ئۆيلەرنىڭ تىنچلىقىنى ئاندا – ساندا بۇزۇپ قويياتتى. دۇكىنىمىز ـ نىڭ سودىسى كۈنسايىن سۈسلىشىپ قالغان بولۇپ، پەقەت سېنتەبىر ئېيى كىرىپ، تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى چارۋا ۋە چارۋىچىلار قايتىپ كەلگەندىلا جانلىنىپ كېتىدۇ.

يايلاقتىكى ئوت – چۆپلەرنىڭ ئۇچى كۆك ۋە سۆسۈن رەڭگە ئۆزگىرىشكە باشلىدى. بۇ ئوتلارنىڭ پىشىشقا باشلىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. كۈندىن – كۈنگە تىنچلىنىپ كېتىۋاتقان ئوتلاقنىڭ باغرىدا سان – ساناقسىز ئۇرۇقلار پىشىپ يېتىلىپ، ئىككىنچى يىلغا تەييارلىنىۋاتاتتى. بىز مۇ پات ئارىدا بۇ يەردىن كېتىمىز. مەن ئېگىز تاغ چوقىسىدا تۇرۇپ، تېخىمۇ يىراق جايلارغا قايتا – قايتا نەزەر تاشلىدىم. يەنە، بىز قايتىدىغان يولغا قارىدىم. ئۇ بولۇق ئۆسكەن ئوت – چۆپلۈككە چوڭقۇر چۆككەن بولۇپ، جىمجىت، قۇپقۇرۇق تۇرقى خۇددى سۈيى قۇرۇپ كەتكەن دەريا قىنىغا ئوخشايتتى. بۇ يولنى بويلاپ تېخىمۇ يىراقلا نەزەر تاشلىغىنىمدا، يەنە بىر يالغۇز ئاياغ يول كۆرۈنەتتى. ئۇ يول بەزىدە ئۇزۇلۇپ، بەزىدە تۇتىشىپ، مەلۇم جايدىكى پەقەت بىرلا ئائىلىلىك ئولتۇراقلاشقان نۇقتىغا تۇتىشاتتى. ئۇ كىگىز ئۆيلەر ۋە ئۆينى قورشاپ تۇرغان قاشالىرى خۇددى ھازىرلا يوقاپ كېتىدىغاندەك يولنىڭ يەنە بىر ئۇچىدا تېپىتىنچقىنا تاشلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئىلگىرى ئۇ يەرگە بارغان. ئۇ پاتقاق يولدا پەقەت ئات ئىزىلا بار ئىدى. دېمەك، مەن ئاشۇ ئات ۋە يىللاردىن بېرى بۇ يەرگە قەدەم باسقان بىردىنبىر شەخس ئىدىم. ئۇ يوللاردا بېسىلغان ھەر بىر قەدىمىم

ده بىر قېتىم توختاپ، ئىككى قاسناقتىكى بولۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپ-لەرگە چوڭقۇر چۆككىنىمچە يېتىۋالغۇم، قېنىپ ئۇخلىۋالغۇم كېلەتتى. بۇ پەسىل دائىم مۇشۇنداق تېپتىنچ بولاتتى، شامال ئاۋازىنى پەقەت ئېڭىز جايدىلا ئاڭلىغىلى بولاتتى. كۆچلۈك شامالمۇ ئېگىز جايلاردىن پەسكە ئاسان كەلمەيتتى. ئەكسىچە، يېقىن ئەتراپتىكى ئوت - چۆپلەر شامال بىلەن قارىمۇ - قارشى تۇيغۇ ئاتا قىلاتتى. بىراق، قۇياش نۇرى ھەممە يەرگە تەكشى چېچىلغان بولۇپ، ئۇ نۇرلار شامالدىن خۇددى سىرلىق ئوردىدىن ئۆتكەندەك تەرزدە ئۆتەتتى-دە، ئۇستى تەرەپتە ئەسەبىيلەرچە گۈركىرەۋاتقان شامالنى بېسىپ كېتەتتى. ئۇ شامالنى تېشىپ ئۆتۈپ، مىڭ بىر مۇشەققەتتە ماڭا يېتىپ كەلگىنىدە، تىنچلىقىنى پۈتۈن-لەي يوقاتقانىدى. ئۇ كۆزىنى قاماشتۇرغىنىچە ھاياجان بىلەن چاقنايتتى، سېزىلمىگۈدەك دەرىجىدە يېنىك تىترەيتتى. بۇ خىل نۇر ئاستىدا قول بارماقلىرىم باشقىچىلا پارقىرايتتى، ئېتىكىمنىڭ ئاستىدىن غىل - پال كۆرۈنۈپ قالىدىغان يوتىلىرىمۇ پارقىرايتتى. ئەتراپ سۈكۈتكە چۆمگەن. كۆككە باققىنىمدا گۈزەل دۇنيا باشقىچە جلۋە بىلەن كۆز ئالدىمدا نامايان بولاتتى-يۇ، ئارقىدىنلا كۆز ئالدىمدىكى مەنزىرىدىن چۆچۈپ كېتەتتىم. ئاسمان گۈمبىزىگە رەتلىك تىزىلغان پارچە - پارچە بۇلۇتلار توپىدىن ھاسىل بولغان غايەت زور بۇلۇتلار توپى ئېسىلغانىدى. ئۇلار نېمىشقىدۇر توختىماي پارچىلىنىۋاتاتتى، مەلۇم بىر كۈچ تەرىپىدىن يىرتىپ تاشلىنىۋاتاتتى.

يول دەريا ياقىسىدا ئىدى. ئۇ مېنى بەزىدە دەريانىڭ باشلىسا، بەزىدە دەريادىن يىراقلاشتۇراتتى. ئۇ مېنى باشلاپ ياپيېشىل تاغ باغرىدىن ئۆتەتتى-دە، يەنە ئوت-چۆپكە پۈركەنگەن يەنە بىر يېشىل تاغ باغرىغا بېرىپ قالاتتى. يەنە بەزىدە ئۇ مېنى بىپايان قۇملۇقتا ئۆسكەن بېگانە گىياھنىڭ يېنىغا باشلاپ باراتتى. بىراق، مەن ئۇ بېگانە گىياھنى ئىنچىكە كۆزىتىشكە ئۈلگۈرمەيلا، يول مېنى ئورمانلىققا باشلاپ باراتتى. ئورمانلىقتا كېتىپ بارغىنىمدا سول تەرىپىمدە رەڭگارەڭ ئېچىلغان گۈل -

گىياهلار جىلۋە قىلسا، ئوڭ تەرىپىمدە سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى شىلدىرلاپ ئاقاتتى. تۈيۇقسىز لا ئوت - چۆپلەر ئارىسىدىن قۇشلار ئۇچۇپ چىقاتتى-دە، يىراق - يىراقلارغا ئۇچۇپ، كۆزدىن غايىپ بولاتتى.

بۇ يولنى بويلاپ ماڭغىنىمدا،خۇددى دۇنيانى كېسىپ ئۆتۈۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالىمەن. ئەتراپىم بېشىللىق بىلەن پۈركەنگەن بولۇپ، يېشىللىق يالقۇن كەبى ئۆسۈپ يېتىلمەكتە ئىدى. ئانچە يىراق بولمىغان جايدا دەريا سۈيى مەۋج ئۇرۇپ ئاقاتتى. ئاسمان ئىنتايىن تىنىق ۋە كۆپكۆك ئىدى. لېكىن، مەن ئىنتايىن تىنچ، خۇددى ئۆزۈمۇ سەزمىگۈدەك دەرىجىدىكى تىنچلىقىم بىلەن كېتىپ بارماقتا ئىدىم. مەن يىراقلارغا كېتىپ بارىمەن، كۆز ئالدىمدىن خۇددى كىنو لېنتىسىدەك ئۆتۈۋاتقان مەنزىرىلەرگە پىسەنتىمۇ قىلماي كېتىپ بارماقتىمەن. بۇ بىر تۈيۇق يول، ئادەمنى كائىناتتىن يىراقلاشتۇرىدىغان يول.مەن توختىماي ماڭماقتىمەن... مەن بىر قانچە قېتىم خېلى ئۇزاپ كەتتىم، ئۆيلەر ئاللىقاچان كەينىمدە قالدى، دەپ ئويلىدىم... مەن توختىماي مېڭىۋاتماقتىمەن. ئەمما، ھەر قەدەمدە بىر توختاپ يول بويىدىكى بولۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپلۈككە چوڭقۇر چۆكۈپ يېتىۋالغۇم، قېنىپ ئۇخلىۋالغۇم كېلەتتى.

كېتىۋېتىپ تۈيۇقسىز يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بىر ئۆيدە بۇ يەردىن ئايرىلالمايدىغان، پۈتۈن ئۆمرىنى ساقلاش بىلەن ئۆتكۈزگەن بىر ئادەمنىڭ بارلىقىنى بىلدىم.

يىراقتىكى چېدىردا مېنىمۇ بىر ئادەم ساقلاۋاتىدۇ. ۋاقىت ئۇزارغانچە، ئۇ ئۆزى يالغۇز تۇرلۇك تاۋارلارغا قاراپ غېرىبسىنىدۇ، ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى ئويلاپ تىت-تىت بولىدۇ. مەن ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. چېدىرنىڭ ئىشىك پەردىسىنى قايرىدىم، دۇكاندا ئادەم يوق ئىدى. مال جاھازلىرى ئۇستىگە تىزىلغان مالىلار بۇرۇنقىدەكلا غېرىبسىنىپ تۇراتتى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەن پەيتلەردە ئۇ مېنى تاغلار ئارا ئىزدەۋاتاتتى. ئۇ بىر يولدا سەل ھايال بولۇپ قالدى، ئەمما، توختىماي ماڭاتتى.

تى. ئۇ يول ئۇنىڭ كەينىگە قايتىشىغا ئىمكان بەرمەيتتى. بەلكىم، ئۇ ھېلىقى يولنىڭ چېتىدىكى يېگانە ئۆينىڭ ئىشىكىنى چەككىنچە:« ئادەم بارمۇ؟» دەپ توۋلاۋاتقاندۇ...

بىر كۈنى مومامۇ ئۆزى يالغۇز شۇ يولنى بويلاپ ماڭدى. ئۇ قولىدا چېلەكنى كۆتۈرگىنىچە ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن، يولنىڭ ئەگمىسىدە غايىپ بولدى. ئۇ لىق بىر چېلەك قېتىقنى كۆتۈرگىنىچە قايتىپ كەلدى. مەن قېتىقنى ھوزۇرلىنىپ تۇرۇپ ئىچتىم، ئەمما، قېتىقىغا مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇن ئىشلارنى بىلەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن، قېتىقنىڭ ھەقىقىي تەمىنى تېتىيالمىدىم...

نۆۋەتچى ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ باشكۆۋرۈككە بېرىش

قىش ھەققەتەن سوغۇق. ئەگەر قىش كۈنى ناھىيە بازىرى بىلەن باشكۆۋرۈك ئارىلىقىدا قاتنايدىغان نۆۋەتچى ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ قالسىڭىز ، ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىنى تېمىا – تېمىا قىلىۋەتكىنى ئادەم بولماستىن، بەلكى، ئادەملەر كىيىۋالغان كىيىم – كېچەكلەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلمىسىز . ھەممەيلەن ئۆزىنى قېلىن – قېلىن كىيىملەر بىلەن مەھكەم ئوراۋالاتتى. ئەرلەر بېشىغا ناھايىتى يوغان ھەم كۆركەم تۇماق – قۇلاق-چىلىرىنى كىيىۋېلىشسا، ئاياللار باشلىرىنى قات –قات قېلىن ياغلىقلار بىلەن ئوقمۇ ئۆتمىگۈدەك قىلىپ ئورىۋېلىشاتتى. كىشىلەر باللىرىنى قات – قات قېلىن كىيىملەر بىلەن ئوراپ قويىاتتىكى، يۇيۇملاق پومزەكتەك بولۇپ قالغان باللارنىڭ پۇت – قوللىرىنى كۆرگىلى بولماي قالاتتى. ناۋادا بىرەر كىچىك بالىنى يەرگە تاشلىسىڭىز يەنە قاڭقىپ يېنىپ چىقىدۇغۇ دەيمەن.

بىراق، 12ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا قېلىن ياغقان قار تۇيۇقسىز يوللار توسۇلۇپ قېلىپ، بىردىنبىر قاتناش ۋاستىسى بولغان ئۇ نۆۋەتچى ئاپتوبۇسىمۇ قاتناشتىن توختايتتى. پەقەت كېيىنكى يىلى ماي ئېيىدا قار –

مۇزلار ئېرىپ يوللار ئېچىلغاندىلا قاتناشنى باشلايتتى. شۇڭا، قىش پەسلىدە باشكۆۋرۈككە بارماقچى بولساق، ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كۆكتوقايغا بارغاندىن كېيىن، ئۇ يەردىن يەنە چانىغا ئولتۇرۇپ مېڭىشقا توغرا كېلەتتى.

يېشىل رەڭدە سىرلانغان بۇ ئاپتوبۇسنىڭ شوپۇرى 50 ياشلاردىن ئاشقان، كەچكىچە كۈلۈپلا يۈرىدىغان، خۇشچاقچاق ئادەم ئىدى. ناۋادا بىرەرى ماشىنىسىنى توسۇپ قالسا، ئۇ ماشىنىنى تورمۇزلىغىنچە، ئاغزىدىن ئاتىنىڭ تىزگىنىنى تارتقاندا چىقىرىدىغان «دىر-دىر» دېگەن ئاۋازنى چىقىراتتى.

ئۇ يەنە يول بويىدىكى كەنتلەرنىڭ ھەممىسگە لەقەم قويۇپ چىققانىدى. مەسىلەن، تاماكا كەنتىنى ئۇ «موخورکا كەنتى» دەۋالغانىدى. چۈنكى، ئۇ كەنتتىكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئەرزان موخورکا چېكەتتى. ئۇنىڭ «ئېرگەنزى كەنتى»، «زېيۋازا كەنتى» «گې لاۋخەن كەنتى»... دېگەنگە ئوخشاش لەقەملەرنى نېمىگە ئاساسەن قويۇۋالغانلىقىنى تازا چۈشىنىپ كەتمەيتتىم.

ئۇنىڭ ماشىنىسىنىڭ ئەبجەقلىقىدىن ھەممە يېرىگە پىلاستىر چاپلانغانىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ماشىنىنىڭ ئىچىگە بوراندەك شامال كىرىپ تۇراتتى. ماشىنىنىڭ ئىچىدە نەدىمۇ ئىسسىتىش قۇرۇلمىسى بولسۇن، ھەممە بىر – بىرىگە چىڭ چاپلىشىپ دېگۈدەك ئولتۇرۇشاتتى. ھەمدە لەنىڭ ئاغزىدىن ئاپپاق ھور توختىماي پۈركۈلۈپ تۇراتتى. قېرىشقاندەك، بۇ ماشىنا ئېشەك ھارۋىسىدىنمۇ ئاستا ماڭاتتى. يەنە كېلىپ، ھەر بىر سىلكىنىسە زاپچاسلىرى چۈۋۈلۈپ كېتىدىغاندەك ئادەمنى تولىمۇ ئەندىشىگە سالاتتى. شۇڭا كىشىلەر يول بويى ئاھ ئۇرۇشقىنىچە ماڭاتتى.

ئۇ چاغلاردا مېنىڭ ئاپتوبۇسقا قانچە بالدۇر چىقىۋېلىشىمدىن قەتئىينەزەر، ئاخىرىدا ئولتۇرىدىغان جايىم يەنىلا موتورنىڭ قاپقىقىنىڭ ئۈستى بولاتتى. چۈنكى، يول بويى ماشىنىغا ھەر بىر قېتىم ئادەم چىقسا ئورۇنلار قايتا تەڭشىلەتتى. كىم مېنى ياش بولۇپ قالسۇن دەپتۇ؟ ياخشى

ئورۇننى،ئەلۋەتتە، ياشانغانلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىدىغان گەپ-تە!

قاپقاقنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇش تولىمۇ ئازابلىق ئىش ئىدى. چۈنكى، ئۇ بەڭگە شوپۇر يول بويى تاماكىنى توختىماي چېكىپ يولۇچىلارنى ئىسلاپ،باشلىرىنى قايدۇرۇپلاۋېتەتتى. ياخشى يېرى، كىيىملىرىم قېلىن بولغاچقا،قاتتىق قاپقاقنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشتىن قورقمايتتىم.

ھەممىدىن قورقۇنچلۇقى قىشنىڭ سوغۇقى ئىدى. سەل قىمىرلاپلا قويسا سوغۇق ھاۋا كىيىمنىڭ يوچۇقلىرىدىن شىددەت بىلەن كىرىپ، تەستە ئىسسىتقان بەدەننىڭ ھارارىتىنى ئېلىپ كېتىدىغاندەك، ھېچكىم مىدىرلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. پۇت - قوللىرىم توڭلاپ ياغاچتەك قېتىپ كېتەتتى، بەدىنىمدىكى بىردىن بىر يۇمشاق ھەم ئىللىق جاي كۆكرەك قەپسىم ئىدى. مەن جاقىلداپ تىترەپ تۇرغان قاپقاقنىڭ ئۈستىدە تۇگۈلۈپ ئولتۇرۇپ، پۇتلىرىمنى يېغىپ بەدىنىمنى ئامال بار كىچكلىتىشكە تىرىشاتتىم. كۆڭلۈمدە بولسا تەتۈر ساناق ساناپ قالغان ۋاقىتنى ھېسابلايتتىم،ھەر سېكۇنت، ھەر مىنۇت چىداشلىق كۆرسىتەتتىم. بىر چاغدا يېنىمدا ئولتۇرغان بوۋاينىڭ قوي تېرىسىدە تىكىلگەن جۇۋىسىنىڭ بىر پېشىنىڭ يەرگە ساڭگىلاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ بەكمۇ خۇش بولدۇم ھەمدە تۈيدۇرماي پۇتۇمغا يېپىۋالدىم. جۇۋىنىڭ پېشى پۇتۇمغا ئىللىقلىق ئاتا قىلدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا بەدىنىمنىڭ ئۈستى قىسمى بىلەن ئاستى قىسمىنىڭ تېمپېراتۇرا پەرقى چوڭىيىشقا باشلىدى. مەن قوللىرىمنى يېڭىمنىڭ ئىچىگە تىققىنىمچە تۇگۈلۈپ ئولتۇرۇپ يەنە تەتۈر ساناق سانىشقا باشلىدىم.

بىراق، ئاپتوبۇس كۆكتوقايغا كەلگەندە، ئۇ راھەت جۇۋا بوۋاي بىلەن بىللە ماشىنىدىن چۈشۈش ئالدىدا تۇراتتى. مەن بۇنى بىلمىگەچكە، جۇۋىنىڭ پېشىنى قويۇۋەتكۈم كەلمەي چىڭ تۇتۇپ ئولتۇراتتىم. بوۋاي جۇۋىسىنى تارتقاچ ماڭا ھېسداشلىق نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى. مەن شۇندىلا جۇۋىنى ئاستا قويۇپ بەردىم. مېنىڭ ئەمدىلا ئىللىغان پۇتلىرىم يەنە سوغۇقتا قالدى. سوغۇق پۇتلىرىمنىڭ ھارارىتىنى رەھىمسىزلەرچە

ئېلىپ ماڭغاندا پۇتلىرىمدىن «پالاق ـ پۇلۇق» قىلغان ئاۋازلار چىقىپ كەتتى. ئەمدى بولسا بەدىنىمنىڭ ئاستى بىلەن ئۈستىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئالماشقاندى. يەنە كېلىپ بەدىنىمنىڭ ئۈستى قىسمى ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئاستى قىسمى ئەمدىلا سوغۇققا يۇزلەنگەچكە، بەدىنىم تېخىمۇ سەزگۈرلىشىپ كېتىپ باراتتى. بۇ خىل تۇيغۇ تېخىمۇ ئازابلىق ئىدى. كۆكتوقاي شىنجاڭدىكى مۇزلۇق قۇتۇپ ھېسابلىناتتى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، دۆلتىمىز بويىچىمۇ ئەڭ سوغۇق مۇزلۇق قۇتۇپ ھېسابلىنىدىكەن. 80ـيىللاردا، ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا نۆلدىن سېلسىيە تۆۋەن 51.5 گىرادۇسلۇق رېكورتمۇ يارىتىلغانىدى. قىشنىڭ سوغۇق بولمىدى دېگەن كۈنلىرىدىمۇ تېمپېراتۇرا سېلسىيە نۆلدىن تۆۋەن 39 ـ40 گىرادۇس ئەتراپىدا بولىدۇ.

تەلىيىمگە مەن بايا دېگەن ئازاب پەقەت ئون نەچچە مىنۇتلا داۋاملاشتى. ئاپتوبۇس تېخى كۆكتوقاينىڭ ئاتاقلىق تار يولىدىن چىقىپ بولماي تۇرۇپلا، بىر نەچچە بالىنى ئەگەشتۈرگەن بىر ئايال ئاپتوبۇسنى توستى. ئىشىك ئېچىلىش بىلەنلا بالىلار يۈگۈرۈشكىنىچە ئاپتوبۇسقا چىقىپ كېلىشتى. مەن بالىلارنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ سېمىز بىرىنى چاقماقلىق بىلەن تۇتۇۋالدىم ـ دە، قۇچىقىمغا ئېلىپ چىڭ قۇچاقلاپ ئولتۇرۇۋالدىم. شۇنىڭ بىلەن ئېغىر بەدەندىكى ئىسسىق ھارارەت پۇتلىرىمغا تاراشقا باشلىدى. بالىنىڭ ئانىسى بولسا ماڭا توختىماي رەھمەت ئېيتاتتى.

قىش كۈنلىرى بەك سوغۇق، ياز كۈنلىرى بولسا بەك ئىسسىق. ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ كۆڭۈلۈكبېشىغا بېرىش ئۈنچىلىك راھەت ئىش ئەمەس.

ياز كۈنلىرىدىمۇ مېنىڭ ئولتۇرىدىغان جايىم يەنىلا قاپقانىڭ ئۈستى بولاتتى. قاپقاق بەك قىزىپ كېتەتتى، ئەمما، مەن ئىسسىقتىن قورقمايتتىم. قانچە ئىسسىق بولسا ماشىنىدا كۆڭۈل ئېلىشىشتىن قۇتۇلۇپ قالغىلى بولاتتى. ئاۋارىچىلىق يېرى شۇكى، پات – پات قاپقانى ئېچىپ موتورغا سۇ قۇيۇپ، تېمپېراتۇرىنى تۆۋەنلىتىپ تۇرۇش كېرەك ئىدى.

ئاپتوبۇس ئىنتايىن ئاستا سۈرئەتتە كېتىپ باراتتى، بۇ خىل سۈرئەت ئادەتتىكىچە ئاستا سۈرئەت ئەمەس ئىدى. شوپۇر ئاپتوبۇسنى خۇددى نېپىز مۇز ئۈستىدە ھەيدەپ كېتىۋاتقاندەك، سۈرئەتنى سەللا تېز لەتسە ئاپتوبۇس پارتلاپ كېتىدىغاندەك، تولىمۇ ئېھتىيات بىلەن ھەيدەيتتى.

قىش كۈنلىرى ئاپتوبۇسنىڭ ئەينىكىنى قېلىن مۇز قروۋلار قاپلاپ كېتىدىغان بولغاچقا، سىرتتىكى مەنزىرىنى كۆرۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئاپتوبۇس ئاستا سۈرئەتتە ماڭسىمۇ بەربىر كۆزلىگەن نىشانغا يېتىپ بارغىلى بولاتتى-دە. لېكىن، ياز كۈنلىرى ئوخشىمايتتى. ياز كۈنلىرى ئاپتوبۇس سۈرئىتىنىڭ ئاستىلىقى دېرىزە سىرتىدىكى شەيئىلەر ئارىسىدا روشەن سېلىشتۇرما ھاسىل قىلىپ، كۆڭلۈمنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىنى ئېلىشتۇرۇپ، مېنى تولىمۇ بىئارام قىلاتتى. خۇددى بىرى دېرىزە ئەينىكىنى پېچاق بىلەن قىرىۋاتقاندەك، مىخ سۈركەۋاتقاندەك ئىچىم تىتىلدايتتى. پەقەت يول بويىدىكى ئوت - چۆپلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىنى ساناش، يولدىن ئۆتكەن - كەچكەنلەرنىڭ ئۇزاققىچە تىكىلىپ قاراشلىرىنى كۆزىتىش، بىر تال كەمپۈتنى ئاقلاپ يول بويىدىكى ئىتقا تاشلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ مەززە قىلىپ يېيىشلىرىگە قاراش... ئارقىلىقلا ئۆزۈمنى بەزلەيتتىم. ئاھ، خۇدا! سۈرئەتنىڭ ئاستىلىقىدىن ھەتتا زېھنىمۇ ئاجىزلىشىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالاتتىم. دېرىزە يېنىدا سىرتتىكى مەنزىرىلەرنىڭ ئىنتايىن ئاستا ھەم بىر خىل سۈرئەتتە كەينىگە سۈرۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئولتۇرۇپ، ئاپتوبۇستىن سەكرەپلا چۈشۈپ ئاپتوبۇس بىلەن بىللە پىيادە ماڭغۇڭىز كېلىپ كېتىدۇ.

بۇ يەردە ياخشىراق بىرەر يول يوق ئىدى كۆكتوقايدىن كۆۋرۈكبېشىغا باردىغان يول كاتاڭلىق توپا يول ئىدى. كۆكتوقايغا باردىغان يول بولسا ئۇزاق يىللار ئىلگىرى ياسالغان، كاتاڭ بېسىپ كەتكەن تاشيول ئىدى. يولنىڭ بەزى جايلىرى بۇزۇلۇپ ماڭغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەچكە، ئۇزۇن يول بېسىپ ئايلىنىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى. ئاپتو-

بۇس ئوك – سولغا توختماي چايقىلاتتى، بۇ خىل چايقىلىشقا سۈرئەتـ
نىك ئاستىلىقى قوشۇلۇپ، ئاپتوبۇس خۇددى رېزىنكە ئارغامچىدەك گاھ
سوزۇلۇپ گاھ قىسقىرايتتى. ئاپتوبۇسقا ئولتۇرسامىلا كۆڭلۈم ئېلىشاتتـى،
شۇڭا، بۇ خىل ئاستا سۈرئەتتە ئاشۇ خىل چايقىلـشنى تـېخىمـۇ ئېنىـق
ھېس قىلالايمەن. ئەلۋەتتە، بۇ ماڭا نىسبەتەن مەڭگۈ ئۇنتۇلماس تۇيغـۇ
ئىدى.يەنە بىر تەرەپتىن ھاۋا تولىمۇ دىمىق ھەم ئىسسىق ئىدى. موتـور-
نىك قاپقىقى بولسا «زەھەرنى زەھەر بىلەن قايتۇرۇش» رولىنى ئويىنايـتـ
تى. ئەمما، ئەتراپىمنى قاپساپ تۇرغان دىمىقچىلىققـا قەتئـي بەرداشلىـق
بەرگىلى بولمايتتى، ئاپتوبۇس ئىچىدىكى ھاۋا يېتىشمەيلا قالاتتى. بەدەنـ
لەردىن بولسا توختماي تەر ئاقاتتى، توغرا، تەر ئاقتى دېگەندىن كـۆرە
بەدەندىن توختماي سۇ ئاقتى، دېگەن تۇزۇكرەك ئىدى. دېمەك، پۈتۈن
بەدىنىمدىن توختمـاي سۇ قۇيۇلاتـتى. چاچلـرىم تۇتـام-تۇتام بولـۇپ
چاپلىشىپ، تېرىلـرىم قىـزىپ، توختـماي كۆتـۇرۈلۈپ تۇرغان چـاك –
توزانلار يۈزۈمدە نېپىز بىر قەۋەت پاتقاقنى ھاسىل قىلاتتى.

تېخىمۇ ئىسسىق بولغان كۈنلىرى ئاپتوبۇس ئېگىزلىـكلەردىن ئـۆتـ
كەندە بىر خىل كۈچلۈك شامال ھۇشقىتىپ كېلىپ ئاپتوبۇسقا ئـۇرۇلاتـ
تى، ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىدىن توختماي «ۋىژ-ۋىژ» قىلغان ئاۋاز چىقاتـ
تى. قېرىشقاندەك دېرىزىنى ئەتكىلى بولمايتتى. قىزىق يېرى شۇكى، يازـ
لىقى بۇ دېرىزىلەرنى ئەتكىلى بولمىغان بىلەن، قىشلىقى ئۇرۇپمۇ ئاچقىلى
بولمايتتى.

ئىسسىق شامال دېرىزىگە يۈزلىنىپ تۇرغان يۈزۈمنى چوغدەك قىـزدـ
تىۋەتتى. مەن ئامالسىز بىر پارچە كىتاب بىلەن يۈزۈمنى توسۇپ ئولتۇـ
رۇۋالدىم. ئەمما، بىر ئاز ۋاقىت ئۆتۈپلا كىتاب ئېغىرلىشىپ، بىلـەكلىرىـم
سىرقىراپ ئاغرىپ كەتتى. يېنىمدا ئولتۇرغان قىزچاق بولسا كىيـمىنـى
بېشىغا چۈمكەپ ئولتۇرۇپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتـكەنىدى. ئـاپتوبۇس ئـېـ
گىزلىكتىن ئۆتۈپ، تاغ باغرىدىكى ئايلانما يولغا كىـردى، بۇ چاغدا شـاـ
مالمۇ پەسىيىپ قالدى. ئەمما، يەنە كۆڭلۈم ئېلىشىشقا باشلىدى.

ھەر قېتىم قاتمۇ – قات تاغلارغا چىرمىشىپ تۇرغان ۋۇچا جىلغا-سىغا كىرگەندە، شوپۇر ھاياجانلانغان ھالدا خۇددى ساياھەت يېتەكچى-سىدەك:« ۋۇچا جىلغىسىدا 99 ئەگىم بار، ئىشەنمىسەڭلار ساناپ بې-قىڭلار...» دەپ سۆزلەپلا كېتەتتى. ھەر قېتىم مەن تولمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن سانايتتىم، ئەمما، كۆڭلۈمنىڭ ئېلىشىشى بىلەن بېشىمنىڭ قېيىشى مېنى داۋاملىق قىينايتتى. سانىغانچە، باشلىرىم تېخىمۇ قىزىپ، كۆڭلۈم-نىڭ ئېلىشىشى ئەۋجىگە چىقاتتى.

ئاپتوبۇس بىر تۇپ دەرەختىن ئۆتكەندە شوپۇر خۇشال ھالدا بىز-گە قاراپ:« بۇ دەرەخ بۇ يولدا بىزگە ئۇچرايدىغان ئەڭ ئاخىرقى دە-رەخ، بۇ دەرەختىن ئۆتۈپ كەتسەك، يەنە .ئىككى سائەتتىن كېيىن ئا-نىدىن دەرەخ ئۇچرايدۇ...» دېدى. مەن ئۇ دەرەخنى قەۋەتلا ياخشى كۆ-رەتتىم. ھەر قېتىم بۇ يەردىن ئۆتكەندە ئۇ دەرەخكە ئۇزاقتىن – ئۇزاق قاراپ كېتىمەن. يەنە بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن، ئالدىمىزدا شامال ئۇيرىتىپ نۇرغۇن كامار ۋە تۆشۈكلەرنى پەيدا قىلىۋەتكەن يوغان بىر تاش ئۇچرىدى. شوپۇر كۈلگىنىچە:« قاراڭ، بۇ تاش چارپاقنىغا ئوخشا-ىدىكەن؟ قاراڭ، ئاۋۇ كۆزى، ماۋۇسى ئاغزى... نېمەدېگەن ئوخشاش-- ھە!» دەپ كەتتى. لېكىن، مەن ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇ تاشنى چارپاقنىغا ئوخشىتالمىدىم. تاشنىڭ ئۈستىگە رەڭگارەڭ ئۇششاق ئوت – چۆپىتىن نېپىز بىر قەۋەت لىباس يېپىلغانىدى.

بۇ يول يەنە تولمۇ خەتەرلىك ئىدى. يولنىڭ بىر تەرىپى چوڭقۇر جىلغا بولۇپ، يەنە بىر تەرىپىدە ھەيۋەتلىك تاغ قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. يەنە كېلىپ، يول تولمۇ تار ۋە ئەگرى – بۈگرى بولۇپ، بەزى جايلە-رىنىڭ توپا قاتلىمىنى تاغ سۈلىرى ئېقىتىپ كېتىپ، يوغان ئۇچلۇق تاشلار يولنىڭ ئۈستىگە چىقىپلا قالاتتى. ئاپتوبۇس بۇنداق جايلاردىن ئۆتكەندە بىز تۇيۇقسىزلا ئېگىز گە كۆتۈرۈلۈپ، يەنە تۇيۇقسىزلا ئورۇن-دۇقلىرىمىزغا تاشلىناتتۇق.

يولنىڭ بەزى جايلىرىدىن سۇنى كېچىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلەتتى.

سۇ ئىنتايىن سۇزۇك بولۇپ، ئويناقشىپ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇراتتى.

ئۇ دەرەختىن ئۆتۈپ ئالغا قاراپ ماڭغىنىمىز دا ھەقىقەتەن دەرەخ ئۈچرىمىدى. ئۈچرىغىنى پەقەت تاغ جىلغىسىدا ئېقىۋاتقان كىچىك ئېقىن ئەتراپىدا شالاڭ ئۆسكەن قومۇشلار بولۇپ، ئۇ قومۇشلار ئاپپاق قۇم ئۈستىدە تېخىمۇ ئېنىق كۆزگە تاشلىناتتى.

كۆز ئالدىم پۈتۈنلەي قاقاسلىق، يىراقلارغا نەزەر سالسام، كۆرۈنىدىغىنى تاقىر تاغ ۋە تاشلار ئىدى، يېشىل ئۆسۈملۈكلەردىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. بىراق، ئاشۇ قاقاس تاغلار ئۈستىدىكى ئاسمان تولىمۇ تىنىق ۋە كۆپكۆك بولۇپ، كىشىگە سوغۇق تۇيغۇ بېرەتتى. بۇ يەرنىڭ ئاسمىنى بايا بىز ئۆتكەن ئېگىز لىكنىڭ ئاسمىنىدىن تىنىق ۋە تېخىمۇ كۆپكۆك ئىدى، ھازىرلا بىر چوڭ تامچە كۆپكۆك شەربەت تامچىلاپ چۈشىدىغاندەكلا بىلىنەتتى.

ئاپتوبۇس ئالدىرىمايلا چايقالغىنىچە كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىز لا سولغا بۇرۇلاتتى-دە، يەنە تۇيۇقسىز لا ئوڭغا شىددەت بىلەن بۇرۇلاتتى. يولۇچىلارمۇ تۇيۇقسىز ئورۇنلىرىدىن كۆتۈرۈلەتتى-دە، يەنە «جالاقىدە» ئورۇنلىرىغا تاشلىناتتى. ئاندىن ئاپتوبۇس يەنە تۆۋەن خوتتا گۈركىرەگىنىچە تاغ باغرىغا يامىشاتتى.

ئۇنداق چاغلاردا يەر - ئاسمان پىرقىراۋاتقاندەك بىلىنىپ، بېشىم چىڭقىلىپ ئاغرىپ كېتەتتى، ئاپتوبۇس ھەر بىر سىلكىنگەندە ئىسسىق ھەم ئاچچىق سۇيۇقلۇق كانىيمغا يىغىلاتتى. پەقەت بولالمىغاندا، شوپۇرغا ئاپتوبۇسنى توختاتقۇزۇپ، ئادەم كۆرمەيدىغان جايغا بېرىپ قۇسۇپ يېنىكلىۋالاتتىم. بۇ مېنىڭ ئۇزاق يىللاردىن بېرى ماشىنىغا ئولتۇرۇش جەريانىدا يېتىلدۇرگەن ماھارىتىم ئىدى.

ھەر قېتىم قۇسۇپ بولغاندىن كېيىن، روھىم كۆتۈرۈلۈپ، باشقا ئاغرىقىمۇ خېلى ياخشى بولۇپ قالاتتى. لېكىن، پۈتۈن بەدىنىم ماغدۇرسىز لىنىپ، ئورۇندۇقتا مىدىرلىيالماي ئولتۇرۇپ قالاتتىم. ئاپتوبۇس رېتىمسىز چايقىلىشىنى داۋاملاشتۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن كۆزۈمنى

چىڭ يۈمغىنىمچە يەنە بىر قېتىملىق كۆڭۈل ئېلىشىش ۋە باش ئاغرىقىنى ساقلاشقا مەجبۇر بولاتتىم.

بەزىدە، كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا، ئاپتوبۇس ئاللىقاچان مەلۇم ئېگىز-لىككە يامىشىپ چىقىپ بولغان بولاتتى. يىراقتىكى بىر – بىرىگە تۇتىشىپ تۇرغان تاغ چوققىلىرى تېخىمۇ ھەيۋەت كۆرۈنەتتى؛ بەزىدە بولسا، ئاپتوبۇس يەنىلا جىلغىنىڭ تۆگىمەس ئەگمىلىرىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بولاتتى...تۇيۇقسىز ئالدىمىزدىكى تاش ئۈستىگە ھاك بىلەن يوغان قىلىپ يېزىلغان «سىگنال بېرىڭ!» دېگەن خەتنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتۇق. كۆزۈمنى يۇمۇشقا تەمشەلگەن شۇ دەقىقىدە يىراقتىكى قورشاۋ تېمى تاش بىلەنلا قوپۇرۇلغان قۇرۇقدىلىق قالغان قوتانىنى كۆردۇم.

ئاپتوبۇستا نەدىمۇ ئارامخۇدا ئۇخلىغىلى بولسۇن! يېرىم ئويغاق ھالەتتە چەكسىز كۆڭۈل ئېلىشىش ۋە باش ئاغرىقىغا بەرداشلىق بېرىپ جايىمدا ئولتۇرغىنىم ئولتۇرغان. ئاپتوبۇس يەنە تۇيۇقسىز ئەگىلدى، ئىچكى ئەزالىرىم بۇنىڭغا ئەگىشىپ بەدىنىمنىڭ ئوڭ تەرىپىگە سىغدىلىپ قالدى. كۆڭلۈم قاتتىق ئاينىپ، ئىچىم ئۆرلەشكە باشلىدى. شۇ دەقىقىدە مەن« قۇسۇپ چىقىرىۋەتمىگەن ئۆت سۇيۇقلۇقۇملا قالدى، شۇپۇرغا يەنە بىر قېتىم دەپ، ئاپتوبۇسنى توختاتقۇزايمۇ-يا؟» دەپ ئويلىدىم. ۋۇجا جىلغىسىنىڭ بۇ يولى ماڭا تۆگمەس يولدەك بىلىنىپ كەتتى. مەن كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا، ئاپتوبۇس ئاللىقاچان تاغ يولىنىڭ ئەڭ ئېگىز جايىدا كېتىۋاتاتتى. ئانچە يىراق بولمىغان جايدا بىر يۇمىلاقراق كەلگەن تاغ بولۇپ، بىر توپ تۆگە تاغ ئېتىكىدىكى قىيالقىنىڭ ئۈستىگە ئاستا – ئاستا ياماشماقتا ئىدى. ئۇنىڭمۇ نېرىسىدا كەڭ كەتكەن تۈزلەڭلىك بولۇپ، تۈزلەڭلىكنىڭ ئالدى تەرىپىدە زۇمرەتتەك سۇ تولۇپ تۇرغان بىر كۆل كۆزگە تاشلىناتتى... ئۇ كۆل كۆكسۇ كۆلى ئىدى! بىز ئاخىرى ۋۇچا جىلغىسىدىن چىقىپ كەتتۇق.

تۆت ئەتراپى ئېگىز تاغ بىلەن قورشالغان بۇ تۈزلەڭلىك كىشىگە ئاجايىپ تۇيغۇلارنى بېرەتتى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئون نەچچە يىل

ئىلگىرى بايتوقاي ناھىيەسىدىكى ئايرودۇرۇم مۇشۇ تۇزلەڭلىككە قۇرۇلماقچى ئىكەن. بىراق، ئىنچىكە ئويلاپ باقساق ئۇنداق قىلىش تولمۇ ئەخمىقانىلىق بولاتتى. چۈنكى، بۇ يەردىن ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ ئۇچمىگە بېرىش ئۈچۈن بىر سائەت ۋاقىت كەتسىمۇ، ئەمما، ئاپتوموبىلغا ئولتۇرۇپ بۇ يەرگە يېتىپ كېلىش ئۈچۈن بىر قانچە سائەت ۋاقىت كېتەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يول تولمۇ خەتەرلىك ئىدى.

چەكسىز چۆل – جەزىرىدىن ئۆتۈپ خۇددى چۈشتىكىدەك تىنچ جىلۋە قىلىپ تۇرغان قارا ئۆتكەل كۆلىگە كەلگەندە، ئىچىدىن ئۇرغۇپ چىقىدىغىنى ھاياجانلىق زوقلىنىش بولماستىن، چەكسىز مىننەتدارلىق تۇيغۇسى بولار، بەلكىم!

مەن تۇنجى قېتىم كۆۋرۈكبېشىغا بارماقچى بولغاندا (ئەسلىدە ئاپتوبۇس ھەممە تاغ – دالا يولىدىن ماڭاتتى، يەنى، ئالتاي تاغلىرىنىڭ چاڑۋا يوللىرى بىلەن ئەگىپ ئۆتۈپ، چۆل – جەزىرىنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتەتتى)، سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن 50 نەچچە سائەت كۆز يۇممىغان ئىدىم. ئەسلىدە، ئاپتوبۇسقا چىققاندىن كېيىن تازا بىر قېنىپ ئۇخلۇۋالارمەن، دەپ ئويلىغان. ئەمما، ئاپتوبۇس كۈتۈش ئۆيىدە ھېچنېمىنى تۇيماي ئۇخلاپ كېتىپتىمەن. ياخشى يېرى، مەن ئۇخلاشتىن بۇرۇن بىر تازىلىقچى ھەدىگە ۋاقىت توشقاندا مېنى چاقىرىپ قويۇشنى تاپىلاپ قويغانىدىم. بىلەت تەكشۈرۈش باشلانغان چاغدا ئۇ راستىنلا قېشىمغا كېلىپ ناھايىتى تەستە مېنى ئويغىتىپ، ئاپتوبۇسقا سېلىپ قويدى. مەن ئۇيقۇچىلىقتا كىشىلەر توپىغا سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئاپتوبۇسقا چىقتىم ـ دە، بىر ئورۇنغا ئۆزۈمنى تاشلاپ يەنە ئۇيقۇغا كەتتىم. يېنىمدا بىرەيلەن يۇقىرى ئاۋازدا بۇ ئورۇننىڭ ئۆزىنىڭ ئىكەنلىكىنى دەۋاتقان بولسىمۇ، مېنىڭ ئۇنىڭ گەپلىرىگە كۆڭۈل بۆلگىدەك ماغدۇرۇم يوق ئىدى. كېيىن ئۇ كىشى باشقا بىر ئورۇندا ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى.

ئۇ مېنىڭ كۆڭلۈم ئېلىشمىغان بىردىنبىر سەپەر ئىدى. يول بويى توختىمايۋاتقان ئۇرۇلۇپ – سوقۇلۇشلار ئۇنداق قاتتىق ئۇيقۇغا ھېچ

قانداق تەسىر كۆرسىتەلمەيتتى. چۈشۈمدە باھار كېتىپ ياز ۋە كۈز كەلگەن، ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەر بولغان مەنزىرە ئايان بولدى. مەن گەرچە چۈش كۆرۈۋاتقان بولساممۇ، ئۆزۈمنىڭ ئاپتوبۇستا ئىكەنلىكىمنى سېزىپ تۇراتتىم. چۈنكى، ئاپتوبۇس ھەر بىر سىلكىنگەندە بېشىم ئاپتوبۇسنىڭ ئەينىكىگە «جاق – جاق» سوقۇلۇپ تۇراتتى. بېشىم ھەر قېتىم دېرىزە ئەينىكىگە سوقۇلغاندا ھەيران بولغان يولۇچىلار چۈقان سېلىشىپ كېتەتتى. «جاق – جاق» قىلغان ئاۋاز ۋە يولۇچىلارنىڭ چۈقانلىرى قوشۇلۇپ قۇلقىمغا زەرب بىلەن ئۇرۇلۇپ تۇرسىمۇ، كۆزۈمنى زادىلا ئاچالمايتتىم. بىر چاغدا مەن بار كۈچۈمنى يىغىپ، تىرىشىپ – تىرمىشىپ كۆزۈمنى ئېچىپ، بېشىم بىلەن دېرىزە ئەينىكى ئوتتۇرىسىغا قىستۇرۇلغان بىر يۈمشاق ھەم قېلىن سېلىنچىنى بايقىدىم. بۇ ئاپتوبۇستىكى مەلۇم بىر ياخشى نىيەتلىك كىشىنىڭ ماڭا قىلغان ياخشىلىقى ئىدى. ئەلۋەتتە، ئۇ مېنىڭ بېشىمنىڭ يېرىلىپ كېتىشىدىن ئەمەس، بەلكى، بېشىمنىڭ ئەينەكنى چېقىۋېتىشىدىن ئەنسىرىگەنىدى.

ئاپتوبۇستا مەن يالغۇز، بېشىمغا ھېلىقى سېلىنچىنى يۆلىگىنىمچە ھاڭۋېقىپ ئولتۇراتتىم. ئاپتوبۇس توختىغاندا، مەن تېخى مەنزىلگە يېتىپ كەلدۇقمىكىن دەپتىمەن. مەن دەلدەڭشىگىنىمچە ئاپتوبۇستىن چۈشتۇم، ئالدىمدىكى يول ياقىسىدا ئاشخانىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆيلەر قاتار تىزىلىپ تۇراتتى. دېرىزىسىمۇ يوق ئۇ ئۆيلەرنىڭ كىچىك ئىشكىلىرى ھەم ئېتىلگەن بولۇپ، ئىشىك بېشىغا ۋېۋىسكىمۇ ئېسىلمىغانىدى. ئەمما، مايدا پىشۇرۇلغان بىلىقنىڭ مەززىلىك ھىدى ئەتراپنى قاپلىغانىدى.

مەن ئېچىرقاپ كەتكەن بۆرىدەك يۈگۈرۈپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتىم. ئۆي ئىچىدە لىققىدە ئادەم بار بولۇپ، بەزىلىرى چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇشسا، بەزىلىرى موما يېيىشۋاتاتتى. ئۇلار مېنى كۆرۈپلا قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. بىرى ئالدىمغا كېلىپ ئۇستىبېشىمغا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى.

ئاشخاندا ھەقىقەتەن بېلىق پىشۇرۇلۇۋاتاتتى. بېلىقنىڭ پۇرىقى يىراقتىن مەززىلىك پۇرىغىنى بىلەن، ئاشخانىنىڭ ئىچىدە بۇرۇنغا پەقەت ماينىڭ قويۇق بۇسلا ئۇرۇلاتتى.

چوڭ بېلىقنىڭ ھەر بىرىنىڭ باھاسى 5 مو، كىچىكلىرىنىڭ 3 مو ئىدى. ھېچكىم ئايال غوجايىنىنىڭ نېمىنى ئۆلچەم قىلىپ باھا قويىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ئىشقىلىپ، ئۇ 5 مو دەپ باھا قويغان بېلىق ھەرگىز 3 موغا سېتىلمايتتى. ئاخىرى مەن 5 يۈەنگە بىر مۇنچە بېلىق سېتىۋالدىم.

مەن بېلىق پىشقاندىن كېيىنلا ئورۇندىن تۇردۇم. ئاشخانىنىڭ كەينى تەرىپىدە بىر ئىشىك بارلىقىنى بايقىدىم. ئىشىكنى ئاستا ئىتتىرىپ تۇرۇپ:« بۇ بېلىقلارنى نەدىن تۇتتىڭىز؟» دەپ سورىدىم. ئىشكىنى ئېچىپ چۈشەندىمكى، ئەسلىدە ئاشخانىنىڭ كەينىدە گۈزەل قارا ئۆتكەل كۆلى بار ئىدى. قارا ئۆتكەل كۆلى گەرچە كىچىك كۆل بولسىمۇ، ئەمما، بىر-رەر تۈپ گىياھمۇ ئۈچراتقىلى بولمايدىغان چۆل – جەزىرىدە مۇشۇنداق بىر تەبىئىي گۈزەل مەنزىرىنىڭ مەۋجۇتلىقى ھەقىقەتەن كىشىنى ھايا-جانلاندۇراتتى.

ئادەتتە، سۇ بار جايلارنىڭ ئەتراپىدا ئۆسۈملۈكلەر ئۆسكەن بولىدۇ، ئەمما، بۇ كۆلنىڭ ئەتراپىدا بىرەر تۈپ دەرەخ، ھەتتا، بىرەر تال گىياھمۇ يوق بولۇپ، ئەتراپ پۈتۈنلەي قۇملۇق ئىدى. ئۆسۈملۈك كۆلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا مەركەزلەشكەن ئىدى... تال – تال قومۇشلار كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا رەتلىك تىزىلغان بولۇپ، لەرزان شامالدا بېنىك تەۋرىنىپ ئۇسسۇلغا چۈشەتتى-دە، سۇ يۈزىدە تولمۇ كۆركەم شولىلارنى ھاسىل قىلاتتى.

شامال چىقمىغان چاغلاردا قومۇشلارنىڭ شولىسى خۇددى ياش قىزلار ئېيتقان خورغا ئوخشىسا، شامال چىققان چاغلاردا قومۇشلار ئاساسىي مېلودىيەگە، شولىسى بولسا ئاككوردقا ئايلىناتتى. ئاسمان بىلەن كۆل يۈزىنىڭ رەڭگى ئادەم ھەيران قالغۇدەك دەرىجىدە ماسلاشقان ئىدىكى، ئاسمان بىلەن كۆل مۇكەممەل بىر گەۋدىگە ئايلىنىپلا كەتكەنىدە-

دى. بۇ بىر مۇكەممەل رەڭ ۋە شولا دۇنياسى ئىدى. بۇ دۇنيا بىلەن بۇ دۇنيانىڭ سىرتىدىكى، ھەتتا، بۇ دۇنيادىن بىر نەچچە قەدەم نېرىدىكى دۇنيا پۈتۈنلەي ئوخشمايتتى. يىراقتىكى قارلىق چوققىلار ئاددىي، كۆرۈمسىز ئىدى. سايلىق، ئېدىرلىق ۋە قاقاس تاغلاردىن بىر ئازمۇ رومانتىك تۈس تېپىلمايتتى. ئەمما، بۇ كۆل خۇددى سۈپسۈزۈك ئەينەك بەلەن توسۇۋېتىلگەندەك، ۋاقىت تەرىپىدىن پېچەتلىۋېتىلگەندەك تولمۇ تىنچ ۋە تىنىق ئىدى، قويۇق شېئىرىي تۈسكە ئىگە ئىدى. كۆلنىڭ قىرغىقىدا ئۇزاق ۋاقىت تۇرغاندا، كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى كۆرۈش سىزىقىدىن سەل ئېگىز كۆرۈنەتتى. يەنى، سۇ يۈزى ياي شەكلىدە بولۇپ، سۇ قۇشلىرى مەلۇم بىر خىل سېھرىي كۈچنىڭ تەسىرىدە جەلپ قىلىناتتى ـ دە، ئۇ قۇشلار قاناتلىرى بىلەن سۇ يۈزىنى سىپاپ ئۆتەتتى؛ ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ تىمتاسلىقلا چۆمگەن كۆلدە چىقارغان ئاۋازلىرىمۇ ئاشۇ ياي شەكىللىك سۇ يۈزىنى بويلاپ يىراقلارغا ئاستا – ئاستا تارقاپ كېتەتتى... بۇلارنىڭ ھەممىسى كۆرۈش دائىرىمىزدىن ھالقىغان بولۇپلا قالماي، يەنە رېئاللىقتىنمۇ ھالقىپ كەتكەندەك ئىدى... ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىۋاتقان مەنزىرىسى ئاددىي، ئەمما، تولىمۇ يۇكسەك تۇيغۇ ئاتا قىلاتتى.

ئاپتوبۇس ھەر قېتىم قارا ئۆتكەلگە كەلگەندە، بېرىم سائەت ئەترا-پىدا توختايتتى. يولۇچىلار ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ تاماقلانغاچ ئارام ئېلىشاتتى. قارا ئۆتكەلدىكى ئاشخانىلارنىڭ مايدا پىشۇرغان بېلىقلىرى ناھايىتى تەملىك، شۇڭا، سودىسىمۇ ئىنتايىن ياخشى. قارا ئۆتكەلدىن مايدا پىشۇرۇلغان بېلىق سېتىۋېلىپ ئۆيگە ئېلىپ كېتىش ھەر بىر يولۇچىنىڭ چوقۇم قىلىدىغان ئىشىغا ئايلانغانىدى. ئەلۋەتتە، مەنمۇ ئۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس. ئاپتوبۇستا كېتىۋېتىپ كۆڭلۈم ئېلىشقان چاغدىكى ئەڭ زور ئۇمىدىم كۆكسۇغا بالدۇرراق يېتىۋېلىش بولسا، قارا ئۆتكەلدىن ئۆتكەندىن كېيىنكى ئەڭ زور ئۇمىدىم ئۆيگە بالدۇرراق يېتىپ بېرىش بولاتتى.

ئاپتوبۇس قارا ئۆتكەلدىن ئۆتكەندىن كېيىن، كۆلنى بويلاپ بىر قانچە كىلومېتىر ماڭغاندىن كېيىن، يەنە بىر تاغ باغرىغا يېتىپ كەلىدە، ئاستا – ئاستا تاغقا يامىشىپ باشلىدى. ئالدىمىزدىكى يولدا ئايلانما كۆپ ئەمەس ئىدى، بىز ئىككى داۋاندىن ئۆتكەندىن كېيىن، يېرىم سائەتتىلا تاغدىن ئۆتۈپ كەتتۇق. تاغ باغرىدىن پەسكە نەزەر تاشلىغىنىمدا، كۆز ئالدىمدا كەڭ كەتكەن تۈزلەڭلىك نامايان بولدى. تۈزلەڭلىكنىڭ سول تەرىپىدە چەكسىز كەتكەن ئاپتاپپەرەسلىك يېيىلىپ ياتسا، ئوڭ تەرىپىدە بىدە دېگىزى دولقۇنلىنىپ تۇراتتى. ئىككى قاسىنىغا قويۇق دەرەخ تىكىلگەن ئوتتۇرىدىكى يول تۈز ھەم قاراڭغۇ ئىدى. يىراقتا بولسا، يىلپىم كۆلنىڭ بىر بۇرجىكى كۆكۈش رەڭدە كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

يىلپىم كۆلنىڭ شەكلى تېلېفون تۇرۇبكىسىغا ئوخشاش بولۇپ، تاغنى يېرىم ھالقا شەكىلدە ئوراپ تۇرىدۇ. يىلپىم كۆلى تەبىئىي كۆل ئەمەس. نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى كىشىلەر توسما سېلىپ دەريا سۈيىنى توسقاندا تېشىپ چىققان سۇ باراقسان ئورماننى بېسىپ، ئالدىمىزدىكى تىنچ ھەم گۈزەل كۆلنى ھاسىل قىلغانىدى. مانا بۇگۈن، بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزدىكى كۆلنىڭ ياقىسىدا ئوت – چۆپتىن ئەسەرمۇ يوق بولۇپ، كۆل سۈيى تولىمۇ تىنچ ئىدى.

يول بويى بىزگە ئۇچرايدىغان دەل – دەرەخلەر بارا – بارا كۆپەيىشكە باشلىدى. ۋېلىسىپىتنىڭ پېدالىنى ئاستا تېپىپ كېتىۋاتقان يولۇچىلارمۇ ئاندا – ساندا ئۇچراپ قالاتتى. ۋېلىسىپىتتىن ئىبارەت بۇ قاتناش قورالى دالا مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىشقا تازا باب كېلىدۇ.

يەنە بەزىدە ئات مىنگەن كىشىلەرمۇ ئۇچراپ قالاتتى. ئۇلار ئاپتوبۇسنىڭ ئاتلىرىنى ئۇركۈتۈۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ يولنىڭ چېتى بىلەن ئاستا مېڭىشاتتى. ئات مىنىۋالغۇچىلاردا ھامان جەسۇر قىياپەت ۋە يېنىپ تۇرىدىغان بىر جۈپ كۆز بار ئىدى.

بۇ تۈز ھەم سىلىق يولدا يېرىم سائەتتەك يۈرگەندىن كېيىن(ھەي،

نېمە دېگەن ياخشى يول! ئەمما، پەقەت يېرىم سائەتلىكلا يول-دە)!، يە-نە تاغقا يامىشىقا باشلىدۇق. بىر داۋاندىن ئارتىلىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ئاپتوبۇس ئەڭ ئېگىز جايغا چىقىپ قالدى. كۆز ئالدىمدا ئاقلىققا تولغان مەنزىرە ئايان بولدى. ئالدىمىزدىكى تاغ ئاپپاق قار – مۇز بىلەن قاپلان-غان بولۇپ، خۇددى قاشتېشىدەك سۇزۇك ھەم پارقىراق ئىدى.

ئۇ تاغ ئۇزاقتىن بېرى دۆۋىلەنگەن كان ئەخلەتلىرىدىن ھاسىل بولغانىدى. بىز ئاخىرى كۆكتوقايغا يېتىپ كەلدۇق. يولنىڭ ئىككى قاس-ىقىدىكى تېرەكلەر ئاسمانغا بوي سوزغان بولۇپ، شاخلىرى ئۆز ئارا گىرەلىشىپ تولىمۇ ھۇزۇرلۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى. بۇك – باراقسان دەرەخ بىلەن قاپلانغان بۇ يول تەخمىنەن 7-8 كىلومېتىر كېلەتتى. يېشىللىققا تولغان سالا – سالا ئېتىزلار، ئېگىز كونا ئۆيلەر دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن غىل – پال كۆزگە چېلىقىپ قالاتتى. ئۇ ئۆيلەرنىڭ تەڭدىن تولىسى رۇسىيە پاسونىدا بولۇپ، ئەگمە شەكىللىك پېشايۋان ۋە ئىشىك-دېرىزىلىرى بار ئىدى. تام ئۈستىگە يېزىلغان خەتلەرنىڭ مەزمۇنى ئۇ خەتلەرنىڭ 20 نەچچە يىل بۇرۇن يېزىلغانلىقىنى ئايان قىلىپ تۇراتتى. بۇ يولنىڭ ئۇچ ئاچا يول ئېغىزىدا ئاشپۇزۇل ۋە تۇرلۇك دۇ-كانلار بار ئىدى. موتسكلىت سېتىش دۇكىنى ئەڭ ھەيۋەت ئىدى. دۇ-كاننىڭ بىر تېمىغا تامغا لىق كەلگەن رەڭلىك ئېلان تاختىسى ئورنىتىلغان بولۇپ، ئېلاندا بىر كالا قاپاقلىرى تۇرۇلگەن داڭلىق كىنو چولپىنى لىيۇ دېخۇانىڭ يۈزىنى يالاۋاتاتتى.

يول بويى كەنتلەرنىڭ نامى چۈشۈرۈلگەن تاختىلار پات – پات ئۇچراپ تۇراتتى. ھەر بىر كەنتنىڭ ئۆزىگە خاس يېقىملىق قازاقچە نامى بار ئىدى، مەسىلەن «قاراموىلا» دېگەندەك. بەزى كەنتلەرگە خەنزۇچە ئىسىم قويۇلغان بولۇپ، بىر قاراپلا ئۇ ئىسىملارنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دەۋرىدىن قالغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ، مەسىلەن «قىزىلبايراق گۈللىشىسى» دېگەندەك. ئەلۋەتتە، بۇنداق ئىسىملارنى ھازىر پەقەت كە-مىلەرنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغىلى ياكى سەھرادىكى دۇكانلارنىڭ ۋىۋىسكە-

سىدىلا ئۇچراتقىلى بولىدۇ. مەسىلەن، «قىزىلبايراق گۈڭشې 5-ئەتىرەتـ تىكى XXX نىڭ ئۆيىدىكى دېزىل موتورى سېتىلىدۇ»، «گاۋچاۋ گۈڭشې ئاشخانىسى» دېگەندەك. يەرلىكتىكى كىشىلەر ئادەتتە يېزىنى «گۈڭشې»، ئاشپۇزۇلنى «ئاشخانا» دەپ ئاتايدۇ.

قارا ئۆتكەلنى مەركەز قىلىپ بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن نۇرـ غۇن يېزا - كەنتلەر جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە مەركىزىدىن شىمالغا قاراپ ماڭغانچە يېزا -كەنتلەرنىڭ ئارىلىقىمۇ يىراقلايتتى. يېزا - كەنتـ لەرنى كەڭ كەتكەن سالا -سالا ئېتىزلار، ھەتتا، بەزىدە قاقاس تاغلار، بىپايان سايلىقلار ئايرىپ تۇرىدۇ. بىز ياغاچ تەكشۈرۈش پونكىتىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئەڭ ئاخىرقى كەنتتىن ئاستا - ئاستا يىراقلاپ، بىپاـ يان چۆل - جەزىرىگە كىرىپ كەتتۇق.

ۋۇچا جىلغىسىنىڭ يولىغا سېلىشتۇرغاندا، بۇ يول خېلى ياخشى بـو- لۇپ، ئۇنچە كۆپ داۋان ۋە ئايلانما يوق ئىدى. ئەمما، يـول بويى توپا توزۇپلا تۇرىدۇ.

گەرچە، يېقىن ئەتراپتا بىرەر تۇپ دەرەخ ئۇچرىمىسىمۇ، يىراق جايدىكى بوستانلىق يىراقتىن كۆزىمىزگە گىرىمسەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغىنى شۇكى، كۈنلەپ ماڭسىمۇ بىرەر كەنت ياكى دۇكان، ھەتتا، بىرەر ئادەمنىڭ سايىسىنىمۇ ئۇچراتقىلى بولمايدىغان بۇ يولدا تۇيۇقسىزلا «پىلانلىق تۇغۇتتا ھەممە ئادەمنىڭ مەسئۇلىيىتـى بار!» دېگەن خەتلەر يېزىلغان چوڭ ئېلان تاختىسى ئۇچراپ قالاتتى.

بىز داۋاملىق شىمالغان قاراپ مېڭىپ، ئېگىز تـاغلار ئارىسـىغا كىرـ دۇق، ھاۋا تېزلا سوۋۇشقا باشلىدى. ئۇزاق ئۆتمەيلا تولىمۇ يىراقتىكى تاغ باغرىدا قاپقارا چېكىتلەر پەيدا بولدى، ئۇ چېكىتلەر ئورمانلىق ئەترا- پىدىكى دەل - دەرەخلەر ئىدى. ئوڭ تەرەپتىكى ئېگىز تاغنىڭ ئۈستـى دىمۇ قارا سىزىقلار پەيدا بولدى، ئـۇلار ئۇ تاغنىڭ تەسكەي تەرىپىدە ئۆسكەن دەل - دەرەخلەر ئىدى.

تاغ رايونىغا كىرگەندىن كېيىن، رايون خاراكتېرلىك كىلىماتنىڭ

تەسىرى كۈچىيىشكە باشلىدى. يازنىڭ قۇياش پارلاپ تۇرىدىغان ئەڭ ئىسسىق كۈنلىرى بولۇشىغا قارىماي، ھاۋا تولىمۇ سوغۇق بولۇپ، بەدەنلىرىم توڭلاپ كېتىۋاتاتتى. بىر چاغدا قۇياشمۇ ئاستا – ئاستا تاغنىڭ كەينىگە ئولتۇرۇشقا باشلىدى، تاغلار بارغانسېرى يېقىنلىماقتا ئىدى.

سول تەرەپتىكى تاغنىڭ باغرىدا شالاڭ ئۆسكەن دەل – دەرەخلەر پەيدا بولۇشقا باشلىدى. يەنە بىر ھازا ماڭغاندىن كېيىن دەل – دەرەخلەر تېخىمۇ كۆپەيدى. ئۇ دەرەخلەرنىڭ كۆپىنچىسى شەمشاد دەرىخى ئىدى. ئورمانلىقتىن ئېقىپ ئۆتكەن ئېرتىش دەرياسىنىڭ بىرىنچى تارماق ئېقىنى قايرىت دەرياسى بىلەن بولغان ئارىلىق بەك يىراق بولغاچقا، پەقەت دەريا بويىدىكى يېشىل ارلىقنىلا كۆرگىلى بولاتتى، دەريا سۈيىنى ئەسلا كۆرگىلى بولمايتتى.

ئاپتوبۇس مەنزىلگە بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئاپتوبۇس توختاپ – توختاپ ماڭاتتى، ھەر بىر توختىغاندا يولۇچىلار چوڭ – كىچىك سومكىلىرىنى كۆتۈرۈشكىنىچە ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ، بۇ يولغا تۇتاشقان چىغىر يوللار بىلەن مېڭىپ، قاياقلارغىدۇ غايىپ بولۇشاتتى. ئەگەر ئاپتوبۇس بىرەر كەنت ئېغىزىدا توختاپ قالغۇدەك بولسا، ئاپتوبۇسنىڭ ئەتراپىغا بىردەمدىلا نۇرغۇن ئادەم توپلىشىۋالاتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىپ تۇرۇپ شوپۇرىدىن «پالانچى قايتىپ كەلدىمۇ؟»دەپ سورىسا، بەزىسى قىزىقچىلىق كۆرۈش مەقسىتىدە قاراپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى پۇت – قوللىرىنى قاسماق باسقان كىچىك باللار بولۇپ، ئۇلار ئاپتوبۇسنىڭ توختىغىنىنى كۆرسىلا، يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ ئاپتوبۇسنى ئورىۋېلىشاتتى ـ دە، ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىگە قىزىقسىنىپ قارىشىپ كېتەتتى. ئۇلار ئاپتوبۇستىن چۈشكەن بىرەر يولۇچىنىڭ (چوڭ – كىچىك سومكىلارنى كۆتۈرۈشۈالغان ئۇ يولۇچىلار شەھەردىن كەلگەن كۆپ پۇل تاپقان كىشىلەر ئىدى ـ دە!) ئۆزلىرىگە بىرەر تال كەمپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنى ئىنئام قىلىشنى تەمە قىلىشاتتى. كۇن پۈتۈنلەي ئولتۇرۇپ، گۈگۈم پەردىسى

يېيىلىشقا باشلىدى. كىچىك – كىچىك ئېقىنلار ياغاچ كۆۋرۈكلەرنىڭ ئاستىدىن سىلىق، تىنچ ئېقىپ ئۆتۈپ تۇراتتى. سۇ ئاستىدىكى تاشلار تېخمۇ سۇزۇك كۆرۈنەتتى. كەچكى شەپەق سىڭگەن بۇلۇتلار غەربكە قاراپ سوزۇلۇپ، كىشىنى هاياجانغا سالىدىغان مەنزىرىنى هاسىل قىلغىنىدى. مۇشۇ دەقىقىلەردە ئاسمان گۈمبىزى خۇددى غەربكە قىيسايغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. شەرق تەرەپتىكى تاغلار كەچكى شەپەقتە جىلۋە قىلاتىتى. ئاپتوبۇس يېرىم سائەت يۇرگەندىن كېيىن، «ئورمان رايونىغا كىرىدىكىز ، ئوت ئاپىتىدىن ئېهتىيات قىلىڭ!» دېگەن خەتلەر يېزىلغان بىر تاختايدىن ئۆتتى. ئاندىن بىر قىيادىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، بىر ئەگىگەندىن كېيىن كۆز ئالدىمىزدىكى ئورمانلىقتا ئالاهىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان غايەت زور ئىككى جىسىم پەيدا بولدى. ئۇلار يول بويىدىكى قاقاس تاغلار ۋە چۆل – جەزىرىلەر بىلەن زور سېلىشتۇرما پەيدا قىلاتتى. ئۇلار خىش، سېمونت بىلەن قوپۇرۇلغان بەش قەۋەتلىك بىنا ئىدى.

بۇ بىنالار سىلىۇدا كانىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك گۈللەنگەن دەۋرىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، كۆۋرۈكبېشىنىڭ سمۇوللۇق بىنالىرى ئىدى. ئىشىك – دېرىزىلىرىنىڭ قۇرۇق ئورنىلا قالغان بۇ ئىككى بىنا قۇپقۇرۇق بولۇپ، خۇددى ئون مىڭ يىللار بۇرۇن تاشلۇۋېتىلگەندەك تۇيغۇ بېرەتتى. پەقەت يېقىن ئەتراپتىكى قوي، كالىلارلا كەچلىكى بىناغا كىرىپ ئارام ئالاتتى. ئۇلار پەلەمپەي بىلەن مېڭىپ ئىككىنچى قەۋەتكە، ئىككىنچى قەۋەتتىن ئۈچىنچى قەۋەتكە چىقاتتى–دە، مەلۇم بىر ئۆيىنىڭ مېهمانخانىسىغا كىرىپ يېتىپ ئۇخلىشاتتى.

ئاپتوبۇس ئۇ ئىككى بىنا تەرەپكە قاراپ مېڭىپ، بىر ۋاسكېتبول مەيدانىدىن ئۆتتى (مەيداننىڭ چۆرىسىگە پەلەمپەي شەكىللىك كۆرۈش سۇپىسى ياسالغانىدى.) مەيداننىڭ يېرىقلىرىدىن جەسۇرلۇق بىلەن ئۆسۈپ چىققان ياۋا ئوت – چۆپلەر خۇددى تاشپاقا قېپىنىڭ سىزىقلىرىغا ئوخشاش پۈتۈن مەيدانىنى ئىگىلىگەنىدى. ۋاسكېتبول مەيدانىنىڭ بىر تەرىپىدە تەكشى ئۆسكەن ئاق قېيىن ئورمانلىقى بار ئىدى.

ئاپتوبۇس ئىككى بىنانىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ، يەنە بىر قېتىم ئەگدى. كۆز ئالدىمدا تۇيۇقسىز تۇتاش كەتكەن بىنا خارابلىرى، يىراقراق جايدا بىپايان بۇغدايلىق كۆرۈندى. كۆڭۈلۈكبېشىنىڭ لاي تامـلىرىنىڭ ھېچ يېرى بۇزۇلمىغان ئىككى قاتار ئۆيلىرىنىڭ ئارىسىغا بۇ كـاتاڭ باسقان توپا يولى قىسلىپ تۇراتتى. ئاپتوبۇس ئاستا مېڭىپ بېرىپ توپا يولنىڭ ئاخىرىدا ھارغىنلىق بىلەن توختىدى. يول بويىدىكى خىلـدىن بېرى بۇ ئاپتوبۇسنى ساقلاپ تۇرغان كىشىلەر «دۇررىدە» كېلىشىپ ئاپتوبۇسنىڭ ئىشكى ئالدىغا يىغىلدى. بەزىلەر ئىشكىتىن بېشىنى تىقىپ تۇرۇپ ئۇرۇق – تۇغقانلىرىنىڭ ئىسمىنى چاقىراتتى. ئاخىرى يېتىپ كەلدۇق. ئۇھ... خەت يېزىۋېرىپ قوللىرىمۇ ئاغرىپ كەتتى.

ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىش

ئانام ئورمانلىقتا ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىۋېتىپ، تۇيۇقسىز بىر يىلانغا ئۇچراپ قالدى. ئانام يىلاننى كۆرۈپ چۆچۈگىنىدىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى ـ دە، كەينىگە بۇرۇلۇپ قاچتى، يىلانمۇ بۇرۇلۇپلا قايىاققىدۇ يـوقالدى. بۇ ئىككىيلەن ئورمانلىق ئىچىدە ئەنە شۇنداق ئىككى يۆنىلىشكە قاراپ قېچىپ بىر – بىرىنىڭ نەزىر دائىرىسىدىن غايىپ بولۇشتى.

بۇ قېتىملىق ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىش سەپىرى ئانامنىڭ شۇ يىلى يازدىكى ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىقى بولۇپ قالدى.

ئالتاينىڭ تۇتاش كەتكەن قاتمۇ ـ قات تاغلىرىنىڭ تەسكەي تەرىپىدىكى ھەيۋەتلىك ئورمانلىقلارنىڭ ئىچكىرىسى قاراڭغۇ ھەم نەم بولىدۇ. ئورمانلىقتىكى جانلىقلار ھامان قاراڭغۇ، خالىي جايلارغا يوشۇرۇنۇشقا ئامراق كېلىدۇ، ئۇلار ئاشۇ جىمجىتلىقى بىلەن تولمۇ گۈزەل. ئۇلار غېرىبسىناتتى، ئەمما، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى ئاشكارىلاپ قويۇشنى خالىمىغاندەك ئامالنىڭ بارىچە مۆكۈنۈشكە ئىنتىلىشىدۇ. ئورمانلىق شۇ قەدەر تىنچ ئىدىكى، ياۋا ئۇزۇملەرنىڭ ئۇچىغا ئېسىلىپ قالغان سۇ تامچىسىمۇ بىر نەچچە كۈنگىچە چۈشۈپ كەتمەيتتى، نەچچە قەدەم

يىراقلىقتا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان قوڭۇر ئېيىقنىڭ «تاراق – تاراق» قىلغان ئاۋازى يېقىنلاپ كېلەتتى-دە، يەنە بىر دەمنىڭ ئىچىدە باشقا بىر يۆنىلىشتە يىراقلاپ، ئورمانلىقنىڭ ئىچىگە سىڭىپ كېتەتتى.

ئادەم بۇنداق ئورمانلىق ئىچىدە يۈرگىنىدە ئېغىر جىمجىتلىققا كۆنۈپ قالغاندەك بولىدۇ-يۇ، يەنە ئىككىلەنگىنىچە قەدەملىرىنى توختىتىپ، ئەتراپىغا زەن سېلىپ قاراشقا مەجبۇر بولىدۇ. تۇيۇقسىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ، ئىككى قەدەملا نېرىدا تۇگۈلۈپ ياتقان يىلاننى كۆرگىنىدە قورققىنىدىن يۈرەكلىرى جىغىلداپ كېتىدۇ.

ياۋا قېرىنقۇلاق ئورمانلىقتىكى يېقىلىپ چۈشۈپ چىرىپ كەتكەن دەرەخلەرنىڭ غولىدا غۇژمەك-غۇژمەك بولۇپ ئۆسۈپ تۇرىدۇ، بىر تالدىن يالغۇز ئۆسىدىغانلىرىمۇ ئۇچرايدىغان بولۇپ، سۇس چۈشۈپ تۇرغان قۇياش نۇرىغا قىيسايغان هالەتتە مەۋجۇتلۇقنى نامايان قىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئورمانلىقنىڭ ئەڭ سىرلىق، ئەڭ سەزگۈر قۇلاقلىرى. ئۇلار هەممىنى هەمىشە سىزدىن بالدۇر ئاڭلايدۇ، ئورمانلىققا ئائىت مەخپىيەتلىكلەرنى سىزدىن كۆپ بىلىدۇ.

ئۇلار يېرىم سۇزۇك كېلىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئورمانلىقنىڭ ئىچى تولىمۇ قاراڭغۇ، شىمال تەرەپتىكى ئاسمان گۈمبىزى بەك يورۇق. نۇرلار ئورمانلىق ئىچىگە چۈشكەندىن كېيىن، خۇددى سىرلىق قەلئەگە كىرىپ قالغاندەك، ئۇرۇلۇپ – سوقۇلۇپ پارچە – پارچە بولۇپ كېتەتتى-دە، خۇددى چوڭقۇر دېڭىز ئاستىدىكى بېلىقلاردەك يالتىرايتتى. ئۇنداق بولسا، زادى قانداق نەرسە ياۋا قېرىنقۇلاقلارنىڭ «يېرىم سۇزۇك» لۇكنى كۆرەلىشىمىز گە سەۋەبچى بولغان؟ بىز ياۋا قېرىنقۇلاقنا سىنچىلاپ قارىغىنىمىز دا، ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ تېرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان ئىنتايىن نېپىز بىر قەۋەت پوستىنىڭ ئاستىدا سۇغا ئوخشاش چايقىلىپ تۇرغان نەرسىنى كۆرىمىز . ئەمدى چۈشەنگەنسىز ؟ ياۋا قېرىنقۇلاقتىن بىز هېس قىلغان نۇر – ياۋا قېرىنقۇلاق ئۆزى تارقاتقان نۇردۇر...

شۇڭا، ئورمانلىقتا بىز تېز بۇرۇلۇپ بىر قاتار ياۋا قېرىنقۇلاقنى

كۆرسەك خۇددى بىر ئۇزۇن يىلاننى كۆرگەندەك چۆچۈپ كېتىمىز ...
مانا بۇ ئورمانلىق.

بىز تاغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئورمانلىقنىڭ چېتىگە چىقىردىن بىرنى تىكىپلا دۇكان قىلىۋالدۇق. بۇ دۇكان 100 چاقىرىم دائىرىدىكى چارۋىچىلار ئۈچۈن ئاز – تولا قۇلايلىقلارنى ئېلىپ كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما، بىز ئۈچۈن نۇرغۇن قۇلايسىزلىقلارنى ئېلىپ كەلدى.

بۇنىڭدىن بۇرۇن كەڭ تەبىئەت بىلەن زىچ باغلانغان ھالدا ياشاپ باقمىغاندۇق. بۇ يەردە مەيلى قانداقلا ئىش قىلايلى، بىلىپ – بىلمەي چەكسىز خىياللار قوينىغا شۇڭغۇپ كېتەتتۇق. يەنە كۆپ ھاللاردا مەلۇم بىر ئىشنى قىلىۋېتىپ، تۇيۇقسىز لا ئۇ ئىشنىڭ تولىمۇ مەنىسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلاتتۇق. يەر سۈپۈرۈشنى مىسالغا ئالساق، يەر سۈپۈرۈۋېتىپ، تۇيۇقسىز ئويلاپ قالىمىز كى:«نېمىشقا يەر سۈپۈرىمىز؟ بۇ قاقاس تاغدا يەرلەر چاك – چاك بولۇپ كەتكەن تۇرسا، سۈپۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەممە يەرنى ياۋا ئوت –چۆپلەر قاپلاپ تۇرغان تۇرسا...»

بۇ يەردە نورمال تۇرمۇش ئىدىيەسى بىلەن ئىش قىلىش مۇمكىن بولمايتتى. مەلۇم بىر نەرسىنى ماڭا تەئەللۇق دەپ كېسىپ ئېيتىش تېخىمۇ مۇمكىن بولمايدىغاندەك بىلىنەتتى.

بەلكىم، بۇنداق ئەركىن – ئازادە مۇھىت ئېرىشكىنىمىز ھەرگىز مۇ «چەكسىز ئازادىلىك» بولماي قالىدىغان، بەلكى، ئەكسىچە پۈت – قولىمىزنى چۈشەپ، ھېچنېمە قىلىشنى بىلمەيدىغان قىلىپ قويىدىغان مۇھىتتۇ.

ياخشى يېرى، بۇ تاغدا «ياشاش» ئەڭ ئاددىي بىر ئىش ئىدى (ھەممىدىن قىيىن ئىش بولسا بىزنىڭ يېڭى قوپارغان تۇرخۇننى رېمونت قىلىش ئىدى. بۇ تۇرخۇندىن ئىس ياخشى كەتمەيتتى، بىر ۋاخ تاماق پىشىپ بولغىچە ئادەم ئىسلىنىپ ئۆلگىلى ئازلا قالاتتى.) بۇ يەردە «ياشاش» تىن باشقا ئىشلارنىڭ ھەممىسى تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلاتتى.

ئانام مول تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلىگەن ھالدا ماڭا:« ئەگەر بىز ئۇر-مانلىققا كىرىپ ياۋا قېرىنىقۇلاق تەرمەكچى بولساق، چوقۇم يىقىلىپ چۈشكىلى ئىككى يىلدىن ئاشمىغان، تېخى چىرىمىغان، قوۋزىقى ياخشى ساقلانغان دەرەخلەردىن ئىزدىشىمىز كېرەك، يەنە كېلىپ چوقۇم قىزىل قارىغاي بولۇشى كېرەك، ئاق قارىغايدا قېرىنىقۇلاق ئۆسمەيدۇ» دېدى.

مەن دەرھال ئانامدىن قىزىل قارىغاي بىلەن ئاق قارىغاينى قانداق پەرقلەندۈرگىلى بولىدىغانلىقىنى سورىدىم:

ـقىزىل قارىغاي بىلەن ئاق قارىغاي قارىماققا ئوخشاش كۆرۈنىدۇ-غۇ؟

ـ ئۇستىدە ياۋا قېرىنىقۇلاق ئۆسكىنى قىزىل قارىغاي، ئۆسمىگىنى ئاق قارىغاي... – دېدى ئانام بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن مۇجمەل قى-لىپ.

قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر مەن يەنىلا ئانامنىڭ بۇ گۇمانلىق تەجرىبىسگە ئىشىنىپ، ئانام بىلەن بىللە ئورمانلىققا قەدەم قويدۇم. ئانام يول بويى بىز ئېلىپ ماڭغان خالتىلارنىڭ بېتىشمەي قېلىشىدىن ئەنسى-رەپلا كەتتى، كۆپرەك خالتا ئېلىۋالمىغانلىقىغا بەكمۇ پۇشايمان قىلىپ كەتتى:

ـخالتىدىن ئارىن تۆتنى ئېلىپ مېڭىپتۇق، ئەگەر ياۋا قېرىنىقۇلاق كۆپرەك ئۇچراپ قېلىپ، خالتىلار يېتىشمىسە قانداقمۇ قىلارمىز؟

نەتىجىدە، ئۇ كۈنى ئېلىپ كەلگەن خالتىلارنىڭ بىرىمۇ لازىم بولى-مىدى. بىز قاراڭغۇ ھەم زەي ئورماندا يېرىم كۈن ئايلىنىپ يۈرۈپ، بىر نەچچە تالدىن ئوتۇن تېرىپ قايتتۇق. بىز ھەر ھالدا قۇرۇق قول قايتى-مىغانىدۇق.

نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئورمانلىققا كىرىپ خالتىسىغا لىققە-دە ياۋا قېرىنىقۇلاق تېرىپ قايتقان بىر خەنزۇ بوۋاي بۇ تاغ جىلغىسىدىن ئۆتكەچ بىزنىڭ چېدىرىغا كىرىپ ئارام ئالغاچ بىر نەچچە پىيالە چاي ئىچتى.

ئانام بولسا ناھايىتى قىزغىنلىق بىلەن ئۇنىڭدىن ياۋا قېرىنقۇلاققا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى سۈرۈشتۈرۈشكە باشلىدى.

ـ ۋاھ! قاراڭ، بۇ يوغان - يوغان ياۋا قېرىنقۇلاقلارغا، بەك ئاز ئۇچرايدۇ...ئاكا، سىز بەك قالتىسكەنسىز جۇمۇ! قاراڭ، كالاڭپايلىقمىز - دىن تاغدا يېرىم كۈن ئايلىنىپ يۈرۈپ بىر تالمۇ تاپالمىدۇق. سىز قانداق تاپتىڭىز؟ نەدە بار ئىكەن؟

كىم بىلسۇن، بۇ قېرى كىشىنىڭ جېنىغا تېگىدىغان گەپلەرنى قىلغىلى تۇردى.

ـ ھەممىلا يەردە بارغۇ؟

ـ نەدە؟

ـ ئاۋۇ يەردە.

ـ زادى قەيەر؟

ـ ئاۋۇ يەر.

ـ زادى قەيەر؟ ـ ئانام تىت - تىت بولغىلى تۇردى، ـ ئەستا، ئاكا، بولدى ئۇنداق بېخىللىق قىلماڭە! سىزگە چاينى ئالدىراپلا دەملەپ بېرىپ تىمەن دېسە...

بۇ ئۆلكۇر قېرى جەنۇب، شىمال، شەرق، جەنۇب تەرەپنىڭ ھەممىسىنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ چىقتى.

بوۋاي كەتكەندىن كېيىن، ئانام بەكمۇ خاپا بولغان ھالدا غۇدۇراشقا باشلىدى:

ـ خەپ توختاپ تۇرسۇن، كېلەر قېتىم مۇشۇ يەردىن ئۆتىدىغان بولسا ئۇنىڭ پېيىگە چۈشمەيدىغان بولسام... مەن ... ئىشەنمەيمەن... ياۋا قېرىنقۇلاق دېگەننى ئۇ ئۆزى تېرىمسا يە!

ئەلۋەتتە، بۇلار پەقەت ئانامنىڭ ئاچچىقىتلا دەپ قويغان گېپى. «كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟» دېگەندەك، بىر ئەمەس، ئون بوۋاينىڭ كەينىگە چۈشكەن بىلەنمۇ، تەلەي بولمىسا بىكار. ئۇنىڭ ئۈستىگە بوۋاينىڭ كەينىگە چۈشكەندە ئۇ بېسىپ ئۆتكەن يوللاردىن

مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ، ياۋا قېرىنقۇلاق بار جايىنى تاپقان تەقدىردىمۇ، باشقىلار ئاللىبۇرۇن تېرىپ بولغان بولىدۇ.

شۇڭا، ئانام ئىستراتېگىيەسىنى ئۆزگەرتىپ دۇكانغا نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەن قازاقلاردىن سۇرۇشتۇرۇشكە باشلىدى. پادا بېقىش بىلەنلا تىرىكچىلىك قىلىدىغان ئۇ چارۋىچىلارنىڭ بۇ تاغنىڭ قايسى بۇلۇڭ – پوچىقىغا ئايىغى تەگمىگەن دەيسىز. ئۇلار چوقۇم قەيەردە ياۋا قېرىنقۇلاق بارلىقىنى بىلىدۇ.

ئانام شۇنچە سۆزلەپمۇ ئۇلارغا «مۇئېر» دېگەن خەنزۇچە سۆزنى توغرا تەلەپپۇز قىلدۇرالمىدى. ئۇلار «مۇئېر» سۆزىنىڭ كېيىنكى يېرىمىنى تولۇق تەلەپپۇز قىلالمايتتى.

ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ تىلى قۇلايلىق تۇيۇلىدۇ، شۇنىڭغا ئوخشاش خەنزۇ تىلىمۇ بىزگە تولىمۇ چۈشىنىشلىك بىلىنىدۇ. بىز قازاقچە سۆزلىگىنىمىزدە ،تىلىمىز كالۋالىشىپ، قانداقتۇ بىر نەرسە بىلەن چىگىلىپ قالغاندەك ھېس قىلىمىز. بەزى مۇرەككەپ سۆزلەرنى تەلەپپۇز قىلغاندا دىماغ تاۋۇشى بىلەن تىل قايرىغۇچى تاۋۇشلار ئارىلىشىپ كېتىپ، ئاخىرىدا تىلىمىزنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلەلمەيلا قالىمىز. بەزىدە شۇنچە ئۇزاق ھەپىلىشىپمۇ بىرەر تاۋۇشنى توغرا چىقىرالماي قالىمىز .بەلكىم، ئۇلارنىڭ تىلىدا تەلەپپۇزى «مۇئېر»غا ئوخشاپ كېتىدىغان سۆز يوقتۇ، شۇڭا، بۇ سۆزگە قارىتا مەلۇم ئۇقۇمىمۇ يوق بولۇشى مۇمكىن. ئانام ئۇ سۆزنى ئۇلارغا قانداق چۈشەندۈرۈشنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالدى. ئانام نېمە دېگەن ئەقىللىق – ھە! ئۇ بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن «قارا مۇگۈ(گۈمبەمەدەك)» دېگەن بىر سۆزنى ئىجاد قىلدى. گۈمبەمەدەك بىلەن ياۋا قېرىنقۇلاق ھەر ئىككىسىلا زەمبرۇغ تۇرىگە كىرىدۇ ئەمەسمۇ؟ مېڭىچە، ئالماشتۇرۇپ ئىشلىتىشكە تامامەن بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەرلىك كىشىلەر ياڭدۇپى گۈمبەمەدىكى، فېڭۈپي گۈمبەمەدىكى، ئاۋېي گۈمبەمەدىكى دېگەندەكلەرنى كۆپلەپ يېغىۋالاتتى. (ئوت گۈمبەمەدىكى سازلىقتا داس چوڭلۇقىدا غۇرۇچ بولۇپ ئۆسىدىغان بولۇپ، قوي –

كاللارمۇ ئۇنىڭ ياخشىلىرىنى تاللاپ يەيدۇ.) شۇڭا، يەرلىكلەر خەنزۇچە «موگۇ» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەتتى.

ـ ھە...ـ ئۇلار بىردىنلا چۈشەنگەندەك بولدى ـ يۇ، يەنە دەرھال ئالماغا يۈزلەندى، ـ «قارا گۈمبەمەدەك» دېگەن قانداق نەرسە؟

ئانام لاسسىدە بولۇپ قالدى.

قارىغاندا، ئېنىق چۈشەندۈرمىسەك ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ قەيەردە بارلىقىنى بىلىش مۇمكىن ئەمەستەك قىلاتتى. ئەمما، ئېنىق چۈشەندۈرۈش ئۇچۇن چوقۇم بىر ئەۋرىشكە لازىم بولاتتى، ئەۋرىشكىنى ئورمانلىققا كىرىپ ئىز دەشكە توغرا كېلەتتى، باشقىلاردىن سوراش ئۇچۇن يەنىلا ئەۋرىشكە بولمىسا بولمايتتى... ئەگەر بىرەر يەردىن بىر نەچچە تال ياۋا قېرىنقۇلاقنى تېپىۋېلىپ ئەۋرىشكە ئورنىدا ئىشلەتسەك... ئۇ چاغدا ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ قانداق يەردە ئۆسىدىغانلىقىنى بىلىپ بولغان بولمايمىزمۇ، سوراشنىڭ يەنە نېمە ھاجىتى؟

نېمە دېگەن ئاۋارىچىلىق، ئەجەپمۇ مۇرەككەپلىشىپ كەتتىغۇ بۇ ئىش. مېنىڭچە، يىپ ئۇچى يوق ، يېشىلمەيدىغان تۇگۇن يوق ئىدى.

بىر كۈنى ئانام چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن جىلغىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى تاغنىڭ تەسكەي تەرىپىدىكى ئورمانلىققا قاراپ يول ئالدى. مەن چېدىرنىڭ ئىشكى ئالدىدا تاكى ئۇنىڭ قارىسى يوتكىچە قاراپ تۇردۇم. ئۇنىڭ گەۋدىسى بارغانچە كىچىكلەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ، تاكى بۇك – باراقسان ئورمانلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەنگە قەدەر ناھايىتى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئۇ كۈنى ئانام بەك كەچ قايتىپ كەلدى. كەچكى شەپەقنىڭ قىزىلىقىدا بويالغان يايلاقتا ئۇنىڭ گەۋدىسى كۆرۈندى ـ دە، يەنە ئېگىز تاغنىڭ غەرب تەرەپتىن بۆسۈپ كەلگەن كۈلەڭگىسى ئىچىدە ئاستا – ئاستا غايىپ بولدى. ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلۈپ كەتكەن بولۇپ، يېقىن كېلىپ ماڭا قولىنى ئۇزاتتى. ئۇنىڭ يىرتىك ئالقىنىدا پۈرچاقچىلىك چوڭلۇقتىكى بىر سقمچە ياۋا بۆلجۇرگەن تۇراتتى. ئۇ يەنە بىر قولىدا بولسا بىر تال

دەرەخ شېخىنى تۇتۇۋالغانىدى.

مەن شاخنىڭ ئۇچىغا غۇرۇمەكلىشۋالغان جىگەررەڭ ئۇششاق نەرسىنى كۆردۈم. ئۇ نەرسىلەر گويا لۆمۈلدەپ تۇرغان كىچىك جانلىقلارغا ئوخشايتتى، يەنە تۇرۇپ پورەكلەش ئالدىدا تۇرغان ئۇششاق غۇنچىلارغا ئوخشايتتى. ئۇ دەل ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ ئۆزى ئىدى.

بىز نىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق ئىز دەش مۇساپىمىز ئاخىرقى ھېسابتا تۇزۇجى يېپ ئۇچىغا ئېرىشكەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ياۋا قېرىنقۇلاققا مۇناسىۋەتلىك يېڭى – يېڭى ئۇچۇرلارغا ئېرىشىشكە باشلىدۇق. بىز يېپ ئۇچلىرىنى بويلاپ بارغانسېرى ئىچكىرىلەپ كىرىشكە باشلىدۇق. شۇ تەرىقىدە قەدەملىرىمىز تاغنىڭ ئەڭ پىنھان جايلىرىغىمۇ يەتتى. بىز تاغ يانكى ئورمانلىقتىكى تۇرمۇشىمىز غا قايتا نەزەر سالغىنىمىز دا، پەقەت بىر نەچچە تال ياغاچنى قۇچاقلىغىنىمىز چە بۇ تاغنىڭ ئىچكىرىسىدە لەيلەپ يۈرگەنلىكىمىز نى ھېس قىلدۇق.

ئانام ھەر قېتىم ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگىلى چىققاندا، مېنى بىللە ئېلىۋېلىشنى خالىمايتتى. مېنىڭ بىچارىلەرچە ئۆتۈنۈشلىرىمۇ كار قىلمايتتى. ئۇ مېنىڭ ئۇنىڭ ئىشلىرىنى ئاقىستىپ قويۇشۇمدىن بەكلا ئەنسىرەيتتى. چۈنكى، مەن يول بويى توختىماي سۆزلەپ ئۇنىڭ دىققىتىنى چېچىپ، ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىشىگە تەسىر قىلاتتىم. يەنە كېلىپ، مەن ئانام ئىز دەپ بولغان جايلارنى قايتا – قايتا ئىز دەۋېرەتتىم. ئەلۋەتتە، ئاخىرىدا بىرەر تالمۇ ياۋا قېرىنقۇلاق تاپالمايتتىم. ئىشقىلىپ، ئۇ ھەمىشە مېنى ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگىلى ئەمەس، ئۆيىنىغلى كەلدى، دەپ ئويلايتتى... نېمە دېگەن ئۇۋالچىلىق...

مەن ئانام بىلەن بىللە ئورمانلىققا بېرىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم... كۈن بويى كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغىنىمدا، تاغ ئىچىدىكى جىمجىتلىق، بۇك – باراقسان ئورمان كاللامغا كىرىۋالاتتى. ئورمان ياپيېشىل... ئورمانلىق ئىچىدە مەيلى ماڭغاندا بولسۇن، مەيلى تىنچ تۇرغاندا بولسۇن، ئۇ يېشىل كۆز

نۇرى بىز نىڭ بەدىنىمىز دىكى مەلۇم بىر نۇقتىغا مەركەزلىشەتتى، يەنى، بىز نىڭ نەپەسلىرىمىز نىڭ نەق ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ يېشىلـ لىق يۈكسەك ھاياتىي كۈچكە تولغاندەك، خۇددى ياپيېشىل سۇيۇقلـۇقـ تەك كۆرۈنەتتى.

دۇنيادىكى ۋايىگە يەتكەن يېشىللىقـ جىلۋىگەر سايىدىكى يېشىلـ لىقتۇر. سايىلەر تولىمۇ مۇزدەك پېتى يەرگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ، سايىلەرـ نىڭ قۇچاقلىرىدا قويۇق ياپيېشىل مۇخلار ئۆسۈپ تۇرىدۇ. مۇخلارنىڭ ئاستىدا بولسا نەچچە مىليون يىللار داۋامىدا يىغىلغان يوپۇرماقلار ياتـدۇ. ئورمانلىقتا يول يۈرگىنىمىز دە خۇددى ھاۋادا لەيلەپ كېتىۋاتقانـدەك، باسقان ھەر بىر قەدىمىمىز دە چوڭقۇرلۇقتىن كېلىۋاتقان تولىمۇ نازۇك ئېلاستىكلىقنى ھېس قىلىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولىمىز. شۇڭا، ئورـ مانلىقتا ماڭغىنىمىز دا يەر توختىماي تەۋرىنىۋاتقاندەك، ئورمانلىقتا مېڭىش خۇددى بىر خىل جان تالىشىشتەك بىلىنەتتى... مەن يېقىلىپ چۈشتۈم. يېنىمدىكى دەرەخ شېخىغا تايىنىۋېلىش ئۈچۈن قولۇمنى ئۇزاتتىم، لېـ كىن، ھېلىقى دەرەخ شېخى كەينىگە داجىغاندەك قىلىۋېدى، قولۇم ھاۋادا ئېسىلىپ قېلىپ، يەنە يېقىلىپ چۈشتۈم. مەن يەردە يېتىپ ئاسـ مانغا قارىدىم، كۆك ئاسماندىكى پارچە – پارچە بۇلۇتلار تولىمۇ جەزـ بىدار كۆرۈنەتتى، ئاسمان ئىنتايىن سۈزۈك ۋە تىنچ ئىدى. ئەكسىچە، ئورمانلىقتىكى ھەر بىر تال يوپۇرماق ۋە قاراڭغۇلۇق تولىمۇ ئېغىر ئـدى. قاراڭغۇلۇق شۇنچە چوڭقۇر ئىدىكى، خۇددى ئادەم ئۆزىنىڭ نەدە ياتقانلىقىنى بىلىپ بولالمايدىغاندەك، ھەر بىر تال يوپۇرماق يەنە بىر ئورمانغا تۇتىشىپ كەتكەندەك... يەنە قارىغايىنىڭ يىڭنە يوپۇرماقلىرى سانجىپ تۇراتتى. ھەر بىر يوپۇرماقنىڭ ئۇچى بەدىنىمىنىڭ بىر يېرىدە ئۇزاققىچە ئاغرىق ھاسىل قىلاتتى. پۈتكۈل ئورمانلىقنىڭ مۇتلەق تىنچلـ قى ئۇنىڭ چەكسىز سەزگۈرلىكىنىڭ مەھسۇلىدۇر.

بىز ئورمانلىقتا كېتىپ بارغىنىمىز دا، ئانامدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلىشـ قا جۇرئەت قىلالمايتتىم. مەلۇم بىر خىل تۇيغۇ مېنى تولىمۇ تىتـ تىت

قىلاتتى، تۇرۇپ يۇگۈرگىنىچە ئالدىمغا ئۆتۈپ كەتسە، تۇرۇپ قايتىپ كېلىپ مېنى ئالدىرىتاتتى، «تېز ، تېز ماڭ!» دەپ توۋلايتتى. مەن بولىسام ئىچىمدە «ئانا، ئانا !» دەپ پىچىرلىغىنىمچە ئانامدىن يىراقلاپ كېتەلمەيتتىم. پۈتۈن ئەركىنلىكىم پۈتۈمنىڭ ئۈچىدىكى بىر نۇقتىغا مەركەزلەشكەن ئىدى. مەن ئايىغىمنى سېلىپ پۈت بارمىقىمغا قارىدىم، ئۇ تەگكەن ھەر بىر جىسىم خۇددى توساتتىنلا يىراقلاردىن ئۈچۈپ كەلگەندەك بىلىنەتتى؛ ئايىغىمنى كىيىۋالسام، باياتىنقى جىسىملار يەنە يىراق – يىراقلارغا ئۈچۈپ غايىپ بولاتتى. مەن ئىچىمدە توختىماي «ئانا» دەپ توۋلايتتىم. بەزى چاغلاردا ئانامنىڭ قايتۇرغان ئاۋازى نەچچە تۇمەنلىگەن دەرەخ شاخلىرىدىن بۆسۈپ ئۆتۈپ، بىر نەچچە يەردە قايرىلىپ ئاندىن ماڭا يېتىپ كېلەتتى. بەزىدە بولسا ئۇزۇلمەس شامال ئاۋازىنى كېلەتتى، مەن قايتا – قايتا ئىز دىدىم، قايتا – قايتا زەن سېلىپ ئاڭلىدىم، قايتا – قايتا توۋلىدىم. مەن تۈيۇقسىز كەينىمگە بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ نەچچە قەدەم نېرىدا ماڭا قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

ياۋا قېرىنقۇلاق يىلانغا ئوخشايدۇ. ئۇ ـ يوشۇرۇن ھەم قاراڭغۇ ھايات‌لىق. ئۇ بەزىدە ئادەمگە زەخمەت يەتكۈزۈشى مۇمكىن، ئەسلىدە بۇ بىز بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئىدى. ئورمانلىق شۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇنلىغان شەيئىدىن تۈزۈلگەن. ئەسلىدە، ئورمانلىقمۇ شۇنداق بولسا كېرەك؟ ئورمانلىق بىزگە نەقەدەر ناتونۇش ـ ھە! ئۇنىڭ قوينىغا مىڭتا، ھەتتا، تۈمەن ياشلارغا كىرگەن شەيئىلەر يوشۇرۇنغان بولۇپ، ئۇلار توساتتىنلا كۆز ئالدىمىزدا پەيدا بولۇپ، بىزنىڭ نەچچە ئون يىللىق ھاياتىمىز ئالدىدا ئۆزىنى نامايان قىلىدۇ... بىزنىڭ ئۆمرىمىز بەك قىسقا، تەسەۋۋۇر كۈچىمىز مۇ چەكلىك... بىزنىڭ بۇ «چەكلىك»لىكىمىز ئادەمنى تولىمۇ ئۇمىدسىزلەندۈرىدۇ. ئەمما،بۇ يەنىلا تولىمۇ لىللالىق. بىز بۇنىڭغا قايىل بولمىساقمۇ، بەلكىم، ئاشۇ قايىل بولماسلىقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چېكىدە مۆجىزىلەر يارىتىلىشى ھەمدە مۇشۇ سەۋەبلىك مەلۇم ئىشلارنى ئېنىق چۈشىنىپ يېتىشىمىز مۇمكىن. يەنە ئاخىرىدا ئوخشاشلا

چەكسىز تىنچلىق ۋە ئىناقلىق ئىلكىگە ئۆتۈشىمىز مۇمكىن.

ئەمما، بۇ يەردە ئۆسكەن ياۋا قېرىنقۇلاقلار پەقەت بىز ئىنسانلا ئەمەس. ئۇلارمۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش ئۇچۇن ياشىتىلغان بايلىق سۈپىتىدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتاتتى. بىز تاغ – دەريالاردىن ئېشىپ، ئۇنى تاپىمىز ، ئۇنىڭغا ئېقىنلىشىمىز ، قەلەمتىراش بىلەن ئۇنى ئويۇپ ئالىمىز ... بىز ئىنسانلا قىلغان بارلىق ئىشلىرىمىز تولىمۇ كىچىك ئىشلار، ئۇلار بىز ئىنسانلا ئاشۇ كىچىككىنە تۇرمۇش ھاجىتىمىزنى قانداۋۇرىدۇ، خالاس. بۇ نېمە دېگەن ئەپسۇسلىنارلىق ئىش–ھە! بىز قولىمىزدا كىچىك پىچاقنى تۇتقىنىمىز چە ئورمانىنىڭ ئىچكىرىسىدە ئېھتىياتچانلىق بىلەن كېتىۋاتقىنىمىزدا، ئورمانلىق ئىچىگە مۆكۈنگەن، كىشىنى ھاياجانلاندۇرغا سالىدىغان تېخىمۇ كۆپ شەيئى خۇددى سۇغا ئوخشاش شىلدىرلىغىنىچە پىچقىمىزغا سۇركىلىپ ئۆتۈپ، تۇيغۇلىرىمىزنىڭ ئەڭ سىرتقى پوستىنى سىيپايدۇ. كۆز ئالدىمىزدا قالغىنى پەقەت ياۋا قېرىنقۇلاق... بىز ئالدىمىزدىكى بېشىللىق ئىچىدە يېقىلىپ چۈشۈپ، چىرىپ كەتكەن يەنە بىر زور دەرەخنى كۆردۇق. قۇياشنىڭ ئاجىزلاشقان نۇرلىرى ئۇنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ، يېنىك تەۋرىنەتتى. ئۇ يەردە ياۋا قېرىنقۇلاق بولۇشى مۇمكىن. مەن ئۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدىم، كەينىمدىن بىر نەرسە ھەيۋە بىلەن كىلىۋاتقاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى، ئەمما، مەن كەينىمگە قارىمىدىم. كەينىمگە ئۆرۈلۈشنى خىيال قىلغان ۋاقتىمدا ئۇ خىل ھېسسىيات قاياقلارغىدۇ غايىپ بولغانىدى.

بىز ياۋا قېرىنقۇلاقنى سامساقنى كۆپرەك ئارىلاشتۇرۇپ سۈدا ئۇزاق قاينىتىپ، ئاندىن يەيمىز . چۈنكى، ئۇ ياۋا قېرىنقۇلاق–تە! كىم ئۇنىڭدا ھېچقانداق مەسىلە يوق دەپ كىمسىپ ئېيتالايدۇ؟

بۇ تاغدا ئەسلىي ياۋا قېرىنقۇلاق يوق بولۇپ، ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بىر نەچچە يىل بۇرۇنلا تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغان ئىكەن. دەل شۇ چاغدا بىر توپ ئادەم ۋاراڭ – چۇرۇڭ قىلىشقىنىچە بۇ يەردە پەيدا بولۇشتى. ئۇلار تاغقا ئېچكىرىلەپ كىرىشتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ تو-

لىمۇ ئۇزۇنغا سوزۇلغان مۇرەككەپ قىسمەتلىرى بار ئىدى. ئۇلار بۇ پىنـ
ھان جايلاردىن ئۆتكىنىدە، بەك كۆپ يېڭىلىقلارنى ئېلىپ كەلدى. يـاۋا
قېرىنقۇلاق بولسا ئۇ يېڭىلىقلارغا نسبەتەن تىلغا ئېلىشقا ئـەرزىمىگـۈدەك
نەرسە ئىدى.

زەمبىرۈغ بىز گە نامەلۇم بولغان يېراق جايدىن بۇ يەرگە كېلىشتىن
بۇرۇن، ئاشۇ جاھان كېزىپ يۈرگەن تەنىنىڭ مەلۇم بىر يېرىـگە جايلـ
شۇالغان. ئۇ ئۆزىنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق ئۇيقۇسىنى داۋاملاشتۇرغىنـ
چە ئاشۇ كىشىگە ئەگىشىپ، خۇددى تۇن سەيلىسى قىلىۋاتقاندەك تاغ –
دەريالاردىن ئېشىپ ئۆتۈپ بۇ يەرگە كەلگـەن. ئۇنىڭ تـەقدىرى ئۇنـى
ئەڭ مۇۋاپىق تېمپېراتـۇرا، ئەڭ مۇۋاپـىق نەم مۇھـىت ۋە ئەڭ مۇۋاپـىق
قاراڭغۇلۇققا ئېرىشتۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بۇ تاغنـىڭ ئىچكـىرىسـىدە
ئويغانغان. ئۇنـىڭ تەقدىرى ئـۇنى ئاشۇ جـاھانكەزدى سـەرگەردانىنـىڭ
ئۈستىدىن تۈيدۇرماستىن ئېلىپ، بۇ يەرگە يېنىككىنە تاشلىغان. ئورمـانـ
لىقتىن چىقىپ كېتىۋاتقان ئۇ كىشى ئۆزىنىڭ ئورمانلىقتا قانداق ئىشلار-
نى قىلىپ قويغانلىقىدىن بىخەۋەر ئىدى.

ياۋا قېرىنقۇلاق بۇ يەردە بۇ دۇنياغا كۆز ئاچتى. قارىماقـقا، ئۇنـىڭ
دۇنياغا كېلىشىنىڭ ئەتراپىتىكى شەيئىلەر بىلەن قىلچە ئالاقـىسى يوقتـەك
بىلىنىدۇ.

بۇ تاغدا نەچچە مىليون يىللاردىن بېرى كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇ يـ
ڭى تۈر پەيدا بولغىنىدا، يەرلىك چاروچىلار ھەيران بولۇشقانمىدۇ ياكى
ھۇدۇققانمىدۇ؟ قېرىنقۇلاق نېمە دېگـەن غەلىتـە نەرسە – ھە! چـىرىشقـا
باشلىغان دەرەخنىڭ ئۈستىگە خۇددى يىلمىدەك چاپلىشـىپ تۇرغان قـ
رىنقۇلاق بىر قارىسا سۈيۇقلۇقتەك، يەنە بىر قارىسا قـاتتىق جـسسمـدەك
كۆرۈنەتتى. ئۇلارنىڭ تـېنى يۇمـشاق بولۇپ، شـاخ – يوپۇرماقـلىرىمـۇ
يوق، يىلتىزىمۇ يوق، پەقەت دەرەخنىڭ تېنىدىكى ئۇزۇقلۇقنى سۈمۈرۈپ
ياشايدۇ. ئۇلار ئەتراپقا ئاستا – ئاستا تارقايدۇ، ئۆزلىرىنىڭ سۈكۈتى بـ
لەن ئەتراپنى كۆزىتىدۇ، مەلۇم نەرسىلەردىن بشارەت بېرىدۇ...

بۇ ياۋا قېرىنقۇلاقلارنىڭ بەزىلىرى سۇنئىي ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن قېرىنقۇلاقلارغا ئوخشاش بولۇپ، يوغان ھەم ئەتلىك قۇلاقلىرى بولىدۇ. يەنە بەزىلىرى خۇددى دەرەخ يىلمىدەك كۆرۈنىدىغان بولۇپ، ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى «دىمو» دەپ ئاتىلىدىغان، ئىستېمال قىلىشقا بولىدىغان بىر خىل زەمبىرۈغقا بەكمۇ ئوخشايتتى.

ياۋا قېرىنقۇلاق بۇ يەردە ئۆسۈپ يېتىلىش ئۇچۇن، تەبىئەتنىڭ سىناقلىرى ۋە ئەتراپتىكى مۇھىتقا ماسلىشىش جەريانىغا ئانچە كۆپ ۋاقىت سەرپ قىلمىدى. ئۇنداقتا، ئۇ ئاخىرى مەغلۇپ بولارمۇ؟ ئىچكىلىك بىلەن ئويلىنىپ كۆرسەك، ئۇنىڭ بۇ تاسادىپىيلىققا تولغان تەقدىرىگە يەنە نۇرغۇن مۇقەررەرلىك يوشۇرۇنغان. يەنى، ئۇنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگۈچىلەر يەنە چوقۇم بۇ يەرگە قايتىپ كېلەتتى. ئۇلار ئاشۇ غايەت زور كىشىلەر توپى ئىچىدە ئۇرۇلۇپ – سوقۇلۇپ، سەۋەبسىز ئەيىپلەشلەر ۋە چەتكە قېقىشلار ئارىسىدا تىمسىقلاپ يۇرۇشىدۇ. ئاخىرىدا نۇرغۇنلىغان سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن يەنە ئۆز تەقدىرى بويىچە ئالتاي تاغلىرىنىڭ ئىچكىرىسىگە كېلىدۇ. ياۋا قېرىنقۇلاقمۇ تۇرمۇش قانۇنىيىتىنىڭ كۈچلۈك ئېقىنى بىلەن مۇقەررەر ھالدا بۇ يەرگە كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرلا ۋاقىتتا يەنە مۇقەررەر ھالدا يېتىپ كەلگىنى بولسا مۇھىتنىڭ بارغانسېرى ئىسسىپ كېتىشى ئىدى. مانا بۇ ئەھۋال ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ بۇ يەردە ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ماس كېلىدىغان كېلىماتنى ھازىرلىغان ئىدى. خۇددى بۇ يەردىكى ھەممە نەرسە ياۋا قېرىنقۇلاق ئۇچۇن تەييارلانغاندەك ئىدى. شۇنداق، ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ بۇ يەردە پەيدا بولۇشى مۇقەررەر ئىدى. ناۋادا بۇ يەرگە كەلگىنى قېرىنقۇلاق بولماي، باشقا ياخشى بولمىغان شەيئى بولغان تەقدىردىمۇ ئوخشاشلا «مۇقەررەرلىك» بولاتتىغۇ دەيمەن؟

ياۋا قېرىنقۇلاق يوق كۈنلەر تولىمۇ تىنچ ئىدى، بىز ھەر كۈنى ئىنتايىن تىنچ ھالدا ھەر خىل ئاددىي ئىشلارنى قىلاتتۇق، كۈتىدىغانلىرىمىز مۇ ئاددىيى ئىدى. بىز ئوتلاقتىكى چىغىر يولىنى بويلاپ مېڭىپ،

يالغۇزئـاياغ كۆۋرۈكتـىن ئۆتۈپ، دەريـانىڭ ئۇ قـېتىدىـكى سۈپسـۈزۈك بۇلاق سۈيىنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپ گۈرۈچ تامقى ئـېتەتتـۇق. بىز نـىڭ تائىلىرىمىز مۇ ئاددىي ئىدى. بىز تاماق قاچىلىرىمىز نى كۆتۈرگىنىمىز چە ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، بىر تەخسە تەمى ئانچە ياخشى بولمىغان ياۋا كۆكتات بىلەن تاماقلىناتتۇق. بەزىدە، بەك ئېچىمىز سقىلىپ كـەت-كەن چاغلاردا بىر نەچچە ئېغىز گەپ قىلىشىپ قويغانىنى ھېسابـقا ئالمـىغاندا، تاماق ۋاقتىدا ئارتۇق گەپ – سۆز بولـمايتتـى. ئۇ چاغلاردا يـاۋا قېرىنقۇلاق يوق ئىدى، ئەلۋەتتە. بىز تولىمۇ ئەستايىدىللـىق ۋە تىرىـش-چانلىق بىلەن دۆكانىنىڭ ئىشلىرىنى يۈرۈشتۈرەتتۇق، ھەر بىر خېرىدارغا كۆلۈمسىرەپ مۇئامىلە قىلاتتۇق. گاھىدا بىز ئورمانلىققا ئوتۇن تەرگىلى باراتتۇق. ئۇنداق چاغلاردا كۆزىمىز گە پەقەت ئوتۇنلا كۆرۈنەتتى، ئـو-تۇننى يەتكۈدەك تەرگەندىن كېيىن ئۇدۇل ئۆيگە قايتاتتۇق. ئورمانلىـق-تىن چىقىپ ئۆيگە قايتىش يولىدا كېتىۋاتقىنىمىز دا دۇنيانىڭ بىز گە ئاتـا قىلغىنى پەقەت مۇشۇنچىلىك، دەپ ئويلايتتۇق.

بىراق، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىز نىڭ تۇرمۇشىمىز دا ياۋا قـېرىنقـۇلاق پەيدا بولدى. ئۇ كۈنى ئۇ كىشى پۈتىغا ئۈزۈن قونجۇلۇق ئۆتۈك كـىيـگەن، بېلىگە بىر كىچىك خالتىنى ئېسىۋالغاندى. ئۇ ياغاچچىلىق مەيـدا-نىنىڭ ياغاچ كەسكۈچى ئىشچىسى بولـۇپ، تاغقا كـۈندە كېلـەتتى. بـىز ئۇنىڭ بۇ تاغدا ئايىغـى يەتمـىگەن بۇلۇڭ ـ پـۈچقاق قالـمىدىغـۇ، دەپ ئويلايتتۇق (كېيىن بىز ئۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ چۈشۈپ، تاغنىڭ ئـىچكـىرى-سىگە تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ كـېتىشـىمىز نـى ئويلاپ باقـمىغان ئـى-دۇق.) ئۇ بۇ تاغدا ياۋا قېرىنقۇلاق بار ئىكەن، دېدى ـ دە، ئاۋايلىغىنچە بېلىدىكى خالتىدىن بىر تال ياۋا قېرىنقۇلاقنى چىقاردى.

بىز نىڭ كۆڭلىمىز بىردىنلا ئېچىلىپ كەتتى. سانسىز لىغان تۇرمۇش مۇمكىنچىلىكلىرى خۇددى دەستە – دەستە گۈللەردەك كەينى – كەيىنـى-دىن ئېچىلىپ، بارلىق ئۇي – خىياللىرىمىز نى گۈللەر بىـلەن پۈركـىدى. بىز شۇنچىلىك خۇش بولۇپ كەتتۇقكى، بىز نىڭ ئۇ كىشى بىلەن قـى-

لىشقان سۆزلىرىمىز خۇددى جەلپكار سىمفونىيەدەك روھىمىزنى ئۇرغۇ-تۇپ تۇراتتى. شۇ كۈندىكى كەچۈرمىش بىردىنلا بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى يورۇتۇۋەتكەندى (يەنە بىر تەرەپتىن مەلۇم نەرسىلەر قارىغۇلاشماقتا ئىدى.) قارىغۇ، ئاددىي تۇرمۇشنىڭ جىمجىتلىقىدا ئۇخلاپ ياتقان ئۇ-رۇق ئەمدى ئاستا – ئاستا بىخلىنىشقا باشلىغانىدى.

ئۇزۇن قونجۇلۇق ئۆتۈك كىيىپ سازلىقتىن بىمالال ئۆتۈش ئۇ-چۇن، كىچىك خالتىنى مۇرىگە ئارتماي ياكى قولدا تۇتۇۋالماي بەلگە قىستۇرۇۋېلىش نەرسە تېرىشكە قولايلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. مەن مەيدەمگە ئېسىۋالغان چوڭ خالتا قاتمۇ – قات شاخ ۋە يوپۇرماقلارنى قايرىپ، ماڭا يول ئېچىپ، يەنە قاتمۇ – قات شاخ ۋە يوپۇرماقلار ئارد-سىغا باشلاپ كىرىدۇ. ئەگەر ياۋا قېرىنقوۇلاقنى بايقاپ قالسام، ئاۋايلاپ تۇرۇپ قوش قوللاپ تېرىپ ئالىمەن. خالتا ئاستا – ئاستا ئېغىرلايتتى، خالتىنىڭ يېپى بولسا بوينۇمغا پېتىپ ئاغرىتىشقا باشلايتتى. ئەمما، بۇلار ماڭا خۇشاللىق ئاتا قىلاتتى. كۆپ هاللاردا قورساقنىڭ ئېچىپ تارتىشىپ كەتكىنىگىمۇ پەرۋا قىلماي، بىر قانچە ئورمانىنى كېزىپ چىقساقمۇ، خال-تام يەنىلا قۇرۇق پېتى تۇراتتى. ئىلگىرىكى ياۋا قېرىنقوۇلاقنى بولۇشىغا تېرىپ قايتقان ئەسلىمىلەر خۇددى چۈشۈمدەكلا بىلىنىپ كېتەتتى. ھەت-تا، بۇ دۇنيادا «قېرىنقوۇلاق» دەيدىغان نەرسە زادى مەۋجۇتمۇ ـ يوق، دەپ ئويلاپ كېتەتتىم.

ئانام بىرىنچى تال ياۋا قېرىنقوۇلاقنى بايقىغاندىن تارتىپ بىز ئېرد-شۇاتقان نەرسىلەر ئىلگىرى بىزنى چۈشەپ تۇرۇۋاتقان ئارغامچىنى ئۇ-زۇپ تاشلىدى. شۇنىڭ بىلەن، تۇرمۇشىمىز دىمۇ نۇرغۇن يېڭىلىقلار ۋە ئىلگىرىلەشلەرگە ئېرىشتۇق، ئېرىشكەنلىرىمىزنىڭ ئارىسىدا يەنە نۇرغۇن-لىغان ئوڭۇشسىزلىقلارمۇ بار ئىدى.

كېيىن بىزنىڭ ياۋا قېرىنقوۇلاق ئىزدەيدىغان مەنزىلىمىز يىراقلاپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئانامۇ مېنى بىللە ئېلىۋالمايدىغان بولدى. ئانام

شۇ كۈنلەردە ئۆيدىن قانچە بالدۇر يولغا چىقىقان بولسا، شۇنچە كەچ قايتاتتى. ئانام مەيلى قېرىنقۇلاق تاپالسۇن ياكى تاپالمسۇن، كۆپ يىغسۇن ياكى ئاز يىغسۇن، ئۇ ھارغىن ھالدا ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، مەن ئۇنىڭ تۇنۇگۈنكىدىن، ياق، ئەتىگەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن ۋاقتىتكىدىن كۆپ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلاتتىم، خۇددى ئا-نام بىز دىن ئاستا – ئاستا يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى...

ئانامنىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىش تەجرىبىسى كۈنسايىن مول-لىشىپ باراتتى. مەسىلەن، ئۇ ئادەتتە ياۋا قېرىنقۇلاقنى «V»شەكىل-لىك جىل-غىلاردىنلا ئىز دەيتتى، «U» شەكىللىك جىلغىلاردىن ياۋا قېرىنقۇلاق تې-پىلمايتتى، يەنە كېلىپ ئېقىن سۇيى بار تاغ جىلغىلىرى بولۇشى كې-رەك ئىدى. چوڭ، قېرى دەرەخلىك ئورمانلاردىنمۇ ياۋا قېرىنقۇلاق ئىز دەشكە بولمايتتى، ئانچە – مۇنچە ياش دەرەخلەر ئارىلىشىپ ئۆسكەن ئورمان-لىقتىلا قېرىنقۇلاقنىڭ ئۆسۈش مۇمكىنچىلىكى بار ئىدى.

ئادەتتە، تەجرىبىلىك كىشىلەرنىڭ بۇاستە سېزىمىمۇ دەل چىقىپ قالىدۇ، تەجرىبە بىلەن بۇاستە سېزىم ئانچە بەك پەرقلىنىپمۇ كەتمەي-دۇ. تەجرىبىلىك كىشى تاغنىڭ چوققىسىدا تۇرۇپ تۆۋەندىكى تاغ، جىل-غىلارغا بىر قاراپلا قېرىنقۇلاقنىڭ قەيەرگە يوشۇرۇنغانلىقىنى بىلىۋالالاي-دۇ.

بىز يىغىپ كەلگەن قېرىنقۇلاقلارنى چېدىرنىڭ ئالدىغا يېيىپ ئاپتاپ-قا سېلىپ قۇرۇتاتتۇق. قېرىنقۇلاقلار ئاستا – ئاستا سۇسىزلىنىپ قۇ-رۇپ، ئەسلىدىكى قۇڭۇر رەڭدىن قارا رەڭگە ئۆزگىرىدۇ.

دۇكانغا كىرگەن كىشىلەر ھەيران بولۇشقىنىچە «بۇ نېمە؟» دەپ سورىشاتتى. بىز «بۇ دېگەن ياخشى نەرسە، ئىنتايىن يېيىشلىك!» دەيت-تۇق. ئۇلار ئەقلىنى يەتكۈزەلمىگەندەك باشلىرىنى چايقىشاتتى. ئۇلار كۆڭلىدە « خەنزۇلارنىڭ تاماق تۇرلىرى ھەقىقەتەن كۆپ جۇمۇ...» دەپ ئويلايدىغۇ دەيمەن.

چارۋىچىلارنىڭ يېمەك – ئىچمىكى مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغاندەكلا

قىلاتتى. ئۇلارنىڭ يېمەك - ئىچمىكى قوي، كالا گۆشى، ئۇن تائاملىرى، سۈتتىن ياسالغان يېمەكلىك ۋە ئىچىملىك ۋە تۇز - چاي قاتارلىقلاردىنلا ئىبارەت ئىدى. بۇ خىل يېمەكلىكلەر ساپ ھەم ئاددىي بولۇپ، ئادەمنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدۇ ھەمدە مەڭگۈ ئىسراپ بولۇپ كەتمەيدۇ. بۇ يېمەكلىكلەرنى يەپ چوڭ بولغان باللار ساغلام، شاد - خورام، خىجىلچان، كۆزلىرىدىن نۇر چاقناپ تۇرىدىغان بولۇپ چوڭ بولىدۇ.

بىزنىڭ يېمەكلىكلىرىمىز مۇ ئاددىي بولۇپ، ئۇن، گۈرۈچ تائاملىرى، ياغ ۋە قۇرۇتۇلغان كۆكتات قاتارلىقلاردىن ئىبارەت ئىدى. بەزىبىر بۇلاردىن باشقا يېمەكلىك بولمىغاچقا، بىز بۇ خىل ئەھۋالدىن ئاغرىنىپمۇ كەتمەيتتۇق، باشقىچە خىياللاردىمۇ بولمايتتۇق.

ئەمما، كېيىنكە كېلىپ بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز دا قېرىنقۇلاق پەيدا بولىدى.

چارۋىچىلار تاغ يولىغا ھەر قاچان بىزدىن بەكرەك پىشىق ئىدى. كۈنلەر ئۆتۈپ ئۇلار دۇكىنىمىزغا نەرسە - كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەنلىرىدە يانچۇقلىرىدىن قېرىنقۇلاقنى چىقىرىپ «مۇشۇ نەرسىمۇ؟ سىلەر ئالامسىلەر؟» دەپ سوراشتى.

ئانام قەۋەتلا خۇش بولۇپ كەتتى. ئانام ئۇلارنى بىر ھازا ماختىغاندىن كېيىن، مەردلىك بىلەن پۇل چىقىرىپ ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ياۋا قېرىنقۇلاقلارنى سېتىۋالدى. بۇ ئۇلارنى ھەم ھەيران قالدۇردى ھەم بەكلا خۇش قىلىۋەتتى.

مەن ئانامنىڭ نېمىنى پىلانلاۋاتقانلىقىنى بىلدىم. بىراق، بۇ نەرسىگە تايىنىپ پۇل تېپىش ھەقىقەتەن كىشىنى ئەندىشىگە سالاتتى. شۇنى بىلىپ قويۇش كېرەككى، ياۋا قېرىنقۇلاق بۇ يەردە ئەمدىلا پەيدا بولغان، بىزگە ئوخشاش ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچىلەردىن باشقا يەنە كىم بۇ تاغدا ياۋا قېرىنقۇلاق بارلىقىغا ئىشىنىدۇ؟ كىم بۇ ياۋا قېرىنقۇلاقلارنى سېتىۋالىدۇ؟ سىرتتىكى كىشىلەر ئەقىللىق تۇرسا، بىز مۇ كىشىلەرگە ھېچقانداق

ئىسپاتسىز لا «سىز نى ئالدىمىدىم، بۇ راستتىنلا تاغنىڭ ئۆزگىچە مەھسۇلا-تى، بۇ ئىلگىرى بۇ تاغدا ئۆسمىگەچكە كىشىلەر بىلمەيدۇ...» دېسەك بولمايدۇ-دە!

بۇنداق دەرەخ قوۋزىقى بىلەن مۇخلاردىن پەيدا بولغان ياۋا قېرىنچ-قۇلاق بىلەن بىز ئادەتتە يەيدىغان سۇنئىي ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن قېرىنچ-قۇلاق پەرقلىق بولىدۇ. سۇنئىي ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن قېرىنقۇلاقنى دۇملەپ پىشۇرغاندىن كېيىن، ئېتى چۈرۈك، تەمى چۈچۈمەل بولىدۇ، بىراق، ياۋا قېرىنقۇلاقنى دۇملەپ پىشۇرغاندا ئېتى يۇمشاق پىشىدۇ. ئەما، ياۋا قېرىنقۇلاقنى پىشۇرۇش ئۇچۇن بىر كېچە دۇملەشكە توغرا كېلىدۇ. يەنە كېلىپ، سۇنئىي ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن قېرىنقۇلاققا سېلىشتۇرغاندا، بۇ خىل قېرىنقۇلاقتا پەقەت ياۋا زەمبرۇغنىڭلا تەمى بار. قورۇما تەييارلىغاندىمۇ ئارتۇقچە تەم تەڭشىگۈچ ئىشلىتىشنىڭ، گۆش قوشۇشنىڭ ھاجىتى يوق، بىر ئاز تۇز بىلەن ياغ بولسلا ئۇنىڭدىن ئىنتايىن مەززىلىك قورۇما تەييارلاشقا بولىدۇ.

ئۇ چاغلاردا چېگرا رايونغا بېرىش يول خېتى ياكى مۇۋاپىق سەۋەب بولمسا، چارۋىچىلاردىن باشقا كىشىلەرنىڭ چېگرىدىكى ئورمانلىققا كىرىپ – چىقىشىغا ئىجازەت قىلىنمايتتى. شۇ سەۋەبتىن، بۇ تاغدا ياۋا قېرىنقۇلاق بارلىقىنى بىلىدىغانلار ئىنتايىن ئاز ئىدى. ياۋا قېرىنقۇلاقنى ئاز ساندىكى ياغاچ كەسكۈچى ئىشچىلار، كان ئىشچىلىرى، قانۇنسىز ئالتۇن قازغۇچىلار ۋە سىلىۋدا يىغقۇچىلار ئۆيلىرىدىكىلەر بىلەن تېتىپ بېقىش ئۇچۇن ئانچە – مۇنچە يىغىپ قويىاتتى.

بىز قورۇتقان ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ ئېغىرلىقى ئالتە كىلوگرامغا يەتكەن بىر كۇنى(ئادەتتە، 11 كىلوگرام ھۆل قېرىنقۇلاقتىن ئاران بىر كىلوگرام قورۇق قېرىنقۇلاق ئالغىلى بولاتتى)، ئانام ياۋا قېرىنقۇلاقنى ئالتە خالتىغا بۆلۈپ قاچىلىدى، چۇنكى، ئانام قېرىنقۇلاقلارنىڭ بېسىلىپ ئېزىلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئاندىن ئۇ ئالتە خالتا قېرىنقۇلاقنى ئىككى قەغەز يەشىككە بۆلۈپ قاچىلىغاندىن كېيىن ئارغامچا بىلەن

ئاۋايلاپ تاڭدى.

ئۇ بىر قولىدا بىردىن يەشكىنى كۆتۈرگىنىچە تاغ تۆۋىدىكى يولغا چىقىپ ماشىنا ساقلىدى. چۈش بولاي دېگەندە بىر دەرەخ كەسكۈچىنىڭ ياغاچ توشۇيدىغان يۈك ماشىنىسىغا چىقىۋالدى. مەن يول ياقىسىدىكى سازلىقتا تاكى ماشىنىنىڭ قارىسى يوتكىچە قاراپ تۇردۇم.

بىر قېتىم تاغدىن چۈشۈپ ناھىيە بازىرىغا بېرىپ – كەلگۈچە يۈز نەچچە يۈەن كېتەتتى. ئۇنداقتا، ئانام ئېلىپ ماڭغان قېرىنىقۇلاقنى قانچىلىك پۇلغا ساتقىلى بولار؟ سېتىلارمۇ؟ سايقىنبۇلاقتا ئەڭ يېقىن كېلىدىغان ئاھالىلەر ئولتۇراقلاشقان جايىدىن بۇ يەرگە نەچچە ئون كىلومېتىر كېلىدىغان كۆۋرۈكبېشى ئىدى. ئۇ ياقلاردا پەقەت بىر قانچە ئائىلىلىك ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، ئۇلار ئورمانچىلىق مەيدانىنىڭ ئىشچىلىرى ۋە ئېچكىرىدىن كەلگەن ئىشلەمچىلەرنىڭ ئائىلە تاۋابئاتلىرى ئىدى. ئۇلار قېرىنقۇلاقتا ئېھتىياجلىقمىدۇ؟

ئۇ كۈنى موماي بىلەن ئىككىمىز ئاددىيلا غىزالاندۇق. كۈن بويى باشقا ئىش قىلماي ئانامنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپلا ئولتۇردۇق، دۇكانغىمۇ بىرمۇ خېرىدار كەلمىدى. مەن پات – پات دۇكانىنى تاشلاپ قويۇپ، يولغا چىقىپ ئۇزاقتىن – ئۇزاق ساقلاپ كېتەتتىم. يەنە تېخى بىر نەچچە قېتىم يولنى بويلاپ ئۇزاق مېڭىپمۇ باقتىم.

ئاخىرى بىز ئانامنى بۇگۈن قايتىپ كېلەلمەيدىغان بولدى، دەپ جەزملەشتۇردۇق. گەرچە ئانام يوق بىر ئاز قورققان بولسامۇ، يەنىلا ئادەتتىكىدەكلا ئىشىك پەردىسىنى چۈشۈرگەندىن كېيىن پەنەرنى ئۆچۈرۈپ تېزلا ئۇيقۇغا كەتتىم.

تاڭ سۈزۈلەي دېگەندە چېدىرنىڭ ئىچىدە «شاراق – شۇرۇق» قىلغان ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بىز بەك قورقۇپ كەتتۇق، بىز ئاۋۋال كالا كىرىۋالغانمىدۇ دەپ ئويلىدۇق. بىراق، تېخىمۇ قورقۇنچلۇق خىيالار كاللامىزغا كېلىۋېلىشكە باشلىدى. مەن قاراپ باقاي دەپ ئورنۇمىدىن تۇرسام، موماي قەتئىي بارغىلى قويمىدى. بىر چاغدا چېدىر سىرتىدا

دىن ئانامنىڭ مېنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بىز ئۇنىڭ بۇنداق ۋاقىتتا قايتىپ كېلىشىنى ئويلاپ باقمىغانىدۇق.

ئالتە كىلوگرام قېرىنقۇلاقنىڭ ھەممىسى سېتىلىپ بولغان ئىدى. ھەر كىلوگرام قېرىنقۇلاقنىڭ باھاسى 80 يۈەن بولۇپ(سۈنئىي ئۇسۇلدا يېتىشتۇرۇلگەن قېرىنقۇلاقنىڭ باھاسى بىلەن ئوخشاش)، ئالتە خالتا قېرىنقۇلاق 480 يۈەنگە سېتىلغانىدى. دەسلەپتە، مەن ئويلىغانىدەك، ھېچكىم ئۇ قېرىنقۇلاقنى ئالاھىدە دەپ ئويلىماپتۇ، ھەتتا ئالدىغان ئادەمۇ چىقماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ماشىنىغا ئولتۇرۇش ئۈچۈن خەجلىگەن پۇلنى ۋە قېرىنقۇلاق يېغىش داۋامىدا تارتقان جاپا – مۇشەققەتلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەن ئانامنىڭ كۆڭلى بەك يېرىم بوپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئانام قايتىپ كېلىش ئۈچۈن يول بويىدا ئۇمىدسىز - لەنگىنچە ماشىنا ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چۈشتىن كېيىن ساقلىسىمۇ ماشىنا كەلمەپتۇ. كەچ بولاي دېگەندە بىر ئادەم ئانامنى ئىز دەپ كېلىپ تۆت كىلوگرام قېرىنقۇلاق سېتىۋاپتۇ. ئۇ ئورمانچىلىق مەيدانىنىڭ ئىشچىسى ئىكەن. ئانام باشكۆڭۈرۈكتىن قايتىپ كەلگەن چاغدا ئۇ يەردىكىلەر بىر ئايالنىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق سېتىپ كەلگەنلىكى توغرىسىدا غۇلغۇلا قىلىشىپ كېتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھېلىقى ئىشچى دەرھال ئانامنى ئىز دىگەن ئىكەن. بەلكىم، ئۇ كىشى ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ پايدىسىنى بىلسە كېرەك.

ئانام قېرىنقۇلاقنى ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگىچە ئاپىرىشىپ بېرىپتۇ. ئۇ كىشى ئانامغا يەنە بىر خېرىدار تونۇشتۇرغان ئىكەن، ئۇ خېرىدار ئېشىپ قالغان قېرىنقۇلاقنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋاپتۇ.

خۇشلۇقىدىن قىنى – قىنىغا پاتماي قالغان ئانام نەچچە ئون كىلومېتىر تاغ يولىنى پىيادە بېسىپ قايتىماقچىمۇ بوپتۇ. ئۇنچە كەچتە يولدا ماشىنىنىڭ ئۇچرىشىمۇ ناتايىن ئىدى. لېكىن، ئانامنىڭ مومام ئىككىمىز نى تاغدا يالغۇز تاشلاپ قويۇشقا كۆڭلى ئۇنمايۋاغاچ كۆۋرۈك ئۈستىدە ماشىنا ساقلاپ ئولتۇرىۋېرىپتۇ. تۈن نىسپى بولغاندا ئوغرىلىقچە ياغاچ توشۇيدىغان بىر يۈك ماشىنىسى ئانامنى ئېلىۋاپتۇ.

ئۇ يىلى قانچىلىك قېرىنقۇلاق يىغقىنىمىز ئېسىمدە يوق، ئىشقىلىپ، ئۇ يىلى ياز بەك ئۇزاق بىلىنىپ كەتتى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە يېگۈدەك نەرسە تەييارلاپ، ئۇنى ئۇزىتىپ قويياتتىم، ئاندىن، ئالدىنقى كۈنى يىغىپ كېلىنگەن قېرىنقۇلاقلارنى ئىشك ئالدىغا يېيىپ قۇرۇتاتتىم. مەن بەزىدە يەنە چارۋىچىلار ئېلىپ كەلگەن قېرىنقۇلاقلارنى يىغىۋالاتتىم. كەچلىك تاماق ۋاقتى بولغاندا، نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ، كەچلىك تاماقنى تەييار قىلىپ ئانامنى ساقلايتتىم.

كېيىنكى كۈنلەردە بىز قېرىنقۇلاق سودىسىغا خېلى پىشىپ قالدۇق. ئېلىپ كېلىنگەن قېرىنقۇلاقلارنى بىر تۈتۈپ بېقىپلا قېرىنقۇلاقنىڭ قانچىلىك قۇرۇغانلىقىنى بىلەلەيدىغان ھەمدە شۇنىڭغا ئاساسەن مۇۋاپىق باھا قويالايدىغان بولدۇق.

قېرىنقۇلاق سېتىشقا كەلگەنلەرنىڭ كۆپىنچىسى كىچىك باللار ئىدى. ئۇلار قېرىنقۇلاقلارنى قولياغلىقلىرىغا تۇۋۇپ ئاز - ئازدىن ئېلىپ كېلەتتى. ئەسلىدە، ئۇ باللار دۇكىنىمىزغا بېلىق ئېلىپ كېلىدىغان باللار بولۇپ «قارا قېرىنقۇلاق» بىلەن تېخىمۇ كۆپ پۇل تاپقىلى بولىدىغانلىقىنى بايقىغاندىن كېيىن، جاپا تارتىپ بېلىق تۇتمايدىغان بولۇشقان ئىدى.

بىزگە قېرىنقۇلاق ساتقىلى كېلىدىغانلارنىڭ ئىچىدە رەشىدە ئىسىملىك بىر قىز بار ئىدى. گەرچە ئۇ كىچىك باللاردەك كۆپ كەلمىسىمۇ، ئەمما، ئۇ بىر قېتىمدا خېلى كۆپ ئېلىپ كېلەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ بىزگە ساتقان قېرىنقۇلاقلىرى باشقا چارۋىچىلارنىڭكىدىن خېلىلا كۆپ ئىدى. پەرىزىمچە، ئۇ قوي باقىدىغان تاغدا قېرىنقۇلاق بەك كۆپ ئۆسسە كېرەك. ئانام بۇنىڭغا قاراپ، ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلىشكە كۆپ ئۇرۇندى. ئەمما، ئېرىشكەن جاۋاب ئانامنى بەكلا ئۈمىدسىزلەندۈردى. «ئاتلىق ماڭسىڭىز تۆت سائەتلىك يول» دېگەنىدى ئۇ كۇلۇمسىرەپ تۇرۇپ.

گەرچە قېرىنقۇلاقتىن كۆپ پۇل تاپقىلى بولسىمۇ، ئەمما، بىز باشـ

قىلارنمۇ بۇ سودىنى قىلىشقا قايىل قىلالمىدۇق.

بىر كۈنى قېرىنقۇلاقلارنى ئاپتاپقا سېلىۋاتاتتىم، غەرب تەرەپتىكى تاغ جىلغىسىدىن ئاتلىق چىقىپ كەلگەن ئالماس يېنىمىزدا توختىدى. ئۇ قېرىنقۇلاقلارغا بىر قاراپ قويۇپ سورىدى:

ـبۇ نېمە؟

بىز ئۈنىگىغا ئۈزاق چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، ئۇ يەنە سورىدى:

ـبۇنى نېمىگە ئىشلىتىسىلەر؟

بىز ئۈنىگىغا قېرىنقۇلاق توغرىسىدا يەنە ئۈزاق سۆزلىدۇق.

ـھمم...ـ دېدى ئۇ،ـ بىزنىڭ ئۇ يەردە بۇنداق نەرسە دېگەن كۆپ.

بىز ئۈنىڭ بۇ گېپىدىن قەۋەتلا خۇش بولۇپ كەتتۇق ھەمدە ئۇنىگىغا كېلەر قېتىم كەلگۈچە كۆپرەك ئالغاچ كېلىشنى ئېيتتۇق، تېخى كىشىنى قىزىقتۇرغىدەك باھامۇ قويدۇق. كىم بىلسۇن، ئۇ قېرى گەپلىرىمىزنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن دىمىقىنى قېقىپ قويدى ـ دە، «بۇنداق ئىشنى يەنىلا كىچىك بالىلار ئويىنىغاچ قىلسۇن!» دەپلا كېتىپ قالدى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئىلگىرى قازاقلاردا مۇنداق بىر خىل ئۆرپ – ئادەت بار ئىكەن: قوي، كالا، ئات، تۆگىگە ئوخشاش مال – چارۋىلار پەقەت ئۆز ئائىلىسىدىكىلىرى، دوست – بۇرادەرلىرى ۋە مېھمانلار بىلەن تەڭ يەيدىغان يېمەكلىك قاتارىدىلا بېقىلىدىكەن، مال – چارۋىنى تاۋار قاتارىدا سېتىپ نەپ ئېلىشقا يول قويۇلمايدىكەن. ئەگەر ناتونۇش بىرەرى ئۆيگە كېلىپ قالسا، ئۆي ئىگىسى دەرھال قوي سويۇپ، مېھمانىنى قىزغىنلىق بىلەن كۈتۈۋالىدىكەن. ئەمما، مېھمان پۇل چىقىرىپ مال – چارۋىلارنى سېتىۋالماقچى بولسا، قانچە يۇقىرى باھا قويسىمۇ ساتمايدىكەن.

گەرچە، بۈگۈنكى كۈندە بۇ خىل ئۆرپ – ئادەت زامانىۋى تەرەققىياتنىڭ تەسىرىدە سۇسلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما، ئۆز ھەۋىسىنى تىزگىنلەپ، ئۈنىگىغا چەك قويۇپ تۇرىدىغان ئاشۇ خىل روھ بۇ مىللەتنىڭ يۇرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىغا يوشۇرۇنغان ئەمەسمۇ؟

نەچچە يىل بۇرۇن مۇنداق بىر ئىش يۈز بەرگەنىدى: بىر سودا-گەر چارۋىچىلىق مەيدانىغا كېلىپتۇ. ئۇ مال - چارۋىلارنى ئارىلاپ يۈ-رۈپ، قۇيرۇقى يوغان تازا يېتىلگەن بىر قويغا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئەمما، قوينىڭ ئىگىسى سودىگەر قويغان باھاغا رازى بولماپتۇ. ئۇلار شۇ تە-رەق-قىدە باھا تالىشىپ تاكى كەچ كىرگۈچە سودىدا پۈتۈشەلمەپتۇ. كەچ كىرىپ كەتكەچكە سودىگەر ئامالسىز ئۇ چارۋىچىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە قونۇپ قېلىشقا مەجبۇر بوپتۇ. نەتىجىدە، ئۆي ئىگىسى بىر كۈن باھا تالاشقان ھېلىقى قوينى سويۇپ سودىگەرنى مېھمان قىلىپتۇ.

ئانام يىغىۋېلىنغان قېرىنقۇلاق مەلۇم مىقدارغا يەتكەندە بىر قېتىم تاغدىن چۈشەتتى. ئۇ چاغلاردا باشكۆزۈكتىكى كىشىلەر سايقىنبۇلاقتىكى بىر ئايالنىڭ ھەقىقىي ياۋا قېرىنقۇلاق تاپالايدىغانلىقىنى بىلىپ بولغان ئىدى. شۇڭا، قېرىنقۇلاق سېتىۋالمىدىغانلار ئانامنىڭ تاغدىن چۈشكەنلە-كىنى ئاڭلىسلا، ھەممىسى تەڭلا كېلىپ تالىشىپ سېتىۋالاتتىكى، ئاخ-رىدا ئانامنىمۇ ئۆلەشتۇرۇۋالغۇدەكلا بولۇپ كېتەتتى. سېتىۋالالمىغانلار بولسا يولنى يېراق كۆرمەي ئۇنىڭدىن - بۇنىڭدىن سۇرۇشتۇرۇپ يۈرۈپ دۇكىنىمىز نى تاپاتتى-دە، دۇكىنىمىز دىنلا سېتىۋالاتتى. كېيىن بىز قې-رىنقۇلاقنىڭ ھەر كىلوگرامىنىڭ باھاسىنى 100 يۈەنگە ئۆستۇرۇۋالدۇق.

كېيىنگە كەلگەندە، بىز دىن باشقا بەزى خەنزۇ كىشىلەرمۇ مەخسۇس قېرىنقۇلاق يىغىپ ساتىدىغان بولدى. ئۇلار ئاساسلىقى دەرەخ كەسكۈچى ئىشچىلار، سىلىۋىدا كانىنىڭ ئىشلەمچىلىرى ۋە يەنە ئورمانچىلىق مەيدانى-نىڭ بەزى ئىشچىلىرىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئىدى.

ئەسلىدە بىز ياۋا قېرىنقۇلاق ئۆسىدىغان تاغقا يېقىن بولغاچقىلا ئا-چە - مۇنچە پارچە - پۇرات پۇل تېپىش مەقسىتىدە بۇ ئىشنى قىلغا-دۇق. ئەمما، ئۇزاق ئۆتمەي بەزىلەر مەخسۇس قېرىنقۇلاق يىغىپ سېتىش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولۇپ كەتتى. كۈزدە چارۋا تاغدىن چۈ-شۈشتىن بېرىم ئاي بۇرۇن ھەر كۈنى قېرىنقۇلاق يىغقۇچىدىن بىر - ئىككىنى ئۇچرىتاتتۇق. ئۇلار مۇرىسىگە توقۇلما سۇلياۋ تاغار ئارتىپ،

پۈتلىرىغا ئۇزۇن قونجۇلۇق ئۆتۈك كىيىشكىنىچە ئورمانلىقنىڭ ئىچكىرىسىدە تىمسىقلاپ يۈرۈشەتتى. ئورمانلىقنىڭ ئۇلارنىڭ قەدىمى يەتكەنلىكى جاينى كىرىچ تاغار پارچىلىرى قاپلاپ كەتكەنىدى. توقۇلما سۇلياۋ تاغارمۇ بۇ تاغقا كەلگەن يېڭىلىقلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ھەر خىل رەڭدىكى توقۇلما سۇلياۋ تاغار ئىلىپ يۈرۈشكە ئەپلىك، سىغىمچانلىقى چوڭ ھەم يېنىك بولۇپ، قېرىنقۇلاق يىغىشقا تولىمۇ ماس كېلەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ناھايىتى ئەرزان بولۇپ، يىرتىلىپ كەتسە ئىككىلەنمەي تاشلىۋېتىپ، يېڭىنى سېتىۋېلىپ ئىشلەتسە بولىۋېرەتتى.

ئەمما، بۇنداق يېڭى دەۋرنىڭ مەھسۇلى بولغان، بىرلا قېتىم ئىشلەتىشكە بولىدىغان نەرسىلەر قانداقمۇ بۇ يەردىكى قەدىمىي تۇرمۇشقا بەرداشلىق بېرەلسۇن؟ ھازىر، ئەكسىچە قوي يۇڭىدا تۇجۇپلەپ ئېشىلگەن يىپلار بىلەن ھەر خىل گۈل نۇسخىلىرى چۇشۇرۇپ توقۇلغان خۇرجۇن بولسا زىننەت بۇيۇمى قاتارىدا ئۆينىڭ تېمىغا ئېسىلغانىدى. نۇرغۇن يىللارنى ئۆي ئىگىسى بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن خۇرجۇن خۇددى ئىچىگە لىق ئەسلىمە قاچىلانغاندەك تۇرمۇشنىڭ ئەڭ پىنھان جايلىرىدا ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ تۇرماقتا ئىدى... ئۇنىڭ غوجايىنىغا بولغان قىممىتى ئۇنىڭ ئىشلىتىلىش قىممىتى بىلەنلا چەكلەنمەيدىغۇ دەيمەن.

ئورمان رايونىغا تۇنجى قار ياغقاندىن كېيىن، بىز ئامالسىز چېدىرنى يىغىپ تاغدىن چۇشۇشكە مەجبۇر بولدۇق. بۇ يىل بىز چارۋىچىلار بىلەن بىللە جەنۇب تەرەپكە كۆچمەي، نەچچە ئون كىلومېتىر يىراقلىقتىكى كۆۋرۈكبېشىدا قىشنى ئۆتكۈزدۇق.

كېيىنكى يىلى ئەتىيازنىڭ ئاخىرىدا تاغام بىلەن سىڭلىم ئىچكىرىدىن شىنجاڭغا كەلدى.

ھازىر، نۇرغۇن دېھقانلار يەر تېرىشنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ كېتىۋاتاتتى، بولۇپمۇ، ياشلار شۇنداق ئىدى. كىمنىڭمۇ سىرتلارغا چىقىپ جاھان كۆرگۈسى يوق دەيسىز؟ ئۇلار ئۆيلىرىدىن ئايرىلىشىپ تۇرمۇش

نېمەتلىرى تېخىمۇ مول، ئاۋات بىر دۇنياغا بېرىپ، تۇرمۇشنىڭ باشقىچە تەمىنى تېتىپ بېقىشنى ئويلىشىدۇ. دېھقانچىلىق بولسا تولىمۇ جاپالىق ھەم زېرىكىشلىك بولۇپ، ئەتىيازدا چاچقان ئۇرۇقنىڭ ھوسۇلىنى كۆزدە ئاران ئالغىلى بولىدۇ. ھوسۇلغا ئىنتىلىپ ئۆتكۈزگەن كۈنلەر ئۇلارغا تولىمۇ ئۇزاق تۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تونۇش - بىلىشلىرىنىڭ ھەممىسى سىرتلارغا ئىشلەپ پۇل تاپقىلى چىقىپ كەتسە، كەنتنىڭ ئىچى قۇرۇقدىلىپلا قالىدىغان گەپ. بامبۇكزارلىقنىڭ ئارىسىغا سىلىنغان تاملىرى قىيسىيىپ، غېرىبسىنىپ تۇرغان ئۆيلەردىكى بالىلىرى سىرتقا ئىشلىگىلى چىقىپ كەتكەن ياشانغانلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلىپ، مەھەللىنىڭ تىمتاسلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتكەن. كەنتتە قالغانلارنىڭ زېرىكىشلىك ئۇزاق كېچىلەرنى ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن رەڭسىز تېلېۋىزورغا قاراپ ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ئامالى يوق. شۇڭا، ئۇلار ئاستا - ئاستا ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ تاشقى دۇنيانى كۆرۈپ بېقىش خىيالىغا كەلگەنمىدۇ؟

بىراق، ئۇلار تولىمۇ ئۇزۇن مۇساپىنى بېسىپ، ئاخىرىدا يەنىلا ئۆز يۇرتىغا ئوخشاش چەت، يىراق شىنجاڭغا كەلگەندى.

چېچىنى چۈشۈرىۋەتكەن تاغام پۇتىغا ساپىماكەش كىيىۋالغان بولۇپ، مۇرىسىگە ئەپكەش ئارتىۋالغاندى. ئەپكەشنىڭ بىر تەرىپىگە قىزىلگۈل ۋە يېشىل يوپۇرماق كەشتىلەنگەن، كونىراپ قېتىپ كەتكەن پاختىلىق يوتقان ئېسىلغان، يەنە بىر تەرىپىگە بولسا بىر نەچچە كىلوگرام خاسىڭ مېغىزى ۋە پېچىنە - پىرەنىك دېگەندەك نەرسىلەر ئېسىلغانىدى. سىڭلىمنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقى ئوشۇقىدىن ئىككى سانتىمېتىرچە كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى، كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بولسا قولىدىن ئون سانتىمېتىرچە ئېشىپ، ساڭگىلاپ تۇراتتى.

ئىككىيلەن شىنجاڭغا كەلگەنلىكىدىن تولىمۇ خۇش ئىدى. كۆڭلىدە بولسا، ئاخىرى ياخشى تۇرمۇش كەچۈرىدىغان بولدۇق، دەپ ئويلىشاتتى. ئەمما، بۇ ئىككىيلەن يەر تېرىش ۋە باشقا جىسمانىي ئەمگەكتىن

باشقا ئىشلارنى قىلالارمۇ؟ شۇڭا، مەن ئۇلارغا قېرىنقۇلاق تۇغرىسىدا سۆزلەپ بەردىم، ئىككىيلەن سۆزلىرىمنى ئاڭلاپ كۆرەڭلەپلا كېتىشتى.

بۇ يىل بىز تاغقا چىقىشتىن بۇرۇن، ئۇزاق ۋاقىت سەرپ قىلىپ، قېرىنقۇلاق يىغىنىڭ ئۇسۇللىرى ۋە چارە – تەدبىرلىرى ئۈستىدە ئىنچىكە ئويلاشتۇق ھەمدە تەييارلىقلارنى پۈختا قىلىپ قويدۇق. ھازىر ئادەم سانىمىز مۇ كۆپەيگەن ئىدى، شۇڭا، بىز مەسلىھەتلىشىپ، ئىككى ئادەم مەخسۇس دۇكانغا قارايدىغان، قالغانلار قېرىنقۇلاق يىغىشقا چىقىدىغانغا كېلىشتۇق. ئانام يەنە تېخى يېقىن ئەتراپتىكى چېگرا مۇداپىيە پونكىتىغا بېرىپ، ئۇ يەرگە ئېسىپ قويۇلغان يەر شەكلى خەرىتىسىنى بىر نەچچە قېتىم تەتقىق قىلىپمۇ ئۇلگۇردى.

قېرىنقۇلاق يىغىپ سانقان تۇنجى يىللا بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ نامى ئەتراپقا تارقىلىپ كەتكەنىدى. ھەتتا، بىز بۇ قېتىم تاغقا چىقىشتىن بۇرۇن، نۇرغۇن كىشىلەر كەم بولغاندىمۇ بىر كىلوگرامدىن قېرىنقۇلاقنى چوقۇم ئالغاچ كېلىشمىزنى تاپىلاشتى.

يەنە بەزىلەر تېخى ئالايىتەن قارا ئۆتكەلدىن كېلىپ مال زاكاز قىلىشتى. كېيىن، كۆكتوقايدىنمۇ ئادەملەر كېلىپ سۇرۇشتۇرۇشكە باشلىدى.

بىز تاغقا چىقىشتىن بىر نەچچە كۈن بۇرۇن، باشكۆڭرۈككە بىر ئېسىل دالا ئاپتوموبىلى كېلىپ توختىدى. كەلگۈچىلەر ئۇرۇمچىدىن كەلگەن بولۇپ، ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق سېتىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى.

ياۋا قېرىنقۇلاقنا ئائىت خەۋەرلەر نېمە ئۈچۈن بۇنداق تېز تارقىلىدۇ؟ بەلكىم، ئۇ ھەقىقەتەن ياخشى نەرسىدۇ. ئەمما، ئۇنىڭ قانداق يېخىشى تەرەپلىرى باردۇ؟ ئۇ كىشىلەر ياۋا قېرىنقۇلاقنى كۆپ سېتىۋالىدى، ئۇلار ئۆزلىرى ھەرگىز يەپ بولالمايدۇ. مېنىڭچە، ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ چوقۇم باشقىچە ئىشلىتىش يوللىرى بار.

گەرچە بىز بىر نەچچە يىلدىن بېرى شۇنچە كۆپ ياۋا قېرىنقۇلاق

يغۇبلىپ ساتقان بولساقمۇ، ئەمما، بىز يەنىلا ياۋا قېرىنقۇلاقنى تازا چۈشەنمەيدىكەنمىز! بىز ئۇنىڭ كېلىش مەنبەسىنى بىلمىز، ئۇنىڭ قانۇچلىك مەخپىي جايىغا يوشۇرۇنغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىز ئۇنى تاپالايمىز، ئەمما، بىز ئۇنىڭ تەقدىرىنى بىلمەيمىز. بىراق، بۇمۇ ئانچە مۇھىم ئەمەس.

بىز يىغىپ كەلگەن ياۋا قېرىنقۇلاقلار ئۇنچە كۆپ ئادەمنىڭ تەلىپىنى قاندۇرۇپ بولالمايتتى. شۇڭا، بىز بىر قىسىم خېرىدارلارنى سىلىق رەت قىلىۋەتتۇق. ئۇلار ياۋا قېرىنقۇلاقنى چوقۇم سېتىۋېلىش ئۈچۈن يۇقىرى باھا قويۇشتى، شۇنىڭ بىلەن بىز مۇ باھانى ئۆستۈرۈپ، ھەر كىلوگرامنىڭ باھاسىنى 150 يۈەنگە يەتكۈزدۇق. كېيىنكى كۈنلەردە بولسا، كىم ئەڭ يۇقىرى باھا قويسا شۇنىڭغا ساتىدىغان بولدۇق.

توختىماي چىقىۋاتقان شامالغا ئەگىشىپ، قېرىنقۇلاقنىڭ سېھرىلىك ئۇرۇقلىرى تېخىمۇ يىراقلارغا كېڭەيمەكتە ئىدى. تاغدىمۇ بىزنىڭ ئائىلىدىن باشقا ياۋا قېرىنقۇلاق يېغىش ئەترەتلىرى ئاستا – ئاستا كۆپەيمەكتە ئىدى. مانا ھازىر، سايقىنبۇلاقنىڭ يازلقىدا، يەنى، بىزنىڭ چېدىرىنىڭ شىمالىدىكى دەريا بويىدا ئاشپۇزۇل ئاچىدىغان خۇيزۇلارمۇ ۋېۋىسكا ئېسىپ ياۋا قېرىنقۇلاق يېغىشقا باشلىغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ يېغىۋېلىش باھاسى بىزنىڭكىدىن يۇقىرى ئىدى. ئادەمنى تېخىمۇ تېرىكتۈرىدىغىنى شۇكى، بىز ھەر قېتىم باھانى ئۇلارنىڭكى بىلەن تەڭلەشتۈرسەك، ئۇلار باھانى يەنە دەرھال ئۆستۈرەتتى. بۇنداق ئەھۋاللارغا قاراپ، خۇددى ئۇرۇش بولۇۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالاتتىم.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ، بىز ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىمىزنى ھېس قىلدۇق. قولياغلىقلىرىغا ياۋا قېرىنقۇلاق تۇگكىنىچە كېلىدىغان كىچىك باللارمۇ كەلمەس بولدى. بۇنىڭ ھېچ ۋەقەسى يوق، باشقىلاردىن يىغىۋالغان ئازغىنا ياۋا قېرىنقۇلاقتىن باشقىلىرىنى ئاساسەن ئۆزىمىز يىغىپ كېلەتتۇق. نېمىلا دېگەنبىلەن، بىز بۇ ئىشنى باشقىلاردىن بۇرۇن باشلىغان. تاغقا چىقىپ تەلىيىنى سىناپ باقىدىغان، ئورمانلىقنى

قارىسىغا ئاختۇرىدىغانلارغا قارىغاندا، بىز بۇ تاغلىق رايونغا تېخىمۇ پىشىشىق، تەجرىبىلىرىمىز تېخىمۇ ئىشەنچلىك، ئەلۋەتتە. شۇنىڭ بىلەن، بىز نىڭ تاپىدىغان پۇلىمىز مۇ كۆپ بولىدۇ-دە! ئىشقىلىپ، ئاشخانا ئاچقاندىكىدىن كۆپ پۇل تاپالايمىز.

ئۇنىڭ ئۇستىگە رەشىدەگە ئوخشاش كونا دوستلىرىمىز خۇددى بىز گە قېرىنداشلارچە مېھرى چىڭ باغلىنىپ كەتكەندەك، يىغقان ياۋا قېرىنقۇلاقلىرىنى پەقەت بىز گىلا ئۆتكۈزەتتى. نېمىلا بولمىسۇن، بىز نىڭ بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىنىمىز غا ئۇزاق بولغان ئىدى-دە! «كونا تىككۈچى» دېسە بۇ ئەتراپتا تونۇمايدىغىنى يوق.

ئانامنىڭ ئۇنۇملۇك بىر ئۇسۇلى بار، ئۇ بولسىمۇ، تارازىنى يۇدۇپلا ئورمانلىققا كىرىپ، ئۇچرىغانلىكى ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىۋاتقان چارۋىچىنى تۇتۇۋېلىپ، نەق مەيداندىلا ئۇلار تەرگەن ياۋا قېرىنقۇلاقلارنى جىگىلاپ يىغىۋېلىش ئىدى.

ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگۈچىلەر ئارىسىدا ئايالىلار قوشۇنى ھەممىدىن قالتىس ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىشلەمچىلەرنىڭ ئايالىلىرى بولۇپ، تۇرلۇك سەۋەبلەر بىلەن يۇرت - ماكانىدىن ئايرىلىپ، نۇرغۇنلىغان جاپا - مۇشەققەتلەرنى تارتىپ، باللىرىنى يۇدىگىنىچە ئەرلىرىگە ئەگىشىپ شىنجاڭغا يېتىپ كەلگەن ئىدى. ئۇلار بەزىدە ئەرلىرىگە يارەملىشىپ ئانچە - مۇنچە جىسمانىي ئەمگەك قىلغانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، كۆپىنچە ھاللاردا ئۆيلىرىدە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغانلار ئىدى.

ئۇلار جاپادىن ھەرگىز قورقمايتتى. ئۇلار بىر قانچە ھورنانىنى يانچۇقلىرىغا سالاتتى-دە، ئۆزىدىنمۇ يوغان توقۇلما سۇلياۋ تاغارلارنى مۈرىسىگە ئارتقىنىچە ئورمانلىققا كىرىپ كېتەتتى، شۇ بىر كىرىپ كەتكىنىچە، بىر قانچە كۈنگىچە ئورمانلىقتىن چىقمايتتى. ئىبلىۋالغان سۇلياۋ، قەغەزلەرنى ئوت - چۆپلەر بىلەنلا ياسالغان، قىروۋ، مۇز قاپلاپ كەتكەن كەپە ئىچىگە سېلىپلا، چاپانلىرىنى يېپىنغىنىچە كېچىنى ئۆتكۈزۈشەتتى.

بىز بولساق ئەتىگىنى چىقىپ كېتىپ، كەچتە چوقۇم ئۆيگە قايتىپ كېلىمىز. بەك يىراق جايلارغا بېرىپ يۈرگەن قېرىنىقۇلاق تېرىش مۇمكىن بولماي قالدۇ. شۇڭا، بىر نەچچە كۈن ئىلگىرى تېرىپ بولغان جايلارغا قايتا بېرىپ، مۇشۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە قايتا ئۆسۈپ چىققان يۈگەن قېرىنقۇلاقلارنى تېرىمىز.

يۈگەن قېرىنقۇلاقنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتى بەك تېز، بولۇپمۇ، يامغۇردىن كېيىن ئالاھىدە تېز ئۆسىدۇ. ئەمما، ھازىر يۈگەن قېرىنقۇلاق تەرگۈچىلەر بەك كۆپ بولغاچقا، يۈگەن قېرىنقۇلاقنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتى تېرىش سۈرئىتىگە زادىلا يېتىشەلمەيۋاتاتتى.

ئانام ئاخىرى ئۇلار بىلەن يۈگەن قېرىنقۇلاق تالاشماسلىقنى قارار قىلدى. ئۇ يۈگەن قېرىنقۇلاقنى ھېچكىم بېرىپ باقمىغان جايلارغا بېرىپ تېرىشنى ئويلاۋاتاتتى. بىر كۈنى رەشىدە دۇكانغا كەلگەندە ئانام ئۇنىڭ بىلەن نېمىلەرنىدۇ دەپ بىر ھازا كۈسۈرلاشتى. رەشىدە كېيىنكى قېتىم كېلىشىدە يەنە بىر ئاتنى ئارتۇق ئالغاچ كەلدى. ئانام بىلەن تاغام بىر ئاز رەخت، بىر قانچە بولاق چاقماق قەنت ۋە بىر نەچچە قۇتا كونسېرۋانى سوۋغات سۈپىتىدە رەشىدەگە بەردى-دە، ئاتقا مىنىشپ رەشىدە بىلەن كېتىپ قالدى. ئۇلار شۇ كەتكەنچە بىر ھەپتىگىچە قايتىپ كەلمىدى. رەشىدەنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر كىگىز ئۆيىنى تاغ كەينىدىكى چېگرىغا يېقىن جايغا تىككەنىدى. ئۇ يەرنى خۇددى تەكلىماكان قۇملۇقىغا ئوخشاش «ئادەم ئاياغ باسمىغان ماكان» دېسەك ئېشىپ كەتمەيتتى. ئۇ يەردە ئورمانلىقنىڭ دائىرىسى تېخىمۇ چوڭ، تېخىمۇ قويۇق ئىدى. ئانام ئېلىپ بارغان توقۇلما سۈلياۋ خالتىلارنىڭ ھەممىسى يۈگەن قېرىنقۇلاق بىلەن لىق توشقانىدى. ئانام يۈگەن قېرىنقۇلاقنى خالتىغا بەك چىگداپ قىلىغاچقا، ئېزىلىپ كەتكەنلىرىمۇ خېلى بار ئىدى. ئىشقىلىپ، بۇ قېتىملىق يۈگەن قېرىنقۇلاق تېرىش ھاياتىمىز دىكى نۇرغۇن قېتىملىق يۈگەن قېرىنقۇلاق تېرىش سەپىرى ئىچىدە ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بىر قېتىملىقى ھېسابلىناتتى.

ئەمما، ئۇزاق ئۆتمەيلا ئانام بايقىغان «يېڭى قۇرۇقلۇق» باشقىلار تەرىپىدىن «ھۇجۇم» قىلىنىپ ئىگىلىۋېلىندى. ئانام ئىككىنچى قېتىم ئۇ يەرگە بارغاندا، ئۇ يەرگە باشقىلارنىڭمۇ كەلگەنلىكىنى بايقىغانىدى. دالىنىڭ ھەممە يېرىدە دېگۈدەك كىشىلەر چۈشكۈن قىلغان ئىزنالار بار ئىدى. ئۇلار بارالمىغانلىكى جايدىكى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن دەرەخلەردە پېچاق ئىزى قالغانىدى. شۇڭا، ئانام بۇ قېتىم قۇرۇق قول قايتىپ كەلدى. ئانام ئاچچىقىدا موڭغۇلىيەگە چىقىپلا ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىپ كەلگۈدەك بولۇپ كەتتى. ئۇ كۆڭلىدە ئۇ يەرگە بارسام، قېنى كىم مەن بىلەن تالىشالايدىكىن، دەپ ئويلايتتى.

ئانامنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتكەن ئاشۇ كۈنلەردە، مەن ھەر كۈنى ئىشىك ئالدىدىكى چۆپلۈك ئۈستىدە تۇرۇپ، ئەتراپىمدىكى ھەيۋەت تاغلارغا، يىراقتا قارىيىپ تۇرغان ئورمانلارغا، ياپيېشىل دۆڭلۈكلەرگە، يەنە كۆز يەتكۈسىز غايەت زور تاغ جىلغىلىرىغا، تولىمۇ ئېگىز ھەم تىك قىيالارغا ئۇزاقتىن – ئۇزاق نەزەر سالىمەن. مەن تېخى بېرىپ باقمىغان ئاشۇ جايلارنىڭ قانداق قىلىپ ئۇلارغا ئاللىقاچان تونۇش بولۇپ كەتكەنلىكىنى، مۆجىزىلىك تۇيغۇ بېرەلمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ كېتىمەن. ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا غايەت زور كۆچ مەۋجۇت ئىدى. ئۇ قانداق كۈچتۇ؟ مەن ئەتراپقا ئۇزاقتىن – ئۇزاق قاراپ تۇردۇم. بىر چاغدا، يىراقتا بىر ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈندى. مەن ئۇلارغا يەنە بىر ھازا قاراپ تۇردۇم، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرەرمۇ تونۇش چىراي كۆرۈنمەيتتى. ئۇلار يېقىنلاپ كەلدى، چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ مۇرىسىگە ئارتىۋالغان يۈك – تاقلىرى تولىمۇ يوغان ھەم ئېغىر ئىدى. ئۇلار دۈكىنىمىزغا كېلىپ سەرەڭگە سېتىۋالغاندىن كېيىن، سەرەڭگىنى سۈلياۋ بىلەن مەھكەم ئوراپ ئىچ يانچۇقلىرىغا ئاۋايلاپ سېلىشتى. مەن ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاققىچە قاراپ تۇردۇم. ئۇلارنىڭ جىسمىنىڭ مەلۇم بىر يېرىگە سەرەڭگە يوشۇرۇنغان بولغاچقا، خۇددى ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن ئوت ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرۇۋاتقانىدەك

هېس قىلدىم.

ئۇلار باردىغان جاي ھەرگىز بۇ تاغ – داللارنىڭ مەلۇم بىر يېرىدىكى مەن بىلىدىغان جاي ئەمەس. بەلكى، بۇ تاغ – دالا بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز ، پەقەت ياۋا قېرىنقۇلاق بىلەنلا مۇناسىۋەتلىك بىر جاي.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇ يىلى گەنسۇ، نىڭشيا ئۆلكىلىرىدە قۇرغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەچكە، نۇرغۇنلىغان دېھقانلار جان بېقىش ئۈچۈن تۇركۇم – تۇركۇملەپ شىنجاڭغا كەلگەن. باشكۆۋرۈككە كەلگەنلەرمۇ خېلى كۆپ ئىدى. تەبىئىي ئاپەتكە ئۇچرىغانلار باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇراتتى، ئۇلار باشقا كىشىلەر توپىدىن يىراق جايلاشقان بولۇپ، بىز بىلەن قەتئىي ئالاقە قىلمايتتى. ھەتتا، بىز نىڭ تاغنىڭ ئىچىكىرىسىدىكى دۆكىنىمىزغا كېلىپ نەرسە – كېرەك سېتىۋالمايتتى، ئاشپۇزۇلىمىز دېمۇ تاماق يېمەيتتى. ئۇلار يوتقان – كۆرپە، قازان – قومۇچلىرى، نى يۈدۈپ، ئۇن – مايلىرىنى مۇرىلىرىگە ئارتىشقىنىچە توپ – توپ بولۇشۇپ، سايقىنبۇلاقنى يېراقتىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتەتتى–يۇ، بىر مەزگىلدىن كېيىن يىراق بىر جايدا پەيدا بولۇپ قالاتتى. ئۇلار يەنە بىر مەزگىلدىن كېيىن، يوتقان – كۆرپە، قازان – قومۇچلىرىنى يۈدۈپ، ئۇن – مايلىرىنى مۇرىلىرىگە ئارتىشقىنىچە كەينىگە قايتىشاتتى. بىز ئۇلارنىڭ قەيەرگە جايلىشىپ، قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقىنىنى زادىلا بىلەلمەيتتۇق.

ئۇ مەزگىللەردە تاغ – دالىغا كەلگەنلىكى ئادەم ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىپ سېتىشنى قوشۇمچە كەسىپ قىلىۋالغاندى. كېيىن ئاستا – ئاستا زور تۇركۇمدىكى ئادەم ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىپ سېتىشنى ئاساسلىق كەسىپ قىلىۋالدى. ياۋا قېرىنقۇلاقمۇ كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ئازلاپ كەتتى. شۇڭا، ئۇلار ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىپ سېتىشتىن باشقا يەنە قانتېپەر ،قۇرتئوت، ياقۇت قاتارلىق ساتقىلى بولىدىغانلىكى نەرسىلەرنى ھېچنېمىگە قارىماي بۇلاڭ – تالاڭ قىلىشقا باشلىدى. بۇنىڭ تەسىرىدە تاغ باغرىدىكى ئورمانلىق ئەتراپىدىكى ئوتلاق ۋە سازلىقلار ۋەيران بولۇپ

كەتتى. يەرلىك ئاھاللەر بۇنىڭدىن ئىنتايىن نارازى بولۇشتى. ئەۋلادمۇ – ئەۋلاد بۇ يەردە ياشاپ كەلگەن چارۋىچىلار يايلاق ۋە ئورمانلىقنى خالىغانچە ۋەيران قىلماي كەلگەن بولۇپ، مال – چارۋىلار يايلاقتىكى ئوت –چۆپلەرنى قانچىلىك يېسە مەيلى ئىدىكى، ئەمما، ئىنسان يايلاق ۋە ئورمانلىققا زىيان يەتكۈزىدىغان ئىشلارنى قىلسا قەتئىي بولمايتتى. لېكىن، يايلاققا بۇزغۇنچىلىق قىلىش سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغان ماجىرالار كۆندىن – كۈنگە كۆپىيىپ كەتتى.

بەزىلەر ياۋايى ھايۋانلارنى ئوغرىلىقچە ئوۋلىسا، يەنە بەزىلەر پارتلاتقۇچ دورىلارنى تاغقا ئېلىپ چىقىپ، تاغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى كۆلەرنى پارتلىتىپ بېلىق تۇتاتتى. بۇ يەردە ئوۋ ئوۋلاش قانۇنغا خىلاپ ئىدى. قىرغىنچىلىق كۈچى يۇقىرى بولغان قوراللارنى ئىشلىتىپ، قالايمقان ئوۋ ئوۋلاش تولىمۇ ئادالەتسىزلىك ئىدى. گەرچە، قازاقلار ئارىسىدا بۇرۇن ئوۋچىلار بار بولسىمۇ، ئەمما، ئۇلار ھايۋانلارنىڭ كۆپىيىش قانۇنىيىتىگە قاتتىق رىئايە قىلاتتى، ھايۋانلارنى ھۆرمەت قىلاتتى. قازاقلارنىڭ ئۆرپ – ئادەتلىرى بويىچە بولغاندا ياۋايى ھايۋانلار ۋە قۇشلارنى يېسە بولمايدۇ. پەقەت ئۆزلىرىنىڭ قوي، كالىلىرى، سۈت مەھسۇلاتلىرى ھەمدە بۇلارغا ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق كەلگەن نەرسىلەرنىلا يېيىشكە بولاتتى. ئۇلار نەدىمۇ ھازىرقى كىشىلەرگە ئوخشاش ئاچكۆزلۈك قىلسۇن؟ بەلكىم، چارۋىچىلار ئۆزلىرى ياشاپ كەلگەن مۇھىت بىلەن ئىناق، باراۋەر ئۆتۈپ كەلگەچكە، بۇ يەردە نەچچە مىڭ يىللاپ ياشاپ تۇرالىغاندۇ! بىز چۇ؟ بىز بۇ يەردە قانچىلىك ياشىيالايمىز؟

ئەسلىدە ئىنسان توپىدىن يىراق تاغ – داللار خۇددى تۈيۇقسىز لا ئېچىۋېتىلگەندەك ئېغىر سۈكۈتتە ئىدى.

ئەمما، ئادەمنىڭ نەپسى، ھەۋەسلىرىدىن كۆپ ئۈستۈن تۇرىدىغان تېخىمۇ كۈچلۈك، تېخىمۇ قەتئىي ئىرادىسى بارغۇ دەيمەن؟... بېشىمىزنى كۆتۈرسەك يەنىلا شۇ كۆپكۆك ئاسمان، خۇددى بارمىقىمىزنى تەگكۈزۈپلا قويساق مەيىن دولقۇن تارىلىدىغان تىنچ كۆل سۈيىگە ئوخشاش.

تۆت ئەتراپ تولىمۇ تىنچ، مەيىن شامال بىلەن ئېقىنلارنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازلىرى بەكمۇ ئېنىق.

سىرتتىن ئىش ئىز دەپ كەلگەنلەر، ناھىيە ئىچىدىكى ئىشتىن قالغانلار ۋە ئىش كۆتۈپ تۇرغانلار تۇركۈم - تۇركۈملەپ ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىۋاتاتتى. ئۇلار بەس - بەستە ياۋا قېرىنقۇلاق توغرىسىدىكى ئىشلارنى سۆرۈشتۇرەتتى ـ دە، قىلچە ئىككىلەنمەي يۈك - تاقلىرىنى ئۆشىنىسىگە ئارتقىنىچە تاغنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ يول ئېلىشاتتى.

ئۇ يىلى كۈزدە بىز تاغدىن چۈشكىنىمىز دە ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ ھەر كىلوگرامىنىڭ باھاسى ئاللىقاچان 200 يۈەنگە يەتكەن بولۇپ، قىش كىرگەندە بولسا 250 يۈەنگە ئۆرلەپ كەتتى.

گەرچە ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ باھاسى ئۇچ ھەسسىلەنگەن بولسىمۇ، ئەمما، ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ يېتىلىشى ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگۈچىلەرنىڭ سۈرئىتىدىن خېلى ئاستا بولغاچقا، تاپقان پۇلمىز يىل بېشىدا پەرەز قىلغىنىمىزدىن بەكلا ئاز بولدى. بۇ نەتىجىدىن ئانام تازا رازى بولمىدى، ئۇ ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئاخىرى قىشتا تاغقا چىقىپ ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىشنى قارار قىلدى.

قىشتا يەر - جاھاننى ئاپپاق قار - مۇز قاپلىدى، ھەتتا، تاغ ئېتىكىدىكى قارنىڭ قېلىنلىقى نەچچە ئون سانتىمېتىرغا يېتىپ، يوللارنىڭ ھەممىسى ئېتىلىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنداق تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا ياۋا قېرىنقۇلاق ئۆسمەيتتى. بەلكىم، ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگۈچىلەرنىڭ ئايغى يېتىپ بارالمىغان پىنھان جايلاردا، كىشىلەر قايتىپ كېتىپ، قىش كىرگۈچە بولغان ئارىلىقتا ئۆسۈپ قالغانلىرى يەنە بار بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇنداق ياۋا قېرىنقۇلاقلار قېلىن قار ئاستىدا قېلىپ ئۆزلىرىنى يوشۇرۇۋالغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى.

ئانام ئىنتايىن ئەقىللىق ئىدى. ئۇ ھەممە ئادەمنىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق يىغىش قىزغىنلىقى پەسەيگەن، قىش كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئۈمىدسىز - لىنىپ تۇرغان پەيتتە، تاغامنى باشلاپ تاغقا يول ئالدى. يولغا چىقىشتىن

بۇرۇن ئۇ سىگىلم بىلەن ئىككىمىز گە «باشقىلار سوراپ قالسا ناھىيەگە كىرىپ كەتتى» دەڭلار دەپ قايتا – قايتا تاپىلىدى.

دېگەندەك، ئۇلار تاغدىن قايتىپ كەلگۈچە تونۇش – بىلىشلەردىن بىرەرىمۇ ئۇ ئىككىيلەننىڭ تۈيۈقسىز يوقاپ كەتكەنلىكىدىن ئەجەبلەنمەدى. ئەدەپ يۇزىسىدىن سوراپ قالغۇچىلارنىڭ ئېرىشكەن جاۋابى بولسا « ئۇلار ناھىيە بازىرىغا ئىش بېجىرگىلى كەتكەن...» بولدى.

ئانام يولغا چىققان چاغدا تاغامنىلا ئەگەشتۈرۈپ ماڭغان بولسا، قايتىپ كېلىشىدە بىر توپ ئادەمنى ئەگەشتۈرۈۋالغانىدى.

ئانام ئىككىيلەن 10 نەچچە كۈندە قايتىپ كەلگەنىدى. مەن ئانامغا قارىدىم، ئۇنىڭ يۈزى سوغۇقتىن يېرىلىپ كەتكەن بولۇپ، پۇت – قول بارماقلىرىنى ئۇششۇك يارىسى قاپلاپ كەتكەنىدى. كەچلىك تاماق ۋاقتى بولغاندىلا، ئۇلار تېرىپ كەلگەن ياۋا قېرىنقۇلاقلارنى بىر گە كۆرسەتتى. ئۇلار تېرىپ كەلگەن ياۋا قېرىنقۇلاق ناھايىتىمۇ ئاز بولۇپ، قارىغانچە كىشىنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى.

ئۇلار تىزغىچە كېلىدىغان قاردا ئىنتايىن تەسلىكتە ئالغا ئىلگىرىلەگەن؛ ئېگىز تاغدىن سېرىلىپ چۈشۈۋېتىپ تۈيۈقسىز قار ئاستىدىكى تاشقا سوقۇلۇپ، موللاق ئاتقىنىچە قارغا باشچىلاپ كىرىپ كېتىپ چەقالمىغان؛ ئۆرۈلۈپ چۈشكەن دەرەخلەر ئۈستىدىكى قارلارنى ئاۋايلاپ تازىلاپ قارا قېرىنقۇلاق ئىز دېگەن؛ تۇن پەردىسى يېيىلغانىدا بولسا شالدىن دالدىلانغىلى بولغۇدەك قۇرغاق جايىنى تاپالمىغان...

شۇ يىلى باھار بايرىمىدا ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ باھاسى ئۆسۈپ 300 يۈەنگە يەتتى. جىمى ياۋا قېرىنقۇلاق سودىگىرىنىڭ يىغىپ قويغان ياۋا قېرىنقۇلاقلىرى پاك – پاكىز سېتىلىپ بولدى. ھەتتا، تاسقىغاندا غەلۋىرىدىن ئۆتۈپ كەتكەنلىرىمۇ ھەر كىلوگرامى 100 يۈەندىن سېتىلدى. ئىشكىمىز ئالدىغا كېلىپ ياۋا قېرىنقۇلاق سېتىۋالماقچى بولغانلار بىزنىڭ « راستلا تۇغىدى، سىزنى راستلا ئالدىمدۇق» دېگەن گەپلىرىمىزگە ئىشىنىشمىدى. ئەكسىچە، ئۇلار بىزنى ياۋا قېرىنقۇلاقنى باستۇرۇۋېلىپ،

باھاسىنى ئۆستۇرمەكچى بولۇشۇاتىدۇ، دەپ ئويلاشتى...

ـ350 يۈەن بېرەي، بولامدۇ؟...380 يۈەنچۇ؟... ھەي، سىز دىن ئۆتۈنەي... 400 يۈەندىن بېرىڭ، بولامدۇ؟

شۇ مەزگىللەردە، مەن ئۇ كىشىلەرنى ياۋا قېرىنقۇلاقنى يېيىش ئۈچۈن ئەمەس، باشقىلارغا سوۋغات قىلىش ئۈچۈن سېتىۋالىدىغۇ، دەپ پەرەز قىلاتتىم. شۇڭا، ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ باھاسى 400 يۈەنگە ئۆسۈپ كەتكەن ىدى. چوڭ – چوڭ شەھەرلەردە ياشاۋاتقان كىشىلەر ھەر قانداق ئىشنى بىز دىن ئەتراپلىق، پۇختا ئويلايدۇ. ياۋا قېرىنقۇلاق ئۇلار-نىڭ قولى بىلەن مەخپىي ھالدا ئالماشتۇرۇلۇپ، ئاخىرى ئۆزى بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق بىر جايغا يېتىپ بارىدۇ. ئۇلار يىراق – يىراقلاردىن بىز نىڭ خىلۋەت دۆكىنىمىزغا كېلىپ تەشنالىق بىلەن سۆزلىشىدۇ، ئۇ-مىدىسىزلىك ئىچىدە سۈكۈتكە چۆمۈشىدۇ. بەزىلەر ئىشىك سىرتىدا تۇ-رۇپ ياۋا قېرىنقۇلاق توغرىسىدا پاراڭلىشىدۇ، ئۇلارنىڭ قاراڭغۇ كېچىدە-كى قىياپىتى ئۇلاردا تولىمۇ مەخپىي باشقىچە غەرەز بارەك تۇيغۇ بېرە-دۇ. بىز ئىشكىنى ئېچىپ چىقساقلا ئۇلار گەپتىن توختايدۇ، ئەمما، يەنىلا دۆكىنىمىز ئالدىدىن كەتمەيدۇ. شۇ ۋاقىتلاردا پۈتكۈل باشكۆۋرۈكنى بىر خىل ئەنسىزلىك قاپلىغاندەك قىلاتتى.

ئۇچىنچى يىلىغا كەلگەندە، ياۋا قېرىنقۇلاق سودىسى تەلۈىلەرچە ئەۋج ئېلىپ كەتتى. شۇ ياۋا قېرىنقۇلاق قىزغىنلىقىغا ئەگىشىپ چارۋا – ماللاردا كەڭ كۆلەملىك ۋابا تارقالدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ بىر خىل تارىختىن بۇيان كۆرۈلۈپ باقمىغان چارۋا – مال كېسەللىكى ئىكەن. مەن ئۇ ۋابانى خۇددى ياۋا قېرىنقۇلاققا ئوخشاش يېڭىدىن يېتىپ كەلگەن تاجاۋۇزچىلارنىڭ بىرى دەپ جەزمەلەشتۇردۇم... نەتىجىدە، قوي، كاللار تۇركۇم – تۇركۇملەپ تىرىك كۆمۈۋېتىلدى. تاغ قاماللىرى، جىدىي ھالەت يۈرگۈزۈلدى، تاغ ئۇستىدىكىلەرنىڭ چۈشۈشىگە، تاغ ئېتىكىدىكىلەرنىڭ تاغقا چىقىشىغا يول قويۇلمىدى.

بىز بىر قانچە كۈن كېچىكىپ قالغاچقا باشكۆۋرۈكتە توسۇلۇپ قا-

دۇق. ئەسلىدىكى تونۇش ئورمان قاراۋۇللىرى ۋە تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسى ئالماشتۇرۇۋېتىلگەنىدى. چېگرا مۇداپىئە پونكىتىدىكىلەرمۇ چېگرىدا يۈرۈش كىنىشكىسىنى بېجىرىپ بېرىشكە قەتئىي ئۇنىماي تۇرۋالدى.

دەل شۇ كۈنلەردە، ئۇدا ئىككى كۈن يامغۇر ياغدى. بۇ ۋاقىتتا ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ تېز ئۆسىدىغانلىقىنى بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىچى تىتىلداشقا باشلىدى. شۇڭا بەزىلەر تاقەت قىلالماي باشكۆۋرۈكنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ، غەرب تەرەپتىكى تاشلۇېتىلگىلى ئۇزاق بولغان، خۇددى تەبىئىي توسۇقتەك كونا يول بىلەن چىقىپ كېتىشتى. كېيىن، ئۇلار قايتىپ كەلمىدى. پەرىزىمدە، ئۇلار ئاللىقاچان بارماقچى بولغان مەنزىلگە يېتىپ بېرىپ، چوڭ – كىچىك سومكىلارغا ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ كۆپ ئادەم شۇنداق قىلىشنى قارار قىلىشتى. ئەمما، كۆپىنچىسى كونا يول ئاغزىغا بېرىپلا، كونا يول بىلەن ھەرگىز مۇ ماڭغىلى بولمىغۇدەك دېيىشىپ قايتىپ كېلىشتى.

ئۇ يولدا ماڭغىلى بولغان تەقدىردىمۇ، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ئۇنداق قىلالمايتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن بىز دۇكان ئاچمىز، قولىمىزدا نۇرغۇن مال بار، چوقۇم ماشىنا ماڭالايدىغان يول بىلەن مېڭىشىمىز كېرەك. نۇرغۇن ئادەم كېچىدە يولغا چىقىپ، خۇددى ئوغرىلاردەك تىمسىقلاپ يۈرۈپ تاغقا چىقماقچى بولۇشتى. ناۋادا ئۇلار تۇتۇلۇپ قالسا نۇرغۇن جەرىمانە قويۇلىدۇ. ئەمما، ئۇلار جەرىمانىگە پەرۋا قىلماي، ئامال تېپىپ تاغقا چىقىدۇ.

ئانام ئامالسىزلىقتىن تولىمۇ تىتىلداپ كېتىپ باراتتى، تەرەپ – تەرەپكە قاتراپ ئامال ئىزدەپ ئاچچىق يۇتاتتى. ئاخىرى ئۇ چىشىنى چىشلەپ، بەزىلەرگە تاغدىن چۈشكەندە چوقۇم بىر نەچچە كىلوگرام ياۋا قېرىنقۇلاق ئالغاچ كېلىمەن، دەپ ۋەدە بېرىپ، يەنە بىر مۇنچە پۇل خەجلەپ، بىر مۇنچە كىنىشكىلەرنى بېجىردى. شۇندىلا، ئالاھىدە ئەھۋال تەرىقسىدە كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشكە يول قويۇلدى.

ئەمما، ئانام تاغقا چىقىپلا ئادەمنىڭ ئىشەنگىسى كەلمەيدىغان دەرد-جىدىكى قالايمىقانچىلىقنى كۆردى. تاغدىن بەزىدە بۇلاڭچىلىق بولغانلىق توغرىسىدا خەۋەرلەر كېلەتتى. كىشىلەرنىڭ ئېيتىشچە، بۇنى ئاشۇ ئىچ-كىرى ئۆلكىلەردىكى ئاپەتتىن قېچىپ كەلگەنلەر قىلغانمىش. ئۇلار ئۆزلە-رىنى خۇددى بىر تەرتىپسىز دۇنياغا كېلىپ قالغاندەك ھېس قىلىشقانە-دى. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق ئىدى. بۇ تاغنىڭ ئىچكىرىسىدە ئەزەلدىن بىر ئېنىق نازارەت قىلىش تۈزۈمى بولۇپ باقمىغان،كىشىلەر ھەممە ئىشتا ئۆزلىرىنىڭ قەلبىگە تايىنىپ، ئۆزلىرىنى تىزگىنلەپ كېلىۋاتقان ئىدى. بۇ يەردە ئادەم بىلەن ئادەم، ئادەم بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى تىزگىنە-لەش كۈچى چەكلىك بولسىمۇ، ئەمما، شۇمۇ بېتەرلىك ئىدى.

ئەمما، ئۇ ئادەملەر پولاتتەك قاتتىق تۈزۈمى بار جەمىيەتتىمۇ زە-يان- زەخمەتتىن قېچىپ قۇتۇلالمىدى، بۇنداق «ھېچكىم باشقۇرمايدىغان » جايىنى دېمەيلا قويايلى! ئۇلار تاغدىن چۈشەلمىدى، ياۋا قېرىنقۇلاقلە-رىنى ساتالمىدى، قولىدا پۇل بولمىغاچقا بېيگۈدەك نەرسە ئېلىپ يېيەلمە-دى، قىسقىسى، ياشاشقا ئامالسىز قالدى. شۇڭا ئۇلار بۇلاڭچىلىق قىلا-دى...

بۇ ئەتراپقا ئورۇنلاشقان كىگىز ئۆيدىكىلەرنىڭ كۆپىنچىسى مال – چارۋىلىرىنى باشقىلارغا ھۆددىگە بېرىدىغانلار ئىدى. مال – چارۋىلار ئالە-لمقاچان تاغ كەينىدىكى چېگرا رايونغا كەتكەن بولۇپ، ئۆيدە پەقەت ياشانغانلار، ئاياللار ۋە بالىلارلا قالغانىدى. ئۇلار كالىلارغا قارىغاچ سۈت يېمەكلىكلىرىنى ياسايتتى. ئۇ مەزگىللەردە ھەممە ئادەم تولىمۇ ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، تۇيۇقسىز ھېچقانداق تايانچىسى يوقتەك ھېس قىلىشتى. بۇ تاغدا مەيلى قانداقلا ئىش يۈز بەرسۇن، ئۇلار تاقابىل تۇرالمايتتى، قېچىپمۇ قۇتۇلالمايتتى. يەنىلا ۋەتەن قوينى ياخشى ئىكەن، نېمىلا ئىش يۈز بەرسە جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا بېرىپ ياردەم سورىغىلى بولىدۇ... تاغ ئىچىدىكى تىنچ تۇرمۇش نېمە دېگەن ئاجىز – ھە!

يۇقۇملانغان چارۋىلار يەنىلا تولىمۇ ئېچىنىشلىق بىر تەرەپ قىلىـ-

ماقتا ئىدى، سايقىنبۇلاقنىڭ سىرت بىلەن بولغان ئالاقىسى پۈتۈنلەي ئۈزۈلدى.

بىز ئورمانلىققا كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايتتۇق. ئەمما، ھەر قېتىم ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ ئەتراپقا نەزەر سالسام، ئەتراپ يەنىلا خۇددى ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەندەك ھەم مەڭگۈ ھېچ ئىش يۈز بەرمەيدىغاندەك جىمجىتلىققا چۆمگەن پېتى تۇراتتى. بىز شاۋقۇنلۇق ئورمانىنىڭ مەلۇم بىر يېرىدىكى ياۋا قېرىنقۇلاقنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈردۇق. ھېچكىمنىڭ دەخلىسىگە ئۇچرىمىغان ياۋا قېرىنقۇلاقلار خالىغانچە ئۆسمەكتە ئىدى... لېكىن، بىزنىڭ مۇشۇنداق ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ ئۇ يەرگە ئۇزاقتىن – ئۇزاق قارىماقتىن باشقا ئىلاجىمىز يوق.

ئۇ يىلى بىز ھېچقانچە سودا قىلالمىدۇق. مال – چارۋىلىرىدىن ئايرىلغان چارۋىچىلار ھۆكۈمەتتىن ئالغان ئازغىنا يارەم پۇلىنى تولىمۇ تېجەشلىك بىلەن خەجلەيتتى. دۇكىنىمىزنىڭ سودىسىمۇ ئادەتتىن تاشقىرى بوش بولۇپ، ھېچنەرسە سېتىلمىدى. گەرچە بىز بىر ئاز ياۋا قېرىنقۇلاق يىغقان بولساقمۇ، ئەمما، ئۇلار تاغدىن چۈشكەندە باشقىلارغا بەرگەن «ۋەدە»نى قايتۇرۇشقىمۇ يەتمەيتتى.

تۆتىنچى يىلى. بىز قىشتىن بېرى مەسلىھەتلىشىپ، ياۋا قېرىنقۇلاق يىغىش ئىشىغا تازا بىر كىرىشىپ باقماقچى بولۇشتۇق، يەنى تۇرلۈك ماللار دۇكىنى بىلەن تىككۈچىلىك دۇكىنىنى كۆۋرۈكبېشىدا قالدۇرۇپ، ئۇ دۇكانلارغا مومام ئىككىمىز قارايدىغانغا؛ ئانام، تاغام ۋە سىڭلىم ئۈچەيلەن ياۋا قېرىنقۇلاق يىغىش سەپىرىگە ئاتلىنىدىغان، ھەر يېرىم ئايدا ياكى ئۇنىڭدىن سەل ئۇزاق ۋاقىتتا بىر ئۆيگە قايتىدىغانغا كېلىشتۇق.

ئانامنىڭ ئامانلىرى كۆپ ئىدى. ئۇ بىكار بولۇپ قالغان چاغلىرىدا قانداق قىلغاندا تاغدا ئۇزۇن تۇرغىلى بولىدىغانلىقى، قانداق قىلغاندا تېخىمۇ كۆپ جايلارغا بارغىلى بولىدىغانلىقى، يەنە قانداق قىلغاندا ئۆينى خاتىرجەم بېقىپ كەتكىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئويلىناتتى. ئاخىرى ئۇنىڭ تاپقان ئامالى دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان كوزۇپى بار كىچىك

تېپتىكى يۈك ماشىنىسىدىن بىرنى سېتىۋېلىپ تاغقا چىقىش بولدى.

ئۇ تولىمۇ قالتىس ئويلىغانىدى. كىچىك تېپتىكى يۈك ماشىنىسىنى ھەيدەپ تاغقا چىققاندا بىر - ئىككى ئايلىق ئوزۇق - تۈلۈكنى ئېلىۋالغىلى بولۇپلا قالماي، يىغىۋالغان ياۋا قېرىنقۇلاقنى يۈدۈپ يۈرمەسمۇ بولاتتى. ماشىنىنى ھەيدەپ تاغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ماشىنا ماگالمىغۇدەك يەرگىچە بارغاندىن كېيىن، بىر ئادەم ماشىنىغا قاراپ قالسا، قالغان ئىككى ئادەم تاغقا ئىچكىرىلەپ كىرىپ ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىپ چىقسلا بولاتتى. ماشىنا بولغاندا ئىشلار ھەم بىخەتەر ھەم تېز بولاتتى.

ئانام بۇندىن قىلغاندا ماشىنىدىن ئۇنۇملۇك پايدىلانغىلى بولمايدىكەن دەپ ئويلىدى بولغاي، ماشىنىغا قارايدىغان ئادەمگە توخۇ بېقىشتىن ئىبارەت قوشۇمچە ئىش تېپىپ بەردى. ئۇنىڭچە بولغاندا، بىرەر يۈز توخۇنى قەپەسكە سېلىپ ماشىنىنىڭ كوزۇپىغا تاشلاپ قويۇپ، مەلۇم بىر جايغا ئورۇنلاشقاندا ، توخۇلارنى قويىۋەتسە ئۆزلىرى ئوزۇق تېپىپ يەيدۇ، كەچلىكى توخۇلارنى ماشىنىنىڭ ئاستىغا قاپساپ قويسلا بولىدۇ؛ ھەممە ئادەم بىكار قالمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر ۋاقىت گۆش ۋە تۇخۇم يېگىلى بولىدۇ.

بىراق، بىز نىمكەش ماشىنا بولغان تەقدىردىمۇ سېتىۋالالمايتتۇق. شۇڭا، ئانام ئۇ پىلانىدىن يالتىيىپ، ئېشەكتىن بىرنى سېتىۋېلىش قارارىغا كەلدى. مەن بۇ پىلانىنى دۇرۇس كۆردۈم، قاچانكى ياۋا قېرىنقۇلاق يىغىش ئىشى توختىغاندا، مەن ئۇنى مىنىپ تاغ - داللارنى ئەركىن - ئازادە كېزەلەيتتىم.

ـ ئېشەككە يوتقان - كۆرپە، قازان - قومۇچلارنى ئارتساق، تاغ ئىچىدە بىمالال يول يۈرگىلى بولىدۇ، قەيەرگىچە بارالساق، شۇ ھېساب، ئۇ تېخى خېلى تىك تاغلارغىمۇ چىقالايدۇ،ـ دېدى ئانام ھەممىمىز گە بىر قۇر قاراپ.

ـ نىمشقا بىراقلا ئات سېتىۋالمايمىز؟ ئات تېخىمۇ كۆپ نەرسىنى ئېلىپ ماگالايدىغۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تېز ماگىدۇ،ـ دېدى سىڭلىم.

ـ ئات بەك كۆپ نەرسە يەيدۇ، يازدىغۇ باقماق ئاسان، قىشتا قانداق قىلىمىز؟ ھازىر يەم – خەشەك دېگەن قىممەت تۇرسا،ـ دېدى ئانام سىگىلمىغا چۈشەندۈرۈپ. ئانام ھەممە ئىشنى ئەنە شۇنداق ئەتراپلىق ئويلايتتى.

ـ پۇلىمىز كۆپەيگەندە نېمە ئالغۇمىز كەلسە شۇنى ئالىمىز ، نەگە بارغۇمىز كەلسە شۇ يەرگە بارىمىز ... – دېدى ئانام يەنە سەل تۇرۇۋالـ غاندىن كېيىن.

كېيىن، ئانام چىقارغان قارارىغا نسبەتەن يۇرىكىنى توختىتىش ئۈچۈن، كۆكتوقاي ناھىيەسىگە بېرىپ، ئۇرۇق – تۇغقان ۋە يۇرتداشلاردىن بىر نەچچىنى تەكلىپ قىلىپ كەلدى. ئۇ يەنە ئىچكىرىدىكى يۇرتقا تېلېفون قىلىپ، تۇرمۇشىدا قىينىچىلىقى بار بىر نەچچە يۇرتداشقا پىلانىنى ئېيتتى. ئۇلار ئانامنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، دەرھال يولغا چىقىپ، شىنجاڭغا كېلىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

باھار كېلىپ باشكۆڭۈرۈك ئادەمگە تولۇپ كەتتى. دەريا بويىنىڭ ھەممىلا يېرىدە ئېغىر يۈك – تاقلىرىغا يۆلەنگىنچە ئارام ئېلىۋاتقان كىشىلەرنى كۆرگىلى بولاتتى. كۆڭۈرۈكبېشىغا يەنە بىر تۆمۈرچىمۇ كەلگەن بولۇپ، ئۇ مەخسۇس تاغ مەھسۇلاتلىرىنى كولايدىغان قورال – سايمانلارنى سوقۇپ ساتاتتى.

بىر نەچچە ئاخشامدىلا دەريا بويىدىكى قاتار كونا ئۆيلەر قايتىدىن رېمونت قىلىنىپ، بىر نەچچە ئاشپۇزۇل ۋە مېھمانسارايلار پەيدا بولدى. كېيىن، چىرايلىق ئاچا – سىگىللار كېلىپ كوچىنىڭ يەنە بىر ئۇچىغا ساتىراشخانا ئاچتى. بىر ئاشخانىنىڭ غوجايىنى ئاشخانىسىنى تانسىخانىغا ئۆزگەرتىۋالدى. تانسىخانىدىكى ئاۋاز ياڭراتقۇ ۋە لاپ – لۇپ چىراغلار دېزىل موتورىدىن چىققان توكتا ئىشقا كىرىشەتتى. كەچ كىرىشى بىلەنلا بىر توپ ئەر بۇ يەرگە يىغىلاتتى،ـ دە، تاڭ ئاتقۇچە ھاراق ئىچىشەتتى، ھەتتا، بەزىدە قىمارمۇ ئوينىشاتتى.

ياۋا قېرىنقۇلاق يىغىپ، قۇرتئوت كولايدىغانلار بۇلتۇر تاغدىن چۈ-

شۇشتىن بۇرۇنلا بىر نەچچە مەزھەپكە بۆلۈنۈۋالغانىدى. زادى قانداق بۆلۈنگەنلىكى تازا ئېنىق ئەمەس، ئەمما، بىلىدىغىنىم ئۇلار ئارىسىدا چوڭقۇر ئۆچ – ئاداۋەت بار ئىدى. تاغنىڭ ئىچكىرىسىدە پەيدا بولىدىغان ھېكايە، چۆچەكلەرنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەيتتى. ئۇنداق مش – مش پاراڭلارنىڭ پەقەت ئىككى – ئۈچلا راست يۈز بەرگەن ۋەقەلەر بولۇپ چىقاتتى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا يارىلانغانلار ئۆمۈرلۈك مېيىپ بولۇپ قاپتۇ. بۇ يەردە ئەھۋال قالايمقان، ئولتۇراقلاشقانلار كۆپ ۋە ھەر يەرلەردىن كەلگەنلەر بولغاچقا بىرەر – ئىككى ئادەم ئىز – دېرەكسىز يوقاپ كەتسە بىلگىلى بولمايتتى.

بۇ يىل چېگرا مۇداپىئە پونكىتىدىكى ئەسكەرلەرمۇ كۈنلىرىنى جىدىي دېچىلىك ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ئۇلار دائىم كېلىپ كىملىك تەكشۈرەتتى ياكى بولمىسا ۋاقىتلىق تۇرۇش كىنىشكىسى بېجىرەتتى. ئەمما، ئۇلار تەكشۈرۈش ئىياغلاشقاندىن كېيىن، ھە دېسلا ياۋا قېرىنقۇلاق سۈرۈشتۈرەتتى، ھەممە كىشىگە دېگۈدەك چېگرا پونكىتىدىكىلەرگە بىر قانچە كىلوگرام ياۋا قېرىنقۇلاق تېپىپ بېرىشنى ھاۋالە قىلاتتى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، غەرب تەرەپتىكى مەلۇم بىر ئورمان قاراۋۇلخانىسى زور بىر تۈركۈم ئورمان ساقچىلىرىنى تەشكىللىگەنمش.

مەن يولدا كېتىۋېتىپ بىر كونا ئۆينىڭ يېنىدىن ئۆتكىنىمدە، تامنىڭ كەينىدە بولۇۋاتقان بىر قىسىم سۆزلەرنى ئاڭلاپ قالدىم:«... نېمىدىن قورقىمىز؟ ئۇلاردا تاپانچا بولسا بىز دېمۇ بار...»

دەريا بويىدىكى كىچىك ئورمانلىقنىڭ ئىچى سۈلياۋدىن ئىشلەنگەن بويۇملارنىڭ ئەخلەتلىرى بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى. بۇ ئۇزاق يىللار ئىلگىرى بۇ يەردە شالاڭ ئولتۇراقلاشقان ئاشۇ ئاھاللەر ئەخلەت كۆمۈر كۈلى ياكى ياغاچ ئوتۇن كۈلى ئىدى. تېخىمۇ ئۇزاق يىللار بۇرۇن مەن كۆمۈر كۈلى ۋە ياغاچ ئوتۇن كۈلىدىنمۇ پايدىلانغىلى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. ئۇ چاغلاردا جىمى مەۋجۇدات قىلمۇ سىغمىغۇدەك دەرىجىدىكى نورمال ئايلىنىشنى داۋاملاشتۇراتتى، ئۇ چاغدىكى دۇنيا تولىمۇ

مۇكەممەل دۇنيا ئىدى.

ياۋا قېرىنقۇلاق بىلەن بىللە يېتىپ كەلگەن جىمى شەيئىنى بايقىغان ۋاقتىمىز دا، ئۇ شەيئىلەر ئاللىبۇرۇن زورىيىپ، ساقلانغىلى بولمايدىغان دەرىجىدىكى مەسىلىگە ئايلىنىپ بولغان ئىدى.

سىلىۋدا كېنىدا ئىشلەيدىغان ھېلىقى بالا مېنى ئىز دەپ كەلدى. بىز مەشىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئىسسىنغان چېغىمىز دا ئۇ ماڭا نۇرغۇن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. يەنى، ئۇ ماڭا ياۋا قېرىنقۇلاق، قۇرتئوت، ئىت باش ئالتۇن(تەبىئىي ئالتۇن پارچىسى) ۋە قارا يولۇاس(قارا سىلىيۇدا) كانىلىرى توغرىسىدا نۇرغۇن قىزىقارلىق ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ تېخى بەك ياش ئىدى، شۇنداق تۇرۇقلۇقمۇ، ئۆزىنىڭ مەن بىلەن توي قىلغۇسى بارلىقىنى ئېيتتى... ئۇ ماڭا يېقىن كېلىپ ئولتۇردى، مەشتىكى ئوت گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتاتتى. ئۇ بۇ يىل ئەمدىلا 16 ياشتا ئىدى.

ئۇ ماڭا:« ياۋا قېرىنقۇلاق تەرگىلى ئىككىمىز بىللە چىقايلى، مەن بىر جاينى بىلىمەن، ئۇ يەرگە ھېچكىم بېرىپ باقمىغان، ئۇ يەردە چوقۇم ياۋا قېرىنقۇلاق بەك كۆپ...»دېدى. ئۇ يەنە تۇرۇپ:« ھەي، پۇل تاپقاندىن كېيىن نېمە ئالغۇمىز كەلسە شۇنى ئالىمىز ، نەگە بارغۇمىز كەلسە شۇ يەرگە بارىمىز ...» دەيتتى.

قارلارنىڭ ئاستا – ئاستا ئېرىشى بىلەن دەريا سۈيى ئۇلغىيىپ، يەنە بىر باھار كەلدى. كۆۋرۈكبېشىنىڭ يولى ئېچۇېتىلگەندىن كېيىن، ئۇن-ماي، قازان – قومۇچ، يوتقان – كۆرپىلىرىنى يۈدۈۋالغان كىشىلەر داۋاملىق شىمالغا قاراپ يۈرۈش قىلدى. ئۇلار خۇددى ئارىسىدا چوڭقۇر تاغ جىلغىسى بارەك ئارىلىق قالدۇرۇپ بىر – بىرىدىن يىراق ماڭاتتى، ھېچكىم ھېچكىمگە يېقىنلاشمايتتى، ئۇلارنىڭ بىرى – بىرى بىلەنمۇ كارى يوق ئىدى. ئۇلار ھەتتا بىرى – بىرى بىلەن گەپمۇ قىلىشمايدىغان بولۇپ، ھەممىسىنىڭ چىرايىدىن بىر خىل جىددىيلىك چىقىپلا تۇراتتى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا،ياۋا قېرىنقۇلاق زاكاس قىلغۇچىلار ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ ھەر كىلوگرامىنى 500 يۈەندىن سېتىۋالماقچى بولۇشقانمىش.

بىز نى ئاستا – ئاستا قورقۇنچ باسماقتا ئىدى.

-بۇ يىل يەنە ياۋا قېرىنقۇلاق يېغمىز مۇ؟

-يېغمساق قانداق قىلمىز؟ مەن بارغانچە قېرىپ كېتىۋاتىمەن، كېيىن قانداق قىلمىز ....-دېدى ئانام بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن.

ئۇنداقتا، بىز ئىلگىرى قانداق ياشاپ كەلگەن ئىدۇق؟ ئاشۇ بىز ياۋا قېرىنقۇلاق تېرىشنى باشلىمىغان ئۇمىدسىز لىككە تولغان كۈنلەر ھاۋا-زىرقى تۇغمەس ئارزۇ – ئارمانلارغا تولغان كۈنلەردىن ئېشىپ چۈشەتتى...

ئاشۇ جان تىكىپ پۇل تېپىشنىڭ ھاجىتى يوق ئادەتتىن تاشقىرى ئاددى، ئەمما خۇشاللىققا تولغان كۈنلەر، تەلەي سىناش ئىدىيەسىنىڭ تەسىرىدە قانائەتچانلىققا تولغان كۈنلەر... يەنە تاغ – دالا، ئورمانلىقلارنىڭ گۈزەللىكىگە تويۇنغان مەنزىرىسى... بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئۆز تۇيغۇلىرىمىز دىنمۇ گۈزەل، يارقىن ۋە كۈچلۈك. بىز ئاشۇ گۈزەللىكلەر ئارا بىر بىرىمىز دىن مىننەتدار ئىدۇق، بىر بىرىمىزگە ئىشەنگەن ئىدۇق... مانا ھازىر بۇلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنتۇلۇپ كەتتى! ئورمانلىقتا ئاشۇ ياۋا قېرىنقۇلاقتىن باشقا نۇرغۇنلىغان تولىمۇ ئەزىز ۋە گۈزەل نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلدى...

دەل شۇ يىلى يەنى ياۋا قېرىنقۇلاق پەيدا بولۇپ بەشىنچى ياكى ئالتىنچى يىلى ياۋا قېرىنقۇلاق قايتا تېپىلمىدى. خۇددى بىر نەچچە يىل ئىلگىرى ئۇ يەردە تۇيۇقسىز پەيدا بولغىنىغا ئوخشاش يەنە تۇيۇقسىز لا غايىپ بولغاندى. ياۋا قېرىنقۇلاق يوقاپ كەتتى، خۇددى بۇ يەردە ئەزەلدىن ياۋا قېرىنقۇلاق ئۆسۈپ باقمىغاندەك... ئورمانلىقتىكى ئىلگىرى ياۋا قېرىنقۇلاق ئۆسىدىغان جايلار خۇددى چۈشتەك قۇپقۇرۇق بولۇپ، ھەقىقەتەن ھېچنېمىنى تاپقىلى بولمايتتى...بوران تاغ جىلغىسىدىن ئۆتكەندە گۈركىرىگەن دەھشەتلىك ئاۋاز چىقاردى. ئاسمان كۆپكۆك ھەمدە

تولمۇ تىنىق. يايلاقنىڭ يېشىل رەڭگى كىشىگە بىر خىل چۈشەنگىلى بولمايدىغان تۇيغۇ بېرەتتى. ئەمدى ياۋا قېرىنقۇلاق يوق، ئورمانلىقتىكى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن دەرەخلەر بەرداشلىق بېرىشكە تېگىشلىك نەرسىلەر قالمىدى. ئۇلار يىقىلىپ چۈشكەن جايىدا خۇددى لەيلەپ تۇرغانىدەك قىلاتتى.

مەن ئۇ يىلى باشقىلارنىڭ قانداق ھېسسىياتتا بولغانلىقىنى ئۇنتۇپ كەتتىم. مەن ھەر كۈنى غېرىبانە دۇكىنىمىز دىلا بولاتتىم. ئىچىم بەك پۇشۇپ كەتكەن چاغلاردا بولسا، سىرتقا چىقاتتىم ـ دە، ئالتۇندەك قۇياش نۇرلىرىغا چۆمۈلگىنىمچە، دەريا بويىدا سەيلە قىلاتتىم. دەريا بويىدىكى ئەخلەت دۆۋىسى كۈندىن – كۈنگە ئېگىز لەپ كېتىۋاتاتتى...

مەن ئۇ يىلدىكى كىشىلەرنىڭ تەقى – تۇرقىنى ئۇنتۇپ كەتتىم. بەلكىم، ئۇلارنى قايتا ئۇچراتمىغانلىقتىن بولسا كېرەك. تولمۇ تەستە بىز نى ئۆم قىلغان تۇرمۇش پارچىلىنىپ كەتتى، ئاشۇ تۇرمۇش قويىنىدا تېپىرلاپ يۇرگەنلەرمۇ تارقىلىپ كەتتى. ئەمما، تۇرمۇش يەنە باشقا بىر خىل تۇستە داۋاملاشماقتا ئىدى. گەرچە باشكۆۋرۈك خارابىلىققا ئايلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن، ئۇ يەنىلا ئۆزىنىڭ ئېنىرتسىيەسىي بويىچە چىداپ كېلىۋاتاتتى. باشكۆۋرۈك يەنىلا ئادەملەرنىڭ شاۋقۇن – سۇرەن لىرىدىن تولمۇ يىراق، بۇ يەردە بىرەر ئادەمنى ئۇچراتقىلى بولمايتتى. كۆرگىنىم پەقەت ھەممە يەرگە تارالغان، كۈنسېرى قويۇقلىشىۋاتقان تۇر مۇش ئىزلىرى ئىدى. مېنىڭ كاللامدا خۇددى ياۋا قېرىنقۇلاق قايتا ئۆسۈپ چىققاندەك، كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرىدىغان ھەر خىل سىرلىق خىيالىلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى... ئۇنداقتا مەن ھازىردىن باشلاپ بەختلىك ياشايمەنمۇ؟ ئۇنداق بولسا، مەن ھازىردىن باشلاپ ھەممىنى چۈشىنىشكە باشلىدىممۇ؟ يىراقلاردا يۇز بەرگەن كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرىدىغان ھەر بىر ئىش بىز نىڭ غېرىبانە دۇكانغا يېتىپ كەلگەندە، خۇددى ئاشۇ ئىشلارنى بۇرۇن مەن ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزگەندەك ھېس قىلىمەن. قارىماققا، مەن ئانچە ھەيران بولمىغاندەك كۆرۈنسەممۇ، ئەمما،

ئىچمده هېچنېمنى چۈشىنەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن ھەسرەت چېكەتتىم.

بولدى، بۇ گەپلەرنى بىر ياققا قايرىپ قويايلى! ياۋا قېرىنقۇلاق تو-غۇرلۇق سۆزلەپ بېرەي، ئەمدى ئۇ يوق بولسمۇ... راستىنى ئېيتقاندا، بىز نىڭ ياۋا قېرىنقۇلاق توغرىسىدىكى چۈشەنچىمىز بەكلا ئاددىي ھەم ئاز ئىدى.

ھەئە، ياۋا قېرىنقۇلاق ئەمدى راستىنلا يوق، بىز نىڭ ياۋا قېرى-نقۇلاققا باغلانغان گۈزەل ئارزۇ – ئارمانلىرىمىز مۇ يوقالدى(ياكى ۋاقىت-لىق يوقالغانمىدۇ؟) بىز نىڭ دۈكىنىمىز يەنە تاغقا كۆچۈرۈلدى. دۈكانغا نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەن چارۋىچىلارغا بىز بۇرۇنقىدەكلا كۈلۈمسىرىگىنىمىز چە مۇئامىلە قىلاتتۇق. ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ يوق بولغان-لىقى (ياكى ۋاقىتلىق يوقالغانمىدۇ؟) يەنە يادىمىزغا كېلىدۇ. تۇرمۇش داۋاملاشماقتا، قارىغاندا مۇشۇنداق دېمەكتىن باشقا ئامال يوق ئوخشاي-دۇ. ئەمما، ھەممە نەرسە بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. تېخىمۇ كۆپ نەرسە مىنۇت – سېكۇنتلاپ يېقىنلاشماقتا، سۈرئىتى بار-غانسېرى تېز لەشمەكتە. مېنىڭچە، ئەڭ زور ئۆزگىرىشلەر شەكىلسىز ۋە شەپسىز لا ئىنتايىن تېز سۈرئەتتە يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئەمدى، ياۋا قې-رىنقۇلاق يوق، ئەمما، «قارا قېرىنقۇلاق» دېگەن يېڭى سۆز داۋاملىق ئې-غىز دىن ئېغىز غا كۆچۈپ يۈرمەكتە ئىدى، خۇددى ئۇ قەدىمدىن تارتىپ ئىشلىتىلىپ كېلىۋاتقان، كىشىلەر تەرىپىدىن ئەلۋەتتە شۇنداق دەپ قارالغان سۆزلەرگە ئوخشاش. ياۋا قېرىنقۇلاق يوق بولدى، ھامان بىر كۈنى ئۇنىڭ «غايىپ بولغىنى» كىشىلەرگە ھەيران قالغۇدەك ئىش بولۇپ تۇيۇلمايدۇ.

ئۇ كۈنى مەن ئۆزۈم يالغۇز ئورمانلىقتا كىردىم. ئورمانلىقنىڭ قاراڭغۇلۇقى ئىچىدە تولىمۇ نۇرلۇق بىر نەرسىنى كۆردۈم. مەن ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن بىر كىشىنى كۆردۈم. ئۇ مېنىڭ ئانام ئىدى، ئۇ يەنىلا ياۋا قېرىنقۇلاق ئىزدەۋاتاتتى. مەن يېراقتا تۇرۇپ بىر قاراپلا ئۇنىڭ قو-لىدىن يېراق بولمىغان جايدا بىر تال ياۋا قېرىنقۇلاقنىڭ بارلىقىنى كۆر-

دۇم. ئۇ پۇتۇن دۇنيادىكى ئەڭ ئاخىرقى ياۋا قېرىنقۇلاق، ئۇ تىنچ ئۆسۈمەكتە ئىدى، يەنە ئەتراپتىكى تىۋىشلارغا قۇلاق سالاتتى. بىراق، ئانام ئۇنى بايقىمىدى. كېيىن مەن ئانامنىڭ پۇتىنىڭ ئاستىدىكى مۇختەك نەرسە ئۇستىدە تۇرغان يىلاننى كۆردۇم، ئۇ ياۋا قېرىنقۇلاققا ئوخشاش جىمجىت يوشۇرۇنۇپ ياتاتتى. مەن ئۇنۇمنى چىقىرىپ توۋلاشتىن قورقۇپ، ئامالسىز جايىمدا قىمىرلىماي تۇردۇم. تولىمۇ ئۇزاق ۋاقىتتىن كېيىن، ئانام ئاخىرى ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە بۇ جايدىن ئايرىلدى.

ئۈچىنچى قىسىم
پىكىرلىشىش

بېشىمنى ھەممىدىن بەك قاتۇرىدىغىنى، مەيلى مەن نېمىلا دەي، دېگەن گېپىمنى ئەركىنىپكىكە زادىلا چۈشەندۈرەلمەيتتىم.

ـھەي، ئەركىنىپك، سىز بۇ يەردە تۇرىسىز غۇ؟

ـھە، ياخشىمۇسىز ، ياخشىمۇسىز !

ـسىز مۇ ياخشى تۇرۇۋاتامسىز ؟!

ـياخشى تۇرۇۋاتىمەن

ـنەگە ماڭدىڭىز ؟

ـماقۇل، بولىدۇ، بولىدۇ.

ـ مەن بازارغا ماڭدىم.

ـشۇنداق، شۇنداق.

ـنەچچە كۈن بولدى ئۆيۈمگە ئوينىغىلى كەلمىدىڭىز غۇ؟

ـبولىدۇ، ماقۇل!

ـنەچچە كۈن ئىلگىرى مومام ئاغرىپ قالدى.

ـتوغرا، توغرا، توغرا،راست!

مەن سەۋرچانلىق بىلەن ئۇنىڭغا قول ئىشارىسى بىلەن چۈشەندۈرۈدۇم.

ـمومام، هېلىقى قېرى ئايال كارىۋاتتا يېتىپ... قوللىرىنى مىدىرلەتالمايدۇ... ھەم پۇتىنىمۇ مىدىرلىتالمايدۇ... تاماق يېيەلمەيدۇ، بەك بەئارام بولۇپ كېتىۋاتىدۇ...

ـھە... ئۇنداقتا بەك ياخشى بوپتۇ، ناھايىتى ياخشى ئىكەنغۇ.

قولۇمدىكى سومكىنى ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتقۇم كەلدى. بىراق، ئويلاپ باقسام، بۇنى ئۇنىڭدىن كۆرگىلى بولمايتتى. ئۇ مېنىڭ قول ئىشارەمگە قاراپ جاۋاب بەرگەن تۇرسا. ئۇ مېنى ھاۋا توغرۇلۇق سۆزلەۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ قالغاندەك ئىدى.

ـماقۇل، ئۇنداق بولسا كېيىن كۆرۈشەيلى، خوش!

ـبولىدۇ، بولىدۇ، كېيىن كۆرۈشەيلى!

ئۇ بۇ قېتىم ئەجەب چۈشەندىغۇ؟ مەن ئۇنىڭ كەينىگە بۇرۇلۇپ ماڭغىنىنى كۆرۈپ، يېنىكلەپ قالغاندەك بولدۇم.

پەقەت ئاناملا ئۇنىڭ بىلەن بىمالال پاراڭلىشالايتتى. بۇ ھەرگىز مۇئانامنىڭ قازاقچىنى ياخشى بىلىدىغانلىقىدىن ئەمەس بەرمەيتتى. بەلكى، ئۇنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچى مېنىڭكىدىن كۆپ ياخشى ئىدى. ئەركىنبېكمۇ پۈتۈنلەي خاتا جاۋاب بېرىشكە ئادەتلىنىپ قالغاندەك ئىدى. ئۇنداق بولغىنى بىلەن ئۇنىڭ سەممىيلىك چىقىپ تۇرىدىغان چىرايىدىن «مەن چۈشىنەلەيمەن» دېگەن مەنە بىلىنىپ تۇراتتى.

بەزىدە تاغنىڭ ئېچىرىسىدىكى چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ سۈكۈتكە چۆمگەن ئەتىگىنى تولىمۇ سوغۇق بولۇپ كېتىدۇ. تاغقا چىقىپ قوي تېرىسى يىغىدىغان ئۈيغۇر يۇرتداشلار بىزنىڭ سازلىقىنىڭ يېنىغا قۇرۇلغان ئوچىقمىزنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ ئىسسىنىشاتتى. ئۇلار ئىسسىنغاچ ھەر بىرى بىر ئېغىزدىن گەپ ئېچىپ، ناشتىلىق تەييارلاۋاتقان مومامغا يېقىنچىلىق قىلىشاتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى مومامنى ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈپتۇ، دېسە، بەزىلىرى سالامەتلىكى ياخشىكەن، دەيتتى، يەنە بەزىلىرى بولسا قولى ئىشقا پىشقانىكەن،دەپ ماختايتتى... مومام بولسا ئۇلارنى ئۆزى ئەتكەن شوۋقۇرۇچتىن ئىچىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتىدۇ، دەپ

ئويلايتتى. تېخمۇ قىزىق يېرى شۇكى، مومام بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ قالسا، ئۇلار چۇرقىرىشىپ مومامنىڭ گېپىنى قۇۋۇتلەيتتى. ھەتتا، بەزىدە مومام «شۇڭىغۇرۇچ نېمانداق قاينىمايدىغاندۇ؟» دېسىمۇ، ئۇلار چاۋاك ئۇرۇشۇپ كېتەتتى.

ئانام ئىككىمىز چىدىر ئىچىدە ئۇلارنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ، تولا كۈلۈپ ئوچەيلىرىمىز ئۇزۇلۈپ كېتەيلا دەپ قالاتتى.

ئەلۋەتتە، بەزى نەرسىلەرنى سۆز بىلەن ئىپادىلىمسەكمۇ، يەنىلا ئاسان چۈشەنگىلى بولىدۇ. مەسىلەن، دوستلۇقنى، مۇھەببەتنى. كىچىك نۇرلاننى كۆرۈپلا قالسىڭىز، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا بىر سىقىم كەمە-پۇتنى تۇتقۇزۇپ قويىسىز. ياشلار ئەگەر دۇكاندا تۇرۇۋېلىپ كەتمىسە، سىز چوقۇم قاپىقىڭىزنى ئۇچۇرغىنىڭىز چە قانغۇچە تىللىشىڭىز كېرەك. بولمىسا، بىلىپ – بىلمەي بىر نەچچە ئوغۇل دوستىڭىز بولۇپ قالىدۇ.

ھە راست، يەنە بىر ئىش يادىمغا كېلىپ قالدى. ئەمەلىيەتتە، ئەركىنبېك بىلەن بولغان پاراڭلىرىمىزنىڭ ھەممىسلا مەغلۇبىيەتلىك بولغان ئەمەس. بىر – ئىككى قېتىمدەك تولىمۇ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغاندى.

بىر كۈنى تاغ جىلغىسىدىكى ئوتلاقتا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ ئالدى بىلەن گەپ ئاچتى.

ـ ئانىڭىز كەتتىمۇ؟

ـ شۇنداق. ئادەم ئۆزى تەنھا بولسا نېمە دېگەن زېرىكىشلىك ـ ھە!

ـ ئۇنداقتا، ئەتە ئىككىمىز بىللە بېلىق تۇتقىلى بارايلى!

ـ بولىدۇ، ـ جىنلا بارار ئۇ يەرگە دەۋەتتىم ئىچىمدە.

ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتكەنىدى.

ـ ئاۋۇ تاغقا چىقايلى!

ـ بولىدۇ، ـ نېمە ئويلاۋاتقىنىڭنى بىلمەمدىم، ئۇخلىماي چۈش كۆرمە، دېدىم ئىچىمدە.

ـ بۆلجۇرگەن تېرىپ كېلەيلى، بولامدۇ؟

ـ بولىدۇ، ـ ئىشىڭنى قىلە، دېدىم ئىچىمدە.

ـ ئۇ يەردىكى بۆلجۇرگەنلەر بەك تاتلىق.
ـ راستمۇ؟
ـ بەك كۆپ، قانچىلىك كۆپ ئىكەنلىكىنى سىز بىلمەيسىز.
ـ ...
ـ ... ئۇستىدىن قارىغاندا كۆرۈنمەيدۇ، ئاستىدىن قارىغاندىلا يوپۇرماقلار ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋالغان غۇزمەك – غۇزمەك قىپقىزىل بۆلجۇرگەنلەرنى كۆرگىلى بولىدۇ!

مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇراتتىم. ئەتراپىمدا بىپايان ئوتلاق يېيىلىپ ياتاتتى. شۇ دەقىقىدە مەن بىر ئاز ئىككىلەندىم. ئانامنىڭ بىر قېتىم تاغىدىن چۈشكىچە ماڭا بىر مۇنچە بۆلجۇرگەن ئالغاچ كەلگىنى ئېسىمگە كەلدى. شۇ چاغدا ئانامۇ ئۇستىدىن قارىسا كۆرگىلى بولمايدۇ، ئاستىدىن قارايدىغان گەپ! يوپۇرماقنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇنغان قىپقىزىل بۆلجۇرگەنلەر تولىمۇ تاتلىق، دېگەندى.

تا بۈگۈنگە قەدەر، بۆلجۇرگەننى ئويلىساملا، ئاشۇ قېتىم ئوتلاقتا قىلىشقان شېرىن گەپلەر يادىمغا يېتىدۇ. بۆلجۇرگەن ئاشۇ دەقىقىلەرنى گۈزەللەشتۈرگەنمۇ ياكى قىلىشقان شېرىن گەپلەر بىر تال بۆلجۇرگەنگە رەڭ بەرگەنمۇ؟ زادىلا بىلەلمىدىم.

راست! مەن ھازىرغىچە ئاشۇ ۋاقىتتىكىدەك پاراڭلىشىشنى ئىستەپ باقمىغانىدىم.

ئات باغلايدىغان قوزۇق

ئەمدى مەن ئات باغلايدىغان قوزۇق توغرىسىدىكى ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەي.

بىز تاغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى سايقىنبۇلاققا ئەمدىلا كۆچۈپ بارغان چېغىمىزدا، دۆكۈنىمىزنىڭ سودىسى بەكلا سۇس ئىدى. ئۇ يىلى تۆت

يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ئاقىنلار ئېيتىشىشى قۇۋۈپي جىلغىسىدا ئۆتكۈزۈلمەكچى بولغانىدى. شۇڭا، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى شۇ تەرەپكە كۆچۈشكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىز تەرەپتىكى يايلاقتا 200 گە يېقىن كىگىز ئۆي ئازلاپ كەتتى. كىگىز ئۆيلەر خۇددى مەرۋايىتتەك چېچىلىپ ياتقان تاغ باغرى قۇيقۇرۇق بولۇپ قالغان بولۇپ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى تولمۇ بىئارام قىلاتتى.

سودىگەرلەرمۇ بىر – بىرلەپ كۆچۈپ كېتىشكەن بولۇپ، ئۇزاق ئۆتمەي بۇ ئەتراپتا بىزنىڭ چېدىر قوشۇلۇپ ئىككى – ئۈچلا چېدىر قالغانىدى. ھەر كۈنى زېرىكىشلىك تۇيغۇلىرىمىز بىلەن تېخىمۇ زېرىكىشلىك تاغ جىلغىسىغا ئۇزاقتىن – ئۇزاق قاراپ كېتەتتۇق.

ئۆي كۆچۈشكە ھەققەتەن قۇربىمىز يەتمەيتتى، چۈنكى، ماشىنا كىرا قىلىشقا پۇلىمىز يوق ئىدى. سودا سۇس بولغاچقا ئۆي كۆچۈشكە يەتكۈدەك پۇل تاپالمىغان ئىدۇق. شۇنىڭ بىلەن بىز باشقىلارنىڭ كۆچۈشىگە قاراپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇق. ئۇ مەزگىللەردە ھېلىدىن ھېلىغا يامغۇر ياغاتتى ياكى شامال چىقاتتى. شامال بىز ئەمدىلا يۇيۇپ ئوتۇن دۆۋىسىگە يېيىپ قويغان كىيىملەرنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ سازلىققا تاشلايتتى. بىز كۆچۈپ كېتىشنىڭ كويىدىلا يۇرگەچكە ئۆيىمىز تولمۇ ئاددىي ئىدى، تۇرمۇشىمىز دىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ۋاقتىلىق ئىدى ھەممە نەرسىنى ئاۋايلاپ ئىشلىتەتتۇق.

بىز بىلەن قويۇق مۇناسىۋەت ئورناتقان ئەڭ ئاخىرقى بىر يۇرتدىشىمىز نەرسە – كېرەكلىرىنى ماشىنىغا باسقاندا، كىيىملىرىمىز يەنە بىر قېتىم سازلىققا ئۆچۈپ چۈشتى. شۇنىڭ بىلەن ئانام دەرغەزەپ بولدى–دە، قولىغا پالتىنى ئېلىپ ئوتۇن دۆۋىسى ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ ئىككى مېتىرچە كېلىدىغان بىلەك تومۇقىدىكى ئىككى تال ياغاچنى سۆرەپ چىقتى ۋە ئۇ ياغاچلارنى قوزۇق قىلىپ سازلىققا قاقتى. ئاندىن ئۇ ئىككى تال ياغاچقا سىم تارتىپ، ئۆلچەملىك كىيىم قۇرۇتۇش جاھازىسى ياسىدى.

ئۇ ئاشۇ ئىشلارنى قىلغاچ، ئۆي كۆچۈش ھەلەكچىلىكىدە يۈرگەن-لەرگە توۋلىدى:«سىلەر كېتىڭلار،كېتىڭلار، مەن سايقىنىۋالاقتا يىلتىز تارتىمەن! بېڭى ھاياتىمنى باشلايمەن! يىلتىز تارتىپ كۆكلەيمەن!» ئانام ھەر بىر ھەرىكىتىدە بىر قېتىم توۋلايتتى، توۋلىغانچە ھاياجانلىناتتى.

ئۇلار ماشىنىغا جايلىشىۋالغاندىن كېيىن، بىز نىڭ ئەمدىلا پۈتكەن كىيىم قۇرۇتۇش جاھازىمىز نى تەبرىكلەشتى، دۇكىنىمىز نىڭ سودىسىنىڭ روناق تېپىشىنى تىلەشتى ۋە مومامغا ئۇزاق ئۆمۈرلەر تىلەشتى.

سەممىي تىلەك شۇنچە تېز ئەمەلگە ئاشامدۇ، بىلمىدىم، شۇنىڭدىن كېيىن، دۇكىنىمىز نىڭ سودىسى يۇرۇشۇپلا كەتتى.

ئەستايىدىل كۆزىتىپ بىلدىمكى، سودىمىز نىڭ يۇرۇشۇپ كېتىشى ئەسلىدە كىيىم قۇرۇتۇش جاھازىسىنىڭ تۆھپىسىدىن ئىكەن. بىراق، ھازىر ئۇنى كىيىم قۇرۇتۇش جاھازىسى دېسەك تازا قاملاشمايدۇ. چۈنكى، يۇز نەچچە چاقىرىم دائىرىدىكى يەرلىكلەر ۋە يۇرتداشلار ئۇنى ئات باغلايدىغان قوزۇق قىلىپ ئىشلىتىۋاتاتتى.

ئىلگىرى ئۇلار بۇ يەرگە كەلسىمۇ ئات باغلايدىغان قوزۇق تاپالماي، ئايلىنىپ بېرىپ، ئاخىرى ئاتلىرىنى دەريا بويىدىكى قوزۇقتا باغلايتتى--دە، نەرسە – كېرەكلەرنى شۇ يەردىنلا سېتىۋالاتتى. بىز نىڭ دۇكىنىمىز نىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، دۇكىنىمىز نىڭ ئىچىگە بويۇنداپ قاراپ قويۇپلا ئۆتۈپ كېتەتتى.

ئەمدى بولسا، ئۇلار ئاتلىرىنى بىز نىڭ چېدىرىنىڭ ئالدىغا باغلاپ قويۇپ، بىز نىڭ دۇكانغىلا كىرەتتى. تىز سىلىك بويىچە سېتىۋېلىشقا تېگىشلىك نەرسە – كېرەكلىرىنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋالاتتى، ئاندىن سېتىۋالغان نەرسە – كېرەكلەرنى دۇكانغىلا تاشلاپ قويۇپ، باشقا يەرلەرنى ئارىلاشقا چىقىپ كېتەتتى. قايتار چېغىدا بولسا، سېتىۋالغان نەرسە – كېرەكلىرىنى ئۇنتۇپ قالماسلىق ئۈچۈن قايتا بىر تەكشۈرەتتى ۋە يەنە ھېلىلا يادىغا يەتكەن نەرسە – كېرەكنى سېتىۋالاتتى.

بېقىن ئەتراپتىكى سودا قىلىدىغانلار ئاساسەن كۆچۈپ كەتكەن

بولغاچقا، بىز بىلەن رىقابەتلىشىدىغانلارمۇ ئاز ئىدى. شۇڭا، ئانام بەكلا خۇش ئىدى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا يەنە بىر نەچچە تال قوزۇق قاقتى. گەرچە يەرلىكلەر «ئىشىك ئالدىدا ئاتتىن چۈشسە خەيرلىك بولمايدۇ» دەپ قاراشسىمۇ، ئەمما، بەختكە يارىشا، بىز خەنزۇلاردا ئۇنداق قاراش يوق ئىدى.

بىز ھەر قېتىم چېدىردىن چىقىنىمىز دا، ئىشىك ئالدىدىكى قوزۇقلارغا ۋە ئوتۇن دۆۋىسىگە بىر توپ ئات باغلاقلىق تۇرغان بولاتتى. بۇ ئەھۋال بىزنىڭ كىرىپ – چىقىشىمىزغا كۆپ قۇلايسىزلىقلارنى ئېلىپ كېلەتتى.

بىز يايلاق كۆچكەن چاغىنچىلارغا ئەگىشىپ بالارسانغا كەلدۇق. ئەمدى چېدىر تىكىش ھاجەتسىز ئىدى. بىز كەنتتە كېسەك تاملىق ئۆيدىن بىرنى ئىجارىگە ئېلىپ جايلاشتۇق، گەرچە ئۆي ۋەيرانە ھەم قاراڭغۇ، مەڭگۈ سۈپۈرۈپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان توپىغا چۆكۈپ تۇرسىمۇ...

بۇ يەردە سودا ھەقىقەتەن ياخشى ئىدى، شۇڭا، ئىشىك ئالدىغا ئات باغلايدىغان قوزۇق قېقىشنىمۇ ئويلاشمىدۇق، ئۇنداق قىلىشقىمۇ ۋاقتىمىز يەتمەيتتى. چۈنكى، بىز ھەر كۈنى پۈكەي ئالدىدا تۈرۈپ پۇل يىغىش بىلەن ئالدىراش بولاتتۇق.

ھەر ھالدا ئاتلارنىڭ چۈلۈۋۈرى ئۈزۈن ئىدى، دۇكانغا كىرگەنلەرنىڭمۇ ئېتىنى باغلاپ قويۇشى ھاجەتسىز ئىدى. ئۇلار چۈلۈۋۈرنى تۇتقان پېتى دۇكانغا كىرەتتى، ئات بولسا ئىشىك ئالدىدا ساقلاپ تۇراتتى. ئۇلار دۇكانغا كىرگەندىن كېيىن ئارغامچىنى پۈكەينىڭ ئۈستىگە مۇنداقلا تاشلاپ قوياتتى، ئاتلار بەربىر ئارغامچىنىڭ باغلانغان ياكى باغلانمىغانلىقىنى كۆرەلمەيتتى–دە! چۈلۈۋۈرى پۈكەيگە يەتمەيدىغان ئات يېتىلىگەن خېرىدار كەلسە، ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپلا ئىسقىرتاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئانام مېنى ئىتتىرىپ:«تېز بول!» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ياۋاشلىق بىلەن سىرتقا چىقىپ، ئۇنىڭ قولىدىن چۈلۈۋۈرنى ئېلىپ ئاتقا قاراپ تۇراتتىم.

ئۇ بولسا ئالدىرىماي – تېنىمەي دۇكانغا كىرىپ ئانام بىلەن پاراڭغا چۈ-شۈپ كېتەتتى. ئەگەر مەن ئاتنى مىنىپ كەنتنى بىر ئايلىنىپ كەلسەم-مۇ، ئۇ يەنىلا ئالدىرىماي –تېنىمەي نەرسە- كېرەك تاللاۋاتامدۇ، بۇنىڭغا بىر نېمە دېمەك تەس ئىدى.

بەزى چاغلاردا مەن ئىشك ئالدىدا تۆگە بىلەنمۇ بىللە بولۇپ قالات-تىم. مەن ئارغامچىنى يېنىك بىر تارتسام، تۆگە بېشىنى لىڭشتقىنىچە ئال-دىمدا تىز لىناتتى، ئارغامچىنى يەنە بىر قېتىم يېنىك تارتسام ئۇ ئورنىدىن تۇراتتى. ئەگەر مەن ئارغامچىنى توختىماي تارتىۋەرسەم، ئۇ چىداشلىق بېرەلمەي چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، بېشىنى ئىككى يانغا ئىرغاڭشتقىنىچە چوڭ – چوڭ قەدەملەر بىلەن ماڭا قاراپ كېلىشكە باشلايتتى، مەن قورقىنىمدىن ئارغامچىنى تاشلاپ قاچاتتىم.

بالارچىندا مەن خۇددى بىر ئات باغلايدىغان قوزۇق ئىدىم.

كۇرتودىكى ئات باغلايدىغان قوزۇقلار بازاردىكى بىردىنبىر كوچا-نىڭ ئايبغدا، يەنى، دەريا بويىدىكى ياپيېشىل چۆپلۈكتە بولۇپ، جەمئىي ئالتە تال قوزۇق بار ئىدى. ئۇ قوزۇقلار توم ھەم ئېگىز بولۇپ، ھەق-قىي ئات باغلايدىغان قوزۇقلاردىن ئىدى. ئۇ قوزۇقلار پاكار تاغ ئۇستى-دىكى مايماق- سايماق سېلىنغان ئۆيلەر بىلەن قوشۇلۇپ ئىنتايىن قە-دىمىي سەھرا تۈسىنى ھاسىل قىلىپ تۇراتتى. قوزۇقلارنىڭ ئەتراپىدا دەل – دەرەخ يوق بولۇپ، ئەتراپىنىڭ بىپايانلىقىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. ئۇ يەردە شالاڭ ۋە ئېگىز – پەس تىكىلگەن قوزۇقلارلا بار بو-لۇپ، ئاسمان بىلەن زېمىن ئوتتۇرىسىدا تولىمۇ مەزمۇت تۇراتتى ۋە نې-مىلەرگىدۇ قايغۇراتتى.

ئۇ يەر ئادەتتە ئىنتايىن تىنچ بولۇپ، بەزىدە بىرەر ئات باغلىنىپ قالغۇدەك بولسا، يول تېخىمۇ قەدىمىي تۈسكە كىرىپ قالاتتى. ئەمما، چارۋىچىلار تاغقا چىقىدىغان ۋە تاغدىن چۈشىدىغان مەزگىللەردە ئۇ يەر باشقىچە ئاۋاتلىشىپ، بۇرۇنقىغا قەتئىي ئوخشىمايلا قالاتتى. ھەر خىل، ھەر رەڭدىكى ئاتلار، ئاتلارغا توقۇلغان ئېگەرلەر، ئاتلارنىڭ ئۈستىگە

يېپىلغان ۋە قورساقلىرىدا ساڭگىلاپ تۇرغان رەڭگارەڭ بەلباغلار قوشۇ-لۇپ، تولىمۇ جەزبىدار رەڭ ۋە نەقىشلەرگە تولغان دۇنيانى هاسىل قىلاتتى. كۇرتونىڭ باشقا هەر قانداق جايى بۇ يەردەك ئاۋاتلىققا چۆ-مۈلمەيتتى.

مەن سۇ ئالغىلى چىقىپ، ئۇ يەردىن ئۆتكەندە ئۇ قوزۇقلارغا ئۇزاق قارىدىم. بىرىنچى تالدىن باشلاپ ئاخىرىغىچە سانىدىم، هەر بىر ساناقنى سانىغاندا بىر قەدەم ئىلگىرىلىدىم. خۇددى ئۇ قوزۇقلار بىر تال ، بىر تالدىن يۇرىكىمگە قېقىلىۋاتقاندەك هېس قىلىپ كەتتىم. ئۇ سانلار خۇد-دى چېلەكتىكى سۇ بىلەن قوشۇلۇپ، قوزۇقلارنى توختىماي ئاستىغا بېسىۋاتقاندەك، ئۇ قوزۇقلارنى يەر ئاستىغا كىرگۈزۈپلاۋېتىدىغاندەك بى-لىنەتتى.

قارلار پۈتۈنلەي ئېرىپ تۈگىدى، بىر ياش ئېگىز بىر قوزۇقنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئاكوردىيون چالماقتا ئىدى. ئۇ شۇنچە ئېگىز لىكتە ئىدىكى، ئۇنىڭ كەينىدە كۆپكۆك ئاسمان جىلۋە قىلاتتى. مەن ئۇنى بىر توي مەرىكىسىدە كۆرگەن. ئۇ ۋاقىتتا ئۇ ئاكوردىيون چالمىغان بۇ-لۇپ، سورۇندا تىنچ ئولتۇراتتى. مەن ئاستا - ئاستا قوزۇق تەرەپكە يېقىنلاشتىم. ئۇ چالماقتا ئىدى، مۇزىكىنىڭ يېقىملىق مېلودىيەسى قو-زۇقلارنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ يۇرىكىمگە ئۇرۇلاتتى.

ئوماق نۇرلان

كىچىك نۇرلانىڭ ئاۋازى بوم بولمىغنى بىلەن، تولىمۇ زىل ۋە جاراڭلىق ئىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ سۈزۈك بولۇپ، خۇددى ئەينەك يۈزىگە مەرۋايىت چېچىلغاندەك چىقاتتى. سىز ئەينەك يۈزىگە چېچىلغان خىلمۇ - خىل رەڭگارەڭ سۈپسۈزۈك تاشلارنىڭ قايىسىنى ئېلىشنى بىلمەي تۇرغىنىڭىز دا، يەنە ئۇستى - ئۈستىلەپ مەرۋايىتلار چېچىلا-تى-دە، سىز يەنە قايىسىنى ئېلىشنى بىلمەي مەڭدەپ تۇرۇپلا قالسىز .

ماڭا نسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنىڭ بۇنچە جەلپكار بولۇشى، يەنىلا مېنىڭ ئۇنىڭ گەپلىرىنىڭ بىرىنمۇ چۈشىنەلمىگەنلىكىمدىن بولسا كېرەك.

ئەمما، ئۇنىڭ بۇلار بىلەن كارى يوق ئىدى، ئۇ پەقەت سۆزلەشنىلا بىلەتتى، ئەستايىدىللىق بىلەن تولىمۇ يېقىملىق سۆزلەيتتى. ئۇ پۈتۈن دىققىتىمنى يىغىپ ئۆزى دەۋاتقان سۆزلەرگە چوقۇم ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىشىم كېرەكلىكىنى بىلدۈرەتتى. ئۇ قاپقارا كۆزلىرى بىلەن ئوماققىنە تىكىلىپ تۇرۇپ، بىر - ئىككى ئىشارە بىلەن سۆزىنىڭ ئاھاڭى ۋە مەقسىتىنى كۈچەيتىشكە ئۇرۇناتتى. بەزىدە ئۇ سۆزدىن سەل توختاپ مېنىڭ ئىپادە بىلدۈرۈشۈمنى كۈتەتتى. مېنىڭ گەپ قىلمىغىنىمنى كۆرۈپ، يەنە داۋاملىق چۈشەندۈرەتتى ياكى تولۇقلاپ سۆزلەيتتى، سۆزلىگەنچە ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسى جىددىيلىشەتتى. قارىغاندا ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ جىددىيلىك دەرىجىسى تىنچلىق ۋە تەرەققىياتتىنمۇ مۇھىم ئىدى.

ئاخىرى مەن ئۆزۈمنى ئالاھىدە جەلپكار سۆز مۇھىتىدىن مەجبۇرىي ئېلىپ چىقىپ، تولىمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن ئۆزۈم بىلىدىغان قازاقچە سۆزلەرنى بىر- بىرىگە باغلىدىم. ئاخىرى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى چۈشەندىم.

ئۇ تەكرار - تەكرار «ئالما بارمۇ؟ گازىر بارمۇ؟ كەمپۇت بارمۇ؟ گازلىق سۇ بارمۇ؟...» دەۋاتاتتى.

مەن ئۇنىڭغا قاراپ:«پۇلۇڭ بارمۇ؟» دېدىم. بۇ گەپنى دەپ بولۇپ، ئۆزۈمنى كاچاتلىغۇدەك بولۇپ كەتتىم. ئۇ گەپلىرىم نېمە دېگەن سەۋىيەسىز - ھە! بىر ئوبدان كەيپىياتنى بۇزۇپ... بۇ نېمە دېگەن قوپاللىق!

ئويلىغىنىمدەك، ئۇ گېپىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ئەجەبلەنگەن ھالدا «پۇل؟... پۇل؟...»دېگىنىچە مەيۈسلىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھازىرلا بىرىدىن تويغىچە ئەدىپىنى يېگەندەك ئىپادە چىقىپ تۇراتتى.

مەن دەرھال كۆلۈمسىرىگىنىمچە بىر سىقىم ئۆرۈك قېقى ۋە بىر سىقىم گازىرنى ئۇنىڭغا سۇندۇم. شاكىچىك كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ غۇ-

دۇشىغىنچە قاق ۋە گازىرنى ئېلىپ، ئاۋايلاپ يانچۇقىغا سالدى. يۈ-كەيگە چېچىلىپ كەتكەنلىرىنمۇ بىردىن - بىردىن تېرىۋالدى. ئاندىن خۇددى ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغاندەك مەيۈس قىياپىتى بىلەن ئاستا مېڭىپ چىقىپ كەتتى. ئانام بۇنى كۆرۈپ:« ئۇ مەندىنمۇ ئۇششۇق ئىكەن»دە-ۋەتتى. مەن ئۇنداق قارىمايتتىم، نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇ تېخى ئەمدىلا تۆت-بەش ياش ئۆپچۆرىسىدىكى بالا ئەمەسمۇ.

نۇرلان كېيىنكى قېتىم كەلگىنىدە تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇ ھېچنېمە دېمەيلا يېشىل رەڭلىك بىر ۋاراق قەغەز پۇلنى ماڭا سۇندى. مەن پۇلنى ئېلىپ پۇلاڭلىتىپ تۇرۇپ ئانامغا «قارا، بۇنى كۆردۈڭمۇ؟» دېدىم ۋە شاكىچىكنىڭ يانچۇقىنى قاق ۋە گازىر بىلەن توشقۇزۇپ قويدۇم. ئۇ خۇشال ھالدا كېتىپ قالدى. ئانام « ئىككى موچەنگە خۇش بولۇپ كەتكىنىگنى قارا» دېدى. مېنىڭ خۇش بولغىنىم بۇنىڭ ئۈچۈن ئەمەس ئىدى، نۇرلان ھەققەتەنمۇ بەك ئوماق ئىدى.

ئەمما، ئۇ دائىم دېگۈدەك ئۆزىگە چوڭ كېلىپ قالغان كونا كې-يىملەرنى كىيىۋالاتتى. چاپىنىنىڭ مۇرىسى سۆكۈلگەن، ئۇزۇن يېڭىنىڭ ھەممە يېرىگە ياماق چۈشكەن بولۇپ، قولىنىڭ ئۇچىنى كۆرگىلى بولـ-مايتتى، كىيىۋالغان ئايغىنىڭ ئۇچىنى پۇتىنىڭ باش بارمىقى تېشىپ چىققان بولسىمۇ، ئۇ قىلچە خىجىللىق ھېس قىلمايتتى. ئۇ خۇددى تىيا-تىرلاردىكى ئارتىسلاردەك قوللىرىنى سىلكىپ قولىنى يېڭىدىن چىقىرا-تى-دە، پۇكەينىڭ ئالدىغا كېلىپ، پۇكەيدىن بۇرنىنىڭ ئۈستىنى چىقـ-رىپ پۇتۇن دىققىتى بىلەن ماڭا يۈزلىنەتتى. تاغدا كىيىم-كېچەكلىرى كونا ۋە رەتسىز لىكىدىن قورۇندىغان كىچىك بالا يوق. ھەتتا، مەنمۇ ئالدى ئۇچۇق پوپايكامنى چاپانىنىڭ ئۈستىگە ئارتىۋېلىپ، قات - قات ئىشتان كىيىۋالغانىدىم. يالاڭ پېتىلا ئانامنىڭ ئىككى نومۇر چوڭ ساپما كەشىنى كىيىۋېلىپ ئۇياقتىن - بۇياققا كىتىرلاپ مېڭىپ يۈرەتتىم.

شاكىچىك نۇرلانىنىڭ بۇدرۇق بېلەكلىرى، كىچىككىنە پۇتلىرىنىڭ تەكشى بارماقلىرى تولىمۇ ئوماق ئىدى، خۇددى چۈجىگە ئوخشاش،

قوزغا ئوخشاش، كىچىك بۆجەنگە ئوخشاش... بۇنداق كىچىك بالا ئۆ-زىگە ئوخشاش يەنە بىر كىچىك بالا بىلەن بىللە تۇرغان كۆرۈنۈش تو-لىمۇ ئاز ئۇچرايدۇ. ئۇ كىچىك بالا بەلكىم ئۇنىڭ ئىنىسى بولۇشى مۇم-كىن، ئۇ ئىسمىنىمۇ تولۇق ئېيتالمايدۇ، ئەمما، ئىرغاڭلىغىنچە ئاستا ما-ڭالايدۇ. نۇرلان ئۇنى يېتىلىگىنچە ناھايىتى ئۇزۇن ماڭسا ئاندىن يايلاقنىڭ ئۇ قېتىدىن ئېقىننىڭ تېيىز يېرىگە يېتىپ كېلەلەيدۇ. ئاندىن ئۇ ئىنسىنىڭ بېلىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تەستە كۆتۈرۈپ سۇدىن كېچىپ ئۆتىدۇ. ئاكسىنىڭ قۇچىقىدا قىسىلىپ خۇددى دارغا ئېسىلغاندەك بە-ئارام بولغان بالا تېپىرلاپلا قالدۇ، ئۇنىڭ كىيىملىرى تارتىشىپ، قور-ساقلىرى ئېچىلىپلا قالدۇ. بۇنداق مەنزىرىنى كۆرگەندە ئادەمنىڭ يۈ-گۈرۈپ بېرىپ دەريانى سەكرەپلا چۈشۈپ، ئىككى شاكىچىكىنى بىراقلا كۆتۈرۈپ قىرغاققا ئېلىپ قويغۇسى كېلىدۇ.

نۇرلاننىڭ ئىنسىنىڭ بىرەر قېتىمىمۇ گەپ قىلىپ باققىنىنى كۆرۈپ باقمىدىم. نۇرلان ئۇنچە – مارجاندەك سۆزلىرىنى تۆكۈۋاتقاندا، ئىنىسى قوشۇمسىنى سەل تۇرگىنىچە قاراپ تۇرىدۇ. ئەگەر نۇرلان ئۇنىڭ سول تەرىپىدە بولسا، ئۇنىڭ كۆزىمۇ سول تەرەپكە قىيسىيىدۇ، ئەگەر نۇرلان ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بولسا، ئۇنىڭ كۆزلىرىمۇ ئوڭ تەرەپكە قىيسايغان ھالەتتە بولىدۇ. ئەگەر نۇرلان سەل ئېگىز رەك جايدا بولسا، ئۇ، ئەلۋەتە، يۇقىرىغا تىكىلگىنىچە، بېشىنىمۇ لىڭشىتماي قاراپ تۇرىدۇ. قارىماققا، ئۇ ناھايىتى رۇس تۇرغان بولىدۇ.

مەن نۇرلاندىن ئۆيۈڭ نەدە؟ دەپ سورىسام، ئۇ قولىنىڭ ئۇچى بىلەن تاغ جىلغىسىنىڭ يەنە بىر ئۇچىنى كۆرسەتتى، ئۇ تېخى ئۇ يەر-نىڭ بەك يىراق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، تاپىنىنى كۆتۈرۈپ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ تۇراتتى. ئاندىن ئۇ بىر مۇنچە گەپلەرنى دەپ كېتەتتى. مەن ئامالنىڭ بارىچە ئۇ سۆزلەرنىڭ ئاڑىسىدىن مېنى ئۆيىگە بېرىپ مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىلغان مەنىدىكى سۆزلەرنى ئىز دەيتتىم.

بۇ يىل سايقىنبۇلاقتىكى ئۆيلەر ناھايىتى ئازلاپ كەتكەن بولۇپ،

تارقاق جايلاشقاندى. كۆز يېتىم يەردە بىرەر كىگىز ئۆيىنى كۆرگىلى بولمايتتى. مېنىڭ نۇرلانغا ئوخشاش كىچىك باللارنىڭ بۇنداق شارائىتـ
تا قانداق قىلىپ باللىق كۈنلىرىنى خۇشال ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى بىلگـۈم كېلەتتى. ئۇلارنىڭ ئاتا – ئانىلىرى بولسا قۇرۇت ياساش، قوي قىرـ
قىش،كىگىز بېسىش، ئوت – چۆپ ئوروش قاتارلىق ئىشلار بىلەن ئالـ
دىراش يۈرۈشىدۇ. ئۇنىڭ ئىنىسى تېخى گەپ قىلالمايدۇ، بىللە ئويناىدىـ
غان تەڭتۇش دوستلىرىمۇ يوق، ئۇلار مۇشۇ يايلاقنىڭ يولىدىن باشقا دۇنيانى بىلمەيدۇ. ئاتا- ئانىلىرى ئۇنىڭغا خەجلىگۈدەك پۇلمۇ بەرمەيدۇ، پۇلى بولغان تەقدىردىمۇ، تۈزۈك بىر نەرسە سېتىۋالالمايدۇ. ئۇنىڭ ئـو
يۇنچۇق ماشىنىسى يوق، قونچاقلىرى يوق، زېھنىنى ئاچىدىغان تۈرلـۈك ئويۇنچۇقلىرى يوق، رەسىملىك كىتابلىرى يوق، ئۇ ھەتتا خەنزۇ تىلىنى بىر ئازمۇ بىلمەيدۇ. ئۇ مەيلى قانچىلىك ئەستايىدىللىق بىلەن سۆزلـ
سۇن، پەقەت، ماڭا «ئەستايىدىللىقى ۋە دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرگەنلـ
كى»نىلا بىلدۈرەلەيدۇ. ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى ئېلىپ ئېيتساق، مەن ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ تولىمۇ بىغۇبارلىقىنى ھېس قىلغاندىن باشقا، ئۇ توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمەيمەن. مەن ھەر كۈنى كىچىك نۇرلانىنىڭ يىراق جايدىن كېلىپ، تاغ جىرالىرىدىن ئۆتۈپ بىز تەرەپكە قاراپ كېـ
لىۋاتقانلىقىنى كۆرىمەن. ئۇ يول بويى توختىماي سۆزلەپ ماڭاتتى، تـۇـ
رۇپ كۆڭ ئاسمانغا يۈزلەنگىنچە غۇلىچىنى كەڭ يېيىپ، نېمىلەرنىدۇ ئىشارە قىلاتتى. بەزىدە ئۇ تۇرغان جايىدا چوڭ يۇمىلاق دائىرىنى چـۆر-
گىلەپ، ئۆزى دېمەكچى بولغان نەرسىنىڭ ئاشۇنچىلىك چوڭ ئىكەنلىكـ
نى بىلدۈرمەكچى بولاتتى.

مەن ئۇنىڭغا ئۇزاق قاراپ تۇردۇم. تۇيۇقسىز لا ئۇنىڭ ئىنسىنىڭ نېمىلەرنى دېيەلەيدىغانلىقىنى بىلگۈم كەلدى.

كالا قوغلاش

مەن ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى سۇلياۋ پالاسىنىڭ «شاراق – شۇرۇق» قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، چىدىر تەۋرىنىشكە باشلىدى. چاتاق! مەن دەرھال قولۇمغا توقماقتىن بىرنى ئالدىم-دە، سىرتقا كاللارنى قوغلىغلى چىقتىم. يارايسىلەر! چىدىرنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قارىغىنىمدا كاللار تولۇمۇ رەتلىك بىر سەپ بولۇپ تىزىلىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ساۋاقاتقان بولسا، يەنە بەزىلىرى بەدىنىنى ئۇ يەر، بۇ يەرگە سۈركەپ قىچىشقان يەرلىرىنى تاتىلاۋاتقان بولۇپ، ئۇلار خۇددى ئۆز ئىغىلىدىكى دەك ئەركىن – ئازادە يۈرۈشەتتى. يەنە ئىككىسى پۇتى بىلەن يەرنى كولاۋاتقان بولۇپ، ئۇلار كولاۋىرىپ تىكىپ قويغان تۆۋرۈكنىڭ ئاستىنى كۆرسىتىپلا قويغانىدى. مەن ئاچچىقىمدا يېرىلىپ كەتكۈدەكلا بولۇپ كەتتىم. يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇدۇل كەلگىنىنى توقماق بىلەن ئۇرۇپ كەتتىم. كاللار مۆرەشكىنىچە پېتىراپ تەرەپ – تەرەپكە قېچىشتى. باياتىن بېرى سەمىنى چىشلەۋاتقان كالا ئۇركۈپ كەتكىنىدىن سىم بىلەن چىدىر پالىسى ئارىسىغا كىرىپ قالدى-دە، يۇلقۇنۇپ تۇرۇپ مۇھاسىرىنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇندى. ئەمما، ئۇ ئۇ يەرگە قىسىلىپ قېلىپ يالدىغا يا كەينىگە ماڭالماي قالدى. ئۇ جېنىنىڭ بارىچە ئوڭ –سولغا تارتىپ تىركىشىشكە باشلىدى. بىر چاغدا «جارت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ كالىنىڭ مۆڭگۈزى پالاسىنىڭ بىر غىرىچ ئۇزۇنلۇقتىكى يېرىنى يىرتىۋەتتى. مەن تەمتىرىگىنىمچە ئۇنىڭ قۇيرۇقىدىن تۇتۇپ تارتتىم. ئەكسىچە، ئۇ تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ ئالغا قاراپ يۇلقۇندى. قېچىش مۇمكىن ئەمەس-تە! چىدىرنى سۆرەپ ماڭسا، بەلكىم، قېچىپ كېتەلەر. مەن ئامالسىز چىدىرنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۇنىڭ بېشىغا ئۇردۇم، ئۇ دەرھال كەينىگە داجىدى-دە، قېچىپ قۇتۇلدى. ئەمما، يۇقىرىقى تارتىشىشلار نەتىجىسىدە سىم ئۇزۇلۇپ، چىدىرنىڭ پالىسى پۈتۈنلەي يىرتىلىپ چۈشۈپ،

چېدىرنىڭ ئىچىدىكى ماللار كۆرۈنۈپلا قالدى. مەن ھەم ھەيران بولدۇم ھەم غەزەپلەندىم، شۇنىڭ بىلەن قولۇمغا گۈرجەكنى ئېلىپ ئۇنى قوغلىدىم. ئۇ كالا قورقۇپ كەتكەن بولۇپ، مۆرىگىنىچە تەلۈلەرچە قېچىشقا باشلىدى. مەن ئۇنى ئۆينىڭ يېنىغىچە ئىشىك ئالدىغىچە قوغلىدىم، ئاندىن يەنە ئىشىك ئالدىدىن ئۆينىڭ كەينىگە قوغلاپ باردىم. شۇ تەرىقىدە بىز ئۆينى ئىككى قېتىم ئايلاندۇق. ئۇچىنچى ئايلانمىغا كەلگەندە، ئۇ ھاڭۋاقتى ئاندىن ئەقلىنى تاپتىمۇ قانداق، بۇنداق ئۆينى ئايلىنىپ قېچىۋەرگەنىنىڭ پايدىسى يوقلىقىنى ھېس قىلدى ـ دە، يان تەرەپ بىلەن دوستلىرى بار تەرەپكە قاراپ چاپتى. مېنىڭمۇ ھېرىپ جۇلۇقۇم چىقىپ كەتكەن بولۇپ، گۈرجەكنى چۆرۈۋېتىپ، جايىمدىلا ئولتۇرۇپ قالدىم. ئانام قايتىپ كەلسە ئەھۋالنى دوكلات قىلىشىم كېرەك ئىدى.

ئانام تاغدىن تېزلا قايتىپ كەلدى. ئۇ مېنىڭ پوكانىدەك قىزارغىنىمچە قىلغان ئەرز – شىكايەتلىرىمنى كۈلۈپ تۇرۇپ ئاڭلىدى، ئەمما، ھېچنېمە دېمىدى. ئۇ مېنىڭ گەپلىرىم تۈگىگەندىن كېيىن، ئەپتىمگە قاراپ تېلىقىپ كۈلۈپ كەتتى ۋە«مەن تاغ ئېتىكىدە ھەمىنى كۆرۈپ تۇردۇم... ھى... ھى... ھى... سەن نىمانچە ھاماقەت؟ ئۆينى ئىككىنچى چۆرگىلەپ ئاران قوغلىيالىدىڭ...» دېدى.

ئانام تا ھازىرغىچە تۇرۇپ – تۇرۇپ شۇ ئىشنى تىلغا ئېلىپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈپ كېتىدۇ، خۇددى ئۇ ئىش راستىنلا شۇنچە كۈلكىلىكتەك.

سايقىنبۇلاقتا ئۇنداق ئىشلار كۆندە دېگۈدەك يۈز بېرىپ تۇرىدۇ.بىز نىڭ چېدىرنىڭ كەينىدە زادى قانداق جەلپ قىلارلىق نەرسە بارىكىن، بىلمىدىم، كاللار دائىم شۇ يەردىلا يىغىلىش ئۆتكۈزىدۇ. كېيىن ئانام ئوتۇن دۆڭسىدىن چوماقلىرى كۆپ شاخلارنىڭ ھەممىسىنى سۇغۇرۇپ چىقىرىپ، چېدىرنىڭ كەينىگە چىتلاق ياساپ قويدى. ئۇ مۇشۇنداق قىلساق كاللار بۇ يەردىن ئۆتەلمەيدۇ، چېدىرنىمۇ قوغداپ قالغىلى بولىدۇ، دەپ ئويلىغانىدى. نەتىجە ئەكسىچە بولدى، بۇنداق قىلىش

تېخمۇ كۆپ كالىنى جەلپ قىلىۋالدى. چىتلاق كالىلارنىڭ قىچىشقان يەرلىرىنى تاتىلايدىغان ياخشى قورالنىڭ ئايلىنىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۇسۇتىگە كاللار تېخمۇ كۆپىيىپ كېتىپ، تۇگىمەس سۇركىلىش، ئىتتىرىش ۋە تارتىشلار نەتىجىسىدە ئۆي تېزلا كونىراپ جۇلىقى چىقىپ كەتتى. چېدىرنىڭ كەينى تەرىپىدىكى تالاي قېتىم ياماق چۈشۈپ كەتكەن پالاسنى شاخ – شۇمبىلار ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋەتكەنىدى.

ـ يەنە سىلەرغۇ!ـ ئانام ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى. قولىغا توقماقنى ئېلىۋالغان ئانامنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقنايتتى،ـ يەنە سىلەر نەچچىگىلار كەنسىلەرغۇ؟

قاراڭ، ئانام ئۇلارنىڭ تەقى – تۇرقىنى ئېسىدە تۇتۇۋالىتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى موزاي ئىدى. ئۇلار ئانامنى كۆرۈپلا «غىپپىدە»تىكىۋېتىشتى. ئۇ يەتتەـسەككىز موزاي بىر – بىرىگە تولمۇ ئوخشاش بولۇپ، ھەممىسى تەڭلا يۇگۇرگەندە تولمۇ ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى. تېخى ئۇلار يۇگۇرگەندە قۇيرۇقلىرىنى تىكلىۋالىدىغان بولۇپ، خۇددى كىچىك بايراق خادىسى قادىۋالغاندەكلا كۆرۈنەتتى. ئانام ئۇلارنى بىر ھازا قوغلىغاندىن كېيىن قاقاھلاپ كۈلگىنىچە ماڭا قاراپ:«قارا ئۇلارنىڭ قۇيرۇقىغا!» دەپ ۋارقىرىدى. ئۇنىڭ جەڭگىۋارلىقى پۈتۈنلەي يوقاپ كەتكەن بولۇپ، بىر قولىدا توقماقنى تۇتۇپ، يەنە بىر قولىدا تولا كۈلۈپ ئاغرىپ كەتكەن قورسىقىنى تۇتقىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

مومامنىڭ كۆزى ياخشى كۆرمەيدىغان، قۇلقى ئېغىرلاپ كەتكەن بولغاچقا، ئۆينىڭ كەينىدە بولۇۋاتقان ئىشلارنى بىلىپ كېتەلمەيتتى. شۇڭا، مومام پەقەت ئۆينىڭ ئالدىغلا مەسئۇل ئىدى. كاللار ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ تېزەكلىگۈدەكلا بولسا، مومام ھاسسىنى كۆتۈرگەن پېتى كاللارنى قوغلاپ كېتەتتى. ئانام بولسا«بۇنداق قىلمىساقمۇ بولىدۇ، كىچىك چاغلىرىمدا قۇرۇغان كالا تېزەكلىرىنى تېرىپ كېلىپ قالايىتتۇق» دەيتتى. ۋاقىتنىڭ ئۆزىرىشى بىلەن ئانام كالىلارنىڭ قەستەن شۇنداق قىلىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدى. كاللار باشقا ھەر قانداق جايغا تېزەكلى-

مەي، هەممنى يىغىپ ئەكىلىپ بىز نىڭ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە بىر تە- رەپ قىلاتتى. بۇ ئېنىقلا بىز نى بوزەك قىلغانلىقىغۇ؟ قوغلاش كېرەك! شۇڭا، بۇ ۋەزىپىنى كۆن بويى بىكار ئولتۇرىدىغان مومامغا تاپشۇردۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە مومام ۋەزىپە ئۆتەش جەريانىدا ئانچە – مۇنچە ھەرە- كەت قىلىش پۇرستىگىمۇ ئېرىشىدۇ ئەمەسمۇ! ئەمما، مومامنىڭ ئىنكاسى بەك ئاستا كېلىپ قالدى. مومام ھاسسىنى سۆرەپ دەلدەڭشگىنىچە ئال- دىرىماي بېرىپ كاللارنى قوغلىۋېتىپ قايتىپ كەلگۈچە، كاللار ئاللىبۇ- رۇن ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، مومامنى ساقلاپ تۇراتتى، مومام كېلىشى بىلەنلا بىر دۆۋە تېزەكنى چىقىرىپ قويۇپ قېچىپ كېتىشەتتى.

كەچلىكى كاللار بىز نى تېخمۇ ئاۋارە قىلاتتى. چېدىرنىڭ سىر- تىدا كاللارنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندەك بولاتتى ـ دە ، كەينىدىنلا «شالاپ – شۇلۇپ » قىلغان ئاۋازلار كېلەتتى. ئۇلار كېيىم ئاسىدىغان سىمنىڭ يېنىدىكى سۇلياۋ پالاسنى يالايتتى(ئۇ بۇلۇڭغا ئىلگىرى نەچچە يۈز كىلوگرام تاشتۇز قويۇلغانىدى، بەلكىم، ئۇلار شۇ يەردىكى تۇز پارچىلىرىنى يالايدىغان بولۇشى مۇمكىن.) سۇلياۋ پالاس، كانап پالاسلار ياغاچ تاختايغا ئوخشمايتتى، بىر مىدىرلىسلا «شاراق – شۇ- رۇق» قىلىپ كۈچلۈك ئاۋاز چىقىراتتى. ئۇ ئاۋازغا كالا بۇرادىرىمىز نىڭ نەپەسلەنگەندە چىقارغان «بۇق – بۇق» قىلغان ئاۋازى قوشۇلۇپ، كې- چىچە بىز نى قىيناپ چىقاتتى. تازمۇ بىر ، كىمنىڭ كاللىرىدۇ بۇ؟ ئىگە- سىنىڭ كارى يوقمىكىنە (چارۋىچىلارنىڭ پەقەت موزايلارنىلا قوتانغا سولاپ قويىدىغانلىقىنى كېيىن بىلدۇق؟) كاللارنىڭ كۈندە بىز نىڭ چېدىرنىڭ ئالدىدىكى قۇرغاق جايدا تۇنگىنى تۇنگەن... مېنىڭ كارە- ۋىتىم دەل چېدىرنىڭ ئالدى تەرىپىدە بولۇپ، مۆلچەرىمچە، مېنىڭ يۈ- زۈم بىلەن كالىنىڭ يۈزىنىڭ ئارىلىقى بىر چىمۇ كەلمەيتتى، ئارىمىز نى پەقەت نېپىز سۇلياۋ پالاسلا ئايرىپ تۇراتتى. ئانام ماڭا ئەقىل كۆرسە- تىپ:« توقماقتىن بىرنى تەييارلىۋال، ئۇلار ئاۋاز چىقارغان ھامان ئۇرا!» دېدى. شۇڭا مەن كېچىچە ئۇلارنى نوقۇپ چىقاتتىم، نەتىجىدە، ئەتىسى

كۆزلىرىم قىزارغان ھالدا ئورنۇمدىن تۇراتتىم-دە، كۇن بويى ئەسنەپلا يۇرەتتىم. ئۇلار بالدۇرلا قېچىپ كېتىشەتتى، پەقەت بىر نەچچە دۆۋە تېزەكنى خاتىرە سۈپىتىدە قالدۇرۇپ قويىاتتى. يەنە بىر خاتىرە بويۇمى بولسا، كىيىم يېيىشقا ئىشلىتىلىدىغان قوزۇق ئىدى.

مانا مۇشۇنداق، بىر ئائىلىلىك ھەممىز ئەتىگەندىن كەچكىچە كالا قوغلايتتۇق، قوغلىغانسېرى كاللار بىزگە چاپلىشۋالاتتى. سايقىنى بۇلاقتىكى كۇنلەر ئاساسەن كالا قوغلاش بىلەنلا ئۆتەتتى. شۇنداق بولغاندا كۇنلەرمۇ ئانچە زېرىكشلىك بىلىنمەيدۇ. ئانام تا ھازىرغىچە ھېلىقى ئىشنى تىلغا ئالىدۇ:«جۇمەن ئېر، سەن نېمە دېگەن ھاماقەت... ئۆينى تولۇق ئىككى قېتىم ئايلىنىپ... ئۇ كۇنى...»

دەريا بويىدا

بىر كىشى ئانامغا:« بالىڭنى دەريىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ.» دېسە ئانام دەسلەپتە ئىشەنمەپتۇ. كېيىن دەريا بويىغا كېلىپ قارىسا، دېگەندەك مەن دەريادا سۇ بىلەن تىركىشىۋاتقانىدىم.

بۇ قېتىم ھەقىقەتەن ھېچنېمىنى چۈشەندۇرگۈم كەلمىدى. ئۇستىبېشىم چىلىق - چىلىق ھۆل پېتى ئۆيگە قاراپ يۇگۇردۇم. ئۇچرىغانلار قاقاھلاپ كۇلۇشكىنىچە مەسخىرە قىلىشاتتى. ھەتتا، بىر نەچچە كىچىك بالا كەينىمدىن قوغلىشىپ يۇگۇرگىنىچە مەسخىرە قىلىشىپ كەتتى.

توختىماي كۇلۇۋېرىپ ئانامنىڭ ئېڭىكى چۈشۈپ قالايلا دېگەنىدى. ئۇ ئالدىرىغىنىچە كىيىملىرىمنى ئالماشتۇرۇشۇمغا ياردەملەشكەچ:« ھەي، ئوغلۇم، دەريادا بېلىق ھەر قانچە كۆپ بولسىمۇ، ئۇنداق قارامىلىق قىلماسلىق كېرەك-تە!» دېدى خۇددى مەسخىرە قىلغاندەك.

ئانام ئۆزىنىڭ بۇرۇن بىر قېتىم دەريىغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغانىدى. ئۇ چاغدا ئانام ياغۇز ئايىغ كۆۋرۈكنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپ، بىزگە قاراپ: « قارا‌ڭلار، مېنىڭ ھۆرمەت قەدەم بىلەن مېڭىشىمـ

غا» دېگىنىچە مېڭىپ كېتىۋېتىپ، ئۆزىمۇ تۇيمايلا دەريا‌غا چۈشۈپ كەتكەندى، ئۇ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەيلا قالغانىدى... ئىشقىلىپ، ئۇ چاغدىكى ئىشلار تولىمۇ قىسقا ۋاقىتتا يۈز بەرگەن بولۇپ، «بىر، ئىككى، ئۈچ » دېگەن ئاۋازدىن كېيىنلا دەريادىن «پولتوك» قىلغان ئاۋاز ئاڭلانغانىدى...

ئۇ دەريادىن يېنىپ چىققانغا قەدەر هوشىنى يىغالمايلا قالدى. قىرغاققا چىققاندىن كېيىن ئۇ خىجىل بولغان هالدا:

ـ ئازراقمۇ تەييارلىق پۈرسىتى بولمىدىغۇ... بەكلا تاسادىپىيلىق بولۇپ قالدى! هېچنېمىنى بىلەلمەيلا چۈشۈپ كەتتىم دېسە، ـ دېدى.

بۇ ئەتراپتا پەقەت ئانام بىلەن ئىككىمزلا مۇشۇنداق قىزىقارلىق ئىشلارغا يولۇقۇپ قالىمىز. پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. دەريا بويىدا يېشىنمىز ئۈچۈنلا بىزنىڭ سۇ بىلەن بولغان باغلىنىشىمىز شۇنچە چوڭقۇرمىدۇ؟

چارۋىچىلار سۇيى ئېلۇەك بىپايان يايلاقىغا ماكانلاشقان، شۇڭا، بىزگە ئوخشاش چارۋىچىلارنى تۇرمۇش بۇيۇملىرى بىلەن تەمىنلەيدىغان كىچىك سودىگەرلەرمۇ چارۋىچىلىق مەيدانلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يول بويلىرىدا تۇرمۇش كەچۈرىمىز. كۇۋېي دەريا‌غا يېقىن بولغىنى ئۈچۈن، هەر كۈنى ئىشكىتىن چىقساقلا دەريا سۇيىنىڭ شارقىراپ ئاققان ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. كېچىلىرى بولسا سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازىنىڭ پەپىلەشلىرى بىلەن ئۇيقۇغا كېتىمىز. ئەتىسى ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئىشكىنى غىچىرلىتىپ ئاچقىنىمىزدا ،ئورمانلىق ۋە سازلىق تەرەپتىن كەلگەن سالقىن هاۋا يۈزلىرىمىزگە ئۇرۇلىدۇ.

بىز سايقىنبۇلاققا كېچىكىپ كەلگىنىمىز ئۈچۈنمۇ قۇرغاقراق يەرلەردە ئورۇن قالماي، چېدىرىمىزنى ئامالسىز سازلىققا تىككەنىدۇق. هەر كۈنى سۇ ئېلىپ كېلىپ بولغىچە، ئوت – چۆپ ئارىلاش پاتقاقلىق مىلىنىپلا كېتەتتۇق. ئەگەر ئازراقلا دىققەت قىلمىساق چوڭ ئاۋارىچىلىققا ئۇچرايتتۇق ـ دە، باشقىلارنىڭ يارىدىمىنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولاتتۇق.

بالارچىندا دەريا خېلى يىراقتا ئىدى. ئېگىز – پەس يوللار بىلەن مەڭىپ، چوڭ –كىچىك ئېرىقلاردىن ئۆتۈشكە، قىيىغا يامىشىپ، ئوت – چۆپلۈكلەردىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئورمانلىق يولى بىلەن بىرەر سائەت مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. ئەمما، ئۇ دەريا مەن كۆرگەن ئەڭ گۈزەل دەريا ئىدى. دەريانىڭ ئىككى يېقى بۇك – باراقسان ئورمانلىق بولۇپ، سۈپەسۈزۈك دەريا سۈيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يوغان – يوغان ئاپپاق تاشلار چوقچىيىپ چىقىپ تۇراتتى. بۇ ئەتراپتا ئۆي ئىگىسى بىلەن بىز ئىككىلا ئائىلىلىك بولغاچقا، دەريا تەرەپكە ئادەملەر ئاسان ئاياغ باسمايتتى. بىز كىيىم – كېچەكلىرىمىزنى يۇغاندىن سىرت يەنە سىگلىم بىلەن ئىككىمىز سۈزۈك دەريا سۈيىگە چۆمۈلۈپ، ھۇزۇرلىنىپ يۈيۇناتتۇق. ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى دەريانىڭ ئاستىدىكى قۇم خۇددى بوۋاقنىڭ تېرىسىدەك ئاپپاق، تولمۇ يۇمران كۆرۈنەتتى.

دەريا ياقىسىدىكى سۇغا چىلىنىپ قالغان شاخ – شۇمبىلارنىڭ ئەتراپىغا يوسۇنلار ئۆسۈپ كەتكەنىدى. ئۇلار قىيان سۈيىدە ئېقىپ كەلگەن دەرەخنىڭ غوللىرى بولۇپ، بەزىدە تەبىئىيلا كۆۋرۈك پەيدا قىلىپ قوياتتى. مەن بۇ تەبىئىي كۆۋرۈك يېنىغا دەرەخ غوللىرى ۋە ئوت – چۆپ، نەم توپىلار بىلەن كۆرۈنەرلىك قىلىپ بەلگە ياساپ:«ئالدىمىزدا سازلىق بار، ئۆتۈش خەتەرلىك، كۆۋرۈك بىلەن مېڭىڭ!» دەپ ئەسكەرتىش بېرىپ قوياتتىم. ئەمەلىيەتتە، بۇ يەر چەت جاي بولغىنى بىلەن، يەنىلا ئادەمزاتنىڭ ئاياغ ئىزىنى بايقىغىلى بولاتتى.

بىز بۇ يەرگە دەسلەپ كەلگەندە تولمۇ ئەنسىرىگەن ئىدۇق، جىمجىت ئورمانلىقنىڭ ئىچىگە كىرىشكە پېتىنالمايتتۇق. ئېيىق، بۆرە ۋە ياۋا چوشقىلارنىڭ كۆرۈنۈشى كۆز ئالدىمىزغا كېلىۋېلىپ، بەدەنلىرىمىزنى تىترەك بېسىپ كېتەتتى. يەنە بەزىدە بولسا يامان نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ چېدىرىمىزنى بۇزۇپ، مالىلىرىمىزنى ئوغرىلاپ كېتىشىدىن بەكلا ئەنسىرەپ كېتەتتۇق. ئەمما، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەنسىرەشلىرىمىزنىڭ ئارتۇقچە ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتۇق.

ئەڭ خەتەرلىك تىك قىيالاردىمۇ كىشىلەرنىڭ ئاياغ ئىزىنى، مال – چارۋىلارنىڭ تېز ھەركىرىنى ۋە گۈلخان كۈللىرىنى ئۈچراتقىلى بولاتتى. چاتقاللىقلار ئارىسىدا تېخى قولياغلىقلارمۇ ئۈچراپ قالاتتى. ئىشىكتىن چىققاندا ھېچكىم كۆرۈنمىسىمۇ، ئورمانلىققا كىرىپ يول تاپالمايۋاتقان چاغلاردا قوي – ئۆچكىلەرمۇ ئۈچراپ قالاتتى. ئومۇمەن، ئادەملەرنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلدۈرۈپ تۇرىدىغان بەلگىلەر كۆپ ئۈچرايتتى.

دەريا بويىدا كىر – قاتلارنى ناھايىتى ئۇزاقتا يۇيۇپ بولاتتىم. چۈنكى، كىر يۇيغاچ ئەتراپنى سەيلە قىلىشنى ھەرگىز قولدىن بەرمەيتتىم. تېپىنچ، ئازادە، گۈزەل مۇھىت كىشىگە تەسۈرلىگۈسىز زوق بەخش ئېتەتتى. ئەمما، بەزىدە غېرىبسىنىپمۇ قالاتتىم، يىراقلارغا نەزەر سالاتتىم، گاھىدا كۆزۈمگە چېلىققان ئاتلىق كىشىنى يېنىمغا كەلسىكەن دەپ ئويلاپ كېتەتتىم. دېگەندەك، ئۇ كىشى، ياق، ئۇ قىز يېنىمغا كېلىپ ماڭا قاراپ تۇراتتى، خۇددى ماڭا بىرنېمىلەرنى سۆزلىمەكچى بولغاندەك...

نەقەدەر كۆڭۈللۈك چاغلار – ھە! ئالتاي تاغ تىز مىسىدىكى بۇ جىلغىدا، يەتتە – سەككىز ياشلار چامىسىدىكى بۇ ناتونۇش قازاق قىزى بىلەن دەريا بويىدا ئولتۇرۇپ شوخ ناخشىلارنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ خۇددى ماڭا نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى بولۇۋاتقاندەك كۈلۈمسىرىگىنىچە قاراپ ئولتۇراتتى.

مەن قازاقچە يىرىك تەلەپپۇزدا ئۇنىڭ ئىسمىنى سورىغىنىمدا، ئۇ ناھايىتى تېز لا بىرنېمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشۇپ جاۋاب بەردى. مەن ئېنىق ئاڭلىيالماي«نېمە؟» دەپ سورىدىم، لېكىن، مەن ئوخشاش جاۋابقا ئېرىشىتىم. كېيىن يەنە بىر قېتىم سوراشقا تىلىم بارمىدى. شۇ قېتىملىق سۆزلىشىش تا ھازىرغىچە ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

يىراقتىن كەلگەن بۇ قىز خۇددى ماڭا ھەمراھ بولغىلا كەلگەندەك، ئارىمىزدىكى تونۇشلۇق بۇرۇندىنلا بارەدەك ئىدى. كېيىنكى چاغلاردا، دەريا بويىدا يالغۇز ئولتۇرۇپ كىر – قات يۇيۇۋاتقان چاغلىرىدا

ربمدا، نېمشقا هېلىقى قازاق قىزغا ئوخشاش ھەمراھ كەلمەيدىغاندۇ، دەپ ئويلاپ كېتىمەن.

مەن ھەر قېتىم كىر – قات يۇغىنمدا خۇددى ئادىتىمگە ئايلىنىپ قالغاندەك، دەريانىڭ ئاشۇ بىرلا جايىدا ئايقىمنى ئاستىمغا قويۇپ، پۇتۇمنى سۇغا چىلىغانچە ئۇدۇلۇمغا قاراپ ئولتۇرۇپ يۇياتتىم. سول يېنىمدا سۆسۈن رەڭلىك گۈل – چېچەكلەر جىلۋە قىلىپ تۇراتتى. دەريا سۈيى بۇ بىپايان يايلاققا كەلگەندە، تەبىئىي ھالدا كېڭىيىپ تارام – تارام ئاراللارنى ھاسىل قىلغانىدى. بۇ ئاراللارغا قارا پەيلىك جۇغى يۇغان قۇشلار قونۇپ تۇراتتى. بەزىدە دەريانىڭ ئۇ قېتىدىن كەلگەن كالا ياكى تۆگىلەر خۇددى باشقا يول يوقتەك مېنىڭ يېنىمدىن سۈنى چاچراتقىنىچە ئۆتۈپ كېتىشەتتى. بىر قېتىم يەنە تېخى ئون نەچچە تۆگە تەڭلا كېلىپ مېنى كىر – قات يۇيىدىغان ئورنۇمنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر قىلغانىدى.

دەريا سۈيى تېز ئاقىدىغان بولغاچقا كىر – قات يۇغاندا سەللا دىققەت قىلمىسا يۇيۇۋاتقان كىيىملەرنى دەريا سۈيىنىڭ ئېقىتىپ كېتىشىگە قاراپ تۇرماقتىن باشقا ئامال بولمايتتى ياكى دەريا سۈيىنى كېچىپ قوغلاشقا توغرا كېلىپ قالاتتى. دەريا سۈيى تېيىز بولغىنى بىلەن تېز ئاقىدىغان بولغاچقا ئېقىپ كېتىۋاتقان كىيىملەرگە قول يەتمەي خېلى يىراقلاشقاندا توغرا كېلىپ قالاتتى. «ئامەت قوش كەلمەس، ئاپەت تاق كەلمەس» دېگەندەك، ئاياغلىرىمۇ دەريا‌غا چۈشۈپ كەتتى، يەنە كېلىپ ئىككى پاي ئاياغ بىرى ئۇ تەرەپتە ، يەنە بىرى بۇ تەرەپتە بولۇپ ئاقاتتى. بۇنى كۆرۈپ نېمە قىلىشىمنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدىم. سۇ ئاستىدىكى تاشلارنىڭ پۈتۈمغا پېتىپ ئاغرىتىشلىرى ئاياغىنىڭ ئارقىدىن قوغلاشقا ئامالسىز قويدى. شۇنىڭ بىلەن مەن دەريا قىرغىقىنى بويلاپ يۇگۈرۈپ قوغلاپ ئاخىرى ئاياغلىرىمنى تۇتۇۋالدىم. دەريادىن چىققاندىن كېيىن ئاياغنى كىيىشكىمۇ ئولگۇرمەي ئالدى تەرەپتە ئېقىپ كېتىۋاتقان كىيىمگە قاراپ يۇگۈردۇم. قىرغاقتىكى شېغىل ۋە ئەينەك

پارچىلرى(يەنە كىشنى بىزار قىلىدىغان ھاراقكەشلەر)! ۋە ئوت – چۆپلەر ئارىسىدىكى تىكەنلەرنى دېمىگەندىمۇ، ئېگىز – پەس دەريا قىرغىقى مېنى ھاردۇرۇپلىۋەتتى. يۈگۈرۈپ تۆۋەنكى ئېقىنغا كەلگەندە ئاچچىقىتىن يېرىلىپ كەتكۈدەكلا بولۇپ كەتتىم. كىيىم خېلىلا ئۇزاپ كەتكەن بولۇپ، دەريا قىرغىقىدىكى بىر ياغاچقا ئىلىنىپ قاپتۇ. بايا ئالدىرىماي دېققەت قىلىپ ماڭغان بولسام بۇ ئىشلارمۇ يوق ئىدى! ئەينەك پارچىلرى تىلىپ يارا قىلىۋەتكەن پۇتۇمغا خۇددى تىكەنلەر ئۆسۈپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستېبىشىم بولسا چىلىق – چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى...

ئانام كىر – قات يۇيۇش، سۇ ئېلىپ كېلىش دېگەندەك ئىشلارنى قىلىپ باقمىغان بولسىمۇ، دەريا بويىغا بېرىپ سەيلە قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ بېلىق تۇتۇشقا ھېرىسمەن بولسىمۇ، ئەمما، بىرەرمۇ بېلىق تۇتۇپ باققان ئەمەس ئىدى. بېلىق تۇتالمىغانلىقىنى ئاز دېگەندەك، قارماقنى ئوشتۇپ تاشلۇۋېتىپ ئاچچىقىنى چىقىراتتى-ده، «ئەمدى بېلىق تۇتقىلى كېلىدىغان بولسام...» دەپ كېتەتتى.

ئانام ئىككىمىزنىڭ ئورتاق خۇشلۇقى شۇكى، بىز دەريا بويىدا ئۇزاقتىن – ئۇزاق سەيلە قىلاتتۇق. بولۇپمۇ، كەچكى شەپەق پەردىسى يېيىلغان مەھەلدە، بىپايان يايلاقتا تۇتاشقان دەريا بويىدىكى سازلىقتا شەپەق نۇرى سىڭىپ، ئەتراپ خۇددى سۇرەتتەك تولىمۇ گۈزەل تۇسكە كىرىپ قالاتتى. دەريا بويىدىكى يانتۇلۇقتا سېلىنغان بىر ياغاچ ئۆي بار ئىدى. ئۆينىڭ ئۈستى تەرىپىدە ئېگىز ئۆسكەن ياۋا كاشتان دەرىخى بار ئىدى. ئۇ تولىمۇ مۇھەببەتلىك جاي ئىدى. ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى ئىككى تەرەپكە كەڭ يېيىلغان ئورمانلىق تولىمۇ ھەيۋەتلىك ۋە سۇرلۇك كۆرۈنەتتى. بىز بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن، كىچىك كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ ئۇ ياغاچ ئۆي تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. دولقۇن ئۇرۇپ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى مەنزىرە خۇددى چۈشتىكىدەك ئادەمنى پۈتمەس ھاياجانغا سالاتتى. قانچىلىغان گۈزەل دەقىقىلەر مۇشۇ مەنزىرىدىن

باشلانغان... بىز تۆپىلكىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ، كەينىمىزگە قارىغىنىمىزدا، دەريا بويىدىكى ئۆيىمىزنىڭ ئۆزىنىڭ تەگسىز تىنچلىقى بىلەن بىزنى ساقلاۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

دەريا سۈيىنىڭ ئۇلغايغان مەزگىللىرىدە گۈزەل مەنزىرىلەردىن ئەسەرمۇ قالمايتتى. ئاسمان گۈمبىزىنى قارا بۇلۇتلار قاپلاپ، توختىماي ياغقان يامغۇر سەۋەبىدىن دەريا سۈيى لېيىپ كېتىپ، يوللار توسۇلۇپ كېتەتتى. بىر يىلى مۇشۇنداق مەزگىلگە توغرا كېلىپ قالغان يەتتە يىلدا بىر ئۆتكۈزۈلىدىغان «ئاقىنلار ئېيتىشىشى»غا بېرىشقا يول تاپالمايقالغانىدۇق. بۇنى ئويلاپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايىغلاپ كەتتىم. دەسلىپىدە ئات بەيگىسى، چېلىشىش مۇسابىقىلىرى بولىدۇ، ئاندىن قىزغۇچار باشلىنىدۇ، ئۇنىڭدىنمۇ كېيىن بولسا ئېيتىشىش باشلىناتتى... مېنىڭ بەكمۇ كۆڭلۈم يېرىم بولغىنىنى كۆرگەن ئانام شۇ كۈنى ئاقىنلار ئېيتىشىشىغا باردىغان بىر يىگىتكە 20 يۈەن تۇتقۇزۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېنى ئاقىنلار ئېيتىشىشىغا ئۇزىتىپ قويغانىدى. ئەمما، ئىككىسى سائەت ئۆتە – ئۆتمەيلا ئۈستىبېشىم چىلىق-چىلىق هۆل بولۇپ كەتكەن هالىتىم بىلەن ئانامنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدۇم:

-ئۇ بىر ئەبلەخ ئىكەن...

ئىشنىڭ جەريانى مۇنداق بولغان ئىدى: مەن ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلمىغان ئىدىم، شۇڭا قايتىپ كەلگەنىدىم. ئوتتۇرىدا تىل توسالغۇسى بولغاچقا، مەن ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنمىگەن ئىكەنمەن. جىلغا ۋە دەريادىن ئۆتۈپ، ئورمانلىققا كىرگەندە ئاندىن ئۇنىڭ قالايمىقان قول هەرىكەتلىرى بىلەن ئېپادىلىگىنىنىڭ «ئاقىنلار ئېيتىشىشى» ئەمەسلىكىنى بىلدىم... نەدىنمۇ كەلگەن جۈرئەتكىن، بىلمەيمەن، ئات ئۈستىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئارقامغا قاراپ ماڭدىم، ئۇمۇ ئېتىنى مىنگىنىچە ئۇزاپ كەتتى.

ئۇ كەتتى، ئەمما، مەن تاغنىڭ ئىچكىرىسىدە تاشلىنىپ قېلىپ تولىمۇ ئېچىنىشلىق هالەتكە چۈشۈپ قالغانىدىم. ئۆي بولسا يىراقتا، يولدا

يەنە باشقا ئەبلەخلەرگە ئۇچراپ قېلىشىنىمۇ بىر نەرسە دەپ بولغىلى بولمايدۇ... ئۇنىڭ ئۈستىگە يېنىمدا «ئاقىنلار ئېيتىشىشى» دىن يانغانىدا دۇكانغا مال ئالغىلى ئېلىۋالغان نەچچە مىڭ يۈەن پۇل بار ئىدى...

ھازىر بولسا ئاشۇ ئىشلارنى ئويلاشقا پېتىنالمايمەن. قايتىش يولىدا ئۇزۇن يىللىق قەبرىستانلىق بار ئىدى. يول بويىدىكى دەريانىڭ لېيىپ كەتكەن سۈيى تېز سۈرئەتتە ئاقاتتى، قايسى جايىنىڭ تېيىز ، قايسى جايىنىڭ چوڭقۇر ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئاتنىڭ ئىزىنى بويلاپ دەريادىن ئۆتمەكچى بولدۇم. دەريانىڭ سۈيى بېلىمگىچە كېلىدىغان جايغا كەلگەندە ئالغا ئىلگىرىلىيەلمەيلا قالغانىدىم، تېز سۈرئەتتە ئېقىۋاتقان دەريا سۈيى مېنى ئېقىتىپ كېتىدىغانىدەكلا ئىدى. كېيىنكى قەدىمىمنىڭ مېنى قاياقلارغا ئېلىپ كېتىدىغىنىنى پەرەز قىلالمايتتىم. مەن بوغچامنى چىڭ قۇچاقلىغىنىمچە سۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر پەس تۇرۇپ قالدىم. بايىقى ئەبلەخمۇ مېنى بۇنچە قورقۇتالمىغانىدى. ئاخىرىدا دەريادىن ئۆتتۇم، قانداقلارچە ئۆتكىنىم ئېسىمدە يوق. كېيىن يەنە بۇنىڭدىنمۇ خەتەرلىك دەريالاردىن ئۆتتۇم. مەن تېيىز دەپ قارىغان دەريادىن ئۆتكەندە، سۇغا يېقىلىپ كېتىپ، دەريا سۈيىنى خېلى كۆپ ئىچۋالغانىدىم. دەريا بويىدا دەلدەڭشىگىنىمچە دەريا سۈيىنى قۇسۇۋەتكەندىن كېيىن، كۆزئەينىكىمنى سېلىپ باقتىم، ئۇ ئۆز پېتىچە تۇراتتى. بۇ ھەقىقەتەنمۇ بىر مۆجىزە ئىدى!

بۇ ۋەقەنىڭ ئالدىدىكى نەچچە كۈندە بولسا ئۇدا يامغۇر يېغىپ كەتكەنىدى. مەن ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ بىلەن يا يۇگۇرەلمەي، يا پاناھلىنىدىغان جاي تاپالماي تۇرغىنىمدا، بۇ غايەت زور نېلۇپەردەك ئاسمان شارقىرىتىپ تۆكۈۋاتقان يامغۇر ئۈستىبېشىمنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىۋەتكەنىدى. كۆزئەينىكىم بولسا شارقىراتما مەنزىرىسىنى كۆرسىتىۋاتقان كامېراغا ئوخشاش، ئەتراپىنى ئېنىق كۆرسەتمەيتتى. بىردەم - بىردەم سۇرتۇپ تۇرسامۇ، تېزلا ئەسلىگە كېلىۋالاتتى. ئاچچىقىمدا كۆزئەينەك ئۈستىگە لەمپە بېكىتىۋالغۇم كېلىپ كەتكەنىدى.

كېيىنكى قۇياشنىڭ ئالتۇنىدەك نۇرلىرى ئاستىدا تەبىئەت ئۆز ھۆسنىنى نامايان قىلغان كۈنلەردە دەريا بويىدا كىر – قاتلارنى يۇيۇپ ئولتۇرۇپ، ئاشۇنداق يامغۇرنىڭ يەنە قاچانلاردا ياغىدىغانلىقىنى ئويلاپ قالىمەن... مۇنچاق چوڭلۇقىدا تاراسلاپ يېغىۋاتقان يامغۇردا ئالتاي تاغ-لىرى باغرىدىكى دەريانى بويلاپ يۇقىرى ئېقىنغا قاراپ يالغۇز كېتىۋاتقا-نىمنى ئويلاپ قالىمەن. ئەتراپىتا بىرەر قوي، كالا، ھەتتا، تېخىمۇ يىراقراق جايدا بىرەر كىگىز ئۆي كۆرۈنمەيتتى. يول پايانسىز ، نىشانسىز سوزۇلغان ئەتراپتا بولسا يامغۇر سۈيىدىن باشقا نەرسىدىن ئەسەر يوق ئىدى.

ھە راست، ئاشۇ يامغۇرلۇق كۈنىدىكى ئۆزۈمچە پەخرلىنىدىغان ئىشىم شۇكى، ھېلىقى ئەبلەخنىڭ ئېتىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئارقامغا يېنىشتىن بۇرۇن، ئانام ئۇنىڭغا بەرگەن 20 يۈەن پۇلنى ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمغانىدىم. ئۇمۇ ياۋاشلىق بىلەن پۇلنى قايتۇرۇپ بەرگەنىدى. نەمىلا دېگەنبىلەن 16 ياشلار چامىسىدىكى كىچىك بالا-دە... بۇ ئىشتىن ئۇنىڭ يامان ئادەم ئەمەسلىكى بىلىنىدى. مەنمۇ گۈزەل مەنزىرىلىك تاغ-لىدىكى كىشىلەرنىڭ ئاق كۆڭۈل، ياخشى نىيەتلىك بولىدىغانلىقىغا ئىشە-نەتتىم. ئاشۇ 20 يۈەن پۇلنى خۇددى قەيسەرلىكنى ئۇرغۇتۇپ تۇرىدىغان كۈچنى سقىمدىغاندەك، مۇشكۈلات بىلەن تولغان ئىككى سائەتلىك يول-نى بېسىپ ئۆيگە قايتىپ كەلگەنىدىم.

بىز دەريانى بويلاپ يۇقىرىغا مېڭىشنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتۇق. نان، قارماق ۋە شاھمات تاختىسىنى ئالغىنىمىز چە دەريا بويىنى بويلاپ يىراقلاپ كېتەتتۇق. تاغ داۋانلىرىدا شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنىڭ شاۋقۇنلىرىغا جور بولۇپ يۇقىرى ئاۋازدا ۋارقىرايتتۇق، قوغلىشىپ ئويى-نايتتۇق، قول تۇتۇشقىنىمىز چە دەريادىن ئۆتۈۋاتقاندا يىقىلىپ كەتسەك قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كېتەتتۇق؛ دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى قاتمۇ – قات تاغلارغا قاراپ، نۇرغۇنلىغان كىچىك ئېقىنلارنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان ئېرتىش دەريا سىنىڭ يۇقىرى ئېقىنى بولغان بۇ دەريا غا

قاراپ هەۋەسلىنىپ كېتەتتۇق. بىز غايەت زور ئېقىنلار سىستېمىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ـ ئەڭ نۇرانە بىر نۇقتىدا ئىدۇق.

ھەر قېتىم بۇ دەريادىن ئۆتكەندە، بۇ دەريا ئېقىتىپ كەتكەن ئايـ غىمنى ئەسلەيمەن. دەريا قىنى كەڭ بولمىغىنى بىلەن، سۇنىڭ ئېقىش سۈرئىتى تېز بولغاچقا، بىر نەچچە كىشىمۇ ئاشۇ ئېقىپ كېتىۋاتقان بىر پاي ئايىغىمغا يېتىشەلمىگەنىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئاچچىقىمدا ئاياغنىڭ يەـ نە بىر پېيىنىمۇ دەريا‌غا تاشلۇۋېتىپ، ئۆيگە يالاڭ ئاياغ قايتقانىدىم، يولدا ھېچكىم ئۇچرىمىغانىدى. كۈرتۈ بازىرىغا كىرگەندە، سەل قورۇنغانـدەك بولغان بولساممۇ، ئەمما، يەنىلا چاندۇرماي، مەيدەمنى كېرىپ ئۆيۈم تەـ رەپكە قاراپ ماڭدىم. چۈنكى، ئەتراپتىكى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى قـوزـ غاپ، ئۇلارنىڭ پاكىز ە ئاق كۆڭلىكىم ئاستىدىكى لايغا مىلەنگەن پۇتۇمنى كۆرۈپ قېلىشىدىن خىجىل بولاتتىم. بۇمۇ بىر خىل ئەپلىك ئامال ـ دە!

بۇندىن كېيىن مەن ياشايدىغان جايدا يەنىلا بىر دەريانىڭ بولۇشىنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىمەن.

كېپىنەك يولى

توپ – توپ كېپىنەكلەر يولدا ئۇچۇپ يۈرۈشەتتى. ماشىنىدا كېـ تىۋېتىپ، ماشىنىغا سوقۇلۇپ مىجىلىپ كەتكەن كېپىنەكلەرگە قارىشىقا جۇرئەت قىلالمايتتىم. ئالدىمغا قاراپ ئولتۇرۇپ، مىڭلىغان – مىليونلىغان ئاق قاناتلىق كېپىنەكلەر قاپلاپ تۇرغان ئاپپاق يولغا قاراپ زوقلىناتتىم. ئەمما، كېپىنەكلەر ماشىنىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقان بولسىمۇ، خۇددى بەختىنى كۈتۈۋاتقاندەك، يولغا قونغىنىچە تۇرىۋېرەتتى. ئاز بىر قىسمى ئۇچۇپ يان تەرەپكە ئۆتۈۋالغىنى بىلەن كۆپ قىسىم كېپىنەكلەر بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلالمايتتى. ماشىنا ئاخىرى ئۆتۈپ كەتتى.

ئالدىمىزدا يەنە بىر توپ كېپىنەكلەر بىزنى ساقلاپ تۇراتتى.

بىز بۇ كېپىنەكلەر يولىنى بويلاپ، تاغنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ

كەتتۇق. ئالدىمىز دا ھەيۋەتلىك تاغ جىلغىسى كۆتۈپ تۇرغان بولۇپ، تاغلىق دالا خۇددى بىز نى قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئاقىۇەتكە ئىتتىرىپ كېتىۋاتقاندەك، بېشىمىز نى كۆتۈرگىنىمىز دە، دوملاپ چۈشۈپلا بىز نى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋېتىدىغاندەك مەنز رە بىز نى كەينىمىز گە يېنىشقا قىستايتتى؛ ئارقىمىز دا بولسا ئاستىغا كۆز يەتكۈسىز تىك ھالڭ بىز نى يەنە ئالدىمىز دىكى قورقۇنچلۇق مەنز رىگە بىر قەدەم – بىر قەدەمدىن يېقىنلىشىشقا قىستايتتى. خۇددى دېگىز نىڭ بېپايانلىقى ئادەمىلەرنىڭ ئەر كىن – ئازادە ئۇزۇشى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى، چەكسىز قورقۇنچ ئىچىدە جان تالىشىش ئۈچۈن بولغىنىدەك.

ئاپپاق كېپىنەكلەرنىڭ پەرۋازى بۇ تاغ جىلغىسىنىڭ ئۆزگىچە مەنز رىسىگە يەنە باشقىچە گۈزەللىكلەرنى ئاتا قىلاتتى. توپ – توپ كېپىنەكلەر گاھىدا خۇددى شارقىراتمىغا ئوخشاش تېز سۈرئەتتە پەسكە شۇڭغۇسا، گاھىدا بۆلۈنۈپ ئۇستىگە ئۆرلەيتتى-دە، يەنە قوشۇلۇپ پەرۋازىنى داۋاملاشتۇراتتى. بۇ كېپىنەكلەرنىڭ جۇغى كىچىك، رەڭگى ئاپپاق بولۇپ، باشقا رەڭدار كېپىنەكلەردەك ئۇنچە بەك چىرايلىقمۇ ئەمەس ئىدى. بىراق، ئۇلارنىڭ توپ – توپ بولۇپ ئۇچۇشلىرى بۇ تاغ ئارىسىدىكى مەنز رىگە شېرىن چۈشتىكى گۈزەل تۇيغۇلارنى ئاتا قىلىپ تۇراتتى. يەنە ئۇلارنىڭ پەرۋازى مەلۇم نەرسىنىڭ ئاشۇ مەنز رىنىي سىيپاپ ئۆتكىنىگە ئوخشايتتى.

بىز كېپىنەكلەر توپىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئورمانلىقنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتۇق. جاھان بىردىنلا قاراڭغۇلۇققا چۆمدى. ئەتراپتىكى تاشلار ۋە ئۇچار – قۇشلارغا يوپۇرماق ئۆسۈپ قالغاندەك ئىدى. قاراڭغۇلۇقنىڭ چوڭقۇرىدا يول تېخمۇ غۇۋا كۆرۈنەتتى. ئالدىمىز دا بىز نى كۈتۈپ تۇرغىنى سىياھ قاراڭغۇلۇقمۇ چۆمگەن كۆرۈنمەس يوللار ئىدى. بىز يولدىن ئادىشىپ قالدۇق...

شۇ پەيتتە بىر ئاپپاق كېپىنەك ئورمانلىقنىڭ ئىچكىرىسىدىن بىز تەرەپكە ئۇچۇپ كەلدى...

دېمەك، بۇ كېپىنەكلەر ئاپىرىدە قىلغان يول بۇ تاغ – دالىنىڭ ئەڭ چەت جايلىرىغىچە تۇتاشقانىدى. ئەمما، ئۇلار بىزنىڭ يولىمىزنى توسۇپ تۇراتتى، ھەر بىر تال كېپىنەك ئۆزىنىڭ سۈكۈناتى بىلەن، ئۆلۈم ئالدىدىكى نەپەسلىرى بىلەن، قاناتلىرىنىڭ تىترەشلىرى بىلەن، ھاياتلىقىمىز مەڭگۈ چۈشىنىپ يېتەلمەيدىغان نىشان بىلەن بىزنى توسۇپ تۇراتتى. ماشىنا يەنە نېمىلەرنىدۇ دەسسەپ ئۆتۈپ كەتتى.

ـ كېپىنەكلەرنىڭ يولغا قونۇۋالغىنى،ـ دېدى بىر بوۋاي،ـ بوران – چاپقۇن، يامغۇر – يېشىن ۋە سوغۇق ئېقىمنىڭ پات ئارىدا يېتىپ كېلىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ!

ئەمما، بىز مەنزىلگە يېقىنلاشقان ئىدۇق.

بىز تاغ – داۋانلاردىن ئېشىپ يولىمىزنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقىنىمىزدا، ئەتراپتىكى كېپىنەكلەر خۇددى ئۇۋۇندىلاردەك شامالدا لەرزان ئۇچاتتى، خۇددى بىز بايا دەسسەپ ئۆتۈپ كەتكەن كېپىنەكلەرنىڭ روھى قايتىپ كەلگەندەك. ئەمما، ئۇلارنى «روھ»دېگىلى بولمايتتى. ئۇلار تولىمۇ قالايمقان ۋە مەۋھۇم بولۇپ، ئورمانلىقنىڭ ھەر قانداق بىر يېرىدە يۇز بېرىدىغان مۆجىزىگە سىڭىپ كېتەلمەيتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ پەرۋازلىرى بىلەن بۇ تاغ – دالىغا باشقىچە سېھرىي كۈچ قوشقانىدى! تاغلار ئەنە شۇنداق سېھرىي كۈچ بەدىلىگە قەد كۆتۈرگەنمۇ؟ ئاشۇ پەرۋاز سەزگۈلەرنىڭ ئىچىدىكى ئارتۇقچە ئىبارىلەردەك ئاجىز روھنى ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلغانمۇ؟

بىز بولساق ھېچنېمىگە تەسىر قىلالمايمىز. پەقەت ماشىنا بىلەن ئۇلارنى دەسسەپ ئۆتۈپ كېتىمىز، خالاس... كېپىنەك يولى تولمۇ ئاپاق، ھەشەمەتلىك ۋە زىلزىلىلىك يول ئىدى. ئەمەلىيەتتە بىز باشقا نەرسە بىلەن يولىمىزنى باسساق بولۇپرەتتى. بىز بۇ جىلغىدا نېمە دېگەن كىچىك ۋە ئەرزىمەس ـ ھە!

هاراقكەشلەر ھەققىدە

تا بىر نەچچە كۈن ئىلگىرىگىچە، دوستۇم لى نا ئاشۇ ئىشنى ماڭا دەپ كەلگەنىدى.

بىز كىچىك چاغلىرىمىز دا ئانام ناھىيە بازىرىدا دۇكان ئاچاتتى. لى نانىڭ ئاتىسى بولسا كۈندە دېگۈدەك بىز نىڭ دۇكانغا كېلىپ ھاراق ئىچەتتى. ئائىلىنىڭ مالىيە ھوقۇقى لى نانىڭ ئانىسىنىڭ قولىدا بولغاچقا، لى نانىڭ ئاتىسى نېسىگە ھاراق ئىچىشتىن ساقلىنالمايتتى. ئانام ناھايىتى ئۇنتۇغاق بولۇپ، ئۇنداق ئىشلارنى ئېسىدە تۇتۇپ بولالمايتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىز بايتوقاي ناھىيەسىگە كېلىپ جايلاشقىلى ئۇزاق بولمىغان چاغلار بولغاچقا، بارلىق قازاقلارنىڭ چىرايى ئوپئوخشاش بىلىنىپ، ئاسان پەرقلەندۈرۈپ بولالمايتتى. ئىسمىنى ئېسىدە تۇتۇۋالدى دېگەن تەقدىردىمۇ، قايسى ئىسىم كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرەلمەيتتى. گەرچە لى نانىڭ ئاتىسى بىلەن بولغان ئالاقە قويۇق بولسىمۇ، ئانام ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلمەيتتى. شۇڭا، ئۇ ئىچكەن ھاراقنىڭ پۇلىنى نېسى قىلىشنىڭ گېپىنى چىقارسا، ئانام ئىككىلىنىپلا قالاتتى. ئانامنى ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلىدۇ، دېگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ ئۇ ئىسمىنىڭ ئۆزى بىلىدىغان ئىسىملارنىڭ قايسىسى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئەلۋەتتە، ئانام تونۇمايدىغانىدەك قىياپەتنى بىلىندۈرۈپ قويۇشتىن خىجىل بولاتتى. شۇڭا ئانام نېسىنى قايتۇرمىسا، مەن بەربىر سېنى تونۇۋالمەنغۇ،دېگەن ئوي بىلەن ئۇنىڭغا ھۆججەت يازغۇزۇۋالاتتى.

ئەمەلىيەتتە، ئانام ئۇنىڭ قىزىنى، يەنى، كۈندە دېگۈدەك كېلىپ مەن بىلەن ئويناىدىغان لى نانىلا تونۇيتتى. شۇڭا، قەرز ھۆججىتىگە قەرز ئىگىسى بىلمەيدىغان تۆت بۇرجەك خەتلەر بىلەن:« لى نانىڭ ئاتىسى بىر بوتۇلكا ھاراق ئالدى» دەپ يېزىلاتتى ۋە مال جاھازىسىنىڭ ئۈستى تەرىپىگە چاپلاپ قويۇلاتتى.

لى نا:

ـ ئانام بۇنى بىلگەندىن كېيىن بەك ئاچچىقلاپ كەتتى. ئۇ ئاتامنى «سىرتتا ئۆزۈڭنىڭ يۈزىنى تۆكۈپ بولغىنىڭ يەتمىگەندەك، ئەمدى قىزىمنىڭمۇ يۈزىنى تۆكۈپ بولدۇڭ، ئەمدى ياخشى بولدىمۇ، ئۇ دۇكانغا كىرگەنلىكى ئادەم لى نانىڭ بىر ھاراقكەشنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى بىلمەپ بولدى...»دەپ تىللاپ كەتتى، ـ دېدى.

ئەمەلىيەتتە، ئانامدا يەنە بىر تېخىمۇ ئۆزگىچە قەرز ھۆججىتى بار ئىدى. شاكىچىك ئا لىيۇنىڭ ئاتىسى نېسىگە ھاراق ئالغاندا، ئانام «ئا لىيۇنىڭ ئاتىسى بىر بوتۇلكا ھاراق» دەپ يازماقچى بولدى ـ يۇ، «ئا لىيۇ» دېگەن ئىسىم ئاسان ئۇنتۇلۇپ قالدىكەن، دېدى بولغاي، قەرز ھۆججىتىنى ئۇنداق يېزىشنى مۇۋاپىق كۆرمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئانام كىشىلەردىن «ئا لىيۇ»نىڭ مەنسىنى سۈرۈشتۈردى، نەتىجىدە، سۈرۈشتۈرۈش جەريانىدا تەلەپپۇزدا خاتالىق كۆرۈلۈپ، «ئا لىيۇ»نىڭ مەنىسى «ئېيىق» بولۇپ قالغانىدى. شۇنداق قىلىپ، «ئېيىقنىڭ ئاتىسى بىر بوتۇلكا ھاراق» دەپ يېزىلغان قەرز ھۆججىتى مال جاھازىسىنىڭ ئېغىز يېرىگە چاپلاپ قويۇلغانىدى. پۇلنى قايتۇرىدىغان چاغدا بۇنى كۆرۈپ قالغان ئا لىيۇنىڭ ئاتىسى بەكلا ئاچچىقلاپ كەتكەنىدى.

ئەلۋەتتە، ھەممىلا ھاراقكەشنىڭ لەۋزىدە تۇرۇپ نېسى قىلغان پۇلنى قايتۇرۇشى ناتايىن ئىدى. ئانامنىڭ تارتقان زىيىنىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. ئەڭ زور زىيان تارتقان بىر قېتىملىقىدا ئۇ كىم ئىكەنلىكىنى تەپسىلىي سۈرۈشتۈرمەيلا ھاراق ئالغۇچىغا قەرز ھۆججىتىنى بېرىپ ئەمزا قويدۇرۇۋالغىنى بولدى. بېرىم يىل ئۆتكەندە، تاقىتى تاق بولغان ئانام ھۆججەتنى كۆتۈرگىنىچە كىشىلەردىن سۈرۈشتۈردى، نەتىجىدە، قويۇلغان ئەمزانىڭ مەنىسى « ئاچا، كەچۈرۈڭ! بىز ھاراقكەش» بولۇپ چىقتى.

ئاچچىقىدا يېرىلغۇدەك بولغان ئانام ماڭا:«جۇمەن ئېر، ھاراقكەشنىڭ گېپىگە ھەرگىز ئىشەنمە!» دېگەنىدى.

ئۇزاق ئۆتمەي، ئانام يەنە بىرىگە ئالدىنىپ كېتىپ، پەقەت ئون يۈەنگە قەرز ھۆججىتى يازغۇزۇۋالدى. ئۇ ئادەم دەسلىپىدە دۇنيادىكى

ياخشى گەپلەرنىڭ ھەممىسنى دەپ، پالانچى ئاينىڭ پوكۇنچى كۈنى چوقۇم قايتۇرىمەن، ئەگەر قايتۇرمسام پالان - پالان بولۇپ كېتەي، دەپ قەسەم ئىچكەن بولسىمۇ، ئەمما، ئۇزاققىچە قارىسىنمۇ كۆرسەتمەيدى. ئۇچراپ قالغىدەك بولسا پەقەت ئون يۈەن ئۈچۈن تۇمىقى بىلەن يۈزىنى توسقىنىچە قايىقىدۇ تىكىۋېتەتتى .

كېيىن ئاڭلىشىمچە، ئۇ ھاراقكەشلەر تولىمۇ ئۆكتەم بولۇپ، نېسى قىلىشقا بولمايدۇ دېگەنچە، توختىماي سۆزلەپ، قەسەملەرنى بېرىپ، ھەتتا، ژارقىراپ - جارقىراپ يۈرۈپ، نېسى قىلماي قويمايدىكەن، ئەمما، نېسىنى قايتۇرۇشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدىكەن. نېسىنى سۈيلىگەندىكى جاپا - مۇشەققەت بولسا نېسى قىلىشتىن بۇرۇنقى ئىشەنمەسلىك، ئۆچ - ئاداۋەت، توسقۇنلۇقلا ئوخشاش تۇرلۇك پوزىتسىيەلەر بىلەن ئوڭ تاناسپ بولۇپ قالاتتى. كېيىن ھەقىقەتەن شۇنداق بولغانىدى. ئاينام ھېلىقى ئادەمنى كوچىدا ئۇچرىتىپ قېلىپ، نېسىنى قايتۇرۇشنى ئېيتقاندا، ئۇ ئادەم نېسى قىلغانلىقىنى زىنھار تەن ئالماپتۇ ۋە ئاستا قېچىشقا ئۇرۇنۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاچچىقىغا پايلىمىغان ئانام ئۇنىڭ پېشىگە ئېسىلۋېلىپ چوڭ كوچىدا ژارقىراپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ. ئەتراپقا توپلاشقان كىشىلەرنىڭ بارغانچە كۆپىيىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئۇ ئادەم ئانامنى ئىتتىرىپ يىقىتۋېتىپلا قېچىپتۇ، ئانامۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ كەينىدىن كوچىمۇ - كوچا توختىماي قوغلاپتۇ. مەن ئۇ مەنزىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرمىگەن بولسامۇ، كېيىن ئانامنىڭ دەپ بېرىشچە، ئۇ چاغدىكى قوغلىشىش كارامەت بولغان ئىكەن. ئۇ ئادەم قېچىپ كېتىۋېتىپ، كەينىگە قاراپ بىر نېمىلەرنى دەپ ژارقىراپتۇ، ئانام زەن سېلىپ ئاڭلاپ بىلىپتۇكى، ئۇ ئادەم ئانامغا:«...پۇل دېسەڭ مەندە يوق، ئالساڭ ئىسسىق جېنىم بار...! ھا...ھا...ھا... يۈزى قېلىنىدىن ئالۋاستىمۇ قورقىدۇ...»دەۋاتقانىكەن. ئۇ چاغدا ئانامنىڭ غەزىپى چېكىگە يەتكەنىكەن. ھېرىپ ھالى قالمىغان ئانام داۋاملىق قوغلاپ بولالماي، جايىدا تۇرۇپلا ئۇنى بىر ھازا تىللاپ كەتكەن ئىكەن. تىللاۋېتىپ تۈيۈقسىزلا ئۇنىڭ

كۆلگۈسى كېلىپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن كۆلگەن پېتى ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ. شۇڭا ئانام دائىم ئاشۇ ئىش كۆرمىگەن ھاراقكەشلەرگە:«ھەي، مەن قانداق ھاراقكەشنى ئۇچراتمىغان مەن؟» دەپ قويياتتى.

كۆكتوقاينىڭ تولىمۇ ئۇزاق قىش پەسلىدە بىز نىڭ دۇكاندا ئەڭ تېز سېتىلىدىغان نەرسە ھاراق ئىدى، باشقا نەرسىلەر تەستە سېتىلاتتى. شۇڭا بىز ھاراقكەشلەرنى دۇكاندا ئۇزاقراق تۇتۇپ قېلىش ئۈچۈن، دۇكاننىڭ ئىچىگە ئۇستەل – ئورۇندۇقلارنى تىزىۋەتكەنىدۇق. تېخى بەزى ھاراقكەشلەر ئۆزىنىڭ ھاراق ئىچىۋاتقانلىقىنى تونۇشلىرىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىنى خالىمايتتى. شۇڭا بىز دۇكاننىڭ بىر بۇلۇڭىغا پەردە تارتىپ، ئۇستەل – ئورۇندۇقلارنى ئايرىم تىزىپ، ئۇنداقلار ئۈچۈن «ئايرىمخانا» تەييارلاپمۇ بەرگەنىدۇق. بىز ھاراقكەشلەرنىڭ تۇغمەس ۋاراڭ – چۇرۇكلىرى ۋە جېدەللىرىدىن بىزار بولۇپ تۇرساقمۇ، ئەمما، پۇل تېپىش ئۈچۈن چىدايتتۇق. سودا قىلىپ پۇل تېپىش تەس ئىدى-دە!

مەن ئۆزۈمنى ھاراقكەشلەرنىڭ ئارىسىدا چوڭ بولدۇم، دېسەممۇ بولىدۇ. مەن بۇ تەرەپتە «يايلاقلار ئارا» دېگەن شېئىرنى يادلىسام، ھاراقكەشلەر يانداپ ئۇسسۇلغا چۈشكەچ «ماريە» دېگەن ناخشىنى يۇقىرى ئاۋازدا ئېيتىشىپ كېتەتتى. ھازىرغا قەدەر ھەر قېتىم «يايلاقلار ئارا» دېگەن شېئىرنى ئېسىمگە ئالغىنىمدا، ئىختىيارسىز لا ئاغزىمدىن «ماريە» دېگەن سۆز چىقىپ كېتىدۇ.

ھاراقكەشلەر ھاراق ئىچىشۈاتقاندىكى مەنزىرىنى ھەقىقەتەن تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بېرەلمەيمەن.

ئۇلار ھاراقنى بوتۇلكىلاپ ئەمەس، يەشكىلەپ ئالاتتى. ئەتىگەندە ئىچىشنى باشلىۋالسا، كەچ كىرگەندىمۇ ئۇلارنى قوغلاپ چىقىرىۋېتەلمەيتتۇق. ئۇلارنى قوغلاپ چىقىرىۋەتسەكمۇ، ئۇلار دۇكاننىڭ ئالدىغا چىقىپ داق يەردىلا بەداشقانىنى قورۇشقىنىچە ئولتۇرۇپ ئىچىشىنى داۋاملاشتۇراتتى. ھاراقنى كۆپ ئىچىۋالغانلىرى بولسا، كىچىك تەرتىپ قىستاپ كەتكەندە كەينىگە ئۆرۈلۈپلا تامنىڭ يېنىغا كېلىپ «قويۇپ بې-

رەتتى». قىش كۈنلىرى دۇكانىنىڭ ئالدىدىكى قار دۆۋىلىرىدە ئۇزۇن – ئۇزۇن سىرىق ئىزلار قالاتتى. بۇلارنى كۆرۈپ ئادەمنىڭ تۇرۇپ ئاچچىقى كەلسە، تۇرۇپ كۈلگۈسى كېلەتتى.

سەككىز ـ توققۇز ياش چاغلىرىم ئىدى، ياشلاردىكى مەن پۇكەينىكىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئىش – ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتەتتىم. ئۇلار بوتۇلكىلارنىڭ ئاغزىنى تىرناقلىرى بىلەنلا ئاچاتتى، ھەرگىز بوتۇلكا ئاچقۇچنى ئىشلەتمەيتتى. ئۇلار ئىچىشكەنچە قىزىپ، پو – لاپلىرى ئەۋجگە چىقاتتى؛ ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىنى ھاراقتا زورلىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. ناۋادا تونۇش بىرەرى ئۇچراپ قالسا ئۇلار دەرھال ئۇنى ئورنۇبلىشاتتى ـ دە، ئۇ بىرەر بوتۇلكا ھاراق ئېلىپ بەرمىگۈچە قويۇۋەتمەيتتى؛ ئۇلار مەندىن بىرەر تال يېپىنى سورىۋالاتتى ـ دە، ئۇ يېپ بىلەن ئاقلانغان تۇخۇمنى پارچىلايتتى (بىزنىڭ دۇكاندا زاكوسكىمۇ كەم ئەمەس ئىدى)، مەيلى قانچىلىك مەست بولۇپ كېتىشىدىن قەتئىينەزەر ئۇيۇخشاش پارچىلايتتى. ئۇلار ئىچىپ مەلۇم باسقۇچقا كەلگەندە ناخشا ئېيتىشنى باشلايتتى، ناخشا تازا قىزىغاندا بولسا ئۇرۇشۇپ كېتەتتى؛ ئۇرۇشۇپ قانغاندىن كېيىن يەنە قۇچاقلاشقىنىچە يىغلىشىپ كېتەتتى، بىر – بىرىدىن ئەپۇ سورىشاتتى. ئاندىن يەنە داۋاملىق ئىچىشەتتى، بىر چاغدا يەنە ناخشىسىنى باشلايتتى، ناخشا قىزىغاندا يەنە ئۇرۇشاتتى...

ھېچقانداق مەقسەتسىزلا ئۇ ھاراقكەشلەرنى ئىش – ئىزلىرىنى توختىماي سۆزلەۋېرىش تولىمۇ مەنسىز. ئۇلارنىڭ قايسى ئىشىنىڭ مېنى شۇنچە جەلپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. مەن ھاراق ئىچەلمەيتتىم، ئىچسەممۇ باشقا ھەر قانداق سۇيۇقلۇقنى يۇتقاندەك، قىينىلىپ تۇرۇپ يۇتاتتىم. ھاراق ماڭا ھېچقانداق خۇشاللىق ئېلىپ كېلەلمەيدۇ، مېنىڭ نەزىرىمدە ئەڭ ئېسىل ھاراق بىلەن ئەڭ ناچار ھاراقنىڭ ھېچقانداق پەرقى يوق، ھەممىسى ئوخشاش دىماقنى يارغۇدەك ئاچچىق. ناۋادا بىرەر رومكا ئىچىپ قالسام گېلىمنى كۆيدۈرگەن پېتى قورسقىمغا چۈشەتتى، پەقەت ئاغزىم بىلەنلا نەپەسلىنىشكە مەجبۇر بولاتتىم، تىلىم

خۇددى باشقىلارنىڭ تىلغا ئوخشاش سېزىمىنى يوقىتىپلا قويىاتتى.

ئانام ھاراق ئىچەلەيتتى ھەم ھۇزۇرىنىمۇ سۈرەلەيتتى. ياخشى تاتام – قورۇملار تەييارلانغان كۈنى ئۇ بىر نەچچە قەدەھ ئىچەتتى-دە، ھاراقلارنىڭ پەرقىنى، ياخشى – يامانلىقىنى ۋە ئالاھىدىلىكلىرىنى قىزىپ سۆزلەپ كېتەتتى. بىز بولساق ھېچقانداق سۆز قىستۇرماي جىممىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلاپ بېرەتتۇق. كېيىن، يىگىتىم چىنىنى لېۋىگە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ:« ئانىگىز ھەقىقەتەن ھاراقكەشكەن جۇمۇ...» دەپ پىچىرلىغانىدى.

مەن دائىم «مەستلىك»نى تەسەۋۋۇر قىلمەن. نۇرغۇن ئادەم تولىمۇ مەسئۇلىيەتسىز ، «مەستلىك»تىن ئىبارەت ئاتالغۇنى بەكمۇ كۆپ ۋە ئاسان ئىشلىتىدۇ. ناخشىدىمۇ «مەستلىك»، شېئىر – شېكىر سۆزلەردىمۇ «مەستلىك»، گۈزەل مەنزىرىدىمۇ «مەستلىك»، بىرەر گۈزەل قىزنىڭ بىر قاراپ قويۇشلىرىدىمۇ «مەستلىك»... ئىشقىلىپ، ھەممىسىدە «مەستلىك» بار. مېنىڭچە بولغاندا، ھەقىقىي «مەستلىك»نى چۈشىنىدىغان ئادەم چوقۇم ھاراق ئىچەلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا، تۇرلۇك – تۇمەن خىل گۈزەل شەيئىلەرنى كۆرگەنىدىمۇ، خۇددى ماڭا ئوخشاش «تەسىرلەنىدىم» دېسىلا كۇپايە.

راست، مەن ئىلگىرى ئالتاغىل توۋلاپ، ئېگىز – پەس دەسسەپ كېتىۋاتقان نۇرغۇن مەستنى كۆرگەن. شۇ دەقىقىلەردە ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىدا قانداق ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى كىشىنىڭ ھەقىقەتەن بىلىپ باققۇسى كېلىدۇ: دۇنيا زىلزىلىگە تولغان، ھەممە ئەسەبىيلەرچە تەنتەنىگە چۈشكەن... ئەمما، ئۇلارنىڭ سېزىمىدىكى «ھوشيارلىق» ۋە «سەزگۈرلۈك» چوقۇم ئۇلاردىن ئاستا – ئاستا يىراقلاشقان، ھەتتا، ھالقىپ ئۆتۈپ خۇددى جەننەتكە ئوخشاش غايىۋى ماكانغا كىرىپ بولغان بولىدۇ. ئۇلار ئۇ ماكاندىكى ھەممىنى ھېس قىلالايدۇ، ئۇلار تۈيۇقسىز يىقىلىپ چۈشىدۇ-دە، يەنە ئاستا – ئاستا ئۆزىنىڭ تېنىنى يەردىن كۆتۇرىدۇ، ئاغزىدىن بولسا ئاللىبۇرۇن يىراقلىشىپ كەتكەن ئىشلارنىڭ

جەريانى تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ، بېشىنى كۆتۈرگىنىدە بولسا، قەلبىنىڭ چوڭ-قۇرلۇقى گۈزەل هېس - تۇيغۇلارغا تولغان بولىدۇ.

«مەستلىك» نەقەدەر ئاجايىپ تۇيغۇ-هە! خۇددى سۇغا تامغان ماي سۇ يۈزىدە لەيلەپ تۇرۇپ قالغاندەك، «مەستلىك»تە ئۇزاقتىن بېرى قەلبىنىڭ چوڭقۇرىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرغان سىرلارنىڭ هەممىسى ئېتىلىپ چىقىدۇ. قەدەھ سوقۇشتۇرۇپ تۇرۇپ ئىچىشكەن ۋاقىتتىكى سەممىي، چىن سۆزلەر، هەربىرىكەتلەر ۋە ئۆزلىرىنىڭ قايناپ تۇرغان هېسسىياتىنى ئىپادىلىگەن چەر خىل ۋاستىلەر تولىمۇ قىزغىن كەيپىياتتا ئۆزئارا يەتكۈزۈلدۇ. ئادەتتە رەتلىك كىيىنىپ يۈرىدىغان سەممىي، مۇلايىم ياكى خىجىلچان كىشىلەر هاراق ئىچكەندىن كېيىن، يۈرىكى يوغىنىغان، هاياجىنى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان، ئۆزىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشلىرى يوق باشقىچە بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالىدۇ. گويا ئاشۇلار ئادەمنىڭ هەقىقىي ماهىيىتى ئىدى. ئەڭ دەسلىپىدە، ئادەملەر ئەنە شۇ قىياپەتلىرى بىلەن دۇنياغا ئۆزگەرتكەنىدى، ئەمما، كېيىن بۇ مۇرەككەپ دۇنيادا نۇرغۇن ئىسسىق - سوغۇقنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۆزلىرىنى تۇرلۇك نىقابلار بىلەن ئورىۋېلىشقان. هاراق ئىچكەندىن كېيىن، ئۇلار ئۇ نىقابلارنى بىر - بىرلەپ ئېلىپ تاشلاپ، ئۆزلىرىنىڭ ئەسلىي ماهىيىتى بىلەن ئىچىدە ساقلاپ كېلىۋاتقان سىرلارنى قايتا ئارىلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئاخىرىدا بىراقلا تۆكۈۋېتىشىدۇ... هى... هى... هى... مەن هاراق ئىچەلمەيمەن، شۇڭا، مەن ئاشۇ مەستلەرنىڭ ئىش - هەرىكەتلىرى ۋە قىياپەتلىرىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بۇ يەكۈننى چىقارغان...

شۇنىڭ ئۈچۈن، مەن مەست بولۇپ باقمىغان، پۈتۈن ئەس - يادىم ئىنتىلىپمۇ باقمىغان. ئەپسۇسلىنىدىغىنىم شۇكى، دەرسلەرنى ئەسلىتايىدىل ئاڭلىيالمىغان، ئىمتىهانلاردا دىققىتىمنى مەركەزلەشتۈرەلمىگەن، كىشىلەر بىلەن بولغان ئالاقىدە ئىختىيارسىز تەۋرىنىپ قالغانلىرىم؛ ئۇيقۇلىرىمۇ قېنىپ باقمىغان، چۈشلىرىمۇ كۆپ بۇزۇلغان، خىيالغا پاتقىنىمچە كېتىۋېتىپ ئىستولىغا ئۇسۇۋالغان ۋە ئۆستەڭگە چۈشۈپ كەتكە-

كەن، مۇھەببەتلەشكەن چاغلىرىمدا بولسا كۆڭۈل توختىتالماي يېرىم يولدا ئايرىلىپ كەتكەن... گە ئوخشاش نۇرغۇن ئىشلار بولۇپ ئۆتكەندى. شۇڭا، لى جۇەن ھەر ۋاقىت غەمكىن يۇرىدۇ، دېگەندىن كۆرە، ئۇ ھەر قانداق ۋاقىتتا سەگەك يۇرىدۇ، تۇرلۈك شەكىلدىكى قىزغىنلىق ۋە يوقلۇققا پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن بېرىلمەيدۇ، دېگەن تۇزۇكرەك.

مەن ئاشۇ كىشىلەرگە تولىمۇ ھەۋەس قىلىمەن. ئۇلار ئۆز خۇشاللىقلىرىنى قانداق تاپىدىغاندۇ؟

يەنە ھاراقكەشلەرنىڭ گېپىگە قايتىپ كېلەيلى. ئىشقىلىپ، ئۇلار ھاراق بىلەن ئۇلپەتلىشىنى باشلاپلا قالسا، باشقا ھەر قانداق نەرسە بىلەن كارى بولمايتتى، ئائىلە، نام – ئاتاق، سالامەتلىك، مال – دۇنيا، كىشىلىك قەدىر – قىممەت، مۇھەببەت... دېگەندەكلەرنىڭ ھەممىسىنى بىر ياقتا قايرىپ قويۇشاتتى. مانا بۇلار ھاراق بىلەن روھىيىتىنى ئازاد قىلغان، ھاراق بوتۇلكىسىغا مەھكەم باغلانغان ھەقىقىي ھاراقكەشلەردۇر. ئۇلار مەستلىكتە ئۇرۇشاتتى، غەرەز ئۇقمايتتى، گەپ چۈشەنمەيتتى. ئۇلارنىڭ ھاراقنى نېسىگە ئالغاندا يالۋۇرۇپ دېمىگەن گېپى قالمىغىنى بىلەن، ھاراقنى ئېلىۋالغاندىن كېيىنلا ئىچىدە پۇلنى چوقۇم قايتۇرماسلىق توغرىسىدا قەسەم ئىچىشدۇ. ئۇلار ئايالىنىڭ، ئاتا – ئانىسىنىڭ، دوست – بۇرادەرلىرىنىڭ پۇللىرىنى ئالداپ ئالاتتى-دە، كوچا – كويلاردا، كۆۋرۈك ئاستىدىكى ئىستېكاملىرىدا، سۇيى توختىغان ئېرىقلاردا،قارلىق يەرلەردە... توڭلاپ تىترەشكىنىچە ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشەتتى. ئۇلار ھەممە نېمىسىدىن ئايرىلىپ قاقسەنەم بولۇپ، تەنھا قالغانلار ئىدى. ئۇلار ھاراق ئۈچۈن يېنىدىكى ھەممە نېمىسىنى رەنگە قويۇشتىن، ھەر قانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايتتى.

ياخشى يېرى، بۇ دۇنيادىكى ھەر قانداق نەرسە ماڭا ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى. بولمىسا، مەنمۇ بۇنچە جاپا تارتىپ يەتتە-سەككىز بەت نەرسىنى يېزىپ ئەزمەمنى ئېزىپمۇ كەتمەيتتىم. ئەگەردە دۇنيانى چۈشىنىپ بولسام، قانداق زېرىكىشلىك ئەھۋال بولغان بولاتتى-

تى ـ هە؟

يەنە داۋاملىق ھاراقكەشلەر توغرىسىدا سۆزلەيلى. ھەي، ئۇلار ھە- قىقەتەنمۇ ئادەمنىڭ كۆزىنى ئېچىپ قويىدۇ. كۇرتۇدەك تولىمۇ يىراق، چەت كەنتتىكى ئانچە – مۇنچە تەدبىرى بارلار، ئۇتۇقلۇق ئىشلارنى قە- لىپ باققۇسى بارلارنىڭ ھەممىسى سىرتلارغا چىقىپ كېتىشكەنىدى. قېپ- قالغانلار ھەسرەت – نادامەت ئىلكىدە مەلۇم نەرسىلەرنى ھېس قىلغان، شۇڭا، ئۇلار ھاراقنى... ئەمما، ئۇلارنى شۇ ئىشلار سەۋەبلىك ھاراق بە- لەن ئىچ پۇشۇقنى چىقىرىۋاتىدۇ، دەپ ئېيتىش مۇۋاپىق ئەمەس. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دائىم تولىمۇ جەڭگىۋار ۋە كۆرەڭ يۈرۈشىدۇ. ئەگە- سىچە، مەن ئەتىدىن كەچكىچە قوشۇمام تۇرۇك ھالدا ئۇلار سۇنغان پۇلنى «شارت»تىدە ئېلىپ، ھاراقنى ئۇستەل ئۈستىگە «جاقىدە»قويە- مەن ـ دە، يەنە چىشمنى چىشلىگىنىمچە ئاشقان پۇلنى قايتۇرىمەن. شۇ دەقىقىدە كېچىنىڭ يەنە تىنچسىز ئۆتىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكەن بولىمەن.

ئۇلار مەندىن رومكىنى سورىۋالغاندىن كېيىن ئۈستەلگە رەتلىك تە- زىپ ئوخشاش قىلىپ ھاراق تولدۇرۇشىدۇ ـ دە، شۇ كېچىلىك بەزمىنى تەنتەنە بىلەن باشلاپ كەتتى. دەسلىپىدە ئۇلار تۆۋەن ئاۋازدا پاراڭلاش- قان بولسىمۇ، ھاراق تەسىر قىلغانچە ۋاراڭ – چۇرۇڭ ئاۋازلىرىمۇ كۈ- چىيىشكە باشلىدى. ھەتتا، ئۇلارنىڭ قىيقاس كۆتۈرۈپ كۈلۈشلىرى سىركە سېتىۋالغىلى كەگەن قىزنىمۇ چۆچۈتىۋەتتى. ئۇلار بەس – بەس بىلەن ئۇ قىزدىن كەچۈرۈم سوراشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر پەس جىمىپ قېلىشتى ـ يۇ، قىزنىڭ چىقىپ كېتىشى بىلەن ئۇلارنىڭ كۈلكىسى كۈچىيىشكە باشلىدى(مەن ئۇلارغا دۇكاندا ھاراق ئىچىشكە بولىدىغانلىقە- نى، ئەمما، سودىغا دەخلى يەتكۈزۈشكە بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدىم.) شۇنىڭ بىلەن ئۇلار رومكىدىكى ھاراقنى گۈپۈلدىتىپ ئىچىشكىنىچە ۋاراڭ – چۇرۇڭنى باشلىۋەتتى (ئۇلارغا قاراپ ئەمدى تۇگەشتىم، دەپ ئويلاپ قالدىم). بوتۇلكىدىكى ھاراق تېز سۈرئەتتە ئازىيىشقا باشلىدى.

ئىككىنچى بوتۇلكىنىڭ ئاغزى ئېچىلغاندا، ئۇلار بىر – بىرىگە باقمىغان هالدا يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇچىنچى بوتۇلكىغا كەلگەندە، ئۇلار دۇكانغا نەرسە – كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەنلەرنى قوغلاشقا باشلىدى. مەن ئۇلارغا ئۇنداق يولسىزلىق قىلماسلىقنى ئەسكەرتكەن بولساممۇ، ئۇلار تېخىمۇ ئۆكتەملىك قىلغىلى تۇردى. مەن تۆتىنچى بوتۇلكا هاراقنى ساتمايدىغانلىقىمنى ئېيتقاندا، ئۇلار ئۇستەلگە مۇشتلاپ تۇرۇپ، ئاشۇ بىر بوتۇلكا هاراقنى ئىچىپ بولۇپلا قايتىدىغانلىقىنى تۇغرىسىدا قەسەم ئىچىشىپ كەتتى. دەسلىپىدە ئۇلار مېنى «سىڭلىم» دەپ چاقىرغان بولسا، ئەمدىلىكتە «يەڭگە» دەپ ئاتىماقتا ئىدى. مەن ئۇلارغا نائىلاج هالدا تۆتىنچى بوتۇلكا هاراقنى ئېلىپ بەردىم، ئۇلار بولسا خۇشلۇقىدىن چۇقان سېلىشىپ كەتتى. ئۇلار يەنە ئۇستەل ئەتراپىغا يىغىلىشتى. تېخى بىرى ئۆيىگە دومبىرا ئېلىپ كېلىشكە ماڭدى. مەن ئۇلارنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ قورقۇپ قالدىم.

«ئاھ، ئانام! ئاھ، مېنىڭ ئانام!... »

دېمەك، بۇگۈن ئاخشامقى بەزمىنىڭ بىرىنچى قېتىملىق يۇقىرى پەللىسى ئۇلارنىڭ ئۇسسۇلىدىن باشلاندى. ئۇستەل ئۇستىگە چىقۇېلىپ ئۇسسۇل ئويناۋاتقان ئادەمنىڭ ئەپتىگە قاراپ، ئادەمنىڭ قورقۇسى كېلەتتى. پەستىكىلەر بولسا چاۋاكنى تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىشاتتى. بەكرەك هاياجانلىنىپ كەتكەنلىرى بولسا قۇچاقلىشىپ يىغلىشاتتى، قىلىپ قويغان قانداقتۇ ئىشلىرى ئۇچۇن بىر – بىرىدىن ئەپۇ سورىشاتتى. ئاڭ ربدا ئىككىسى ئۇرۇشماقچى بولغاندا، باشقىلار ئۇلارغا سىرتقا چىقىپ ئۇرۇشۇشنى، تېز بېرىپ تېز قايتىپ كېلىشنى، قار يېغۋاتقاچقا سىرتنىڭ بەك سوغۇق ئىكەنلىكىنى ئېيتىشتى. بىرى بولسا پۇكەيگە يېقىنلىشىپ، ماڭا ئۆزىنىڭ ئىسمىنى قانداق تەلەپپۇز قىلىدىغانلىقىنى ئۆگىتىش بىلەن ئاۋارە ئىدى:«دا، دا، داۋۇ... رى...ك، داۋ ئەمەس... رى...ك...»

مەن بەشىنچى بوتۇلكا هاراقنى ئېلىپ بېرىشكە قەتئىي ئۇنىمىدىم. ئۇلار ئەگەر يەنە هاراق ئېلىپ بەرمىسەم هاراق پۇلىنى بەرمەيمىز ، دەپ

تەھدىت سالدى. ئەمما، مەن ئەنسىرىمەيتتىم. ئۇلار مېنىڭ ئۇلارنىڭ تەھدىتىگە پەرۋا قىلمىغىنىمنى كۆرۈپ، پەسكويغا چۈشتى-دە، يەنە «ئاچا، ئاچا» دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى. مەن «ئانا» دېسەڭلەرمۇ كارىم يوق دېسەم، ئۇلار «ئانا» دەپ چاقىرغىلى تۇردى. مەن ئىلاجسىز بە-شىنچى بوتۇلكا ھاراقنى ئېلىپ بەردىم.

بۇ چاغدا، يەنە بىر دۇكاندا بولۇشچە ئىچىشكەن يەنە بىر توپ ھاراقكەش دۇكانغا كىرىپ كېلىشتى. ھېلىقى ئۇرۇشقىلى چىقىپ كەتكەن ئىككىسمۇ يېتىپ كېلىشكەنىدى. ئەمدى دۇكان ئىچى ھاراقكەشلەر بىلەن لىق تولدى. ئۇلار خۇددى كۆرۈشمىگىلى ناھايىتى ئۇزاق بولغان دوستلاردەك بىر ھازاغچە كۆرۈشۈپ ئەھۋال سورىشىپ كەتتى. ئۇچ-- تۆت مىنۇت بولا – بولمايلا مەن ئالتىنچى بوتۇلكا ھاراقنى پۈكەينىڭ ئۈستىگە قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم. ئالتىنچى بوتۇلكا ھاراقنىڭ ئاغزى ئېچىلماي تۇرۇپلا، بىرى يەنە يەتتىنچى بوتۇلكا ھاراقنى ئېلىش ئۈچۈن ئالدىمغا كەلدى. بۇنداق ئەھۋالدا مەن ھەققەتەن ئاجىزلىق قىلاتتىم، چىشىمنى چىشلىگىنىمچە تونۇش بىرەرىنىڭ ئۆتۈپ قېلىشىنى تىلەپ دې-رىزىدىن سىرتقا قارايتتىم، بىرەرىنىڭ مېنى بۇ ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشىنى تولىمۇ ئۈمىد قىلاتتىم. ئاستا – ئاستا تۇن پەردىسى يېيىلماقتا ئىدى.

سەككىزىنچى، توققۇزىنچى بوتۇلكىلار قۇرۇقدىلىپ بولغاندا، مەستـ لەرنىڭ يېرىمى قۇسۇشقا باشلىدى. مېنىڭ ۋارقىراشلىرىم ئۇلارغا تەسىر قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. مەن دۇكاننى تاقاپ ئارام ئالىدىغىنىمنى دېگەندە بىرى ماڭا كۆكۈل بۆلگەن قىياپەتتە:

ـ ئۇنداق بولسا سىز ئۇخلاۋېرىڭ، ئۇلار بىلەن كارىڭىز بولمـ-سۇن، ـ دېدى.

ـ مەن ئىشكنى تاقىشىم كېرەك، سىلەر ئەمدى ئۆيۈڭلارغا بېرىپ ئىچىڭلار!

ـ ئىشكنى تاقايمەن؟ ـ ئۇ ئەلپازىنى بوزدى، ـ ئىشكىنى نېمە دەپ

تاقايسىز؟ سىز سودا قىلىشنى ئۇقامسىز زادى؟ سىز نىمگە سودا قىلغۇڭىز يوقمۇ؟

ـمەن سودا دېگەننى كۆندۈزى قىلىمەن، قارىغا، ھازىر سائەت نەچچە بولدى؟

ـھېچقىسى يوق، ھېچقىسى يوق!ـ ئۇ قولىدىكى ھاراقنى گۈپلا قىلىپ ئىچىۋەتتى ـ دە، ماڭا يەنە بىر بوتۇلكا ھاراق ئېلىشنى ئېيتتى.

دەل شۇ پەيتتە، ئۇلارنىڭ «خور»ى يەنە باشلاندى. ئۇلارنىڭ قالايمىقان ۋارقىراپ – جارقىراشلىرى ئۆينى كۆتۈرۈۋەتكىلى ئازلا قالاتتى. ھەتتا، دۇكاننىڭ تاملىرى تىترەپ، سۇۋاقلىرى سويۇلۇپ چۈشۈشكە باشلىدى. شۇ ئاچچىقمدا بوتۇلكىنى ئېلىپ بىر يوللا ئىچىۋېتىپ ئۇلارغىمۇ ھاراقنىڭ كەيپىنىڭ كارامىتىنى كۆرسىتىپ قويغۇم، مەستنىڭ جېدىلىنى كۆرسىتىپ قويغۇم كېلىپ كەتتى.

بىر چاغدا تۇيۇقسىز ئىشىك يوغان ئېچىلىپ كەتتى، ئىشكنىڭ ئېچىلىشى بىلەن سىرتتىكى سوغۇق ھاۋا قويۇق ئاپپاق ھورنى پۈركىگەنچە كىردى. مەن ئىچىمدە «ئاپلا!» دېگىنىمچە تۇرۇپلا قالدىم. چۈنكى دۇكانغا ئۇچىنچى «مەستلەر قوشۇنى» كىرىپ كەلگەنىدى. بۇنى كۆرۈپ دۇكانىنى تاشلاپ قېچىپ كەتكۈدەكلا بولۇپ كەتتىم.

بىر ھېسابتا يېڭى قوشۇننىڭ كىرگىنىمۇ ياخشى بولغان ئىدى. ئۇلار دۇكانغا پېتىشماي، سورۇننى ئامالسىز باشقا جايغا يۆتكەشكە مەجبۇر بولدى. ئۇلار ۋارقىراشقىنىچە ئۇدۇل تۇرسۇنخان ئاچىنىڭ ئاشخانىسىغا قاراپ ماڭدى. ئارىدا بىرى ماڭا قاراپ توختىماي ۋارقىرايتتى، چۈنكى ئۇ ھەر قانچە قىلىپمۇ مەندىن ئون ئۇچىنچى بوتۇلكا ھاراقنى ئالالمغانىدى. ئۇ يېنىدىكىلەرنىڭ سۆزىشى بىلەن ئىشىك تۈۋىگە بارىدى ـ دە، ماڭا قاراپ ھۇرپەيگىنىچە:

ـخەپ توختاپ تۇر... بۇ يەرنىڭ نوچىسى مەن... سودا – سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىدىكى بىرى مېنىڭ ئاكام بولىدۇ... – دېدى.

ـ ئاتاڭ بولسمۇ قورقمايمەن!ـ ئاچچىقىمدا ۋارقىراپ تاشلىدىم.

شۇنىڭ بىلەن مەن ئالدىراپ دۇكانىنى يېغىشتۇردۇم ـ دە، چىراغنى ئۆچۈرۈپ، ئىشكنى تاقىدىم. دېگەندەك، كۆزۈم ئەمدىلا ئۇيقۇغا ئىلىنىغاندا، ئۇلار يەنە قايتىپ كېلىپ، ئىشكنى ئۇرۇپ ئۆرۈۋېتەيلا دېدى. «تۇرسۇنخان ئۇلارنى قانداق قىلىپ قوغلىيالىغاندۇ؟ ئەتە چوقۇم سوراپ باقمسام!»

ئۇلار ئىشكنى يېرىم سائەت ئەتراپىدا ئۇرغاندىن كېيىن، سوغۇققا چىدىيالمىدى بولغاي، ۋارقىراپ تىللاشقىنىچە كېتىپ قالدى. سەھەر سائەت تۆت بولاي دېگەندە ئۇلار يەنە كېلىپ ئىشك ـ دېرىزىلەرنى ئۇرۇپ، تېپىپ بەكلا ئەسكىلىك قىلىپ كەتتى. شۇ سەۋەبتىن بىر كېچە تۇزۇك ئۇخلىيالمىدىم. ئەتىسى ئەتىگەندە ئاخشامقى ئىشلارنى ئويلاپ بەكلا كۆلگۈم كېلىپ كەتتى.

كۇرتۇدا ئەنە شۇنداق ھاراقكەشلەر بىلەن ھەپىلىشىدىغان ئىشلار كۆندە دېگۈدەك بولۇپ تۇرىدۇ. ئەمما، بەزى يۇرتداشلار ھەقىقەتەن ياخشى ئىدى. ئۇلار پەقەت ئىككى ـ ئۈچىلا بىر يەرگە كېلىپ ئولتۇرۇپ ئازراقتىن ئىچىشىپ، چىرايلىقچە مۇڭدىشاتتى ـ دە، ھاراق تەسىر قىلىشقا باشلىغاندا ئاستىلا كېتىپ قېلىشاتتى. ئۇلار ھەرگىز جېدەل چىقارمايتى، ئالىتاغىل ۋارقىراپ ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپىدىغان، نېسىگە ھاراق ئېلىپ تېنىۋالىدىغان ئىشلارنى قىلمايتتى. ئەنە شۇنداق ياخشى خېرىدارلارمۇ بولغاچقا، ھاراق ساتقان چاغلىرىمدا ھاراق ئالغۇچىنىڭ زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرەلمەيلا قالاتتىم. كېيىنچە، بىزنىڭ سودىمىز زورىيىپ خېلى ھاللىنىپ قالغاندىن كېيىن، ھاراقتىن پۇل تېپىشقا قىزىقمايدىغان، دۇكانىنىڭ ئىچىدە سورۇن ھازىرلاپ بېرىدىغان بولدۇق. ھاراقنى دۇكانىنىڭ ئىچىدە ئىچىشنى ئېيتسا، چىرايلىقچە باشقا دۇكانلارنى كۆرسىتىپ قوياتتۇق.

كېيىن چارۋىچىلار بىلەن تاغقا چىققاندىمۇ مۇشۇ قائىدىگە ئەمەل قىلىپ كەلدۇق. تاغدا بىزنىڭ ئۆلچەملىك دۇكىنىمىز يوق بولۇپ، چې-

دىردا تۇراتتۇق. ئەلۋەتتە، تاغدىكى ھاراقكەشلەرگە نسبەتەن چېدىرنىڭ ئىچى بىلەن سىرتىنىڭ پەرقى يوق ئىدى. ئۇلار ھاراق ۋە زاكۇسكىلارنى ئالاتتى-دە، چېدىرنىڭ سىرتىغا چىقىپلا ئوتلاقتا بەداشقانلىنى قوروشقىنىچە ئولتۇروپ سوروڭ تۇزەتتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ قولىدا بىردىن بوتۇلكا بولۇپ، كۆپكۆك ئاسمان، بىپايان يېشىل يايلاق، يىراقتا قارىيىپ تۇرغان ئورمانلىق، شىلدىرلاپ سۇپسۇزۇك سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆسىمەكلەر ئۇلارنىڭ سوروڭىنى ئۇچۇن تولمۇ ئارامبەخش مۇھىتنى ۋەدە قىلىپ تۇراتتى. قاتمۇ - قات تاغلارنىڭ باغرىدىكى ئوتلاقتا ئوتلىشىپ يۈرگەن قوي، كالا ۋە تۆگە پادىلىرى ئادەمنى تەگسىز خىياللارغا باشلايتتى... ئاھ! نېمە دېگەن گۈزەل مەنزىرە - ھە! دېمەك، بۇنىڭدىنمۇ ھەشەمەتلىك ھاراق سوروڭىنى بولماس! ئۇلار تولىمۇ يۇقىرى ئاۋازدا پاراڭلىشاتتى، ئۇلارنىڭ ئېيتقان ناخشىلىرى يىراق - يىراقلاردىن ئەكس سادا قايتۇراتتى.

مېنىڭچە، مۇشۇنداق مەنزىرىدە يېتىلگەن ھاراقكەشلەرنىڭ دەرىجىسى تېخىمۇ يۇقىرى بولۇپ، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ بولاتتى. ئەمما، سوروڭ ئاخىرلاشقاندا ئۇلار قورۇقدالغان ھاراق بوتۇلكىلىرىنى يېغىپ ئېلىپ كېتەتتى. ئۇلار بوتۇلكىلارنى دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى نۇرلانىنىڭ ئاشخانىسىغا ئېلىپ بارسا بىرىنى سەككىز پۇڭدىن سېتىۋالاتتى.

بەلكىم، ئۇلار ھاراقتىن ھەقىقىي ھوزۇرلىنىشنى بىلىدىغان كىشىلەر بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار ئەڭ ئاخىرقى بىر نەچچە ئوتلام ھاراقنى گۇپپىدە ئىچىۋېتىشەتتى-دە، ئاتلىرىغا مىنىشىپ، چۇقان كۆتۈرگىنىچە كېتىپ قېلىشاتتى. ھاراق ھىدى قاپلاپ كەتكەن سوروڭىدا ئۇلارنىڭ ناخشىسى ھېلىھەم ياڭراۋاتقاندەك قىلاتتى.

مەن يەنىلا ھاراق توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئېسىمگە ئېلىۋاتاتتىم. بۇ سېھىرلىك سۇيۇقلۇق ئادەم تېنىگە ئەڭ زۆرۈر بولغان ماددا سۇ بىلەن ئاشلىقنىڭ مۆجىزىلىك بىرىكىشى بىلەن مۇرەككەپ جەريانلاردىن كېيىن ھاسىل بولىدۇ. ئۇ ئۆتكۈر پۇراقلىق ھەم ئاچچىق بولۇپ، ئىچكەن ئا-

دەمنىڭ گېلىدىن باشلاپ كۆيدۈرگىنىچە ئاشقازىنىغا يېتىپ باردۇ. ئۇ دەسلىپىدە كىشىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ، يۈرىكىنى يوغىنىتىدۇ، ئىچىدىكى بارلىق غەم – ئەندىشە ۋە ئازاپ – ئوقۇبەتلىرىنى قايناقلارغىدۇ سۈپۈرۈپ تاشلايدۇ. ئادەمگە چەكسىز كۆڭۈل ئازادىلىكى ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇ ھەقىقەتەن سېھىرلىك نەرسە ئىدى! بىر رومكىنى ئىچكەن ئادەم ئىختىيارسىز ھالدا ئىككىنچى رومكىنى قولىغا ئالىدۇ...

ھاراق نېمە دېگەن سېھىرلىك نەرسە–ھە! سۇ شۇنداق بولالامدۇ؟ ئاشلىقچۇ؟ بىز كۆندە ئۈچ ۋاق سۇ بىلەن ئاشلىقتىن ئايرىلالمايمىز. بۇلار بىزگە ياشاش ئۈچۈن كۈچ – قۇۋۋەت ئېلىپ كېلىدۇ، ئادەم بەدىنىنىڭ ھارارىتىنى تەڭشەيدۇ، كۈچەيتىدۇ. ئەمما، ھاراق ئۇنداق ئەمەس. ئۇ كىشى تېنىگە تېز سۈرئەتتە تەسىر كۆرسىتىپ، نېرۋىلىرىغا «ھۇجۇم» قىلىدۇ، كۆمۈلۈپ قالغان ھېسسىياتىنى ئويغىتىپ، ئاخىرىدا ئەقىل – ھوشىنى ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇرىۋېتىدۇ، كىشى ۋۇجۇدىنىڭ چوڭقۇرلۇقىدا ساقلىنىۋاتقان سىرلارنىڭ پارتلاپ چىقىشىغا سەۋەب بولىدۇ. كىشىنىڭ ئىچىدىكى بارلىق سىر، تۇگۈن، ئۈي – خىياللار ئاخىرىغا بېرىپ چىرايغا چىقىدۇ. ئۆكتەملىك بىلەن جېدەل قىلىش، قالايمىقان ۋارقىراپ – جارقىراشلار ۋە دېيىلگەن بارلىق راست – يالغان گەپلەرنىڭ ھەممىسى ھاراقنىڭ كارامىتىدىن بولغان بولىدۇ. ھاراق ئادەمنىڭ ئىدراكىنى سۇسلاشتۇرۇپ، ھاياجانلىق كەيپىياتنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ، كۆڭۈل خانىسىدىكى بارلىق تىندۇرمىلارنى بىراقلا سىرتقا ئاشكارىلاشقا ئېلىپ بارىدۇ؛ قاياقا ھېسسىيات قىسقا بىر مەزگىل داۋاملاشقاندىن كېيىن، تولىمۇ ئېغىر روھىي يۈكنى كىشىنىڭ زىممىسىگە ئارتىپ قويىدۇ؛ نەتىجىدە، ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلۇش ئىستىكى ئادەمنى كۆڭۈلنىڭ چوڭقۇرلۇقىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان بارلىق سىرلىرىنى ئاشكارىلاشقا ئۇنىدەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئادەمنىڭ سۆزى كۆپىيىپ كېتىدۇ. كىشى ئاشۇ سىرلارنى بىراقلا دەۋېتىشكە ئىنتىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ھېچنېمىنى چۈشەندۈرەلمەيدۇ، باش – ئاخىرى يوق چۈشىنىكسىز گەپلەر ئۇلىنىپ چېقىۋېرىدۇ، سۆزلىگۈچىنىڭ

مۇ سۆزلىرىنىڭ مەنىسى بىلەن كارى يوق ھالدا سۆزلەۋېرىدۇ. دېيىلگەن بارلىق سۆزلەردىن ھېچقانداق مەنىنى چۈشەنگىلى بولمايدۇ. ئەمما، باشقا ھاراقكەشلەرنى توغرا چۈشۈنۈۋېرىدۇ. ئۇلار ئوخشاش بىر دۇنيادا بولۇپ، پەقەت ئۆزلىرىلا بارالىغان دۇنيادىكى تەنھالىقتا يۈزلەنگەنچە ئۆكسۈپ – ئۆكسۈپ يىغلىشىدۇ، ئەمما، ھاراق بوتۇلكىنىڭ ئىچىدە سۇكۇتكە چۆمگىنىچە ئۇلارغا تىكىلگەن بولىدۇ...

مەن تەگسىز خىياللارغا بەنت ئىدىم. چىدىيالماي بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتىم-دە، بىر يۇتۇم ئوتلىدىم، ئاچچىق ھاراق ئاغزىمغا كىرگەندىن كېيىن، قېقىلىپ يۆتۈلۈپ كەتتىم-دە، ئاغزىمنى يوغان ئېچىپ،چوڭ – چوڭ نەپەس ئالدىم. ھاراق گېلىمنى كۆيدۈرگىنىچە ئاشقازىنىمغا چۈشتى. بىر ئازدىن كېيىن، كىندىكىمنىڭ ئاستى قىسمى خۇددى كۆيگەندەك قىزىشقا باشلىدى. تىلىم ئۇيۇشۇپ قالغاندەك بولۇپ، دىمىقىم ئاچچىقتىن چىدىغۇسىز ئاغرىپ كەتتى. ئەجەب بىر لايىق سۆز تاپالمىدىم...ھاراقنىڭ زادى نېمىسى شۇنچە جەلپكار بىلىنىدىغاندۇ؟ يەنە بىر قېتىمدا ھاراقنى مەجبۇرىي ھالدا ئىچكەنىدىم. ئۇ چاغدا مەن ئۇرمانىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى دالىدا ئۇخلاپ قالغان بولۇپ، ئويغانغاندا ئۇسساپ چاڭقاپ كەتكەنىدىم. ئانامنىڭ «ئۇسسىغاندا پۇڭا ئىچسە بەك ھۇزۇرلۇق بولىدۇ» دېگىنى ئېسىمگە كېلىپ، كارىۋات قىلىۋالغان پۇڭا يەشكىنىڭ بىرىدىن بىر بوتۇلكا پۇنىنى ئالدىم-دە، ئاغزىنى چىشىم بىلەنلا ئېچىپ، بۇرنۇمنى ئەتكىنىمچە پۇنىنى غورتۇلدىتىپ ئىچتىم. مەن پۇنىنى مىنېرال سۇ ئورنىدا خېلى كۆپ ئىچكەنىدىم. بىر ئاز ئۆتۈپ، توختىمايلا كېكىرىپ، ئاشقازىنىم كۆپۈشكە باشلىدى. ئۇسسۇزلۇقۇم قانغىنى بىلەن بىر كېچە ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ پەقەت ئۇخلىيالمىدىم. ئۇ چاغدا ئىچكىنىم پۇڭا بولغاچقا بەكمۇ قىينىلىپ كەتمىگەندىم، ئەمما، ھۇزۇرلانغاندەك ھېسسىياتتىمۇ بولمىدىم. ھاراق يەنىلا مېنى ئويلىغىنىمدىنمۇ ئۆتە «مەست» قىلاتتى.

تولىمۇ ئىچىم پۇشىدۇ، باشقىلار قىلغانىنى مەن نېمىشقا قىلالمايمەن؟

هاراقنىڭ خۇمارى زادى قانداق خۇماردۇ؟ هاراق نېمە ئۈچۈن ئۇلارنى ئاشۇنداق قىلىپ قويىدۇ؟

بىز نىلىق ھۆكۈمەتنىڭ كاتىپى ما خېمەننى ئالساق، ئۇ دائىم مەست بولۇپ قالسلا، بىز نىڭ دۇكانغا كېلىپ كاستۇم - بۇرۇلكا بۇيرۇتاتتى. يەنە ھېلىقى «توك يولۇسى» مەست بولۇپ قالسلا، ئۆيمۇ - ئۆي كىرىپ توك پۇلى يىغاتتى. ئادەتتىكى كۈنلەردە كىمكى ئۇنىڭ بىلەن ئازارلىشىپ قالغان بولسا، بۇ چاغدا شۇنىڭ ئۆيىنىڭ توكى ئۇزۇۋېتىلەتتى. يەنە ھېلىقى مەكتەپتىكى مۇئەللىملەر... بىز نىڭ بۇ يەردە ھاراقكەشلەر ئەڭ ھەددىدىن ئاشىدىغان چاغ ئوقۇتقۇچىلار بايرىمىلىق قويۇپ بەرگەن ئاشۇ نەچچە كۈن بولاتتى. (بىز نىڭ كەنت مەكتىپى قىشلىق تەتىل قىلمايتتى، يازلىق تەتىل بولسا يېرىم يىل داۋاملىشاتتى. ئۇ چاغدا بارلىق مۇئەللىملەر تاغقا چارۋا باققىلى چىقىپ كېتەتتى.)

ھە راست، يەنە بىر پادىچى بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇ مەستچىلىكىدە سىرت سوغۇق، تۆگە توڭلاپ كېتىدۇ، دېگەننى باھانە قىلىپ تۆگىسىنىمۇ دۇكانغا ئېلىپ كىرىمەن، دەپ تۇرۇۋالدى. ئانام ئىككىمىز چۆچۈپ كەتكەن بولساقمۇ، يەنىلا تەمكىن ھالەتتە، ئەگەر سىغدۇرالسىلا ئېلىپ كىرسە بولىدىغانلىقىنى ئېيتتۇق. دېگەندەك، ئۇ تۆگىنى يېتىلەپ ئىشكىكە ماڭدى، ئەمما، تۆگىنىڭ قورسىقى ئىشىككە تاقىشىپ قېلىپ دۇكانىنىڭ ئىچىگە كىرەلمىدى. پادىچى بولسا ئارغامچىنى كۈچەپ تارتاتتى، تۆگە كەينىگە تىرەجىگىنىچە بوزلايتتى، بۇ ئاۋازلاردىن چىدىرنىڭ ئىچى زىلزىلىگە كېلىپ مەشنىڭ تۇرخۇنىدىن كۈللەر توزۇپ كېتەتتى.

كۆكتوقاي ناھىيەسىنىڭ دەرەخلىرى

دەرەخ كەسكەن كۆرۈنۈش دەرەخ تىككەندىنمۇ ھەيۋەت كۆرۈنەتتى. كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان شوئارلار، سۈرەن - چۇقانلار، تەنتەنىلىك كۈلكە - چاقچاقلار ۋە ھاياجانلىق توۋلاشلار ئەتراپىنى بىر ئالاتا-

تى، ھەتتا، ئۇچ كوچا يىراقلىقتىكى ماڭمۇ ئېنىق ئاڭلىناتتى. دەرەخنىڭ ئۆرۈلگەن چېغىدىكى ئاۋازى بولسا تېخىمۇ يىراقلارغا يېتىپ باراتتى.

يۇگۇرۇپ بېرىپ قارىغىنىمدا، يولنىڭ غەرب تەرىپىدىكى ئىككىنچى كوچا دوقمۇشىدىكى ئۇچ قەۋەت بىنا ئېگىز لىكىدىكى دەرەخنىڭ يۇقىرى غول قىسمىغا پولات ئارغامچا چىگىلگەن بولۇپ، ئارغامچىنىڭ ئۇچىنى 20 نەچچە ئادەم خۇددى ئارغامچا تارتىشۋاتقان قىياپەتتە تارتىپ تۇراتتى، ئەتراپتا تېخىمۇ نۇرغۇن ئادەم تاماشا كۆرۈپ تۇرۇشاتتى. ئاز بىر قىسىم ئادەم غۇلاچلىرىنى كەرگىنىچە توۋلىشىپ، ئارغامچا تارتىۋاتقانلارغا مەدەت بېرەتتى. بۇ ھالەت خۇددى بىر نىڭ كىچىك ۋاقتىمىز دىكى 800 مېتىرغا يۇگۇرۇش مۇسابىقىسىگە چۈشكەن ۋاقتىمىز دىكى ھالەتكە تولىمۇ ئوخشايتتى.

مەن تېخى نېمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولالماي تۇرۇپلا، بىر ياندا توك ھەرىسىنىڭ ئاۋازى كۈچىيىشىگە باشلىدى، كىشىلەرنىڭ چۇقان – سۈرەنلىرى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى. ئۇ دەرەخنىڭ پۈتۈن ئەزايى تىترەشكە باشلىدى ـ دە، ئاستا – ئاستا يول تەرەپكە قىيسىيىپ ئۆرۈلۈپ چۈشتى. مەن ھەممىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇردۇم. بۇ ئۆرۈلۈش ھېچقانداق ئۆرۈلۈشكە ئوخشمايتتى، قىيالماسلىق تەرزىدىكى ئۆرۈلۈش ئىدى. گويا ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلىش ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى دەقىقىلەردىكى ھالىتىگە تولىمۇ ئوخشاش بولۇپ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى تولىمۇ بىئارام قىلاتتى... بۇ دەرەخنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانى تولىمۇ جاپالىق بولۇپ، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا قىيالمايۋاتقاندەك ئىدى، دەرەخمۇ خۇددى تۇرلۇك مۇشكۈلاتلاردىن بىراقلا قۇتۇلغاندەك زېمىننىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتقاندى. ئۇنىڭ ئاستا – ئاستا ئۆرۈلۈپ چۈشۈشىدىن ئادەمنىڭ قورقۇسى كېلەتتى.

مەن جايىمدا خۇددى قاققان قوزۇقتەك قېتىپ تۇرۇپلا قالغانىدىم. مەن تېخى ئېسىمنى يىغماي تۇرۇپلا، ئەتراپتا قاراپ تۇرغان ئادەملەر يۇپۇرۇلۇپ كېلىپ مەيدانغا چۈشتى، ئۇلار ھەتتا مېنىمۇ سوقۇپ يىقىتى.

ۋەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇلار ئېتىلىپ بېرىپ قوللىرىدىكى پالتىغا ئوخشاش قوراللىرىنى ئىشقا سېلىپ، دەرەخنىڭ شاخ – شۇمبىلىرىنى، غولىنى خالىغانچە كېسىپ پارچىلاپ تالان – تاراج قىلىشتى. قۇرۇق قول قالغان ئادەم يوق بولۇپ، ئىتتىرىپ كېلىشكەن هارۋىلىرىغا لىققىدە «ئولجا» قاچىلانغان ئىدى. مېنىڭ ئازابتا كۆزلىرىم چەكچىيىپلا قالغان ئىدى. نەچچە ئون يىل ياشاپ كەلگەن، ئاسمانغا بوي سوزغان دەرەخ بىر نەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا تەلتۆكۈس پارچىلىنىپ تۇگىگەنىدى. كىشىلەر يەردە چېچىلىپ ياتقان چېپىندىلار بىلەن يىلتىزدىن يېڭىدىن ئۆسۈپ چىقىۋاتقان نوتىلارنىمۇ قاملاپ سۈپۈرۈپ مېڭىشقانىدى. مەن يەردىن خۇددى قاناتقا ئوخشايدىغان ئىككى ياپراقچىسى بار ئۇرۇقنى تېرىۋالدىم، مەن كىچىك ۋاقتىمدا دائىم ئاشۇنداق ئۇرۇقنى تېرىۋېلىپ قوشنىمنىڭ بالىسى بىلەن «سوتلىشىش ئويۇنى» ئويناپتىم.

مەن ئەتىگەندە شۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىمدا ،كوچىنىڭ غەرب تەرىپىدىكى بىر تۈپ دەرەخ كېسىلگەن بولسا، چۈشتىن كېيىن بېرىپ قارىغىنىمدا كوچىنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى كېسىلىپ تۇگىگەن ئىدى. دەرەخ كېسىش خۇددى بىزنىڭ كوچا تەرەپكە قىستاپ كېلىۋاتقاندەك ئىدى. شەھەرلەردىكى چوڭ يوللارمۇ مۇشۇنداق ياسالغانمىدۇ؟

ئېسىمدە قېلىشچە، تۇنجى قېتىم كۆكتوقاي ناھىيەسىگە بېرىش سەپىرىدە ماشىنا بىلەن توپىلىق دالا يولىدا توپىغا كۆمۈلگىنىمچە ئىككى كۈن ماڭغان ئىدۇق. تاغقا يېقىنلىشىپ بىر داۋاندىن ئۆتكىنىمىزدە، كۆز ئالدىمىزدا كۆكۈچ سۇيى دولقۇنلاپ ئېقىپ تۇرغان ئېرتىش دەرياسى نامايان بولغانىدى. ماشىنىدىكى ھەممەيلەن چۇرقىرىشىپ كەتكەنىدى. بىر ئاپپاق ساقال بوۋاي تولىمۇ ۋەزمىن ئاھاڭدا:«يېشىللىققا پۇركەنگەن كۆكتوقاي ناھىيەسىگە يېتىپ كەلدۇق!» دېگەنىدى.

مەن تېخى بىر ئورمانلىققا يېتىپ كەلگەن ئوخشايمىز ، دەپ ئويلاپتىمەن.

ئۇ چاغلاردا كۆكتوقاي ناھىيەسىنىڭ كوچا – رەستىلىرى ۋە ئۆيلىرى بۈككىدە دەرەخلەر بىلەن پۈركىنىپ تۇراتتى. ئۈستىدىن قارىغاندا پەقەت تۇرخۇنلاردىن چىقىۋاتقان ئىسلارنىلا كۆرگىلى بولاتتى. ئۆيمىزنىڭ ئۇدۇلىدىكى ھۆكۈمەت قوروسى بولسا دەرەخزارغىلا ئوخشايتتى، تېخى بىر ئۆستەڭ تولۇپ ئېقىپ تۇراتتى. ئۆستەڭنىڭ ئىككى قاسىنقىدا غۇچچىدە دەرەخلەر ئۆسۈپ كەتكەن بولۇپ، دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىش خېلى تەس ئىدى. بۈگۈن – باراقسان ئۆسكەن دەرەخلەر ئۆسۈپ تەڭنى يوشۇرۇپ تۇراتتى. قوشنىمىز نىڭ بالىسى بىلەن ئۇ يەردە ئوينىغۇبتىپ، ئۆزىمىز سەزمەيلا ئۆستەڭگە چۈشۈپ كەتكەنىدۇق. ئۆستەڭنىڭ سۈيى تولىمۇ سۇزۇك ئىدى... دەرەخزار ئارىسىدىكى ھۆكۈمەت بىناسى خۇددى چۆچەكلەردىكى ئۆيلەردەك تولىمۇ سىرلىق، غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. پەمىچە، ھۆكۈمەت بىناسىدا خىزمەت قىلىدىغان خىزمەتچىلەرنىڭ سانى بۇ قوروۇدىكى تۆمۈرتومشۇقلارنىڭ سانىغا يەتمەيتتى.

ئۇ چاغلاردا ھەر قانداق بىر كوچىنىڭ ئىككى قاسىنقىنى بۈگۈن – باراقسان ئۆسكەن دەرەخلەر ئىگىلەپ تۇراتتى. ئىككى رەت دەرەخلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر ئېرىق ئېقىپ ئۆتەتتى. دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى بىر بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن بولۇپ، قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى يەرگە يېتىپ كېلەلمەيتتى. شامال چىققان چاغلاردا بولسا، كۆك ئاسمان شاخلار ئارىسىدىن غىل – پال كۆرۈنۈپ قالاتتى. پۈتكۈل كوچا – رەستىلەر دەل – دەرەخ ۋە گۈل – گىياھلارنىڭ خۇش پۇرىقى بىلەن تولۇپ تۇراتتى.

مەن 1991 ـ يىلى بۇ يەردىن ئايرىلىدىغان چاغدا، كوچا – رەستىلەرنى ئۇراپ تۇرغان دەل – دەرەخلەر ئۆز پېتىچە ئىدى. 1995 ـ يىلى قايتىپ كەلگىنىمدە بولسا، ھەر بىر كوچىنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى ئىككى قاتار دەرەخ بىر قاتار بولۇپ قاپتۇ، سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرىدىغان ئېرىقلار يۇندى سۇ ئېقىتىغان سېسىق سۇ ئېرىقىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. ناھىيە *بازىرىغا كىرىدىغان يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى ئاسمان – پەلەك دە-*

رەخلەرنىڭ ئورنىدا خۇددى تەشتەكتە ئۆستۈرگەن دەرەختەك تولمۇ شالاڭ قارىغاي كۆچەتلىرى شۇمشيىپ تۇراتتى، . يەنە بىر مەزگىل ئايلىنىپ، 1998- يىلى قايتا كەلگىنىمدە، ئېگىز لىكىتىن كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان ئېرىتىش دەريا سىنىڭ سۈيى ئىلگىرىكى رەڭگىنى يوقاتقان بولۇپ، سۇ ئورنى خېلىلا تۆۋەنلەپ كەتكەنىدى. ئورمان يوقالغان بولۇپ، ئاق رەڭدە سىرلانغان ئۆيلەر خۇددى قاتار قىلىپ تىزىپ قويغاندەك چوقچىيىپ چىقىپلا قالغان ئىدى. ئەسلىدىكى قىزىل خىشتا سېلىنغان ئۆيلەردىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. شەھەر قۇرۇلۇشىدىكى ئۆزگىرىشلەر داۋاملاشماقتا ئىدى. كۇرتۇ يېزىسىدىكى چاغلىرىمىز دا، ھەر قېتىم ناھىيە بازىرىغا كىرگىنىمىز دە، يېشىللىق كۇندىن - كۇنگە ئازىيىپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنەتتى. سۇكۇتكە چۆمگەن ئازادە يوللاردا ماڭغىنىمىز دا پەقەتلا ئازادىلىك ھېس قىلالمايتتۇق، خۇددى ئۇياتلىق يەر ئېچىلىپ قېلىپ، مۇكىدىغان يەر تاپالمايۋاتقاندەك ئىدى.

ناھىيەلىك ھۆكۇمەت يېڭىدىن خەلق مەيدانى ياسىتىپ، بىر نەچچە ئېگىز بىنا سالغان بولۇپ، ئىلگىرىكى بۇك - باراقسان دەرەخزارىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. ئىلگىرىكى ئاسمانغا تاقاشقان دەرەخلەردىن پەقەت ئىككى تۇپلا قالغان بولۇپ، ناھىيەلىك ھۆكۇمەت دەرۋازىسىنىڭ ئىككى يېنىدا تەنھا ھالدا تۇراتتى. ئەمما، بۇ ئالدىنقى ئايدىكى مەنزىرە، ئۇ دەرەخلەر ھازىر بارمۇ، يوق، بۇنى بىلگىلى بولمايتتى. ھېلىقى سۇپسۇزۇك سۇ تولۇپ ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ ئاللىقاچان كېرەكسىز سۇ بىر تەرەپ قىلىدىغان ئېرىققا ئايلىنىپ كەتكەنىدى. بىز دەرۋازىدىن ئىچىگە قارىغىنىمىز دا، خىزمەت بىناسىنىڭ ئالدىدىكى مەيدانغا يېيىتىلغان چىم توللىمۇ سۇنئىي ۋە زېرىكىشلىك تۇيغۇ بېرەتتى. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇ چىملار ئىمپورت قىلىنغان بولۇپ، ناھايىتىمۇ قىممەتمىش.

كەشتگە تولغان ماكان

يازلىقتا مەن ھەر بىر كىگىز ئۆيگە كىرىپ چىقاتتىم. ئاشۇ ئاپپاق رەڭدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان كىگىز ئۆيلەر خۇددى مېنى ئۇيقۇغا چىللاۋاتقاندەك، سەزگۈلىرىمنى توختىماي پەپلەيتتى. بېشىمنى ئەگگەنىچە رەڭلىك سىرلار بىلەن سىرلانغان كىچىك ئىشىكتىن ئۆيگە كىرىپ، چوغدەك تاۋلىنىپ تۇرغان گىلەمنىڭ ئۈستىدە سۇنايلىنىپ ياتقىنىمدا، ئۆينىڭ ھەممە يېرىنى قاپلاپ تۇرغان قوي مۇڭگۈزى نەقىشلىرى مېنى تاتلىق چۈشلەر قوينىغا ئېلىپ كىرەتتى... ئايال غوجايىن ئۈستۈمگە چاپانىنى يېپىپ قويدى.

بەلكىم، مەن ئۇخلىمىغاندىمەن... مەن بىر دەم يېتىپلا تۇرۇپ كەتتىم ـ دە، ئىشكىنىڭ يېنىدىكى چېلەكنى ئېلىپ سۈت ساغدىم. سۈتنى پىشۇرۇپ، سۈس سېرىق رەڭلىق قايماقنىڭ ئۈيۈغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ تۇردۇم...بەلكى، يەنە كۆپچىلىك بىلەن بىللە شىرداقنى سالدىم... كېيىن، مېھمان كەلدى. مەن ئوچاق بېشىدا ئولتۇرۇپ چايچىقنىڭ چاي دەملەۋاتقانلىقىغا قارىدىم، ئۇنىڭ يەنە داستىخانغا چاي چىنىلىرىنى تىزغىنىنى كۆردۇم... باللار بىلەن بىللە گىلەمنىڭ بىر بۇرجىكىگە بېرىپ ئولتۇرۇپ، ،چوڭلارنىڭ پاراڭلاشقانلىقىغا دىققەت قىلىپ ئولتۇردۇم ۋە ئارىسىدىكى قاملاشقان بىر يىگىتكە ئوغرىلىقچە ئۇزاقتىن – ئۇزاق قارىدىم. كېيىن ئۇ ماڭا بوغۇرساق سۇندى... ھەممە كىشى تاراشقاندىن كېيىن، ئايال غوجايىن بىلەن بىللە داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ بولۇپ، يېتىپ ئۇيقۇغا كەتتىم. ئايال غوجايىن ئۈستۈمگە جۇۋىسىنى يېپىپ قويدى... تاكى مەن ئويغانغىچە...

ئۆي ئىچىنى ھەر خىل رەڭلەردە كەشتىلەنگەن قوي مۇڭگۈزى نەقىشى قاپلىغانىدى، بۇلار ماڭا تولىمۇ يېقىن يەردە جىلۋە قىلىپ تۇراتتى. ئۇلار ھەر تەرەپتىن ماڭا كۆز تىكىشەتتى، ئۆزئارا ئىتتىرىشىپ،

جددي نەپەس ئېلىشاتتى، ھەتتا، ماڭا قوللىرىنى سوزۇشاتتى... يەنە تۇيۇقسىز قوللىرىنى يېغىپ، تۇيۇقسىز بىر نەرسىنى بايقىغاندەك، ئاستا – ئاستا كەينىگە چېكىنىشەتتى! ئۇلار ياستۇققا، گىلەمگە، ئۆي ئىچىدىكى رەڭدار رەختلەرگە، قاچا – قۇچىلارغا، تامغا ئېسىقلىق ئېگەر ئۈستىگە، ياشانغان ئاننىڭ ئاپپاق ياغلىقىغا، ئوغۇل بالا خەتنە تويىدا كىيگەن جەلىتكىگە، بۆشۈككە، كارىۋات ياپقۇچقا، ياغاچ ساندۇققا، قېتىق قاچىلانغان ماتا خالتىغا... لەرزان قونۇشاتتى ـ دە، قايرىلىپ ماڭا قارىشاتتى. مەن ئويغاندىم. ئۆرۈلۈپ يەنە ئۇخلاشقا تەمشەلگىنىمدە، ئايال غوجايىن ئۈستۈمدىكى جۇۋىنى ئېلىۋېتىپ، كۈلۈپ تۇرۇپ چاقچاق قىلدى، كۆپچىلىك كۈلۈپ كېتىشتى. قىزلار ئالدىمغا داستىخان سېلىپ، شامنى ياقتى ـ دە، چىنىگە ئەتكەن چاي قۇيۇپ ئالدىمغا قويدى، نانىنى پارچىلاپ سۇندى، ئەر غوجايىن بولسا چىنەمگە سارماي سېلىپ بەردى... كەچلىك تاماق باشلانغانىدى.

مەن ھېچنېمە قىلماي جايىمدا جىمجىت ئولتۇردۇم. چۈشۈمدە مېھمان سۈپىتىدە بۇ ئائىلىگە ئۇچۇپ كىرىپ، مۇساپىرلىق ئىچىدە ئۆتۈۋاتقان ھاياتىمغا خاتىرجەملىك ۋە تەسەللى ئىز دەيتتىم. مەن يېنىمدىكى كىمدۇ بىرىنىڭ چاپىنىنى يېپىنچاقلىغىنىمچە، كىيىم ساندۇقىنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ مەن چۈشەنمەيدىغان تىلدىكى پاراڭلىرىغا قۇلاق سالاتتىم. شامنىڭ سۇس نۇرلىرى ئۆي ئىچىدىكىلەرنىڭ سايىسىنى توختىماي تىترىتەتتى، تۇرۇپلا قاريياتتى. مەن ئۇلارنىڭ قايسى سۆزلىرىنىڭ يايلاق ۋە چارۋا – ماللار توغرىسىدا، قايسى سۆزلىرىنىڭ كەچ ئاسمىنى ۋە دەريا توغرىسىدا، قايسى سۆزلىرىنىڭ مۇھەببەت توغرىسىدا، يەنە قايسى سۆزلىرىنىڭ خوشلىشىش ياكى مەن توغرىسىدا بولۇۋاتقانلىقىنى پەرەز قىلىپ ئولتۇراتتىم. چاپان ماڭا ئىللىقلىق ئاتا قىلىپ تۇراتتى. مېنى ئۇيقۇ بېسىشقا باشلىدى. مەن چاپانغا تېخىمۇ چىڭ ئورىنىپ، كىيىم ساندۇقىغا يۆلەنگىنىمچە ئولتۇراتتىم. چاپانىنى ئازراق قايرىپ ئەتراپقا قارىغىنىمدا، ھەممە نەرسە تولىمۇ سولغۇن تۇيغۇ بېرىپ، ئاستا

– ئاستا يوقاپ كەتتى، پەقەت كۆز ئېكرانىمغا چۈشۈپ تۇرغان ئۇچ تال شامنىڭ يالقۇنلا ئۆڭ ئىچىگە يورۇقلۇق ئاتا قىلىپ تۇراتتى... شامنىڭ يورۇقى يېتىپ بارالمىغان جايلاردا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. تۇ- يۇقسىز كىيىم ساندۇقنىڭ يۈزۈم يۈزلىنىپ تۇرغان تەرىپى يورۇپ كەت- تى، پەقەت بىرلا قېتىم «لاپ» قىلىپ يورۇغان بولسىمۇ، مەن يەنىلا ئۇ- نىڭ ئۈستىدىكى قوي مۇڭگۈزى نەقىشىنى كۆرۈپ قالدىم. مۇڭگۈز ئاس- تا – ئاستا ئۇزىراپ يىراق قاراڭغۇلۇققا سوزۇلاتتى. كىيىم سانـدۇقنىڭ ئۈدۈل تەرىپىدە مۇشۇنىڭغا ئوخشاش نەقىشنىڭ بارلىقى مۇقەررەر ئە- دى. ئۈدۈل تەرەپتىكى نەقىشنى كۆرۈشكە شۇنچە ئىنتىلگەن بولساممۇ، يۇپۇرۇلۇپ كەلگەن ئۇيقۇ ئۇنىڭغا يول قويمىدى، ئۇ تەرەپكە سوزۇلغان قوللىرىم مېنى چۈش قوينىغا باشلاپ كىردى...

تاغلارنى ئۇزاق ئايلانغاندىن كېيىن، يىراقتىكى كىگىز ئۆيلەر تەرەپكە يول ئالدىم. «ئادەم بارمۇ؟» دەپ ۋارقىرىغىنىمچە بىر كىگىز ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدىم ـ دە، ئىشكىنى ئىتتىرىپ ئۆيگە كىردىم. ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوچاقتا پۇرۇقلاپ قاينىۋاتقان چۆگۈن رىتىملىق ئاۋاز چىقىراتتى، ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى. ئۆيدىن سىرتقا چىقتىم، ئەتراپتە- مۇ ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى تاغ ئېتىكىدىكى شىراق توقۇيدىغان دەستگاھتا رەڭلىك تانىلار تارتىلىپ تۇراتتى، شىراق تۇ- قۇلۇپ يېرىملاشقان ئىدى. ھەر خىل رەڭدىكى تانىلار خۇددى ئاسمان گۈمبىزىگە ئېسىلغان ھەسەن – ھۈسەندەك، تولىمۇ جلۋىگەر ئىدى. يېرىملاشقان نەقىشلەر خۇددى ھازىرلا جان كىرىپ، مۇكىنى ئاللىقا- ياقلارغا چۆرۈپ تاشلاپ يايلاقنى كېزىپ چىقىدىغاندەكلا ئىدى... ئۇ يەردىكى يېڭىلا پۈتۈپ چىققان شىراق ۋە يېيىلىپ ياتقان رەڭلىك تا- نىلار ئارىسىغا قويۇپ قويۇلغان كىتابنىڭ ئېچىلغان بېتىدىكى قىستۇرما رەسىم توقۇلۇۋاتقان نەقىشنىڭ ئۆلگە نۇسخىسى ئىدى. كەشتىلەردە بۇ يۇرتنىڭ گۈزەل تاغ – دەريالىرى، چارۋا – ماللىرى ۋە يىراقتىكى باشقا ناتونۇش مەنزىرىلەر، مۆشۈكئېيىق، سەددىچىن سېپىلى، دېڭىز ، ئارال،

كوكۇس دەرىخى... قاتارلىقلار گويا غايىۋى گۈزەل مەنزىرىلەرنى ھاسىل قىلىپ تۇراتتى. ياندىكى يىيىپ قويۇلغان شىرداقنىڭ چۆرىسى تېخى كەشتە بىلەن پەرلەنمىگەنىدى، يەنە بىر ياندا ئېشىپ تەيىار قىلىۋېلىنغان تانىلار ھەر خىل بوياقلارغا چىلانغىنىچە قاينىۋاتاتتى... ئەتراپتا ئادەم كۆرۈنمەيتتى. مەن ئۇ يەردىن ئايرىلىپ يەنە بىر كىگىز ئۆيگە كىردىم. سەنئەت ئەنە شۇنداق يارىتىلغانىدى، غېرىبلىق ئەنە شۇنداق ئىپادىلەپ بېرىلگەنىدى... يەنە نېمىلەر باردۇ؟

ئەگەر... ئەگەر مەن مۇشۇ بىر جۈپ قولۇم بىلەن يۇرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىغا بۆسۈپ كىرگەن ھەر خىل جەزبىدار رەڭلەرنى يىغىپ ئالالىغان بولسام، ئىش قىلغان چاغلاردىكى، يىغلاپ توختىمىغان چاغلاردىكى بارلىق مەنزىرىنى قۇراشتۇرۇپ، مەن ياشاۋاتقان زېمىنغا يېيىۋەتكىنىمدە، ئۇ مەنزىرىلەر جەزبىدارلىقىنىڭ چېكىگە يېتىپ، كۆزۈمنى ياشلىمايدىغان، يۇرىكىمنى سقمايدىغان بولسا، مېنىڭ ئىپادىلىمەكچى بولغان لىرىمىنىڭ ھەممىسى ئاشكارا بولۇپ بولغان بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن رازىمەنلىك، قانائەت بىلەن ئۆمرۈمنى ئۆتكۈزگەن بولاتتىم، ئەمما، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن!

يۈرەك سۆزلىرىم قەلبىمدە يالقۇنجايتتى، ھېسسىيات تىلىم توختاۋسىز تېپىچەكلەيتتى، چەكسىز ئىنتىزارلىق بوغۇزۇمدىن ئېتىلىپ چىقىشقا كۈچەيتتى! مەن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ۋارقىراقچى بولدۇم، ئەمما، بوغۇزۇمدىن چىققىنى يەنا ئاۋازى ئىدى. مەن سۈكۈتكە چۆمگەن غايەت زور شىرداق ياكى گىلەم بولۇپ قېلىشنى نەقەدەر ئارزۇلايتىتىم-ھە! ئۇ چاغدا مەن ھەر خىل كۆركەم رەڭلەرنى يىغىپ، خۇددى قانغا ئوخشاش قىزىل رەڭلىك يىپ ۋە ئورمانلىققا ئوخشاش يېشىل رەڭلىك يىپلارنى ئەڭ ئۆتكۈر يىڭنىگە ئۆتكۈزۈپ، قەلبىمگە سىغمايۋاتقان ئىچكى سىرلىرىمنى ئاشۇ شىرداققا ياكى گىلەمگە كەشتىلەپ چىقاتتىم! مەن ئاشۇ مۇھەببەتلىك جايغا بىر بىرىدىن نۇرانە كۆزلەرنى كەشتىلەپ چىقىشنى ئارزۇ قىلاتتىم، ئاشۇ زېمىنىڭ بىر بۇرجىكىگە ئانامنىڭ سىيماسىنى،

ئاسمانغا يۈزلىنىپ تۇرغان تەرىپىگە باقىيدىكى روھلارنىڭ نۇرانە چېھرى، يەنە بىر تەرىپىگە بولسا قەبرىلەرنى؛ قۇشلار ئۇچۇپ ئۆتكەن تەرىپىگە ئۇلارنىڭ قاناتلىرىنى، قوي، كاللارنىڭ بەدىنىگە بولسا، زۇمرەت سۇلۇق دەريالارنى، يۇلتۇزلۇق ئاسماننى كەشتىلەپ چىقىۋاتقان بار! ئاشۇ ئارزۇلار تولمۇ شېرىن ئىدى...

مەن ھەر بىر كىگىز ئۆينىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن چاغدا، ئاشۇ بەختلىك ئاياللارنىڭ ئىجادىيەتلىرىنى ئۇزاق سىيلايتتىم، ئۆي ئىگىسىنىڭ قىممەتلىك سوۋغىسىنى، يەنى، ياتلىق بولماقچى بولغان قىزلارنىڭ تۇيۇقى ئۆچۈن ئىشلەپ چىققان كەشتىلىرىنى قوبۇل قىلاتتىم. ئاندىن ئاشۇ كىگىز ئۆيلەرگە بىر – بىرلەپ كىرىپ، ئاشۇ جەلپكار كەشتىلەرنىڭ جەننىتىدە ئۆخلايتتىم. ئويغانغاندىن كېيىن، كەشتىلەرنى چەكسىز ھاياجان بىلەن ئۇزاق – ئۇزاق سىيلاپ كېتەتتىم. ئاشۇ مەن مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغان كەشتىلەنمىگەن گىلەم، تېخى رەڭ بېرىلمىگەن شىرداق، ئۆي، تۇرمۇش، مۇھەببەت، ئائىلە، ھەتتا، ئاپپاق قەغەز مېنىڭ رەڭ بېرىشىمنى، جىمى ئىچكى سىرلىرىمنى تۆكۈپ مەنە ئاتا قىلىشىمنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئەمما، مېنىڭ شۇنچە كۆپ قەلەم، بوياق، لەۋسۇرۇق، خېنە، يېڭى كىيىم، ياشلىق ۋە يەنە شۇنچە كۆپ گەپلىرىم، شۇنچە كۆپ ئۇيۇلىرىمنىڭ ھەممىسى مەڭگۈلۈك ئۆچۈپ قالغان چوغ ئىدى.

مەن كۈن بويى تاغ ئېتەكلىرىدە ئايلىنىپ يۈرەتتىم، گۈگۈم پەردىسى يېيىلغاندىلا مال-چارۋا پادىلىرى بىلەن بىللە قايتاتتىم. ئات ئۈستىدە ئولتۇرغان پادىچى ماڭا پات – پات قايرىلىپ قاراپ قويياتتى. ناۋادا مەن مېڭىشتىن توختىسام، ئۇمۇ ئېتىنى توختىتىپ، شۇ ئەتراپتا ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئات ئەنسىز چاپچيىتتى. ئۇ پادىچى تاكى مەن ئۇزاپ كەتكۈچە قاراپ تۇرىدىغاندەك قىلاتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭغا تولمۇ ئامراق ئىكەنلىكىمنى دېيىشنى تولمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. ئۇنىڭدىن «سىز مېنىڭ ئاتامۇ؟ يولدىشىممۇ؟ ياكى بولمىسا قېرىندىشىممۇ؟» دەپ سورىغۇم كېلەتتى. ئۇنىڭ ئېتىنىڭ ئارقىسىغا مىنىپ، ئۇنىڭ ئوتلۇق بەدىنى ئارقىلىق

ئۆزۈمنىڭ دېمەكچى بولغانلىرىمنى تاۋلاپ، ئۇنلۇك ئاۋازلار بىلەن ئىپادە قىلماقچى بولاتتىم... مەن ناخشا ئېيتىشقا باشلىدىم.

يىراقتا كىمدۇ بىرى دومبىرا چېلىشقا باشلىدى، ئەتراپتىكىلەر بولسا سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىشاتتى. مەن شۇ تەرەپكە يېقىنلاشتىم-دە، ئۇخلاپ قالدىم. چۈشۈمدە سەپەر جەريانىدىكى ئاشۇ ئۇيقۇسىز كېچىلەر ئايان بولدى. قوي مۇڭگۈزى شەكىللىرى يۇلتۇزلار ئارىسىدىن ئېقىپ چۈشەتتى. شۇنچە كۆپ قوي ئاستا-ئاستا بىرلىشىپ، ئاخىرىدا قوينىڭ مۇڭگۈزىلا قالدى. ئۇ مۇڭگۈزلەر ئۆزئارا توقۇشىپ كۆككە يەتكەندى...

ئەگەر مەنمۇ ئاشۇنداق نۇرغۇنلىغان قوي مۇڭگۈزى كەشتىلىرى بىلەن ئۆيۈمنى بېزىسەم، ئۇ چاغدا ئۆيۈم تولىمۇ قىستاڭچىلىق بولۇپ كېتەتتى. قوي مۇڭگۈزلىرى ئارىسىدىكى بوشلۇقتا تولىمۇ مۇلايىم روھلار قورۇنغىنچە گەپ – سۆزسىزلا ماڭا تىكىلىپ تۇرغان بولاتتى؛ ئۇلارنىڭ تىنىقى ئۆي ئىچىنى خۇددى دېڭىزغا ئوخشاش تېپتىنچ قىلىپ قويياتتى. سۇلار كىگىز ئۆينىڭ تۆشۈكچىلىرىدىن سىرغىپ چىقىپ، گۈزەل ھەم بېپايان يازلىقتا سىڭىپ كەتكەن بولاتتى. ئەنە شۇنداق ئويلار بىلەن مەن تولىمۇ ھۇزۇرلۇق ئۇخلايتتىم.

بىرى شامنى يانداۋرۇپ كېلىپ مەندىن «ئۇخلىدىڭىز مۇ؟» دەپ سورىدى. مەن ئاخىرى يان تەرىپىمدىكى ھېلىقى قوي مۇڭگۈزى نەقىشىنى ئوچۇق كۆردۈم. ئۇ يۆگىمەچ كەلگەن تولىمۇ چىرايلىق مۇڭگۈز ئىدى. مەن ئۇندىمىدىم. ئۇ كىشى گويا ئانامنىڭ قولى بىلەن ئۇستۈمدىكى جۇۋىنى ئۇستىگىرەك تارتىپ تۇزەپ قويدى.

مەن يەنىلا ئۇندىمىدىم. قەلبىمدىن ئۇرغۇۋاتقان ھاياجان ئاستا – ئاستا پەسىيىشكە باشلىدى. كۆزۈمگە يەنە ئاستا – ئاستا يۇكسەكلىككە ئىنتىلىۋاتقان قوي مۇڭگۈزى كۆرۈندى. مەن يېشىمنى سۈرتۈۋەتتىم-دە، يەنە ئۇخلاپ قالدىم.

ئاياغ ياماشتىن كەلگەن بەخت

ئانام شەھەرگە كىرىپ ئاياغ يامايدىغان ئىشنىڭ تازا ئاقىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، شۇ ئىشنى قىلىپ باققۇسى كەلدى. باشقىلار ئۇنىڭغا ئۇ ھۇنەرنى ئۆگىنىش ئۈچۈن بىرەر ئۇستىنىڭ كەينىگە بىرەر يىلدەك كىرىپ ئۆگىنىش كېرەكلىكىنى دېگەندە،ئۇ «شۇنىمۇ ئۆگىنىش كېتەمدۇ؟ مۇنداقلا بىر كۆرۈۋالسلا بولىدۇغۇ!» دەپ، ئۇرۇمچىگە بېرىپ بىر يۇرۇش ئۇسكۇنە سېتىۋېلىپ كەلدى. ئۇ ئۇسكۇنىلەرنى ئۆيگە تىزىپ قويدى-يۇ، بىر يىلغىچە ئىشلىتىپ باققىنىنى كۆرگىلى بولمىدى. ئەمەلىيەتتە، ئانام باشقىلارنىڭ سېپىق ئاياغلىرىنى سېلاپ ئولتۇرۇشنى خالىمىغان ئىدى.

يەنىلا تاغام قالتىس ئىدى، باشقىلارنىڭ سېپىق ئاياغلىرىدىن قورقۇپ قالمايتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ بۇ ھۇنەردە ھەقىقەتەن ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ ۋايىگە يەتكەن كىشى ئىدى. ئۆيىمىز دىكى ھەممەيلەننىڭ ئاياغلىرىنى بىر قېتىمدىن ياساپ چىققاندىن كېيىن، ئەمدى بۇ ھۇنەرنى ئۆگىنىپ بولدۇم دەپ، تىجارەت كىنىشكىسى بېجىردى-دە، سودىسىنى باشلىۋەتتى. كاۋۇتۇدىكى بىچارە يۇرتداشلار ھەقسىز ئەھۋالنى ئۇقمايتتى، تاغامنىڭ ئاپپاق چاچلىرىغا قاراپلا ئۇنى ۋايىغا يەتكەن ئۇستا دەپ قارايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بەس – بەستە بۇزۇلغان ئاياغلىرىنى ئېلىپ كېلىپ تاغامنىڭ «مەشىق» قىلىشىغا سۇنۇپ بەردى. ئۇلار تاغامنىڭ ئالدىدىكى ئۇسكۇنىلەرنى بىمالال ھالدا «تاق-تۇق» ئاۋازلارنى چىقىرىپ ئىشقا سېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئىشىنىپ قېلىشقانىدى. شۇنداق قىلىپ، تاغام بىر ئاي ئىچىدە خېلى كۆپ پۇل تېپىۋالغانىنىڭ ئۇستىگە، ئاز بولمىغان تەجرىبىلەرنىمۇ توپلىۋالدى. بۇنى كۆرگەن ئانام تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن ئۇرۇمچىدىن خۇرۇم، چەم، پاشنا،بېلىم، تانا يېپ ۋە سىرىتما قاتارلىقلارنى ئېلىپ كېلىشنى قارار قىلدى ھەمدە بۇ شەرەپلىك ۋەزىپىنى مېنىڭ ئورۇنلىشىمغا تاپشۇردى. ئەمما، مەن قەتئىي ئۇنىمىدىم.

قىز بالا تۇرۇپ ئاشۇ نەرسىلەرنى ئۆشنەمگە ئارتىپ ئۇرۇمچىنىڭ كوچىلىرىدا يۈرسەم قانداق بولغىنى... ئىشقىلىپ ، بۇ گەپنى ئاڭلاپلا مۇزدۇڭچىلىققا قارشى تۇردۇم، سەت ئەمەسمۇ!

ئەمما، ئەڭ سەت بولىدىغىنى تاغامنىڭ ياماپ بولغان ئىياغنى سۆكۈپ قايتا يامشى ئىدى. ھېلىمۇ ياخشى بۇ كىچىك كەنتتىكىلەر تولىمۇ ئاق كۆڭۈل بولغاچقا، ئېلىپ كەلگەن ئىياغلىرى كۆڭلىدىكىدەك پۈتۈپ چىقمىسمۇ، ھەرگىز ۋايسىشمايتتى، ئەكسىچە، پۇلنى تاغامنىڭ دېگىنىدەك بېرىپ، نەچچە تەڭگە قايتىشاتتى-دە، تازا ئەپلەشمەي قالغان يەرلىرىنى ئۆيلىرىگە بارغاندىن كېيىن ئۆزلىرى ئوڭشۇالاتتى.

تاغامنىڭ يەنە بىر ئەپلەشمەيدىغان ئىشى- ئۇنىڭ ئىش ئۇنۇمى بەك تۆۋەن ئىدى. بۇ توغرىسىدا ئانام كۆپ قېتىم تەكىتلىگەن بولسىمۇ، تاغامنىڭ ئىش سۈرئىتىدە قىلچە ئۆزگىرىش بولمىدى. ئانام ئىككىمىز ئالدىراقسان ئىدۇق. تاغام سول قولىدا ئىياغنى چىڭ سىقىملاپ تۇرۇپ، توختىماي تىترەپ تۇرغان ئوڭ قولى بىلەن بىگىزنى بىر پەس مۆلچەرلىگەندىن كېيىن ئاۋايلاپ سانجيتتى-دە، ئاندىن بىگىزنىڭ ئۇچىغا يېنى ئاۋايلاپ تۇرۇپ ئىلاتتى، ئاندىن يەنە ئاۋايلاپ تۇرۇپ بىگىزنى تارتاتتى، بىگىزنى تارتىپ چىقارغاندىن كېيىن يېنىڭ ئۇچىغا ئاۋايلاپ تۇرۇپ تۇڭۇنچەك سالاتتى، ئاندىن يەنە بىر پەس مۆلچەرلىگەندىن كېيىن، بىگىزنى ئاۋايلاپ تۇرۇپ سانجيتتى... ئەگەر تۇڭۇنچەك ياخشى سېلىنماي قالسا، ئۇ قولىنى تىترىتىپ تۇرۇپ يۇقىرىقى مەشغۇلاتلارنى تولىمۇ ئاۋايلاپ تۇرۇپ يەنە بىر قېتىم تەكرارلايتتى... ئۇنىڭ ئاياغ يامىشى شۇ تەرىقىدە بەكمۇ ئېھتىيات بىلەن داۋاملىشاتتى... يانداراپ تۇرغان ئانام ئىككىمىز تولىمۇ تىت-تىت بولۇپ كېتەتتۇق. پەقەت چىداپ بولالمىغان ئانام ئاياغ ۋە جابدۇقلارنى قولىغا ئالاتتى-دە، بىر دەمدىلا ياماقنى پۈتكۈزۈپ تاغامنىڭ ئالدىغا تاشلايتتى. ئۇلگىنى كۆرسىتىپ بولغاندىن كېيىن ئانام دەرھال بېرىپ قولىنى يۇيۇۋېتىشنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايتتى. راستىنى دېگەندە، ئانامنىڭ بۇ كەسپىنىڭ ئەھلى بو-

لۇپ قىلىش ئېھتىماللىقىمۇ بار ئىدى.

دۇكانغا كىرگىنىمىزدە، دۇكان ئىگىسى يامتىش ئۇچۇن كەلگەنلەر بىلەن لىق تولغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۆزلىرىنىڭ قۇرۇق پاراڭلىرىغا چۇشۇپ كېتىشكەن، بەزىلىرى قارتا ئويۇنىغا دۇم چۇشكەن، بەزىلىرى بالا ئېمىتىۋاتقان، ھەتتا بەزىلىرى رومكا سوقۇشتۇرۇشقا چۇشۇپ كەتكەنىدى. ئىشقىلىپ ، ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ ئىشى بىلەن بەنت ئىدى. ئىگىغ يامغۇچى ئالدىرىمغان يەردە، ئۇلار، ئەلۋەتتە، ئالدىرىمايدۇ-دە!

ئالدىرىمغاندا باشقىچە ئىش يوق، ئەمما، بىرەرسى ئالدىراپلا قويسا باشقىلارمۇ تەڭلا ئالدىرىشىپ كېتەتتى.بىرى ئىشقا ئالدىرايمەن دەپ بىر پۇتىدا ئىگىغ يوق پېتى سائىتىگە قارىسا، يەنە بىرى ماشىنىغا ئالدىرايمەن دېگىنىچە دېرىزىدىن سىرتقا بويۇنداپ قارىغىنىچە شوپۇرغا «يەنە ئۇن مىنۇت ساقلاپ تۇرۇڭ» دەپ ۋارقىرايتتى. يەنە بەزى چارۋىچىلار بولسا، سائەت ئالتىغىچە ئۆيگە يېتىپ بارمسام بولمايدۇ، ئۇچ سائەت ئاتلىق مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ، قاراڭغۇ چۇشۇپ كەتسە... دېگىنىچە ئۆزلىرىنىڭ گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇرغان ئىگىغلىرىنى تاغامنىڭ ئالدىغا تاشلايتتى.

تاغام ئالدىدىكى ئىگىغا قارىدى، ئۇ ئىگىغنىڭ چەمى بىلەن خۇرۇمنى پەقەت بىر سانتىمېتىر جايلا تۇتۇپ تۇرغانىدى (ئىگىغنىڭ ئىگىسىگمۇ تەس، ئىگىغنى شۇنچىلىك كىيمەكمۇ ئاسان ئەمەس.) تاغام بولسا ئۇ ئىگىغنى قانداق تىكىش توغرىسىدا چوڭقۇرلاپ تەتقىق قىلماقتا ئىدى. يانىدىكى بىرى:

-ئۇستام، ئاۋۋال مېنىڭكىنى پۇتكۈزۈۋېتىڭ، مانا قارا‌ڭ، پەقەت ئىككىلا بىگىز دە پۇتىدۇ، مانا ماۋۇ يەر،-دېدى.

تاغام بۇ گەپ بىلەن ئۇنىڭغا قارىدى.

-ئاۋۋال كەلگەنلەرنىڭكىنى ئاۋۋال قىلمامدۇ؟- دېدى ئايىغنى يىغىتىۋاتقان كىشى.

-مېنىڭ پەقەت ئىككىلا بىگىز دە پۇتىدۇ! سېنىڭكىگە يەنە بىرەر يۈز بىگىز كېتىدۇ!

ـبىر بېگىز لىك يەر بولسىمۇ ئىش ئۆچىرەت بويىچە كېلىدۇ!

ـياق، مەن ئۇلگۈرەلمەيمەن!ـ ئۇ شۇنداق دېدى ـدە، كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان چاقچاقلىق بىلەن ھېلىقى يۇز بىگىز لىك ئايالغىنى ئىشكىتىن سىرتقا چۆرۈۋېتىپ، ئۆزىنىڭ ئايىغىنى تاغامغا سۈندى.

ـپەقەت ئىككى بىگىز ، بىر دەمچىلىكلا...

سىرتقا چىقىپ قارىسام ھېلىقى ئايال ئىككى پارچە بولۇپ ياتاتتى.

ـئۆچىرەتتە تۇر، باشتا كەگەن باشتا ياستىدۇ!ـ يۇز بىگىز لىك ئايالغىنىڭ ئىگىسى ئايالغىنى تاغامنىڭ بېشىغا ئاتقىدەكلا بولۇپ كەتتى.

يەنە بىرى تېخىمۇ تېتىقسىز لىق قىلىپ ئالدىدا تۇرغان بىرىنىڭ ئـا ـيغىنى يوشۇرۇپ قويغانىدى. ئۇ بىچارە دۇكانىنىڭ بۇلۇڭ – پۇچقاقلىرىغا قارىغىنىچە ئايىغىنى ئىز دەيتتى.

بىر ئايال باشىنى ئاغرىتىپ يۇقىرى ئاۋازدا سۆزلەپلا كەتتى:

ـئۇستام، مېنىڭ ئايىغىمغا بىر نەچچە بولقا ئۇرۇۋەتسىڭىز لا بولىدۇ، مەن بەكلا ساقلاپ كەتتىم، پەقەت بىر نەچچە بولقىلا...

مېنىڭ ئىچىم ئاغرىپ تامۇرقانىنىڭ ئالدىدىكى ئاياغقا قول سۇنسام، تامۇرقان تېخىمۇ تېز سۇرئەتتە:

ـبىر نەچچە مىختىلا پۈتىدىكەنغۇ، ئۇستام، سىز توختاڭ، مەنلا ئۇرۇپ بېرەي،ـدېدى ـدە، قولىغا مىخ، بولقىلارنى ئېلىپ مىخ ئۇرۇشقا باشلىدى.

بۇنى كۆرگەن يەنە بىر يىگىتمۇ تاغامنىڭ يېنىدا چېچىلىپ ياتقان ئۇسكۇنىلەرنى قولىغا ئالدى ـدە، ئايىغىنى ئۆزى ياماشقا باشلىدى. ئۇ تىككەن تىكىشلەر تولىمۇ رەتلىك ئىدى. قارىغاندا، باشقىلار بۇ ئىشنىڭ ئېپىنى ئازراقلا تېپىۋالسا، بۇ ھۇنەرنىڭ كىرىمىمۇ ئازلاپ كېتىدىغانىدەك قىلاتتى.

دۇكانىنىڭ ئىچى بىردىنلا قالايمىقانلىشىپ كەتتى. بەزىلەر كۈلۈشىسە، بەزىلەر ۋارقىرىشاتتى، يەنە بىرلىرىنىڭ بالىلىرى يۇرەكنى ئەزگۈدەك يىغلىشاتتى. ھېلىقى ئىشقا ئالدىرىغان كىشى ئايىغىنى تاشلاپ قويۇپلا،

ئاياغ ياماتقۇچىلارنىڭ كىيىشى ئۇچۇن قويۇپ قويۇلغان ساپىما كەشنى كىيىپلا كېتىپ قالغاندى. يەنە بىرى ئەگىشىپ سىرتقا چىقماقچى بولغاندا پۇتىدىكى ساپما كەشى ئۇزۇلۇپ كەتتى. ئەمدى ئۇ ساپما كەشنى ئوڭشاشنى ئىلتىجا قىلماقتا ئىدى. نۆۋەتتى كەلگەن خېرىدار بولسا، ھېلى يېرىم مىنۇتتا پۇتۇشى پىلانلىنىپ يېرىم سائەتتە پۇتكەن ئاياغنىڭ يەنە بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ تاغامنى پۇتۇن كۈچى بىلەن قوغداپ تۇراتتى.

كوپىنچە كىشىلەر ساقلاپ تاقىتى تاق بولغان ھالدا ئۆزلىرىنىڭ ئاياغلىرىنى ئۆزلىرى ياماشقا باشلىغاندى. تاغام بىگىزنى قولىغا ئالسا، ئۇلار قايچىنى ئېلىۋالاتتى، تاغام قايچىنى قولىغا ئالسا ئۇلار بىگىزنى ئېلىۋالاتتى، تاغام بولقىغا قول سۈنغاندا بولسا ئۇلار يەنە قايچىنى قولىغا ئېلىۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ ، تاغام ئۆز ئىشىنىڭ قايسى باسقۇچقا كەلگەنلىكىنى، ھەتتا، ياماۋاتقان ئاياغنى نەگە قويغانلىقىنىمۇ بىلمەي تۇرۇپ قالدى. (قارىغاندا، ئۇ ئاياغنىمۇ بىرى يوشۇرۇپ قويغاندەك قىلاتتى.)ئاياغ ئىگىسى ئاچچىقتىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتتى. ئۇ ئايىغىنى ئىزدىگەچ، سىرتتا ساقلاپ تۇرغان شوپۇرغا:«ئون مىنۇت، ئەڭ ئاخىرقى ئون مىنۇت» دەپ ۋارقىرايتتى.

يەنە بىرى تاغامغا ۋارقىراشقا باشلىدى:

ـبايا مەن سول تەرىپىدە تۆشۈكى بار، ئوڭ تەرىپىنىڭ چەمىسى ئاجراپ كەتكەن ئاياغنىڭ پۇلىنى بېرىپ بولغان. مىخ قاققان ئاياغ نۇرلانمىغان، ئۇ ئايىغىنى ئېلىپ كەتتى، پۇل بەرمىدى. سىز پۇلۇمنى ئېلىپ تۇرۇپ ئاياغنى ئۆز پېتىچە قايتۇرۇپ بەردىڭىز!

ـسۆزلەۋەرمە قۇلاق – مېڭەمنى يەپ! ھازىر مېنىڭكىنى ياماۋاتىدۇ، مەن ھازىرلا ماڭمسام بولمايدۇ، قاراڭغۇ چۈشۈشكە ئازلا قالدى...

ئەتراپتىكىلەر خۇددى مەسلىھەتلىشۋالغاندەكلا بىرلىكتە:

ـتېز راق، تېز راق، تېز راق!ـ دەپ توۋلاشقىلى تۇردى.

يەنە بىر ھېيلىگەر ئانا شوخلۇق قىلغان بالىسىنى باشقۇرالمىغان

قىياپەتتە، بالىسنى ئاستا پۇكەينىكى ئاستىغا كىرگۈزۈپ، ئورىلىقچە پىرە-نىك ئالغۇزۇۋاتاتتى. مەن كۆزۈمنىكى قۇيرۇقى بىلەن ئۇنى كۆرۈپ قال-غانىدىم. شۇنىكى بىلەن قولۇمنى قويۇۋېتىپ (مەن ئايغىنى تاغامغا تەڭ-لەۋاتقان ئادەمنى تۇتۇپ تۇراتتىم)، پۇكەينىكى يېنىغا باردىم-دە، بالىنى قۇچاقلاپلا تۇتۇۋالدىم. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى ئىزدەپ ساراڭ بولايلا دېگەن ئاياغنىكى پۇكەينىكى پىرەنىك تىزلىغان يېرىدە تۇرغانلىقىنى كۆ-رۈپ قالدىم.

ئانام كۆپ قېتىم « بۇ ئىشنى ئەمدى قىلمايلى، پۇلنى كۆپ تاپقىلى بولمىغانىكى ئۈستىگە، غەلۋىسى كۆپ مەينەت ئىشكەن بۇ!» دېگەنىدى. تاغام: « بۇ ئۈسكۈنىلەرنى قانداق قىلىمىز؟ بىرمۇنچە پۇلنى خەجلەپ ئېلىپ كەلدۇق، بىكار تۇرامدۇ بۇلار؟» دېگەندە، ئانام:«جۇمەن جۇمەنگە قالدۇرۇپ قويمايمىز مۇ! كۈنلەرنىكى بىرىدە ئۇ...» دېدى.

ئەمەلىيەتتە، مەن مۇشۇنداق بىر سوۋغىنى قوبۇل قىلىشقا ۋە ساقلاپ قويۇشقا تولىمۇ رازى ئىدىم. كېيىن ئۆزۈمنىكى ئۆيى بولغان چاغدا، ئۇلارنى ئۆينىكى ئوتتۇرىسىغا تىزىپ قويۇپ، ئىلگىرىكى ئەسلە-مىلەرنى يادىمغا ئالاتتىم. ئۇ چاغلاردا بىزنىكى نۇرغۇن ئارزۇ – ئارمانلە-رىمىز بار ئىدى، بىز كۈندە دېگۈدەك كەلگۈسىدىكى بەختىيار تۇرمۇشنى تەسەۋۋۇر قىلاتتۇق. مومامنىكى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ ئۇدۇلدىكى كوچىدىن كولباسا ئېلىپ يېگۈسى كېلەتتى. تاغامنىكىمۇ ئۆز يۇرتىغا قايتىپ، تىنىچ، خاتىرجەم تۇرمۇشنى كەچۈگۈسى كېلەتتى. مەن نۇرغۇن چىرايلىق كىيىملىرىم بولۇشنى، تېخىمۇ كۆپ يەرلەرگە بېرىپ كۆرۈپ بېقىشنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئانامنىكى ئارزۇلىرى تېخىمۇ ئۇلۇغۋار ئىدى. ئۇنىكى ۋې-لىسىپت بىلەن پۈتۈن دۆلەتنى ئايلىنىپ چىققۇسى، شەھەردىن ئۆي سېتىۋالغۇسى، ئۇ ئۆيلەرنى بولسا خۇددى رەسىملىك ژۇرنالدەك بېزە-گۈسى كېلەتتى؛ قېرىغاندا گۈل ئۆستۈرۈپ، ئەرمەك ئىت بېقىشنى، سە-ھەر – كەچلەردە كوچا ئايلىنىشنى، يەنە تېخى بىنخەيدىكى ياشانغانلار ساناتورىيەسىگە بېرىپ تۇرۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتى... ئۇ ئاشۇ تۇغ-

مەس خيالللرىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئاياغ ياماش ئالدىراشچىلىقى بىلەن ھېرىپ – چارچاپ، بۇرۇن، قۇلقىنى پەرق قىلالمىغۇدەك بولۇپ كەتكەن تاغامغا:

ـ تىرىشىپ ئىشلىگىن! ئاشۇ نىشانلارغا يېتىش ئۈچۈن...ـ دەيتتى.

موزدۇزلۇقنىڭ كىرىمى دېگەندەك ياخشى ئەمەس ئىدى، بولۇپمۇ تاغامنىڭكىدەك ئاشۇ خىل سۈرئەتتە ئىش قىلسا. ئەمما، ئۇ ئەھمىيەتلىك ئىش ئىدى. مەن مۇشۇنداق تۇرمۇشقا ئامراق، يەنە كېلىپ، مەن ئاشۇ خىل تۇرمۇشقا تايىنىپ كەلگەنىدىم. مەن ئۈمىد ۋە خۇشاللىق تاپقىلى بولىدىغان تۇرمۇشنى ياقتۇراتتىم، ئۆزۈمنىڭ ئۆيىدە ئاشۇنداق تۇرمۇشنىڭ يوقاپ كەتمەسلىكىنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئانام:« ئۇ ئاياغ يامايدىغان ئۈسكۈنىلەرنى ھېچكىمگە بەرمەي، جۈمەن جۈمەنگە ئېلىپ قويىمىز » دېدى ئەمەسمۇ!

قىشتىكى كاللار

مەن بىر قەغەز يەشكىتە لىققىدە ئەخلەتنى كۆتۈرۈپ، يولنىڭ ئۇچى تەرىپىدىكى ئەخلەتخانىغا كېتىۋاتاتتىم. يېرىم يولغا كەلگەندە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر كالا ماڭا قاراپ كۆزلىرىنى پارقىراتقىنىچە توختاپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي ئالدىمغا قاراپ مېڭىۋەردىم. كالا يول بويىدىكى رىشاتكىدىن ئايلىنىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ماڭا ئەگىشىپلىۋالدى. ئۇنىڭ سۈرئىتى بارغانچە تېز لىشۋاتقان بولۇپ، مەندىن ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋاتاتتى. ئەجەب غەلىتە ئىش ـ تە بۇ! يولنىڭ جەنۇب تەرىپىدە تۇرغان ئىككى كالىمۇ مېنى كۆرۈپ، يۈگۈرگىنىچە مەن تەرەپكە قاراپ كېلىشتى. شەرق تەرەپكە قارىغىنىمدا ئۇ تەرەپتىمۇ بەش ـ ئالتە كالا پەيدا بولۇپ قالغانىدى. مەن بۇ ئەھۋالدىن بىر ئاز تەمتىرەپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن قەدەملىرىم ئىختىيارسىز تېز لەشتى، بىردەمدىن كېيىن يۈگۈرۈشكە باشلىدىم. كەينىمدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان كاللار بار-

غانسېرى كۆپىيىشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ زادى قەيەرلەردىن كەلگەنلىكى ماڭا نامەلۇم ئىدى. كۇرتۇدىكى كاللارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇيغۇر-بۇيەرلەردىن يىغىلىپ، ھەيۋەتلىك سەپ تۈزۈپ كەينىمدىن ئەسەبىيلەر-چە قوغلاپ كېلىۋاتاتتى. قورقۇنمدىن روھىم چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى، كەينىمدىن سان – ساناقسىز قاتتىق ھەم ئۇچلۇق كالا مۈڭگۈز-لىرى، يەرۇ جاھاننى تىترىتىۋاتقان تۈياقلار يۇپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى. مەن ھودۇقۇنمدىن:« بۇ نېمە بولغىنى؟ بۇ نېمە ئىش؟» دەپ ۋارقىراپ تاش-لىدىم. يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار بولسا چىتلاقنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە تۇرۇپ ماڭا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى. قورقۇپ يۈرىكىم قېپىدىن چە-قىپ كېتەيلا دەپ قالغان بولۇپ، كۈلۈشۋاتقانلارغا ئاچچىق نەزەردە قاراشقا ئۇلگۈرەلمەيتتىم. ئەخلەتخانىغا يېقىنلاشتىم-دە، قولۇمدىكى يە-شكىنى ئەخلەت دۆۋىسىگە ئاتتىم، ئۆزۈمنى توختىتالماي، يۈگۈرگىنىچە ئەخلەت دۆۋىسىدىن ئارتىلىپ ئۆتۈپ، كەينىمگىمۇ قارىماي قارلىق دالىغا قاراپ چاپتىم. يىراقتىن كىشىلەرنىڭ قاقاھلاپ كۈلگەن ئاۋازلىرى تۇخ-تىماي ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەن بىر چاغدا توختاپ، ھاسىراپ – ھۆمۈ-دىگىنىچە كەينىمگە قارىدىم. قىزىق ئىش، كەينىمدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان «قوشۇن» بايا قانداق تۈيۈقسىز پەيدا بولغان بولسا، يەنە شۇنداق تۇ-يۇقسىز غايىپ بولغان ئىدى. ئۇلار ئەخلەت دۆۋىسىنى قورشىغىنىچە «ئىچكى ئۇرۇش» قىلىۋاتاتتى. ئۇلار بىرەر نەسىنى تالىشىۋاتقانىدەك قىلاتتى. ئۇلار بىر – بىرىنى قوغلىشىپ، ئۇسۇشۇپ ئەخلەت دۆۋىسىنىڭ ئەتراپىنى جانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. بىر ۋاقىتتا بىر كالا قانلىق يول ئې-چىپ، قورشاۋنى بۆسۈپ چىقتى، ئۇ ئولجىسىنى مەھكەم چىشلىۋالغانى-دى. مەن سىنچىلاپ قاراپ بىلدىمكى، ئۇنىڭ ئولجىسى مەن ئەخلەت قاچىلىغان قەغەز يەشىك ئىدى.

مەن قارلىق دالىدا جىمغىنا تۇرۇپ، يىراقتا قالايمىقان چېپىشىپ يۈرگەن بىرەر يۈزچە كالىنىڭ تاماشاسىنى كۆردۈم. ئۇلار خۇددى مېنى قوغلىغاندەك، ھېلىقى «قەھرىمان»نىمۇ جان – جەھلى بىلەن قوغلىماقتا

ئىدى.

بۇنداق مەنزىرىدىن مومامۇ ھاياجانغا چۆمۈلەتتى. ئۇ جەنۇبتىن كەلگىلى تېخى ئۇزاق بولمىغانىدى. ئۇ نەدىمۇ بۇنداق مەنزىرىنى كۆرۈپ باققان دەيسىز. ئۇ ھەر قېتىم بۇنداق ئىشلارغا يولۇقۇپ قالسا، ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە تۇرۇپلا قالاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، مومام بىكار بولۇپ قالسىلا دۇكاندىكى ئەخلەتلەرنى بىر نەچچە قەغەز يەشىككە قاچىلاپ كالىلارغا ئاپىرىپ بېرىدىغان بولۇپ قالدى. ئامال يوق، مومام بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان بولغاچقا، بارلىق مەۋجۇداتقا مېھىر – شەپقەت قىلىشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. مان ئەمدى خويمۇ ئوبدان بولدى. پۈتكۈل كوچىدىكى دۇكانلارنىڭ ئىچىدە بىزنىڭ دۇكانىنىڭ ئالدىغا يىغىلىۋالىدىغان كالىلار ئەڭ كۆپ ئىدى. ئۇلار دۇكىنىمىزنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن تاكى ئۇچ كوچا ئېغىزىغىچە ئۇزۇن سەپ بولۇپ تۇرۇشاتتى. ھەممىسىنىڭ بېشى بىزنىڭ دۇكانغا تۇغرىلاقلىق بولۇپ، دۇكىنىمىزنىڭ ئىشكى ئېچىلىشى بىلەنلا ئۇلار قۇتراپ كېتىشەتتى. بىزدە ئۇلارغا بەرگۈدەك نەدىمۇ ئۇنچە كۆپ قەغەز يەشىك بولسۇن؟

كالىلار قىش كۈنلىرى بەك بىچارە بولۇپ قالاتتى، يازىچە توختىماي يەپ تېنىگە قوندۇرغان گۆشلىرى قىش كىرىپ ئىككى ئاي ئۆتە – ئۆتىمەيلا يوقاپ، بىر دۆۋە ئۈستىخانغىلا ئايلىنىپ قالاتتى. ئۇلار ئامالسىز چىشىنى چىشلەپ، يەنە بىر يازنىڭ تېز راق كېلىشىنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولاتتى، ياز كەلگەندە بولسا، ئەسەبىيلەرچە توختىماي يەيتتى. ئۇلار ئەنە شۇنداق بىر سەمرىپ، بىر ئورۇقلاپ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزەتتى، سەمرىگەن چاغدىكى ئېغىرلىقى بىلەن ئورۇقلىغان چاغدىكى ئېغىرلىقى بەك زور پەرق قىلغاچقا، ئۇلار ئېچىدە: «بۇ دۇنياغا زادى نېمە بولغاندۇ؟ بېشىللىققا پۇركەنگەن، ئىللىق ياز پەسلى بولغانكەن، يەنە نېمىشقا يەر – زېمىننى قار – مۇز قاپلاپ كېتىدىغان، بىر تال گىياھمۇ ئۈنمەيدىغان قىش پەسلى بولىدىغاندۇ؟» دەپ ئويلىشاتتى. شۇڭا، بىزنىڭ بۇ يەردىكى كالىلار ئەنە شۇنداق تەلۈە، شۇنچە قورقۇنچلۇق ئىدى.

بىر قېتىم مەن ئىشكنى ئېچىپلا بىر كالا بىلەن ئۈدۈلمۇ – ئۇدۇل بولۇپ قالدىم، ئۇ ئىشكنى توسۇۋالغاچقا، مەن سىرتقا چىقالمىدىم. ئۇ ئىشكتىن بېشىنى تىقىپ، ئۇزۇن مۆگگۈزى بىلەن ئىشكنى تىرىۋالغىنىچە كۆزىنى ئۇزمەستىن ماڭا قاراپ تۇراتتى. ئىلگىرى مەن باشقىلارنىڭ قېشىغا قەرز سۈيلەپ بارغان چېغىمدا، قەرزدارغا دەل ئەنە شۇنداق تىكىلىپ قارىغانىدىم. شۇڭا، مەنمۇ مىدىرلىمای ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇردۇم. ئۇنىڭ بىلەن ئىككى قەپەس ئېلىشقاندىن كېيىن مەن يېڭىلدىم. مەن ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيتتىم، كۆز نۇرۇمنىڭ كۈچ – قۇۋۋىتى پەقەت ئىككى-ئۈچ مىنۇتلا بەرداشلىق بېرەلەيتتى، ۋەقت ئۇزارغانچە، كۆز نۇرلىرىم ئاجىزلاپ، قىياپىتىم ئۆتۈنۈش قىياپىتىگە ئالمىشاتتى. ئىچىمدە:«نېمىشقا كەتمەيسەن؟ سەندىن ئۆتۈنەي، كەتكىن!» دەپ ئويلايتتىم. بىراق، ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرى يەنىلا شۇنداق نۇرلۇق بولۇپ، قانداقتۇ چوڭقۇر مەنە يوشۇرۇنغاندەك ئىدى. ئەگەر ئالدىمدا تۇرغىنى بىر ئادەم بولىدىغان بولسا، ئىتتىرىۋېتىپلا ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتىم، ئەمما، ئۇ دېگەن ئېغىرلىقى نەچچە يۈز كىلوگرام كېلىدىغان كالا تۇرسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ ئۇزۇن ھەم ئوچلۇق بىر جۈپ مۆگگۈزى بار...

ئانام بەزى چاغلاردا ھەقىقەتەن كۈلكىلىك، بەلكىم، بىزنى خۇش قىلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك. ئۇ خۇددى كىنولاردىكىدەك، كالىغا قاراپ ئەستايىدىللىق بىلەن:« ھەي، كەينىگە قارا، كەينىڭدىكى نېمە ئۇ؟» دەيتتى. قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇ ئانامنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشسە، ئۇ چوقۇم بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئەقىللىق كالا بولغان بولىدۇ.

ئۇ قەتئىي كەتمىدى، شۇڭا بىز ئىشكنى ئېچىشقا ئامالسىز قالدۇق. ئۆي ئىچىدىن ئاپپاق ھور كۆتۈرۈلۈپ، بارغانچە مۇزلاپ كېتىۋاتاتتى.

كېيىن قانداق قۇتۇلدۇڭلار، دەمسىز؟ يەنىلا قەغەز يەشكىنىڭ تۆھپىسىدىن-دە!

ئانام مومامنى ئەتراپتىكى كاللارنى بەك يامان ئۆگىتىپ قويىدى، بىزنىڭ ئۆي بەئەينى مېھر – شەپقەت يەتكۈزۈش ئورنىغا ئوخشاپ قالـ

دى، دەپ بەك ئاغرىندى.

كېيىن ئانام «كاللىرىغا ياخشى قارىمايدۇ، ئۇلار بەك ھۇرۇن» دەپ بۇ يەردىكى قازاق يۇرتداشلاردىنمۇ ئاغرىنىپ يۈردى. بۇ سۆزلەر كۆپچىلىكنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى، ئەمما، ئانام سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئەمما، ئۇنىڭ يەنىلا ئاشۇ كۈندە كوچىدا لاغايلاپ يۈرگەن كاللارغا يەم بېرىلگەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. بىز ئۇ كاللارنىڭ قار – مۇز بىلەن قاپلانغان دالىدا بىر – بىرىنى ئۈسۈپ يۈرگەنلىكىنى، ئۇ يەر – بۇ يەرلارنى پۈراپ، ياغاچ قوزۇقلارنى غاجىلىغىنىنى، ھەتتا، ئۆزلىرىنىڭ تېزلىكىنى غاجاپ يەۋاتقانلىقىنى كۆردۈق. مومام شۇ چاغدا ئېغىر بىر تەنھۆتكەندىن كېيىن، ئالەمنى مالەم قىلىپ قەغەز يەشىك ئىزدەشكە باشلىدى.

بەزى چاغلاردا قۇرۇق قەغەز يەششكىلەرنى تەييار قىلغاندا، كالىنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. شۇنىڭ بىلەن بىچارە مومام نۆلدىن تۆۋەن سىلسىيە 20–30 گىرادۇسلۇق سوغۇققا قارىماي كالا ئىزدەپ كەنتنىڭ بىر ئايلىنىپ چىقاتتى. كاللارنى تېپىپ قالسا، قەغەز يەشكىنى تاشلاپ بېرىپلا كەينىگە بۇرۇلۇپ يۈگۈرۈپ قاچاتتى. ئۆزىنىڭ توڭلاپ كەتكىنىنى دېمەيلا قويماي، كاللارنى «ئىچكى ئۇرۇش»قا سېلىپ قويۇپ، توپلىشىپ جېدەل چىقىرىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قالاتتى. بۇنى كۆرگەن ئانام:«قەغەز يەشكىلەرنى ئىشىك ئالدىغا تاشلاپ قويساق، كاللار ئۆزلىرى كېلىپ يېسە بولىدۇغۇ؟» دەيتتى، مومامۇ بۇنىڭغا قوشۇلاتتى. ئەمما، كېلەر قېتىم مومام يەنە ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي، قەغەز يەششكىلەرنى كاللار ئالدىغا ئاپىرىپ بېرەتتى ھەمدە نەق مايداندا تۇرۇپ كاللارنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭۈل سوۋغىسىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ خۇش بولغان – بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ كېلەتتى. قىش كۈنلىرى بەك سوغۇق بولاتتى، مومامنىڭ بۇنىڭدىن باشقا سىرتقا چىققۇدەك باھانىسى يوق ئىدى. مومام تولىمۇ زېرىكەتتى.

بىزنىڭ يۇرتتىكى سېرىق بۇقا، سۇ كالىسى دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى

يەر ئاغدۇرۇشقا ئىشلىتىمىز . مومام بۇ يەردىكى كاللارنىڭ بىرەر قېتىمىۇ ئىش قىلىپ باققىنىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى، ھەتتا بىرەر كالا ھارۋىسىنى مۇ ئۇچراتمىغانىدى. بەلكىم، ئۇ شىنجاڭدىكى كاللار ھۇرۇن، پەقەت يېيىشنىلا بىلگەچكە، مۇشۇنداق يانۇاردىكى سوغۇقلاردىمۇ ھېچكىمنىڭ كارى يوق، ئۆزى ھەممە يەرگە قاتراپ يۈرۈپ ئوزۇق تېپىپ يەيدىغان كۈنگە قالغان گەپ، دەپ ئويلايدىغاندۇ. ھەممە يەرنى تاكى ئۇپۇق سىزىقىغچە قار – مۇز قاپلاپ كەتكەن تۇرسا، كاللار نەدىنمۇ يەيدىغان نەرسە تاپالسۇن؟ كاللار دائىم خۇددى ئادەملەردەك ماڭقىسىنى ئېقىتىپ يۈرسە، مومام ئۇلارنى زۇكامداپ قالغان چېغى، دەپ ئويلايتتى. مومام كالا تېرىسىنىڭ قانچىلىك قېلىن ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىگە كېلىپ قالغان ياشانغانلار ئەنە شۇنداق كىچىك بالىلارغا ئوخشاش سەبىي كېلىدۇ.

مەن دائىم بىر ياندا تۇرۇپ مومامنى ئوغرىلىقچە كۆزىتەتتىم. مەن ھېس قىلىپ يېتەلەيمەنكى، مومام بىلەن ئانام بارلىق مەۋجۇداتقا ئەسلىدىنلا ئامراق ئىدى، ئەمما، ئۇلار بۇ خىل ئامراقلىقنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى. نېمىشقا مەندە كاللارغا نىسبەتەن ئۇنداق ھېسسىيات يوق؟ ياكى ئادەم مەلۇم بېشىغا كەلگەندە، ئاندىن كەلگەن چاغدىكى ئىز لىرىنى بويلاپ ئەسلىدىكى ماھىيىتىگە قايتامدىغاندۇ؟ قېرىش زادى قانداق ھادىسە؟ ئۇ زادى قانداق قىش پەسلى؟ مەن ھەر كۈنى ئانامنىڭ ئىشكىتىن كىرىپ – چىققاندا بېنىدىكى كالىغا گەپ قىلغىنىنى كۆرىمەن. بەلكىم، باشقىلار ئانامنى قىزىقارلىق ئادەمكەن، دەپ ئويلىشى مۇمكىن. ئەمما، مەن بولسام مەلۇم تەقدىرگە ئوخشاپ كېتىدىغان شەيئىلەر يوشۇرۇن رول ئويناۋاتىدۇ، دەپ قارايمەن. تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ ئويلىغىنىمدا مېنى ئىختىيارسىز قورقۇنچ باسىدۇ. ئانام مەندىن نېمە دېگەن يىراقتا، خۇددى بىرىمىز يازدا، بىرىمىز قىش پەسلىدە تۇرۇۋاتقاندەك. كۆپ ۋاقىتلاردا مەن بۇنى ھېس قىلالمايمەن، خۇددى بىر كالىنىڭ قىش پەسلىدىكى ھېسسىياتلىرىنى ھېس قىلالمىغانغا ئوخشاش.

مەن كاللارنىڭ قىش پەسلىدە ياز پەسلىدىكىگە قارىغاندا كۆپ ئىشلارنى ئويلايدۇ دەپ قارايمەن. بولمسا، ئۇلار نېمشقا ئۇنچە ئەنسىز يۈرىدۇ؟ قىش كۈنلىرىدە كاللار قورساقنىڭ ئاچلىقىدىن تېخىمۇ بەك توڭلايدۇ، كۈندۈزلىرىمۇ زېرىكىشلىك ۋە ئەنسىز لىك ئىچىدە ئۆتىدۇ. شۇڭا، ئۇلار قىش كۈنلىرى يازدىكى سەبىلىكى ۋە ياۋاشلىقىنى يوقاتقان بولىدۇ. راستىنى ئېيتسام، بىز مۇ قىش پەسلىنى ئانچە ياقتۇرۇپ كەتمەيمىز. مۇشۇ كۈنلەردە پۈتۈن كائىناتنى قېلىن قار – مۇز قاپلاپ كەتكەچكە، دېمىمىز سقلىپ، كۈن بويى مەشنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، باھارنى ئەسلەيمىز. كاللار بولسا قېلىن قار –مۇزلار ئارىسىدا ئېرىنچەكلىك بىلەن ئۇياق – بۇياققا مېڭىپ يۈرۈشەتتى، خۇددى بىز غېرىبانە دۈكىنىمىزغا بېكىنگىنىمىز چە خىيالغا چۆكىنىمىز گە ئوخشاش. بۇ كۈنلەردە دۈكاننىڭ سودىسىمۇ يوق دېيەرلىك ئىدى. قىش كۈنلىرى تولمۇ ئۇزاق بولۇپ، بەرداشلىق بېرىش تەس ئىدى. كاللار دۈكانىنىڭ ئالدىدىن ئۇياق – بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ ئىز - دەۋاتقىنى پەقەت ئوزۇقلا ئەمەس، ئەڭ مۇھىمى ئۇلار ئىللىقلىققا تۇتاشقان چىقىش ئېغىزىدىن ئىز دەۋاتاتتى. ئاندىن، بىز ئۇلار بىلەن بىللە شۇ چىقىش ئېغىزىدىن چىقىپ كېتەتتۇق.

كېيىن، ئەگەر كاللار بىزنىڭ ئىشىك بېشىغا ئېسىپ قويغان كەرەشە بىلەن غولپىيازنى ئوغرىلىقچە يەۋالمىغان بولسا ياخشى بولاتتى. (شۇنچە ئېگىز يەرگە ئېسىپ قويساقمۇ، يەۋالغىنىنى كۆرۈڭ...) ئەسلىدە بىز مۇ كاللارغا ئامراق ئىدۇق. ئانام ئاچچىقىدىن ئۆلگۈدەك بولۇپ كەتكەن بولۇپ، شۇ كۈنى ئۇ كالىنى قوغلاپ كۇرتۇنى بىر ئايلىنىپ چىققاندى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئامالسىز تۇزلانغان كۆكتات بىلەن ياڭيۇ يېيىشكە مەجبۇر بولغان ئىدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كالا دائىم ئىشىكسىز گە قاراپ تۇرىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئەپسۇس، ئۇنىڭغا ئەمدى ئۇنداق ياخشى تائام يوق. ئەمما، ئۇ ھەر كۈنى كېلىۋەردى، تاكى باھار كەلگۈچە تەبىيار تاماقنى كۈتتى. بىز ئاشۇ يېمەكلىكنىڭ ئۇنىڭ كاللىسى

غا شۇنچىلىك تەسىر كۆرسەتكىنىنى قەتئىي ئويلىمىغانىدۇق. كېيىنكى يىلى قىشتا ئۇ يەنە كەلدى، يەنىلا بوينىنى قورقۇنچلۇق سوزۇپ، بىز - نىڭ ئىشىكىگە قاراپ تۇراتتى.

نۆلدىن تۆۋەن سىلسىيە 42 گىرادۇس

نۆلدىن تۆۋەن سىلسىيە 42 گىرادۇستا قانداق بولىدۇ؟ ئۇنداق تېپىراتۇرىدا سىز قېلىن خۇرۇم ئاياغ كىيىۋالسىڭىز مۇ خۇددى يالاڭ ئاياغ مۇز ئۈستىدە تۇرغاندەك تۇيغۇدا بولىسىز. بۇ دەرىجىدىكى سوغۇقنى پەقەت «سوغۇق» سۆزى بىلەنلا تەسۋىرلەش تازا مۇۋاپىق بولمايدۇ، بەلكى، «سۆگەكتىن ئۆتكۈدەك سوغۇق» دېگەن سۆز تېخىمۇ مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئۇنداق سوغۇقتا پېشانەم بىلەن مېڭەمنىڭ ئاراقا تەرىپى خۇددى بىر نەرسىگە قاتتىق سوقۇلغاندەك ئاغرىپ كېتەتتى، بۇرنۇمنىڭ ئاغرىقى تېخىمۇ كۈچلۈك، چىدىغۇسىز ئىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئامالسىز ئاغزىم بىلەن نەپەسلىنەتتىم، قۇلاقلىرىم خۇددى قېتىپ كەتكەندەك سېزىلمىدى پۈتۈنلەي يوقىتاتتى.

خۇددى نەشتەردەك سانجىلىۋاتقان سوغۇقتا كۆزلىرىمدىن توختىماي ياش ئاققۇزاتتى، ياشلىرىم خۇددى يۇزۈمگە مېتال پارچىلىرى چاپلىشىپ قالغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. كۆز ئەينىكىم ئىنتايىن تۇتۇق كۆرسىتەتتى ۋە ئىنتايىن قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا ئەينەكلىرىدە ئاسانلا سۈرتۈپ چىقىرىۋەتكىلى بولمايدىغان مۇز تۇتۇپ كېتەتتى. كۆزئەينەكىنىڭ مېتال جاھازىسى بولسا مۇزلاپ ھاۋادىنمۇ مۇزدەك بولۇپ كەتكەنىدى، تۇرۇپ – تۇرۇپ چېكەمگە تېگىپ قالسا خۇددى بىگىز سانجىغاندەك ئاغرىپ كېتەتتى. شۇڭا مەن كۆزئەينىكىمنى ئېلىۋەتتىم، ئەمما، ئۇزاق ئۆتمەيلا ھېچقانداق نەرسە بىلەن توسالمىغان كۆزۈم چىدىغۇسىز ئاغرىشقا باشلىدى. مەن ئىنتايىن تېز سۈرئەتتە كۆزۈمنى چىمچىقلىتاتتىم، كۆرۈش پەردەمگە چۈشكەن ئاشۇ ئىنتايىن قىسقا دەقىقىلەر ئارقىلىق يولنى تونۇپ

ئالغا ئىلگىرىلىدىم. ئىككى كوچىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، كۆزۈمنى پۈتۈنلەي يۇمۇپلىۋالدىم، ئىچىمدە بىردىن ئونغىچە ساناپ، كۆزۈمنى بىر ئاچاتتىم ـ دە، يەنە كۆزۈمنى يۇمۇپ ئوندىن بىرگىچە سانايتتىم.

ھازىر بارماقلىرىمنى تۆز قىلغىلى بولمايتتى!

دەل مۇشۇنداق چاغلاردا ئانامنى قايتا – قايتا ئويلاپ كېتەتتىم... بولۇپمۇ، ئۆزۈم بارماقچى بولغان جايىنىڭ تولىمۇ يىراقلىقى خىيالىمغا يەتكەن چاغلاردا... ئۇ يەرنىڭ تېخىمۇ سوغۇق ئىكەنلىكى ئويلىسام... يەنە مۇشۇنداق سوغۇق كېچىدە ئۇ يەرگە بىر نەچچە قېتىم بېرىپ – كېلىدىغىنىمنى، مۇشۇنداق تۇرمۇشنىڭ ئاستا – ئاستا داۋاملىشىدىغانلىقىنى ئويلىسام...

شام پىلىلدىغىنىچە تىنچ كۆيۈۋاتقان مەھەلدە قار – مۇز بىلەن قاپلانغان يولدا ياغاچ ھارۋىنى ئىتتىرىپ ئۆي كۆچۈۋاتىمەن. ھارۋىغا لەققىدە قىلىپ يوتقان – كۆرپە، قازان – قومۇچ ۋە باشقا پۈتۈن مال – بىساتلىرىمىز بېسىلغانىدى. ھارۋىنى ئۆزۈم يالغۇز ئىتتىرىپ سۆڭەكتىن ئۆتكۈدەك ھاۋا ئېقىملىرى ئارا كېتىۋاتىمەن. بۇ ۋاقىتتا چىقىرىۋاتقان كۈچۈمۇ گويا توڭلاپ قېتىپ كەتكەندەك، مۇز تۈتۈپ كەتكەندەك ئىدى. بىر خىل كۈچ بىر ھارۋا ئۆي سەرەمجانلىرىغا مەركەزلىشىپ، خۇددى ماشىنا ئادەمدەك ئالدىمغا كېتىۋاتىمەن. ھارۋىغا بېسىلغان نەرسە – كېرەكلەر يول بويى سۈكۈتتە ئىدى، ئۇلار مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ جىغىلداشلىرىنى، يالغۇزلۇقۇمنى، قورقۇشلىرىم ۋە ۋاز كېچىش تۇيغۇلىرىمىنى ھېس قىلالايتتى...

كېتىۋېتىپ بىر دېرىزىنىڭ ئالدىدا قەدىمىنى توختاتتىم، دەل شۇ پەيتتە نۇرغۇن ئەسلىمىلەر كۆز ئالدىمغا كېلىشكە باشلىدى... ئاشۇ خۇددى بۈگۈنكىگە ئوخشاش قەھرىتان سوغۇق كۈندە، بىز يوغان جۇۋىغا ئورانغىنىمىز چە ئات قوشۇلغان چانىغا ئولتۇرۇپ قارلىق دالىدا ئۇچقاندەك چاپقانىدۇق. ئات تۇيقىدىن چاچراپ چىققان قار ئۇچقۇنلىرى ئەتراپقا تارىلىپ تۇراتتى. بىز بىر – بىرىمىز گە يۆلەنگىنىمىز چە ئولـ

تۇراتتۇق، يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە يىغىلغان قار ئادەم بويىدىن ئېگىز ئىدى... بىز خۇشال هالدا ناخشا ئېيتىشقا باشلىدۇق، چانىكەش بولسا تەرگە چۆمۈلگەنىدى، ئۇ بويىندىكى شارپىسىنى ئېلىپ ماڭا تۇتقۇزدى.

بىر تېلېفون بوتكىسىغا كەلگەندە، چىدىيالماي هارۋىنى تاشلاپ ئۇ يەرگە باردىم. تېلېفون ئۇلانغان بولسىمۇ، هېچكىم ئالمىدى، تېلېفون تۇ-رۇپكىسىدىن ئاڭلىنىۋاتقان «دۇت... دۇت... دۇت» قىلغان ئاۋاز خۇددى بىر قاتار كۆپ چېكىتكە ئوخشاش، كېچىنىڭ ئەڭ قاراڭغۇ جايلىرىغا، قەهرىتان سوغۇقنىڭ ئەڭ سوغۇق جايلىرىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى... مەن كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم.

هەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى!

مەن يەنىلا بۇ يەردە.

شۇم خەۋەرنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ساقلاۋاتىمەن.

يەنە تېخىمۇ سوغۇقتا زەررىچىلىك ئۈمىد بار، يەنە تېخىمۇ ئۇزاق هايات مۇساپەم بار.

يەنە كېچىنىڭ سىياهتەك قاراڭغۇلۇقىدا مېنى ساقلاۋاتقان نامرات، ۋەيرانە يېڭى ئۆيۈم بار.

يەنە تۆت كوچا ئارىلىق قالدى.

ئۈچ كوچا...

يەنە بىر كوچا قالدى...

ئەڭ ئاخىرقى نەچچە ئون مېتىر قالدى...

ئاخىرى يېتىپ كەلدىم. مەن هارۋىنى توختاتقاندىن كېيىن، يۈگۈرۈپ بېرىپ قۇلۇپ سېلىنغان ئىشىكنى ئاچتىم، ئۆيگە ئېتىلىپ كىرىپ ئۆڭ-سۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىدىم. «ئانا...»

مەن بىر شامنى تېپىپ ياندۇردۇم، ئاندىن نەرسە – كېرەكلەرنى ئىشىك ئالدىغا سۆرەپ ئېلىپ كەلدىم-دە، بىردىن – بىردىن ئۆينىڭ ئىچىگە توشۇدۇم. ئىشكنىڭ ئىلغۇچى يوق بولۇپ، ئىچىدىن سولىغىلى بولمايتتى. شۇڭا مەن بىر تال ئارغامچا تېپىپ ئىشكنىڭ كېشىگە چە-

گەپ قويدۇم. ئاندىن ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى ئىچىگە چالما ۋە ئوتۇن پارچىلىرى توشۇپ كەتكەن مەشكە تۇتۇرۇق سېلىپ ئوت يېقتىم. گۈ-رۇلدەپ ئوت كۆيۈۋاتقان مەشنىڭ يېنىدا ئولتۇرغىنىمدا بەدىنىمگە تېز لا ئىللىقلىق يۈگۈردى. مەن ئەسلىدە بەدىنىمنىڭ بەك توڭلاپ كەتكەن يەرلىرى ئىسسىغاندىن كېيىن، ئۈيۈشۈپ، قىچىشىپ بەك ئاغرىيدۇ دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما، ئۇنداق ئەھۋال بولمىدى. ئۆي ئىچى باھاردەك ئىللىدى، شۇنىڭ بىلەن مېنى بىر ئاز ئۇيقۇ باستى. مەن چېلەكتىن بىرنى تېپىپ سىرتقا چىقىپ سۇ ئېلىپ كىرمەكچى بولدۇم، ئەمما، ئۆي ئىچىدىكى يەرگە تۇتقان قېلىن مۇزدا تېيىلىپ كېتىپ قاتتىق يىقىلدىم، كۆز ياشلىرىم تارامىلاپ ئېقىشقا باشلىدى. ئۆز كۆزۈم بىلەن ياشلىرىمنىڭ بىر تامچە – بىر تامچىدىن مۇز ئۈستىگە ئېقىپ چۈشكىنىنى ۋە بىردەم-دىلا مۇز بولۇپ قاتقىنىنى كۆردۈم. مەن ئاخىرى ئاۋازىمنى قويۇۋېتىپ يىغلاپ كەتتىم. بۇ دۇنيا يەنىلا تولىمۇ سوغۇق. مەن ھازىر ھېس قىلىپ يېتەلمەيدىغان جايلار، مەن ھېس قىلىشقا ئامالسىز يەرلەردە قەھرىتان سوغۇق يەنىلا ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى...

چىپار يۈز قۇشقاچ

مەن بۇ خىل قۇشقاچنىڭ يۈزىنىڭ قەيىرىنىڭ چىپار ئىكەنلىكىنى كۆرەلمىدىم، ھەتتا، ئۇلارنىڭ يۈزىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنمۇ كۆرەلمەي-مەن. ئۇلار سازلىقتا ئۇياقتىن بۇياقتا سەكرەپ، تۇرۇپ كۆتۈرۈلۈپ، تۇرۇپ پەسلەپ ئۇچۇشۇپ يۇرەتتى. شۇنچە تېز ئۇچۇپ كېلىشەتتى-ده، يەنە ئىتتىك ئۇچۇشۇپ كېتەتتى.

مومام ھەر قېتىم بۇ خىل قۇشقاچلارنى كۆرگەندە ھەم ھەيران قالاتتى ھەم خۇشال بولاتتى. ئۇ:« چىپار يۈز قۇشقاچ، چىپار يۈز قۇش-قاچ! بىزنىڭ فاڭشىڭپودىكى چىپار يۈز قۇشقاچ قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغاندۇ؟» دەپ كېتەتتى.

فاڭشڭپو مومامنىڭ يۈرتى بولۇپ، ئۇ 90 يىللىق ئۆمرىنىڭ 30 يىلىنى شۇ يەردە ئۆتكۈزگەنىدى.

مەن فاڭشڭپوغا بىر نەچچە قېتىم بارغان. ئېسىمدە قېلىشچە، ئۇ يەر يىل بويى يېشىللىققا پۈركىنىپ تۇرىدىغان جاي بولۇپ، تۇرلۈك – تۈمەن خىل قۇشقاچلار بار ئىدى. ئەمما، مەن ئاشۇ قۇشقاچلارنىڭ ئاز-ئازلا «چىپار يۈز قۇشقاچ» دەيدىغان قۇشقاچنىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئۇ يەردە، ھەر سەھەردە قۇشقاچلار خۇددى مەلۇم بىر نەرسىنى تالىشىۋاتقاندەك، بەس – بەستە سايرىشىپ كېتەتتى. سايقىنۋاتقىنىمۇ قۇشقاچلار كۆپ، ئەمما، ئۇلارنىڭ چاڭ كەلتۈرۈپ سايرىغىنىنى ئاڭلىماق تولىمۇ تەس. بەلكىم، بىپايان دالىدا ئۇلارنىڭ سايرىشى ئاستا – ئاستا دالىنىڭ جىمجىتلىقىغا سىڭىپ كېتىدىغاندۇ.

ئۇ قۇشلار سۈكۈتكە چۆكۈشنى بىلەتتى.

ئۇ قۇشلارنىڭ بەزىلىرى قۇشقاچقا ئوخشاش ئانچە كۆزگە چېلىقىپ كەتمەيتتى. باشتا مەن ئۇلارنى قۇشقاچمىكىن دەپتىمەن، كېيىن، ئۇلارنىڭ ماڭغاندا سەكرەپ ئەمەس، بەلكى، ئاستا قەدەم ئېلىپ ماڭىدىغانلىقىنى بايقىدىم. مەن يەنە باشقا قۇشلارنىمۇ ئىنچىكە كۆزىتتىم، ئۇلارنىڭ بىرەرسىنىمۇ ئىلگىرى كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم. مەن ئۆزۈم كۆرگەن قۇشلارنى «چوڭ قۇش»، «كىچىك قۇش»ۋە «توخۇ» دەپلا ئاتايتتىم، ئۇلارنى تېخىمۇ ئىنچىكىلەپ تۇرگە ئايرىپ باقمىغانىدىم.

مومام كۈندە دېگۈدەك «چىپار يۈز قۇشقاچ، چىپار يۈز قۇشقاچ» دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. مەن مومامنىڭ زادى قايسى خىل قۇشنى دەۋاتقانلىقىنى بىلەلمەيتتىم. جۈغى چوڭراق كەلگەن، قانىتىدا ئاق چېكىتلەر بار ئاۋۇ قارا قۇشنى دەمدىغاندۇ؟ ياكى پەيلىرى سۇر، قورسىقىدىكى تۇم ئاق سىزىق ئۇستىگە قىزىل رەڭ ئارىلاشقان قۇشنى دەمدىغاندۇ؟ ئەمما، ئۇلار ئىككىسىنىڭلا يۈزى چىپار ئەمەس ئىدى.

مومام ھەر كۈنى قاچا – قۇچىلارنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، سۈيىنى مۇقىم بىر جايغا تۆكەتتى. سۇ يەرگە سىڭىپ كەتكەندىن كېيىن،

گۇرۇچ دانچلىرىلا قېپقالاتتى. ئۇ قۇشلار كۆندە شۇ يەرگە كېلىپ گۈ-
رۇچ دانچلىرىنى چوقۇلاپ يەيتتى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىش ئىككى تە-
رەپنىڭ ئادىتىگە ئايلانغانىدى. ئادەتتە، ئوخشاش تۇردىكى قۇشلار دائىم
بىللە يۈرۈشىدۇ. بۇ يەردىكى قۇشلار ناھايىتى ئېنىق ھالدا بىر نەچچە
گۇرۇھلارغا بۆلۈنگەن بولۇپ، ھەرگىز مۇ ئارىلىشىپ كەتمەيتتى. ئەگەر
شۇنداق بولمىغان بولسا، مېنىڭ ئۇلارنى بىر – بىرىدىن ئايرىشىم تولىمۇ
تەسكە توختايتتى. ئۇلارنىڭ پەرقى ئىنتايىن كىچىك ئىدى، پەقەت مو-
مامغا ئوخشاش ياشانغانلارنىڭلا ئۇلارنى بىر – بىرلەپ ئايرىيالىغۇدەك
ۋاقتى بار. مومام: «چىپار يۈز قۇشقاچ كەلدى»، «بۈگۈن نېمىشقا سۇر
قۇشقاچلا كەلگەندۇ؟» دەپ كېتەتتى.

«سۇر قۇشقاچ» يەنە قانداق قۇشقاچتۇ؟

ئانام ئىش قىلىۋاتقان چاغلىرىدا ئۇلارغا قاراشقا ئامراق ئىدى. ئۇ
بۇ قۇشقاچلارنى تېخىمۇ تەپسىلىي كۆزىتەتتى. ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى
كەلمەيلا قالىدۇ، ئانام ئەتىگەندە كەلگەن قۇشقاچلار توپى بىلەن چۈش-
تىن كېيىن كەلگەن قۇشقاچلار توپىنىڭ ئوخشمايدىغانلىقىنى، كەچقۇ-
رۇنلىقى كەلگەنلىرىنىڭ يەنە باشقىچە ئىكەنلىكىنى، ھەرگىز قالايمىقانلا-
شىپ كەتمەيدىغانلىقىنى بايقىغانلىقىنى ئېيتتى. قۇشلار بەئەينى ئۆز ئە-
چىدە ئايرىم تۈزۈم تۈزۈۋالغاندەك، مەلۇم ۋاقىت جەدۋىلى بويىچە كې-
لىۋاتقاندەكلا ئىدى.

ئانام يەنە بىر چىشى، بىر ئەركەك قۇشقاچنىڭ (ئۇنىڭ ئۇلارنى زادى
قانداق پەرقلەندۈرگەنلىكىنى پەقەتلا ئويلاپ يېتەلمىدىم) ھەر كۈنى
چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتتە كېلىدىغانلىقىنى، ھەر قېتىم پەقەت شۇ
ئىككىسىنىڭلا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەركەك قۇشقاچ تاپقان ئوزۇقلىرى-
نى چىشى قۇشقاچقا ئاپىرىپ بېرەتتى، چىشى قۇشقاچ تويغاندىلا، ئاندىن
تاپقان ئوزۇقلىرىنى ئۆزى يەيتتى. قورساقلىرى تويغاندىن كېيىن ئۇلار
بىللە ئۇچۇپ كېتەتتى. ئانام ھەر كۈنى ئاشۇ ئىككى قۇشقاچنى
ساقلايتتى.

مەن پۈتۈن بىر كۈن ھېچقانداق ئىش قىلماي كۆزەتكەن بولساممۇ، ھېچنەرسە بايقىيالمىدىم. قۇشقاچلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تۇرقى ئانچە كۆپ پەرقلىنىپ كەتمەيتتى.

يەنە بىر ئىش يادىمغا كەلدى. ئىچكىرىدە ئوقۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئانام بىلەن مەكتەپ قورۇسىدا سەيلە قىلدۇق. باغدىكى ئۈزۈم تالىلىرى بىلەن پۈركەنگەن كارىدورغا كىرگىنىمىز دە، ئانام قەدىمىنى تونۇتىتىپ، ھەيرانلىق ئىلكىدە سۆزلەپلا كەتتى.

ـقارا، نېمە دېگەن كۆپ قۇشلار بۇ!

ـقەيەردە، قەيەردە؟ـ مەن ئۇيان ـ بۇيان قاراشقا باشلىدىم.

ـئاۋۇ يەردە، ئاۋۇ، ھە، دەل شۇ يەردە!

مەن ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىدىم، ئۇ تەرەپتە قۇشنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇنى سۆرەپلا ئېلىپ كەتمەكچىمۇ بولۇپ كەتتىم.

ـقۇشنىڭ كۆرگۈدەك نېمىسى بار؟

ـئۇنداق ئەمەس، ئۇ قۇشلار ئالاھىدە ئىكەن،ـ ئۇ تىنچلانغىنىچە ئۇ يەردە تۇرۇۋېلىپ، ماڭغىلى ئۇنىمىدى. ئۇ ئۆزى كۆرسەتكەن تەرەپىكە قاراپ قېتىپلا قالغان ئىدى. مەن ئامالسىز ئۇ قاراۋاتقان تەرەپنى كۆزەتتىم.

ـقانداق ئالاھىدە ئىكەن؟

ـناھايىتى كىچىك ئىكەن، خۇددى بارماقچىلىكلا... ئۇلار كۆپ ئىكەن... بەش... ئالتە... ئون بىر... ئون ئىككى... تووا! نېمە دېگەن كۆپ! دىققەت قىلمىساق كۆرەلمەسكەنمىز.

ـقەيەردە، قەيەردە؟

ـ... قارا، ئەتراپىنىڭ ھەممىسىدە شۇلار، نەچچە يۈزدىن ئاشىدۇ، ئۇلار ھېچقانداق ئاۋاز چىقارمايدىكەن. قارا، بىرسى ئۇچۇپ كەتتى...

مەن ھېچنېمىنى كۆرەلمىگەنلىكتىن، تىت ـتىت بولاتتىم. ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپتە بىر تۇپ دۇپ دەرىخى بار بولۇپ، ئۇنىڭ شاخلىرى قىرقىلىپ ياسالمىغاندى. بىر فونتان ئۇنىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك تو-

سۇئالغانىدى. ئۇنىڭ نېرىراقىدا بىر تۈپ سۆگەت دەرىخى بار ئىدى.

قاراڭغۇلۇشتىن يالتىيىپ، جىمجىت ھالدا ئانامنىڭ تەسۋىرلەشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇم. مەن خۇددى راستىنلا كۆرۈڭاتقاندەك ھېس قىلاتتىم. شۇنچە كۆپ قۇشقاچ دەرەخ يوپۇرماقلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنغانىدى. ئۇلار مىدىر – سىدىر قىلىشمايتتى. مەن ئۇلارنىڭ توساتتىنلا ئۇچۇپ چىقىپ باغ ئىچىنى ئاڭاتلاشتۇرۇۋېتىشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. ئەمما، ئۇ يەردە پەقەت بىر تۈپ شاخلىرى قالايمىقان ئۆسۈپ كەتكەن دۇپ دەرىخلا تۇراتتى.

ئاخىرىدا مەن كۆرگەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئانام بىللە كېتىپ قالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئاشۇ قۇشلارنى كۆرگىلى ئۇ يەرگە يالغۇز كېلىڭالمىغان بولۇپ قالدى، بەزىدە بىرەرىنى بىرگە ئېلىپ كېلەتتى. ئۇلارمۇ ئۇ ئالاھىدە قۇشنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتىشتى.(كىم بىلىدۇ، ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش كۆرگەن قىياپەتكە كىرىڭالدىمۇ)، مەن ئۇ يەردە ئۇچ يىل ياشىغان بولساممۇ، بىرەر تال قۇش پېيىنمۇ ئۇچراتمىغانىدىم. مەن ئامالسىز ئۇ دۇنيانىڭ ئىشىكىنىڭ پەقەت ئانامنىڭ كۆزى ئۇچۇن ئېچىلغانلىقىغا ئىشىنىشكە مەجبۇر بولدۇم.

ئۇنداقتا، «چىپار يۇز قۇشقاچ»چۇ؟ دەسلەپتە، ئانامۇ نېمىنىڭ «چىپار يۇز قۇشقاچ» ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. كېيىن مومام ئۇنىڭغا بىر كۆرسىتىپ قويغاندىن كېيىنلا پەرقلەندۇرەلەيدىغان بولدى. ئەمما، مومام ماڭا بىرەر يۇز قېتىم كۆرسەتكەن بولسىمۇ، پەقەتلا بىلەلمىدىم. مەن مومام ياشىنىپ قالغان بولغاچقا ياخشى كۆرەلمەيدۇ، دەپ گۇمانلاندىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە قۇشلار بەك كۆپ بولغاچقا، ئادەمنىڭ كۆزى بىردەم-دىلا تورلىشىپ قالاتتى. ئەمدى بىرىنى كۆردۇم دەپ بولغىچە ئۇچۇپ كېتەتتى-دە، قۇشقاچلار بىر – بىرىگە تېخمۇ ئوخشاش كۆرۈنۈپ كېتەتتى، يەنە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ بىر بىرىگە ھەقىقەتەن ئوخشايدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. يەنە بىر پەستىن كېيىن ئۇلارغا قاراشنى قويۇپ، ئۆزۈم-نىڭ ئىشىغا چۇشۇپ كېتەتتىم. تازىمۇ بىر، بىرەر تال قۇشقاچنى تو-

نۇۋالسام ماڭا نېمە پايدىسى بولاتتى؟ تونۇۋالسام مېنىڭ بولۇپ قالامتى؟

مومامنىڭ ئۆمرىنىڭ 30 يىلى قۇشلارنىڭ چاڭلىداپ سايراشقان ئاۋازلىرى ئىچىدە ئۆتكەنىدى. قۇشلار ئاللىقاچان ئۆزلىرىنىڭ پەرۋازلىرى بىلەن مومامنىڭ هاياتىنىڭ بىر قىسمىنى ئېلىپ كەتكەنىدۇ؟ ئۇ كۈن بويى سازلىقتىكى ئۆرۈلۈپ چۈشكەن دەرەخ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، خۇددى چۈجىلەرگە قارىغاندەك، قۇشقاچلارغا قاراپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى.

مومامنىڭ كۈنلىرى نېمە دېگەن زېرىكشلىك- هە! مومام ئىككىمىز ئارىسىدىكى تولىمۇ ئۇزاق هەم ناتونۇش 70 يىللىق مۇساپە بۇ خىل زېرىكشىنى يالغۇزلۇقتا بەرداشلىق بەرگىلى بولمايدىغان پەللىگە يەتكۈزگەنىدى. مومامنىڭ هاياتىدىكى قۇشلارنىڭ بىرەرى مېنىڭ هاياتىمدا پەيدا بولمايدۇ، چۈنكى، بۇ 70 يىل ۋاقىتتا بىز بىللە ئەمەس ئىدۇق.

ئانام مومام ئېيتقان «چىپار يۈز قۇشقاچ»نى راستتىنلا بىلەمدىغاندۇ؟ ئەگەر ئۇ خاتالىشىپ قالغان بولسا، بۇ خىل خاتالىق ئۇنىڭ كېيىنكى هاياتىدا يەنە داۋاملىشۇبرىدۇ، بۇ خاتالىقنى تۈزىتىشنىڭ پۇرسىتىمۇ، هاجىتىمۇ بولمايدۇ. يەنە كېلىپ، ئۇلار بۇنىڭغا مەڭگۈ دىققەت قىلمايدۇ.قېرىنداشلىق مېهرى يۈزەكى پىكىر ئالماشتۇرۇش جەريانىدا قويۇقلىشامدۇ؟ بىر ئائىلە كىشىلىرى بولغان تەقدىردىمۇ، ئارىسىدا كۆز يەتكۈسىز ئارىلىق بولىدۇ.

ئانام ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىچۇ؟ ئىككىمىز ئارىسىدىكى هېلىقى قۇشلار زادى مەۋجۇتمۇ؟

بىز ئۇچەيلەن سايقىنبۇلاقتىكى سازلىقنىڭ يېنىدىكى چېدىرىدا بىرگە ياشىساقمۇ، بىر قۇشقاچ تۈپەيلىدىن ئارىلىقمىز تولىمۇ يىراقلاپ كەتكەنىدى.

ئەمما، مەن هازىر بىلۇالدىم، مومام ئېيتقان «چىپار يۈز قۇشقاچ»، ئەمەلىيەتتە مومامنىڭ يۇرتىدىكى ئالا قاشلىق قۇش ئىدى. ئەمما، بۇنى بىلۇالغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟ مەن يەنىلا هېلىقى «ئالا قاش»نىڭ قانداق بولىدىغىنىنى ئېنىق بىلەلمىدىم.

ئورمانلىق

بىز ئورمانلىق ئىچىدە كېلىۋاتقان ئاۋازغا ئەگىشىپ مېڭىپ بىر تۆ-
مۈرتومشۇقنى تاپتۇق.

ئورمانلىقتا ئۇزلۇكسىز داۋالغۇپ تۇرغان تىنىقلار، دېڭىز نىڭ تە-
نىقلىرى، نۇرغۇنلىغان كىچىك ئېقىنلارنىڭ تىنىقلىرى قوشۇلۇپ ئورمان-
لىقنىڭ تىنچلىقى ۋە چەكسىز تىمتاسلىقىنى ھاسىل قىلغانىدى. مەن
ئورمانلىقتا كېتىپ بارسام، تېخىمۇ ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا، ئورمانلىقنىڭ
جىمجىتلىقىغا چۆكۈپ كېتىۋاتقىنىمدا بېشىمنىڭ ئۈستىدىكى ۋە ئايىغى-
نىڭ ئاستىدىكى جىمى نەرسىنى پەرقلەندۈرگىلى بولمايتتى. ئورمانلىق
ئىچىدىكى جىمى شەيئى يېيىلىپ تۇراتتى، جان تالىشاتتى، پارتلايتتى،
قۇياش نۇرى چۈشكەن جايلاردا ئارقا - ئارقىدىن بىلەكلىرىنى سوزۇپ
قويياتتى-يۇ، يەنە قاراڭغۇلۇق ئىچىدە كەينى - كەينىدىن ئۆرۈلۈپ
چۈشەتتى. ئاياغ ئاستىدىكى قېلىن بىر قەۋەت مۈخلارنىڭ سۈلىرى
بولسا بۇ ماكاندىكى بارلىق سۈزۈك، شىلىمشىق نەرسىلەرنىڭ بىردىنبىر-
دىن سۈيۈقلىنىشىدىن ھاسىل بولغان چۆكمە ئىدى. مەن ئۇنىڭ ئۈستى-
گە دەسسىگىنىمدە خۇددى چوڭقۇر ھاڭغا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك بىلى-
نەتتى.

بۇ ئورمان بىر چەكسىز لىكتە بىز نى ساقلاۋاتاتتى. ئارىمىز دا قات
- قات شاخلار بىز نىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىمىز نى كۆزىتىپ تۇراتتى. بىز
يولدىن ئېزىپ قالدۇق-تە، ئۆرۈلۈپ چۈشكەن غايەت زور بىر دەرەخكە
يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئارام ئالدۇق. ئاندىن چەكسىز سۈكۈتكە چۆكتۇق.
ئورمانلىق بىر مىنۇت ۋاقىت ئىچىدە ئون مىڭ يىللىق مۇساپىنى بىز گە
كۆرسىتىشكە باشلىدى. بىز ئورنىمىز دىن تۇرۇپ داۋاملىق ئالغا قاراپ
ماڭدۇق. تۇيۇقسىز يىراق بىر جايدا ئىشىك چەككەن ئاۋاز خۇددى يۈ-
رەكنىڭ سوقۇشىدەك ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇ ئاۋاز ئەتراپتىكى ھەممە

نەرسىنى تىنچلىققا، تىمتاسلىققا ئېلىپ كىردى. بىز كەينىمىزگە بۇرۇلۇپ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراشقا ئىنتىلگىنىمىز دە ، پۈتلىشىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشتۈق، دەلدەڭشگىنىمىز چە ئورنىمىزدىن تۇرغاندا بولسا ھەممە نەرسە غۇۋالىشىپ كەتكەندى. تومۇر سوقۇشىمىز بىلەن كۆرۈش سېزىمىمىز ئاربلىشىپ كېتىپ، تېگىش سېزىمىمىز بىلەن تىنىق سېزىمىمىز نى ئايرىغىلى بولمايتتى، ئاغرىق بىۋاستە نەپەسلىرىمىزگىچە سىڭىپ كەتكەندى. بىزنىڭ ئاۋازىمىزنى قويۇۋېتىپ يىغلىغۇمىز كەلدى، ئەمما، ئالدىمىزغا بىر قەدەم تاشلىدۇق... ئەسلىمىلەر بىلەن ئەسەبىي خىيالىلار بارماقلىرىمىز ئارىسىدا توختىماي ئايلىناتتى، خۇددى بىر تال چۈمۈلە ئىچكى ئەزالىرىمىز ئارىسىدا ئۇيان - بۇيان ئايلىنىپ، تىمسىقلاپ يۈرگەندەك... بىز ئۆزىمىزنى توختىتالمايتتۇق، ئوڭ - سولىمۇ مىدىرلىيالمايتتۇق. غايەت زور تەنھالىق بىزنىڭ يۈزلىرىمىزدىن يۈرەكلىرىمىزگە ئاقاتتى. مەن ئورمانلىققا قارىدىم، ئۇنىڭ ئەڭ پىنھان جايلىرىغا چەكسىز ھەسرەت - نادامەتلەرنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىدىن تولىمۇ قورقىمەن. مەن يۈرتۇمنى ئەسلىدىم، تۇرۇپلا ئەمەلىيەتتە مېنىڭ يۈرتۇمنىڭ يوقلىقى ئېسىمگە كەلدى... بىز زادى كىمنىڭ تەقدىرىگە بۆسۈپ كىردۇق؟ كىمنىڭ قايغۇ - ھەسرەتلىرىگە چوڭقۇر چۆكتۇق؟... مەن ئەتراپقا نەزەر تاشلىدىم، توساتتىنلا ئۆزۈمنىڭ يالغۇز قالغىنىمنى بايقىدىم، ئەتراپىمىدىكىلەر قاچانلاردا تاراپ كەتكەندۇ؟

مەن يۇقىرى ئاۋازدا«ئانا!» دەپ توۋلىدىم. ئاۋازىم يىراقلارغا تارقىلىپ ئانامنى ئىزدەيتتى، ئۇ ئاخىرى قۇرۇق قول قايتىپ كەلدى-دە، مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ «ئانام؟» دەپ سورىدى. مەن بار كۈچۈم بىلەن يۇگۈرۈشكە باشلىدىم، بېشىمنى تۆۋەن سالغىنىمچە دەرەخ شاخلىرى ۋە چاتقاللار ئارىسىدىن بۆسۈپ ئۆتۈۋاتىمەن. چاچلىرىم چۈۋۈلغان بولۇپ، دەرەخ شاخلىرىنىڭ يالىڭاچ بىلەكلىرىمگە سانجىلغاندەكى ئاغرىق تولىمۇ يىراقتىن كېلىۋاتاتتى. بۇ خىل ئاغرىق خۇددى كالپۇكنى چىشلىگەن چاغدىكى ئاغرىققا ئوخشاپ كېتەتتى. مەن قەدەملىرىمنى تېزلەتـ

تىم. مەن پۇت – قوللىرىمنىڭ ھەممە يېرى جاراھەتكە تولغان ھالەتتە ئورمانلىقتىن چىققان ھالىتىمنى تەسەۋۋۇر قىلدىم. ئۇ چاغدا قۇياش نۇرلىرىنى سېخىيلىق بىلەن چېچىۋاتقان بولاتتى، ئەمما، مەن ئانامنى يوقتىتىپ قويغانىدىم...

مەن چاتقاللارنى قايرىپ ئورمانلىق ئىچىگە سەكرەپ چۈشتۈم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ بېشىمنى كۆتۈرگىنىمدە ، ئانام ئانچە يىراق بولمىغان جايدا تۇرۇپ، بىگىز قولىنى كالپۇكىغا قويغىنىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى.

نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى، بىز ئورمانلىقنىڭ پەرىشتىلىرىنى تېپىشنى ئارزۇ قىلاتتۇق. ئەمما، يەنە نۇرغۇن يىلاردىن كېيىنمۇ مۇشۇنداق ئادەمدىي تۇرمۇش كەچۈرىدىغىنىمىز كۆڭلىمىزگە ئايان ئىدى. بىز دەريا بويىدىكى سازلىقتا تۇرۇپ بىپايان ئورماننىڭ كۆككە تۇتاشقانلىقىنى كۆرەلەيتتۇق.

بىز تەبىئەت دۇنياسىدا ھېچقانداق كۈچ ئورمانلىقتىنمۇ كۈچلۈك بولمىسا كېرەك دەپ ئويلايتتۇق. پەقەت ئورمانلىقلا گۈزەللىكىنى كۆيۈتۈاتقان ئوت يالقۇنلىرىنى ساقلىيالايدۇ، پەقەت ئورمانلىقلا كائىناتتىكى ئەڭ ئاچكۆز، ئەڭ زور چوغ. ئۇ ئۆزىنىڭ چۈشىدە بىر ئوت بولۇپ، ئويغىنىۋاتقان كۆزلىرى بىلەن چۈشىدە ئۆزى ۋەيران قىلغان دۇنياغا قارايتتى. ئۇ يىل بويى بېشىل تۇراتتى، تېخى ئوت يالقۇنى كۆتۈرۈلمەي تۇرۇپلا تال – تال شاخلار ئۆسۈپ چىقاتتى. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئۇ يەر – بۇ يەرلەردە كۆيۈشتىن ھاسىل بولىدىغان رەڭلەرنى قالدۇرۇپ قويۇشنى ئۇنتۇمىغانىدى. سولغان شاخ – يوپۇرماقلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق ھاياجىنى بولسا، چەكسىز قۇرۇپ تۆكۈلۈش، ساقلاش، چەكسىزلىك ئىچىدە ساقلاش... ئىدى.

بىز خۇددى دېگىندىن دولقۇنلارغا ئەگىشىپ قىرغاققا چىققانىدەك، ئۈستى – بېشىمىز ھۆل پېتى ئورمانلىقتىن چىقتۇق، ھارغىنلىقتىن كۈچ – مادارىمىز قالمىغانىدى. بىز ئەڭ ياقتۇرۇپ ئاڭلايدىغان ناخشا بىر خىل قىزغىنلىققا تولغان، تولىمۇ ياڭراق ناخشا ئىدى، ئەمما، ئۇ ھېچنېمە

ممگه ئوت توتاشتۇرالمىدى، ئۇ ئاغزىمىزدىن چقىشى بىلەنلا نەملىشپ، مسرا – مسرادىن ئېغىرلىشاتتى ـ ده، مسرا – مسرادىن يەرگە چۈشەتـ تى. بىز بىر مسرا ئېيتتۇق، تاراملاپ ئاققان ياشلىرىمىزنى توتـۇۋالالـ مايلا قالدۇق. ئانا... بىزنىڭ ناخشىمىز نېمە دېگەن تەنها، بۇ دۇنيا نېمە دېگەن قۇدرەتلىك؟... بۇ ئورمان ئوت بىلەن دېگىزنىڭ بىرىكىشىنىڭ ھاسلاتى، ئاسمانىنىڭ تاشلۇېتىلگەن بىر قسمى! ئوت يالقۇنلىرى بىلەن دېگىزنىڭ دولقۇنلىرى ئۇچراشقاندا، تاغلار تىترەپ، دېگىزلار چايقىلىپ شىددەتلىك ۋەيران قىلىشنى پەيدا قىلىدۇ. سۇپسۇزۇك ئاسمان ئەركىن – ئازادلىككە تولىدۇ، تىنىقلىققا يېتىدۇ، لىرىك ھېسسىيات بىلەن بىز توختماي ئىزدەۋاتقان جايىنىڭ ئۈستىدە توختايدۇ. ۋەيرانچىلىقتىن قېچىـ قالغان قالدۇقلار ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە خۇددى مەلۇم بىر نەرسىگە ئېـ سىلۇېلىش ئۈچۈن تىرىشقاندەك، جېنىنىڭ بارىچە ئاسمانغا قوللىرىنى سۇنىدۇ... ئاخىرىدا بىر دەرەخ ئېگىزلىكىدە ئۆرلەپ، ئاستا – ئاستا توـ زۇشقا باشلايدۇ.

بىز ئورمانلىق توغرىسىدا سۆزلەۋاتىمىز. بىز دېگىزنى، ئوت يالقۇنـ لىرىنى سۆزلىدۇق، بىردىنبىر سۆزلىمىگىنىمىز پەقەت ئورمانلىقتىكى بىر تۈپ ئاددىي دەرەخ ئىدى. شۇڭا، بىز ئورمانلىقتىن ئايرىلغاندا، ئۇ بىزـ نىڭ كەينىمىزدىن گۈلدۈرلەپ يىقىلدى. «ئانا...» بۇ ئورمانلىق ھاسىل قىلالايدىغان ئەڭ زور ئاۋاز. بۇ ئاۋاز تاغ – داللارنى تىترىتەتتى، ئۇـ نىڭدىن كېيىن، قېيقالغىنى بولسا چەكسىز تىمتاسلىق ئىدى. بۇ ئاۋاز تاغ، ئورمانلار ئارىسىدىكى ھېچقانداق ئاۋازغا ئوخشمايدۇ، ئۇ بىر قېـ تىملا جاراڭلايدۇ، پەقەت ۋە پەقەت بىر قېتىملا جاراڭلايدۇ. بۇ ئاۋازدىن كېيىن پەقەت چەكسىز تىمتاسلىق ئىچىدىكى «توك، توك، توك» قىلغان ئىشىك چەككەن ئاۋازلا قېيقالىدۇ. «ئانا، ئۇ يەنە قانداق دەرەختۇ؟» بىز ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىدۇق. ئۇنى ئىزدەپ تاپقان ۋاقتىمىزدا ئورمانـ لىق بۇ بىر نەچچە گەز ئارىلىقىنى نەچچە مىڭ چاقىرىم چوڭقۇرلۇققا يوشۇرغانىدى.

بىز ئورمانلىق ئىچىدە تاكى تۆمۈرتۇمشۇقنىڭ قارىسى يوقاپ كەتكەنگە قەدەر قاراپ تۇردۇق...

图书在版编目（CIP）数据

我的阿勒泰 ：维吾尔文 / 李娟著 ；吐尔洪·加拉力丁译. -- 喀什 ：喀什维吾尔文出版社，2012.8
ISBN 978-7-5373-2780-0

Ⅰ. ①我… Ⅱ. ①李… ②吐… Ⅲ. ①散文集－中国－当代－维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ. ①I267

中国版本图书馆CIP数据核字(2012)第203253号

我的阿勒泰

编者：新疆维吾尔自治区对外文化交流协会
出版：喀什维吾尔文出版社
地址：喀什市塔吾古孜路14号
邮编：844000
发行：新疆新华书店
印刷：新疆新华印刷厂
开本：880 x 1230(毫米) 大32开 11.5印张
版次：2012年9月第一版
印次：2012年9月第一次印刷

ISBN 978-7-5373-2780-0 定价：19.10元

« قەلبىمدىكى ئالتاي» نىڭ گۈزەللىكى نەدە؟ بۇ گۈزەللىك دەل ئۇنىڭ تولىمۇ ئوچۇق ھەم سۈزۈك بولغان، گۈڭگىلىقتىن خالىي گىرۋەكلىردە.

غېرىبلىقتىن تۇغۇلغان شېئىر بەكمۇ چىن بولىدۇ. ئوچۇق ھەم سۈزۈك مۇھىتتىكى تەگسىز غېرىبلىقنى تېخى ھېچكىم بۇنچىلىك گۈزەل قىلىپ يېزىپ باقمىغاندۇ، مانا بۇ ئىجادىيەتتىكى بىر پەللىدۇر.

—— شۇ ۋەن

لى جۇەندەك بىر تاغلىق قىز يازغۇچى بولمىسىمۇ ، تىككۈچىلىك قىلىپ ، ھىلىچمال سېپتىپ يۈرۈپمۇ ئەنە شۇ گۈزەل تاغ ، كەڭرى يايلاقلارنىڭ قوينىدا ھاياتلىققا بولغان چىن مۇھەببەت ۋە ھېرىسلىقنىڭ ئىلھامىدا، مۇشۇنداق ئۆزىگىلا خاس گۈزەل قۇرلارنى يارىتالايدۇ.

—— لىيۇ لىياڭچېڭ

ISBN 978-7-5373-2780-0

باھاسى: 19.10 يۈەن